

በፍትህ አካላት ማሠልጠኛ ተቋም

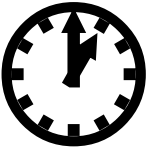
ለቅድመ-ሥራ ሠልጣኞች

በውርስ ህግ

ላይ ለተዘጋጀው የሥልጠና ማኑዋል

ለማሳያነት የቀረበ የአጠቃቀም መመሪያ

የውርስ ህግ



የተመደበው ጊዜ፣ ሶስት ቀን

የኮርሱ አጠቃላይ ግብና አላማ

- ሰልጣኞች በውርስ ህጉ አፈፃፀም ዙሪያ የሚያጋጥሙ የትርጉምና የአፈፃፀም ችግሮችን ለይተው እንዲያወጡ
- የተሻለ ትርጉም እንዲያጎለብቱ



የስልጠና መጀመሪያ ቀን

የስልጠና ምዕራፉ ግብ፡-

ሰልጣኞች፡-

- የኢትዮጵያ ውርስ ህግን በተመለከተ ለቀጣይ ስልጠና መንደርደሪያ የሆነ አጠቃላይ ግንዛቤ ይጨብጣሉ።
- በኢትዮጵያ በመደበኛውና በሽሪያ ስርአት መካከል ያለውን የአወራረስ ልዩነትና የሚያጋጥሙ ችግሮችን ይለያሉ

ምዕራፍ አንድ፡- ስለውርስ ህግ በጠቅላላውና የአወራረስ ስርአት በኢትዮጵያ

የምእራፉ ይዘት

- 1.1 ስለ ውርስ ህግ በጠቅላላው
- 1.2 የአወራረስ ሥርዓት በኢትዮጵያ
- 1.3 የተለያዩ አይነትና ባሕሪያት ውጤት ያላቸው የውርስ አወራረስ ደንቦች መኖራቸው ያለው ጠንካራና ደካማ ጎን
- 1.4 የሽሪንግና የፍትሐብሔር የውርስ ደንቦች መካከል የሚታየው መሠረታዊ ልዩነትና በአፈፃፀም የሚታዩ ችግሮች

ምዕራፍ ሁለት፡- የኢትዮጵያ የውርስ አስተላለፍ በጠቅላላው

የስልጠና ምዕራፉ ግብ፡-

ሰልጣኞች፡-

- የፍትህብሄር ህጉ የውርስ ህግ ጠቅላላ ድንጋጌዎች ይዘት፣ አተረጓጎምና በአፈፃፀም ላይ እያጋጠሙ ያሉ ችግሮች ይለያሉ።
- በጠቅላላና በልዩ የውርስ ህግ ድንጋጌዎች መካከል የትርጉም ልዩነት በሚያጋጥመበት ጊዜ ችግሩ የሚፈታበትን ክህሎት ይለያሉ።

የምእራፉ ይዘት

- 2.1 የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች አደረጃጀት
- 2.2 የውርስ መከፈትና በውርስ ስለሚተላለፉ መብትና ግዴታዎች
 - 2.2.1 ውርስ የሚከፈትበት ጊዜና ሥፍራ
 - 2.2.2 ከሟች ሊተላለፉ የሚችሉና ሊተላለፉ የማይችሉ መብትና ግዴታዎች
 - 2.2.3 ስለሟች የውርስ ንብረት ልዩ ድንጋጌዎች
 - ሀ. የጡረታ ካሳ ክፍያ
 - ለ. በሞት ጊዜ የሚከፈል የህይወት ኢንሹራንስ ገንዘብ

ምዕራፍ ሶስት፡- ለመውረስ የሚያስፈልግ ችሎታ

የዚህ ምእራፍ ግብ፣

- ለመውረስ የሚያስፈልጉ ሁኔታዎች፣
- ለወራሽነት የማይገባ ነው ስለሚባሉ ምክንያቶች፣

ግንዛቤ ማስጨበጥ ነው።

የምእራፉ ይዘት

3.1 ጠቅላላ መግቢያ

3.2. ለወራሽነት ያልተገባ አለመሆን

ምዕራፍ አራት፡- ሳይናዘዝ የሞተ ሰው የውርስ ሥርዓት

አፈፃፀም

የዚህ ምእራፍ ዋና አላማ፣

- በህይወት ዘመኑ ኑዛዜ ሳይተው የሞተ ሰው የውርስ ስርአት አስተዳደር እንዴት መሆን እንዳለበት በፍትህ-በሄር ህጉ የተደነገጉትን መሰረታዊ መርሆዎች ማሳያት፣
- በዚህ ረገድ ፍርድ ቤት የሚያጋጥሙ ችግሮች ሊፈቱ የሚችሉበትን መንገድ ማሳየት፣

ነው።

የምዕራፉ ይዘት

4.1 ጠቅላላ መግቢያ

4.2 ተተኪ ወራሽ

የመወያያ ጥያቄዎች

1. በሞጁሉ ምዕራፍ 1 መወያያ ጥያቄ 4 በቡድን ይሰራ።
2. በሞጁሉ ምዕራፍ 4 መወያያ ጥያቄ 4 በቡድን ይሰራ።
3. በሞጁሉ ምዕራፍ 1-4 የመወያያ ጥያቄዎች ስር የተዘረዘሩትን 4 የሰበር ውሳኔዎች (መዝገብ ቁጥር 27783፣ 22305፣ 25692ና 30574) በቡድን በመወያየት ይተቹ።



ሁለተኛ ቀን

ምዕራፍ አምስት፡- በሚች ኑዛዜ መሰረት የሚፈፀም ውርስ

የስልጠናው ግብ፡-

ሰልጣኞች፡-

በኑዛዜ አተረጓጎምና አፈፃፀም ዙሪያ በፍርድ ቤት የሚያጋጥሙ ችግሮችና መፍትሄ ሊሆኑ የሚችሉ ሃሳቦችን ይለያሉ።

የምእራፉ ይዘት

- 5.1. ለኑዛዜ ዋና መኖር አስፈላጊ የሆኑ የስረ ነገር ሁኔታዎች፣
- 5.2. በህጉ የተቀመጠውን ፎርም አሟልቶ መገኘት፣
- 5.3. ኑዛዜው ያልተሻረ ወይም ውድቅ ያልሆነ መሆኑ፣
 - 5.3.1. የኑዛዜ መሻር
 - 5.3.2. የኑዛዜ ውድቅ መሆን፣
- 5.4. ኑዛዜ መኖሩን ስለማስረዳት፣

ምዕራፍ ስድስት፡- ውርስን ማጣራት እና ውርስን ማስተዳደር፣

የዚህ ምዕራፍ ዋና አላማ፣

- ውርስን ለማጣራት መከናወን ስላለባቸው ተግባራትና ስለውርስ አጣሪ አሻሻም ግንዛቤ የሚያሰጅዝ፣
- ከሟች የውርስ ንብረት መብት አለኝ የሚሉ ሰዎች ጥያቄ ስለሚወሰንበት ሁኔታ ማሳየት፣
- የሟች ወራሾች ውርሱን ለመቀበል ወይም ላለመቀበል ስላላቸው ምርጫ ግንዛቤ ማስጨበጥ፣
- ስለውርስ እዳ አከፋፈል እና ስለወራሽነት የምስክር ወረቀት አንዳንድ ነጥቦችን ማብራራት፣
- ስለውርስ መዘጋትና የውርስ መዘጋት ስለሚያስከትለው ውጤት ግንዛቤ ማስጨበጥ፣

ነው።

የምዕራፉ ይዘት፣

6.1. ወራሽነትን ስለማጣራትና ስለውርስ አጣሪ፣

6.2. ወራሽነትን ስለማጣራት፣

6.3. የውርስ አጣሪ፣

ምዕራፍ ሰባት፡- $eK < e^{3/4} \tilde{A}' \tilde{N} \tilde{N} < \frac{3}{4} \tilde{A}' \tilde{O} \tilde{N} >^2? \tilde{N} \tilde{A}_x <$

የዚህ ምዕራፍ ዋና አላማ፣

- በውርስ ይርጋ ላይ በአተረጓገም ረገድ ያሉ ችግሮችን ማሳየት፣
- የተሻለ ትርጉም ተግባራዊ ማድረግ፣

ነው።

የምዕራፉ ይዘት

7.1. ኑዛዜን ስለመቃወም የተቀመጠ የጊዜ ገደብ፣

7.2. የወራሽነት ጥያቄ ለማቅረብ የተቀመጠ የጊዜ ገደብ፣

የመወያያ ጥያቄዎች

በሞጁሉ ምዕራፎች 5፣ 6ና 7 ስር የተዘረዘሩትን የሰበር ውሳኔዎች

- የኑዛዜን ፎርም በተመለከተ በመዝገብ ቁጥሮች 16839፣10237ና 17429
- ውርስ ማጣራትን በተመለከተ 32095፣ 25869፣23329፣28764
- ይርጋን በተመለከተ በመዝገብ ቁጥሮች 32815፣28102፣28508፣25507 በተለያየ ቡድን ውስጥ በመሆን በመተቸት ተወያይታችሁ ለትልቁ በድን ሪፖርት ይቅረብ።



ሶስተኛ ቀን

ጥያቄና መልስና ማጠቃለያ ውይይት

a_u = SîNõf

- Blacks Law Dictionary
Seventh Edition, ST PAUL MINN, 1999
- Parry H.D The Law of Testate and Intestate
Succession, Sweet and Maxweu limited , 1966
- Atkinson, Tomas, Hand book of the law of wills it
Paul minn, wese publishing cor. 1953
- Coluson, N.S, Succession in the musuin Family,
Cambridge, at university press, 1971.

የፌዴራል የፍትህ አካላት ባለሙያዎች

ስልጠና ማዕከል

ስቅድመ ስራ ስልጠና ሰልጣኞች የተዘጋጀ
የስልጠና ሞዴል



የወርሰ ሕግ

በፌዴራል የፍትህ አካላት ባለሙያዎች ስልጠና ማዕከል የተዘጋጀ

ማውጫ

ምዕራፍ አንድ.....	3
ስለውርስ ህግ በጠቅላላውና የአወራረስ ስርዓት በኢትዮጵያ	3
1.1. ስለ ውርስ ህግ በጠቅላላው.....	3
1.2. የአወራረስ ሥርዓት በኢትዮጵያ.....	4
1.3. የተለያዩ አይነትና ባሕሪያት ውጤት ያላቸው የውርስ አወራረስ ደንቦች መኖራቸው ያለው ጠንካራና ደካማ ጉን.....	5
1.4. የሽሪንግና የፍትሐብሔር የውርስ ደንቦች መካከል የሚታየው መሠረታዊ ልዩነትና በአፈፃፀም የሚታዩ ችግሮች	6
ምዕራፍ ሁለት	10
የኢትዮጵያ የውርስ አስተላለፍ ሥርዓት በጠቅላላው ፣	10
ምዕራፍ ሦስት.....	23
ለመውረስ ስለሚያስፈለግ ችሎታ	23
ምዕራፍ አራት	27
ሳይናዘዝ የሞተ ሰው የውርስ ሥርዓት ጸፈጸጸም	27
ምዕራፍ አምስት.....	36
በሚች ኑዛዜ መሠረት የሚፈፀም ውርስ.....	36
ምዕራፍ ስድስት	61
ውርስን ማጣራት እና ውርስን ማስተዳደር.....	61
ምእራፍ ሰባት.....	69
ስለውርስ የተደነገጉ የይርጋ ጊዜ ገደቦች	69
መግቢያ	69
ዋቢ መፅሐፍት.....	85

ምዕራፍ አንድ

ስለውርስ ህግ በጠቅላላውና የአወራረስ ስርዓት በኢትዮጵያ

የስልጠና ምዕራፉ ግብ፡-

ሰልጣኞች፡-

- የኢትዮጵያ ውርስ ህግን በተመለከተ ለቀጣይ ስልጠና መንደርደሪያ የሆነ አጠቃላይ ግንዛቤ ይጨብጣሉ።
- በኢትዮጵያ በመደበኛውና በሽሪያ ስርአት መካከል ያለውን የአወራረስ ልዩነትና የሚያጋጥሙ ችግሮችን ይለያሉ፤

1.1. ስለ ውርስ ህግ በጠቅላላው

በዓለማችን እየተሠራባቸው ያሉ ዘመናዊ የውርስ ህግጋት በመሠረታዊነት ሶስት አይነት የአወራረስ ሥርዓቶችን የሚዘረዝሩ የውርስ ደንቦችን የያዙ ናቸው። እነርሱም፤

- የሚች ውርስ ያለኑዛዜ ለሚች የሥጋና የጋብቻ ዘመዶች የሚፈፀሙበትን የአወራረስ ሥርዓት በዝርዝር የሚደነግጉ፤ ደንቦችን የያዙ (Rules of Intestate Succession)
- የሚች ውርስ በሚች ኑዛዜ መሠረት የሚፈፀምበትን ሥርዓት የሚደነግጉ ደንቦች የያዙ (Rules of testate Succession)
- የሚች ውርስ በሚች በክፊል ኑዛዜና በክፊል ያለኑዛዜ የሚፈፀምበትን ደንቦች የያዙ (Rules of partially intestate and partially Testate secession) ናቸው።

በአጠቃላይ አሁን እየተሠራባቸው ያሉ የውርስ ህግጋት የሚች የሚንቀሳቀሱ እና የማይንቀሳቀሱ ንብረት ገንዘብና ክፍሎች ሰዎች የሚሰበሰብ ብድር ወይም ተከፋይ ገንዘብ የአክሲዮን ድርሻና ሌሎች በሚች መሞት ምክንያት የማይቋረጡ የሚች መብትና ግዴታዎች ለሚች ወራሾች ቀልጣፋና ውጤታማ በሆነ መንገድ የሚተላለፍበትን የአወራረስ ሥርዓት የሚደነግጉ ናቸው።

የማሰቢያ ጥያቄዎች፡-

- 1. የውርስ ህግ አንድ ሰው በህይወት በነበረበት ጊዜ ያለው የንብረት ባለቤት የመሆን መብት በሞት ከተለየም በኋላ ተፈፃሚነት የሚያደርግ ከንብረት ባለቤትነት መብት ጋር በእጅጉ የተቆራኘ የህግ ክፍል እንደሆነ የሚገልፁ ጸሐፊዎች አሉ፡፡ የውርስ ህግ መሠረታዊ ግብና ዓላማ ምንድን ነው?**
- 2. የኢትዮጵያ የውርስ ስርአት ከየትኛው የሚመደብ ነው?**
- 3. በኢትዮጵያ የውርስ ህግ በውርስ ንብረት ውስጥ የሚካተተውና የማይካተተውን ይለዩ?**

1.2. የአወራረስ ሥርዓት በኢትዮጵያ

ስለ ኢትዮጵያ የአወራረስ ስርዓትና ህግ ስናነሳ በአሁኑ ጊዜ የሚታየው የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ህገ መንግስት ፀድቆ ስራ ላይ ከዋለ በኋላ ያለውን የአወራረስ ስርዓት ነው፡፡ ህገ መንግስቱ የግል መብቶችን በተመለከተ የሚነሱ ክርክሮች በተከራካሪዎቹ ፈቃድ በባህላዊ ወይም ኃይማኖታዊ ፍርድ ቤት የመዳኘት መብትን በአንቀጽ 34 ንዑስ አንቀጽ 5 ደንግጓል፡፡ ከዚህ በተጨማሪ የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤትና የክልል ምክር ቤት በህገ መንግስቱ አንቀጽ 34 ንዑስ አንቀጽ 5 መሠረት የሀይማኖት እና የባህል ፍርድ ቤቶችን ሊያቋቁሙ ወይም ዕውቅና ሊሰጡ እንደሚችሉ ከመደንገጉም በላይ ህገመንግስቱ ከመጽደቁ በፊት ዕውቅና አግኝተው ሲሰራባቸው የነበሩ የኃይማኖትና የባህል ፍርድ ቤቶች በህገመንግስቱ መሰረት በአንቀጽ 78 ንዑስ አንቀጽ 5 በግልጽ ደንግጓል፡፡ በዚህ መሰረት፣ የፌዴራል ሽሪዓ ፍርድ ቤት በአዋጅ ቁጥር 188/1992 መሠረት ተጠናክሮ ስራውን የቀጠለ ሲሆን ክልሎችን የክልል ሽሪዓ ፍርድ ቤቶችን የማጠናከሪያ አዋጆችን በማወጅ ስራቸውን እንዲቀጥሉ አድርገዋል፡፡

ከዚህ አንፃር ስንመዝነው የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ህገ መንግስት ፀድቆ ሥራ ላይ ከዋለበት ነሐሴ 1 ቀን 1987 ዓ.ም ጀምሮ በኢትዮጵያ ባህላዊና ልማዳዊ የአወራረስ ደንቦች፣ ሀይማኖታዊ የአወራረስ ደንቦች ህገ መንግስታዊ ዕውቅናና ጥበቃ አግኝተው ከፍታብሔር ህጉ

የውርስ ህግ ድንጋጌዎች ጉን በጉን እየተተገበሩ ይገኛሉ። ስለዚህ አሁን ያለው የአወራረስ ስርዓቶች ስንመለከት ሁለት መሠረታዊ እና ልዩ ባህሪያት ያሉት ነው።

- የመጀመሪያው በእኩል ደረጃ ህገመንግስታዊ ዕውቅናና ጥበቃ በተሰጣቸው፤ 1)ባሕላዊና ልማዳዊ የውርስ አወራረስ ደንቦች 2)ሀይማኖታዊ የውርስ አወራረስ ደንቦች እና 3) በፍታብሔር ህጉ የተመለከቱት የተለያዩ አይነት ባህሪ እና ውጤት ያላቸው የአወራረስ ሥርዓቶች በአገሪቱ ውስጥ ተግባራዊ እየሆኑ መሆናቸው ሲሆን፤
- ሁለተኛው በሚች የውርስ አወራረስ ሒደት ሥርዓት ሲፈፀም የሚነሱ ክርክሮች ተፈጻሚነት ያላቸውን የአወራረስ ደንቦች የመምረጥ መብት ሙሉ በሙሉ የተከራካሪዎች መሆኑ ነው።

እዚህ ላይ መታየት ያለበት ከተከራካሪዎቹ አንደኛው በልማዳዊ ወይም ሀይማኖታዊ የአወራረስ ደንቦች መሰረት ለመዳኘት ፈቃደኛ ካልሆነ ጉዳዩ በፍታብሔር ህጉ የውርስ ህግ ድንጋጌዎች መሰረት የሚፈፀም መሆኑ መዘንጋት የለበትም፡- ስለሆነም ዜጎች የፍታብሔር ህጉን የውርስ ደንቦች ተፈጻሚነት የሚያስቀሩት ጉዳዩ በባህላዊ ወይም ኃይማኖታዊ የአወራረስ ደንብ እንዲፈፀም ሙሉ በሙሉ ሲስማሙና ፈቃደኛ ሲሆኑ ብቻ ነው።

1.3. የተለያዩ አይነትና ባሕሪያት ውጤት ያላቸው የውርስ አወራረስ ደንቦች መኖራቸው ያለው ጠንካራና ደካማ ጉን

ከላይ እንደተገለፀው በአገሪቱ አንድ ወጥ የሆነ የአወራረስ ሥርዓት ኖሮ የማያውቅ ሲሆን አንድና ወጥነት ያለው የአወራረስ ሥርዓት ለመዘርጋት የተደረገው ሙከራም ተግባራዊ ውጤት አላስገኘም። ይህም በመሆኑና ህገመንግስቱ ባህልን፤ ሃይማኖትን መሰረት ለሚያደርጉ የአወራረስ ደንቦች ዕውቅናና ጥበቃ ሰጥቷል። ይህም ዜጎች በፈቃዳቸውና በፍላጎታቸው የህብረተሰባቸው ባህላዊ የውርስ ደንቦች ወይም ኃይማኖታዊ የውርስ ድንጋጌዎች መሰረት የሚች ውርስ የሚያስፈልገውን መብት እድል የሚሰጥ በመሆኑ፤ ዜጎች የግል ጉዳያቸው በመረጡት መንገድ የመጠየቅና የመዳኘት መብታቸውን ያረጋግጣል። ይህም ሊመሰገን የሚገባው ጠንካራ ጎን እንደሆነ ለመረዳት ይቻላል።

በሌላ በኩል ከአንድ በላይ የሆኑ የውርስ አወራረስ ስርዓቶች በአንዲት አገር ውስጥ ተግባራዊ ለማድረግ ሲሞክር የአንዱ የአወራረስ ሥርዓት ደንቦች ከሌላው የሚለያዩበት ሰፊ ሁኔታ ስለሚኖርና ከሚች ወራሾች መካከል የተወሰኑትን በአንደኛው የአወራረስ ስርዓት ሌሎቹ ደግሞ በሌላ የአወራረስ ሥርዓት መሰረት የሚች ውርስ እንዲፈፀም ለማድረግ የየበኩላቸውን ጥያቄ ስለሚያቀርቡና በሌሎች ምክንያቶች የሚፈጠረው የተለያዩ የውርስ ደንቦችና የአፈፃፀም ግጭት ምክንያት የሚፈጠሩ ችግሮች አሉ። በኢትዮጵያ ተፈጻሚነት ያላቸው ባህላዊ የአወራረስ ሥርዓቶች ብዛታቸውን፤ ይዘታቸውን የሚያሳይ ወጥ ጥናት ባለመደረጉ በእርግጠኝነት ብዛታቸውን፤ ይዘታቸውንና የአፈፃፀም

ሒደታቸውን ከሌሎች ኃይማኖታዊና የፍትሐዊ ህግ የውርስ ድንጋጌዎች ጋር በማነፃፀር ለመግለጽ አይቻልም። ሆኖም የተለያዩ የብሔር ብሔረሰቦች ጎሳዎችና ማህበረሰቦች የየራሳቸው ባህላዊ የውርስ አወራረስ ደንቦች እንዳላቸውና እነዚህም በይዘትም ሆነ በአፈፃፀም የተለያዩ ይዘትና ባህሪ እንዳላቸው በተለያዩ ጊዜ ከተደረጉ አጫጭር የዳሰሳ ጥናቶች ለመረዳት ይቻላል።

ስለሆነም በኢትዮጵያ ተግባራዊ እየሆኑ ባሉ የባህል አወራረስ ደንቦች መካከል ያለው ልዩነትና አንድነት እንደዚሁም እያንዳንዱ ባህላዊ የውርስ አወራረስ ሥርዓት እየተሰራባቸው ካሉት የፍትሐዊ ህጉ እና የሽሪዓ የውርስ ድንጋጌዎች ያላቸውን አንድነት እና ልዩነት በንጽጽር ለማቅረብ አይቻልም። በአንጻሩ ጎን በጎን የሚተረጉሟቸው እና የሚያስፈጽሟቸው ፍርድ ቤቶች ተቋቁመው እየተሰራባቸው ባሉት የፍትሐዊ ህጉ የውርስ ደንቦችና የሽሪዓ የውርስ ደንቦች መካከል ያለውን መሰረታዊ የይዘት ልዩነትም በአፈፃፀም ሒደት እየተከሰቱ ያሉ መሠረታዊ ችግሮች ማየት በአገራችን የተለያዩ ባህላዊ ኃይማኖታዊና የፍትሐዊ ህግ የተደነገገውን የአወራረስ ሥርዓት ተግባራዊ በማድረግ ሒደት ጥንቃቄ ሊደረግባቸው የሚገቡ መሰረታዊ ጉዳዮች ለመረዳት ጠቀሜታ ስለሚኖረው በአጭሩ ማየት ይጠይቃል።

1.4. የሽሪዓና የፍትሐዊ ህግ የውርስ ደንቦች መካከል የሚታየው መሠረታዊ ልዩነትና በአፈፃፀም የሚታዩ ችግሮች

ሀ) በሽሪዓና በፍትሐዊ ህጉ መሰረታዊ የፖሊሲ ሐሳብ ልዩነቶች የሽሪዓም ሆነ የፍትሐዊ ህጉ የውርስ ደንቦች መሰረታዊ ግብ የሚችን ውርስ ለወራሾቹ ማስተላለፍ ቢሆኑም በይዘታቸው አንድ አንድ መሰረታዊ ልዩነቶች አሏቸው። ይህም ልዩነት ሁለቱ ህጎች መካከል የተካተቱ የፖሊሲ ሀሳብ ልዩነት ነፃነት ነው። ከልዩነቶቹ ጥቂቶቹን ስንመለከት፤

✚ የፍትሐዊ ህጉ የሚች ወራሾች ከሚች በሀይማኖትና በእምነት መለየታቸው የወራሽነት መብታቸውን አያሳጣቸውም። በሌላ በኩል ሚች ሙስሊም ከሆነ የእስልምና ኃይማኖት ተከታይ ያልሆኑ ወራሻቹ በሚች ውርስ እንዳይሳተፉ የሽሪዓ የውርስ ደንቦች ይከለክላሉ።

✚ የፍትሐዊ ህጉ የሚች ሴትና ወንድ ወራሾች በጾታቸው ምክንያት የተለያየ ድርሻ እንዲወስዱ አያስገድድም። በእኩል የዝምድና ደረጃ እስካላቸው ድረስ እኩል ድርሻ ያገኛሉ። በሽሪዓ የሚች ሴት ልጆች ከሚች ውርስ አንድ ሶስተኛ የሚሰጣቸው ሲሆን ወንዶች ሁለት ሶስተኛ ይወስዳሉ።

✚ በሽሪዓ ሚስት ባሏን የመውረስ መብት ያላትና ከባሏ ውርስ አንድ ስምንተኛ የማግኘት መብት ያላት ሲሆን በፍትሐብሔር ህግ መሰረት ሚስት ባሏን የመውረስ መብት የላትም።

✚ የኢትዮጵያ የፍትሐብሔር ህግ ሚች ከወራሾቹ አንዱን በኑዛዜ የመንቀል መብት ያለው መሆኑን የሚደነግግ ሲሆን በሽሪዓ ሚች ወራሾቹን በኑዛዜ የመንቀል መብት የለውም።

በፍትሐብሔር ህጉ ሚች በኑዛዜ ንብረቱን ለሶስተኛ ወገን የማስተላለፍ መብት ያለው ሲሆን በሽሪዓ አንድ ሰው በኑዛዜ ሊያስተላልፍ የሚችለው የንብረቱን አንድ ሶስተኛ ብቻ ነው።

ለ) በአፈፃፀም የሚታዩ ችግሮች

በሁለቱ ህጎች መካከል ያሉት እነዚህ እና ሌሎች መሰረታዊ ልዩነቶች ሚች ሙስሊም በሆነ ጊዜና የሚች ወራሾች የሌላ ኃይማኖት ተከታይ ወይም ከጋብቻ ውጭ የተወለዱ በሆኑ ጊዜ ወይም ሚች በጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታና ነጠላ የኑዛዜ ስጦታ ንብረቱን ባከፋፈለ ጊዜ በሽሪዓ ተጠቃሚ የሚሆኑት ወራሾቹ በሽሪዓ መሠረት ውርሱ እንዲፈፀም ሌሎች ደግሞ በፍትሐብሔር ህጉ መሰረት ታይቶ እንዲወሰን በየበኩላቸው የወራሽነት ማረጋገጫ ለማግኘትና ውርሱን ለመከፈል ክስ የሚያቀርቡበትና የአንድ ሰው ውርስ ጎን በጎን በሁለት ፍርድ ቤቶች የሚታይበት ሁኔታ ያጋጥማል።

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ህገ መንግስት አንቀፅ 34 ንዑስ አንቀፅ 5 ይህንን ችግር ዘለቂታ መፍትሔ ለመስጠት ታስቦ የተደነገገ ሲሆን፤ ይህንንም ተግባራዊ ለማድረግ ይቻል ዘንድ የፌዴራል ሽሪዓ ፍርድ ቤቶችን ለማጠናከር አዋጅ ቁጥር 188/1992 ታውጧል። በተለያዩ ክልሎችም የክልል ሽሪዓ ፍርድ ቤቶች ማጠናከሪያ አዋጆች ታውጀዋል። እነዚህ የህግ ማዕቀፎች ከመውጣታቸው በፊት የነበሩ በርካታ ችግሮችን ለመፍታት እንዲረዱ የሚስተባበል ባይሆንም አሁንም ቢሆን፤

✚ በህግ ማዕቀፎቹ ድንጋጌዎች ግልፅ አለመሆንና በአንድ አንድ ጉዳዮች ክፍተት ያለባቸው በመሆኑ የተነሳና

✚ መደበኛው ፍርድ ቤት እና የሽሪዓ ፍርድ ቤቶች ህግን በመተርጎምና በማስፈፀም ሒደት የየራሳቸው ችግር ያለባቸው በመሆኑ

ሁለቱን የውርስ ህግጋት በማስፈፀም በኩል በርካታ ችግሮች እንደሚፈጠሩና ችግሮቹ ከፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት አልፈው የህገመንግስት አጣሪ ጉባኤና የፌዴሬሽን ምክር ቤት የመነጋገሪያ አጀንዳ እየሆኑ መሆኑን አንድ አንድ ጉዳዮችን አንስቶ ማየት ይቻላል።

በዚህ በኩል በህግ አተረጓጎምና አፈፃፀም ያሉ ችግሮችን ለመረዳት

❖ በአንሻ መሐመድና ከድጃ በሽራ

❖ በወ/ሮ ፈንታየ መሐመድና ወ/ሮ እናትነሽ ከተማ

መካከል የተደረጉ ክርክሮችንና በየደረጃው የተሰጡ ውሳኔዎች መመርመሩ ጠቀሜታ ይኖረዋል።

በአጠቃላይ በአገራችን እየተሰራባቸው ያሉ በርካታ ባህላዊና ኃይማኖታዊ የአወራረስ ሥርዓቶች ከፍትሐብሔር ህጉ የአወራረስ ደንቦች ጋር ጎን በጎን ሥራ ላይ በሚውሉበት ጊዜ የሚከሰቱትን ችግሮች መሰረታዊ ባህሪ ችግሮቹ የሚፈቱበትን የህግ አግባብ በመረዳት ለተግባራዊ እንቅስቃሴ ዝግጁ ለመሆን ስልጠናዎች በአካባቢያችን ያሉትን ባህላዊ ኃይማኖታዊ የአወራረስ ሥርዓቶች መሰረታዊ ደንቦች እና የአፈፃፀም ሥርዓት ላይ ስልጣኖቹ በየአካባቢያቸው የዳሰሳ ጥናት በማድረግ በጥናቱ ግኝት ላይ የጋራ ውይይት እንዲያደርጉ ማድረግ የላቀ ጠቀሜታ ስላለው ትኩረት ሊሰጠው የሚገባው ነጥብ ነው።

የመወያያ ጥያቄዎች

1. የሚች ውርስን በማስፈፀም በኩል በፌዴራልም ሆነ በክልል ደረጃ የተቋቋሙ መደበኛ ፍርድ ቤቶችና በሽሪዓ ፍርድ ቤቶች ላይ የተጣለ የህግ ገደብ አለ ብለው ያስባሉ? ለምን?
2. ባህላዊ የአወራረስ ደንቦች ኃይማኖታዊ የአወራረስ ደንቦች እና የፍትሐብሔር ህጉ የውርስ ደንቦች ጎን በጎን ሥራ ላይ መዋላቸው ምን አይነት ጠቀሜታ እና ጉዳት ይኖራቸዋል ብለው ያስባሉ? ያብራሩ።
3. አንድ ሙስሊም ወንድ ከዚህ ዓለም በሞት ይለያል። የሚች ሚስት በሽሪዓ መሠረት ሚች ያገባት ህጋዊ ሚስት መሆኗን አጣርቶ ማስረጃ እንዲሰጣት በአካባቢዋ ላለው የናኢባ ፍርድ ማመልከቻ ታቀርባለች። ይህ ማለት የጋራ ንብረት አከፋፈል በሽሪዓ መጣራት እንዲከናወን በአዋጅ ቁጥር 188/1992 አንቀፅ 4 ንዑስ አንቀፅ 2 መሠረት ሰጥታለች ማለት ነው? ለምን?
4. ወ/ሮ ከድጃ ዑመርና አቶ ሰማን አበጋዝ በሽሪዓ ሕግ መሠረት ተጋብተው ሃያ ዓመት ከኖሩ በኋላ ባልየው በዚህ ዓመት በሞት ይለያል። በዚህ ወቅት ሴትዮዋ በሽሪዓ መሠረት ከሚች ጋር ጋብቻ ፈጽማ የነበረች የሚች ሕጋዊ ሚስት መሆኗን ለማረጋገጥ ለሽሪዓ ፍርድ ቤት አቤቱታ አቅርባ ሽሪዓ

በሚፈቅደው መሠረት የተገባች የሚችሉ ሚስት መሆኗን የሚያረጋግጥ ማስረጃ የሽሪዓ ፍርድ ቤት ይሰጣታል። በሌላ የፌደራልና የክልሉ የቤተሠብ ሕግ ጋብቻ የሚቋረጥበት አንደኛው ምክንያት ከተጋቢዎቹ አንደኛው በሞት ሲለይ መሆኑን ይደነግጋል። ጋብቻው ሲፈርስ ደግሞ የጋራ ንብረታቸው እኩል ተከፍሎ የሚች ድርሻ ለወራሾቹ የሚስት ድርሻ ደግሞ ለራሷ እንደሚሆን የቤተሠብ ሕግ ድንጋጌዎች ያሳያሉ። ወ/ሮ ከድጃ ዑመር የሽሪዓ ፍርድ ቤት የሚችሉ ሚስት ስለመሆኗ አረጋግጦ የሰጣትን ማስረጃ በማያያዝ የሚች ወራሾች ግማሽ ንብረቷን እንዲያካፍሏት የሥረ ስልጣን ላለው መደበኛ ፍርድ ቤት ክስ ስታቀርብ የሚች ወራሾች ሚስት ስለመሆኗ ማስረጃ እንዲሰጣት ለሽሪዓ ፍርድ ቤት ያመለከተች ስለሆነ የንብረት ክፍያውም ጉዳይ መታየት ያለበት በመደበኛው ፍርድ ቤት ሳይሆን ጉዳዩን በመጀመሪያ ባየው የሽሪዓ ፍርድ ቤት በኩል መሆን አለበት በማለት ተቃውሞ። ይህንንም የሚሉት የንብረት ክፍያው በሽሪዓ ሕግና በሽሪዓ ፍርድ ቤቶች በኩል ቢታይ በሽሪዓው ሚስት ባሏ መውረስ ስለምትችል በሽሪዓ ሕግ መሠረት ከንብረቱ የምታገኘው አንድ አራተኛውን እንጅ ግማሹን ባለመሆኑ ነው።

ሀ. እርሰዎ ጉዳዩን የያዙት ዳኛ ቢሆኑ የንብረት ክፍፍሉን አስመልክቶ ወ/ሮ ከድጃ ዑመር የሕገ መንግስቱ አንቀጽ 34/5/ እና የፌደራል ሽሪዓ ፍርድ ቤቶችን አቋም ለማጠናከር በወጣው አዋጅ 188/1992 አንቀጽ 4 ንዑስ አንቀጽ 2 መሠረት በሽሪዓ ፍርድ ቤት ለመዳኘትና በሽሪዓ ሕግ መሠረት ጉዳዩ እንዲታይ ፈቃድ ሰጥታለች ብለው ጉዳዩን በሽሪዓ ፍርድ ቤት እንድታቀርብ ይወስናሉን? ለምን?

ለ. ወ/ሮ ከድጃ ዑመር የአቶ ዑስማን አበጋዝ ልጅ ብትሆንና የሚች ልጅና ወራሽ መሆኗን የሚያረጋግጥ ማስረጃ በሽሪዓ ፍርድ ቤት እንዲሰጣት አመልክታ የወራሽነት ማስረጃውን ከወሰደች በኋላ የውርስ ንብረት ክፍፍሉን በተመለከተ በሽሪዓ ፍርድ ቤት ለመዳኘት ፈቃደኛ ባትሆንና የውርስ የንብረት ክፍፍሉ በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ መሠረት እንዲፈፀም ብትጠይቅ ጥያቄዋ ተቀባይነት ማግኘት አለበት ብለው ያስባሉ? ወራሽነትን እንዲያረጋግጥ ለሽሪዓ ፍርድ ቤት ማመልከቻ ማቅረብ የውርስ ንብረት ክፍያ ስርዓቱን የሽሪዓ ፍርድ ቤት አይቶ እንዲወስን ፈቃደኝነትን መግለጽን ያሳያል ብለው ያስባሉ? ለምን?

5. የፌዴራል ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 27783 ሐምሌ 05 ቀን 1999 ዓ/ም የሽሪዓ ፍርድ ቤቶችን ስልጣን በተመለከተ የሰጠው ውሳኔ ከዚህ ሞጁል ጋር የተያያዘ ሲሆን ውሳኔው ትክክል ነው ብለው ያምናሉ? ውሳኔውን ከላይ ከቀረቡት ጥያቄዎች ጋር እንዴት ያገናዝቡታል?

ምዕራፍ ሁለት

የኢትዮጵያ የውርስ አስተላለፍ ሥርዓት በጠቅላላው፤

የስልጠና ምዕራፉ ግብ፡-

ሰልጣኞች፡-

- የፍትሐብሔር ሕጉ የውርስ ሕግ ጠቅላላ ድንጋጌዎች ይዘት፤ አተረጓጎምና በአፈጻጸም ላይ እያጋጠሙ ያሉ ችግሮች ይለያሉ፡፡
- በጠቅላላና በልዩ የውርስ ህግ ድንጋጌዎች መካከል የትርጉም ልዩነት በሚያጋጥመበት ጊዜ ችግሩ የሚፈታበትን ክህሎት ይለያሉ፡፡

2.1. የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች አደረጃጀት

በኢትዮጵያ የፍትሐብሔር ሕግ በአምስተኛው አንቀጽ የአገሪቱ የውርስ ስርዓት እንዴት እንደሆነ ዝርዝር የሆኑ ደንቦችን የያዙ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ተደንግገው ይገኛሉ፡፡ እነዚህ ስለ ውርስ የተደነገጉትን ድንጋጌዎች አቀራረጽ ስንመለከት በአንድ በክፍል የውርስ ሕግ ጠቅላላ መሪ ደንቦች የሆኑ ጠቅላላ የሕግ ድንጋጌዎች /General Provisions/ ያለባቸው ሲሆን በሌላ በኩል ደግሞ የሚችሉ ውርስ በኑዛዜ ወይም ያለኑዛዜ የሚተላለፍበትን መንገድ በዝርዝር የሚያስቀምጡ ስለ ውርስ ንብረት አስተዳደር እና የውርስ ንብረት እንዴት ለወራሾች እንደሚከፋፈል የሚዘረዝሩ ልዩ የሕግ ድንጋጌዎች /Special Provisions/ ተደንግገው ይገኛሉ፡፡ በፍትሐብሔር ሕጉ ውርስ ስለሚከፈትበት ጊዜና ስፍራ ለወራሾች ሊተላለፉ ስለሚችሉ የሚችሉ መብትና ግዴታዎች እና ሚችን ለመውረስ ስለሚያስፈልግ ችሎታ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 826-841 የተደነገጉት የሕግ ድንጋጌዎች ጠቅላላ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች መሆናቸው በግልጽ ተመልክቷል፡፡

እነዚህ ጠቅላላ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች የሚችሉ ውርስ በኑዛዜ ወይም ያለ ኑዛዜ በሚፈፀምበት ወቅት መሪ ደንቦች በመሆን በእኩልነት ተፈጻሚነት ያላቸው ናቸው፡፡ ጠቅላላ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች የኢትዮጵያ ሕግ ስለ ውርስ ያስቀመጠውን አጠቃላይ መርህ የሚያንፀባርቁ እና አንድ ሰው ወራሽ ሆኖ ለመቅረብ ሚሟላት ያለበትን ሁኔታ የሚደነግጉ ናቸው፡፡ በፍትሐብሔር ሕጉ የሚችሉ ውርስ ያለ ኑዛዜ ወይም በኑዛዜ ለወራሾቹ የሚተላለፍበትን መንገድ በዝርዝር የሚወስኑት ደንቦችና ስለ ውርስ አስተዳደር፣ የውርስ አጣሪ የውርስ ንብረት ክፍፍል የተደነገጉት ገዢነት ያላቸው የሕግ ድንጋጌዎች ልዩ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ናቸው፡፡ እነዚህ የኢትዮጵያ የውርስ ሥርዓት አስተዳደርን የሚቆጣጠሩ ዝርዝር ደንቦች የያዙ ሲሆን የውርስ ሕጉን አብዛኛውን ክፍል ሽፍነው እናገኛቸዋለን፡፡ አንዳንድ ጊዜ በውርስ ሕግ ጠቅላላ ድንጋጌዎች

እና ዝርዝር ጉዳዮችን በሚወስኑት ልዩ ድንጋጌዎች መካከል የሰፋ ልዩነት እና የመልእክት አለመጣጣም ያጋጥማል። የዚህ ዓይነት ሁኔታ ሲያጋጥመን የመጀመሪያው ጥረታችን መሆን ያለበት ሁለቱ የሕግ ድንጋጌዎች ተቻችለው በስራ ላይ የሚውሉ ከሆነ አቻችለን ሁለቱም ድንጋጌዎች የወጡበትን ግብ እና አላማ እንዲያስፈጽሙ ማድረግ ነው።

ነገር ግን ሁለቱ የሕግ ድንጋጌዎች ተቻችለው በአንድ ላይ በስራ ላይ ለማዋል የሚችሉበት ሁኔታ ካጋጠመን በጠቅላላ የሕግ ድንጋጌዎች እና በልዩ የሕግ ድንጋጌዎች መካከል መሠረታዊ ልዩነት ሲኖር ለልዩ የሕግ ድንጋጌዎች ብልጫ እና ተፈጻሚነት መስጠት አለበት የሚለውን የሕግ አተረጓጎም መርህ መከተል አለብን። ስለዚህ ለልዩ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ብልጫ በመስጠት ተፈጻሚነት እንዲኖራቸው ማድረግ ከሕግ መተርጎም ተግባር ውስጥ የመጀመሪያው ነው። በመሆኑም በፍትሐብሄር ሕግ ቁጥር 826 - 841 የተደነገጉት ድንጋጌዎች የውርስ ሕግ ጠቅላላ መሪ ደንቦች መሆናቸውን እና ሌሎች ድንጋጌዎች ዝርዝር ጉዳዮችን የሚያብራሩ ልዩ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች መሆናቸውን በመገንዘብ በሁለቱ መካከል መሠረታዊ ልዩነት ሲያጋጥመን የሕግ አተረጓጎም መርሆችን በመጠቀም ለተያዘው ጭብጥ እልባት መስጠት እንደሚገባ መዘንጋት የለበትም።

2.2. የውርስ መክፈትና በውርስ ስለሚተላለፉ መብትና ግዴታዎች

2.2.1. ውርስ የሚከፈትበት ጊዜና ሥፍራ

በብዙ አገሮች ሕግጋት አንድ ሰው በሕግ ጥበቃ ያገኙ መብትና ግዴታዎች ሊኖረው የሚችለው ከተወለደበት ቀን አንስቶ እስከሞተበት ቀን ድረስ ነው። የኢትዮጵያ የፍትሐብሐገሬ ህግ ቁጥር 1” ሰው ከተወለደበት ቀን አንስቶ እስከሞተበት ቀን ድረስ የሕግ መብት አለው” በማለት በግልጽ ደንግጓል።

በጽንሰ ኃሳብ ደረጃ የሚች ውርስ ተክፈተ የምንለው ሚች በሞት ሲለይ በሕይወት ዘመኑ ሲኖር በነበረው መብቱ ተጠቅሞ ያፈራው ንብረት ባለቤት በማጣቱና ለሚች ግዴታም ተጠያቂ የሚሆን ባለመኖሩ የአንዲት አገር ሕግ የሚችን መብትና ግዴታ ለሌሎች ሰዎች /ወራሾች/ ለማስተላለፍ ስለ ሚች ውርስ አስተዳደር ትኩረት ሰጥቶ ጥበቃ ማድረግ መጀመሩን የምናመለክትበት ነው። የኢትዮጵያ ሕግ በዘ!ህ ላይ ያለውን አቋም ስንመለከት አንድ ሰው የሞተ አንደሆነ በሞተበት ጊዜ ዋና መኖሪያ ሥፍራ በሆነበት ቦታ የሚች ውርስ ይከፈታል” በማለት የፍትሐብሄር ሕግ ቁጥር 826/1/ ይደነግጋል። ከዘ!ህ የሕግ ድንጋጌ የምንረዳው የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ስለ ሚች ንብረትና የውርስ አስተዳደር ትኩረት መስጠትና ጥበቃ

ማድረግ የሚጀምረው ሚቹ ከሞተበት ሠዓት ደቂቃና ሠኮንድ ጀምሮ ምንም አይነት የጊዜ ክፍተት ሳይተው መሆኑን ነው።

ሚቹ ህይወቱ ማለፉ ከተረጋገጠበት ቅጽበት ጀምሮ የሚች ውርስ ይከፈታል። የሚች ውርስ የሚከፈትበትን ጊዜ በሕግ መወሰኑና ግልጽ በሆነ ድንጋጌ ማስቀመጡ፣ ራሱን የቻለ ጥቅም አለው። የመጀመሪያው ሚቹን የሚወርሰው ሰው ሚቹ ከሞተ በኋላ በስንት ጊዜ በህይወት የኖረ ነው የሚለውን ጥያቄ ለመመለስ በሌላ አነጋገር የሚች ወራሾች እነማን እንደሆኑ ለማረጋገጥ መርዳቱ ነው። ሚቹን ለመውረስ ሚቹ ሲሞት በህይወት መኖር አስፈላጊ መሆኑ በፍትሐብሄር ሕግ ቁጥር 830 ተደንግጓል። የሚች ውርስ የሚከፈተው ሚቹ በሞተበት ቅጽበት በመሆኑ ሚቹ ከሞተ በኋላ በአንድ ወይም በሁለት ሠከንድ ዘግይቶ የሞተ ሰው ሚቹን ወርሶ እንደሞተ ይቆጠራል። ስለዚህ የሚች ውርስ የሚከፈትበትን ጊዜ ትኩረት ሰጥቶ የሕጉ ድንጋጌ በግልፅ ማመልከቱ፤ የወራሽነት ችሎታን እና በሌሎች ጉዳዮች ላይ የተደነገጉትን የሕግ ድንጋጌዎች ለማስፈጸም እና ለመተርጎም ጉልህ ጠቀሜታ አለው።

ሌላው በጥንቃቄ መታየት ያለበት ነጥብ፣ የሚች ውርስ መከፈት የሚለውን ጽንሰሀሳብ የሚች ወራሾች ነን የሚሉ ሰዎች የወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰጣቸው በፍትሐብሄር ህግ ቁጥር 996-1002 በተደነገጉት ድንጋጌዎች መሰረት ፍርድ ቤት ቀርበው ከሚያቀርቡት አቤቱታ እና ከሚያስከፍቱት የስረ ፋይል ጋር አንድ አለመሆኑን ነው። የሚች ወርስ መከፈት የሚለው ጽንሰሀሳብ ሚቹ በህይወት እያለ የነበረው የፍትሐብሄር መብትና ግዴታ የተቋረጠና የሚች ንብረት በፍትሐብሄር ህግ ቁጥር 942 በተደነገገው መሰረት ‘እንደአንድ ልዩ ንብረት ተቆጥሮ’ ህግ ጥበቃ ማድረግ መጀመሩን የሚያመለክትና ይህም የሚች ህይወት ካለፈበት ቅጽበት ጀምሮ የሚከናወን መሆኑን የሚያሳይ ነው።

የሚች የሕግ ወይም የኑዛዜ ወራሽ መሆኑ በማስረጃ ከተጣራ በኋላ ይህንኑ የሚያረጋግጥ የፍርድ ቤት ውሣኔ ወይም ትእዛዝ ይሰጠኝ በማለት የሚች ወራሾች ነን የሚሉ ሰዎች የሚያቀርቡት ጥያቄ ውርሱ ከተከፈተ በኋላ የሕጉ የይርጋ የጊዜ ገደብ እስከሚገድበው ድረስ የሚቀርብ የወራሽነት መብት ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት ይሰጠኝ ጥያቄ ነው። ይህም ከሚች ውርስ በወራሽነት ተካፋይ ለመሆን የሚያስችላቸው ማስረጃ እንዲሰጣቸው የሚያቀርቡት ጥያቄ በመሆኑ ከሚች ውርስ መከፈት የተለየ ጽንሰ ሀሳብ ነው። በመሆኑም የሚች ውርስ የሚከፈትበት ጊዜ ሚቹ ከዚህ ዓለም በሞት የተለየበት ቅጽበት እንጂ ወራሾች የሚች ወራሽ መሆናችንን የሚያስረዳ

ማስረጃ ይሰጠን በማለት ፍርድ ቤት ቀርበው መዝገብ ያስከፈቱበት ጊዜ እንዳልሆነ መረዳት ያስፈልጋል።

በሌላ በኩል ስለ ሕግ እውቀት የሌላቸው ሰዎች የሟች ውርስ ተከፈተ የሚሉት የሟች አርባ ቀን ካለፈ በኋላ የሟች ቤተሰቦች ዘመዶችና በሕይወት ዘመኑ ያፈራቸው ወዳጆቹ ተሰብስበው የሟችን የኑዛዜ እና የሕግ ወራሾች እንደዚሁም ከሟች የተገኘውን ንብረት ለሌሎች ሰዎች በአደራ ወይም በትውስት የሰጣቸው እቃዎች ወይም ገንዘብ በብድር ለሌላ ሰው የሰጠውን ገንዘብና ሟች ያለበትን የሌሎች ሰዎች እዳ ለማጣራት ምክክር እና ምርመራ የሚያደርጉበትን ጊዜ ነው። ይህ ስርዓት በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 942 እስከ 961 በተደነገጉት የሕግ ድንጋጌዎች መሠረት የሚያደርግ የውርስ ማጣራት ስርዓት እንጅ የሟች ውርስ መክፈት የሚለውን ጽንሰ ሀሳብ ጋር አንድ አለመሆኑን መጠቆም ጠቃሚ ነው።

የፍትሐብሔር ሕግ የሟች ውርስ የሚከፈተው በሟች ዋና የመኖሪያ ስፍራ እንደሆነ ይደነግጋል። የአንድ ሰው የመኖሪያ ቦታ እና መደበኛ ቦታ በተመለከተ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 174 እና 191 የተደነገገ ሲሆን ሰልጣኞች ከዚህ በፊት ስለ ሰዎች ሕግ በተማራችሁበት ጊዜ በቂ ግንዛቤ አግኝታችኋል የሚል ግምት ስላለ የሟች ዋና የመኖሪያ ቦታ የሚባለው የትኛው ነው የሚለውን ነጥብ በዝርዝር ማየቱ አስፈላጊ አይደለም። በአጠቃላይ የኢትዮጵያ የፍትሐብሔር ሕግ የሟች ህይወት ካለፈበት ቅጽበት ምንም የጊዜ ክፍተት ሳይተው በሟች ዋና የመኖሪያ ስፍራ ውርሱ እንደሚከፈት ይደነግጋል። የሟች ውርስ የሚከፈትበትን ጊዜ ማወቅ ስለ ወራሽነት ችሎታ እና ሌሎችን የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ለመረዳት እና ለመተርጎም እንደዚሁም በአግባቡ በተግባር ላይ ለማዋል ጠቀሜታ ያለው በመሆኑ መረሳት የሌለበት ነጥብ ነው። እዚህ ላይ በትኩረት መታየት ያለበት የሟች ውርስ የሚከፈትበትን ስፍራ በሕግ መወሰኑ የማችን ውርስ አፈጻጸም ስርዓት አስመልክቶ የሚነሱ አለመግባባቶችን ለመፍታት ትልቅ ጠቀሜታ እንዳለውና የሟች ውርስ የሚከፈትበት ስፍራ በውርሱ ምክንያት የሚነሱ ክርክሮችን ለማየት የግዛት ክልል ስልጣን ያለውን ፍርድ ቤት ለመለየት አስፈላጊ እንደሆነ በእኛም አገር የዚህን ነጥብ አስፈላጊነት የፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 23 ድንጋጌዎች በአብነት ለማየት ይቻላል። በአጠቃላይ የሟች ውርስ መክፈት ጉዳይ የሚደነግግ ግልጽ የሕግ ድንጋጌ ማስቀመጡ ተገቢ ሲሆን የሕጉን ድንጋጌ መንፈስና ይዘት የወጣበትን ዓላማ ተረድቶ በተገቢው መንገድ ስራ ላይ ማዋል አስፈላጊ ነው።

2.2.2 ከሟች ለወራሾቹ ሊተላለፉ የሚችሉና ሊተላለፉ የማይችሉ መብትና ግዴታዎች

በመጀመሪያው ምዕራፍ እንደተመለከተው የውርስ ሕግ ዋናው አላማና ግብ የሚች መብትና ግዴታዎች ወደ ወራሾቹ የሚተላለፍበትን ስርዓት መልክ ማስያዝ ነው። ይህ ሲባል ግን ሚች የነበረው መብት እና ግዴታ በሙሉ ወደ ወራሾቹ ይተላለፋል ማለት አይደለም። በፍትሐብሔር ሕጎችን ለሚች ወራሾች የሚተላለፉት የሚች መብቶችና ግዴታዎች በሚች መሞት ምክንያት ተቋርጠው የማይቀሩት ብቻ መሆናቸው በግልጽ ተደንግጓል። ይህንንም ፅንሰ ኃሳብ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 826 ንዑስ አንቀፅ 2 ” በሚች መሞት ምክንያት ተቋርጠው ካልሆነ በቀር በዚህ አንቀጽ ደንቦች መሠረት በውርስ ውስጥ የሚገኙት የሚች መብቶችና ግዴታዎች ለወራሾቹ እና የኑዛዜ ባለስጦታዎች ይተላለፋሉ” በማለት በግልጽ አስቀምጦታል።

ከዚህ የሕግ ድንጋጌ የምንረዳው በሚች መሞት ምክንያት ተቋርጠው የሚቀሩ መብቶችና ግዴታዎች ወደ ወራሾቹ ሊተላለፉ እንደማይችሉ ነው። እነዚህ በሚች መሞት ምክንያት ተቋርጠው የሚቀሩ መብትና ግዴታዎች ምንድን ናቸውህ የሚለውን ጥያቄ ስንጠይቅ ሚች በግሉ ብቻ ሊጠይቃቸው እና ሊጠቀምባቸው የሚችሉ መብቶች /Personal rights/ እና ሚች በግሉ ሊፈጽማቸው የሚገቡ ግዴታዎች /Personal obligations/ ናቸው። የሚች ግላዊ መብቶችና ግዴታዎች የተለያዩ ሊሆኑ ይችላሉ። ለምሳሌ ሚች በሙያው በመንግስት መስሪያ ቤት ወይም በአንድ የግል ድርጅት ተቀጥሮ የሚሰራ ሠራተኛ ቢሆን የሚቹ የመሥራት መብት ወራሾቹ ከእሱ ጋር ተመሳሳይ በሆነ ሙያ የሰለጠኑ ቢሆኑም እንኳን ለወራሾቹ በውርስ የሚተላለፍ አይደለም። አንደዚሁም ሚች ከልጆቹ ወይም ከዘመዶቹ የነበረው ቀለብ የመጠየቅ መብት ሚች ሲሞት የሚቋረጥና ለወራሾቹ ሊተላለፍ የማይችል መብት ነው። በሌላ በኩል ሚች በግል ችሎታው ለመፈፀም የገባቸው ግዴታዎች፣ ወራሾቹ በዚያ ሙያ ከእሱ የበለጠ ችሎታ እና ትምህርት ቢኖራቸውም እንኳን ሚች በግሉ ለመፈፀም የገባውን ግዴታ እነርሱ ተክተው እንዲፈጽሙ አያስገድዳቸውም። ይህም አንድ የህክምና ዶክተር ወይም ጠበቃ በሙያው ለመፈፀም የገባውን ግዴታ እሱ ሲሞት ወራሾቹ ዳክተሮች ወይም ጠበቃ ቢሆኑም እንኳን ሚች በገባው የውል ግዴታ እነርሱ ወርሰውና ተተክተው እንዲፈጽሙ መጠየቅና ማስገደድ አይችልም። ስለዚህ ከሚች ወደ ወራሾቹ የሚተላለፉ መብትና ግዴታዎችን ለመለየት መብትና ግዴታዎቹ በሚች መሞት ምክንያት የሚቋረጡ ናቸው ወይስ አይደሉም የሚለውን ጥያቄ በማንሣት መመርመር ያስፈልጋል። አብዛኛውን ጊዜ ሚች በውል ወይም በሕግ መሠረት ያገኘው የይዞታ መብት በውሉ ወይም በሕግ በተገለፀው የጊዜ ገደብ እስከሚደርስ ድረስ በአንድ ንብረት የመጠቀም መብት ሙሉ ወይም ሌጣ የንብረት ባለቤትነት፣ የአክሲዮን፣ የንግድ መደብር እና የሌሎች የንግድ ማህበር ድርሻዎች ሚች

ከሌሎች ሰዎች ሊጠይቀው የሚችል የገንዘብ እዳና በውል መሠረት የሚፈፀም ግዴታ እንደዚሁም ሌሎች አበዳሪዎች ከእሱ የሚጠይቁት የገንዘብ እዳና በሚች መሞት ምክንያት የማይቋረጥ የውል ግዴታ ለሚች ወራሾች የሚተላለፉ የሚች መብትና ግዴታዎች ናቸው።

የኢትዮጵያ የፍትሐብሔር ሕግ የሚች ወራሾች የውርስ ንብረት ክፍል ናቸው በማለት የሚች ወራሾች ጥያቄ ማንሣት የማይችሉባቸውን የካሣና የጡረታ ገንዘብ ክፍያዎች እንደዚሁም በሞት ጊዜ ሊከፈል ስለተገባ የህይወት ኢንሹራንስ ክፍያ ገንዘብ በምን መልኩ ለሚች ወራሾች እና የሚች ወራሽ ላልሆነ ሰዎች ሊተላለፉ እንደሚችሉ ገዢነት ያላቸውን ደንቦች ደንግጓል። እነርሱንም ከዚህ በመቀጠል በዝርዝር እንመለከታቸዋለን።

2.2.3. ስለሚች የውርስ ንብረት የተደነገጉ፣ ልዩ ድንጋጌዎች

ሀ. የጡረታና ካሣ ክፍያ

የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 828 ድንጋጌ ስንመለከት ”በሞት ምክንያት ለሚቹ ዘመዶች ወይም ባል ወይም ሚስት የሚሰጡ ጡረታዎች ወይም ካሣዎች የውርሱ ሀብት ክፍል አይሆኑም” ይህን የሕግ ድንጋጌ መንግሥት የሚች ንብረት ክፍል እንዳይሆኑ በፖሊሲ ደረጃ ውሣኔ ከሰጠባቸው አንደኛው የጡረታና የካሣ ክፍያ መሆኑን የሚያሳይ ሲሆን የሕጉን ድንጋጌ ይዘት በዝርዝር ስንመለከተው የሕጉ ተፈጻሚነት ሦስት ነገሮችን ሊዳስስ እንደሚችል ያስገነዝበናል።

የመጀመሪያው ለሚቹ ዘመዶች ወይም ባል ወይም ሚስት የሚሰጡ ጡረታዎች የውርስ ሀብት ክፍል አይሆኑም በማለት የፍትሐብሔር ሕጉ ይደነግጋል። ይህ የሕግ ድንጋጌ በመንግስት የማህበራዊ ጠዋስትና እና ድጋግ ፖሊሲ መሠረት የአገሪቱ ሕግ ስለሚፈቅድላቸው ለተጣሪዎች የሚከፈልን የጡረታ አበል የሚች ወራሾች እንደ ውርሱ ንብረት ክፍል በመቁጠር ለእነርሱ እንዲሰጣቸው መጠየቅ እንደማይችሉ በግልጽ ገደብ ያደረገ ድንጋጌ ነው።

ሚች የመንግስት ሠራተኛ ሆኖ ለጡረታ አበል ክፍያ የሚያበቃ ግልጋሎት ሰጥቶ በሞት ቢለይ አካለ መጠን ላላደረሱ ልጆቹ ለሚስቱና ለወላጆቹ የሚከፈለውን የጡረታ አበል የሚች ወራሾች መካፈል ይገባናል የሚል ክርክር እንዳያቀርቡ የሕጉ ድንጋጌ በማናቸውም መልክ የሚከፈል የጡረታ ክፍያ የውርስ ንብረት ክፍል አለመሆኑን በመደንገግ ወራሾች የጡረታው ክፍያ ለእኛ ይገባል የሚል ጥያቄ እንዳያቀርቡ ግልጽ የሆነ ክልከላ አድርጓል። በሁለተኛ ደረጃ ሚች በመሞቱ ምክንያት የሚከፈሉ የካሣ ክፍያዎችም እንደዚሁ የውርስ ንብረት ክፍል እንዳልሆኑ ተደንግጓል።

ሚች በአሠሪና ሠራተኛ ጉዳይ አዋጅ የሚተዳደር ድርጅት ሠራተኛ ቢሆንና በስራው ላይ እያለ ሚች ለሚደርስበት የሞት አደጋ በአሠሪና ሠራተኛ ጉዳይ አዋጅና በድርጅቱ የህብረት ስምምነት መሠረት ለሚች ዘመዶች ሐብተሰቦችሐ የሚከፈል የካሣ ክፍያ ቢኖር ይህ የካሣ ክፍያ የውርስ ሀብት ክፍል አይሆንም፡፡ እንደዚሁም ሚች በአደጋ ምክንያት በሞት በመለየቱ ከውል ውጭ ስለሚመጣ ሀላፊነት በሕጉ በተደነገገው መሠረት ለደረሰው አደጋ ሀላፊ የሆነ ሰው ሚች በመሞቱ ምክንያት ለተጎደው ባል ወይም ሚስት እንደዚሁም ለልጆቹና ለወላጆቹ በመተዳደሪያ እረገድ ለደረሰባቸው ጉዳት ካሣ የመክፈል ሀላፊነት ያለበት በመሆኑ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 2095ሐ1ሐ ተደንግጓል፡፡ በዚህ መሠረት የሚች ባል ወይም ሚስት፣ ልጆቹና ወላጆቹ በየራሳቸው ስም የአደጋው ሀላፊ ከሆነው ሰው የተቀበሉት የካሣ ገንዘብ ወራሾች ለእኛ ሊሰጡ ይገባል የሚል ጥያቄ ማንሣት እንደማይችሉ የሕጉ ድንጋጌ ያስረዳል፡፡

ስናጠቃልለው የጡረታና የካሣ ክፍያዎች በሚቹ መሞት ምክንያት የሚከፈሉ ቢሆኑም የውርስ ንብረት ክፍል ባለመሆናቸው ወራሾች የይገባናል ጥያቄ ሊያቀርቡባቸው የማይችሉ መሆናቸው በሕጉ ድንጋጌ በግልጽ ተመልክቷል፡፡ ስለዚህ የህጉ ድንጋጌ መንፈስና ሕግ አውጭ ሊደርስበት ያለበውን ግብ በሚች መሞት ምክንያት ለባል፣ ለሚስት፣ ለልጆቹና ለወላጆቹ የሚከፈል የጡረታ እና የካሣ ክፍያ ሚችን ከመውረስ መብት ጋር የተያያዘ ሣይሆን የራሱ የሆነ የፖሊሲ ውሳኔና የራሱ የሆነ ምክንያት ያለው በመሆኑ በሌሎች ሕጎች አፈጻጸሙ ስለሚሸፈን የሚች ወራሾች የወራሽ መብት ስላላቸው ብቻ የጡረታና የካሣ ክፍያ የይገባናል ጥያቄ ሊያቀርቡበት የማይችሉ መሆኑን በመገንዘብ በአተገባበሩ ላይ ጥንቃቄ ማድረግ ተገቢ ነው፡፡

ለ. በሞት ጊዜ የሚከፈል የህይወት ኢንሹራንስ ገንዘብ

በኢትዮጵያ የንግድ ሕግ መሠረት አንድ ሰው ከኢንሹራንስ ከፋይ ድርጅት ጋር እሱ ሲሞት ለተጠቃሚው እንደሚከፈልለት በመስማማት የሕይወት ኢንሹራንስ ውል መግባት ይችላል፡፡ ይኸ አይነት የኢንሹራንስ ውል በኢትዮጵያ ንግድ ሕግ ቁጥር 692/2 በግልጽ የተቀመጠ ነው፡፡ ሚች የኢንሹራንስ ውሉን በሚዋዋልበት ወቅት በኢንሹራንስ ውሉ ተጠቃሚ የሚሆነውን ሰው በስም ለይቶ ወይም የኢንሹራንስ ውሉን ለወራሾቹ ጥቅም የገባ መሆኑን በግልጽ አስፍሮ ወይም የኢንሹራንሱን ተጠቃሚ ሣይገልጽ እና ኢንሹራንሱን ውል ለማን ጥቅም ሲል እንደገባ ምንም ፍንጭ ሳይተው የህይወት ኢንሹራንስ ውል የሚዋዋልበት ሁኔታ አለ፡፡ በመሆኑም ሚች ያደረገው የህይወት የኢንሹራንስ ውል ላይ ወራሾቹ ምን መብት አላቸውሕ የሚች ወራሾች መብት አለን

ብለው ጥያቄ ማቅረብ የሚችሉት መቼ ነውህ የሚሉትን ጥያቄዎች ለመመለስ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827 መልስ ለመስጠት የሞከረ ቢሆንም ጉዳዩ አከራካሪና አወዛጋቢ መሆኑን ሙሉ በሙሉ አላስቀረውም። የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827(1)፤

ሚቹ ተጠቃሚውን ያልወሰነ እንደሆነ ወይም ኢንሹራንስ ለሚቹ ወራሾች ጥቅም የተደረገ እንደሆነ ሚቹ በፈረመው ስለ ህይወት ኢንሹራንስ ውል አፈጻጸም የሚከፈሉ ገንዘቦች የውርስ ንብረት ክፍል ይሆናሉ።”

በማለት የሚደነግግ ሲሆን፤ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/1/ ከተመለከተው ውጭ በኢንሹራንስ ውሉ የተገለፀ ተቃራኒ ነገር ካለ ግን በኢንሹራንስ ውሉ መሠረት የሚከፈለው ገንዘብ የውርስ ንብረት ክፍል እንደማይሆኑ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/2/ ተቃራኒ ሁኔታ ሲኖር የውርሱ ኃብት ክፍል አይሆኑም በማለት ደንግጓል። ይህ የሕግ ድንጋጌ ሚች ሲሞት ስለ ሕይወት ኢንሹራንስ ውል በገባው ግዴታ መሠረት የኢንሹራንስ ድርጅቱ የሚከፍለው ገንዘብ ለሚች ወራሾች ሊሰጥና የውርሱ ንብረት ክፍል ሊሆን የሚችለው ከሁለቱ አንደኛው መሠረታዊ ሁኔታ ሲሟላ ነው።

የመጀመሪያው ሚች የህይወት ኢንሹራንስ ውሉን የተዋዋለው ለወራሾቹ ጥቅም መሆኑን በውሉ ላይ በግልጽ ሀሣቡን አስፍሮ እንደሆነ ነው። ሚች በስም ሣይዘረዘር የኢንሹራንሱን ውል የገባው ለወራሾቹ ጥቅም መሆኑን ጠቅለል ባለ አነጋገር ሀሣቡን ከገለፀ ለሞት የሚደረግ ኢንሹራንስ ለአንድ ለተለየ ተጠቃሚ ጥቅም ማድረግ እንደሚቻል በንግድ ሕግ ቁጥር 702/1/ የተደነገገ በመሆኑና ሚች ወራሾቹን የኢንሹራንስ ልዩ ተጠቃሚዎች መሆናቸውን በመግለጽ የኢንሹራንስ ውል ከገባ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/1/1 በሚደነግገው መሠረት የሚች ውርስ ከተከፈተ በኋላ የሚች ወራሽ መሆናቸውን በአጥጋቢ ማስረጃ አረጋግጠው የቀረቡ የሚች ወራሾች በኢንሹራንስ ውሉ መሠረት የሚከፈለው ገንዘብ እንደ አንድ የውርስ ንብረት ክፍል ተቆጥሮ ይከፋፈላል።

ሁለተኛው በፍትሐብሔር ሕጉ የህይወት ኢንሹራንስ ውል ክፍያ የሚች ውርስ ንብረት ክፍል ሊሆን የሚችልበት ሁኔታ ሚች የኢንሹራንስ ውሉን የተዋዋለው ለማን ጥቅም እንደሆነ ያልገለፀ እንደሆነና የኢንሹራንስ ውሉ ተጠቃሚ ማን እንደሆነ ፍንጭ ያልሰጠ እንደሆነ በኢንሹራንስ ውሉ መሠረት የሚከፈለው ገንዘብ የውርሱ ንብረት ክፍል እንደሚሆን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/1/ ደንግጓል። የፍትሐብሔር ሕጉ ሚች የኢንሹራንስ ውሉን የገባው ለወራሾቹ ጥቅም

መሆኑን ባይገልጽ እና ለሌላ ተጠቃሚ መሆኑን ሣያመለክት በክፍት ቢተወው ምን ይደረጋል የሚለውን ጥያቄ ለመመለስ የተወሰደው አቋም በኢንሹራንስ ውሉ ላይ ተጠቃሚው ካልተገለፀ ወይም ካልተመለከተ በውሉ መሠረት የሚከፈለውን ክፍያ እንደ ውርስ ንብረት ክፍል ተቆጥሮ ለወራሾች ማከፋፈል ይገባል የሚል ነው።

በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/1/ የተደነገገው እንዳለ ሆኖ በዚሁ ጭብጥ ላይ የንግድ ሕጉ የወሰደው አቋም ከፍትሐብሔር ሕጉ የተለየ መሆኑን ከንግድ ሕጉ ድንጋጌዎች ለመረዳት እንችላለን። የንግድ ሕግ ቁጥር 701 ድንጋጌዎች ስንመለከት፤ በመርህ ደረጃ ለሞት የሚደረግ ኢንሹራንስ ለአንድ የተለየ ተጠቃሚ ሊደረግ እንደሚችል የንግድ ሕግ ቁጥር 701/1/ የደነገገ ሲሆን፤ የንግድ ሕግ ቁጥር 701/2/ በበኩሉ፤

«ስማቸው በውሉ ላይ ተለይቶ ባይጠቀስም፤

ሀ/ ጋብቻው የተደረገው የኢንሹራንስ ውል ከተፈፀመ በኋላም ቢሆን እንኳን ውል የፈፀመው ባል ወይም ሚስት፤

ለ/ የኢንሹራንሱ ውል ሲፈፀም የተወለዱት የኢንሹራንስ ውል ፈራሚ ሰው ልጆች ተለይተው የታወቁ ተጠቃሚዎች ተብለው ይጠራሉ”

በማለት ይደነግጋሉ።

ይህ የንግድ ሕግ ድንጋጌ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/1/ ጋር መሠረታዊ ልዩነት ያለው ሲሆን ሁለቱ የሕግ ድንጋጌዎች በአፈጻጸምም ወቅት ሆነ በይዘታቸው እርስ በርሳቸው የሚቃረኑ መሆኑን ለመገንዘብ እያዳግትም።

በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 842 መሠረት የሚች ልጆች የሚች የመጀመሪያ ወራሾች ሲሆኑ ከውርሱ የሚደርሳቸው ድርሻም እኩል ነው። የንግድ ሕጉ ከሚች ልጆች መካከል የኢንሹራንስ ውሉ ሲፈፀም የተወለዱትን ብቻ የኢንሹራንሱ ውል ተጠቃሚ እንደሚሆኑ ሲደነግግ የፍትሐብሔር ሕጉ የሚች ወራሾች በኢንሹራንስ ውሉ ተጠቃሚው ካልተገለፀ በኢንሹራንስ ውል መሠረት በሚከፈል ገንዘብ ላይ የወራሽነት መብታቸው እስከፈቀደ ድረስ ድርሻ እንዳላቸው ይደነግጋል። በፍትሐብሔር ሕጉ የሚች ወራሾች የሚች ልጆች ብቻ ሣይሆኑ ተወላጆቹ ወይም እነሱ ከሌሉ ወላጆቹ ወይም የእነርሱ ተተኪዎች እንደሚሆኑ ይደነግጋል። ከዚህ በተጨማሪ ሚች ጠቅላላ

የኑዛዜ ወራሾች ይኖሩታል። በሌላ በኩል በፍትሐብሔር ሕጎችን ሚስት ባሏን ባል ሚስቱን የመውረስ መብት የላቸዉም። ይህም በመሆኑ

- በመጀመሪያ ደረጃ የኢንሹራንስ ውል ሲፈጸም በተወለዱ እና ከዚያ በኋላ በተወለዱ የሚችሉ ልጆች መካከል፤
- በሁለተኛ ደረጃ በሚችሉ ሚስት ወይም ባል፤ በሚችሉ ልጆች መካከል፤
- በሶስተኛ ደረጃ በሚችሉ ሚስት ወይም ባልና በሚችሉ ወራሾች መካከል፤

የህይወት ኢንሹራንስ ገንዘቡን በተመለከተ መጠነ ሰፊ ክርክር መነሣቱ የማይቀር ነው። እነዚህም የሚከራከሩት በየበኩላቸው ክራክራቸውን የሚደግፈውን የፍትሐብሔር ወይም የንግድ ሕግ ድንጋጌዎች በመጥቀስ ነው።

ለምሳሌ አምሳሉ የተባለ ሰው የህይወት ኢንሹራንስ ውሉ ተጠቃሚ ማን እንደሆነ ሳይገልጽ ከኢትዮጵያ መድን ድርጅት ጋር ብር 20000/ሃያ ሺህ ብር/ እሱ ሲሞት የሚከፈል የመድን ውል ተዋውሏል። እሱም አዜብ የተባለች ሚስት አለችው። ውሉን ከመዋዋሉ በፊት ቢኒያም አምሳሉ የተባለ ልጅ ወልዷል። ውሉን ከተዋዋለ ከሶስት ወር በኋላ ደግሞ ጽጌ አምሳሉ የተባለች ልጅ ወልዷል። አምሳሉ ከሞተ በኋላ ከኢትዮጵያ መድን ድርጅት በኢንሹራንስ ውሉ መሠረት ሊከፈለው የሚችለውን ገንዘብ አስመልክቶ የፍትሐብሔር እና የንግድ ሕግ ድንጋጌዎች እየተጠቀሱ መጠነ ሰፊ ክርክር ሊያነሱ ይችላሉ። የመጀመሪያው፤ ቢኒያም አምሳሉና ፅጌ አምሳሉ በወኪላቸው አማካኝነት፤ አባታችን የኢንሹራንስ ውል ሲገባ ተጠቃሚዎችን ያልገለፀ ስለሆነ፤ በኢንሹራንስ ውሉ መሠረት መከፈል ያለበት ብር 20000 በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/1/ በሚደነግገው መሠረት የአባታችን የውርስ ንብረት ክፍል ስለሆነ፤ በኢትዮጵያ የፍትሐብሔር ሕግ መሠረት ደግሞ ሚስት ባሏን ባል ሚስቱን እንዲወርሱ ስለማይፈቅድ፤ የኢንሹራንስ ገንዘቡ የሚችሉ አባታችን ወራሽ ለሆነው ለእኛ ለልጆቹ ይገባል ብለው ቢጠይቁ የሚችሉ ሚስት ወሮ አዜብ በበኩላቸው በንግድ ሕግ ቁጥር 701/1/ መሠረት በኢንሹራንስ ውሉ ተጠቃሚው ባይገለፅም እና ጋብቻው የተደረገው የኢንሹራንስ ውል ከተፈረመ በኋላ ቢሆንም እንኳን፤ ሚስት የኢንሹራንስ ገንዘብ ተጠቃሚ መሆን እንደሚችሉ ስለሚደነግግ፤ ሚቹ ባሌን መውረስ በሕግ ባይፈቀድልኝም፤ እሱ የገባው ኢንሹራንስ ውል ተጠቃሚ ከመሆን ልታገድ አይገባኝም በማለት ትከራክራለች።በሁለተኛ ደረጃ ወ/ሮ አዜብና ቢኒያም አምሳሉ፤ ፅጌ የኢንሹራንስ ውሉ ከተፈረመ በኋላ የተወለደች ስለሆነ፤ በንግድ ሕግ ቁጥር 701 ንዑስ አንቀፅ 2 መሠረት የኢንሹራንስ ውሉ ተጠቃሚ መሆን አትችልም የሚል ክርክር ቢያነሱ ፅጌ አምሳሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/1/ ድንጋጌ በመጥቀስ፤ በኢንሹራንስ ውሉ መሠረት የሚከፈለው ክፍያ የሚችሉ ውርስ ንብረት ክፍል

ስለሆነና እኔ የሚች ወራሽ ስለሆንኩ ድርሻዬ ይገባኛል በማለት ትከራከራለች። በመሆኑም ለክርክሩ ደጋፊ የሆኑት የንግድ ሕግ ድንጋጌ ወይም የፍትሐብሔር ሕግ ድንጋጌ እየተጠቀሰ ክርክሩ ሊቀጥል ይችላል። በሌላ ሁኔታ ሚች አምሣሉ ጽጌንና ቢኒያምን ባይወልድና ወራሾቹ እናት እና አባቶቹ ቢሆኑ በአዜብ እና በአምሣሉ እናትና አባቶች መካከል የፍትሐብሔር ሕግ እና የንግድ ሕግ ድንጋጌ በዋቢነት እየተጠቀሱ ክርክሩ አንደሚቀጥል መገንዘብ አያዳግትም።

በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/1/ እና በንግድ ሕግ ቁጥር 702/2/ መካከል ያለውን መሠረታዊ ልዩነት በትርጉም ለመፍታት የተለያዩ ሀሣቦች ሲቀርቡ ይስተዋላሉ። በተለይ ሁለቱም ሕጎች ማለትም የፍትሐብሔር ሕግም ሆነ የንግድ ሕግ ከመስከረም 1 ቀን 1953 ጀምሮ ሥራ ላይ እንዲውሉ የታወጁ መሆናቸው ሲታይ በአተረጋጉም ረገድ ያለውን ችግር ያባብሰዋል። ይህም በመሆኑ የንግድ ሕግ ስለ ሕይወት ኢንሹራንስ ውል ክፍያና ስለ ህይወት ኢንሹራንስ ውል ተጠቃሚ የሚደነግግ በመሆኑ ከጠቅላላው የውርስ ሕግ ድንጋጌ ማለትም ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/1/ የበለጠ ተፈጻሚነት ሊሰጠው የሚገባው ለንግድ ሕግ ቁጥር 701/2/ ነው የሚል ነው።

ከላይ የቀረበውን ሀሣብ የማይቀበሉ ወገኖች በበኩላቸው የሚችን የውርስ ሁኔታና የውርስ ንብረት ክፍል የሚወስኑት ድንጋጌዎች በፍትሐብሔር ሕግ እንጅ በንግድ ሕግ ተካትተው አይገኙም። ስለዚህ የውርስን ጉደይ ስንመለከት ብልጫ ሊሰጠው የሚገባው የፍትሐብሔር ሕግ ድንጋጌ እንጅ የንግድ ሕግ ድንጋጌ አይደለም የሚል ነው።

ሁለቱ የሕግ ድንጋጌዎች አቻችለን በስራ ላይ ማዋል እንችላለን። የሚች ወራሾች በፍትሐብሔር ሕግ የተሰጣቸው መብት ሣይጣስ የሚች ሚስት ወይም ባል በንግድ ሕግ የተሰጣቸው መብት ሣይጣስ የህይወት ኢንሹራንስ ገንዘቡን በተመለከተ ብቻ ሚስት ወይም ባል ከሚች ወራሾች ጋር የጋራ ተጠቃሚ ማድረግ እየቻልን አንደኛውን ጠቅሞ ሌላውን በሚጉዳ ሁኔታ ሕጉን መተርጉም የለብንም የሚል አቋም የሚያራምዱ ያሉ ሲሆን አከፋፈሉን በተመለከተም የተለያዩ ሀሣብ ይሰነዘራል። ለምሳሌ ሚስት ወይም ባል ግማሹን መውሰድ አለባቸው የሚል ያለ ሲሆን በሌላ በኩል በህይወት ኢንሹራንስ ውል መሠረት የተከፈለውን ገንዘብ ለመካፈል ባል ወይም ሚስት እንደ ሚች አንድ ወራሽ ተቆጥረው ከወራሾቹ ጋር እኩል መካፈል አለባቸው የሚል ሀሣብ አለ።

ሚች የህይወት ኢንሹራንስ ውሉን ሲዋዋል ተጠቃሚውን ባልገለፀበት ጊዜ ከላይ የተነሣው የሕግ አተረጓጎምና የአፈጻጸም ችግር አለ። የሕግ አውጭ ሀሣብ ምን እንደሆነ ለመረዳት ሕጉ ከመውጣቱ በፊት ሕግ አውጭው በዚህ ጉዳይ ያደረገውን ውይይት ይዘት ጭምር መመርመር ያስፈልጋል። በተለያዩ ክስቆም በላይ በሆኑ ምክንያቶች የጽሁፍ አቅራቢ ይህንን እድል አላገኘም። ስናጠቃልለው በሞት ጊዜ የሚከፈል የህይወት ኢንሹራንስ ገንዘብ ተጠቃሚው በግልጽ በተጠቀሰበት ጊዜ ማለትም ለሌላ ሰው ክፍያ ተብሎ ውሉ ከተገባ የሚች የውርስ ንብረት ክፍል አይሆንም። ይህንንም ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 827/1/ እና የንግድ ቁጥር 701/1/ ድንጋጌዎች ለመረዳት ይቻላል። የኢንሹራንስ ውሉ ለሚች ወራሾች ጥቅም የተደረገ መሆኑ በግልጽ በኢንሹራንስ ውሉ በተገለፀ ጊዜ ምንም ክርክር ሳይቀርብበት እንደ ሚች የውርስ ንብረት ክፍል ተቆጥሮ የሚች ወራሾች ገንዘቡን እንዲከፋፈሉት ይደረጋል። የኢንሹራንስ ውሉ ተጠቃሚው በግልጽ ያልታወቀ ሲሆን እና ለወራሾቹ ጥቅም የተደረገ መሆኑን የማይገልጽ ሲሆን ከላይ ባየነው መሠረት በንግድ ሕጉ እና በፍትሐብሔር ሕጉ ድንጋጌ መካከል የሚታየው ልዩነት አወዛጋቢና ለትርጉምም በር የሚከፍት ነው።

የመወያያ ጥያቄዎች

1. አሁን በስራ ላይ ያለውን የውርስ ሕግ አንቀጽ 827/1/ እና በንግድ ሕግ ቁጥር 702/2/ መካከል ያለውን ልዩነት ለመፍታት ዕርስዎ የትኛውን አተረጓጎም መርህ ይከተላሉ? ለምን? ተጠቃሚው በግልፅ ባልተገለፀ ጊዜ፣ በሞት ጊዜ የሚከፈል የኢንሹራንስ ውል ክፍያ የውርስ ንብረት ክፍል ማድረጉ ተገቢ ነው ብለው ያስባሉ?
2. የአንዳንድ አገሮች የውርስ ህጎች ከሚች ወደ ወራሾች የተላለፉትን መብቶችና ግዴታዎች በጥቅሉ ሳይሆን በዝርዝር ያስቀምጣሉ። የእኛ ደግሞ **በሚች መሞት የማይቋረጡ መብትና ግዴታዎች** የሚል መስፈርት ብቻ ያስቀምጣል። ይኸ አቀራረብ ተገቢ ነው ብለው ያስባሉ?
3. በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 41 መሠረት መሬትና የተፈጥሮ ሀብት የመንግስትና የህዝብ ነው። ሆኖም አርሶ አደሮች እና አርብቶ አደሮች እና በግብርና መስክ የተሠማሩ ኢንቨስተሮች በህጋዊ መንግድ በያዙት መሬት ላይ ያላቸውን የመጠቀምና የይዞታ መብት፣ ቋሚ ተክሎችና ሌሎች ንብረቶች ለወራሾቻቸው የማስተላለፍ መብታቸው የፌዴራል መንግስት የገጠር መሬት አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 80/1989 እና ይህንን መሠረት በማድረግ በክልሎች ምክር ቤት በወጡ ክልላዊ የመሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጆች የተሰጠው ዋስትና እና ጥበቃና የተጣለባቸውን

ገደቦች በዝርዝር ያብራሩ። ይህንንም ከፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 826/2/ ድንጋጌ አንፃር ይተንትኑ።

4. ባለሀብቶች በፌዴራል መንግስት የከተማ ቦታ በሊዝ ስለመያዝ ያወጣው አዋጅ ቁጥር 272/1994 እና የፌዴራል መንግስት የኢንቨስትመንት አዋጅን እንደገና ለመደንገግ ያወጣው አዋጅ ቁጥር 280/1996 በአዋጅ ቁጥር 375/1996 እንደተሻሻለ መሠረት ያገኙትን የከተማ ቦታ ለወራሾቻቸው የማስተላለፍ መብታቸው በአዋጆቹና አዋጆቹን ለማስፈጸም የክልል መንግስታት ባወጧቸው ደንቦች የተሰጣቸው ዋስትና ጥበቃና የተጣለባቸው ገደቦች መኖራቸውን በዝርዝር ያብራሩ። ይህንንም ከፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 826/2/ ድንጋጌ አንፃር ያለውን እንድምታ ይተንትኑ።
5. የፌዴራል መንግስት የኢትዮጵያ ተወላጅ የሆኑ የውጭ ዜጎችን በትውልድ አገራቸው የተለያዩ መብቶች ተጠቃሚ ለማድረግ ያወጣው አዋጅ ቁጥር 270/1994 እና የሚኒስትሮች ምክር ቤት ያወጣው ደንብ ቁጥር 101/1996 በውርስ ህጉ መሠረታዊ መርሆችና ድንጋጌዎች ላይ በግልፅ ውይም በተዘዋዋሪ ያደረገው ማሻሻያ አለ ብለው ያስባሉ? ለምን?

ምዕራፍ ሦስት

ለመውረስ ስለሚያስፈለግ ችሎታ

የዚህ ምዕራፍ ግብ፣

- ለመውረስ የሚያስፈልጉ ሁኔታዎች
- ለወራሽነት የማይገባ ነው ስለሚባሉ ምክንያቶች ግንዛቤ ማስጨበጥ ነው።

3.1. ጠቅላላ

ሚችን ለመውረስ የሚቀርብ ሰው ማሟላት ያለባቸው ቅድመ ሁኔታዎች ምን ምን ናቸው የሚለውን ጭብጥ አንስተን ትንታኔ ከመስጠታችን በፊት የሚች ውርስ በኢትዮጵያ ሕግ በምን ሁኔታ ይፈጸማል የሚለውን ነጥብ በቅድሚያ ማየቱ አስፈላጊ ነው። የሚች ውርስ በነዛቤው መሠረት እንደሚፈፀም እና ሚች ኑዛቤ ያልተወ እንደሆነ ውርሱ ያለ ኑዛቤ ለሕግ ወራሾች እንደሚተላለፍ ተደንግጓል። በሌላ በኩል ሚች በከፊል ንብረቱን በነዛቤ ያወረሰ እንደሆነ በነዛቤው ያላደላደላቸው ንብረቶች በመሉ ለሕግ ወራሾች ይተላለፋሉ። በአጠቃላይ የሚች ውርስ ያለነዛቤ ወይም በነዛቤ፣ በከፊል ያሉ ኑዛቤና በከፊል በነዛቤ ሊፈጸም እንደሚችል፣ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 829 መሠረታዊ መርሆችን ደንግጓል።

የሚች ወራሽ በመሆን ሊቀርቡ የሚችሉት የተፈጥሮ ሰው የሆነ አንድ ግለሰብ ወይም ቁጥራቸው ከአንድ በላይ የሆኑ የተፈጥሮ ሰዎች እና በነዛቤ ተጠቃሚነት ሊቀርቡ የሚችሉ ድርጅቶችና ማህበራት ጠቅለል ባለ አነጋገር ሕጋዊ ሕልውና ያላቸው የሕግ ሰዎች /Legal persons / ናቸው። የተፈጥሮ ሰዎች ሚችን በሚወርሱበት ሠዓት ውርሱ ተፈጥሮአዊ የሆነ ውርስ Natural sucession እየተባለ እንደሚጠራ የብላክስ ሎው መዝገብ ቃላት ያመለክታል። የመውረስ ችሎታ /Capacity to succeed/ስንል፣ ሚችን በነዛቤ ወይም ያለ ኑዛቤ ለመውረስ የሚቀርቡ የተፈጥሮ እና የሕግ ሰዎች /Legal persons/ በቅድሚያ ማሟላት የሚገባቸውን ሁኔታዎች በአጭሩ ለመግለጽ የምንጠቀምበት ጽንሰ ሀሳብ ነው። በሚች ውርስ ለመካፈል ወራሽ የሚሆኑ ሰዎች አሟልተው መገኘት ያለባቸው ቅድመ ሁኔታ ምንድን ነው?

ወራሾች የተፈጥሮ ሰዎች በሆኑ ጊዜ ሚችን በኑዛዜም ሆነ ያለኑዛዜ ወራሽ ለመሆን ሁለት መሠረታዊ ቅድመ ሁኔታዎች እንደ መሠረታዊ መርህ ተቀምጠዋል። እነርሱም ሚች ውርስ ሲከፈት በሕይወት ያለ መሆንና ሚችን ለመውረስ የማይገባ አለመሆን ነው። ወራሾቹ በሕግ የሰውነት መብት የተሰጣቸው ድርጅቶች በሆኑ ጊዜ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 835 የተመለከተውን አሟልተው መገኘት አለባቸው።

ከላይ እንደተገለፀው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 830 የእኛን አገር የውርስ ፖሊሲ የሚያንፀባርቅ ሕግ በመደንገግ በተግባር ላይ አውሏል። አንዳንድ አገሮች የወራሾችን ዜግነት ሀይማኖት እና የትውልድ ሁኔታ ሳይቀር ለመውረስ መሠረታዊ ቅድመ ሁኔታዎች በማድረግ ሕጋቸውን ቀርፀዋል። አብዛኛዎቹ አገሮች ደገሞ ሚች ሲሞት በህይወት መኖር እና በሚች ላይ ሆን ብሎ የግድያ ወንጀል አለመፈፀምን ለመውረስ አስፈላጊ ቅድመ ሁኔታዎች መሆናቸውን ያስምሩበታል።

ዜግነትን በተመለከተ የኢትዮጵያ ሕግ በወራሽነት መብት ላይ የሚያስከትለው ልዩነት እንደሌለ ደንግጓል። ይህ ማለት ግን በንብረት ክፍያ ወቅት የማይንቀሳቀሱ ንብረቶች በተመለከተ ከውጭ አገር ዜጎች ይልቅ ኢትዮጵያዊ ለሆኑ ወራሾች በቅድሚያ እንዲሰጡ በሕግ አልተደነገገም ማለት አይደለም። እንደሚታወቀው የውጭ አገር ሰው በመንግስት ልዩ ትእዛዝ መሠረት ካልሆነ በቀር በኢትዮጵያ የማይንቀሳቀስ ባለሀብት ሊሆን አይችልም። ይህም በፍሐሕሐቁ 390 ተደንግጓል። የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1089 ከወራሾቹ መካከል አንዳንዶቹ የኢትዮጵያ ዜግነት አንዳንዶቹ ደገሞ የውጭ አገር ዜግነት ያላቸው የሆኑ አንደሆነ በኢትዮጵያ ያሉት የማይንቀሳቀሱ ንብረቶች የሚቻል ቢሆን ኢትዮጵያዊ ለሆኑ ወራሾች ቅድሚያ ይሰጣሉ በማለት የደነገገው ከዚህ መሠረታዊ ፖሊሲ በመነሣት ነው።

ሆኖም የማይቻል በሚሆንበት ጊዜ የውጭ አገር ዜጎች ኢትዮጵያ ውስጥ የማይንቀሳቀስ ንብረት በወራሽነት ሊረከቡ እንደሚችሉ የሕጉ ድንጋጌ ያሳያል። የውጭ አገር ዜጎች በልዩ የኑዛዜ ስጦታ ወይም በውርስ ክፍያ ወቅት የማይንቀሳቀስ ንብረት ቢደርሳቸው ምን ይደረጋል የሚለውን ጥያቄ ስናነሳ ማንኛውም የውጭ አገር ዜጋ ያለ መንግስት ልዩ ትእዛዝ በቅን ልቦና የማይንቀሳቀስ ንብረት ባለሀብት ሆኖ ከተገኘ አግባብ ያላቸው ባለስልጣኖች በስድስት ወር ጊዜ ውስጥ ለኢትዮጵያዊ ርስቱን እንዲያስተላለፍ ሊያስገድዱት የሚችሉበት ሁኔታ ያለ መሆኑ የፍሐሕሐቁ ቁ 391 ይደነግጋል።

ሆኖም ይኸ ድንጋጌ አገሪቱ ካወጣቸው የኢንቨስትመንት ህጎችና በትውልድ ኢትዮጵያ ስለሆነ ሌላ አገር ዜግነት ስላላቸው ኢትዮጵያ ተወላጆች አስመልክቶ ከወጣ አዋጅ ቁጥር 270/94 እና አዋጁን ለማስፈፀም ከወጣው የሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ 101/1996 ጋር በማገናዘብ ስራ ላይ ማዋል ይገባል። ከላይ ከተገለፁት የህግ ድንጋጌዎችና በኢንቨስትመንት ህጉ መብት የሌለው አንድ የውጭ ዜጋ በውርስ ያገኘውን የማይንቀሳቀስ ንብረት ኢትዮጵያዊ ለሆነ ሰው በሽያጭ ወይም በሌላ ሁኔታ እንዲያስተላልፍ ባለስልጣናት ሊጠይቁት ይችላሉ። ይህ የኢትዮጵያ ሕግ የውጭ አገር ሰው ኢትዮጵያ ውስጥ የማይንቀሳቀስ ንብረት ባለሀብት እንዳይሆኑ ለመገደብ በፊት የወጣው ፖሊሲ አካል እንጅ የውጭ ዜጋ የወራሽነት መብት ለመገደብ የወጣ የሕግ ድንጋጌ አለመሆኑን መገንዘብ ያስፈልጋል። የውጭ አገር ዜጎች በኢትዮጵያ ውስጥ ያላቸውን የወራሽነት መብት ስንመለከተው ኢትዮጵያ ምንም ቅድመ ሁኔታ ሳይሆን የውጭ ዜጎች በሕግ ወይም በነብዛ ወራሽነት እንዲካፈሉ በሯን በሰፊው የከፈተች አገር ሆና እናገኛታለን። አንዲት አገር የዜጎቿን መብትና የአራሷን ጥቅም የምታስከብረው እያንዳንዱ አገር ለሚወስደው እርምጃ ተመጣጣኝ ምላሽ በመስጠት እንደሆነ ከዓለም አቀፍ ሕግ እና አለም አቀፍ የግንኙነት መርሆች መገንዘብ ይቻላል።

3.2. ለወራሽነት ያልተገባ አለመሆን

በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ መሠረት ሚች ሲሞት በህይወት የነበረ ሰው ሁል ጊዜ ሚችን ለመውረስ ችሎታ አለው ብሎ ማሰብ ስህተት ነው። ሚች ሲሞት በህይወት የነበረ ሰው ሚችን ለመውረስ ማሟላት የሚገባው ሌላ ተጨማሪ ቅድመ ሁኔታ አለ። ይኸውም ሚችን ለመውረስ ያልተገባ አለመሆን ነው።

ያለነብዛ ወይም በነብዛ ከሚች ውርስ ለመካፈል የሚመጡ ሰዎች ሚችን ለመውረስ ያልተገባ ነው የሚያሰኙትና በሕጉ በግልጽ የተዘረዘሩትን ድርጊቶች ያልፈፀሙ መሆናቸውን በቅድሚያ መረጋገጥ ያለበት መሆኑ ተደንግጓል። ሚችን ለመውረስ ያልተገባ ነው የሚያሰኙ ምክንያቶች እና ድርጊቶች በውርስ ሕግ ድንጋጌዎች በዝርዝር እና በግልጽ ተመልክተዋል። ከእነዚህ ህጉ በግልጽ ካስቀመጣቸው ውጭ ያሉ ድርጊቶችን እና ምክንያቶችን በመጥቀስ ዳኞች አንድን ሰው ሚችን ለመውረስ ያልተገባህ ነህ በማለት ውሳኔ ሊሰጡ እንደማይችሉ፣ ይህንን በሚመለከት የተደነገጉት የፍትሐብሔር ሕግ ድንጋጌዎች አመልካች የሕግ ድንጋጌዎች ሳይሆኑ አሳሪ እና አስገዳጅ የሕግ ድንጋጌዎች መሆናቸውን መገንዘብና ተገቢውን ጥንቃቄ ማድረግ ያስፈልጋል። ሌላው በጥንቃቄ ሊታይ የሚገባው

ነጥብ ለወራሽነት ያልተገባ መሆን /unworthy of succeeding the deceased/ እና ከውርስ መነቀል /Disherison/ የተለያየ የሕግ ጽንሰ ሀሳቦች መሆናቸውን ነው።

ለወራሽነት ያልተገባ መሆን አንድ ሰው በሕግ እንዳያደርገው የተከለከለውን ድርጊት ፈጽሞ በመገኘቱ በውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ከሚች ውርስ እንዳይካፈል የወራሽነት መብቱን የሚያሳጣበት የሕግ መርህ ነው። ከውርስ መነቀል ግን በውርስ ሕግ ሚችን ለመውረስ ሙሉ ችሎታ ያለው ሰው ሚች ከውርሱ እንደማይካፈል በማሰብ ባደረገው የኑዛዜ ቃል መሠረት ለሚች የኑዛዜ ቃል ዋጋ በመስጠትና በማስፈፀም ወራሽ የሆነው ሰው ከሚች ውርስ ውጭ እንዲሆን የማደረግበትን ሁኔታ የማያመለክት የሕግ ጽንሰ ሀሳብ ነው።

ስለዚህ ሚችን ለመውረስ ያልተገባ መሆን ከውርስ ሕግ ድንጋጌዎች የሚመነጭና ለአፈጻጸም መሠረቱ የሕጉ ድንጋጌ ሲሆን የውርስ መነቀል ምንጩ ሚች ያደረገው የኑዛዜ ቃል ነው። ስለዚህ ሁለቱ የተለያዩ የሕግ ጽንሰ ሀሳቦች መሆናቸውን መረዳት ያስፈልጋል። አንድ ሰው ከሚች ኑዛዜ ከውርስ የሚነቀልበትን ዝርዝር ሁኔታ በኑዛዜ ስለሚደረግ ውርስ የሚለውን ክፍል በምናይበት ጊዜ በሰፊው የምንመለከተው ይሆናል። በፍትሐብሔር ሕጎችን ሚችን ለመውረስ ያልተገባ ነው የሚያሰኙ ምክንያቶች በሁለት ክፍሎች የተመደቡ ናቸው። የመጀመሪያው ለመውረስ ያልተገባ ነው የሚያሰኙ የወንጀል ድርጊቶችን ፈጽሞ በፍርድ ጥፋተኛ መባልና መቅጣት ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ በሕጉ በግልጽ የተመለከቱትን ሌሎች ተግባሮች መፈፀም ናቸው።

የመወያያ ጥያቄዎች

1. በኢትዮጵያ ሕግ መሠረት ለመውረስ የሚያስፈልጉ መሠረታዊ ጉዳዮች ምንድን ናቸው?
2. ለወራሽነት ያልተገባ መሆን እና በውርስ መነቀል በሚሉት ፅንሰ ሀሳቦች መካከል ያለው ልዩነት ምንድን ነው?
3. የውጭ ዜግነት ያላቸው ሰዎች ያለምንም ቅድመ ሁኔታ በኢትዮጵያዊ ውርስ ተካፋይ እንደሆኑ መጋበዙ፣ ተገቢ ነው ብለው ያስባሉ?
4. በውርስ መከፈትና በውርስ ማጣራት መካከል ያለው ልዩነት ምንድን ነው?
5. የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 ርዕስና በይዘቱ አለመጣጣም አለበት ብለው ያስባሉ?

6. በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 838 የፍትሐብሔሩን ጉዳይ በወንጀል ችሎት በሚሰጠው የቅጣት ውሣኔ ላይ ጥገኛ እንዳይሆን ማድረጉ ምን አይነት ጉዳት ያስከትላል ብለው ያስባሉ?
7. በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 840/ለ/ ድንጋጌ የአማርኛው የእንግሊዘኛው ቅጅ የትኛው በተሻለ ሁኔታ ህግ አውጭው ሊደርሰበት ያስበውን ግብና አላማ ይገልጻሉ ብለው ያስባሉ? ለምን?
8. ሚች በተዘዋዋሪ መንገድ በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 841 መሰረት ይቅርታ አድርጓል ለማለት ምን ምን ሁኔታዎች መሟላት አለባቸው?
9. የሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 22305 ሚያዚያ 9 ቀን 1999 ዓ.ም በዋለ ችሎት የሰጠው ውሳኔ ከዚህ ሞጁል ጋር የተያያዘ ሲሆን ውሳኔው ትክክል ነው ብለው ያስባሉ? ለምን?

ምዕራፍ አራት

ሳይናዘዝ የሞተ ሰው የውርስ ሥርዓት ጸፈጸጸም

የዚህ ምዕራፍ ዋና ዓላማ:-

በሕይወት ዘመኑ ኑዛዜ ሳይተው የሞተ ሰው የውርስ ሥርዓት አስተዳደር እንዴት መሆን እንዳለበት በፍትሐብሔር ሕጉ የተደነገጉትን መሠረታዊ መርሆች ማሳየት፤

በዚህ ረገድ ፍርድ ቤት የሚያጋጥሙ ችግሮችንና ሊፈቱ የሚችሉበትን መንገድ ማሳየት

4.1. ጠቅላላ መግቢያ

በጠቅላላው ስለ ውርስ ስናወራ ሚች ከሞተ በኋላ የውርስ ሥርዓት የሚፈፀመው ቢያንስ በሦሥት ዓይነት መንገድ ሊሆን እንደሚችል በፍትሐብሔር ሕጉ ተደንግጓል፡፡ ይኸውም ሚች በሕይወት ዘመኑ ስለ ውርስ ሥርዓትና ስለ ወራሾቹ የተወው ኑዛዜ ካለ፤ በሚች ኑዛዜ መሠረት / Testate Succession/ ፤ ሚች በሕይወት ዘመኑ በሞት በተለየበት ጊዜ ውርሱ ምን መሆን እንዳለበት የተወው ኑዛዜ ከሌለ ያለኑዛዜ በሚፈፀም የውርስ ሥርዓት / Intestate Succession/ ፤ ሚች በክፍል

ኑዛዜ ከተወና ከፊል ንብረቱ እንዴት መከፋፈል እንዳለበት የተወው ኑዛዜ ከሌለ፣ ውርስ በከፊል በኑዛዜና በከፊል ያለ ኑዛዜ ሊፈፀም እንደሚችል የፍትሐብሔር ሕግ 829 ተደንግጓል።

በመሠረታዊ መርህነት የኢትዮጵያ ሕግ፣ ሚች በሕይወት ዘመኑ የተወው ኑዛዜ ካለ የሚች የውርስ ሥርዓት በሚች የኑዛዜ ቃል መሠረት መፈፀም እንዳለበት የሚደነግግ ሲሆን ሚች በኑዛዜ ያላደላደላቸው ንብረቶች በሙሉ ለሥጋ ዘመዶቹ በውርስ ሕግ መሠረት ሊተላለፍ እንደሚችሉ ተመልክቷል። በመሆኑም ሚች ንብረቱን በሙሉ በኑዛዜ አደላድሎ ከሞተና ያለኑዛዜ የሚተላለፍ ምንም ዓይነት ንብረት ከሌለው በውርስ ሕግ መሠረት ያለኑዛዜ ውርስ ለመፈፀም አይችልም። ሚች ስለ ውርስ ሥርዓት አፈጻጸምና ስለ ወራሾቹ የተወው በሕግ ውጤት ያለው ኑዛዜ በሌለበት ሁኔታ ውርሱ ያለኑዛዜ ይፈፀማል። ውርሱ ያለኑዛዜ በሚፈፀምበት ወቅት እንዴት እንደሚፈፀምና እነማን የቀዳሚ ወራሽነት መብት እንዳላቸው፣ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ይወስናሉ።

ከዚህ አንጻር ሲታይ የአንድ ሰው ውርስ ያለኑዛዜ በሚፈፀምበት ወቅት፣ ሦሥት ዓይነት የአወራረስ ሥርዓቶች ሊያጋጥሙ እንደሚችሉ፣ ስለውርስ ስርዓት የተጻፉ ፅሁፎች ያሳያሉ። የመጀመሪያው የተለመደ ተፈጥሮዊ አወራረስ / Natural Succession/ የሚለው ነው። የተፈጥሮ አወራረስ ሥርዓት የምንለው ውርሱ የሚፈፀመው በሁለት የተፈጥሮ ሰዎች መካከል የሆነ እንደሆነ ነው። ይኸም ማለት የሚች ወራሾች የሥጋ ዘመዶቹ የሆኑ የተፈጥሮ ሰዎች የሆኑ እንደሆነ ውርሱ የተለመደ ወይም Natural Succession፣ ይባላል። የፍትሐብሔር ሕጎችን በአብዛኛው ያለ ኑዛዜ የሚደረግ ውርስ፣ የተለመደ የውርስ ሥርዓትን / Natural Succession/ እንዲከተል የሚያደርጉ በርካታ የሕግ ድንጋጌዎችን ይዞ እናገኘዋለን። እነዚህ የሕግ ድንጋጌዎችም የሚችን ቀጥታ ወራሾች ወይም በሚች ውርስ በተተኪነት ሊካፈሉ የሚችሉትን እነማን እንደሆኑ በሰፊው በመዘርዘር፣ የሚች የውርስ ሥርዓት ተፈጥሯዊ የሆነው የሥጋ ዝምድና መሠረት በማድረግ እንዲከናወን ሰፊ በር የሚከፍት ነው።

ሁለተኛው የአወራረስ ሥርዓት ያልተለመደ አወራረስ ወይም Irregural Succession የሚባለው ነው። ያልተለመደ የውርስ ሥርዓት የምንለው ሚች በሕይወት ዘመኑ የተወው፣ ኑዛዜ ከሌለና በውርስ ሕግ መሠረት ወራሽ ሊሆን የሚችል የሥጋ ዘመድ ከሌለው፣ የሚች ወራሽ የአገሪቱ መንግሥት ወይም፣ በሕግ በግልፅ የተጠቀሰ የበጎ አድራጎት ድርጅት እንደሆነ፣ የአንዲት አገር ሕግ የሚፈቅድ ሲሆንና ውርሱም በዚሁ መሠረት የሚፈፀም ሆኖ ሲገኝ ነው። የእኛ ሕግ ኑዛዜ ሣይፈጽም የሞተ ሰው በዘመዶቹ እንዲወረስ ሰፊ እድል የሚሰጥ ቢሆንም፣ ሚች በውርስ ሕግ

መሠረት ሊወርሰው የሚችለው ዘመድ ከሌለው የሚችሉ ሐብት በወራሽነት ለመንግሥት ሊተላለፍ እንደሚገባው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 852 በግልፅ ይደነግጋል። በመሆኑም ሚች በሕይወት ዘመኑ ኑዛዜ ካልተወና፣ በውርስ ሕግ መሠረት ለመውረስ የሚችል ዘመድ የሌለው እንደሆነ መንግሥት የሚች ወራሽ ሆኖ እንደሚቀርብና የሚችን ንብረት እንደሚረከብ፣ በዚህ ዓይነት መንገድ የአንድ ሰው የውርስ ሥርዓት ሲፈፀም ያልተለመደ የአወራረስ ሥርዓት ወይም Irregular Succession በሚባል እንደሚጠራ፣ ግንዛቤ መያዝ አለበት።

ሶሥተኛው የውርስ ሥርዓት ክፍት የውርስ ሁኔታ ወይም vacant Succession የሚባለው ነው። የአንድ ሰው ውርስ ክፍት (Vacant) ነው የሚባለው ሚች ኑዛዜ ካልተወና፣ በውርስ ሕግ መሠረት ወራሽ ሊሆን የሚችል ዘመድ ከሌለው እንደዚሁም፣ የአገሪቱ የውርስ ሕግ ሚች ወራሽ ዘመድ በሌለው ጊዜ ንብረቱ ለማን መተላለፍ እንደሚገባው ሳይደነግግ ክፍት አድርጎ የተወው እንደሆነ ነው። በእኛ አገር ሚች ወራሽ ዘመድ በሌለው ጊዜ መንግሥት በወራሽነት፣ እንደሚቀርብ ግልፅ የሕግ ድንጋጌ በመኖሩ የሚች ውርስ ወራሽ አልባ ወይም (Vacant Succession) የሚሆንበት አጋጣሚ የለም። ሆኖም የአንዲት አገር ሕግ ሚች ወራሽ ዘመድ በሌለው ጊዜ የሚች ንብረት ለማን መተላለፍ እንደሚገባው የሚደነግግ ካልሆነ የሚች ውርስ ወራሽ አልባ ይሆናል ንብረቱም ለብክነት የሚዳረግ ይሆናል። በመሆኑም የውርስ ሕግ በሚረቀቅበትም ጊዜ ሆነ ሕጉ በሚሻሻልበት ወቅት የሚች ውርስ ወራሽ አልባ ሆኖ እንዳይቀር ከፍተኛ ጥንቃቄ ማድረግ ያስፈልጋል።

በአጠቃላይ የሥጋ ዝምድናን /ትውልድን/ መሠረት አድርጎ የሚፈፀመው የሚች ውርስ ሥርዓት በሥዕላዊ መግለጫ መልክ ተሰርቶ ሲታይ የሚከተለው መልክ ይኖረዋል።

የእናት መስመር				የአባት መስመር			
ወንድ	ሴት	ወንድ	ሴት	ወንድ	ሴት	ወንድቅ.	ሴት
ቅ.አያት	ቅ.አያት	ቅ.አያት	ቅ.አያት	ቅ.አያት	ቅ.አያት	አያት	ቅ.አያት
እና	እና	እና	እና	እናተተኪዎ	እናተተኪዎ	እና	እናተተኪ
ተተኪዎ	ተተኪዎ	ተተኪዎ	ተተኪዎ	ቻቸው	ቻቸው	ተተኪዎ	ዎ
ቻቸው	ቻቸው	ቻቸው	ቻቸው			ቻቸው	ቻቸው
የሚች ወንድ አያት እና ተተኪዎቻቸው		የሚች ሴት አያት እናተተኪዎቻቸው		የሚች ወንድ አያት እናተተኪዎቻቸው		የሚች ሴት አያት እናተተኪዎቻቸው	
አባት እና ተተኪዎቻቸው				እናትና ተተኪዎቻቸው			
ሚች							
የሚች ልጆች እና ሌሎች ተወላጆች				1ኛ ደረጃ ወራሾች			

4.2. ተተኪ ወራሽ

የተተኪነት ወራሽ ስለመሆን በተመለከተ ለሰዎች አሁንም የመከራከሪያ ነጥብ እንደሆነ የደቡብ ጎንደር ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በፍትሐብሔር መዝገብ ቁጥር 04033 ታህሣሥ 27 ቀን 1997 ዓ.ም የሰጠውን ውሣኔ በማየት ለመረዳት ይቻላል። የክርክሩ መነሻ መምህር ሞገስ አለነ በጠበቃ እያታወቁ ያቀረቡት ማመልከቻ ሲሆን ይዘቱም ወላጅ እናቱ ወ/ሮ እማዋይ አለመኔ 1966 ዓ.ም ከዚህ አለም በሞት ተለይታለች። የእናቱ እናት የሆነችው ወ/ሮ ሁሉአገር ወብቱ ደግሞ በ1989 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሞት ተለይተዋል። አያቱ ወ/ሮ ሁሉአገር ወብቱ በወረታ ከተማ የሠራቸው መኖሪያ ቤት ያላት ሲሆን ቤቱን የእናቱ እህት የሆነችው ወ/ሮ አሰፉ አዳነ ከባለቤታቸው ከዶክተር ሞገስ አለነ ጋር በመሆን በውርስ የወሰዱት ስለሆነ እኔ አያቱን በእናቱ በወ/ሮ እማዋይ አለምኔ ምትክ በመሆን ወራሽ ስለሆንኩኝ የቤቱ ግምት ግማሹ ይገባኛል በማለት ክስ ያቀረባል። በዚህ ጉዳይ አንደኛ ተከሣሽ የሆነውንና የወ/ሮ አሰፉ አዳነ ባለቤት የሆኑት ዶ/ር ሞገስ ጥሩነህ በጠበቃቸው አማካኝነት ባቀረቡት መልስ ሚችን ለመውረስ በመጀመሪያ የሚች ውርስ ሲከፈል በሕይወት መኖር አስፈላጊ ነው። የእሱ አናት ወ/ሮ ሁሉአገር ወብቱ ከመሞታቸው ከሃያ ሶስት አመት በፊት ቀድሞ የሞተች ስለሆነ የከሣሽ እናት ሚች ወ/ሮ ሁሉአገርን ወርሣ አልሞተችም። በመሆኑም የከሣሽ እናት የፍትሃብሔር ሕግ ቁጥር 830 በሚደነግገው መሠረት ወ/ሮ እማዋይ ከወሮ ሁሉአገር በፊት ስለሞተችና በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 832 መሠረት ወራሽነቷን አረጋግጣ

ሰላልሞተች ከሣሽ ወራሽ መሆን አይችሉም በማለት የተከራከረ ሲሆን ፤ ሁለተኛዋ ተከሣሽና የከሣሽ አክሲት የሆነችው ወ/ሮ አሠፉ አዳነ ከሣሹ ከሟች አያቱ ውርስ የእናቱን ድርሻ ሊወስድ ይገባል በማለት ክስን አምና ተከራክራለች።

ፍርድ ቤቱም ከሣሽ በወ/ሮ ሁሉአገር ውበቱ ውርስ ጉዳይ ክስ ለመመስረት የሚያስችለው መብት አለው ወይስ የለውም የሚለውን ጭብጥ ካወጣ በኋላ በሰጠው ውሣኔ፤ በክርክሩ ሂደት እንደተረዳነው የከሣሽ አያት ወ/ሮ ሁሉአገር ውበቱ መሆናቸው አልተካደም። የከሣሽ እናት ደግሞ ወ/ሮ እማዋይ አለምኔ መሆናቸው የከሣሽ አያት ብቸኛ ወራሾች ደግሞ የከሣሽ እናትና ሁለተኛ ተከሣሽ መሆናቸው በግራ ቀኝ የተካዱ ነጥቦች አይደሉም። ከዚህ በመነሳት የከሣሽን መብት ስንመለከት ከሣሽ ያቀረበው ጥያቄ የምትክ ወራሽነት ነው። አንደኛ ተከሣሽ አጥብቆ ያነሣው የመከራከሪያ ነጥብ ይህንኑ አግባብ አይደለም የሚል ነው። በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 842/3/ ላይ በግልጽ እንደተመለከተው ከሟች ልጆች የሚወርሰው ንብረት ባለ ጊዜና እሴት አስቀድሞ የሞተ እንደሆነ በእሱ እግር ተተክተው ተወላጆች መውረስ እንዲችሉ የተደነገገ ነው። አንደኛ ተከሣሽ እዚህ ላይ ያቀረበው የመከራከሪያ ነጥብ የከሣሽ እና ከከሣሽ አያት ቀድሞ የሞተች ስለሆነ አልወረሰችም። ምክንያቱም ለመውረስ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 830 መሠረት መጀመሪያ ሟች ሲሞት በህይወት መኖር አለበት። እናቱ ሣትወርስ ከሞተች ደግሞ ተከሣሽ እናቱ የሌላትን መብት ስለማይወርስ ክስ የማቅረብ ስልጣን የለውም የሚል ነው። በእርግጥ ነው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 830 ላይ አንድ ሰው ለመውረስ ተወራሹ ሲሞት በህይወት መገኘት አለበት። ወደ ፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 842/3/ ስንመጣ ደግሞ አንድ የሟች ልጅ ሟችን ተክቶ መውረስ እንደሚችል ደንግጓል። እንደዚህ የሉ እርስ በርሳቸው የሚቃረኑ የሚመስሉ ትርጉም በምናስታርቅበት ጊዜ ደግሞ ሁለቱን ድንጋጌዎች ስራ ላይ እንዲውሉ እንደሆነ አድርጎ መተርጎም ያስፈልጋል። በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 830 መሠረት ተወራሹ ሲሞት ወራሽ በህይወት ከሌለ መውረስ አይችልም ካልን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 842/3/ ስራ የሌለው አንቀጽ ይሆናል። ስለዚህ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 842/3/ መተርጎም የሚገባው በአንደኛው ተከሣሽ አተረጓጎም ሳይሆን መጀመሪያ ሣይወርሱ የሞቱና እርሱ ደግሞ ወራሽ ልጆች ትተው ላለፉ ተወራሾች ነው። በዚህ አተረጓጎም መሠረት ከሣሽ እህቱን ተክቶ የአያቱን ንብረት የመውረስ መብት ስላለው ክስ ማቅረብ ይችላል። ሁለተኛዋ ተከሣሽና የሟች ወሐሮ ሁለአገር ልጅ ይህንን አልካደችም ስለሆነም አንደኛው ተከሣሽ በዚህ ረገድ ያቀረበው መከራከሪያ ነጥብ የህግ ድጋፍ የለውም፤ በማለት ሌሎች ነጥቦችንም አንስቶ ውሣኔ ሰጥቷል።

እዚህ ላይ የሚታየው ማችን ለመውረስ በህይወት መኖር አስፈላጊ ሲሆን ወደታች የሚቆጠር ተወላጆች ያሏቸው ሰዎች ሚች ሲሞት በህይወት ባይኖሩም ተወላጆቻቸው እነርሱን በመተካት በሚች ውርስ የሚካፈሉበት የውርስ ስርዓት በአገራችን ሕግ የተፈቀደ ነው። ምክንያቱም አሁን ያለን የውርስ ስርዓት ሚች ኑዛዜ ከሌለው ውርሱ የእሱ የቅርብ የስጋ ዘመድ የሆነው እንዲያገኝ የሚፈቅድ ነው። ስለዚህ የሚች ውርስ ሲከፈት በህይወት መኖር ሚችን ለመውረስ አስፈላጊ መሆን በመርህ ደረጃ ቢቀመጥም በህይወት ቢኖር ኖሮ በሚች ውርስ የመካፈል እድል የነበረው ሰው ተወላጆች እሱን ተክተው በሚች ውርስ የሚካፈሉበት የውርስ ስርዓት በልዩ ሁኔታ አስቀምጧል። ይህንን መገንዘብና ሁሉንም የሕግ ድንጋጌዎች ተግባር ላይ ማዋል ልንከተለው የሚገባን የሕግ አተረጓጎም ዘዴ ነው።

ከሚች ጋር የስጋ ዝምድና ሣይኖራቸው ወይም በጉድፈቻ ውል መሠረት ሕግ የሚያስቀምጠው አግባብ ሣይተሳሰር የስጋ ዝምድናንና ወራሽነትን አስመልክቶ በሚነሱ ክርክሮች ላይ የበለጠ ግንዛቤዎችን ለማዳበር ይረዳ ዘንድ የሚከተለውን የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በፍትሐብሔር ይግባኝ መዝገብ ቁጥር 152/87 የካቲት 10 ቀን 1991 ዓ.ም የሰጠውን ፍርድ ማየቱ ጠቃሚነት ይኖረዋል። ክርክሩ የተነሣው ይግባኝ ባይ ወሐሮ ጤና ገሠሠ እና መልስ ሰጭዎች ወሐሮ ውጭት ገሠሠ እና ሙሉ የገሠሠ መካከል ነው። ይግባኝ የቀረበው የሰሜን ጉንደር ከፍተኛ ፍርድ ቤት መጋቢት 29 ቀን 1987 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ ቅር በመሰኘት ነው። የክርክሩ መነሻ የሚች የእማሆይ ስመኝሽ ወርቁ ወራሽነት ጥያቄ ነው። የአሁን ይግባኝ ባይ በጉንደር ወረዳ ፍርድ ቤት በስራ ፋይል መዝገብ ቁጥር 47181 እናቱ እማሆይ ስመኝሽ ወርቁ ነሐሴ 28 ቀን 1979 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሞት የተለየች ስለሆነ ወራሽነቱ ይረጋገጥልኝ በማለት አቤቱታ አቅርባ የወረዳው ፍሐሴት ተቃዋሚ እንዳለ እንዲቀርብ ጥሪ አድርጎ ተቃዋሚ ባለመቅረቡ አራት ምስክሮች አቅርባ አሰምታለች። የቀረቡት አራት ምስክሮች እማሆይ ስመኝሽ ወርቁ የጤና ገሠሠ እናት ናት በማለት ስለመሰከሩ ፍርድ ቤቱ ጤና ገሠሠ የሚች ስመኝሽ ወርቁ ወራሽ ናት በማለት ሕዳር 24 ቀን 1981 ዓ.ም ውሳኔ ሰጥቷል።

መልስ ሰጭዎች በበኩላቸው ሚች እማሆይ ስመኝሽ ወርቁ ያሳደገችው መሆኑን ገልፀው ነሐሴ 1 ቀን 1975 ዓ.ም ባደረገችው ግልጽ ኑዛዜ ከባሏ ከአቶ ካሳ ገሠሠ ጋር ያፈራችውን የጋራ ንብረት የእሷ ድርሻ እና የግል ንብረቷ ጠቅላላ ወራሽ እንድንሆን የሾመችን ስለሆነ የሚች የኑዛዜ ወራሾች መሆናችን ይረጋገጥልን በማለት በስራ ፋይል መዝገብ ቁጥር 321/84 አመልክተዋል። ከዚሁ ጋር በማያያዝ እማሆይ ስመኝ ወርቁ በአምስት ምስክሮች ፊት ነሐሴ 1 ቀን 1975 ዓ.ም ያደረጉትን ኑዛዜ አቅርበዋል። የወረዳው ፍርድ ቤት ተቃዋሚ ካለ እንዲቀርብ በጋዜጣ ጥሪ አድርጓል በዚህ

መሠረት የአሁን ይግባኝ ባይ በተቃዋሚነት ቀርባ የሚችል እማሆይ ስመኝሽ ወርቁ ወራሽ እኔ መሆኔ በስራ ፋይል መዝገብ ቁጥር 47/81 በዚሁ ወረዳ ፍርድ ቤት ሕዳር 24 ቀን 1981 የተረጋገጠ በመሆኑ በሀሰት በተዘጋጀ ኑዛዜ ወራሽነታችን ይታወቅልን በማለት መዝገብ ማስከፈታቸው ተገቢ ስላልሆነ ይሻርልን በማለት ተቃውሞዋን አቅርባለች። መልስ ሰጭዎች በበኩላቸው ተቃዋሚዋ ከእማሆይ ስመኝሽ ወርቁ ጋር ምንም አይነት የደም ትስስር ሣይኖራት በሀሰት የሚችል ልጅ ነኝ ብላ በማስመስከሯ ወራሽነቷን ማረጋገጧ አውቀናል። በመሆኑም እኛም ለመቃወም የሚያስችላት መብት የሌላት ከመሆኑም በላይ በሀሰት ምስክርነት የወሰደችውን የወራሽነት ማረጋገጫ የምስክር ወረቀት ልትመልስ ይገባታል በማለት ተከራክረዋል። የግራ ቀኙን ክርክር በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው የወረዳ ፍርድ ቤት መልስ ሰጭዎችን ይግባኝ ባይ ወራሽ ነኝ በማለት ስታመለክት የኑዛዜ ጽሑፍ ይዘው ቀርበው ስላልተቃወሙ ከዚህ በኋላ የሚችል ወራሽ ነን ብለው መጠየቃቸው ተገቢ ስላልሆነ ጥያቄአቸውን አልተቀበልኩትም በማለት አሰናብቷቸዋል።

መልስ ሰጭዎች በዚሁ ውሣኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለከፍተኛው ፍርድ ቤት አቅርበዋል። የከፍተኛው ፍርድ ቤት የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ መልስ ሰጭዎች የሚችል እማሆይ ስመኝሽ ወርቁ የኑዛዜ ወራሾች ናቸው፤ ይግባኝ ባይንም ቀደም ሲል የተሰጣትን የወራሽነት ማስረጃ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/1 በሚደነግገው መሠረት በሶስት ዓመት ውስጥ ቀርበው ስላልተቃወሙ ለይግባኝ ባይዋ የተሰጠው የወራሽነት ማስረጃ እንደፀና ይቆያል በማለት ውሣኔ ሰጥቷል። ይግባኝ የቀረበው ይህንን ውሣኔ በመቃወም ነው። ይግባኝ ባይ ሚችል እማሆይ ስመኝሽ ወርቁ ለመልስ ሰጭዎች ያደረጉት ኑዛዜ በውል አዋዋይ መስሪያ ቤት ፊት ስላልተፈፀመ የወራሽነት ጥያቄው የይርጋ ጊዜ ገደብ ካለፈ በኋላ የቀረበ በመሆኑና መልስ ሰጭዎች የሕግ ምስክሮች አቅርበው ስለአስመሰከሩ አላግባብ የወራሽነት ማስረጃው በከፍተኛው ፍርድ ቤት የተሰጣቸው ስለሆነ እንዲሻርልኝ በማለት አመልክታለች።

መልስ ሰጭዎች በበኩላቸው ይግባኝ ባይ የእማሆይ ስመኝ ወርቁ ልጅ አይደለችም የሀሰት ምስክርነት አቅርባ የወራሽነት ማስረጃ መውሰዷ ሣያንሣት እኛን ለመቃወም የሚያስችላት ሕጋዊ መብት የላትም። የይግባኝ ባይ ወላጅ እናት እማሆይ አዋጉ ተዋበ በሕይወት ይኖራሉ እኛ የሚችል የኑዛዜ ወራሾች ነን። ስለዚህ የይግባኝ ባይን ጥያቄ ውድቅ በማድረግ እንዲያሰናብተን በማለት መልስ ሰጥተዋል። ይግባኝ ባይ መልስ አቅርባለች ይዘቱ ከይግባኝ ቅሬታው ጋር ተመሳሳይ በመሆኑ አልገለበጥነውም። በስርና በዚህ ፍርድ ቤት የተደረገው ክርክር ከላይ የተለገፀው ሲሆን እኛም መዝገቡን መርምረናል መዝገቡን እንደመረመርነው

/1/ ይግባኝ ባይ የመልስ ሰጭዎችን የኑዛዜ ወራሽነት ለመቃወም የማያስችላት ሕጋዊ መብት አላት ወይስ የላትም?

/2/ መልስ ሰጭዎች የሟች ጠቅላላ የኑዛዜ ወራሾች ናቸው መባሉ ሕጋዊ ነው ወይስ አይደለም?

የሚሉትን ነጥቦች ማየቱ አስፈላጊ ሆኖ አግኝተነዋል።

የመጀመሪያውን ነጥብ በተመለከተ ይግባኝ ባይ በዚህ መዝገብ ሁለት የወረዳ ፍርድ ቤት ውሣኔ በማስረጃነት አያይዛለች። የመጀመሪያው የወረዳው ፍርድ ቤት በስራ ፋይል መዝገብ ቁጥር 253/75 በአቶ ገሠሠ ካሣ ውርስ ግንቦት 2 ቀን 1975 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔ ነው። ይህ ውሣኔ እማሆይ ስመኝ ወርቁ የሟች ገሠሠ ካሣ ሚስት መሆናቸውን ይግባኝ ባይዋ ደግሞ አቶ ገሠሠ ካሣ እማሆይ ስመኝ ወርቁ ሣይሆን ከሌላ ሴት ይግባኝ ባይዋ ጤና ገሠሠ የተወለደች ልጃቸው መሆኗን የሚያረጋግጥ ነው። በዚህ ውሣኔ በግልጽ እንደተመለከተው ይግባኝ ባይ የሟች እማሆይ ስመኝ ወርቁ የስጋ ልጅ አይደለችም።

ሁለተኛው ይኸው የጐንደር ወረዳ ፍርድ ቤት በስራ ፋይል መዝገብ ቁጥር 47/81 የአራት ምስክሮችን ቃል ከሰማ በኋላ ይግባኝ ባይዋ ጤና ገሠሠ የእማሆይ ስመኝ ወርቁ ልጅና ወራሽ ናት በማለት የሰጠው ውሣኔ ነው። ይህ ውሣኔ የተሰጠው በሁለት የምስክርነት ቃላቸውን የሰጡ ምስክሮችን ቃል መሠረት በማድረግና ይግባኝ ባይ 1975 ዓ.ም በወረዳው ፍርድ ቤት የአባቷን ወራሽነት ለማረጋገጥ ያቀረበችውን ማስረጃ ባለመገናዘብ ነው። በአጠቃላይ የይግባኝ ባይ ወላጅ እናት እማሆይ ስመኝ ወርቁ እንደሆኑ ከመሞታቸው በፊት 1975ዓ.ም ይግባኝ ባይ እና ሟች ስመኝ ወርቁ በአንድ ላይ ባስከፈቱት መዝገብ ተረጋግጧል። ስለዚህ ይግባኝ ባይ ከሟች እማሆይ ስመኝ ወርቁን ያለኑዛዜ የምትወርስበት የስጋ ዝምድናና የደም ትስስር የላትም ይግባኝ ባይ የሟች ልጅ ሣትሆን ልጅ ነኝ በማለት በወራሽነት መቅረቧ ተገቢ ባለመሆኑ የመልስ ሰጭዎችን የኑዛዜ ወራሽነት በመቃወም ክርክር የምታቀርብበት ሕጋዊ ምክንያት የላትም።

በመሆኑም መልስ ሰጭዎች የከፍተኛው ፍርድ ቤት የሰጠውን በመቃወም ይግባኝ ስላላቀረቡ ወይም የይግባኝ ባይ ይግባኝ እንደደረሳቸው የሥነ ሥርዓት ሕጉ በሚፈቅደው መሠረት መስቀለኛ ይግባኝ ባለመቅረባቸው ይግባኝ ባይ የሟች እማሆይ ስመኝ ወርቁ ወራሽናት በማለት የከፍተኛው ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሣኔ በማሸር ወይም ለማሻሻል የፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ድንጋጌዎች ስለማይፈቅዱ እንዳለ የተውነው ሲሆን ይግባኝ ባይዋ ሟችን ለመውረስ የሚያስችላት ሕጋዊ ሁኔታ ሳይኖር የሟችን የኑዛዜ ወራሾች ተቃዋሚ ሆኖ መቅረቧና በይግባኝ መከራከሯ ተገቢ ሆኖ አላገኘነውም።

ሁለተኛውን ነጥብ በተመለከተ መልስ ሰጭዎች የሚችሉ እማሆይ ስመኝ ወርቁ ጠቅላላ የኑዛዜ ወራሽ መሆናቸውን የሚያረጋግጥ ሚች በግልጽ ያደረገችው ኑዛዜ በማስረጃነት ቀርቧል። የኑዛዜው ጽሁፍ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881 የተመለከቱትን ፎርማሊቲዎች የሚያሟላና የሚችሉ ትክክለኛ ቃል መሆኑን የማያሳይ በመሆኑ የከፍተኛው ፍርድ ቤት መልስ ሰጭዎች የሚችሉ ጠቅላላ የኑዛዜ ወራሾች ናቸው በማለት የሰጠው ውሳኔ በአግባቡ ሆኖ አግኝተነዋል። ከዚህ በማስከተል የሚነሳው ጥያቄ ይግባኝ ባይ የሚችል ልጅ ነኝ በማለት የተሰጣትን የወራሽነት የምስክርነት ወረቀት መልስ ሰጭዎች ባለመቃወማቸው ይግባኝ ባይ የሚችሉ የሕግ ወራሽ ሆናለች። በሌላ በኩል መልስ ሰጭዎች የሚችሉ የኑዛዜ ወራሾች ናቸው ተብሏል። ስለዚህ ይግባኝ ባይና መልስ ሰጭዎች በሚችሉ ውርስ ላይ ያላቸው መብት እንዴት ነው? የሚለው ነው።

ይህንን ነጥብ አግባብነት ካለው የሕግ ድንጋጌ ጋር በማገናዘብ ስንመለከተው የሚችሉ ውርስ በከፊል በኑዛዜና በከፊል ያለኑዛዜ ሊፈፀም እንደሚችል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 829/2/ ያመለክታል። በዚህ የሕግ ድንጋጌ መሠረት ይግባኝ ባይ የሚችሉ ያለኑዛዜ ወራሽ ስትሆን መልስ ሰጭዎች ደግሞ የኑዛዜ ወራሾች ናቸው። ሚች መልስ ሰጭዎችን ጠቅላላ የኑዛዜ ወራሽ በማድረግ የሾማቸው በመሆኑ ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ተቀባይ ያገኘ ሰው ያለኑዛዜ ወራሽ እንደሆነ እንደሚቆጠር በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 915/1 የተደነገገ በመሆኑ ከላይ በጠቀስናቸው የሕግ ድንጋጌዎች መሠረት የሚችሉ እማሆይ ስመኝ ወርቁ ንብረት፣ ይግባኝ ባይዋ ወ/ሮ ጤና ገሠሠ አንደኛ መልስ ሰጭ ወ/ሮ ሙጭት ገሠሠ ሁለተኛ መልስ ሰጭ ተማሪ ሙሉየ ገሠሠ በወራሽነታቸው ቀርበው እኩል መካፈል ይገባቸዋል በማለት የከፍተኛው ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 348/1/ መሠረት አጽንኦተነዋል በማለት ወስኗል።

ከውሳኔው እንደምንረዳው ከሚችሉ ጋር ምንም አይነት የስጋ ዝምድና ወይም የጉድፈቻ ውል መሠረት ግንኙነት የሌላቸው ሰዎች የሚችሉ ያለ ኑዛዜ ወራሽ ነኝ በማለት በሚቀርቡበት ሁኔታ መኖሩን ሲሆን በሌላ በኩል አንድ ተከራካሪን አስመልክቶ ጉዳዩን በስር ያየው ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ ከሥነ ሥርዓት ሕጉ መሠረት ይግባኝ ወይም መስቀለኛ ይግባኝ ካልቀረበበት የሥር ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ ስህተት ቢኖርበትም ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት በራሱ አነሣሽነት የማይሸረው መሆኑን ነው። በአጠቃላይ የሚችሉ ውርስ አስመልክቶ ከሚነሡት በርካታ አለመግባባቶች የሚችሉ ያለ ኑዛዜ ወራሽ ነኝ በሚሉ ነጥቦች ዙሪያ የሚደረግ በመሆኑ የሕጉን ድንጋጌዎች ዓላማና ይዘት በአግባቡ መረዳትና ሥራ ላይ ማዋል ያስፈልጋል።

የመወያያ ጥያቄዎች

1. በዋና ወራሽነት እና በተተኪ ወራሽነት መካከል ያለው ልዩነት ምንድን ነው? ሚችን በተተኪነት ለመውረስ የማይቻልባቸው ምክንያቶች ምንድን ናቸው?
2. የደቡብ ጎንደር ከፍተኛ ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሣኔ መነሻ አድርገው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 830፣ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 833 እና የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 842/2፣ 844/2፣ 848/2፣ እንደዚሁም የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 853/1 መካከል መሠረታዊ የሆነ ቅራኔ አለው ብለው ያስባሉ? ለምን?
3. የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 849 እና በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1088 ድንጋጌዎች መካከል ያለው ተዛማጅና ልዩነት ምንድን ነው?
4. ከበደ ከአባቱ አንድ ሚሊየን ብር የሚወጣ ቤት በቁም ስጦታ አግኝቷል። ከበደ በድንገተኛ አደጋ ከዚህ ዓለም በሞት ሲለይ፣ መዳዛ የተባለች ልጅ ነበረችው። መዳዛ በአስር ዓመቷ ከዚህ ዓለም በሞት ስትለይ በአንደኛ ደረጃ ወራሽነት የሚጣራ ልጅ ወይም ሌሎች ተወላጆች አልነበራትም። የመዳዛ ወላጅ እናት ሒሩት የመዳዛ ወራሽ መሆኗን አረጋግጣ ቤቱን ለመረከብ ፍርድ ቤት ክስ ስታቀርብ የከበደ እህቶች ኬዳኔና ቤቴልሔም ቤቱን ከአባት ወገን በስጦታ የተገኘ ስለሆነ ለመዳዛ እናት ሒሩት ሊሰጥ አይገባም በማለት የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 849 ጠቅሰው ተቃውሞ አቀረቡ። እርስዎ ዳኛ ቢሆኑ ምን ይወስናሉ? የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 849 ከፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 844/3 በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 846/2 እና በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 851 ድንጋጌ ጋር እንዴት በመጣጣም ይተረጎማል?
5. የሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 30574 የሰጠውን ወሳኔ አንብባችሁ ተወያዩበት።

ምዕራፍ አምስት

በሚች ኑዛዜ መሠረት የሚፈፀም ውርስ

የስልጠናው ግብ፡-

ስልጣኞች፡-

በኑዛዜ አተረጓጎምና አፈፃፀም ዙሪያ በፍርድ ቤት የሚያጋጥሙ ችግሮችና መፍትሄ ሊሆኑ የሚችሉ ሃሳቦችን ይለያሉ።

5.1 ለኑዛዜ ዋጋ መኖር አስፈላጊ የሆኑ የስረ ነገር ሁኔታዎች

በውርስ ሕጎችን ውስጥ ለኑዛዜ ዋጋ መኖር አስፈላጊ የሆኑ የሥረ ነገር ሁኔታዎች /Essential Conditions of Will/ በሚለው ርዕስ ስር የተደነገጉት ድንጋጌዎች አንድ ኑዛዜ ኑዛዜ ነው ተብሎ በሕግ ፊት ውጤት ለመስጠት ምን ምን የሥረ ነገር ሁኔታዎችን ማሟላት እንዳለበት የሚደነግጉ ናቸው። ለኑዛዜ ዋጋ መኖር አስፈላጊ የሆኑ የሥረ ነገር ሁኔታዎች ተብለው በሕግ የተቀመጡትን ድንጋጌዎች በሁለት ክፍሎ ማየትና መተንተን ይቻላል። የመጀመሪያዎቹ ኑዛዜውን ሁለንተናዊ ወይም ተፈጥሯዊ አስፈላጊ ነገር /inherent or intrinsic elements of will/ የሚባሉትን የሚደነግጉ ሲሆኑ ሁለተኛዎቹ የኑዛዜውን ይዘት ላይ የሚያተኩሩና ለሕግና ለሞራል ተቃራኒ መሆን ወይም አለመሆኑን የሚቆጣጠሩ ናቸው። የኑዛዜ ሁለንተናዊ ወይም ተፈጥሯዊ ነገር /inherent Elements of will/ የሚባለው ተናዛዥ ኑዛዜውን በሚፈጽምበት ሰዓት የነበረው የአእምሮ ሁኔታ ወይም ኑዛዜ የማድረግ ሀሳብ የነበረው መሆኑ/ animus testandi/ የምንለው ነው። ሆኖም አከራካሪው ጉዳይ የሚነሳው ኑዛዜ አድራጊው ከሞተ በኋላ ስለሆነ ኑዛዜ አድራጊው በሙሉ ሀሳብና ፍላጎት ኑዛዜውን ያደረገ ስለመሆኑ እንዴት እርግጠኛ መሆን ይቻላል የሚለው ነጥብ ነው። ይህንንም ለመረዳት የሚከተሉት ሁኔታዎች ከግምት የሚገቡት፤

- ተናዛዥ ራሱ በሙሉ ሀሳብ ኑዛዜ የፈጸመ መሆኑ፤
- የተናዛዥ ኑዛዜ የመፈጸም ችሎታ፤
- ኑዛዜው በመገደድ ወይም በስህተት ወይም በመንፈስ መጫን ያልተደረገ መሆኑ፤
- ኑዛዜው ሕጋዊ መሆኑ ናቸው።

5.2 በሕግ የተቀመጠውን ፎርም አሟልቶ መገኘት

ሁለተኛው ለኑዛዜ ዋጋ መኖር አስፈላጊ የሆነው ሁኔታ፤ ኑዛዜው በሕግ የተደነገገውን ፎርም አሟልቶ የመገኘቱ ሁኔታ ነው። የብዙ አገሮች የውርስ ሕግ ኑዛዜ በምን ፎርም ሊፈፀም እንደሚገባ የሚደነግጉ የሕግ ድንጋጌዎች ይዘው እናገኛለን። ምክንያቱም ኑዛዜው በሚፈፀምበት ጊዜ ተናዛዥ ኑዛዜ ለማድረግ የነበረውን ሀሳብ በቀላሉ ማረጋገጥ የማይቻልና ሚችንም አንድን ተግባር የፈፀመው ኑዛዜ ለማድረግ አስቦ መሆን አለመሆኑን ጠይቆ ለመረዳት የሚቻልበት አጋጣሚ ስለሌለ ሕግ አውጭው አንድ ተግባር ኑዛዜ መሆኑንና ኑዛዜው በሕግ ፊት ውጤት

እንዲኖረው የሚፈልግ ኑዛዜ አድራጊ ኑዛዜውን በምን አይነት መንገድ ማከናወን እንደሚገባው ስለ ኑዛዜ ፎርም በሚደነግጉ ድንጋጌዎች ይወሰናል።

የኑዛዜ ፎርም ለኑዛዜ ዋጋ መኖር አንደኛው አስፈላጊ ነገር ሲሆን ይኸም extrinsic or formal element of the will በማለት ይጠቀማል። የኑዛዜ ፎርም ከተናዛዢ ውጭ በሆነ በሌላ ሀይል እንዳይዘጋጅ ሕግ አውጭው ኑዛዜው በምን መልክ መዘጋጀት እንዳለበት በህግ የሚደነግግ ነው። ሌላው ጥንቃቄ የሚያስፈልገው ነገር በውርስ ሕግ ውስጥ ስለ ኑዛዜ ፎርም የሚደነግጉት የሕግ ድንጋጌዎች እጅግ በጣም ጥብቅና የአስገዳጅነት ባህሪ ያላቸው መሆኑን ነው። ይኸም ማለት ኑዛዜው በሕጉ የተመለከተውን ፎርም አሟልቶ ካልተገኘ በሕግ ፊት ውጤት አይኖረውም። በመሆኑም የኑዛዜ ፎርማቶችን የማሟላቱ ጉዳይ ኑዛዜ አድራጊው ሲፈልግ የሚከተላቸው ሣይፈልግ ደግሞ የሚተዋቸው አይደሉም። አንድ ሰው የሚፈጽመው ኑዛዜ በሕግ ፊት ውጤት እንዲኖረው ከፈለገ በሕጉ የተቀመጡትን ፎርማሊቲዎች አሟልቶ ኑዛዜውን መፈፀም ይጠበቅበታል። በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ኑዛዜ በሶስት ዓይነት ፎርም ሊፈፀም እንደሚችል ይደነግጋል።

ይኸውም፦

- በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ /public will/
- በተናዛዢ ጽሑፍ የሚደረግ ኑዛዜ /Holographic will/
- በቃል የሚደረግ ኑዛዜ /oral will/ ናቸው።

ሀ/ በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ

በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ /public will/ ስሙ ራሱ እንደሚያመለክተው አንድ ሰው ኑዛዜውን ሲፈጽም ሌሎች ሰዎች /አማኞች ባሉበት የተደረገ በዚህም ምክንያት ለአካባቢው ሕብረተሰብ ግልጽ የሆነ /will be made in the presence of the public/ ማለት ነው። በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ በኢትዮጵያ ሕግ መሠረት የሚከተሉትን ሁኔታዎች አሟልቶ መገኘት አለበት።

ተናዛዢ እየተናገረ ተናዛዢ የሚናገረውን ማናቸውንም ቃል ሣይቀንስ ወይም ሣይለውጥ ሌላ ሰው የጻፈው ወይም ተናዛዢ ራሱ የጻፈው መሆን አለበት።

ኑዛዜው በተናዛገፍና በአራት ምስክሮች ፊት መነበብና ኑዛዜው የተደረገው አራት ምስክሮች ባሉበትና በመጨረሻም በተናዛገፍና በምስክሮች ፊት የተነበበ መሆኑን መግለጽ አለበት፡፡

ኑዛዜው የተጻፈበትን ቀን ማመልከትና ተናዛገፍና ምስክሮች ወደያውኑ ፊርማቸውን ወይም የአውራ ጣት ምልክታቸውን ማድረግ እንደሚገባቸው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881 ይደነግጋል፡፡

በግልጽ የተደረገው ኑዛዜ የሚፈፀመው አንድ ዳኛ ወይም ውል የማዋዋል ስልጣን በተሰጠው ሰው ፊት ስራቸውን በሚያከናውኑበት ጊዜ ከሆነ ለኑዛዜው ዋጋ ማግኘት የሁለት ምስክሮች መገኘትና የኑዛዜውን ጽሑፍ ተነብሶላቸው መፈረማቸው በቂ እንደሆነ የሕጉ ድንጋጌዎች የሚያመለክቱ ሲሆን በግልጽ በሚደረግ ኑዛዜ ምስክር የሚሆኑ ሰዎች አካለ መጠን ያደረሱ በፍርድ ወይም በሕግ ያልተከለከሉ ምስክሮች ኑዛዜው የተጻፈበትን ቋንቋ ለማወቅና የተጻፈውንም ለመስማት ወይም ለማንበብ ችሎታ ያላቸው መሆን እንዳለባቸውና እነዚህ ሁኔታዎች ሣይሟሉ ኑዛዜው ተፈጽሞ ቢገኝ ፈራሽ እንደሚሆን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 883 ይደነግጋል፡፡ በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜን አስመልክቶ በሕጉ የተቀመጡት የአፈጻጸም ስርዓቶች ብናቸው እጅግ በጣም ጥብቅ ናቸው፡፡ መስፈርቶችም ኑዛዜውን ይዘት ተናዛገፍና ምስክሮች እንዲያውቁት የሚያደርግና ለተናዛገፍም ሆነ ምስክሮችን የኑዛዜውን ይዘት እንዳያውቁ የሚያደርግ ቢሆን ለምሳሌ ኑዛዜው ለምስክሮች ካልተነበበላቸው ወይም ኑዛዜው ተናዛገፍም ሆነ ምስክሮች በማያውቁት ቋንቋ የተጻፈ ከሆነ ፈራሽ እንደሚሆን የሚደነግጉ ናቸው፡፡

እዚህ ላይ ኑዛዜው በሌላ ቋንቋ ተጽፎ ለተናዛገፍና ለምስክሮች በአስተርጓሚ እየተተረጎመ ቢፈፀም ውጤቱ ምን ይሆናል የሚለው ጥያቄ ሊነሣ ይችላል፡፡ የኑዛዜው ፎርም በሕግ መደንገግ የሚያስፈልገው ኑዛዜው የተናዛገፍን ፍላጎትና ሀሳብ አሟልቶ መገኘቱን ለማረጋገጥ ነው፡፡ ስለዚህ በአስተርጓሚ የሚደረግ ኑዛዜ ተናዛገፍ ከሚያስበውና ከሚፈልገው ውጭ ለመጨመር ወይም ለመቀነስ ሰፊ በር የሚከፍት በመሆኑ ተፈጽሞ ቢገኝ ፈራሽ እንደሚሆን ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 883 ድንጋጌዎች ለመረዳት ይቻላል፡፡ ምክንያቱም ሕጉ ምስክሮች በመጀመሪያ ኑዛዜው የተጻፈበትን ቋንቋ ማወቅ እንዳለባቸው ይደነግጋል፡፡ በሁለተኛ ደረጃ የተጻፈው ሲነበብላቸው ለመስማት ወይም የጽሑፉን ይዘት አንበው ለመረዳት ችሎታ ያላቸው መሆን እንዳለባቸው ይደነግጋል፡፡ ይህንን መስፈርት በግልጽ በሚደገግ ኑዛዜ የሟች ቃል በሚናገረው ቋንቋ ቃል በቃል መጻፍ እንዳለበት ከሚደነግገው የሕግ ድንጋጌ ጋር በማጣመር ስናየው ሟች በአማርኛ እየተናገረ

በእንግሊዝኛ ተተርጉሞ ተጽፎ ተናዛዥና ምስክሮች ቢፈረሙበት ኑዛዜው ፈራሽ ሊሆን እንደሚችል ለመገንዘብ ይቻላል።

ለማንኛውም በግልጽ በሚደረግ ኑዛዜ ዙሪያ የሚቀርቡ ክርክሮች በርካታ ናቸው ለምሳሌ ሶስት ምስክሮች ፊት የተደረገ ኑዛዜ ውጤት ይኖረዋል ወይስ አይኖረውም? ከአራቱ ምስክሮች አንደኛው አካለ መጠን ያላደረሰ ወይም በሕግ የተከለከለ ቢሆን ውጤቱ ምን ይሆናል? የሚሉትና ሌሎች በርካታ ጥያቄዎች ይነሣሉ። አንድ ነገር በእርግጠኝነት ለመናገር የሚቻለው የእኛ አገር የውርስ ሕግ ብቻ ሳይሆን የብዙ አገሮች የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች የኑዛዜ ፎርሞች ጥብቅና አስገዳጅ እንዲሆኑ የሚያደርጉት ሟች ኑዛዜ የማድረግ ሀሣብ ኖሮትና የሚፈጽመውን ኑዛዜ ይዘት ተረድቶና አውቆት መሆኑ ለማረጋገጥ ጥብቅ የኑዛዜ አፈጻጸም ስርዓት አስቀምጦ ፎርማሊቲዎቹ መሟላታቸው ከመቆጣጠር ውጭ ሌላ መንገድ ስለሌላቸው ነው። ከዚህ አንጻር የኢትዮጵያ ሕግም በሕጉ ከተቀመጠው አንዱ ካልተሟላ ኑዛዜው ፈራሽ እንደሚሆን ማስቀመጡ ተገቢነት ያለው ነው።

ለ/ በተናዛዥ ጽሁፍ የሚደረግ ኑዛዜ

በእኛ የውርስ ሕግ አንድ ሰው በራሱ የእጅ ጽሁፍ ኑዛዜ እንዲፈጽም ይፈቅዳል። ተናዛዜ በራሱ እጅ ጽሁፍ ያደረገው ኑዛዜ ሕጋዊ ውጤት የሚኖረው፤

- ተናዛዥ ኑዛዜው ሙሉ በሙሉ በሯሱ የእጅ ጽሁፍ የጻፈው እንደሆነ፤
- ተናዛዥ የጻፈው ጽሁፍ ኑዛዜ መሆኑን በግልጽ ያመለከተ እንደሆነ፤
- ኑዛዜው ከአንድ ገጽ በላይ ከሆነ ተናዛዜ እያንዳንዱ ገጽ ላይ ከፈረመበትና ቀን የጻፈበት እንደሆነ

መሆኑን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 884 ይደነግጋል።

ከዚህ በተጨማሪ ተናዛዥ ያደረገውን ኑዛዜ ራሱ በመኪና ጽፎት እንደሆነና በእያንዳንዱ ቅጠል ራሱ በመኪና የጻፈው መሆኑን በእጅ ጽሁፍ ካመለከተ ውጤት እንደሚኖረውና ይህንን ካላደረገ ግን ፈራሽ እንደሚሆን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 885 ይደነግጋል።

እንደዚሁም በተናዛዥ እጅ ጽሁፍ የሆነው ኑዛዜ ተናዛዥ ያልተማረ ማህይም በመሆኑ ወይም ኑዛዜውን የተጻፈበትን ቋንቋ ካላወቀው ወይም ፍቻቸውን በማያውቃቸው ፊደሎች ጽፎ ቢገኝ

ፈራሽ እንደሚሆንና ኑዛዜው የተደረገበትን ቀን ወርና ዓመት ምህረት ማመልከት እንደማገባው ይደነግጋል።

ሐ/ በቃል የሚደረግ ኑዛዜ

አንድ ሰው የሞቱ መቃረብ ተሰምቶት የመጨረሻ ፈቃድ ቃሎቹን በሁለት ምስክሮች ፊት ሊሰጥ እንደሚችልና ይኸም የቃል ኑዛዜ በመባል እንደሚታወቅ የቃል ኑዛዜ በሕግ ውጤት እንዲኖረው የሚከተሉትን ሁኔታዎች ማሟላት እንዳለበት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 892 ይደነግጋል።

ኑዛዜው ያደረገው የመሞቻ ጊዜው መቃረቡን ተሰምቶት መሆን ይገባዋል። ይኸ ማለት ምንም አይነት የሕመም ስሜት ወይም አደጋ ሳይገጥመው ሟች እኔ ስሞት እክሌ ይህንን ይወስዳል በማለት የሚያወራው ወሬ ሁሉ የቃል ኑዛዜ ነው ተብሎ እንደማይወሰድ፣ የመሞቻ ጊዜው መቃረቡ ተሰምቶት፣ የሚለው የሕጉ ድንጋጌ ሀረግ፣ ያመለክታል።

ኑዛዜውን ያደረገው ቢያንስ ሁለት ምስክሮች ባሉበት መሆን አለበት እንደዚሁም ምስክሮቹ አካለ መጠን ያደረሱ በፍርድ ወይም በሕግ ያልተከለከሉ መሆን አለባቸው። ከዚህ በተጨማሪ በቃል ኑዛዜ ሊደረግባቸው የሚችሉት ጉዳዮች ምን እንደሆኑ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 893 ይደነግጋል።

ከዚህ ላይ ግንዛቤ ሊያዝበት የሚገባው ነገር ሟች በግልጽ በሚደረግ ኑዛዜ ወይም በራሱ እጅ ጽሑፍ ባደረገው ኑዛዜ በርካታ ጉዳዮች እንዲፈፀሙለት መመሪያ ሊሰጥ ይችላል፤ ይኸም ማለት ጠቅላላ የኑዛዜ ወራሽ መሾም ከፍተኛ የዋጋ ግምት ያለውን ንብረቱን በልዩ የኑዛዜ ስጦታ መስጠት፣ ከወራሾቹ አንዱን ወይም ሁሉንም ከወርስ መንቀል እና ሌሎች ጉዳዮችን አስመልክቶ ኑዛዜ መተው ይችላል። በቃል ኑዛዜ ሊያካትታቸው የሚገባቸው ጉዳዮች ግን በሕግ ገደብ ተደርገውበታል።

ሟች በሚያደርገው የቃል ኑዛዜ ስለ ቀብሩ ሥነ ሥርዓት መመሪያ መስጠት የእያንዳንዱ የስጦታ ዋጋ ከብር 500 ለመብለጥ ሳይሆን የኑዛዜ ስጦታ ማድረግ አካለ መጠን ላላደረሰ ልጆች ሞግዚት ወይም አስተዳዳሪ መሾም እንደሚችል የሕጉ ድንጋጌ ያሳያል። ሟች በቃል ኑዛዜ ከነዚህ ውጭ የሆነ ነገር ቢናገር ለምሳሌ ጠቅላላ የኑዛዜ ወራሽ ቢሾም ወይም ከወራሾቹ አንዱ ከወርስ እንዲነቀል ቢናዘዝ ውጤት እንደማይኖረው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 894/1/ የሚደነግግ ሲሆን

ሚች በቃል ኑዛዜ ግምቱ 500 ብር በላይ የሆነ ስጦታ ቢሰጥ ከዚህ በላይ ያለው ነገር እንደሚቀንስ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 894/2/ ተደንግጓል። በአጠቃላይ በቃል የሚደረግ ኑዛዜ ሚች ሁለት ምስክሮቹ ባለበት ከሞተ በኋላ ስለሚፈፀሙ ነገሮች የሰጠውን ቃል የሚመለከቱ በመሆናቸው ከሚች ቃል ሊረሳ ወይም ሊጨመርበት የሚችሉበት አጋጣሚ ሰፊ በመሆኑ ሕጉ በቃል ኑዛዜ ሊካተቱ ስለሚገባቸው ጉዳዮች ገደብ በመጣል በዚህ በኩል ሊመጣ የሚችለውን ችግር ለመቀነስ ጥንቃቄ አድርጓል።

በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ከሶስቱ በአንደኛ ፎርም የሚጠይቀውን ሁኔታ ሳያሟላ የተፈፀመ ኑዛዜ እውቅና የማይሰጥና ኑዛዜውም ዋጋ እንደማይኖረው በኑዛዜ ፎርም ጥብቅና አስገዳጅ መሆኑን ፎርሙን አለማሟላት ኑዛዜውን ፈራሽ ሊያደርገው እንደሚችል መገንዘብ ያስፈልጋል። ስለ ኑዛዜ የተደነገጉት የውርስ ሕግ የሕግ ድንጋጌዎች በፍርድ ቤቶች የሚሰጣቸውን ትርጓሜ ፍርድ ቤቶች ከሰጧቸው ውሳኔ አንጻር መመልከቱ ጠቀሜታ ይኖረዋል። ከበርካታ ውርስ ውሳኔዎች መረዳት የሚቻለው ኑዛዜን አስመልክቶ የሚነሱ ክርክሮች አብዛኛዎቹ፤

- ኑዛዜው የሚች አይደለም፤
- ኑዛዜው ላይ ያለው ጽሑፍ ወይም ፊርማ የሚች አይደለም፤

የሚሉ የክህደት ክርክሮች ከሚች የስጋ ወራሾች በኩል እንደሚቀርቡና ፍርድ ቤቶችም የእጅ ጽሑፍ ወይም ፊርማው የሚች መሆኑን ለማረጋገጥ ለፖሊስ የቴክኒክ ምርመራ ክፍል በመላክ ይኸ የማይቻል ከሆነ ደግሞ ኑዛዜው ሲደረግ ምስክር የሆኑ ሰዎችን ቃል በመስማት ውሳኔ እንደሚሰጡ በርካታ አብነቶችን በማንሣት ለማየት ይቻላል።

ይኸም ኑዛዜው የሚች አይደለም ወይም ኑዛዜው ጽሑፍ ወይም ፊርማ የሚች አይደለም የሚል ክርክር በሚቀርብ ጊዜ ኑዛዜው ላይ ያለው ፊርማ የሚች መሆኑን ለማረጋገጥ ምን አይነት ማስረጃ ነው መቅረብ ያለበት የሚለውን ነጥብ ለመገንዘብ የሚረዳ ይሆናል። ይህንን አስመልክቶ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በፍትሐብሔር ይግባኝ መዝገብ ቁጥር 1207/88 ጥቅምት 6 ቀን 1993 ዓ.ም በይግባኝ ባይ በወ/ሮ ደመቀች ልባሴ እና በመልስ ሰጭዎች በእነ ሻንበል ባሻ ተዘራሽ ሙሉነህ መካከል የነበረውን የይግባኝ ክርክር አይቶ የሰጠው ውሳኔ በአጭሩ ማየቱ ይጠቅማል።

የክርክሩ መነሻ የሆነው የሚች ሙሉነህ ተክለወልድ ሚስት ነኝ የምትለው ይግባኝ ባይ ወ/ሮ ደመቀች ሰኔ 2 ቀን 1980 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሞት የተለየው ባለቤቱ ኑዛዜ የተወልኝ ስለሆነ የኑዛዜ ወራሽ መሆኔ ይጽናልኝ በማለት ጉዳዩን በመጀመሪያ ለሚያየው ፍርድ ቤት ያቀረበችው

ማመልከቻ ሲሆን፤ መልስ ሰጭዎች በተቃዋሚነት ቀርበው አባታችን 1976 ዓ.ም ጀምሮ ማየት ስለማይችል ኑዛዜ ይጻናልኝ በማለት ያቀረበችው ሰነድ የሀሰት ሰነድ ነው፤ በኑዛዜው ላይ ያለው ፊርማ የአባታችን ስላልሆነ ይመረመርልን በማለት ክርክራቸውን አቅርበዋል።

ጉዳዩን በመጀመሪያ ያየው የአራዳ አውራጃ ፍርድ ቤት ኑዛዜው ላይ ያለው ፊርማ የሟች ፊርማ ስለመሆኑ ተመርምሮ ውጤቱ እንዲቀርብ ለፖሊስ ቴክኒክ ምርመራ ክፍል ታዞ፤ የፖሊስ ቴክኒክ ምርመራ ክፍልም ኑዛዜው ላይ ያለው ፊርማም ሆነ ለማመሳከሪያ የተላከው ፊርማ የተበላሽ ስለሆነ ፊርማው የአገሌ ነው ብለው ለመለየትና ለማረጋገጥ አልቻልንም በማለት ምላሽ ሰጥቷል።

የአውራጃው ፍርድ ቤት ወ/ሮ ደመቀች የሟች ሚስት ስለመሆኗና ሟች ኑዛዜ ያደረገላት ስለመሆኑ አራት ምስክሮችን ከሰማ በኋላ የሟች ሚስት መሆኗን በኑዛዜ ካረጋገጠ በኋላ ኑዛዜውን በተመለከተ ሟች የፈረመበት ስለመሆኑ ግልጽ ሆኖ በቴክኒክ ምርመራ ያልቀረበ ስለሆነ ወ/ሮ ደመቀች የሟች የኑዛዜ ወራሽ አይደለችም በማለት ወስኗል።

ይግባኝ ባይ በዚህ ውሣኔ ይግባኝ ብላ ለከፍተኛው ፍርድ ቤት ይግባኝን ብታቀርብም የከፍተኛው ፍርድ ቤት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 872 እና 938/1/ የሚቃረን በመሆኑ ይግባኝን አልተቀበልነውም በማለት የአውራጃው ፍርድ ቤት በውሣኔው ከሰጠው የተለየ የሕግ ምክንያት በመጥቀስ የይግባኝ ባይን ይግባኝ ውድቅ አድርጎታል።

ይግባኝ ባይ የከፍተኛው ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሣኔ ባለመቀበል ለጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ አቅርባለች። ጠቅላይ ፍርድ ቤት የተለያዩ ምክንያት በመስጠት የአውራጃው እና የከፍተኛው ፍርድ ቤት የሰጡትን ውሣኔ የሚከተለውን ትችት በመስጠት ሽሮታል።

«ከመዝገቡ ለመረዳት እንደቻልነው የፖሊስ የቴክኒክ የምርመራ ውጤት ፊርማው የሟቹ ነው አይደለም ለማለት አንችልም ከማለት ውጭ በግልጽ ያስቀመጠው ነገር የለም። ይህም በመሆኑ ሟች ኑዛዜው ላይ ሲፈረሙ የነበሩና በኑዛዜው ላይ በምስክርነት የተጠቀሱት ምስክሮች ቀርበው በኑዛዜው ላይ ሟች መፈረማቸውን አረጋግጠዋል። በመሆኑም ፊርማው የሟች ለመሆኑ በቴክኒክ ምርመራ ለማረጋገጥ ባይቻልም፤ በኑዛዜው ወቅት ነበርን የሚሉ ምስክሮች የሰጡት ቃል ሲመዘን ዋጋ ያለው ሆኖ በመገኘቱና ማስተባበያ ማስረጃም ያልቀረበበት ስለሆነ ኑዛዜው የሟች ኑዛዜ ነው ለማለት ተችሏል። በመሆኑም የስር ፍርድ ቤት የይግባኝ ባይ የኑዛዜ የጽደቅልኝ ጥያቄ ኑዛዜው

ሕገ ወጥ ነው በማለት ውድቅ ማድረግ አግባቡ ስላልሆነ በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 348(1) መሠረት ሽረነዋል፡፡ በማለት ውሳኔ ሰጥቷል፡፡

በዚህ ጽሑፍ አዘጋጅ አስተያየት የጠቅላይ ፍርድ ቤት ውሳኔ ተገቢነት ያለው ነው፡፡ ኑዛዜን አስመልክቶ የሚነሱ ክርክሮች ሚች ከሞተ በኋላ የሚቀርቡ በመሆናቸው የሚችሉ የስጋ ዘመዶችና የሕግ ወራሾች የተለያዩ ምክንያት እየፈጠሩ የሚችሉ ኑዛዜ በመቃወም ሙሉ ውርሱን ለመውሰድ ይጥራሉ፡፡ አንዳንድ ጊዜ የሚችሉ የማመሳከሪያ ፊርማዎች አንዳይገኙ ለማድረግ ሰነዶችን ሆነ ብለው በመቅደድ በማቃጠልና በማበላሸት ለቴክኒክ ምርመራ አስፈላጊ የሆነውን የማመሳከሪያ ፊርማ የሚያጠፉበት ወይም የሚያበላሹበት ሁኔታ ያጋጥማል፡፡ እንደዚሁ አይነት ሁኔታ ሲያጋጥም በኑዛዜው ላይ ስማቸውና ፊርማቸው በምስክርነት የተገለጹት ሰዎች ሚች በኑዛዜ ሰነዱ ላይ ፊርማ የፈረመ ስለመሆኑ በአጥጋቢ ሁኔታ ካስረዱ የሚችሉ ኑዛዜ ውድቅ ማድረግ ሚች ከሞተ በኋላ ንብረቱን ለማስተላለፍ አስቦ የፈፀመውን ተግባር ያለ ምክንያት ህጋዊ ውጤት እንዳይገኝ ማድረግና የሚችሉ የሕግ ወራሾች የሚችሉ የኑዛዜ ጽሑፍና ፊርማ ወይም ለማመሳከሪያ የሚሆኑ ሰነዶችን ሆነ ብለው እያጠፉ እና እያበላሹ የሕግ ወጥ ተግባራቸው ፍሬ እንዲሰበሰቡ መፍቃድ ጭምር ሆኗል፡፡ በመሆኑም ጠቅላይ ፍርድ ቤት ማስረጃውን የመዘነበትና የተቀበለበት አግባብ የሚችሉ ኑዛዜ እና ፍቃድ ከማስፈፀም አንጻር ፍርዱ ብዙ ጠቀሜታ ይኖረዋል፡፡

ሌላው በኑዛዜ ዙሪያ የሚደረጉ ክርክሮች የኑዛዜ ፎርሞችን መነሻ ያደረጉ ናቸው፡፡ ከዚህ በፊት እንዳየነው ሚች ኑዛዜው በሕግ ፊት ውጤት እንዲኖረው ከፈለገ በሕጉ መሟላት አለባቸው የተባሉ ፎርሞችን በሚሟላት ኑዛዜውን ማድረግ አለበት፡፡ እዚህ ላይ የሚነሳው ጥያቄ ሚች በሕጉ ከተገለፀው ፎርም አንዱን እንኳን መስፈርት ባያሟላ ምን ይሆናል የሚለው ነጥብ ነው፡፡

በዚህ ዙሪያ የሚነሱ ክርክሮችንና የሚሰጡ ውሳኔዎችን ለመረዳት የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በፍትሐብሔር ይግባኝ መዝገብ ቁጥር 1152 ሚያዝያ 19 ቀን 1993 ዓ.ም በይግባኝ ባዩ በአቶ ገብረየስ አርፍቶ እና በመልስ ሰጭ አፀደ ተፈራ መካከል የቀረበውን ክርክር ሰምቶ የሰጠውን ውሳኔ ማየቱ ለግንዛቤ ይረዳል፡፡

ክርክሩ የተነሳው ይግባኝ ባይ ሚች እናቴ ወ/ሮ ለተየስ መካሻ መሆኔ ይረጋገጥ በማለት በወቀቱ ለነበረው ለአውራጃው ፍርድ ቤት በማመልከቱ ሲሆን ፍርድ ቤቱም ተቃዋሚ ስላልቀረበ ምስክሮችን ሰምቶ ኑዛዜውን አጽድቋል፡፡ በዚህ በኋላ መልስ ሰጭ በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት

ሕግ ቁጥር 358 መሠረት ውሳኔው ላይ ሚች የተናዘዘችበት ንብረት የሚችል ሃይሆን የእኔ አባት ቤት ስለሆነ ውሳኔው ይሠረዝልኝ በማለት ውሳኔውን ለሰጠው ፍርድ ቤት በማመልከቷ የአውራጃው ፍርድ ቤት ሚች የተናዘዘችበት ቤት የተቃዋሚዋ (መልስ ሰጭ) አባት ቤት ስለሆነ መጀመሪያ የሰጠሁትን ውሳኔ ሽራዋለሁ በማለት ወስኗል። የአሁን ይግባኝ ባይ የአውራጃው ፍርድ ቤት ጉዳዩን በድጋሚ አይቶ በሰጠው ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝን ለከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርቦ የፊተኛው ፍርድ ቤት ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ የቀረበው ኑዛዜ በሚች የእጅ ጽሑፍ የተደረገ ኑዛዜ ሃይሆን በግልጽ የተደረገ ኑዛዜ ነው። ሆኖም ኑዛዜው የተደረገው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881/2/ በሚደነግገው መሠረት በአራት ምስክሮች ፊት ሃይሆን በሶስት ምስክሮች ፊት ስለሆነ በሕጉ የተቀመጠውን ፎርማሊቲ አላሟላም በማለት የአውራጃው ፍርድ ቤት የሰጠውን ምክንያት ለውጦ ኑዛዜው አይፀናም የሚለውን የስር ፍርድ ቤት ውሳኔ አጽንቶታል።

ይግባኝ ባዩ በከፍተኛው ፍርድ ቤት ውሳኔ ቅር በመሰኘት ለጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝን አቅርቧል። ፍርድ ቤቱም የይግባኝ ባይንና የመልስ ሰጭን ክርክር ከሰማ በኋላ በሰጠው ውሳኔ ይህ ፍርድ ቤት መዝገቡን ከሕጉ ጋር መርምሯል። ይህንን ጉዳይ ለመወሰን መልስ ማግኘት የሚገባው ጭብጥ ኑዛዜው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881/1/ መሠረት ፈራሽ ነው መባል ይገባል ወይስ አይገባውም የሚለው ነው። በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881/1/ እና 2 እንደተመለከተው ተናዛዥ እየተናገረ ማናቸውም ሌላ ሰው በተናዛዥና በአራት መስኮች ፊት ካልተነበበና ይኸው ስርዓት /ፎርማሊቲ/ መፈፀምንና የተፈፀመበትን ቀን የሚያመለክት ካልሆነ በቀር ፈራሽ ነው። ወደዚህ ጉዳይ ስንመለስ ኑዛዜው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881 የተመለከተውን ፎርም አላሟላም። ኑዛዜው የተደረገው በአራት ምስክሮች ፊት ነው የሚል ክርክር በይግባኝ ባይ በኩል አልቀረበም። በኑዛዜው ላይ በምስክረነት የተጠቀሱት ሶስት ሰዎች ናቸው። ስለዚህ ኑዛዜው በአራት ምስክሮች ፊት ነው የሚል ክርክር በይግባኝ ባይ በኩል አልቀረበም። በኑዛዜው ላይ የምስክርነት የተጠቀሱት ሶስት ሰዎች ናቸው። ስለዚህ ኑዛዜው በአራት ምስክሮች ፊት አለመደረጉ አላከራከረም። ይህ ማለት ኑዛዜው የተደረገው በአራት ምስክሮች ፊት ሃይሆን በሶስት ምስክሮች ፊት ነው ማለት ነው። ይህ ከሆነ ዘንድ የተጠቀሰው ኑዛዜ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881/2/ መሠረት ፈራሽ ነው ተብሎ መወሰኑ የሚነቀፍ ስላለሆነ ይግባኝ የቀረበበት ውሳኔ በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 881/1/ መሠረት ፀንቷል በማለት ወስኗል።

እዚህ ላይ የአንድ ምስክር ኑዛዜው ሲደረግ አለመኖር የኑዛዜውን ፈራሽነት ማስከተሉ ምን ያህል ሚዛናዊና ፍትሐዊ ነው የሚለውን ክርክር የሚያነሡ ሰዎች አሉ። ሆኖም ዳኞች በሕጉ በግልጽ

የተቀመጠውን ድንጋጌ ሥራ ላይ የማዋል ኃላፊነት አለባቸው። ዳኞች ሕግ የሚተረጉሙት የሕጉ ድንጋጌ ግልጽ ካልሆነ ወይም ክፍተት ያለበት ሲሆን እንጅ በሕግ የተገለፀውን ሁኔታ በርትዕና ሚዛናዊነት ሰበብ ሊጋፉት አይገባም። በአጭሩ ዳኞች ሕግ ሊተረጉሙ እንጅ በሕግ መተርጉም ሰበብ ሕግ እንዲያወጡና ሕግ አውጭው በግልጽ ያስቀመጠውን የሕግ ድንጋጌ እንዲሸሩ አይፈቅድላቸውም። በሌላ በኩል የኑዛዜ ፎርምች አለመሟላት ጥብቅ የሆነ አፍራሽ ውጤት እንደሚያስከትሉ በሕጉ በግልጽ ተቀምጧል።

ስለዚህ ሚች ኑዛዜው ዋጋ እንዲኖረው ከፈለገ በሕጉ የተቀመጠውን ጥብቅ ስርዓት አሟልቶ ኑዛዜውን መተው አለበት። በመሆኑም የፍትሐበሔር ሕግ ቁጥር 881/1/ አለመሟላት ምክንያት በማድረግ በክፍተኛው ና በጠቅላይ ፍርድ ቤት የተሰጠው ውሳኔ የኑዛዜ ፎርም የሚደነግጉ ድንጋጌዎች አስገዳጅና ጥብቅ መሆናቸውን በሚያረጋግጥ መልኩ የተሰጡ ሆነው አግኝቻቸዋለሁ።

ሌላውን በትኩረት መታየት ያለበት የኑዛዜ ፎርም አለመሟላት አስመልክቶ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በፍ/መ/ቁ 292 የካቲት 16 ቀን 1993 ዓ.ም ይግባኝ ባይ በአቶ አፍወርቅ ደምሴና መልስ ሰጭ በወ/ት እጅግአየሁ ደምሴ መካከል የሰጠውን ውሳኔ ማየቱ የኑዛዜ ፎርም መሟላት ጉዳይ ኑዛዜውን በሕግ ፊት ዋጋ እንዲኖረው ለማድረግ አስፈላጊና አስገዳጅ እንደሆነ ለመገንዘብ ይጠቅማል። ተከራካሪዎቹ የሚከራከሩት በሁለት መሠረታዊ ጉዳዮች ነው። የመጀመሪያው በውርስ ንብረት ክፍፍል ሲሆን ሁለተኛው አቶ አፈወርቅ ደምሴ ሚች እናቴ ወ/ሮ ዘነበች ቦጋለ ቤቱንና የቤቱን እቃ እኔ እንድጠቀምበት በግልጽ ኑዛዜ አውርሣኛለች በማለት ያቀረበው ክርክርና ማስረጃ ነው።

ጉዳዩን በመጀመሪያ ያየው የክፍተኛው ፍርድ ቤት ይግባኝ ባይና መልስ ሰጭ የሚችን ንብረት እኩል እንዲካፈል ሲወስን፣ ይግባኝ ባይ የሚች የኑዛዜ ተጠቃሚ ነኝ በማለት ያቀረበውን ክርክር ውድቅ አድርጎበታል። ይግባኝ ባይ የክፍተኛው ፍርድ ቤት ሚች ለእኔ ኑዛዜ የተውልኝ ስለመሆኑ የሰነድ ማስረጃውን ሳይመረምርና ምስክሮችን ሳይሰማ መወሰኑ ተገቢ አይደለም በሚልና በንብረት ክፍፍሉ በተሰጠው ትዕዛዝ ቅር በመሰኘት ይግባኝን በጠቅላይ ፍርድ ቤት በማቅረቡ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ ኑዛዜውን በተመለከተ የይግባኝ ባዩን ሁለት ምስክሮች በማስቀረብ ሰምቷል። ጠቅላይ ፍርድ ቤቱ ምስክሮችን ሲሰማ ከምስክሮቹ አንደኛው አቶ ታደሠ በርቄ የተባለው ሚች ኑዛዜ ስታደረግ በቦታው የነበረው መሆኑን ገልጾ ነገር ግን በኑዛዜው ላይ

እንዳልፈረመና በእሱ ስም ፊት ለፊት ያለው ፊርማ የእሱ እንዳልሆነ እሱ በጣት አሻራ ካልሆነ በስተቀር ማንበብና መጻፍ ስለማይችል በጽሑፍ መፈረም እንደማይችል አስረድቷል።

ጉዳዩን ካዩት ሁለት ዳኞችም ይህ የሚች ኑዛዜ የተባለው በሕግ ፊት የፀና እንዲሆን ሕጉ የሚለውን አሟልቶ መገኘት ይኖርበታል። በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881 መሠረት በኑዛዜው ሰነድ ላይ የሚችና የአራት ምስክሮች ፊርማ መኖር አለበት። በኑዛዜው ላይ የአራት ምስክሮች ስምና ፊርማ በግልጽ ይታያል። ይህን እንጅ በኑዛዜው ላይ ስማቸው በአራተኛ ተራ ቁጥር የተጠቀሱት አቶ ታደሰ ብርቄ ኑዛዜውን ተመልክተው በስማቸው ፊት ለፊት ያለው ፊርማ የእሳቸው አለመሆኑን በዕለቱም በኑዛዜው ላይ አለመፈረማቸውን መጻፍም ሆነ ማንበብ አለመቻላቸውን ገልፀው የምስክርነት ቃላቸውን ሰጥተዋል። ምስክሩ ፍርድ ቤት ቀርበው በዚህ መልክ እያስረዱ ፊርማው የምስክሩ ፊርማ ነው ተብሎ የሚወሰድበት ምክንያት የለም። ስለዚህ ይግባኝ ባይ የሚች ኑዛዜ ነው በማለት በማስረጃነት ያቀረቡት በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881 መሠረት ፎርማቱን ጠብቆ ያልተዘጋጀ መሆኑ ስለተረጋገጠ የስር ፍርድ ቤት ኑዛዜው ፈራሽ ነው በማለት የሰጠው ውሳኔ የሚነቀፍ ሆኖ አልተገኘም በማለት የወሰኑ ሲሆን ሶስተኛው ዳኛ በበኩላቸው በውሳኔው ባስቀመጡት የሐሳብ ልዩነት፣ ግራ ቀኙን እያከራከረ ያለው የወሐሮ ዘነበች ቦጋለ ኑዛዜ ሕጉ የሚጠይቀውን መስፈርት ያሟላ መሆኑን አለመሆኑን አስመልክቶ ሲመረመር አንዱ ምስክር ያልፈረመበት መሆኑን የመሠከረ ሲሆን በሌላ በኩል ደግሞ በቦታው ተገኝቶ ኑዛዜ ሲደረግ የሰማ መሆኑን መስከሯል። የኑዛዜውን ይዘትና የተናዘዙበትን ሁኔታ አስመልክቶ ከሌሎች ምስክሮች ጋር የሚስማማ መልኩ መስከሯል። የምስክሮች ቃል ከኑዛዜው ጋር በይዘቱ የተስማማ ነው ነገር ግን የቀረበው ኑዛዜ ተናዛሽነቱ ያዘውራጣት ምልክታቸውን አድርገውበታል ተብሎ የቀረበ ቢሆንም ያውራጣት ምልክት ነው ተብሎ የተቀመጠው ምልክት በእስክርቢቶ የተሞጫጨረ እንጂ በእርግጥም የጣት አሻራ አለመሆኑን በአይን ስመለከተው በግልጽ ለይቸዋለሁ። ስለዚህ እንደብዙሀኑ ድምጽ ምስክረ አልፈረመበትም በሚል ብቻ ሳይሆን ተናዛሽነቱ የአውራጣት ምልክታቸውን ያላደረጉበትም በመሆኑ ጭምር ኑዛዜው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881/3/ ላይ የተመለከተውን መስፈርት ስላላሟላ ከብዙሀኑ ድምጽ በአካሄድ ብቻ በሐሳብ ተለይቻለሁ በማለት ወስነዋል።

ከላይ ካነሣናቸው በፍርድ ቤት ታይተው ከተወሰኑ ጉዳዮች የምንረዳው አንድ ኑዛዜ በሕግ ማሟላት የሚገባውን ፎርማሊቲ በተሟላ ሁኔታ ካላሟላ ፈራሽ እንደሚሆን ነው። ምክንያቱም ሕጉ የኑዛዜ ፎርም አስመልክቶ ያስቀመጣቸው ድንጋጌዎች እጅግ ጥበቅና ተናዛዥ በሕይወት ዘመኑ

የሚያደርገው ኑዛዜ ከሞተ በኋላ ውጤት እንዲኖረው ከፈለገ ሊከተላቸው የሚገቡ አስገዳጅ ድንጋጌዎች ናቸው። ተናዛዥ ሕጉ ካስቀመጠው ፎርም አንዱን ሣያሟላ የሚተወው ኑዛዜ ፈራሽ አንደሚሆን አውቆም ሆነ ሳያውቅ የሕጉን ፎርማሊቲ አንዱን እንኳን ሣያሟላ ኑዛዜ ጥሎ ካለፈና በዙዛዜው ተፈጻሚነት ክርክር ከተነሣ ኑዛዜው ፈራሽ ይሆንበታል። ስለዚህ የኑዛዜ ፎርም ለኑዛዜ በሕግ ፊት ዋጋ መኖር እጅግ በጣም አስፈላጊ መሆኑን መገንዘብ ይገባናል።

5.3 ኑዛዜው ያልተሻረ ወይም ውድቅ ያልሆነ መሆኑ

አንድ ኑዛዜ በሕጉ የተደነገጉትን የሥረ ነገር ሁኔታዎች አሟልቶ መገኘቱና በሕጉ በተደነገገው ፎርም መሠረት መፈፀሙ ብቻውን ሟች በሞተ ጊዜ ኑዛዜውን ውጤት ለማሰጠትና ለማስፈፀም አያስችልም። በሕጉ የተደነገጉትን የሥረ ነገር ሁኔታዎች በሚሟላት ሕጉ በሚደነገገው ፎርም መሠረት የተፈፀሙ ኑዛዜ ዋጋ የሚኖረው ሟች ኑዛዜውን ያልሻረው ወይም ኑዛዜው ውድቅ ያልሆነ እንደሆነ ነው።

እዚህ ላይ መታየት ያለበት የኑዛዜ መሻር እና የኑዛዜ ውድቅ መሆን አንድና ተመሳሳይ አለመሆናቸው ነው። የኑዛዜ መሻርና revocation of will የኑዛዜ ውድቅ መሆን lapse of will/ በተለይ በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ውስጥ የተለያዩ ጽንሰ ሀሳቦች ናቸው።

5.3.1 የኑዛዜ መሻር /revocation of will/

የኑዛዜ መሻር የሚለውን ጽንሰ ሀሳብ ብዙ የሕግ ሙሁራን በብዙ መንገድ ይተረጉሙታል። የኑዛዜ መሻር የሚለው ጽንሰ ሀሳብ ተናዛዥ ኑዛዜውን ካደረገ በኋላ ያደረገው ኑዛዜ ውጤት እንዳይኖረው አስቦ የሚፈጽመውን ማናቸውንም ድርጊት አጠቃለን ለመግለጽ የምንጠቀምበት ቃል ነው።

ለግንዛቤአችን ይረዳን ዘንድ በblacks law dictionary የተሰጠውን ትርጉም ብንመለከት፡
Revocation of will is recalling, annulling or rendering inoperative of an existing will by some subsequent act of the testator which may be, by making a new will inconsistent with the terms of the first, or by destroying the old will or by disposing of the property to which it is related or otherwise.

በማለት ይተረጎማል።

ኑዛዜ በማናቸውም ጊዜ በተናዛዙ የሚሻር ተግባር መሆኑ ይኸም የኑዛዜ አይነተኛ ባህሪ መሆኑን አይተናል። ሆኖም ኑዛዜ መሻር የራሱ የሚከተሉት ልዩ ባህሪያት አሉት።

ኑዛዜ ለመሻር በመጀመሪያ በሕግ ፊት ውጤት ያለው ኑዛዜ መኖር ይኖርበታል። ምክንያቱም ማንም ቢሆን የሌለን ኑዛዜ ለመሻርና ሕጋዊ ውጤት እንዳይኖረው ለማድረግ አይችልም።

ኑዛዜው መሻር የሚችለው ኑዛዜውን ያደረገው ሰው ብቻ ነው። ኑዛዜ የመሻር ተግባር በውክልና የሚሠራ ተግባር አይደለም። በመሆኑም ኑዛዜውን ካደረገው ሰው ፈቃድ ውጭ ኑዛዜውን ሌላ ሰው ሊሸረው የማይችል በመሆኑ፣ ኑዛዜውን ለመሻር አንድ ሰው ችሎታ ሊኖረው ይገባል። ይኸ ማለት አንድ ሰው ኑዛዜ ካደረገ በኋላ ችሎታ ካጣ ኑዛዜውን መሻር የማይችል መሆኑ የኑዛዜ መሻር ልዩ ባህሪ ነው።

ተናዛዥ ኑዛዜውን የመሻር ስልጣኑ ኑዛዜየን አልሸርም ብሎ በሚገባው ማናቸውም ስምምነት ወይም ውል ሊገደብ አይችልም። ማናቸውም ኑዛዜን ላለመሻር የሚደረግ ውል በሕግ ፊት ውጤት የማይኖረው መሆኑ ተናዛዥ ያደረገውን ኑዛዜ ሙሉ በሙሉ ወይም ከፈፀመው የኑዛዜ ውስጥ ግማሹን ወይም አንዷን ክፍል ብቻ በመሻር ሌላው የኑዛዜ ክፍል ለመተው የሚችል መሆኑ ናቸው።

ተናዛዥ ኑዛዜው የሚሸረው በሁለት አይነት መልኩ እንደሆነ በውርስ ሕግ ዙሪያ የተጻፉ በርካታ ጽሑፎች ያሳያሉ። ይኸም፣ኑዛዜውን በግልጽ በመሻር/ Express Revocation/ እና በተዘዋዋሪ መንገድ የሚፈፀም የኑዛዜ መሻር implied revocation ናቸው። የኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ከላይ ያነሣናቸውን የኑዛዜ መሻር ልዩ ባህሪያትና ኑዛዜ በግልጽና በተዘዋዋሪ መንገድ የሚሻርበትን ሁኔታ አካትቶ እናገኘዋለን።

ሀ. በግልጽ ኑዛዜን ስለመሻር

በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች መሠረት ተናዛዥ በሁለት አይነት መንገድ ኑዛዜውን በግልጽ ለመሻር ይችላል። የመጀመሪያው ተናዛዥ ኑዛዜዎቹ ዋጋ ያላቸው እንደሆኑ በሚያስፈልገው ፎርም ግዴታ ግልጽ አድርጎ በማሳወቅ ኑዛዜውን የሻረው እንደሆነ ነው። በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 898/1/ በግልጽ እንደተመለከተው በዚህ አኳኑን ተናዛዥ ኑዛዜው በግልጽ ለመሻር እንደሚችል

ያመለክታል። ሆኖም እዚህ ላይ ኑዛዜዎቹ፣ ዋጋ ያላቸው እንደሆኑ በሚያስፈልገው ፎርም የሚለው አባባል መታየት አለበት። ይኸ ማለት በቃል የተደረገን ኑዛዜ በቃል ኑዛዜ በግልጽ የተደረገን ኑዛዜ በግልጽ በተደረገ ኑዛዜ በተናዛዥ እጅ ጽሑፍ የተደረገን ኑዛዜ በተናዛዥ እጅ ጽሁፍ በተደረገ ኑዛዜ ፎርም ዓይነት ብቻ ነው መሻር የሚችለው ተብሎ መተርጎም አለበት ወይስ፣ ከዚህ ሰፋ ባለ ሁኔታ በግልጽ የተደረገን ኑዛዜ በእጅ ጽሑፍ በተደረገ ፎርም የሚለው አከራካሪ ነጥብ ነው።

የኑዛዜ መሠረታዊ ባህሪ ተናዛዥ በፈለገ ሠዓት ሊሸረው የሚችለው ከመሆኑ አንጻር በተናዛዥ ኑዛዜውን የመሻር ስልጣን በሚያጣብብ መልኩ የሕጉ ድንጋጌ መተርጎም የለበትም።

በዚህ አንጻር ስናየው በግልጽ ያደረገውን ኑዛዜ በተናዛዥ እጅ ጽሑፍ ኑዛዜ ለማድረግ ማሟላት የሚገባቸውን ፎርማሊቲዎች አሟልቶ ቀደም ሲል ያደረገውን ኑዛዜ በግልጽ እስከሻረ ድረስ ሚች ከሞተ በኋላ እንዲፈጽም የማይፈልገውን ኑዛዜ የሕጉን ድንጋጌ አጥብቦ በመተርጎም ውጤት መስጠቱ ተገቢ አይሆንም። በመሆኑም በቃል የተደረገን ኑዛዜ በእጅ ጽሑፍ ወይም በግልጽ በተደረገ ኑዛዜ ፎርም በማሟላት ለመሻር ሌሎችንም በዚሁ አይነት መንገድ ለመሻር ይችላል የሚል አተረጓጎም የሚከተሉ አሉ። ሁለተኛው መንገድ ተናዛዥ በግልጽ ቀደም ሲል አድርጎት የነበረውን ኑዛዜ የሚሸርበት መንገድ ከፊተኛው ኑዛዜ ጋር አብሮ ሊፈፀም የማይችል ሌላ ኑዛዜ ያደረገ እንደሆነ ነው።

ብዙ ኑዛዜዎች አንድ ሰው ባደረገ ጊዜ ኑዛዜዎቹ አብረው ተፈጻሚ የማሆኑ ከሆነ አብረው ሊፈፀሙ የሚችሉበት መጠን አብረው ተፈጻሚዎች እንደሚሆኑና የሁለቱ ኑዛዜዎች ቃላት ተጣጥመው ሊፈፀሙ ያልተቻለ እንደሆነ በኋላ የተደረገው ኑዛዜ ውስጥ ላለው ቃል ምርጫ እንደሚሰጥ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 898 ይደነግጋል። በመሆኑም በኋላ የተደረገው ኑዛዜ በፊት ከተደረገው ኑዛዜ ጋር የሚቃረን ከሆነ ተናዛዥ ኑዛዜውን በግልጽ እንደሻረ እንደሚቆጠር የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 898/2 ድንጋጌ ያሳያል። የሌሎች አገር ህጎች በዚህ ዓይነት የሚደረግ የኑዛዜ መሻርን ተግባር በተዘዋዋሪ የተደረገ የኑዛዜ መሻር /implied revocation of will/ በማለት የሚሰይሙት ቢሆንም በኢትዮጵያ ውርስ ሕግ ደግሞ ግልጽ የሆነ የኑዛዜ መሻር በሚለው ርዕስ እንደተካተተ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 898 ተደንግጓል።

/ለ/ በተዘዋዋሪ መንገድ ኑዛዜን ስለመሻር

ተናዛዥ ኑዛዜውን የሚሻርበት ሌላው መንገድ ኑዛዜዋ ዋጋ አንዳይኖረው የሚያደርጉ ሌሎች ተግባራትን በመፈፀም በተዘዋዋሪ መንገድ በመሻር ነው። ተናዛዥ ኑዛዜውን ለመሻር ወይም ለመለወጥ ያለውን ሀሣብ በቂ አድርጎ በመግለጽ አይነት ኑዛዜውን ራሱን በማጥፋት በመቅደድ የኑዛዜውን አነጋገር በመሠረዝ ኑዛዜውን ወይም ኑዛዜው ውስጥ የተመለከተውን አንድ ቃል ለመሻር ይችላል። ተናዛዥ በሕግ የሚፀና ኑዛዜ ካደረገ በኋላ ከላይ የተጠቀሱትን ግዙፍ ተግባራት /Physical act/ ባደረገው ኑዛዜ ላይ ከፈፀመ ኑዛዜውን እንደሻረ እንደሚቆጠርና ተናዛዥ እነዚህን የሀይል ተግባራት በፈፀመ ቁጥር ኑዛዜውን የመሻር ፍላጎት አለው ተብሎ እንደሚገመት እንደዚሁም የኑዛዜው መጥፋት ወይም መሠረዝ የተናዛዥ ተግባር ነው ተብሎ እንደሚቆጠር የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 899/2 እና 899/3/ የሚደነግጉ ሲሆን በእነዚህ የሕግ ድንጋጌዎች የተቀመጠ የሕግ ግምቶች ሊስተባበሉ የሚችሉ የሕግ ግምቶች በመሆናቸው ተቃራኒ ማስረጃ በማቅረብ ለማስተባበልና ሚች ኑዛዜውን ያልሻረው መሆኑን ለማስረዳት እንደሚቻል መገንዘብ ይገባል። ሌላው ተናዛዥ ኑዛዜውን በተዘዋዋሪ የሚሻርበት መንገድ በኑዛዜ የተሰጠን ነገር በሙሉ ወይም በክፊል ተናዛዥ ፈቅዶ ለሌላ ሰው ያስተላለፈው እንደሆነ ነው። እዚህ ላይ ንብረቱን ለሌላ ሰው ማስተላለፍ የሚለው ተናዛዥ በስጦታ ወይም በሽያጭ ወይም በሌላ መንገድ የንብረቱን የባለቤትነት መብት ለሌላ ሰው ያስተላለፈው እንደሆነ ነው።

ተናዛዥ በኑዛዜ ውስጥ በስጦታ የሰጠውን ንብረት ባለቤትነት ለሌላ ሶስተኛ ወገን ካስተላለፈ ኑዛዜው ተፈጻሚ እንዳይሆን ግልጽ ሀሣብ ያለው መሆኑን ስለሚያሳይ የንብረቱ ባለቤትነት ተመልሶ በእሱ እጅ ቢገባም ተናዛዥ በመጀመሪያ ያደረገው ኑዛዜ ውጤት እንደማይኖረው እና ኑዛዜውን በተዘዋዋሪ መንገድ እንደሻረው እንደሚቆጠር የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 900 ድንጋጌዎች ለመረዳት ይቻላል። እንደዚሁም ኑዛዜውን የሻረው ኑዛዜ በድጋሚ መሻሩ የበፊቱን ኑዛዜ እንዲሠራ/ ዋጋ እንዲኖረው አያደርግም።

5.3.2 የኑዛዜ ውድቅ መሆን/Lapse of will/

የኑዛዜ ውድቅ መሆን ወይም /Lapse of will/ የሚለውን ጽንሰ ሀሣብ ከኑዛዜ መሻር ጋር አንድ አድርጎ የመመልከት ችግር አለ።

በስነ ሕግ ጥናት ውስጥ "lapse" የሚለው ቃል The termination or failure of a right or a privilege through neglect to exercise it within some limit of time or through failure of some contingency' ማለት ነው። የኑዛዜው ውድቅ መሆን ስንል አንድ ኑዛዜ ከተፈፀመ በኋላ ሕጉ በሚያገዝበው የጊዜ ገደብ ውስጥ ተናዛዢ ማድረግ የሚገባውን ባለማድረጉ ወይም ተናዛዢ ኑዛዜ ከተፈፀመ በኋላ አንድ ክስተት በመፈጠሩ፣ ኑዛዜው ሕጋዊ ውጤት እንዳይኖረው ሕጉ ክልከላ ሲያደርግበት ነው።

ኑዛዜን መሻር በተናዛዢ የሚፈፀም ተግባር ሲሆን ኑዛዜ ውድቅ የሚሆነው ደግሞ በውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ግልፅ ትዕዛዝ ነው። በመሆኑም የኑዛዜ ውድቅ መሆን ምንጩና መሠረቱ የሕጉ ድንጋጌ ነው። በአጠቃላይ አንድ ኑዛዜ ውድቅ የሚሆንባቸውን ሁኔታዎች የሚያስቀምጠው ሕግ አውጭው ነው። በኢትዮጵያ የውርስ ሕግ ውስጥ ኑዛዜ ውድቅ ሊሆን የሚችልባቸው በርካታ ምክንያቶች ተቀምጠዋል። የመጀመሪያው ተናዛዢ በሕግ እንዲፈጽም የታዘበውን ድርጊት ባለመፈፀሙ የሚመጣ ነው። ኑዛዜው የተደረገው በተናዛዢ የእጅ ጽሁፍ በሆነ ጊዜ ኑዛዜው በተደረገ በሰባት ዓመት ውስጥ ለማዋዋል ስልጣን በተሰጠው ሰው ወይም ፍርድ መዝገብ ቤት ዘንድ ያልተቀመጠ እንደሆነ ውድቅ ሊሆን እንደሚችል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 907 ይደነግጋል። ሌሎች ምክንያቶች ኑዛዜው ከተደረገ በኋላ የተከሰቱትን ክስተቶች የሚመለከቱ ናቸው። እነርሱም፤

- ተናዛዢ ኑዛዜ ካደረገ በኋላ ልጅ ከወለደ ወይም አንድ ተወላጅ ተወልዶ በተተኪነት ውርሱን ለመቀበል ፈቃደኛ ከሆነ፤
- ባል ለሚስቱ ወይም ሚስት ለባሏ ኑዛዜ ካደረጉ በኋላ ጋብቻው በሞት ሣይሆን በሌላ ምክንያት የፈረሰ እንደሆነ፤
- ኑዛዜ የተደረገለት ሰው ከተናዛዢ በፊት የሞተ ወይም ኑዛዜውን ለመቀበል ያልቻለ ወይም ያልፈቀደ እንደሆነ፤

መሆኑን ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 902 እና 904 እስከ 907 የተደነገጉት ድንጋጌዎች ያስረዳሉ።

እዚህ ላይ ጥንቃቄ መደረግ ያለበት ሚች ኑዛዜ ካደረገ በኋላ ልጅ ቢወለድም ዳኞች ኑዛዜውን አይተው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 905 ድንጋጌዎች መሠረት ኑዛዜ በክፈል ውጤት እንዲኖረው የማድረግ ስልጣን እንዳላቸውና ከተናዛዢ በፊት የሞተው ሰው ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ የተደረገለት ሲሆን የኑዛዜ ስጦታ ተጠቃሚው ከሚች ቀደም ቢሞትም የእሱ ተተኪዎች በውርሱ ሊካፈሉ

እንደሚችሉ፤ እንደዚሁም ኑዛዜ ተጠቃሚው ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ተደርጎለት ከሆነ ሟች የስጋ ዘመድ ወራሽ በማጣቱ ንብረቱ ለመንግስት የሚገባ በሆነ ጊዜ የልዩ የኑዛዜ ስጦታ ተጠቃሚው ወራሾች እሱን ተክተው በሟች ውርስ ሊካፈሉ እንደሚችሉ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 908 የተደነገገ መሆኑን ነው።

5.4 ኑዛዜ መኖሩን ስለማስረዳት

አንድ ሰው በአንድ ሰነድ ወይም በአንድ ተግባር ውስጥ እሱን የሚመለከት መብት ሊኖረው ይችላል። በተመሳሳይ መልኩ ሟች በሕይወት ዘመኑ በአደረገው ኑዛዜ ውስጥ የኑዛዜ ተጠቃሚ የሚሆንበት በርካታ አጋጣሚ አለ። ዋናውና ትልቁ ነገር ሟች በሕይወት ዘመኑ በአደረገው ኑዛዜ እሱ የኑዛዜ ተጠቃሚ መሆን በበቂ ሁኔታ ለማስረዳት እና ለማረጋገጥ ካልቻለ መብት እያለው በመብቱ ጠቃሚ የማይሆንበት ሁኔታ ይፈጠራል።

የኢትዮጵያ የሲቪል ሎው የሕግ ስርአት ተከታይ ከሆኑት አገሮች አንደኛው በመሆኗ አንድ ጉዳይ ለማስረዳት መቅረብ የሚገባውን የማስረጃ አይነትና የማስረዳት ሀላፊነት ያለበት ተከራካሪ ወገን የሚወሰኑ ዝርዝር የማስረጃ ሕግ ደንቦች በተበታተነ ሁኔታ ተደንግገው ይገኛሉ።

የኑዛዜውን ቃልና ይዘት አስመልክቶም ማን ማስረዳት አንዳለበትና ምን አይነት ማስረጃዎች ማቅረብ እንደሚገባው በውርስ ሕግ ውስጥ ልዩ ድንጋጌዎች ተደንግገው እናገኛለን።

በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 896 መሠረት አንድ የኑዛዜ ተጠቃሚ የሆነ ሰው ሟች በሕይወት ዘመኑ ለእሱ ጥቅም ያደረገው ኑዛዜ መኖሩንና የኑዛዜው ቃልና ይዘት ምን እንደሆነ የማስረዳት ሽክም አለበት። ስለዚህ ምን ጊዜም የሟች የኑዛዜ ወራሽና ተጠቃሚ ነኝ የሚል ሰው

- ሟች በሕግ ፊት ውጤት ያለው ኑዛዜ የፈፀመ መሆኑን፤
- የኑዛዜውን ቃልና ይዘት፤
- እንደዚሁም እሱ በሟች ኑዛዜ ውስጥ ተጠቃሚ መሆኑን፤

የማስረዳት ሽክም /Burdon of proof/ አለበት።

የውርስ ሕግ ድንጋጌዎች ኑዛዜ መኖሩን እና የኑዛዜውን ቃል የማስረዳት ሽክም ያለበት ማን እንደሆነ በመደንገግ ብቻ አላቆሙም፡፡ የሕጉ ድንጋጌዎች ለምን አይነት ኑዛዜ ምን አይነት ማስረጃ መቅረብ እንዳለበት ጥብቅ የሆነ መስፈርት አስቀምጠዋል፡፡

በመሆኑም በግልጽ የተደረገ ኑዛዜ ወይም በተናዛዥ ጽሑፍ የተደረገ ኑዛዜ መኖሩን ለማረጋገጥ የኑዛዜው ጽሑፍ ዋናው ወይም ውል ለማዋዋል ስልጣን በተሰጠው ሰው ወይም በፍርድ መዝገብ ሹም ትክክለኛ ሆኖ የተመሰከረ አንድ ግልባጭ መቅረብ እንዳለበት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897/1/ ይደነግጋል፡፡ ከሕጉ ድንጋጌ የምንረዳው በግልጽ የተደረገ ኑዛዜ ወይም በተናዛዥ እጅ ጽሑፍ የተደረገ ኑዛዜ ለማስረዳት በመጀመሪያ መቅረብ የሚገባው የኑዛዜው ዋና ሰነድ ወይም original/primary document/ መሆኑን ነው፡፡

የሕጉ ድንጋጌ ዋናው ሰነድ primary document በሌላ ጊዜ የዋናው ሰነድ ትክክለኛ ግልባጭ ወይም ኮፒ መሆኑ ውል ለማዋዋል ስልጣን በተሰጠው ሰው ወይም በፍርድ ቤት መዝገብ ሹም የተረጋገጠ ' Certified copy of the original document' በማስረጃነት ሊቀርብ እንደሚችል ይደነግጋል፡፡

ከእነዚህ ከሁለቱ የማስረጃ አይነቶች ውጭ በግልጽ የተደረገ ኑዛዜን ወይም በተናዛዥ እጅ ጽሑፍ የተደረገ ኑዛዜን ለማስረዳት አይቻልም፡፡ ይኸም ማለት ትክክለኛነቱ ውል ለማዋዋል ስልጣን ባለው ሰው ወይም በፍርድ ቤት መዝገብ ሹም ያልተረጋገጠ ፎቶ ኮፒ ወይም ግልባጭ በማቅረብ በግልጽ የተደረገ ኑዛዜን ወይም በተናዛዥ እጅ ጽሑፍ የተደረገ ኑዛዜን ለማስረዳት አይቻልም፡፡ ይህንንም በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897/2/ እጅግ ጥብቅና ጠንካራ በሆነ አገላለጽ ኑዛዜዎችን ለማስፈፀም በማናቸውም ሌላ መንገድ ማስረዳት አይቻልም በማለት ደንግጎታል፡፡

ሌላው መነሣት ያለበት ጥያቄ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897/3/ ምን ለማድረግ እንደገባ እና ሕግ አውጭ ይህንን ድንጋጌ በማስገባት ምን ግብ ሊመታ እንዳለበ ነው፡፡ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897/3/ አንድ የኑዛዜ ተጠቃሚ የሆነ ሰው ለመብቱ ማስረጃና ማረጋገጫ የሆነውን የኑዛዜ ሰነድ አንድ ሰው ሆነ ብሎ ወይም በቸልተኝነት ቢያጠፋበት፣ ቢቀድበት ወይም ቢያቃጥልበት የኑዛዜ ሰነዱን ባያጠፋት ኖሮ፣ ከሚች ውርስ ኑዛዜውን በማስረጃነት አቅርቦ ሊያገኝ የሚችለውን ጥቅም ያስቀረቡትና ኑዛዜውን ያጠፋበት ሰው በኑዛዜው ከሚች ውርስ ሊያገኝ የነበረውን ጥቅም ያህል ካሣ እንዳከፍለው ክስ ሲያቀርብ ኑዛዜውን በማስረጃነት እንዳይቀርብ አድርጎ ባጠፋበት ሰው

ላይ ይህንን ጥፋቱን ሲያስረዱ የሚችል ማናቸውንም አይነት ማስረጃ ማቅረብ እንደሚችል የሚደነግግ የሕግ ድንጋጌ ነው።

ለምሳሌ አቶ ከበደ ተሰማ ለጓደኛቸው አበበ ዓለሙ 500000 ብር የሚያወጣ ማርቸዲስ የቤት መኪና በእጁ ጽሑፍ ባደረጉ ኑዛዜ ቢያወርሱና አቶ ከበደ ከሞቱ በኋላ ታላቅ ልጃቸው ወንድወሰን ከበደ ይህንን የሚች ኑዛዜ አቶ አበበ እንዳያገኙትና በማስረጃነት እንዳይጠቀሙበት በማሰብ በአሣት ቢያቃጥለው፣ አቶ አበበ ዓለሙ የኑዛዜው ዋና ሰነድ ወይም አግብብ ባለው ባለስልጣን የተረጋገጠ ኮፒ ስለሌላቸው በሚች ከበደ ተሰማ ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ወራሽ ሆነው ለመቅረብ አይችሉም። ምክንያቱም የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897/1/ እና 897/2/ መሠረት ኑዛዜውን ለማስረዳት ሊቀርብ የሚችል ማስረጃ የላቸውም። ሆኖም አቶ አበበ ዓለሙ የብር 500000 ካሣ አቶ ወንድወሰን እንዲከፍላቸው ክስ ማቅረብና ይህንንም ለማስረዳት ወንድወሰን የኑዛዜውን ሰነድ ሲያቃጥል ያዩ ምስክሮችን፣ ሚች ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ወራሽ ያደረጋቸው መሆኑን የሚያስረዳላቸውን ማናቸውንም አይነት ማስረጃ ማቅረብ እንደሚችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897ሐ3ሐ ይደነግጋል። በዚህም ሕግ አውጭው ሆነ ብለውም ሆነ በቸልተኝነት የሚችን ኑዛዜ የሚያጠፉ ሰዎች ይህንን ጥፋታቸውን ሲያስረዱ የሚችል ማናቸውም አይነት ማስረጃ እንደሚቀርብባቸውና በጥፋታቸውም ተጠያቂ እንዲሆኑ በመደንገግ ከወዲሁ የሚችን ኑዛዜ በጥንቃቄ መያዝ እንዳለባቸው የማስጠንቀቅና ይህንንም ሲተላለፍ ተጠያቂ የማድረግ ሀሣብና ፍላጎት እንዳለው ያሳያል። የቃል ኑዛዜንም አስመልክቶ ሕጉ በዝምታ ያለፈው ቢሆንም ተናዛዥ የቃል ኑዛዜ ሲያደርግ የነበሩና የሰሙ ሰዎችን በማቅረብ ማስረዳት እንደሚችል ግልጽ ነው።

በአጠቃላይ ኑዛዜ ያለ መሆኑንና የኑዛዜውን ቃልና ይዘት የማስረዳት ሽክም ያለበት የኑዛዜ ተጠቃሚው መሆኑ፣ በግልጽ የተደረገ ኑዛዜ እና በተናዛዥ እጅ ጽሑፍ የተደረገን ኑዛዜ ለማስረዳት የሚችለው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 897/1/ የተመለከቱትን ማስረጃዎች ብቻ በማቅረብ መሆኑ ግንዛቤ ሊያዝበትና በአፈጻጸምም ወቅት ከፍተኛ ጥንቃቄ ማድረግ፣ በጽሑፍ ማስረጃን ይዘት በቃል ምስክር ማስረዳት ከመሠረታዊ የማስረጃ ሕግ መርህ አንጻር ተገቢ ነው ወይ? የሚለው ሲሆን በተለይም ደግሞ ሚች ከሞተ በኋላ ውጤት በሚኖረው ኑዛዜ በቃል ለማስረዳት እንዴት ሊፈቀድ ይችላል። የኑዛዜው ይዘቱ ብቻ ሳይሆን ፎርሙን ያሟላ መሆኑንስ ሰነዱ በሌለበት ሁኔታ እንዴት በሰው ምስክር ማስረዳት ይቻላል? የሚሉት ነጥቦች አከራካሪዎች ናቸው።

በመሆኑም እንኳን ሰነዱ በሌለበት ሁኔታ ሰነዱ ቀርቦ ኑዛዜው በሕጉ የተቀመጠውን ፎርም ካላሟላ ውጤት የማይኖረው በመሆኑና ሰፊ ክርክር የሚያስነሣ በመሆኑ ኑዛዜን አስመልክቶ የሚነሱ መጠነ ሰፊ ክርክሮች እና ሊሰጥ የሚችለውን ብይን የበለጠ ለመገንዘብ ከዚህ ቀጥሎ ያለውን ፍርድ እንመልከት።

የክርክሩ መነሻ አቶ አየለ ታምራት በህይወት በነበሩበት ዘመን የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም በጽሁፍ አድርገዋል የተባለውን ኑዛዜ ነው። ኑዛዜው በታይኝ ተጽፎ የቀረበ ነው። አቶ አየለ ታምራት ኑዛዜውን አደረጉ የተባለው የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም ይሁን እንጂ የሞቱት የካቲት 3 ቀን 1985 ዓ.ም ተናዘዙ በተባለ በአምሥተኛው ዓመት ላይ ነው። የኑዛዜው ተጠቃሚ ነኝ በማለት በኑዛዜው ጽሁፍ ላይ የተዘረዘሩትን ንብረቶች ባለመብት ለመሆን እንዲያስችላት ኑዛዜው ፀድቆ የኑዛዜ ወራሽነቷን የሚያረጋግጥ ምሥክር ወረቀት እንዲሰጣት፤ በኑዛዜው ላይ በተገለፀው መልኩ የሚቼ የአቶ አየለ ታምራት ሚስት ስለመሆኗ በፍርድ ቤት ተረጋግጦ እንዲታወቅላት፤ ከሚች አቶ አየለ ታምራት ጋር በባልና ሚስትነት አብረን ስንኖር ተወልዷል የምትለው ህፃን ክንፈሚካኤል የሚቼ የአቶ አየለ ታምራት ልጅና ወራሽ ነው ተብሎ እንዲወሰንላት፤ በኑዛዜውም ወራሽ ነው እንዲባል አቤቱታ ጽፋ ለወረዳ 13 ፍርድ ቤት በማመልከት ፋይል ያስከፈተችው የአሁኗ መልስ ሰጪ ወ/ሮ አልማዝ ሃይለመስቀል ናት።

በሌላም በኩል የአሁን ይግባኝ ባዮች በበኩላቸው የሚቼ የአቶ አየለ ታምራት የመጀመሪያ ደረጃ ህጋዊ ወራሾች መሆናቸውን በፍርድ ቤት ውሣኔ ተረጋግጦ እንዲታወቅላቸው ለወረዳው ፍ/ቤት አመልክተው ፋይል እንዲከፈትላቸው አድርገዋል።

የሚች ሚስት ነኝ ለምትለው ለወ/ሮ አልማዝ ሃይለመስቀልና ከእርሷ ለተወለደው ልጅ አድርገዋል የተባለው ኑዛዜ እንዲፀድቅ የእርሷም ሚስትነት እንዲረጋገጥ እና ክንፈሚካኤል የተባለው ልጅም የሚች ልጅ ስለመሆኑ እንዲወሰን የሚል አቤቱታ ለፍርድ ቤት ማቅረቧን ይግባኝ ባዮች እንደሰሙ ባስከፈተችው መዝገብ ላይ ተቃዋሚ በመሆን ቀርበው ተፈቅዶላቸው በርካታ የሕግ ክርክሮችን በማቅረብ ኑዛዜው ተቀባይነት ሊሰጠው የማይገባ ስለመሆኑ፤ መልስ ሰጪም ከሚች አባታቸው ጋር አብራ የነበረችው በቤት ሠራተኛነት እንጂ ተጋብተው በባልና ሚስትነት ያለመሆኑን፤ ከሚች ወልጃለሁ የምትለው ልጅ የልጅነት ጉዳይም በወረዳ ፍርድ ቤት ደረጃ ታይቶ የማይወሰን መሆኑን በመዘርዘር ያቀረበችውን ጥያቄዎች በመቃወም ተከራክረዋል።

ወረዳ ፍ/ቤትም ሁለቱን መዝገቦች በማጣመር ሲያይ ከቆየ በኋላ መጋቢት 8 ቀን 1986 ዓ.ም በዋለው ችሎት መርምሮ በሰጠው ውሳኔ ሚች አድርገዋል የተባለውን ኑዛዜ በብዙ መልኩ ተቀባይነት የማይሰጠው ስለመሆኑ ተችቶ ሙሉ በሙሉ ውድቅ ሲያደርገው፤ የሚች ሚስት መሆኔ ይታወቅ ብላ ወ/ሮ አልማዝ ሃይለመስቀል ያቀረበችውን ጥያቄ በተመለከተም ከሚች ጋር አብረሽ የነበርሽው በቤት ሠራተኛነት እንጂ ጋብቻ በመፈፀም በባልና ሚስትነት ስላልሆነ ሚስት አይደለሽም ብሎ ሲውሰን፤ ክንፈሚካኤል የተባለው ሚች አባቱ ስለመሆናቸው ይወሰን የተባለውን በሚመለከትም የተወለደው ከጋብቻ ውጭ ስለሆነ ስልጣን ላለው ፍ/ቤት ነው ቀርቦ መታየት ያለበት በማለት በአጠቃላይ የአሁኗ መልስ ሰጪ ያቀረበችውን ጥያቄ ማይቀበላቸው የቀረ ሲሆን ይግባኝ ባዩች የሚች የአቶ አየለ ታምራት ህጋዊ ወራሾች ስለመሆናቸው ተረጋግጦ እንዲወሰን ያቀረቡትን ጥያቄ ግን በመቀበል ወራሽ ናቸው ሲል ወስኗል።

የአሁኗ መልስ ሰጪ ይህንኑ የወረዳውን ፍ/ቤት ውሳኔ በመቃወም ግንቦት 1 ቀን 1986 ዓ.ም በተባፈ የይግባኝ ማመልከቻ በወቅቱ ለነበረው ለክልል 14 መስተዳድር ዞን ፍ/ቤት የይግባኝ ክርክርን በማቅረብ ተከራክራለች። ዞን ፍ/ቤትም ለይግባኙ በተከፈተው ቁጥሩ 928/86 በሆነው መዝገብ ላይ የአሁኑ ይግባኝ ባዩች ለቀረበው የይግባኝ ቅሬታ መልስ እንዲሰጡበት በማድረግ አከራክሯል። የአሁኗ መልስ ሰጪ በሥር ባቀረበችው ክርክር ይግባኝ ባዩች የሚቹ የአቶ አየለ ታምራት ህጋዊ ወራሽ መሆን አይችሉም የሚል ክርክር አልነበራትም። የመልስ ሰጪ ዋና ጥያቄና ክርክር ሚች የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም በጽሁፍ አድርገዋል የተባለው ኑዛዜ እንዳለ መጽደቅ አለበት። የክንፈሚካኤል ሞግዚት መሆኔ ተረጋግጦ መወሰን አለበት የሚል ነው። ባቀረበችው የይግባኝ ማመልከቻ ላይ ስለሚስትነቷ ጉዳይ ብዙም ትኩረት አላደረገችም። ክንፈሚካኤል የተባለው ልጅ አባት አቶ አየለ ታምራት ናቸው ተብሎ መወሰን አለበት ስትል ለወረዳው ፍ/ቤት ያመለከተችውንም በይግባኙ እምብዛም ስታነሳው አልታየም።

ዞን ፍ/ቤትም በመጨረሻ መርምሮ በሰጠው ውሳኔ በህጋዊ ጋብቻ የተወለዱት የሚች አራቱ ልጆች፤ ሚስት ነኝ ስትል የነበረችው ወ/ሮ አልማዝ ሃይለመስቀል እንዲሁም ከእርሷ የተወለደው ክንፈሚካኤል የተባለው ልጅ በጠቅላላው ስድስቱም ሰዎች በእኩል ሁኔታ የሚቹ የአቶ አየለ ታምራት ወራሾች ይሆናሉ በሚል ድምዳሜ ላይ ይድረስ እንጂ ኑዛዜ በተባለው ነገር ሙሉ በሙሉ አላመነበትም። ኑዛዜ የተባለው ነገር በሕጉ ምንያህል ተቀባይነት እንዳለውና በሕጉ እይታ በትክክል ኑዛዜ ሊሰኝ ስለመቻሉ ብዙም ያለው ነገር ማይኖር አልፎ ኑዛዜው የሚች ልጆችን ከውርስ የማግለል ይዘት ስላለው እንዳለ ለመቀበል አይቻልም። በሌላ በኩል ኑዛዜው ሙሉ በሙሉ ውድቅ ሊደረግ

ስለማይችል ሁሉንም በአንድ የወራሽነት ዘንግ በማሰለፍ ተጠቃሚ እንዲሆኑ ማድረግ ይሻላል ብሎ ኑዛዜውን በከፊል በመቀበል ሁሉንም ሰዎች የሚች የመጀመሪያ ደረጃ ህጋዊ ወራሾች አድርጓቸዋል።

ይግባኝ ይህንኑ ውሣኔ በመቃወም የቀረበ ነው። ይግባኝ ባዩች ሟች የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም አድርገዋል የተባለው ኑዛዜ ፍጹም ሀሰት እና ከሕጉ ውጭ ተቀባብሮ ተዘጋጅቶ የቀረበ ስለሆነ በየትኛውም መልኩ ተቀባይነት ሊሰጠው የሚገባ አይደለም። መልስ ሰጪም ሆነች ከእርሷ የተወለደው ልጅ ከእኛ እኩል የአባታችን የሚች አቶ አየለ ታምራት ወራሾች ሊሆኑ አይችሉም። ዞን ፍ/ቤት የሰጠው ውሣኔም ማስረጃ እና ሕጉን ያላገናዘበ ስለሆነ መሻር አለበት ባዩች ናቸው።

መልስ ሰጪ ሐምሌ 13 ቀን 1992 ዓ.ም ጽፋ ባቀረበችው መልስ ሟች አቶ አየለ ታምራት የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም በጽሁፍ ያደረጉት ኑዛዜ የሚሻርበት አንዳችም የሕግ ምክንያት ያለመኖሩን፣ ይግባኝ ባዩችም ኑዛዜውን መሰረዝ አለበት ብለው ከመከራከር ውጭ መሀረዝ ይገባዋል የሚሉበትን ምክንያት በተጨማሪም ለማስረዳት ያለመቻላቸውን፣ ዞን ፍ/ቤት የሰጠው ውሣኔም ምንም አይነት ጉድለት የሌለበት መሆኑን በመግለጽ ተከራክራለች። ይግባኝ ባዩች በበኩላቸው ጥቅምት 22 ቀን 1993 ዓ.ም የመልስ መልሱን ጽፈው በማቅረብ ይግባኝን በሚያጠናክር መንገድ ተከራክረዋል በማለት የክርክሩን ሂደት ከተነተነ በኋላ ፍርድ ቤቱ በሰጠው ትችት በእኛም በኩል የግራቀኝን ክርክር በመመርመር እንደተገነዘብነው በዚህ መዝገብ ውሣኔ ሊሰጥበት የሚገባው አከራካሪ ሆኖ የተገኘው ጭብጥ ሟቹ አቶ አየለ ታምራት የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም በጽሁፍ አድርገዋል የተባለውን ኑዛዜ በሕጉ አግባብ የተፈፀመና ተቀባይነት የሚሰጠው ነው ወይንስ ከሕጉ ውጭ ነው ተብሎ ፈራሽ የሚሆን ነው የሚለው ጥያቄ ነው።

አቶ አየለ ታምራት የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም በጽሁፍ ተናዘዋል ከተባለ በኋላ ለአምስት አመታት ያህል በህይወት ሲኖሩ ቆይተው የሞቱት የካቲት 3 ቀን 1985 ዓ.ም መሆኑ ተነግሯል። ኑዛዜ ነው ተብሎ በቀረበው ጽሁፍ ላይ በአብዛኛው ያላቸውን ሃብትና ንብረት ለወ/ሮ አልማዝ ሃይለመስቀልና ከእርሷ ለተወለደው ክንፈማካኤል ለተባለው ልጅ እንዲወርሱ የተናዘዙላቸው ሆኖ ይታያል።

ይግባኝ ባዩች የሟቹ የአቶ አየለ ታምራት ልጆች ስለሆኑ በሕጉ የመጀመሪያ ደረጃ ህጋዊ ወራሾች ናቸው። የመጀመሪያ ደረጃ ህጋዊ ወራሾች ደግሞ ያለ ኑዛዜ ወራሾች ናቸው። አቶ አየለ ታምራት እነዚህን አራት ልጆች ያላቸው መሆኑን እየታወቀ መልስ ሰጪ ኑዛዜ ነው ብላ ባቀረበችው ጽሁፍ ላይ አንደኛዋ ይግባኝ ባይ ለወ/ሮ ጽጌረዳ አየለ ለመታሰቢያ ያህል የጣቱን ወርቅ እንዲሁም ለ4ኛው ይግባኝ ባይ ለአቶ መልኬ አየለ የሚኖርበት አንድ ክፍል ቤትና አቶ አበበ መሸሻ የሚተኛበትን ክፍል

ቤት ሰጥቻለሁ ብለዋል ተብሎ ከመፃፉ ውጭ ቀሪዎቹ ሁለት ልጆች ማለትም 2ኛ እና 3ኛ ይግባኝ ባይ ይጡ ወይም ያግኙ የተባለ ነገር የለም። ለ1ኛዋ ይግባኝ ባይ ተናዘዋል የተባለውም ቢሆን ለመታሰቢያ ያህል የጣት ወርቅ እንደሰጧት ተደርጎ የተፃፈ እንጂ ከዋናው የሚችሉ ሁለት የተሰጣት ምንም ነገር የለም። አለ የተባለውን ንብረት አወረሱ የተባለው ለአሁኗ መልስ ሰጪ እና ከእርሷ ለተወለደው ክንፈሚካኤል ለተባለው ልጅ ነው። 2ኛ እና 3ኛ ይግባኝ ባይ የሚችሉ ልጆች መሆናቸው እየታወቀና ከውርሱም የተገለሉበት ምክንያት ሣይነገር በዝምታ ከውርሱ ተነቅለዋል።

ከዚህ ስንኳን መልስ ሰጪ ሚች አድርገዋል ብላ ያቀረበችው ኑዛዜ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 939/2/ መሠረት የሚችሉ ልጆች ከወራሽነት መንቀልን አያስከትልም።በሌላም በኩል በኑዛዜው ፎርምና አሰራር በኩል ያለውን ስንመረምር መልስ ሰጪ ሚች የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም አድርገዋል ብላ ያቀረበችው የጽሁፍ ኑዛዜ ነው። በጽሁፉ ላይ እንደተገለፀው ሚች እንደተናገሩ ተረቆ ከተፃፈ በኩላ እንደገና ወደሌላ ቦታ ተወስዶ በታይኝ ተዘጋጅቶ ቀርቦ ተመልክተውት ትክክለኛ ቃል ነው ብለው በፊርማቸው አረጋግጠዋል። በመጀመሪያ የኑዛዜ ቃሌን ተቀብለው አናዘዙኝ የሚሉት የንሰሃ አባታቸው አባ ደስታ ካሣዬን ነው። በማናዘዝ ቃሌን ተቀበሉኝ ያሉትም አራት ምሥክሮች ባሉበት ሲሆን ምሥክሮቹም ሚች ሲናዘዙ አይተን ሰምተን ፈርመናል ብለዋል። በጽሁፉ መግቢያ ላይ ሚች ኑዛዜውን ያደረጉት በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 880/ሀ/ እና 881 /2/ መሠረት መሆኑ ተጠቅሷል።

ሚች አድርገዋል ተብሎ የቀረበው ኑዛዜ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881 ላይ የተገለፀው በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ ፣፣ አይነት መሆኑ ነው። በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ ደግሞ ተናዛዥ እየተናገረ ማናቸውም ሌላ ሰው ወይም ተናዛዥ ራሱ የሚጽፈው ነው። ሕጉ ኑዛዜው በተናዛዥና በአራቱ ምሥክሮች ፊት ካልተነበበና ይኸው ሥርዓት /ፎርማሊቲ/ መፈፀሙንና የተፃፈበትንም ቀን የሚያመለክት ካልሆነ በቀር ፈራሽ እንደሚሆን፣ ተናዛዥና ምስክሮቹ በኑዛዜው ላይ ወዲያውኑ ፊርማቸውን ወይም ያውራጣት ምልክታቸውን ካላደረጉበት እንደሚፈርስ ያስረዳል። ኑዛዜ ተብሎ የቀረበውን ጽሁፍ ደግሞ ስንመለከተው ከአፈፃፀም ሲጀምር ሚች በቀጥታ በራሳቸው አንደበት ምሥክሮች ቁጭ ብለው እየሰሟቸው ራሳቸው እየተናገሩ የፃፉት ወይም ሌላ ሰው አጠገባቸው ሆኖ አራቱ ምስክሮች ባሉበት እየተናገሩ ቃል በቃል የፃፈው ስለመሆኑ አያስረዳም። እኔ እየተናገርኩ ጽሁፉ ተረቆ ከዚያ በኩላ በታይኝ ተዘጋጅቶ እንዲቀርብ ተደርጎ ፣፣ የሚለው በቀጥታ አራቱ ምሥክሮች እየሰሙና እያዩ ሚች በራሳቸው አንደበት እየተናገሩ ቃል በቃል ያልተፃፈ መሆኑን ያሳያል። ኑዛዜው ደግሞ የተቀነባበረ የማርቀቅ ሥራ የሚያስፈልገው ሣይሆን የተናዛዥ የግል

ተግባር ነው። ኑዛዜ በምክክርና በመወያየት የሚፈጸም አይደለም። ኑዛዜ ሌላ ሰው በድርሰት መልክ ጽፎ አቅርቦት ተናዛዥ በቃሉና በአፃፃፉ እስማማታለሁ ብሎ የሚፈርመው ነገር አይደለም።

ሚች አደረጉ ተብሎ የቀረበው ኑዛዜ በመኪና የተፃፈ ነው። በመኪና የተፃፈው ረቂቁ በሌላ ጽሁፍ ተዘጋጅቶ እንዲቀርብ ከተደረገ በኋላ ነው። በመኪና/በታይኝ / የተፃፈው ደግሞ ሌላ ቦታ ተወስዶ አራቱ ምስክሮች በሌሉበት ለመሆኑ መረዳት ይቻላል። ሕጉ ግን ተናዛዥ አራቱ ምስክሮች በግንባር ባሉበት በቀጥታ በራሱ አንደበት እየተናገሩ ቃል በቃል ኑዛዜው ተጽፎ ወዲያውኑ ተነሶ ተናዛዥ ምስክሮች ሣይነጣጠሉ እዚያው በዚያው መፈረም ያለባቸው መሆኑን ነው የሚያስገነዝበው። በዚህ ጉዳይ እንደሚታየው ደግሞ ሚች አድርገዋል ተብሎ የቀረበው ኑዛዜ ሕጉ በሚያዘው መንገድ የተፈጸመ አይደለም። ጽሁፉም ተናዛዥና አራቱ ምስክሮች በአንድነት በተገኙበት ተነሶላቸው ወዲያውኑ የፈረሙበት መሆኑን አይገልጽም። ኑዛዜ ተብሎ በቀረበው ጽሁፍ ላይ አንደኛ ምስክር ተብለው የተፃፉት አቶ ሃብተስላሴ አብተው ወረዳው ፍ/ቤት ቀርበው ስለኑዛዜው አደራረግ ሲጠየቁ የፈውን አላውቅም ብለዋል። ኑዛዜው ስለመነበብ አለመነበቡም የማውቀው ነገር የለም ሲሉ ገልፀዋል። ሁለተኛው የሚች ንሰሃ አባት ነኝ የሚሉት አባ ደስታ ካሣዬም ራሴ አንብቤ ፈረምኩ ከሚሉ በቀር ለሁሉም ምስክሮች ኑዛዜው መነበቡን አላስረዱም። 3ኛው ምስክር ሚች በታይኝ አስመትተው አምጥተው ፈረምንበት አሉኝ በእርሱ ፊት ሚች እየተናዘዙ ኑዛዜው ስለማፃፉ አላስረዱም። ኑዛዜውን ሁሉም ምስክሮች እና ተናዛዥ ባሉበት ተነሶልናል አሉም። በአጠቃላይ ከምስክሮቹ አመሰካከር ለማረጋገጥ የተቻለው ሚች የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም አድርገዋል ተብሎ የቀረበው ኑዛዜ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 881 መሠረት ያልተፈፀመና በሕጉ ላይ የተገለፀውን ኑዛዜ መንፈስም ሆነ ይዘት የሌለው መሆኑን ነው።

በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 857/1/ ላይ እንደተደነገገው ኑዛዜ የሚቼ ጥብቅ የሆነ ራሱ የሚፈጽመው ሥራ ነው። ሚች ያደረጉት ኑዛዜ ነው ተብሎ በቀረበው ጽሁፍ ላይ የሕግ አንቀጾች ተጠቅሶ መገኘቱና በምስክሮች ፊት ሣይሆን ሌላ ቦታ በታይኝ ተጽፎ መቅረቡ ሲታይ ሕጉ በሚያዘው መሠረት የተፈፀመ ትክክለኛ ኑዛዜ ነው ብሎ ለመናገር አይችልም። በእነዚህ ምክኒያቶች ሚች አድርገዋል የተባለው በሕጉ ብቃት ያለው ኑዛዜ ነው የማይሰኝ ከመሆኑም ሌላ ሕጉ በሚያዘው መንገድ የተፈፀመ ባለመሆኑ በሕጉ ፈራሽ ከሚሆን በቀር የሚያስከትለው ሕጋዊ ውጤት የለም። መልስ ሰጪም ሆነች ከእርሷ የተወለደው ክንፈሚካኤል የተባለው ልጅ በኑዛዜው በሕጉ አግባብ ባለመፈፀሙ ኑዛዜ የሚቼ የአቶ አየለ ታምራት ወራሾች ሊሆኑ አይችሉም። የክልል 14 መስተዳደር ዞን ፍ/ቤት መልስ ሰጪ ከልጁ የሚቼ የአቶ አየለ ታምራት የኑዛዜ ወራሾች ይሆናሉ የሚለው

የሰጠው ውሳኔም ሙሉ በሙሉ የተሳሳተ ስለሆነ በፍ/ሥ/ሥ/ቁ. 348/1/ መሠረት ሽረን ወራሽ መሆን የሌለባቸው ሰዎች ናቸው ብለናል። ይግባኝ ባዩች የሟቹ ሕጋዊ ወራሾች መሆናቸው ስላላከራከረ ወረዳው ፍ/ቤት በወሰነው መሠረት የሟቹ የአቶ አየለ ታምራት ህገዊ ወራሾች መሆናቸውን እንዳለ በማረጋገጥ ወስነን መልሰናል። መልስ ሰጪ ከሟቹ ተወልዷል ስለምትለው ክንፈሚካኤል ስለተባለው ልጅ ወረዳው ፍ/ቤት በሰጠው ውሳኔ ላይ ባመለከተው መንገድ ሟች ወላጅ አባቱ ስለመሆናቸው እንዲረጋገጥላት ሥልጣኑ ለሆነው ፍ/ቤት በማመልከት ከመጠየቅ የሚያግዳት ነገር አይኖርም። ሚስትነቷን በተመለከተም ወረዳው ፍ/ቤት ሳይቀበላት ቀርቷል። ለዞን ፍ/ቤት ባቀረበችው ይግባኝም ኑዛዜው መጽደቅ አለበት የሚል ክርክር አቀረበች እንጂ ሚስት ነኝ በሚለው ክርክር አልገፋችበትም። በዚህም መዝገብ ከሟቹ ጋር ባልና ሚስት ነኝ የሚል ክርክር አላነሣችም። በዚህ ላይ የቀረበችው ይግባኝ እስከሌለ ድረስ የሟች ሚስት ነበረች አልነበረችም የሚል ጭብጥ ይዞ መወሰን አያስፈልግም። በመጨረሻም ስናጠቃልለው ከፍ ሲል በተጠቀሱት የሕግ ምክንያቶች ሟች አቶ አየለ ታምራት የካቲት 15 ቀን 1980 ዓ.ም አድርገዋል የተባለው ኑዛዜ ውድቅ ሆኖ የክልል 14 መስተዳድር ዞን ፍ/ቤት ኑዛዜውን በሚመለከት የሰጠው ውሳኔ ተሸሯል። በማለት ውሳኔ ሰጥቷል። ከዚህ ውሳኔ የምንረዳው በሕግ ውጤት ያለው ኑዛዜ መኖሩን ለማስረዳት የኑዛዜው ሰነድ መቅረቡ ምን ያህል አስፈላጊ እንደሆነ ነው።

የመወያያ ጥያቄዎች

1. የፌዴራል ሰበር ሰሚ ችሎት የኑዛዜን ፎርም በተመለከተ በመዝገብ ቁጥሮች 25048፣ 16839፣11625፣10237ና 17429 ውሳኔ የሰጠ ሲሆን ውሳኔዎቹ ተገቢ ነውን ይላሉ? ለምን?

ምዕራፍ ስድስት

ውርስን ማጣራት እና ውርስን ማስተዳደር

የዚህ ምዕራፍ ዋና ዓላማ

- ውርስን ለማጣራት መከናወን ስላለባቸው ተግባራትና ስለ ውርስ አጣሪ አጂጂም ግንዛቤ ማስያዝ፤
- ከሟች የውርስ ንብረት መብት አለኝ የሚሉ ሰዎች ጥያቄ ስለሚወሰንበት ሁኔታ ማሳየት፤
- የሟች ወራሾች ውርሱን ለመቀበል ወይም ላለመቀበል ስላላቸው ምርጫ ግንዛቤ ማስጨበጥ፤
- ስለ ውርስ እዳ አከፋፈል እና ስለ ወራሽነት የምስክር ወረቀት አንዳንድ ነጥቦችን ማብራራት፤

- ስለ ውርስ መዘጋትና የውርስ መዘጋት ስለሚያስከትለው ውጤት ግንዛቤ፤
- ማስጨበጥ ነው።

6.1 ወራሽነትን ስለማጣራትና ስለ ውርስ አጣሪ

በምእራፍ ሁለት በግልጽ እንደተመለከተው ሚች በሞተበት ጊዜና ቦታ የሚች ውርስ እንደሚከፈት ገልፀናል። የሚች ውርስ ሚች በሞተበት ጊዜና ቦታ የሚከፈት ቢሆንም የሚች ውርስ እስከሚጣራ ድረስ የሚች ንብረት "አንድ የተለየ ንብረት፤ አንደሆነ ይቆጠራል። ይኸም ማለት የሚች ንብረት ከሌሎች ሰዎች ንብረት ወይም ከወራሾች ንብረት ጋር ሳይቀላቀል የባለቤትነት መብቱ ለወራሾች ሳይተላለፍ እንደ አንድ ልዩ ንብረት፤ Distinct estate፤ ሆኖ መያዝ እንዳለበት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 942 ይደነግጋል። ይኸም የሚሆነው ያለ ምክንያት አይደለም። የሚች ውርስ ሳይጣራ ንብረቱ ከሌሎች ሰዎች ንብረት ጋር ቢቀላቀል ውርሱን ለማስተዳደርም ሆነ ለማከፋፈል የሚያጋጥመው ችግር ከባድ በመሆኑ ነው። በመሆኑም ውርስን የማጣራቱ ሥራ በሚች የውርስ ስርዓት አፈጻጸም ውስጥ በቀላሉ የማይታይና እጅግ በጣም አስፈላጊ ተግባር ነው። የውርስ ማጣራት ሥራ በሚች የውርስ ስርዓት ለማስፈፀም አስፈላጊ ተግባር ነው ካልን የውርስ ማጣራቱን ተግባር ሀላፊነት ወስዶ የሚያስፈጽም አንድ ወይም ከዚያ በላይ የሆኑ ሰዎች መኖር አለባቸው። እነዚህ ውርሱን የማጣራት ተግባር የሚፈጽሙትን ሰዎች የውርስ አጣሪ በመባል ይታወቃሉ።

6.1.1 ወራሽነትን ስለማጣራት

ውርስ ማጣራት ማለት፤

- የሚች ወራሾች እነማን እንደሆኑ አጣርቶ መወሰን፤
- የውርሱ ሀብት መጠን አይነትና ግምት እንደዚሁም የሚገኝበትን ቦታ አጣርቶ መወሰን፤
- ሌሎች ሰዎች ከሚች የተበደሩትን ገንዘብ መሰብሰብና በሚች ውርስ ላይ ሊከፍላቸው የሚገቡ አስገዳጅ የሆኑ አዳዎችን አጣርቶ መክፈል፤
- እንደዚሁም ሚች ልዩ የኑዛዜ ስጦታ ያደረጉላቸውን ሰዎች የተሰጣቸውን ልዩ የኑዛዜ ስጦታ መክፈል፤

ማለት እንደሆነ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 944 ድንጋጌዎች ያስረዳሉ።

እነዚህ የውርስ ማጣራት ተግባራት በብቃት እስኪከናወኑ፣ የውርሱ ንብረት እንደ ናኦንድ የተለየ ንብረትን እንደሚቆጠርና ከውርሱ ሀብት ላይ ገንዘብ ለመጠየቅ መብት ያላቸው ሰዎች ማለትም የሚችሉ አበዳሪዎች እና የፍርድ ባለመብቶች ለገንዘባቸው ዋስትናና መያዥያ የሚሆናቸው ይኸው በመጣራት ላይ ያለው የውርሱ ንብረት ነው። ይኸም በመሆኑ ውርሱ በመጣራት ላይ እያለ ከሚች ወራሾች ገንዘብ ጠያቂ የሆኑ ሰዎች በውርሱ ንብረት ላይ አንዳችም የይገባኛል ጥያቄ ማቅረብ እንደማይችሉና ምንም አይነት መብት እንደሌላቸው ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 943/1/ እና 943/3/ ድንጋጌዎች ያመለክታሉ።

እነዚህ ድንጋጌዎች የራሳቸው ጠቀሜታና ግብ አላቸው። ምክንያቱም የሚች ውርስ በሚጣራበት ጊዜ የሚች ወራሾች አበዳሪዎችና ገንዘብ ጠያቂዎች የውርሱን ንብረት በመያዥያነት አንዳይዙ የሚያደርገው የሚች ወራሾች ከውርሱ ንብረት ድርሻ ሊያገኙ የሚችሉት ከሚች እዳ የተረፈ ንብረት ሲኖር ብቻ በመሆኑ ነው።

ህጉ የሚች ወራሾች አበዳሪዎች ውርሱ በመጣራት ላይ እያለ በውርሱ ንብረት ላይ የይገባኛል ጥያቄ እንዳያቀርቡ በሚች ወራሾች እዳ ምክንያት የውርሱ ንብረት በመያዣነት እንዳይያዝ የሚከለክል ነው።

እንደዚሁም ውርሱ በመጣራት ላይ እያለ ከሚች ውርስ ገንዘብ የሚጠይቁ ሰዎች ከሚች ወራሾች የግል ሀብት ላይ አንዳችም መብት እንደሌላቸው እና የሚችን የውርስ ንብረት ብቻ መከታተል እንዳለባቸው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 943 ድንጋጌዎች ያሳያሉ።

እዚህ ላይ ውርስን ማጣራት አስፈላጊነት በመጀመሪያ ከሚች ገንዘብ የሚጠይቁ ሰዎች ውርሱ ከመከፋፈሉ በፊት ገንዘባቸውን እንዲያገኙ ለማድረግ፣ በማስከተልም ከውርሱ በእዳነት የሚጠየቁ ለምሳሌ ለሚች የቀብር ስነ ስርዓት የወጣው ወጭ፣ ከውርሱ መክፈል ያለበት የቀለብ እዳ እና ሚች በልዩ ኑዛዜ የሰጣቸው ስጦታዎች በቅደም ተከተል ተከፍለው ሲያበቁ ነውና ከዚህ የተረፈ ንብረት ካለ ነው የሚች የሕግ ወራሾችና ጠቅላላ የኑዛዜ ተጠቃሚዎች ከሚች ውርስ ንብረት ድርሻቸውን ያገኛሉ።

በመጨረሻም የውርስ ሕጎችን ወራሾችና የኑዛዜ ስጦታ የተደረገላቸው ሰዎች ውርሱን ስለማጣራት ወይም ስለመካፈል በመካከላቸው በሚደረገው ክርክር ሁሉ አንድ ወይም ብዙ የዘመድ አስታራቂ ዳኞች እንዳያዩት ለመስማማት እንደሚችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 945 ይደነግጋል።

6.1.2 የውርስ አጣሪ

ከላይ እንደተገለፀው ውርስን ማጣራት በሚችሉ የውርስ ስርዓት አፈጻጸም ወቅት እጅግ በጣም አስፈላጊ ተግባር ነው። ይህንን ውርሱን የሚያጣራው ሰው ወይም ሰዎች የውርስ አጣሪ ተብለው ይጠራሉ። የውርስ አጣሪ ከሶስቱ በአንደኛው መንገድ ሊሾም እንደሚችል የውርስ ሕጎችን ይደነግጋል። የውርስ አጣሪ፤

- በሚችሉ ኑዛዜ መሠረት፤
- በሕግ ሊመረጥ ወይም ሥልጣኑን ከሕግ ሊያገኝ፤
- በዳኞች ሊሾም ይችላል።

የመጀመሪያውን በተመለከተ ሚች አንድ ኑዛዜ የተወሰነ እንደሆነና ሚቹ በዚህ ኑዛዜ ውስጥ የኑዛዜው አስፈጻሚ የሾመ እንደሆነ ሚች የመረጠው ሰው የውርሱ አጣሪ ሆኖ ያገለግላል። ሚች በኑዛዜ የውርስ አጣሪ የሾመ እንደሆነ ሚች በግልጽ በኑዛዜው ካላመለከተ በስተቀር በሚች ኑዛዜ ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ የተደረገለት ሰው ያለምንም ቅድመ ሁኔታ ውርሱን የማጣራት መብት ይኖረዋል። ሚች የውርስ አጣሪውን በኑዛዜ የሾመ እንደሆነ ወይም ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ አድርጎ እንደሆነ ጠቅላላ ኑዛዜ ስጦታ የተደረገለት ሰው ያለምንም ቅድመ ሁኔታ ውርሱን የማጣራት መብት በቅድም ተከተል ይኖራቸዋል። ሚች የውርስ አጣሪውን በኑዛዜ የሾመ እንደሆነ ወይም ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ የተደረገለት ሰው የተገኘ እንደሆነ የሚችን ያሉ ኑዛዜ ወራሾች የውርስ አጣሪነት ስልጣን የሚያስቀረው እንደሆነ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 948 ተደንግጓል።

በሁለተኛ ደረጃ ሚች በኑዛዜ የውርስ አጣሪ ያልሾሙ እንደሆነ ወይም ሚች ጠቅላላ የኑዛዜ ስጦታ ያደረገለት ሰው የሌለ እንደሆነ የሚች ያለ ኑዛዜ ወራሽ የሆኑ ሰዎች ሰውየው ከሞተበት ቀን አንስቶ ያለ አንዳች ፎርማሊቲ የውርስ አጣሪነት መብት እንደሚኖራቸው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 947 የሚደነግግ ሲሆን ብዙ ሰዎች የውርስ አጣሪ በሆኑ ጊዜ የአጣሪነቱን ተግባር በመተባበር መስራት እንዳለባቸው ወይም አንዱን በመወከል ለማሠራት እንደሚችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 958 ይደነግጋል።

ሶስተኛው የውርስ አጣሪ የሚሰየምበት ስርዓት በፍርድ ቤት ውሣኔ የውርሱ አጣሪ የሚሰይምበት ሁኔታ ነው። የውርስ አጣሪ በፍርድ ቤት የሚሰየመው፤

- የሚች ወራሾች የማይታወቁ አንደሆነ፤
- ያለ ኑዛዜ ወራሾች ውርሱን ለማጣራት የማይፈቅዱ መሆናቸውን ገልፀው ያሳውቁ እንደሆነ፤
- ሚች የኑዛዜም ሆነ ያለ ኑዛዜ ወራሽ ያልተወና የሚችን ሀብት መንግስት የሚወርሰው በሆነ ጊዜ፤

የአስተዳደር ሕጎችን ወይም ደንቦችን መሠረት በማድረግ ዳኞች የውርሱን አጣሪ እንደሚሰይሙ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 949 ድንጋጌዎች ያስረዳሉ።

እንደዚሁም ዳኞች በሚች ኑዛዜ፤ በሕግ ወይም በፍርድ ቤት የተሰየመውን የውርስ አጣሪ በሌላ የውርስ አጣሪ የመተካት ስልጣን እንዳላቸው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 951 ይደነግጋል። የውርስ አጣሪን በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 949 መሠረት መሰየምንና በሕግ ወይም በሚች ኑዛዜ ወይም ፍርድ ቤቱ ራሱ የሰየመውን የውርስ አጣሪ መተካት /replacement / እና substitution/ ሁለት የተለያዩ ጽንሰ ሀሳቦች ናቸው። ፍርድ ቤቱ በሕግ በሚች ኑዛዜ ወይም በፍርድ ቤቱ የተሰየመን አንድ የውርስ አጣሪ ስልጣንና ሀላፊነት በማንሣት ሌላሐሌሎችሐ የውርስ አጣሪ የሚሰይመው፤

- ውርስ አጣሪው የተሾመበት ኑዛዜ ዋጋ ያለው ኑዛዜ መሆኑ አከራካሪ ሆኖ ሲገኝ ወይም፤
- በሌላ ምክንያት ውርስ አጣሪውን በመለየት ላይ የሚያጠራጥር ነገር ሲኖር ወይም፤
- ብዙ ውርስ አጣሪዎች ለምሳሌ ስልጣናቸው 947 የሚመነጭ ብዙ ያለ ኑዛዜ ወራሾች ኖረው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 958 በሚደነግገው መሠረት ውርሱን በመተባበር በመግባባት ለማስተዳደርና ለማጣራት ያልተስማሙ እንደሆነ ወይም፤
- ከወራሾቹ መካከል አንዱ አካለ መጠን የላደረሰ ልጅ ወይም የተከለከለ ሰው ወይም በማናቸውም ሌላ ምክንያት ለምሳሌ በአገር ባለመኖሩ፤ እብደቱ በግልጽ ያልታወቀ ሰው በመሆኑና በሌሎች ምክንያቶች ጥቅሙን ለማስከበር የማይችል በሆነ ጊዜ ወይም፤
- የውርሱ አስተዳዳሪ ወይም የማጣራቱ ስራ ልዩ ችግር ያስነሣና ልዩ ሙያ ያላቸውን ሰዎች ወይም ሌላ ችግሩን ለመቅረፍ የሚችል የውርስ አጣሪ መሰየም አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ወይም፤
- በሕግ ሚች ኑዛዜ ወይም በዳኞች የተሰየመው አጣሪ ቸልተኛና ትጉህ ያልሆነ እንደሆነ ወይም የማጭበርበር ባህሪ የሚታይበትና ሀቀኝነት የጉደለው የሆነ አንደሆነ ወይም አጣሪው የማጣራት ስራውን በሚገባ ለመፈፀም ችሎታ የሌለው መሆኑ የታወቀ እንደሆነ፤

ዳኞች ከማናቸውም በጉዳዩ ያገባኛል ከሚል ባለጉዳይ ጥያቄ አቅራቢነት በሕግ፤ በኑዛዜ ወይም በፍርድ ቤት ውሳኔ ተሰይሞ የነበረውን የውርስ አጣሪ በመሻር በአካባቢው ውል ለማዋዋል ስልጣን የተሰጠውን ሰው ወይም ማናቸውንም ለስራው ብቁ ነው ብለው የሚመርጡትን ሌላ ሰው በውርስ

አጣሪነት ለመስየምና ለመተካት እንደሚችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 951 ተመልክቶ እናገኘዋለን።

በውርስ ህጋችን በግልጽ እንደተመለከተው በህግ፣ በሚች ኑዛዜ ወይም በፍርድ ቤት ውሳኔ የተመረጠ ወይም የተተካ የውርስ አጣሪ የሚከተሉት ግዴታዎችና ሀላፊነቶች ይኖሩበታል።

- ሚች በህይወት ዘመኑ ያደረገው ኑዛዜ ካለ ኑዛዜውን መፈለግና የሚችን የኑዛዜ ወይም ያለኑዛዜ ወራሾች እነማን እንደሆኑ ማረጋገጥ፤
- የውርስ ንብረት ከብልሽትና ከብክነት ለመታደግ ተገቢውን የጥንቃቄ እርምጃ በመውሰድና ሌሎችንም አስፈላጊ ተግባራት በመፈጸም የውርሱን ሀብት ማስተዳደር፤
- በግልጽ የታወቁ፣ ክርክርን የማያስነሱ መክፈል ያለባቸውን የውርስ አዳዎች በፍትሀብሔር ህግ ቁጥር 1014 በተቀመጠው ቅደም ተከተል መሰረት መክፈል፤
- ሚቹ በልዩ ኑዛዜ ያደረጋቸውን ስጦታዎች መክፈልና የሚችን የኑዛዜ ቃል ለመፈጸምና ውጤት ለመስጠት ማንኛውንም አስፈላጊ ጥንቃቄ ማድረግ፤
- ጥያቄው ያገባኛል በሚል ማናቸውም ባለጉዳይ ሲቀርብና ዳኞችን የሚያሳምን ሆኖ ሲገኝ ስለስራው መልካም አፈጻጸም አንድ ዋስ ወይም ሌላ የመልካም ስራ አፈጻጸም ማረጋገጫ ሊሆን የሚችል መያዣ ማቅረብ፤
- ስራውን ለመተው ሲፈልግ አዲስ አጣሪ እስከሚሰየምና ተተክቶ ስራውን እስከሚጀምር ድረስ የአጣሪነት ስራውን የማከናወን፤
- ሚች በአደረገው ኑዛዜ ስለአጣሪነቱ የስልጣን ወሰንና ስለስራው አፈጻጸም የሰጠውን መመሪያና ትእዛዝ ተከትሎ የመስራትና ዳኞችም ስለስልጣኑ ወሰንና ስለስራው አፈጻጸም የሚሰጡትን ትእዛዞች በማክበር የአጣሪነት ስራውን ማከናወን፤
- ውርሱን አጣርቶ ከጨረሰ በኋላ ለወራሾቹ ስለማጣራቱ የስራ ክንውን ሪፖርት ማቅረብ፤
- ውርስ አጣሪው ማናቸውንም የህጉን ድንጋጌዎች በሚች ኑዛዜ የተሰጡትን መመሪያዎች ወይም በዳኞች የተሰጡትን ትእዛዞች በሚቃረን በጥፋቱ ወይም በቸልተኝነቱ መንገድ ለሚያደርጋቸው ጉዳዮችና በዚያ መሰረት ለሚደርስ ጉዳት በሀላፊነት የመጠየቅ ግዴታ እንዳለበት፤

ከፍትሀብሔር ህግ ቁጥር 952፣ 954-957 እንደዚሁም የፍትሀብሔር ህግ ቁጥር 960 እና 961 በማየት መረዳት ይቻላል።

በሌላ በኩል ህጉ በህግ፣ በሚች ኑዛዜ ወይም በፍርድ ቤት ውሳኔ በውርስ አጣሪነት ለሚሰየሙ ሰዎች ያስቀመጠላቸው መብት አለ። ከመብቶቹ መካከል እጅግ በጣም አስፈላጊው የውርስ አጣሪነት ስራ ማንም ሰው በፈቃዱ ብቻ ሊያከናውነው የሚገባና ማንም ሰው ያለፈቃዱ የአጣሪነት ስራዎችን ለመቀበል የማይገደድ መሆኑ ነው። አንድን ተግባር አንድ ሰው ተገድዶ እንዲያከናውን ማድረግ የተከለከለና መሰረታዊ የሆነውን የሰው ልጅ ነጻነት መብት የሚነካ በመሆኑ የውርስ አጣሪነትን ተግባር አንድ ሰው ሳይፈልግ እንዲቀበልና እንዲሰራ ማድረግ እንደማይቻል የፍትህብሄር ህግ ቁጥር 953 በግልጽ ይደነግጋል። ሁለተኛው መብቱ ደግሞ ውርስ አጣሪው ስራውን እፍጻሜ ለማድረስ ወይም ለተወሰነ ጊዜ ለመስራት በግልጽ ግዴታ የገባ ካልሆነ በቀር በማናቸውም ጊዜ ስራውን መተው የሚችል መሆኑ ነው። እዚህ ላይ በጥንቃቄ መታየት ያለበት ጉዳይ «በግልጽ ግዴታ የገባ ካልሆነ በቀር» የሚለው ሀረግ ነው። በዝምታ በህግ፣ በሚች ኑዛዜ ወይም በዳኞች የውርስ አጣሪ ሆኖ እንዲሰራ መመረጡን ተቀብሎ ስራ መጀመሩ ብቻውን የማጣራት ስራውን በማናቸውም ጊዜ የመተው መብቱን አያስቀርበትም። ስራውን የመተው መብቱ ቀሪ የሚሆነው በግልጽ እራሱን ግዴታ ያስገባ እንደሆነ ብቻ ነው።

ሌላው እዚህ ላይ መታየት ያለበት ውርስ አጣሪው ይህንን የማጣራቱን ስራ የመተው መብቱን እንደፈለገው ሊጠቀምበት አይችልም። የሚች ውርስ ንብረት የግድ መጠበቅና በጥንቃቄ መያዝ ስለሚገባው ሌላ ተተኪ አጣሪ እስኪመረጥና ስራውን እስኪረከብ ድረስ ስራውን እየሰራ መቆየት ያለበት መሆኑ የፍትህብሄር ህግ ቁጥር 954 ድንጋጌዎችን በማየት ለመረዳት ይቻላል።

በሶስተኛ ደረጃ ለውርስ አጣሪ የተቀመጠለት መብት አጣሪው ውርሱን ለማጣራት ለሰራው ስራ የአገልግሎት ዋጋ የማግኘት መብት ያለው መሆኑ ነው። የውርሱ አጣሪ የአገልግሎት ክፍያውን የሚያገኘው ሚች በኑዛዜው ውስጥ በሰጠው መመሪያ ወይም ወራሾቹ በሚያደርጉት ስምምነት ወይም ዳኞች በሚሰጡት ውሳኔ መሰረት ሊሆን እንደሚችል የፍትህ ብሄር ህግ ቁጥር 959 ይደነግጋል። በመሆኑም አጣሪው ውርሱን በማጣራት ለሰራው ስራና ግልጋሎት ከውርሱ ንብረት ላይ ከላይ ባስቀመጥናቸው ሁኔታዎች ሲወሰንለት የአገልግሎት ዋጋ የማግኘት መብት እንዳለው መታወቅ ይኖርበታል።

በአጠቃላይ በኢትዮጵያ የውርስ ህግ መሰረት «ውርሱን ስለማጣራት» የሚለው ጽንሰ ሀሳብ ምንነትና ይዘት እንደዚሁም ጠቀሜታ በጥንቃቄ ሊታይ የሚገባው ነው። የመጀመሪያው በምእራፍ ሁለትም ለመጠቀም እንደተሞከረው «የሚች ውርስ መከፈት» እና «የሚችን ውርስ ማጣራት» የሚሉት ጽንሰሀሳቦች እጅግ በጣም የተለያዩ ናቸው። የሚች ውርስ መከፈት የምንለው ሚች ህይወቱ ካለፈበት ቅጽበት ጀምሮ ምንም አይነት የሲቪል መብት ግዴታ ሊኖረው ስለማይችል ህጉ የሚች ህይወት

ካለፈችበት ስኮንድ ጀምሮ የሚችሉ መብትና ግዴታ ለሚች ወራሾች ለማስተላለፍ የሚያደርጋቸውን ጥንቃቄ የሚመለከት ነው።

የሚች ውርስ የሚከፈተውም ሚች መኖሪያ ስፍራና ሚች በሞተበት ጊዜ እንደሆነ በፍትህ ብሄር ህግ ቁጥር 826 ተመልክቷል። የሚችን ውርስ ማጣራት የምንለው ደግሞ የሚችን ያለኩዛዜና በኩዛዜ ወራሾች የሚለዩበት፣ የሚች እዳ የሚከፈልበት፣ የሚች አበዳሪዎች እና ተበዳሪዎች የሚለዩበት፣ ንብረቱ በሚች ወራሾች እስኪተላለፍና ውርሱ እስኪዘጋበት ቀን ድረስ የንብረት ማስተዳደር ስራዎች የሚከናወንበት ውስብስብ ተግባር ነው።

አሁን በስራ ላይ ያለው የውርስ ህግ አጣሪ ስለሚሆኑ ሰዎች ሲደነግግ ቀዳሚውና የመጀመሪያው የውርስ አጣሪ የሚሆነው ሚች በኩዛዜ የውርስ አጣሪ አድርጎ የሾመው ሰው እንደሆነ ከገለጸ በኋላ ሚች በኩዛዜ የውርስ አጣሪ አድርጎ የሾመው ሰው ከሌለና በኩዛዜው የውርስ አጣሪ እንደሚሆንና ጠቅላላ ኩዛዜ የተደረገለት ሰው መገኘት የሚችን ያለኩዛዜ ወራሾች የአጣሪነት ስራ እንደሚያስቀረው በፍትህብሄር ህግ ቁጥር 948 ንዑስ ቁጥር 2 እና 3 የሚደነግግ ሲሆን የሚች ውርስ መዘጋት ማለት ደግሞ የሚችን ንብረት ለወራሾች በአግባቡ የማከፋፈል ስራን አይጨምርም።

የውርስ አጣሪው ሀላፊነት ከላይ ያነሳናቸውን ተግባር በመፈጸምና የሚችን ወራሾችና የሚች ከእዳ ተከፍሎ የሚቀረውን ንብረት በማጣራት፣ ዝርዝርና የመጨረሻ ሪፖርት ለወራሾቹ ማቅረብ ብቻ ነው። ከዚያ በኋላ የውርሱን ንብረት ማስተዳደርም ሆነ የሚችን ንብረት መከፋፈል የወራሾች መብትና ሀላፊነት እንጂ የውርሱ አጣሪ አይደለም።

በመሆኑም ውርስ አጣሪ በዋነኝነት ሊፈጽማቸው የሚችላቸው ተግባራት፣

- ከሚች ውርስ መብት አለን የሚሉትን ሰዎች ሁኔታ መወሰን፣
- የሚችን የውርስ ንብረት ማስተዳደር፣
- የሚችን የውርስ እዳ መክፈል፣

ናቸው።

የመወያያ ጥያቄዎች

የሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥሮች 32095፣ 25869፣23329፣28764 የሰጣቸውን ውሳኔዎች በመተንተን አብራራ። ውሳኔዎቹ ትክልል ናቸው ብለው ያምናሉን?

ምእራፍ ሰባት

ስለውርስ የተደነገጉ የይርጋ ጊዜ ገደቦች

የዚህ ምእራፍ ዋና አላማ

- በውርስ ይርጋ ላይ በአተረጓጎም ረገድ ያሉ ችግሮችን ማሳየት
- የተሻለ ትርጉም ተግባራዊ ማድረግ

መግቢያ

በማናቸውም ጉዳይ አንድ ሰው በሕግ ከውል ወይም በፍርድ ቤት ውሣኔ መብት ያገኘ እንደሆነ፣ መብቱን የሚጠይቅበትና በሥራ ላይ የሚያውልበት የተወሰነ የጊዜ ገደብ ይሰጠዋል። ባለመብቱ በሕጉ በተቀመጠው የጊዜ ገደብ ውስጥ መብቱን ለመጠየቅ ተገቢውን ትጋት ማድረግና፣ የመብት ጥያቄውን ማቅረብ ያለበት ሲሆን፣ መብቱን በሕጉ በተሰጠው የጊዜ ገደብ ውስጥ ካልተጠቀመ ግን፣ ክርክሩ በይርጋ የጊዜ ገደብ የተገደበ መሆኑን በመገለፅ ሌላኛው ተከራካሪ በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት በማንሣት ክርክሩ እንዳይታይ ለማድግ እንደሚችል በፍትሐብሔር ሕጉ፣ በንግድ ሕጉና በሌሎች አዋጆችና ደንቦች እንደዚሁም ከፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕጎች ለመረዳት ይቻላል። በፍትሐብሔር ጉዳይ ተከራክረው በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ካላነሣው በቀር ዳኞች በራሳቸው አነሳሽነት አንድን ክርክር የይርጋ የጊዜ ገደብ አልፏል ብለው ለመዘጋት እንደማይችሉ በመሠረታዊ መርህነት የተቀመጠ ሲሆን፣ በወንጀል ጉዳይ ግን ዐቃቤያነ ሕግም ሆኑ ዳኞች ከፍርድ ቤት በማናቸውም ጊዜ፣ የወንጀል ክስ ማቅረቢያው የይርጋ ጊዜ ያለፈ መሆኑን በመጥቀስ ክሱን መዘጋት እንደሚችሉ በወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ተቀምጧል።

በአጠቃላይ የይርጋ ጊዜ ገደብ ማስቀመጥ ያስፈለገበት ምክንያት እና ስለ ይርጋ ጊዜ ገደብ በክርክር ወቅት እንዴት ማንሣት እንደሚቻልና ማን ሊያነሳው እንደሚችል በሕጉ ከተቀመጡት መሠታዊ መርሆች በመነሳት ለመግቢያ ያህል ይህንን ካልን፣ በውርስ ሕጎችን ውስጥ የተቀመጡ የይርጋ የጊዜ ገደቦች ምንድን ናቸው? የይርጋ የጊዜ ገደቦች ማን ሊጠቀሙባቸው ይችላል? ይዘታቸው እና አተረጓጎማቸው ምን መምሰል አለበት? የሚሉትን ነጥቦች መዳሰሱ አስፈላጊ ነው። ከዚህ ምዕራፍ ውስጥ፣ ትኩረት የሚሰጠው በተለይ የሚች ውርስ ከተከፈተ በኋላ፣ ሊቀርቡ የሚችሉ ክርክሮችን አስመልክቶ በሕጉ የተቀመጡ የይርጋ ጊዜዎች፣ እና በአፈጻጸምና በአተረጓጎም ላይ ያለው ችግር ላይ ነው።

7.1 ኑዛዜን ስለመቃወም የተቀመጠ የጊዜ ገደብ፤

በመጀመሪያ የውርሱ አጣሪ፤ የሚችን ኑዛዜ የማፈላለግ ግዴታ እንዳለበት እና የሚችን ኑዛዜ ባገኘ ጊዜ፤ ሚች በሞተ በአርባ ቀን ውስጥ የሚች ያለኑዛዜ ወራሾች እንደሚናገርና ኑዛዜው የሚች ያለኑዛዜ ወራሾች ባሉበት እንደሚነበብ፤ እንደዚሁም የኑዛዜው ፎርምና ኑዛዜው ዋጋ ያለው መሆኑ እንደሚመረመር በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 964፤ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 968 እና በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 969 ይደነግጋሉ። እንደዚሁም ሚች ኑዛዜ ያልተወ እንደሆነ የውርሱን አደራረግ እና የአከፋፈል ዓይነት እንዴት ሊፈፅም እንዳቀደ ውርስ አጣሪ ለሚች ያለ ኑዛዜ ወራሾች ሚች ከሞተ ከአርባ ቀን በኋላ ማሳወቅ እንዳለበት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 972 ይደነግጋል። ኑዛዜው ሲነበብ የነበሩ ወይም በአግባቡ የተወከሉ ሰዎች ኑዛዜው በጠቅላላ አይፀናም ወይም በኑዛዜው ከተነገረው ቃል ውስጥ አንዱ አይፀናም በማለት ክስ ለማቅረብ ያላቸውን የኃሣብ መግለጫ ወይም ስለክፍያው በሒሣብ አጣሪው ያቀረበውን ድልድል አመዳደብ ኃሣብ ለመቃወም ኑዛዜው ከተነበበበለት ቀን አንስቶ የአሥራ አምሥት ቀን ጊዜ እንዳላቸው ይህ መግለጫ በፅሁፍ ካልሆነና ለአጣሪው ወይም ለዳኞች ካልደረሰ በርቀት እንደሚይፀና የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 973/1/ እና 973/2/ ይደነግጋሉ። በእነዚህ የሕግ ድንጋጌዎች መሠረት ኑዛዜው ሲፈስ/ ሲነበብ/ ወራሹ ወይም ሕጋዊ ወኪሉ የነበረ ሰው የሚች ኑዛዜ ነው ብሎ ውርስ አጣሪው በያዘው ኑዛዜ ላይ መቃወሚያና ክርክር ማቅረብ ከፈለገ፤ ይህንኑ ኃሣቡን በፅሁፍ ለውርስ አጣሪው፤ ለዳኞች ወይም የወራሹን ጉዳይ ለማየት የተሰየሙ የሽማግሌ ዳኞች ካሉ፤ በአሥራ አምሥት ቀን ውስጥ የጽሁፍ መግለጫ መስጠት እንዳለበት ይደነግጋል። ሕጉ የሚለው መቃወሚያውን ኃሣብ ያለው መሆኑን ማሳወቅ አለት። ወራሹ በአሥራ አምሥት ቀን ውስጥ፤ የፅሁፍ መግለጫውን ባያቀርብ ምን ይሆናል የሚለውን ጥያቄ ስናነሳ በአሥራ አምሥት ቀን ውስጥ ለመቃወም ያለውን የኃሣብ መግለጫ ካላቀረበ፤ በኑዛዜው ወይም የውርሱ አጣሪ ያቀረበውን የድልድል ኃሣብ እንደተቀበለ እንደሚቆጠር ከሕጉ ድንጋጌዎች ለመረዳት ይቻላል።

እዚህ ላይ ስለክፍያው በሒሣብ አጣሪው " የቀረበውን ድልድልን አመዳደብ ኃሳብ በመቃወም " የሚለው ሐረግ፤ የውርሱ ኃሳብ በወራሾች መካከል የሚደረገውን አከፋፈል ማለት እንዳልሆነ መገንዘብ ይገባል። ውርስ አጣሪው ውርሱ ከመዘጋቱ በፊት የሚች የመክፈያ ጊዜ የደረሰ ዕዳ እና የመክፈያ ጊዜ ያልደረሰ ዕዳ፤ የሚችን ልዩ የኑዛዜ ስጦታ እና የውርሱን ዕዳ እንዴት ሊከፍል እንዳለበት የሚያቀርበውን የክፍያና የድልድል ኃሣብ ላይ ያላቸውን ተቃውሞ በአሥራ አምሥት ቀን ውስጥ መግለጫቸውን ማቅረብ አለባቸው በማለት ታስቦ የተደነገገ ድንጋጌ ነው። ምክንያቱም ውርሱ ከተዘጋ በኋላ ወራሾች ውርሱን የሚከፋፈሉት በመካከላቸው የሚያደርጉት ሥምምነት በሚች ኑዛዜ

ውስጥ በተቀመጠ የክፍያ ደንብ ወይም ዳኞች በሚሰጡት ትዕዛዝ መሠረት መሆኑን በምዕራፍ ስድስት በሰፊው ያየነው በመሆኑ ነው። ኑዛዜው ሲነበብ የነበሩ ወይም በሕጋዊ ወኪላቸው የተወከሉ ሰዎች ኑዛዜው አይፀናም ወይም በውርስ አጣሪው የቀረበው የክፍያና የድልድል ኃሣብ ተገቢ ዓይደለም የሚለውን መቃወሚያ በፅሁፍ በአሥራ አምሥት ቀን ውስጥ ካሳወቁ በኋላ፣ መግለጫውን ካቀረቡበት ቀን ጀምሮ እስከ ሶስት ወር ድረስ ክሱን ሥልጣን ላለው ፍርድ ቤት፣ ወይም በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 945 መሠረት ለተሰየመው የሽምግልና ዳኞች ክስ ካላቀረበ በስተቀር፣ በሌላ ጊዜ መቃወሚያውን ማቅረብ እንደማይችል እና ጥያቄው በይርጋ እንደሚታገድ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 973/3/ ይደነግጋል። ኑዛዜው ሲነበብና ሲፈፀም ያልነበሩ ወይም ሕጋዊ ወኪል ያልነበራቸው ሰዎች የውርሱ አጣሪ፣ ስለኑዛዜው እና ክፍያና ድልድል አመዳደብ ኑዛዜው ሲነበብ ላልነበረው ሰው ከነገረው በአሥራ አምሥት ቀን ውስጥ፣ የመቃወሚያውን የፅሁፍ መግለጫ ማቅረብ ያለበት መሆኑንና መግለጫ ካቀረበበት ቀን ጀምሮ እስከ ሶስት ወር ድረስ ክሱን ለዳኞች ማቅረብ እንዳለበት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 974/1/ ይደነግጋል። ኑዛዜው ሲነበብና ሲፈርስ ራሳቸው ወይም ወኪላቸው ያልነበሩ ሰዎችና ከዚያም በኋላ ውርስ አጣሪው አግኝቶ ስለኑዛዜው ያልነገራቸው ሰዎች ኑዛዜው ከፈሰሰበት ጊዜ ከአምሥት ዓመት በኋላ ወይም ኑዛዜ የሌለ ከሆነ ሚች ከሞተ ከአምሥት ዓመት በኋላ በኑዛዜው መፅናት፣ ስለክፍያው አመዳደብ አጣሪው ያቀረበውን ኃሣብ በማናቸውም አስተያየት ቢሆን መቃወሚያ ሊያቀርብበት እንደማይችል እና ጥያቄው በይርጋ እንደሚታገድ፣ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 974/2/ ይደነግጋል።

ከላይ ያነሳናቸው የሕግ ድንጋጌዎች በውርስ አጣሪው አፈላልጎ ባቀረበው ኑዛዜና ባቀረበው የክፍያና የድልድል ኃሣብ ላይ ያለ ኑዛዜ ወራሾች በስንት ጊዜ ውስጥና እንዴት መቃወሚያቸውን ማቅረብ እንደሚችሉ የሚደነግጉ ናቸው። እነዚህን የሕግ ድንጋጌዎች በሌላ ክፍል ስለ ውርስ ይርጋ ከተደነገጉት ጋር በማገናዘብ ማየት ይገባል።

7.2. የወራሽነት ጥያቄ ለማቅረብ የተቀመጠ የጊዜ ገደብ፣

ወራሽ የሆነ ሰው ለሚቹ ወራሽ መሆኑና ከውርሱ ላይ ያገኘውን ድርሻ የሚያመለክት የወራሽነት የምሥክር ወረቀት እንዳጡት ዳኞችን ለመጠየቅ እንደሚችል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 996/1/ ይደነግጋል። ይኸ ድንጋጌ፣ ከፍርድ ቤት የወራሽነት የምሥክርነት ወረቀት መያዝ፣ በወራሹ ሲፈልግ የሚጠይቀው እንጅ ሕጉ ሚችን ለመውረስ የግድ ከፍርድ ቤት የወራሽነት ማስረጃ ማውጣት እንዳለበት እንደሚያስገድደው ውርሱን አስመልክቶ ለመወሰን ከተሰየሙ የሽምግልና ዳኞች በውርሱ አጣሪ እና ወራሾች በመካከላቸው በሚያደርጉት ሥምምነት ወራሽነቱ እና ከውርሱ ስለደረሰው ድርሻ ማስረጃ ሊሰጠው እንደሚችል ይታያል። ያም ሆነ ስመንብረት ለማዛወር እና ከሌሎች የሚች

መብቶች ለመጠቀምና ለመሥራት የፍርድ ቤት የወራሽነት የምስክር ወረቀት መጠየቁ የተለመደ ስለሆነ የወራሽነት የምስክር ወረቀት መጠየቅ ይቻላል። እንደዚሁም ወራሽ አለመሆኑን በግልፅ የሚያሳይ ማስረጃና መቃወሚያ በቀረበ ጊዜ የተሰጠው የወራሽነት ማስረጃ እንደሚሰረዝና ዳኞች የወራሽነት ማስረጃ በሚሰጡበት ጊዜ አስፈላጊ መስሎ ከታያቸው ማናቸውንም የማረጋገጫ ዋስትና እንዲሰጥ ሊያስገድዱት እንደሚችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 998 እና 996/2/ ድንጋጌዎች ለመረዳት ይቻላል።

ከዚህ በመነሳት አንድ ሰው ዋጋ ያለው የወራሽነት ማስረጃ ሳይኖረው ውርሱን ወይም ከውርሱ አንዱን ክፍል በእጁ ያደረገ አንደሆነ እውነተኛው ወራሽ ወራሽነቱ እንዲታወቅለትና የተወሰደው የውርስ ንብረቶች እንዲመለስለት መጠየቅ እንደሚችል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 999 የሚደነግግ ሲሆን፤ ጥያቄውን ማቅረብ ያለበትን ጊዜ አስመልክቶ ከሃሽ መብቱንና የውርሱ ንብረቶች በተከሃሹ መያዛቸውን ካወቀ ሦሥት ዓመት ካለፈ በኋላ ስለወራሽነት ጥያቄ የሚያቀርበው ክስ ተቀባይነት ማግኘት እንደማይችል የፍትሐብሔር ሕጎችን 1001/1/ ይደነግጋል። እዚህ ላይ መታየት ያለበት አንድ ሰው የሚች ኑዛዜ ተጠቃሚ መሆን የሚችል ኑዛዜ በእጁ እንደሚገኝ ለውርስ አጣሪው አቅርቦ ውርስ አጣሪው ኑዛዜውን በሚያነብበት ሰዓት ራሱ ወይም ወኪሉ ካንልነበረ ወራሽ ኑዛዜው ከፈለሰበት ቀን አንስቶ በአምሥት ዓመት ውስጥ መቃወሚያ ካልቀረበ ከዚያ በኋላ ሊቀርብ እንደማይችል በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 974/2/ የተደነገገው ድንጋጌ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/1/ ድንጋጌ ጋር እንዴት ነው ተጣጥመው ተግባራዊ የሚሆኑት የሚለው ሲሆን፤ በሌላ በኩል በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/1/ እና በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ አተረጓጎምና አፈጻጸም እንዴት መሆን አለበት የሚለው ጥያቄም መነሳት ያለበት ነው።

ምክንያቱም የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ ሚች ከሞተበት ወይም ከሃሹ በመብቱ ለመሥራት ከቻለበት ቀን አንስቶ አሥራ አምሥት ዓመት ካለፈ በኋላ በዘር የወረደ ርስት ካልሆነ በስተቀር የተባለው የውርስ ጥያቄ ክስ በማናቸውም አስተያየት ቢሆን ተቀባይነት አይኖረውም በማለት የሚደነግግ በመሆኑ ነው። ይህንን አስመልክቶ፤ በውርስ ሕግ ዙሪያ የተደነገጉ የይርጋ ጊዜ ገደቦች አተረጓጎምና አፈጻጸም በፍርድ ቤቶች የተለያዩ ትርጉሞችና ውሳኔዎች መስጠት ምክንያት እንዲሆኑና እስካሁን ድረስ ችግሩ እንዳልተቃለለ፤ አሁንም ይኸ ነው ትክክለኛው አተረጓጎም እና አፈጻጸም ብሎ ለመናገርም ሆነ ለመጻፍ አስቸጋሪ መሆኑን መገንዘብ ይገባል። ሆኖም እስካሁን የሰጡ አንድ አንድ አተረጓጎሞችን በማሳየት ተማሪዎች የበለጠ እንዲከራከሩና እንዲወያዩ ማድረግ አስፈላጊ በመሆኑ አንድ አንድ ነጥቦችን ለማንሣት እሞክራለሁ።

የመጀመሪያው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 974/2/ ተፈጻሚ የሚሆነው የሚችን ውርስ የሚያጣራ፤ በሕግ፣ በሚች ኑዛዜ ወይም በፍርድ ቤት የተሾመ የውርስ አጣሪ፣ ሚች አድርጎታል የተባለው ኑዛዜ አግኝቶ የኑዛዜውን ፎርምና የኑዛዜውን ዋጋ መኖር፣ የሚች ያለኑዛዜ ወራሾች ወይም አራት አካለመጠን ያደረሱ ሰዎች ባሉበት በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 968 በተመረመረበት ሁኔታ ነው። ሆኖም ኑዛዜ ያለ መሆኑን ለውርስ አጣሪው ሳይሰጥ ቀጥታ የኑዛዜ ወራሽ መሆኑ እንዲታወቅለት ለፍርድ ቤት አመልክቶ የወራሽነት የምስክርነት ወረቀት በመውሰድ የሚችን ንብረት በእጁ ካስገባ ሰው ወይም በሐሰት የሚች ያለኑዛዜ ወራሽ ነኝ ብሎ የሚችን ንብረት ከወሰደ ሰው፣ ለማስመለስ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 968 የተደነገገው የይርጋ ጊዜ ሳይሆን በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/1/ የተመለከተው ተፈጻሚነት ሊኖረው ይገባል የሚል ነው።

ሁለተኛው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/1/ እና 1000/2/ አስመልክቶ የሚታየው አተረጓጎም ልዩነት ሲሆን በአንድ በኩል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/1/ የማይንቀሳቀስ የሚችን ንብረት፣ ለማስመለስ ሊቀርብ የሚችለው ክስ በምን ያህል ጊዜ መቅረብ እንደሚገባው የሚወሰን ሲሆን፣ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ ግን የማይንቀሳቀስ ንብረትን ለማስመለስ የሚቀርብን ክስ የይርጋ ጊዜ የሚመለከት ነው በማለት በመተርጎም ፍርድ የሰጡ ዳኞች ያሉ ሲሆን፣ በሌላ በኩል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ ከዘር የወረደ ርስት ወይም የማይንቀሳቀስ ንብረት በማስመለስ ከአሥራ አምሥት ዓመት በኋላም ክስ ለማቅረብ እንደሚፈቀድ፣ "ሚች ከሞተበት ወይም ከሣሹ በመብቱ ሊሰራበት ከቻለበት ቀን አንስቶ አሥራ አምሥት ዓመት ካለፈ በኋላ ከዘር የወረደ እርስት ካልሆነ በቀር የተባለው የውርስ ጥያቄ ክስ በማናቸውም አስተያየት ቢሆን ተቀባይነት አያገኝም " የሚለው ድንጋጌ ያስረዳል። ስለዚህ ንብረቱ የሚንቀሳቀስ እና የማይንቀሳቀስ ሲሆን በማለት ለመለየት መሞከሩ የሕጉን ይዘት መንፈስና መልዕክት የሚያንፀባርቅ አይደለም የሚል ትችት ሲሰጡ ይስተዋላሉ። በመሆኑም የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/1/ ምን ጊዜም ተፈጻሚነቱ የሚንቀሳቀሱ ንብረቶችን ለማስመለስ ቢሆንም፣ ንብረቶቹን የያዛቸው ዋጋ ያለው የወራሽነት ማስረጃ ሳይኖረው የውርሱን ንብረት በያዘው ሰው ላይ ክስ የማቅረቢያ ጊዜን የሚወስን ነው።

የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ ደግሞ ዋጋ ያለው የወራሽነት ማስረጃ ኖሮት ነገር ግን የውርሱ ኃብት ለእሱ ብቻ የማይገባ በሆነ ጊዜ፣ ሌላኛው ወራሽ ከውርሱ ድርሻውን እንዲያካፍለው ሊጠይቅ የሚችልበት የጊዜ ገደብ ነው። ምክንያቱም በወራሾች መካከል የመተማመን ሁኔታ ሊኖር ስለሚችል በሶስት ዓመት ውስጥ ወንድሙ ከአባታቸው ያገኘውን የውርስ ኃብት እንዲያካፍለው ካልጠየቀ፣

ጥያቄውን በይርጋ ለመገደብ አስቦ አይደለም ሕግ አውጭው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/1/ የደነገገው። በመሆኑም ሕጉ ወራሾች ወራሽ ያልሆነ ባዕድ ሰው የውርሱን ንብረት መያዙን ባወቁ በአጭር ጊዜ ውስጥ መብታቸውን እንዲያስከብሩ የሚገፋፋ ሲሆን፤ የሚች ወራሽ የሆነ ሰው የውርሱን ንብረት ጠቅልሎ በያዘበት ሁኔታ ግን የወራሽነታቸውን መብት ካረጋገጡ ወይም ሚች ከሞተ እስከ አሥራ አምሥት ዓመት ባለው የጊዜ ገደብ ውስጥ ድርሻቸውን እንዲያካፍላቸው መጠየቅ ይኖርባቸዋል። በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ መተርጎም ያለበት በዚህ መልኩ ነው በማለት ትርጉም የሚሰጡ አሉ።

ከዘር የወረደ ርስትን አስመልክቶ የፍትሐብሔር ሕጉ በወጣበት ጊዜ የነበረው የመሬት ሥሪት ዘር እየተቆጠረ ከአንዱ ወደ ሌላው እንዲተላለፍ ይፈቀድ የነበረ በመሆኑ ሕግ አውጭው የሚች ርስት ለኔ ይገባኛል የሚለውን ጥያቄ የጊዜ ገደብ ሊያደርግበት አልፈለገም። ሆኖም **"ርስት"** ማለት ከመሬት ውጭ ሌሎች የማይንቀሳቀሱ ንብረቶችን ለምሳሌ ቤትን ይጨምራል ወይስ አይጨምርም የሚለው ነጥብ በትኩረት መታየት አለበት የሚል አስተያየትና ትችት የሚሰጡ አሉ። ከላይ እንዳነሳነው የውርስ ሕግ የይርጋ ጊዜ ድንጋጌዎች እጅግ በጣም አከራካሪና ውስብስብ ናቸው። በመሆኑም የዕርቀት ትምህርት ተማሪዎች እነዚህን እና ሌሎች የይርጋ ጊዜ ድንጋጌዎች ዙሪያ የሚነሱትን ጥያቄዎች በቴቶሪያል ክፍል በሚገናኙበት ጊዜ አንስተው መወያየትና መከራከር ይጠበቅባቸዋል። በፍርድ ቤቶች የሚሰጠውን ትርጉም ለመረዳት በፍርድ ቤቶች እየተሰጡ ያለ የተለያዩ አተረጓጎሞችንና ተከራካሪዎች የሚያቀርቧቸውን ሙግቶች ማየት ጠቀሜታ ይኖረዋል። በውርስ ጉዳይ የይርጋ ክርክር አስቸጋሪነትና የይርጋ ሕግ ድንጋጌዎችን አተረጓጎም ላይ የሚታየውን ልዩነት ለመረዳት ከዚህ በታች በተሰጠቀሱት ሶስት ጉዳዮች የቀረበውን ክርክርና የተሰጠውን ትርጉም ዋና ዋና ነጥቦች መመልከቱ አስፈላጊ ነው።

የመጀመሪያው ለፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በፍትሐብሔር ይግባኝ መዝገብ ቁጥር 992/88 ሚያዝያ 29 ቀን 1993 ዓ.ም. በይግባኝ ባዮች በእነ ወ/ሮ እየሩሣሌም ታደሰ /ሶስት ሰዎች/ እና በመልስ ሰጭዎች በሆኑትና የወ/ሮ እሸቴ የሱፍ ወራሾች በሆኑት እነ ወ/ሮ አበባየ ወ/ሚካኤል /ስድስት ሰዎች/ መካከል በሰጠው ውሳኔ ላይ የቀረበውን የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000 ድንጋጌዎች አተረጓጎም ላይ የቀረበውን የመከራከሪያ ሀሣብ ነው። የጉዳዩ መነሻ ግምቱ ብር 10000/ አስር ሺ ብር/ የሆነ በቀድሞው አሠራር ጉለሌ አወራጃ እየተባለ ይጠራ በነበረው በቀበሌ 10 ውስጥ የሚገኘው ቁጥር 132 የሆነው ቤት ነው። የዚህ ክርክር መነሻ የሆነው ቤትም የጥንት ባለቤት ወ/ሮ ሰናይት ኃይለየሱስ የተባሉት ቤት ሲሆኑ ወ/ሮ ሰናይት ጥር 23 ቀን 1949 ዓ.ም. ቤቱን ቦታና

መሬቱን ለሚመለከት የጽሑፍ ኑዛዜ አድርገው ከዚህ ዓለም በሞት ተለይተዋል። ወ/ሮ ሰናይት የተናዘዙት በወቅቱ በህይወት ለነበሩት ልጃቸው ለወ/ሮ ማርትሪዘያ ወ/ሚካኤል ሲሆን ኑዛዜው ለፍርድ ቤት ከቀረበ በኋላ ተቃውሞ ስለገጠመው በፍርድ ቤት የፀና መሆኑን ከፍተኛው ፍርድ ቤት መጋቢት 12 ቀን 1956 የሰጠው ፍርድ ቤት በማስረጃነት ቀርቦ ተያይዟል። የወ/ሮ ሰናይት ወራሽ የሆነችው ወ/ሮ ማርትሪዘያ ወ/ሚካኤል መጋቢት 11 ቀን 1958 ዓ.ም. ከዚህ ዓለም በሞት የተለዩ ሲሆን ይግባኝ ባዮች የሚች ወ/ሮ ማርትሪዘያ ወራሽ መሆናቸውን ለፍርድ ቤት አቅርበው ያረጋገጡት ከሃያ ሁለት ዓመት በኋላ ጥቅምት 1 ቀን 1981 ዓ.ም. ነው።

ይግባኝ ባዮች መጋቢት 6 ቀን 1983 ዓ.ም. ለአዲስ አበባ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ጽፈው ባቀረቡት ማመልከቻ ከላይ የተጠቀሰውን ቤትና ቦታ እናታቸው ወ/ሮ ማርትሪዘያ ከእናቷ ከወ/ሮ ሰናይት የወረሰችውና በ1958 ዓ.ም. እናታቸው ቢሞቱም እስከ 1967 ዓ.ም. የአብዮት ለውጥ ድረት በቤትና በቦታው ይኖሩ እንደነበር ገልፀው ከዚያ በኋላ እኛ በማናውቀው መንገድ ወ/ሮ እሹቴ የሱፍ የቤትና የቦታውን የባለቤትነት ስም በስሟ አዛውራና ወ/ሮ እሹቴ የሱፍ በ1982 ዓ.ም. ስትሞት የወ/ሮ እሹቴ የሱፍ ወራሾች የሆኑት ከአንደኛ እስከ አራተኛ ተራ ቁጥር ድረስ ስማቸው ለተጠቀሰው መልስ ሰጭዎች ተላልፎ የወ/ሮ እሹቴ ወራሾች ቤቱንና ቦታውን ለአምስተኛ እና ለስድስተኛ መልስ ሰጭዎች ሸጠውላቸው ስመ ንብረቱ በአምስተኛና በስድስተኛ መልስ ሰጭዎች ስም ተዛውሯል። በመሆኑም ቤቱና ቦታው ከአያታችን በውርስ የወረደልን ርዕስት ስለሆነ ያለምንም ሕጋዊ መብት ቤቱንና ቦታውን የሸጡት የሚች ወ/ሮ እሹቴ ወራሾችና አምስተኛና ስድስተኛ መልስ ሰጭዎች የውርሱን ንብረት ሊያስረክቡን ይገባል በማለት ይግባኝ ባዮች ክስ አቅርበዋል። መልስ ሰጭዎች በበኩላቸው የቤቱ ግምት ብር 10000/ አስር ሺ ብር/ ስለሆነ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ አከራክሮ የመወሰን ስልጣን የለውም። ከዚህ በተጨማሪ ክሱ የቀረበው የይግባኝ ባይ አውራሽ ወ/ሮ ማርትሪዘያ ከሞቱ ከሃያ ዓመት በኋላ በመሆኑ ክሱ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000 ድንጋጌዎች መሠረት በይርጋ ይታገዳል በማለት ክስ አቅርበዋል። ይግባኝ ባዮች በበኩላቸው ቤቱ ከእናታቸውና ከአያታቸው ሲወርድ ሲዋረድ የመጣ የውርስ ንብረት ስለሆነ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000 ላይ የተጠቀሰው የሶስት ዓመትም ሆነ የአስራ አምስት ዓመት ይርጋ ሕግ ቀሪ አይሆንም። እንደዚህ አይነቱ የውርስ ንብረት በሚመለከት የሚቀርብ ክስ በይርጋ ቀሪ ሊሆን አይችልም በማለት ተከራክረዋል።

የከፍተኛው ፍርድ ቤት ፍርድ ቤቱን ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ አከራክሮ ለመወሰን የሚያስችል የሥረ ነገር ስልጣን የለውም በሚለው የመልስ ሰጭዎች/የሥር ተከሣሾች/ መቃወሚያ ላይ ብይን

ሣይስጥ የግራ ቀኝን የጽሑፍ ክርክር ካለቀ በኋላ ተከሣሾች /መልስ ሰጭዎች/ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000 ጠቅሰው ያቀረቡትን የመጀመሪያ ደረጃ የይርጋ መቃወሚያ ክርክር መሠረት በማድረግ ከሣሾች /ይግባኝ ባዮች/ በውርስ ከእናታችን ሊተላለፍልን የሚገባ ነው የሚሉት ቤት ጉዳይ እናታቸው ከሞቱበት 1958ዓ.ም. ጀምሮ ክሱ እስከቀረበበት መጋቢት ወር 1983ዓ.ም. ድረስ ሃያ አምስት ዓመት በላይ ስለሆነው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ ላይ በተመለከተው የአስራ አምስት ዓመት ይርጋ ሕግ ቀሪ ይሆናል በማለት የካቲት 30 ቀን 1086ዓ.ም. ውሣኔ ሰጥቷል።

ይግባኝ ባዮች ይህንን የከፍተኛ ፍርድ ቤት የሰጠውን የይርጋ ሕግ ድንጋጌ በተለይም የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ አተረጓጎም በመቃወም ይግባኝ ለጠቅላይ ፍርድ ቤት ሲያቀርቡ የሕጉ ድንጋጌ " ሚች ከሞተበት ወይም ተከሣሹ በመብቱ ለመስራት ከቻለበት ቀን አንስቶ አስራ አምስት ዓመት ካለፈ በኋላ ከዘር የወረደ ርዕስት ካልሆነ በቀር የውርስ ጥያቄ ክስ በማናቸውም አስተያየት ቢሆን ተቀባይነት አያገኝም " በማለት ይደነግጋል አሁን ክስ ያቀረብንበት ቤት ከአያታችን ጀምሮ በዘር የወረደልን ርዕስት በመሆኑ የዚህ አይነት ጥያቄ በይርጋ የጊዜ ገደብ ቀሪ አይሆንም። በመሆኑም ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት የከፍተኛው ፍርድ ቤት የፈፀመውን የሕግ አተረጓጎም ስህተት በማረም ውሣኔውን እንዲሸረው በማለት ያመለክቱ ሲሆን ጠቅላይ ፍርድ ቤቱ ይግባኝን ያስቀርባል ብሎ መልስ ሰጭዎች ክርክራቸውን እንዲያቀርቡ ካደረገ በኋላ አወዛጋቢ ስለሆነው የይርጋ ክርክር ምንም አይነት የወራሽነት ክርክር ወራሾች በሶስተኛ ወገኖች ላይ ሊያቀርቡ እንደማይችሉና ከአስራ አምስት ዓመት በኋላ ክስ ቢያቀርቡ ተከሣሾች የይርጋ ጥያቄ ካነሱ ክሱ በይርጋ ቀሪ እንደሚሆን የሰጠው መደምደሚያ ነው።

ሁለተኛው ይግባኝ ባይዮች የዚህ አይነት አተረጓጎም ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ ድንጋጌ መንፈስ ውጭ መሆኑን በመጥቀስ ንብረቱ ከዘር የወረደ ርዕስት ከሆነ ወራሾች ምንም አይነት የይርጋ የጊዜ ገደብ ሣይኖርባቸው ከሃምሳ ዓመት ከሰማንያ ዓመት ከዚያም በላይ ቆይተው ክስ ማቅረብ የሚከለክሉበት የሕግ ድንጋጌ የለም በማለት ከዘር የወረደ ርዕስትን ለማስመለስ የሚቀርብ ክስ ምንም አይነት የጊዜ ገደብ አልተጣለበትም የሚለውን ጽንፍ የሚያሳየው ይግባኝ ባዮች ለፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ የሰጡት ትርጓሜና ያቀረቡት የመከራከሪያ ሀሣብ ነው። በመሆኑም የሚከተሉትን ነጥቦች በትኩረት ማየት ያስፈልጋል።

- ርዕስት የሚለው ቃል የኢትዮጵያ ቋንቋዎች ጥናትና ምርምር ማዕከል የካቲት 1993ዓ.ም. ባሣተመው የአማርኛ መዝገበ ቃላት የተሰጠው ትርጉም ርዕስት ማለት ቤተዘመድ የሆነ እያረሰ የሚጠቀምበትና ለተወላጅ በውርስ የሚተላለፍ መሬት ማለት እንደሆነ ተገልጿል። ይህንን

የመዝገበ ቃላት ትርጉም እንዳለ ከወሰድነው ሕጉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ ከመሬት ውጭ ሌሎች የማይንቀሳቀሱ ንብረቶችን ለማስመለስ የሚቀርብ ክስ የይርጋ የጊዜ ገደብ እንዳይኖረው ታስቦ የተቀረፀ ነው ወይ; ብለን ስንጠይቅ በእንግሊዝኛው ቅጅ " action relate famimly immovable" በሚለውና በአማርኛው ርዕስት በሚለው ቃል መካከል ልዩነት እንዳለ እናያለን።

- ይግባኝ ባዮች እንዳቀረቡት በውርስ ከዘር የሚተላለፍ የማይንቀሳቀስ ንብረት አስመልክቶ የሚቀርበው ጥያቄ የጊዜ ገደብ የማይኖረው ከሆነ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1168/1/ የማይንቀሳቀስ ንብረት ባለ እጅ /ባለይዞታ/ የሆነ ሰው የዚህኑ ንብረት ግብር ሣያቋርጥ በስሙ ከከፈለ የዚሁ ሀብት ባለቤት ይሆናል በማለት ስለሚደነግግ ይግባኝ ባዮች ያቀረቡት አተረጓጎም እንዴት ከዚህ የሕግ ድንጋጌ ጋር የሚጣጣም ይሆናል የሚለውን ነጥብ መመልከት ያስፈልጋል።
- ሌላው በትኩረት መታየት ያለበት ነጥብ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1168 ንዑስ ቁጥር 1 ውስጥ በሁለተኛው ሀረግ ላይ በልዩ ሁኔታ የተቀመጠው መሠረተ ሀሣብ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ ከዘር የወረደ ርዕስት ካልሆነ በስተቀር የሚለውን ለመረዳትና ለማገናዘብ ብንጠቀምበት፣ መዝገቡን ለመፍታት የሚረዳ አይሆንም ወይ? የሚለውን ሀሣብ በጥልቀት ማየት ጠቃሚ ነው። ምክንያቱም በወቅቱ የነበረው ሕግ አውጭ የማይንቀሳቀስ ንብረት ባለ እጅ /ይዞታ/ የሆነ ሰው የዚህኑ ንብረት ግብር ሣያቋርጥ ለአስራ አምስት ዓመት ከከፈለ የዚሁ ሀብት ባለቤት እንደሚሆን በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1165 የመጀመሪያው ሀረግ ላይ በግልጽ ካስቀመጠ በኋላ ይኸ ጠቅላላ ሕግ የማይሠራበትን ልዩ ሁኔታ በሁለተኛው ሀረግ ላይ አስቀመጧል። በልዩ ሁኔታ የተቀመጠው " የማይንቀሳቀሰው ንብረት መሬት ሲሆንና በአገሩ ሥርዐት መሠረት የመሬቱ ርዕስትነት የግል የአንድ ሰው ሣይሆን ተወላጆች የሚካፈሉት በሆነበት ስፍራ ተወላጅ የሆነው ሰው የትውልድ ሀረጉን መዝዞ ርዕስቱ እንዲሰጠው ለመጠየቅ ይህ ይርጋ አያግደውም" በማለት ያስቀምጣል። ከዚህ መሠረታዊ ጉዳይ ተነስተን በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ ውስጥ በዘር የወረደ ርዕስት ካልሆነ በስተቀር የሚለውን አባባል ሕጉ ሲወጣ በነበረው የመሬት ስርዓት ምክንያት ዘር መዝዞ ርዕስት /መሬት/ መካፈል በይርጋ የማይታገድ በመሆኑ ርዕስት የሚለው ከመሬት ውጭ ሌሎች የማይንቀሳቀሱ ንብረቶችን አያካትትም በሚል አኳኋን ካልተተረጎመ በውርስ በተገኙ የማይንቀሳቀስ ንብረት ላይ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1168/1/ አይሠራም ማለት አይሆንም ወይ? በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1168/1/ በሁለተኛው ሀረግ ላይ የተቀመጠው ልዩ ሁኔታ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ በዘር የወረደ ርዕስት ከሚለው ቃል ጋር እንዴት ነው ማጣጣም የሚቻለው የሚሉትንና ሌሎች ነጥቦችን በጥልቀትና በትኩረት መመርመርና ማየት አስፈላጊ ሲሆን አሁን ካለው ሕገ መንግስታዊ ስርዓት አንጻር መሬት የመንግስትና የሕዝብ

ንብረት በመሆኑ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ " ከዘር የወረደ ርዕስት ካልሆነ በስተቀር" የሚለው ልዩ ሁኔታ ሙሉ በሙሉ ቀሪ አይሆንም ወይ? የሚለውንም ነጥብ መመርመር ይጠይቃል።

ሁለተኛው የወራሽነት ጥያቄ የይርጋ ክርክር አስመልክቶ ፍርድ ቤት ትርጉም የሰጠበት ጉዳይ የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የፍትሐብሔር ይግባኝ መዝገብ ቁጥር 2104/88 ማያዝያ 1 ቀን 1993ዓ.ም. በይግባኝ ባይ የሕጻን አዲስ አለም ሞግዚት አስር አለቃ ደረሰ ሲሣይ እና በመልስ ሰጭዎች እነ ዶ/ር ሰለሞን ተፈራ /ሁለት ሰዎች/ መካከል የነበረውን ክርክር አይቶ በሰጠው ውሳኔ ነው። የክርክሩ መነሻ የአሁን መልስ ሰጭ የሆኑት የሥር ከሣሾች እነ ዶ/ር ሰለሞን ተፈራ የሟች አባታችን ንብረት የሆነው በወረዳ 20 ቀበሌ 51 ክልል የሚገኘው ቁጥር 145 የሆነው ቤት በወታደር ተፈራ አሰገደው ቤት ይግባኝ ባዮች/ የሥር ተከሣሽ/ እንዲያስረክብ የዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ውሳኔ በመስጠቱ ነው።

የአሁን ይግባኝ ባይ የሕጻን አዲስ አለም ሞግዚት በስር ፍርድ ቤት በተከሣሽነት ቀርቦ የከሣሾች/ መልስ ሰጭዎች / ክስ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 2000/1/ መሠረት ቀሪ ይሆናል የሚል የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያና ሌሎች የመከላከያ ሀሳቦችን አቅርቧል። የከፍተኛው ፍርድ ቤት የይግባኝ ባይን/ ተከሣሽን/ የይርጋ ጊዜ ገደብ መቃወሚያና መከላከያ መልስ ውድቅ በማድረግ ይግባኝ ባይ ንብረቱን ለመልስ ሰጭዎች /ለሥር ከሣሾች/ እንዲያስረክብ ፍርድ ሰጥቷል። ይግባኝ ባይ የከፍተኛው ፍርድ ቤት ያነሳሁትን የይርጋ ክርክር እና ሌሎች ነጥቦች በአግባቡ ሳይይስለው ስለወሰነብኝ ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት ይሻርልኝ ሲል ያመለከቱ ሲሆን መልስ ሰጭዎች በበኩላቸው የይግባኝ ቅሬታውን በመንቀፍ መልስ ሰጥተዋል። ጉዳዩን የያዘው ጠቅላይ ፍርድ ቤት የመልስ ሰጭዎች ክስ በይርጋ ይታገዳል ወይስ አይታገድም የሚለውን ጭብጥ አስመልክቶ በሰጠው ውሳኔ " ይግባኝ ባዩ ጉዳዩ በይርጋ ይታገዳል ያለውን በተመለከተ መልስ ሰጭዎች በስር ባቀረቡት ክስ ይገባናል የሚሉት ንብረት የአውራሻቸው ወታደር ተፈራ አሰገደው መሆኑን ገልፀዋል። ንብረቱ አዲስ አበባ ከተማ በወረዳ 20 ቀበሌ 51 ክልል ውስጥ የሚገኘው ቁጥር 145 የሆነው ቤት ነው። ይኸ ቤት የአባታችን የግል ሀብት ስለሆነ በውርስ የሚገባን ነው ባዮች ናቸው። የመልስ ሰጭዎች አባት ወታደር ተፈራ አሰገደው የሞተው ነሐሴ 5 ቀን 1969ዓ.ም. መሆኑን መልስ ሰጭዎች በክርክራቸው ገልፀዋል። አንደኛው መልስ ሰጭ ወራሽነቱን ያረጋገጠው ጥቅምት 1983ዓ.ም. መሆኑን ተያይዞ የቀረበው የፍርድ ቤት ውሳኔ ያመለክታል። ሁለተኛው መልስ ሰጭ የሟች ወራሽ መሆኑ ባይካድም መቼ ወራሽነቱን እንዳስወሰነ የፍርድ ቤት ማስረጃ

አላቀረበም።የመልስ ሰጭዎች አባት ሚስት የነበረችው ወ/ሮ ሽታዬ ተሾመ ደግሞ የሞተችው በታህሣሥ ወር 1978ዓ.ም. ላይ ነው። ይግባኝ ባይ ወ/ሮ ሽታዬ ተሾመ ከሞተች በኋላ መቼ ቤቱን እንደያዘው የተረጋገጠበት መንገድ ባይኖርም እስከ ታህሣሥ ወር 1978ዓ.ም. ድረስ በሚች በወ/ሮ ሽታዬ ይዞታ ስር የቆየ መሆኑን ነው መረዳት የሚቻለው። ይግባኝ ባይ የሚታወቀው ወ/ሮ ሽታዬ ተሾመ የወለደቻች ሕጻን አዲስዓለም ደረሰ ሞግዚት ነኝ ብሎ በመቅረቡ እንጅ በሞግዚትነቱም ሆነ በሌላ መንገድ ቤቱን መቼ እንደያዘው አልታወቀም።

መልስ ሰጭዎች ይግባኝ ባይ ቤቱን መያዙን አወቅን የሚሉት በ1981 ወይም 1982ዓ.ም. ላይ ነው። ይግባኝ ባይም ከዚህ ቀደም ብለው ቤቱ በእኔ መያዙን ያውቃሉ አላለም። ይኸ ከሆነ ወ/ሮ ሽያዬ ከሞተችበት ጊዜ አንስቶ መልስ ሰጭዎች ክስን እስካቀረብኩበት ጥቅምት ወር 1984 ድረስ ያለው ሲታሰብ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ ላይ ተወስኖ የተገኘው የይርጋ ዘመን አላለፈም። ይግባኝ ባይ ይርጋው ጊዜ መቆጠር ያለበት የመልስ ሰጭዎች ከነሐሴ ወር 1969ዓ.ም ጀምሮ ነው የሚለው ተቀባይነት የሚሰጠው አይደለም። ምክንያቱም ይግባኝ ባይ ቤቱን የያዘው የመልስ ሰጭዎች አባት ከሞተበት 1969ዓ.ም. ጀምሮ ባለመሆኑና እስከ ታህሣሥ ወር 1978ዓ.ም. ድረስ በሚገኝ ወ/ሮ ሽታዬ ተሾመ ተይዞ የቆየ ስለሆነ ነው። የማይንቀሳቀስ የውርስ ንብረትን በተመለከተ የሚያገለግለው የይርጋ ዘመን ይግባኝ ባይ እንደሚለው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/1/ ላይ የተመለከተው የሶስት ዓመት ይርጋ ዘመን ሣይሆን በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ የተጠቀሰው የአስራ አምስት ዓመት የይርጋ ዘመን ነው። ከዚህ የይርጋ ዘመን አንጻር ሲታይ መልስ ሰጭዎች በአሁኑ ይግባኝ ባይ ላይ ያቀረቡት ክስ በይርጋ የሚታገድ ሊሆን አይችልም። ከፍተኛ ፍርድ ቤት ይግባኝ ባይ ያቀረበውን የይርጋ ክርክር ወድቅ ያደረገው በአግባቡ ነው" በማለት ብይን ሰጥቷል።በዚህ ጉዳይ እና ፍርድ ቤቱ በሰጠው የሕግ ትርጉም የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/1/ ላይ የተጠቀሰው የይርጋ የጊዜ ገደብ ለማይንቀሳቀሱ ንብረቶች ብቻ የሚሠራ መሆኑ የፍትሐብሔር ቁጥር 1000/2/ የተቀመጠው የአስራ አምስት ዓመት የይርጋ የጊዜ ገደብ ለማይንቀሳቀስ ንብረት የሚሠራ መሆኑን ለያይቶ ለመግለጽና የሁለቱን ድንጋጌዎች አጠቃቀም ለማሳየት ተሞክሯል።

ሆኖም በዚህ ውሣኔ የፌደራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በሚከተሉት ነጥቦችን በውል ሣያብራራ እንደውም በሚያደናግር መልኩ አድበስብሷቸው ያለፈ ይመስለኛል። የመጀመሪያው በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ ከሣሹ በመብቱ መስራት ከቻለበት የሚለውን ሀረግ የተረገመበት አግባብ ነው። አንድ ሰው የወራሽነት ማስረጃውን ሣያወጣ አስር ዓመት በራሱ ቸልተኝነት ቢቆይ በመብቱ

መስራት የሚቻለው የወራሽነት ማስረጃ ካገኘበት ጊዜ ጀምሮ ነው የሚለው አተረጓጎም ተገቢነት አለውን? ከሣሹ በራሱ ጥፋትና ቸልተኝነት ያባከነው ጊዜ በመብቱ መስራት ከቻለበት ቀን አንስቶ በሚለው ሀረግ ውስጥ የሚሸፈን ነው ወይስ ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት የሚችን መሞት የውርሱን መከፈት የሚያውቅ ወራሽን ለመጥቀም ነው በመብቱ ለመስራት ከቻለበት ቀን አንስቶ የሚለው ሀረግ የሚለው በአግባቡ መታየት አለበት። ሌላው በዚህ ጉዳይ መልስ ሰጭዎች ሚች መሞቱንና ቤቱ በሚች ወ/ሮ ሽታየ ተሾመ መያዙን ካወቁበት ቀን ጀምሮ መሆን አልነበረበትም ወይ የይርጋ የጊዜ ገደቡ መቆጠር ያለበት። የወ/ሮ ሽታየ ልጅ ሕጻን አዲስአለም አወራሲ ወ/ሮ ሽታየ ተሾመ በመከላከያነት ልታነሣው የምትችለውን ነጥብ ሁሉ በሞግዚቷ አማካኝነት የማቅረብና የመከራከር መብት የላትምን?

መልስ ሰጭዎች ሚች መሞቱን ካወቁበት ጊዜ ጀምሮ በአስራ አምስት ዓመት ውስጥ ከቤቱ ውስጥ በማናቸውም መንገድ ያሉ ሰዎች በውርስ ያኙትን ቤት እንዲያስረክቧቸው በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 36/3/ መሠረት መጠየቅ የሚችሉ ሆኖ እያለ ፍርድ ቤቱ እስከ 1978 ቤቱ በወ/ሮ ሽታየ በመያዙ 1978ዓ.ም. በኋላ በወ/ሮ ሽታየ ተሾመ ወራሽ ሕጻን አዲስ አለም መያዙን ከፋፍሎ ይርጋውን ለማሰብ የተጠቀመበት ምክንያት ምንድን ነው የሚሉት ነጥቦች በጥልቀት መታየት ይገባቸዋል።

ሌላው በወራሽነት ጥያቄ የይርጋ ክርክርን አስመልክቶ በፍርድ ቤቶች መካከል ያለውን ልዩነት የማያሳያው የምዕራብ ጉጃም ከፍተኛ ፍርድ ቤት በፍትሐብሔር መዝገብ ቁጥር 1936 ሐምሌ 13 ቀን 1996ዓ.ም. የሰጠውን ወሣኔ መነሻ በማድረግ የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በፍትሐብሔር ይግባኝ መዝገብ ቁጥር 4606 የካቲት 15 ቀን 1997ዓ.ም. የሰጠው ወሣኔ ነው። የክርክሩ መነሻ እነ ሁሉን አብዲ አባታቸው አቶ አብዲ ታክለ ከሚች እናታቸው ጋር በጋብቻ ያፈራውን ንብረት ግማሹን ለእኛ ለወራሾቹ እንዲያካፍለን በማለት ለዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ክስ አቅርበዋል። አቶ አብዲ ታክለ በበኩላቸው የከሣሾች እናት ከሞተች ሃያ ሰባት ዓመት እንደሆናት በመግለጽ የከሣሾች ክስ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ መሠረት በይርጋ ቀሪ ይሆናል በማለት የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ አቅርበዋል። የከሣሾች ጠበቃ በበኩላቸው ምንም እንኳን እነ ሁሉን አብዲ ወላጅ እናታቸው በሞት ከተለዩ በኋላ ከእናታቸው በውርስ ሊያገኙ የሚገባቸውን ሀብት ሣይጠይቁ ሃያ ሰባት ዓመት የቆዩ ቢሆንም ከሣሾች አባታቸውን ያልከሰሱት የእናታችንን ድርሻ ከፍለህ ስጠን ብሎ ለማለት አባታቸውን የማክበር ፍርሀት ስላለባቸው ነው። በመሆኑም የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000 ድንጋጌዎች በቱዘመዳሞች መካከል ተፈጻሚ የሚሆን የሕግ

ድንጋጌ አይደለም። ፍርድ ቤቱ ይህንን ጉዳይ ማየት ያለበት ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1853 ጋር በማዛድ ነው። ከሣሾች ወላጅ አባታቸውን አክብረውና ፈርተው የውርሱ ንብረት /የእናታቸውን/ ድርሻ እንዲያካፍላቸው አልጠየቁም ነበር። አሁን ግን ተከሣሽ ሌላ ሚስት ያገባ በመሆኑ ድርሻቸውን መጠየቅ ግድ ሆኖባቸዋል በማለት ተከራክረዋል። ጉዳዩን በመጀመሪያ ያየው የምዕራብ ጉጃም ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመጀመሪያ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1853 ድንጋጌዎች በወርስ ጉዳይ ተጠቃሽ ሊሆን እንደማይገባውና ተፈጻሚነትም እንደሌለው ካስቀመጠ በኋላ የከሣሾች ክስ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ መሠረት በይርጋ ይታገዳል በለት በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 245/2/ መሠረት መዝገቡን ዘግቶ ተከራካሪዎችን አሰናብቷል።

በስር ፍርድ ቤት ከሣሽ የነበሩት እነ ሁሴን አብዱ በጠበቃቸው አማካኝነት መስከረም 6 ቀን 1997ዓ.ም. በስር ያሱትንና የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000 የይርጋ ድንጋጌዎች በቤተዘመድ መካከል የሚሠራ አይደለም። ፍርድ ቤቱ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1853 ድንጋጌዎች ከግምት ወስጥ ማስገባት ነበረበት በለት ይግባኝ ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርበው በስር ፍርድ ቤት ተከሣሽ የነበሩት መልስ ሰጭ መልሣቸውን ካቀረቡ በኋላ የካቲት 15 ቀን 1997ዓ.ም. በድምጽ ብልጫ ውሣኔ ሰጥቷል። በውሣኔው አብላጫ ድምጽ የሰጡት ዳኞች፤

" ግራ ቀኙ የሚከራከሩት በውርስ ሀብት ሲሆን በክርክሩ የተነሣው ጭብጥ የይርጋ ጥያቄ ሲሆን መልስ ሰጭ ይግባኝ ባዮች የውርስ ሀብቱን ሊጠይቁ ከሚገባቸው ጊዜ አሃልፈው ያቀረቡት በመሆኑ በይርጋ ይታገዳል ሲሉ ይግባኝ ባዮች ደግሞ መልስ ሰጭ አባታችን በመሆኑ ምክንያት አክብረን ውርሱን ሣንጠይቅ የቆየን በመሆኑ በይርጋ ሊታገድብን አይገባም ብለዋል የስር ፍርድ ቤት ይህን አስመልክቶ የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 1000/2/ መሠረት በማናቸውም አስተያየት የውርስ ይርጋ ጥያቄ የሚቋረጥበት ምክንያት ቢቀርብም ተቀባይነት የሌለው መሆኑን ስለሚገልጽ ክርክሩ በይርጋ ይታገዳል በማለት በፋ/መ/ቁጥር 01936 በ13/11/96 በዋለው ችሎት የሰጠውን ብይን የሚነቀፍ ባለመሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 348/1/ መሠረት በአብላጫ ድምጽ አጽንተነዋል " በማለት የወሰኑ ሲሆን፤ ልዩነታቸውን ያስፈሩት ዳኛ ደግሞ፤

"ይህ ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት በአብላጫ ድምጽ የስር ፍርድ ቤት ድምጽ የስር ፍርድ ቤት ብይን የሚያፀድቅ የራሱን ውሣኔ ሰጥቷል። የስር ፍ/ቤት ክስ በይርጋ ቀሪ ይሆናል በማለት ለሰጠው ብይን በዋቢነት የጠቀሰው የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 1000/2/ እና የፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁጥር 245/2/ ነው። ከመዝገቡ ላይ እንደተረዳሁት ከሆነ ክርክሩ ውርስን የሚመለከት ሲሆን የሚከራከሩትም ወላጅ አባትና ልጆች ናቸው በከሣሽነት የቀረቡት ልጆች ሲሆኑ የሚከራከሩበትም ንብረት መኖሪያ ቤትና

ቦታን የሚመለከት ነው። ይግባኝ ባዮች/ልጆች/ ከእናታቸው ሞት በኋላ አከራካሪውን ንብረት በመልስ ሰጭ የተያዘ መሆኑን ያውቃሉ የተያዘውን ክስ ያቀረቡትም እናታቸው ከሞቱ ከ25 አመት በኋላ ነው። ክሱ ከዚህ ጊዜ በኋላ የቀረበ ቢሆንም የእናታቸው ሞትና ንብረቱም በመልስ ሰጭ የተያዘ መሆኑን የሚያውቁ እንደመሆኑ መጠን የይርጋው ጊዜ መታየት ያለበት በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 1000/1/ መሠረት እንጅ በንዑስ ቁጥር ሁለት ላይ በተመለከተው አይደለም። እንደተረዳሁት ከሆነ ንዑስ ቁጥር ሁለት የተደነገገው ራሱን የቻለ የይርጋ ጊዜ ለማስቀመጥ ተብሎ ሣይሆን በንዑስ ቁጥር አንድ ላይ የተመለከተውን ከፍተኛ የይርጋ ጊዜ ለመገደብ በሚል ምክንያት ነው። በተጨማሪም እነዚህ ድንጋጌዎች የይርጋ የገደብ ጊዜ ከማስቀመጥ ውጭ ይርጋ ስለሚቋረጥባቸው ምክንያቶች የሚመለከቱ አይደለም ይህንና የውርስ ሕጉ በሌሎች ጉዳዮች ላይ አልፎ አልፎ ስለይርጋ የደነገገውን ስንመለከተው ይርጋ ስለሚቋረጥበት ሁኔታ የሚገልጹት ነገር የለም። ይህም ይህን በተመለከተ የውርስ ሕጉ ክፍተት ያለው መሆኑን የሚያመለክት ነው። እንዲህ ባለ ሁኔታ ባጋጠመ ጊዜ ደግሞ ግራ ቀኙ የሚከራከሩበት ጉዳይ በፍ/ሕ/ቁጥር 1677/1/ እና 1853 ሊታይ የሚገባው ሆኖ ይሰማኛል። ከሣሾች ልጆች እንደመሆናቸው መጠን በአካባቢያችን ባህልና ሞራላዊ አመለካከት አንጻር ከሣሾች በጊዜው አባታቸውን ያልከሰሱት አባታቸውን በመፍራትና በማክበር እንደሆነ መገመት የሚያዳግት አይደለም። ስለሆነም የይርጋ ጊዜው በተጠቀሰው ሕጋዊ ምክያት መቋረጥ የሚገባው ሆኖ የስር ፍ/ቤት ውሣኔ ተሽሮ በዋናው ጉዳይ ላይ ክርክራቸው እንደገና ሊታይ ይገባል በማለት የተለየ ሃሳቤን አቅርቤአለሁ" በማለት ገልፀዋል።

በከፍተኛው ፍርድ ቤት እና በክልለ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የቀረበው ክርክርና የተሰጠው ውሣኔ አሁንም በይርጋ ዙሪያ የወርስ ሕጉ ድንጋጌዎች ተፈጻሚነትና አተረጓጎም ችግር ያለባቸው መሆኑን የበለጠ ግልጽ የማያደርግ ነው። ይህንን ጉዳይ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 999 እስከ ፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1002 የተደነገጉትን ድንጋጌዎች አቀራረጽ በማየት ጭምር የውርስ ሕግ የይርጋ ድንጋጌዎች በቤተዘመዳሞች በመካከል ወይም ወራሾች እርስ በርሳቸው በሚያደርጉት ክርክር ተፈጻሚነት ይኖረዋል ወይ? የሚለውን ነጥብ ማንሣት ይቻላል። የወራሽነት የይርጋ ጊዜ ገደብን አስመልክቶ ያሉትን ድንጋጌዎች ስንመለከት የመጀመሪያው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 999 ሲሆን መሠረቱ ቁጥር 1 ብሎ የሚጀምር ነው። ይኸ ድንጋጌ ዋጋ ያለው የወራሽነት ማስረጃ የሌለው ሰው ከውርሱ አንዱን ክፍል በእጁ ያደረገ እንደሆነ እውነተኛው ወራሽ ወራሽነቱ እንዲታወቅለትና የተወሰዱት ንብረቶች እንዳመለሱለት ክስ ማቅረብ እንደሚችል ይደነግጋል። ከዚህ በማስከተል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000 ቁጥር 2 ሲሆን ጥያቄውን ለማቅረብ የተወሰነ ጊዜ በማለት ያስቀምጣል።

የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1001 ቁጥር 3 ስለ ውጤቶች ይደነግጋል የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1002 ቁጥር 4 ሆኖ ልዩ የኑዛዜ ስጦታ የተደረገላቸው ሰዎች ያስቀምጣል፡፡

እነዚህ ከአንድ እስከ አራት ተከታታይ ቁጥር የተሰጣቸው ድንጋጌዎች ተያይዘው መተርጎምና ተግባር ላይ መዋል እንዳለባቸው ድንጋጌዎችን በቁጥር ማያያዝ የተፈለገበት ምክንያት ይኸው እንደሆነ የሚያከራክር አይደለም፡፡ ይኸ ከሆነ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000 ድንጋጌዎች መነበብና መተርጎም ያለባቸው በመርህ ደረጃ ከተቀመጠው ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 999 ጋር መሆን ይገባዋል ከተባለ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 999 እውነተኛ ወራሽ የሆነ ሰው የሚችል ወራሽ ካልሆነ ሰው የውርሱን ንብረት ማስመለስ የሚችል መሆኑን የሚደነግግ በመሆኑ በሁለት እውነተኛ ወራሾች መካከል የሚነሣ ድርሻዩ ይገባኛል ጥያቄ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000 የይርጋ የጊዜ ገደብ አይቋረጥም በማለት ክርክር ማንሣት ይቻላል፡፡ ሆኖም እዚህ ላይ መነሣት ያለበት ጥያቄ፤

- ወራሾች የውርሱን ድርሻ ሌላኛው ወራሽ እንዲሰጣቸው ክስ በማናቸውም ጊዜ ማቅረብ ይችላሉ ቢባል ሌሎች የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1168 ያሉት ድንጋጌዎች እንዴት ተፈጻሚነት ለማግኘት ይችላሉ?
- አንድ ክስ የሚቀርብበትን ጊዜ በይርጋ መገደብ ያስፈለገበት ዋናውን ዓላማስ የሚያዛንፍ አይሆንም ወይ?
- የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1853 በውርስ ጉዳይ በቤተዘመድ መካከል ያለን የውርስ ንብረት ለመካፈል ተፈጻሚ ማድረግ ተገቢነት አለው የሚሉትንና ሌሎች ነጥቦች በትኩረት ማየት አለባቸው፡፡

በአጠቃላይ እስካሁን ካየናቸው ሶስት በፍርድ ቤት ታይተው የተወሰኑ ጉዳዮች እንደሚታየው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000 ድንጋጌዎች አተረጓጎምና ተፈጻሚነት ላይ ሰፊ ልዩነትና ክፍተት ያለ መሆኑን ለመረዳት እንችላለን፡፡

የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1000 ድንጋጌዎች በወራሾች መካከል ባለ ክርክር የሚያገለግል የይርጋ የጊዜ ገደብ ነው፡፡ ወራሽ በሆነና ወራሽ ባልሆነ ሰዎች መካከል ያለውን ክርክር የሚገደብ የይርጋ ህግ ድንጋጌ ስለሌለ የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1677(1) 1845 ተፈጻሚ ይሆናል በማለት በልዩ ውሣኔ ስጥቷል ይኸ የመጨረሻውና አምስተኛው አተረጓጎም ነው፡፡

የመወያያ ጥያቄዎች

1. በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/1/ እና 968/2/ መካከል የመልዕክት አለመጣጣምና ግጭት አለ ብለው ያስባሉ?
2. በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/1/ እና 9000/2/ እንዴት መተርጎምና መፈፀም አለባቸው ብለው ያስባሉ?
3. በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ "ርስት" የሚለው ቃል ከመሬት ሥራት ውጭ ሌሎች የማይንቀሳቀሱ ንብረቶችን በሚጨምር መንገድ መተርጎም አለበት ብለው ያስባሉ? ለምን?
4. በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 2000/2/ በአማርኛው ቅጅ ከዘር የወረደ ርዕስት ካልሆነ በስተቀር የሚለው ሀረግና በእንግሊዝኛው ቅጅ " unless the action relates to family immovable" የሚለው ሀረግ ተመሳሳይ መልዕክት ያስተላለፋሉ ብለው ያስባሉ። ልዩነት ካላቸው የትኛውን ቅጅ ነው ቅድሚያ መስጠት ያለብን?
5. የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1852 በውርስ ጉዳይ በቤተዘመዳሞች መካከል የሚነሳ የይርጋ ክርክርን አስመልክቶ ተፈጻሚነት ሊኖረው ይገባል የሚለው ክርክር ተገቢ ነውን? ለምን?
6. " በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/2/ ወራሹ መብቱን ለመስራት ከቻለበት ቀን ጀምሮ " የሚለው አባባል እንዴት ነው መተርጎም ያለበት። አንድ ወራሽ መብቱን ሊሠራበት አይችልም ነበር የሚባለው በምን ሁኔታ ነው?
7. ከዚህ ጽሑፍ ጋር በተያያዘው እነ ጌታቸው አሰፋው እና እነ ጌታቸው ጅማ ጉዳይ አይተው
 ሀ. ፍርድ ቤቱ ስለ ይርጋ አተረጓጎም የሰጠው ትችት ተገቢነት
 ለ. መልስ ሰጭ ውትድርና መቆየቱ መብቱን ሊሠራበት አልቻለም በማለት ያሳለፈው ብይን ምክንያታዊና የሕጉን መንፈስና አላማ ያገናዘበ መሆኑን ያብራሩ።
8. የፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1000 እና 1080 ንዑስ አንቀፅ 3 ድንጋጌዎች ዓላማና
 ግብ እንደዚሁም የተፈፃሚነት ወሰን ያብራሩ
9. የፌደራል ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥሮች 32815፣28102፣28508፣25507 የሰጣቸውን ውሳኔዎች በማንበብ ይተቹ።

ዋቢ መፅሐፍት

- Blacks Law Dictionary
Seventhe Edition, ST PAUL MINN, 1999
- Parry H.D The Law of Testate and Intestate Seccession ,Sweet
and Maxweu limited , 1966
- Atkinson, Tomas, Hand book of the law of wills it paul minn,
wese publishing cor. 1953
- Coluson, N.S, Succession in the musuin Family, Cambridge, at
university press, 1971.

ዳኞች፡- መንበረፀሐይ ታደሰ

ፍስሐ ወርቅነህ

አብዱልቃድር መሐመድ

አሰግድ ጋሻው

ተሻገር ገ/ሥላሴ

አመልካች፡- ወ/ሮ አሰገደች ወንድምአገኘሁ ወኪል ቀርባለች።

መልስ ሰጪ፡- አቶ ጌትዬ አደኔ ቀርቧል።

በዚህ መዝገብ የቀረበውን ጉዳይ መርምረን ቀጥሎ ያለውን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

በዚህ መዝገብ የአሁን አመልካች የሚጠይቁት መልስ ሰጪ የሟች የወ/ሮ ደስታ ከበደ የማደጎ ልጅ ነው ተብሎ መወሰኑ ትክክል ስላልሆነ ይሻርልኝ በማለት ነው። ከዝርዝሩ ለመገንዘብ እንደቻልነው የአሁን አመልካች የወ/ሮ ደስታ ከበደ ልጅና ወራሽ መሆናቸው በፍ/ቤት ተረጋግጧል። የአሁን መልስ ሰጪ በሌላ በኩል የሟች የወ/ሮ ደስታ ከበደ ልጅና ወራሽ መሆኑ እንዲታወቅለት በቅምብቢት ወረዳ ፍ/ቤት ጥያቄ አቅርቦ የነበረ ቢሆንም የአሁን አመልካች ባቀረቡት መቃወሚያ ምክንያት ልጅ አይደለም የሚል ውሣኔ ተሰጥቶበታል። ይህ ውሣኔ ከተሰጠ በኋላ የአሁን መልስ ሰጪ የሟች የወ/ሮ ደስታ ከበደ የማደጎ ልጅ ነኝ በማለት ሌላ ማመልከቻ አቀረበ። ጥያቄው የቀረበለት ፍ/ቤት ጉዳዩን ውድቅ ያደረገው ቢሆንም ይግባኙ የቀረበለት የኦሮሚያ ጠ/ፍ/ቤት መልስ ሰጪ በማደጎ ተወሰድኩ የሚለው የፍትሐብሔር ሕጉ ከመውጣቱ በፊት በመሆኑ ጉዳዩ መታየት የሚገባው በፍትሐብሔር ድንጋጌዎች መሠረት ሳይሆን

ማደጎ ተደረገ በተባለበት ወቅት በነበረው አሠራር ነው በማለት መልስ ሰጪ የሟች የወ/ሮ ደስታ ከበደ የማደጎ ልጅ ነው በማለት ወሰነ። ጉዳዩ ለሰበር ቀርቦ የክልሉ የሰበር ችሎትም የሰበር አቤቱታውን አልተቀበለውም።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ወላጅ እናታቸው ወ/ሮ ደስታ ከበደ ጥር 10/1976 ዓ.ም በመሞታቸው ወራሽነታቸውን የሚያረጋግጥ ማስረጃ ሰኔ 18 ቀን 1976 ዓ.ም በቀድሞው አጠራር አዲስ አበባ አውራጃ ፍ/ቤት ወስደዋል። መልስ ሰጪ በሌላ በኩል ወ/ሮ ደስታ ከሞቱ ከ20 ዓመት በላይ የወራሽነት ጥያቄ ሳያቀርብ ቆይቷል፤ ከዚህም ለላ መልስ ሰጪ አንዴ በቅንብቢት ወረዳ ፍ/ቤት ልጅ አለመሆኑ ስለተረጋገጠ ዳግመኛ ክስ ለሰሜን ሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ማስከፈቱ አግባብ አይደለም ከዚህም ሌላ መልስ ሰጪ በአመልካች ላይ የመጥፋት ውሣኔ በሻሽመኔ ፍ/ቤት አቤቱታ አቅርቦ በአመልካች ወኪል በኩል ተደርሶበት ማመልከቻ ውድቅ መደረጉ መልስ ሰጪ ተደጋጋሚ የሁለት ጉዳዮችን ወደ ፍርድ ቤት ያቀረቡ እንደነበር ያሳያል፤ መልስ ሰጪ በ1945 በማደጎነት ተወስጃለሁ ቢልም ይኸው በሚገባ አልተረጋገጠም የሚሉ ማመልከቻዎች ይገኙበታል።

መልስ ሰጪ የሰበር አቤቱታ የቀረበበት ውሣኔ የሕግ ስህተት የለበትም በማለት እንዲፀናለት ጠይቋል። የማደጎ ልጅ መሆኑ እንዲረጋገጥለት ያቀረበው መጀመሪያ አቅርቦት ከነበረው ጥያቄና የቅንብቢት ወረዳ ፍ/ቤት የአሁኑ አመልካች ተቃዋሚነት ውድቅ ከተደረገው ጉዳይ ጋር ግጭት እንደሌለው ይልቁንም የማደጎ ልጅ መሆኑን ለማረጋገጥ የተገደደው የቅንብቢት ወረዳ ፍ/ቤት ልጅነቱን እንዲያረጋግጥ የሰጠው ትዕዛዝ መሆኑን ገልጾ ተከራክሯል።

ይህ ችሎት ጉዳዩን ተመልክቷል። የአሁን አመልካች ቅምብቢት ወረዳ ፍ/ቤት በመቅረብ ልጅ ነኝ በማለት የወራሽነት ጥያቄ አቅርቦ ፍ/ቤቱ በጥያቄው መሠረት የወራሽነት የምስክር ወረቀት ሰጥቶት እንደነበረ ከቀረቡት ሰነዶች ለመመልከት

ችለናል። የወራሽነት ውሣኔ ሊሰረዝ የቻለው የአሁን አመልካች ባቀረበው ማመልከቻ መነሻነት ነው። መቃወሚያ የቀረበለት ፍ/ቤት የአመልካችን መቃወሚያ መሠረት በማድረግ የአሁኑን መልስ ሰጪ ልጅ ስላልሆነ አይወርስም በማለት የሰጠውን ውሣኔ ሽሮታል። ይህ ስለመሆኑ የአሁኑ መልስ ሰጪ ለዚሁ ፍ/ቤት ባቀረበው የጽሁፍ መልስም ጭምር አረጋግጧል። መልስ ሰጪም በሰጠው መልስ ላይ በቅምብቢት ወረዳ ፍ/ቤት የሟች ልጅ ለመሆኔ ያረጋገጥኩበት ማስረጃ በአመልካች ተቃውሞ ስለቀረበበት በከፍተኛ ፍ/ቤት የማደጎ ልጅነቱን እንዳሳውቅ ትዕዛዝ በመስጠት ልጅነትን ሳይሆን ለማረጋገጥ ወራሽነትን ያቀረብኩበትን አቤቱታ ውድቅ አድርጎብኛል በማለት የመጀመሪያ ጉዳዩን ያየው የቅምብቢት ወረዳ ፍ/ቤት አቅርቦት የነበረውን የልጅነት ማስረጃ ውድቅ እንዳደረገበት ገልጿል። የልጅነት ማስረጃው ውድቅ ሆኖ በአንዱ ፍ/ቤት የሟች ልጅ አይደለም ተብሎ ከተወሰነ በኋላ በሌላ ፍ/ቤት በመቅረብ የማደጎ ልጅ መሆኔ ይታወቅልኝ በማለት ያቀረበው ጥያቄ ያንኑ ውድቅ የሆነውን ነጥብ በሌላ መልኩ መቅረቡን የሚያመለክት ነው። ጉዳዩ የቀረበው የክልሉ ፍ/ቤቶችም ይኸው ጥያቄ ቀደም ሲል በክልሉ በሚገኝ አንድ የወረዳ ፍ/ቤት ቀርቦ እልባት የተሰጠው መሆኑን በመገንዘብ ጥያቄውን ውድቅ ማድረግ ሲገባቸው ወደ ዝርዝሩ በመግባት መልስ ሰጪን የማደጎ ልጅ ነበረ ወይስ አልነበረም የሚለውን ጥያቄ ማስተናገዳቸው አግባብ አልነበረም።

ይህ እንኳን ቢታለፍ የከፍተኛው ፍ/ቤት የማደጎ ልጅ መሆን አለመሆኑን ለመወሰን ግምት ውስጥ ያስገባው መልስ ሰጭ የማደጎ ልጅ ነኝ በማለት ጥያቄ ያቀረበው እናቴ ናቸው የሚላቸው ወ/ሮ ደስታ ከሞቱ ከ20 ዓመት በኋላ መሆኑ ነው። የከፍተኛው ፍ/ቤት መልስ ሰጪን ከ20 ዓመት በኋላ የማደጎ ልጅ ነኝ የሚል ጥያቄ ማቅረቡን የቀረቡትን ምስክሮች ተአማኒነት ላይ አሉታዊ ተጽእኖ አለው ከማለት አልፎ ጉዳዩ 20 ዓመት ስላለፈ በይርጋ ይታገዳል አላለም። ለውሣኔ መሠረት ያደረገው ጉዳይ

ረጅም ጊዜ ቆይቶ መቅረቡ በእውነታ ላይ የተመሠረተ አለመሆኑን ያረጋግጣል በማለት ነው። ይህ የፍ/ቤቱ አካሄድ የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት እንደ ይርጋ በመቁጠር ውድቅ ያደረገው በአግባቡ አይደለም። የከፍተኛው ፍ/ቤት ጉዳይ በፍትሐብሔር ሕግ ስለሚታይ የሰው ምስክር አልቀበልም አላለም። ይልቁንም ምስክሮቹን ተቀብሎ የምስክርነታቸውን ተአማኒነት ላይ ጥርጣሬ ስላለው በምስክሮቹ ቃል ላይ በመመሥረት የማር ልጅ መሆኑን አልቀበልም ብሏል። ይህ ትክክለኛ አካሄድ ነው። የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት በተሳሳተ አቅጣጫ በመመልከት መሻሩ ተገቢ አይደለም።

ው ሣ ኔ

1. የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት መልስ ሰጪ የወ/ሮ ደስታ ከበደ የማደጎ ልጅ ነው በማለት በመ/ቁ. 07597 ጥቅምት 11 ቀን 1997 የሰጠው ውሣኔ ተሸሯል።
2. መልስ ሰጪ አቶ ጌትዬ አደኔ የወ/ሮ ደስታ ከበደ የማደጎ ልጅ አይደለም በማለት የሰሜን ሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 36/94 በ29/2/95 የሰጠው ውሣኔ በተለየ ምክንያት ፀንቷል።
3. ወጪና ኪሣራ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

የሰበር መ/ቁጥር 22823

ሰኔ 14 ቀን 1999 ዓ.ም

ዳኞች:- 1. አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ

2. አቶ ዓብዱልቃድር መሐመድ

3. አቶ አሰግድ ጋሻው

4. ወ/ት ሂሩት መለሠ

5. አቶ ተሻገር ገ/ሥላሴ

አመልካች:- የአቶ አያሌው መኰንን ወራሽ ወ/ሮ ምቹ አያሌው

መልስ ሰጭ:- አቶ ጌቱ ዱባለ

መዝገቡ ተመርምሮ የሚከተለው ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ው ሣ ኔ

ለዚህ ችሎት ጥር 05 ቀን 1998 ዓ.ም በተፃፈ ማመልከቻ የቀረበው የሰበር አቤቱታ ለመልስ ሰጭ ደርሶ ሐምሌ 12 ቀን 1998 ዓ.ም በዋለው ችሎት የግራ ቀኙን ተከራካሪ ወገኖች የቃል ክርክር ችሎቱ አድምጧል፤፤

የግራ ቀኙን ክርክር አቤቱታው ከቀረበበት ውሳኔ መደምደሚያና ለዚህም መሠረት ከሆነው የሕግ ትንታኔ አንፃር ተመርምሮ ውሳኔው ጉድለት ያለበት ሆኖ ስላልተገኘ በፌዴ/ከፍተኛ ፍ/ቤት በመዝገብ ቁጥር 81386 በታህሣሥ 26 ቀን 1998 ዓ.ም የተሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ 348/1/ መሠረት ፀንቷል፡፡ ይፃፍ ግራ ቀኙ ኪሳራቸውን ለየራሳቸው ይቻሉ፡፡

ከዚህ በፊት የተሰጠው የዕግድ ትእዛዝ ተነስቷል፡፡ ይፃፍ፡፡

መዝገቡ ተዘግቷል ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ተ.ወ

የሰበር መ.ቁ. 20727

ሐምሌ 17 ቀን 1999 ዓ.ም

ዳኞች፡- አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ

.. አሰግድ ጋሻው

ወ/ሪት ሂሩት መለሰ

አቶ ተሻገር ገ/ሥላሴ

.. ብርሃኑ አመነው

አመልካች፡- አቶ ገረመውሸዋ አጥሌ ቀረቡ

መልስ ሰጭ፡- የኢት/ያ ንግድ ባንክ ነገረፈጅ ወ/ሮ ታሪኳ ላዕክ ቀረቡ

መዝገቡን መርምረን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

የሰበር አቤቱታው የቀረበው የፌ.ከፍተኛው ፍ/ቤት በሰጠው ውሣኔ ላይ ነው፡፡

አመልካች በመጀመሪያው ደረጃ ፍ/ቤት ሟች ልጄ ከዚህ ዓለም በሞት ተለይቷል እኔም አባቱ በመሆኔ የወራሽነት ማስረጃ አግኝቻለሁ በዚህ የወራሽነት ማስረጃ መሠረት በመልስ ሰጭ በኢት/ያ ንግድ ባንክ በሟች ልጄ ስም በተከፈተው የሂሣብ ቁጥር የሚገኘው ገንዘብ ወጭ ሆኖ እንዲከፈለኝ ብጠይቅ መልስ ሰጭ ከልማዳዊ አሠራሩ አፈንግጦ ክፍያ ከልክሎኛል ስለሆነም ክፍያ ይፈቀድልኝ ዘንድ ትእዛዝ ይሰጥልኝ የሚል አቤቱታ አቅርበዋል፡፡

የአሁን መልስ ሰጭም ለክሱ መልስ ሰጥቷል ፍ/ቤቱም የግራ ቀኙን ጉዳይ ተመልክቶ ከሣሽ የአሁን አመልካች ለክሣቸው ማስረጃ አድርገው ያቀረቡት በሥ/ፋ/መ/ቁ. 1102/93 በሰኔ 18 ቀን 1993 ዓ.ም በፍ/ቤት የተሰጠውን የወራሽነት ማስረጃ ነው፡፡ ይህ ማስረጃ አመልካች የሟች የአቶ ዓለምን ግዛው ገረመው ወራሽ

መሆናቸውን የሚያሳይ እንጂ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 947 እና ተከታዮቹ መሠረት የውርስ ሀብት ተጣርቶ የወራሽ ድርሻ ተለይቶ የተሰጠ ማረጋገጫ አይደለም በመሆኑም በዚህ የወራሽነት ማስረጃ ብቻ ክፍያ እንዲፈፀም ለመጠየቅ የማይችሉ በመሆኑ ክሱ ውድቅ ነው በማለት ብይን ሰጥቷል።

የይግባኝ አቤቱታ የቀረበለት የፌ.ከፍተኛው ፍ/ቤትም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ.ቁ. 337 መሠረት መዝገቡን ዘግቶታል። የሰበር አቤቱታውም የቀረበውም፡

- በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 947 መሠረት ወራሹ እራሱ አጣሪ መሆኑን
- ባንክ እኔን ለመሞገት አይችልም፤ ጉደዩ አይመለከተውም።
- ጥርጣሬ ካለውም ጣልቃ ማስገባት የሚችል መሆኑ ከግምት ውስጥ ላይገባ የተሰጠው ብይን ሕጋዊ መሠረት የለውም ይታረምልኝ በማለት ነው። መልስ ሰጭም በበኩሉ የሚች ንብረት እስካልተከፋፈለ ድረስ የተለዩና የማይከፋፈል ሆኖ የሚቆይ ስለሆነ።
- የውርስ ሀብቱም በፍ/ብ/ሕ/ቁ.946 እና ተከታይ ድንጋጌዎች መጣራት ያለበት በመሆኑ ፡
- የወራሽነት የምስክር ወረቀት ማግኘት ብቻ ሳይሆን ሌሎች ወራሾች ክሱ ማጣራት እንደሚገባ የውርስን አከፋፈል ሁኔታ ማሳወቅ ስለሚገባ ይህ ሁሉ ተጣርቶ የወራሽ ድርሻ በፍ/ቤት ሊወሰን ይገባል እንዲሁም በንግድ ሕግ ቁጥር 896 እንደተመለከተው ባንክ ክፍያ የመፈፀም ግዴታ ያለበት ለአስቀማጩ፤ ለወኪሉ ወይም መብት ላገኙ ሰዎች ብቻ በመሆኑ በጉዳዩ ላይ አይመለከተውም መባሌ አግባብነት የለውም በማለት ተከራክሯል።

የግራ ቀኙ ክርክር ከላይ የተመለከተው ሲሆን እኛም ጉዳዩን ተመልክተናል።

በወራሽነት አቋም ንብረት ወይም ገንዘብ የሚጠይቅ ወገን ወራሽ መሆኑን የሚያመለክት ማስረጃ ማግኘት ብቻ ሳይሆን የውርሱንም ድርሻ ልክ የያዘ ማስረጃ ማግኘት እንደሚገባው እና ፍ/ቤትም ገንዘብ ጠያቂው የወራሽነት ሰርቲፍኬት በሚሰጥበት ጊዜ ወራሽነቱ እና የሚወረሰውን ሀብት ዓይነትና ክርክር በመጠን በመለየትና ከውርሱም የወራሾች ድርሻ ምን ያህል እንደሆነ ለይቶ ይህንኑ ሁሉ ካረጋገጠ በኋላ ማስረጃውን መስጠት እንዳለበት በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 996 ተደንግጓል።

አመልካች ያቀረቡት ማስረጃ ከላይ የተመለከተውን ሂደት ተከትሎ ሕጉ በሚያዘው መሠረት በእርግጥም ብቸኛ ወራሽ እራሳቸው ብቻ ስለመሆናቸው ተጣርቶ እና የውርስ ድርሻቸውም ልክ ምን ያህል እንደሆነ ተለይቶ የተሰጠ መሆኑን አያመለክትም።

መልስ ሰጭም የሚከራከረው በወራሽነት ማስረጃው ብቻ ክፍያ ብራጽም ከክፍያ በኋላ ሕጋዊ ወራሽ ሊመጣ እና የክፍያ ጥያቄ ሊያቀርብ በሕጋዊ የወራሽነት የመስክር ወረቀት መሠረት የተደረገ ክፍያ በመሆኑ ኃላፊነት ሊያስከትልብኝ ይገባል የሚለውን መሠረት አድርጎ በመሆኑ ክርክሩ ተገቢ እና ተቀባይነት ያለው ነው።

ሆኖም በዚህ ጉዳይ አመልካች የወራሽነት ማስረጃ ያገኙት በ1993 ዓ.ም ነው ከዚያም በኋላ እኔም ልወርስ ይገባል በማለት የቀረበ ወገን የለም የቀረበው ማስረጃም የውርስ ሀብቱ ተጣርቶ የውርስ ድርሻቸውን አለማመልከቱ እንጂ አባት በመሆናቸው ምክንያት ወራሽ መሆናቸውን የሚያረጋግጥ ነው ይህም ማስረጃ በማናቸውም ምክንያት ቢሆን ውድቅ አልተደረገም። ስለሆነም ምንም እንኳን በባንኩ ለተቀመጠው ገንዘብ ሙሉ ተጠቃሚ መሆናቸውን ባያስረዳም በማስረጃው መሠረት በአባትነታቸው ማግኘት የሚገባቸውን ልክ የማግኘት መብት የሚሰጣቸው ስለሆነ በሟች ስም በባንክ ተቀምጦ ከሚገኘው ገንዘብ ግማሹ ሊከፈላቸው ይገባል ብለናል።

ው ሣ ኔ

1. በሚች ዓለምን ግዛው ገረመው ስም በመልስ ሰጭ /በኢት/ያ ንግድ ባንክ ተቀምጦ ከሚገኘው ገንዘብ ግማሹ ለአመልካች ለአቶ ገረመውሸዋ አጥሎ ወጭ ሆኖ ይከፈል ብለናል።
2. በመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በኮ/መ/ቁ. 41033 ሐምሌ 09 ቀን 1996 ዓ.ም በፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 33399 ግንቦት 05 ቀን 1997 ዓ.ም እንደቅደም ተከተሉ የተሰጠው ብይን እና ትእዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ቁ. 346/1/ መሠረት ተሸሯል።

የማይነበብ የአምስት ደኞች ፊርማ አለበት

ተ.ወ

- ዳኞች:-
1. አቶ ፍስሐ ወርቅነህ
 2. አቶ አብዱልቃድር መሐመድ
 3. ወ/ሮ ስንዱ ዓለሙ
 4. አቶ ጌታቸው ምህረቱ
 5. አቶ መስፍን እቁበዮናስ

አመልካች:- አቶ በቀለ ባንጃው ቀርቧል፡፡

- ተጠሪ:-
1. አቶ ገብራ ታፈነ
 2. ወ/ሮ ታደለች ታፈነ ቀርቧለች
- መዝገቡን መረምረን የሚከተለውን ውሳኔ ሠጥተናል፡፡

ው ሳ ኔ

አመልካች በ3/2/96 ዓ.ም በተፃፈ አቤቱታ የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት በ28/8/95 ዓ.ም በዋለው ችሎት በመ.ቁ.320/95 በሰጠውና የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በመ.ቁ. 883/95 በ2/2/96 ዓ.ም በዋለው ችሎት ያፀናው ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ያለበት ነው በሚል ስህተቱ በዚህ ችሎት እንዲታረም ጠይቀዋል ፡፡

ለጉዳዩ መነሻ የሆነው ክርክር የተጀመረው ተጠሪዎች በኦሮሚያ ምስራቅ ሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት በመሠረቱት ክስ ሲሆን በዚህም አባታችን ትቶ የሞተው በሻሸመኔ ከተማ ቀበሌ 10 ውስጥ የሚገኘውን ቁጥሩ 288 የሆነውን የመኖሪያ ቤት ግምቱ ብር 10,000፤ ኪራይ ብር 200 የ21 ወራት ብር 4,200፤ የባንክ ወለድ 9%፤ ቡሬ በሬ ግምቱ ብር 1,000፤ አንድ በርማል ግምቱ ብር 50፤ ሁለት ምንጀሎች ግምታቸው ብር 50፤ የበሬ ኪራይ ብር 1000 በአጠቃላይ ብር 5700 ከወጪ ጋር ያለውን አመልካች ይዞ እየተጠቀመበት ሲሆን እኛ የአባታችን ወራሾች መሆናችንን ያረጋገጥን በመሆኑ የተጠቀሰውን ገንዘብ እንዲከፍል ይታዘዝልን ሲሉ ጠይቀዋል ፡፡

አመልካች ለክሱ በሰጡት መልስ የተጠቀሱት ንብረት የባለቤቱ የነበረ ሲሆን ባለቤቱ ሞታለች እኔም የልጆቿን ወራሽነት አረጋግጬአለሁ፤ ንብረቶቹ በይዘታዬ ሊገኙ

የቻሉት የተጠሪዎች እና የባለቤቱ አባት የሆኑት አቶ ታፈና ሲሳይ በተወላት ኑዛዜ መሠረት በመሆኑ የተጠሪዎች ክስ ውድቅ ሊሆን ይገባዋል፤ ተጠሪዎች የተለዩ ንብረቶች እና በሬዎችን አስመልክቶ ያቀረቡት ጥያቄ በማስረጃ ያልተደገፈ በመሆኑ ውድቅ ሊሆን ይገባዋል ሲሉ ተከራክረዋል።

ፍ/ቤቱም ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ ለአመልካች ሚስት ተደረገ የተባለው ኑዛዜ በፍ/ቤት ውድቅ ሆኗል፤ በመሆኑም መብታቸውን በዚህ ኑዛዜ ላይ ሊመሰርቱ አይችሉም፤ ሆኖም ኑዛዜ በሌለበት ሁኔታ ውርስ በሕግ ወራሾች መሀል የሚካሄድ በመሆኑ እንዲሁም ተጠሪዎች እና የአመልካች ባለቤት የሚች ወራሾች በመሆናቸው ቤቱ ላይ እኩል መብት አላቸው፤ ስለዚህ አመልካች ቤቱን ከተጠሪዎች ጋር እኩል ይካፈሉ፤ አሊያም ከቤቱ ግምት የተጠሪዎችን ድርሻ ሊሰጡ ይገባል፤ ንብረቶችን በተመለከተ ማስረጃ ያልቀረበባቸው በመሆኑ ክስ ውድቅ ሆኗል ሲል ወስኗል።

በዚህ ውሣኔ ተጠሪዎች ቅር በመሰኘት ይግባኛቸውን ለኦሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት አቅርበው፤ ፍ/ቤቱም ቤቱ እንዲካፈል ባልቀረበ ክርክር ላይ የሥር ፍ/ቤት የሰጠው ውሣኔ ተገቢ አይደለም፤ የቤቱን ኪራይ በሚመለከት አመልካች ያልካደው ነገር በመሆኑ ብር 4200 ሊከፍል ይገባል፤ ሌሎቹንም ንብረቶች ላይ የተነሣውን ጥያቄ አመልካች ያላስተባበለ በመሆኑ ግምታቸውን ሊከፍል ይገባል፤ በአጠቃላይ አመልካች ቤቱን እና ብር 5300 ለተጠሪዎች ሊከፍል ይገባል ሲል ወስኗል።

አመልካች በዚህ ውሣኔ ቅር በመሠኘት አቤቱታውን ለክልሉ በሰር ሰሚ ችሎት አቅርቦ፤ ችሎቱም የሥር ፍ/ቤትን ውሣኔ አጽንቷል።

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበውን የጠቅላይ ፍ/ቤቱን ውሣኔ በመቃወም ሲሆን ይዘቱም ኑዛዜው ፈርሷል መባሉ አላግባብ ነው፤ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁ.5 መሠረት ቀድሞ በውሣኔ ያላቀውን የወራሽነት ጉዳይ ዳግም መታየት ተገቢ አይደለም የሚል ነው። ተጠሪዎች በሰጡት መልስ የሥር ፍ/ቤት ውሣኔ የተሰጠው ባግባቡ ነው ተብሎ እንሠናበት ብለዋል።

በግራ ቀኙ የቀረበው ክርክር ከላይ የተመለከተው ሲሆን ከተገቢ ሕግ ጋር ተገናዝቦ እንደሚከተለው ተመርምሯል። በዚህም ተጠሪዎች በአመልካች ልጆች ይዞታ ሥር የሚገኘውን ቤት እና የቤት ኪራይን ጨምሮ ሌሎች ንብረቶችን ዋጋ እንዲረከቡ

መመሥከት ባግባቡ ነው? ወይስ አይደለም? የሚለው በጉዳዩ ምላሽ የሚያሻው ጭብጥ ሆኖ ተገኝቷል።

በፍ/ብ/ሕጉ ቁ 842 እና ተከታዮቹ መሠረት ሚቹ ኑዛዜ ያልተወ በሆነ ጊዜ ንብረቱ በመላ ለሕጋዊ (ዘመዶች) ወራሾች እንደሚሰጥና እነዚህም ወራሾች ንብረቱ እኩል ሊካፈሉ እንደሚገባ ተደንግጦ ይገኛል። ለተያዘው ጉዳይ የአመልካች ባለቤት እና ተጠሪዎች የሚችሉ የአቶ ታፈና ሲሳይ ሕጋዊ ወራሾች (ዘመዶች) መሆናቸው በተከራካሪዎች የታመነ ሲሆን አመልካችም በንብረቱ ላይ ለባለቤቱ ሙሉ መብት ይሠጣል ያሉት ኑዛዜ በሥር ፍ/ቤቶች ውድቅ መደረጉን ከመዝገቡ መረዳት ይቻላል። ይህም የአመልካች ልጆች የእናታቸውን ድርሻ ከተጠሪዎች ጋር እኩል ሊካፈሉ ይገባል ማለት ነው ።

ይህ በሆነበት የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት የንብረት ክፍፍል ጥያቄ አልቀረበም በሚል ምክንያት ቤቱን እና የቤት ኪራይን ጨምሮ የሌሎቹን ንብረቶች ግምት ተጠሪዎች ለብቻቸው እንዲወስዱ ወስኗል። ይሁን እንጂ ተጠሪዎች ክስ የመሰረቱት አመልካች መብት ሳይኖራቸው ንብረታችንን ይዘው ይገኛሉ በሚል ሲሆን የሥር ፍ/ቤትም ለምን የአመልካች ልጆች በተጠቀሱት ንብረቶች ላይ መብት እንዳላቸው ወስኗል። ይህ ደግሞ ጠቅላይ ፍ/ቤቱ እንዳለው ባልተጠየቀ ዳኝነት የተሰጠ ውሣኔ አይደለም ።

ሆኖም ከላይ እንደተገለፀው የአመልካች ልጆች ከአከራካሪው ቤት ሊያገኙ የሚገባቸው አንድ ሦስተኛውን ብቻ በመሆኑ ቤቱን ለመያዝ ከፈለጉ የቤቱን ዋጋ ሁለት ሦስተኛውን ለተጠሪዎች ሊከፍሉ ይገባል። ሁለቱ በዚህ ካልተስማሙ ቤቱ ተሸጦ የተጠቀሰውን መጠን ለተጠሪዎች ሊከፍሉ ይገባል ሲል ይኸ ችሎት ወስኗል። በዚህም አቤቱታ የቀረበበትን የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት ውሣኔ በመሻር የኦሮሚያ ምሥራት ሽዋ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት የሰጠውን ውሣኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁ. 348/1/ መሠረት አጽንቷል ይባላል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ዳኞች፡- አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ

አቶ ሐጎስ ወልዱ

አቶ ዳኚ መላኩ

ወ/ሮ ደስታ ገብሩ

ወ/ት ሂሩት መለሰ

አመልካች፡- አቶ ጉዲሴ ፈይሣ- ቀረቡ

መልስ ሰጭ፡- 1ኛ- ወ/ሮ ጉዲሴ ታደሰ- ቀረቡ

2ኛ- ወ/ሮ አየለች ታደሰ -አልቀረቡም

በዚህ መዝገብ የቀረበውን ጉዳይ መርምረን ቀጥሎ ያለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

በዚህ መዝገብ የቀረበልን ጉዳይ በፍትሐብሔር ሕግ ቁ.1000 የሠፈረውን የይርጋ አተረጓጎም የሚመለከት ነው፡፡ ለሰበር አቤቱታው መነሻ የሆነው የአሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት በዚሁ የሕግ አንቀጽ የሰፈረው የይርጋ ደንብ ተፈጻሚ የሚሆነው በወራሾች መካከል በሚደረግ ክርክር ሳይሆን ወራሽ በሆነና ወራሽ ባልሆነ ሰው መካከል የውርስን ንብረት የሚመለከት ክርክር ሲቀርብ ነው በማለት የሥር ፍርድ ቤቶች በመልስ ሰጪዎች የቀረበው ክስ በይርጋ ይታገዳል ሲሉ የሰጡትን ውሳኔ በመሻሩ ነው፡፡ ተያይዘው ከቀረቡት የውሳኔ ግልባጮች ለመገንዘብ እንደተቻለው የአሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት የቀረበው የውርስ ሙግት በ1974 ዓ.ም የሞቱትን የአቶ ታደሰ ነገዎንና በ1978 ዓ.ም የሞቱትን የባሌቤታቸው የወ/ሮ ጌጤ ፈይሣን ንብረት ክፍፍል የሚመለከት መሆኑን፤ አመልካችም ሆነ መልስ ሰጪዎች

በተለያዩ ምክንያቶች የሚሆኑ የወራሽነት መብት ያላቸው መሆኑን አረጋግጦአል።
አመልካችና መ/ሰጪ በ1978 የሞቱት የወ/ሮ ጌጤ ፈይሳል ልጆች ሲሆኑ መልስ ሰጪ
ደግሞ የአቶ ታደሰ ነገሥት ልጅ መሆንዋም ከመዝገቡ ለመረዳት ችለናል። ለዚህ ጉዳይ
መነሻ የሆነው ክስ ለ _____ ወረዳ ፍ/ቤት የቀረበው ለያዝነው ጉዳይ
መነሻ የሆነውና በሥር ፍርድ ቤቶች የተረጋገጠው ፍሬነገር ከላይ የተገለፀውን
የሚመስል ሲሆን ይህ ችሎት የሚመለከተው የሕግ ነጥብ የኦሮሚያ ሰበር ችሎት
የፍትሐብሔር ሕግ ቁ.1000 ያስቀመጠው የይርጋ ገደብ በወራሾች መካከል ለሚነሳ
ክርክር አግባብነት የለውም በማለት የሰጠውን ውሳኔ አግባብነት ነው።

የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/1/ አንድ የውርስ ሀብት ይገባኛል የሚል ከሣሽ
መብቱንና የውርስ ንብረቶች በተከሰሰው ሰው መያዛቸውን ካወቀ ሶስት ዓመት ካለፈ
በኋላ የወራሽነት ጥያቄ ሊቀርብ እንደማይችል ሲደነግግ የዚህ አንቀጽ ንዑስ ቁ.2
ደግሞ የዚህ ዓይነት ክስ ሚቶ ከሞተበት ወይም ከሣሹ በመብቱ ለመስራት ከቻለበት
ቀን አንስቶ በአሥራ አምስት ዓመት ውስጥ ካልቀረበ ተቀባይነት እንደማይኖረው
ይገልጻል። በመሆኑም በዚህ አንቀጽ ያለው የይርጋ ጊዜ በመሰረቱ የሶስት ዓመት
ሲሆን ይህንንም የይርጋ ጊዜ ከሣሹ ሊጠቀምበት የሚችለው 15 ዓመት እስካላለፈው
ጊዜ ድረስ ነው። በመሆኑም በዚህ ህግ የሚታየው የ15 ዓመት የጊዜ ገደብ የፍጹም
ይርጋ ወሰን እንጂ የመደበኛ ይርጋ ጊዜ መቁጠሪያ አይደለም። በመሆኑም ጥያቄው
የቀረበለት ፍ/ቤት የይርጋ ጊዜ ማለፍ አለማለፉን ማረጋገጥ የሚኖርበት በቁጥር
1000/1/ መሠረት ክሱ በ3 ዓመት ውስጥ መቅረብ አለመቅረቡን በማረጋገጥ እንጂ
በ1000/2/ የሰፈረውን የ15 ዓመት ጊዜ በመመልከት መሆን አይኖርበትም።

አሁን በቀረበልን ጉዳይ ላይ የተሰማው ዋናው የህግ ነጥብ ይኸው የሶስት
ዓመት የይርጋ ገደብ ተፈጻሚ የሚሆነው አንድ ሰው ወራሽ ያልሆነን ሰው ሲክስ ነው

ወይስ በወራሾችም ጭምር ተፈጻሚነት አለው? የሚለው ነው። የኦሮሚያ ሰበር ችሎት ለሰጠው ውሳኔ መነሻ ያደረገው በፍ/ብ/ሕ/ቁ.999 የሰፈረውን አጠቃላይ ድንጋጌ በመሆኑ የውሳኔውን ትክክለኛነት ለመመዘን የዚህን ህግ ይዘትና አጠቃላይ እንደምታ መመርመር ያስፈልጋል። ይህ አንቀጽ

“ አንድ ሰው ዋጋ ያለው የወራሽነት ማስረጃ ሳይኖረው ውርሱን ወይም

ከውርሱ አንዱን ክፍል በእጁ ያደረገ እንደሆነ እውነተኛ ወራሽ ወራሽነቱ

እንዲታወቅለትና የተወሰዱበት የውርስ ንብረቶች እንዲመለሱለት በዚህ

ሰው ላይ የወራሽነት ጥያቄ ክስ ሊያቀርብ ይችላል” በማለት ይደነግጋል።

የዚህ አንቀጽ የእንግሊዝኛው ትርጉም

Where a person without a valid title has taken possession of the succession or of a partion there of the true heir may institute an action of petitio haerediatatis against such person to have his statues of heir acknowledged and obtain the restitution of the property of the inheritance.

በማለት ይደነግጋል። የአማርኛውም ሆነ የዚሁ አንቀጽ የእንግሊዝኛ ትርጉም የተጠቀሰው የይርጋ ደንብ በወራሾች መካከል በሚነሣ ክርክር ተፈጻሚ እንደማይሆን የሚገልጽ ክፍል የለውም። ይልቁንም አንቀጹ ከሚገኝበት ክፍል እንዲሁም ከአጠቃላይ የውርስ ሕግ መሠረት ሃሳብ ጋር ተያይዞ ሲመዘን በወራሾች መካከል በሚነሣ ክርክር ብቻ ተፈጻሚ እንደሚሆን መገንዘብ ይቻላል።

በመሠረቱ አንድ ወራሽ የውርሱን ሀብት በያዘ በማንኛውም ሰው ክስ ሊያቀርብ የይርጋ ጊዜው የሚወሰነው ለክሱ ምክንያት የሆነው የህግ ግኑኝነት ነው። ወራሾች የሚያገኙዋቸው አብዛኞቹ መብቶቹ ከወራሽ የሚተላለፉ በመሆናቸው በነዚህ መብቶች አፈጻጸም የሚነሣ የይርጋም ይሁን የሌላ ህግ አፈጻጸም በአውራሹ ላይ ሊፈፀም

የሚችለውን ያህል ይሆናል። በመሆኑም ከውል የመነጨ መብት ለማስፈፀም የሚንቀሳቀስ ወራሽ የውል የይርጋ ሕጎች በአውራሹ ላይ ተፈጻሚ የሚሆኑትን ያህል በወራሹም ላይ ተፈጻሚ ይሆናል። አለአግባብ ንብረት ይዟል የሚባል ሰውም ካለ የንብረት ህግ ወይም ሌላ አግባብነት ያላቸውና በአውራሹ ላይ ተፈጻሚ ይሆናሉ። በመሆኑም አንድ ወራሽ ከውርሱ ጋር ምንም ግንኙነት በሌለው ሌላ ሰው ላይ የውርስ ሀብት ለማስመለስም ይሁን ከውል ጋር የተያያዘ ጥያቄ ለማቅረብ ክስ የመሰረተ እንደሆነ የይርጋ ጊዜ የሚሰላው አውራሹ ክስ ቢያቀርብ ኖሮ ለይርጋው ስሌት መሠረት ሊሆን ይችላል በነበረ ሕግ እንጂ በውርስ ሕግ መሠረት አይደም በመሆኑም ፍ/ብ/ሕ/ቁ.1000/1/ የሰፈረው የ3 ዓመት የጊዜ ገደብ አንድ ወራሽ በወራሹነት ሳይሆን በሌላም ምክንያት ንብረት በያዘ ሰው ላይ የሚቀርብን ንብረት የማስመለስ ክስ የሚመለከት አይደለም። ወራሽ ባልሆነ ሰው ላይ የሚቀርበው ንብረት የማስመለስ ክስ የሚታየው አግባብነት ባለው ሌላ የይርጋ ሕግ እንጂ በዚህ አንቀጽ መሠረት አይደለም። በመሆኑም የኦሮሚያ ጠቀላይ ፍ/ቤት የፍ/ብ/ሕ/ቁ.1000/1/ ተፈጻሚ የሚሆነው ወራሽ በሆኑና የወራሹነት መብት በሌላቸው ሰዎች መካከል በሚደረግ ክርክር ነው በማለት የሰጠው ውሣኔ ትክክለኛውን የሕግ ትርጉም የተከተለ አይደለም።

የኦሮሚያ ጠቀላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት ይህን ትርጉም የሰጠው በቁ1000/1/ የሚገኘውን "ዋጋ ያለው የወራሹነት ማስረጃ ሳይኖረው" የሚለውን ሐረግ በመመልከት ነው። ሆኖም ዋጋ ያለው የወራሹነት ማስረጃ የሌለው ማለት ጭራሽ ወራሽ ያልሆነ ሰው ማለት እንዳልሆነ ከአንቀጹ መላው ይዘትና ከዚያ በፊትና በኋላ ከተዘረዘሩት ድንጋጌዎች መረዳት ይቻላል።

ከህጉ አደረጃጀት /በተለይም ከ996-1002/ ለመገንዘብ እንደሚቻለው በአንቀጽ 999 የሚቀርበው የወራሹነት ጥያቄ በአንቀጽ 996 እና በተከታዮቹ ቁጥሮች ከተገለፀው

የወራሽነት የምስክር ወረቀት ጋር የተያያዘ ነው። አንቀጽ 996 ማንኛውም ወራሽ ነኝ የሚል ሰው የወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰጠው ፍርድ ቤቶችን መጠየቅ እንሚችል ሲገልጽ ይኸው የምስክር ወረቀት በሌላ ወራሽ ነኝ በሚል ሰው የወራሽነት ጥያቄ /Petitio hearditatis/ ሲቀርብ ሊሰረዝ እንደሚችል አንቀጽ 998/1/ ይገልጻል።

ቀደም ብሎ የወራሽነት ምስክር ወረቀት የወሰደ ሰው ወረቀቱ እስከተሰረዘ ድረስ ወራሽ ነው ተብሎ ቢገመትም በወራሽነት ደረጃ ወይም በሌላ በማንኛውም ምክንያት የተሻለ የመውረስ መብት ያለው ሲቀርብ በአንጻራዊነት ዋጋ ያለው የወራሽነት መብት ሊኖረው አይችልም። የወራሽነት ጥያቄ /petitio hearditatis/ የተሻለ መብት ባለው ሰው ሲቀርብ ቀደም ብሎ የወራሽነት የምስክር ወረቀት የወሰደውና በዚህም ምክንያት ወራሽ ተብሎ የተገመተው ሰው የወሰደውን ንብረት ሁሉ እንዲመልስ የህጉ አንቀጽ 1001 ያስገድደዋል። በመሆኑም በፍትብሐብሔር ሕጉ አንቀጽ 999 እና 1000 ተደንግጎ የሚገኘው ስርዓት /የወራሽነት ጥያቄ/ አንድ ሰው ቀደም ሲል የወራሽነት ምስክር ወረቀት ያለተገቢ ምክንያት የወሰደና ንብረት የያዘ ሰው ያን የያዘውን ምስክር ወረቀትና ንብረት እንዲመልስ የሚደረግበት ሥርዓት ነው። አንድ የሞተ ሰው ወደ ታች የሚቆጠር ተወላጅ እያለው የሚቸው ወላጅ ቀድሞ የወራሽነት የምስክር ወረቀት በማግኘት የውርሱን ንብረት በሙሉ ወይም በክፍል የያዘ ከሆነ የሚቸው ወደታች የሚቆጠር ተወላጅ የወራሽነት ጥያቄ /petitio hearditatis/ በማቅረብ እንደነገሩ ሁኔታ የወራሽነት የምስክር ወረቀት በክፍል ወይም በሙሉ እንዲሰረዝ ሊጠየቅና የወሰደው የውርስ ሀብትም እንደዚሁ በክፍል ወይም በሙሉ እንዲመለስለት ሊጠይቅ የሚያስችለው ይኸው ሕግ ነው። በዚህ ዓይነት ሁኔታ ቀድሞ ሙሉ የወራሽነት የምስክር ወረቀት ወስዶ የነበረው ወራሽ ጌላ ከመጣው እውነተኛው ወራሽ ጋር በአንጻራዊነት ሲታይ “ዋጋ ያለው የወራሽነት ማስረጃ” አይኖረውም፤ ቀድሞ የምስክር ወረቀት የወሰደ

ቢሆንም ይኸው ማስረጃ እንዲሰረዝ ጥያቄ ቀርቦበት በሙሉ ወይም በከፊል ሲሰረዝ የተሰረዘውን ያህል “ዋጋ ያለው ማስረጃ” መሆኑ ይቀራል። /ብቸኛ ወራሽ ነኝ በማለት የወራሽነት የምስክር ወረቀት የወሰደ ሰው በተመሳሳይ ደረጃ ላይ ያለ ሌላ ወራሽ የወራሽነት ጥያቄ የቀረበበት እንደሆነ ማስረጃው የሚሰረዘው በከፊል ነው/ በመሆኑም በፍትሐብሔር ሕጉ ቁ.999 “ዋጋ ያለው የወራሽነት ማስረጃ ሳይኖረው” የሚለው አባባል የሚያመለክተው ክስ የቀረበበት ወገን ወራሽ አለመሆኑን ነው በማለት የተሰጠው ሕግ ትርጉም የህጉን ግልጽ ቃልና መንፈስ የተከተለ አይደለም። ይልቁንም ከላይ እንደተገለፀው ይኸው የህግ ድንጋጌ ከሌሎች ድንጋጌዎች ጋር በአንድነት ሲታይ ቀደም ሲል የማይገባውን ሀብት ወራሽ ነኝ በማለት በከፊል ወይም በሙሉ በእጁ ያደረገን ሰው የሚመለከት ነው። እንደሚታወቀው የህግ ድንጋጌ ለትርጉም አሻሚ ሆኖ ሲገኝ የሚመረጠው አካሄድ የህጉን ዓላማና መንፈስ የተከተለው የሕግ ትርጉም እንጂ አንዱን ሀረግ ለብቻ በመውሰድ የሚሰጠው የህግ ትርጉም አይደለም። ስለሆነም በዚህ ረገድ በአሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት የተሰጠው የህግ ትርጉም ይህ ችሎት በሰጠው የህግ ትርጉም መተካት ይኖርበታል። መግቢያው ላይ እንደገለፀው ከስር ፍርድ ቤት ክስ የቀረበው በ1992 ዓ.ም ሲሆን ክሱ በቅደም ተከተል በ1974 እና 1978 የሞቱትን የአቶ ታደሰ ነገደንና የወ/ሮ ጌጤ ፈይሣን ውርስ የሚመለከት ነው አቶ ታደሰ ነገደ ከሞቱበት ክስ እስከ ቀረበበት ቀን ድረስ ያለው ጊዜ ሲሰላ ከ15 ዓመት በላይ በመሆኑ በህጉ ቁጥር 1000/2/ መሠረት ይርጋ ጊዜው አልፏል። ወ/ሮ ጌጤ ከሞቱ 15 ዓመት ያልሞላቸው ቢሆንም መልስ ሰጪዎች የሚጠይቁት ንብረት በአመልካቾች መያዙን ባወቁ ከሶስት አመት በላይ እንደሆነው በመዝገቡ ከሰፈረው ፍሬ ነገር ስለተገነዘቡን የሳቸውም ውርስ በሚመለከት መልስ ሰጪዎች በአመልካቾች ላይ ክስ የማቅረቢያ ጊዜ አልፎባቸዋል።

ው ሣ ኔ

1. የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት በ.መ.ቁ00480 በግንቦት 16 ቀን 96 ዓ.ም የሰጠው ፍርድና ውሣኔ ተሸሯል።
2. መልስ ሰጪዎች ያቀረቡት ክስ በይርጋ የታገደ በመሆኑ /የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000/1/ ክስን ይህ ፍርድ ቤት ሰርዞታል።

የማይነበብ የአራት ዳኞች ፊርማ አለበት

የሐሳብ ልዩነት

ሥሜ በተራ ቁጥር 4 የተመዘገበው ዳኛ አበላጫው ድምጽ ከሰጠው ውሣኔ እንደሚከተለው በሀሣብ ተለይቻለሁ።

የኦሮሚያ ብ/ክ/መንግሥት ጠቅላይ ፍ/ቤት በዚህ ጉዳይ የቀረበለትን ክርክር መረምሮ በፍ/ህግ ቁጥር 1000 ላይ የተቀመጠው የይርጋ ጊዜ የሚመለከተው በሁለት የወራሽነት ማስረጃ ባላቸው ተከራካሪ ወገኖች የሚነሳውን ክርክር ሳይሆን የወራሽነት ማስረጃ ባላቸውና በሌላቸው ተከራካሪ ወገኖች መካከል የሚነሳውን የይርጋ ክርክር የሚያስተናግድ ነው ሲል የሥር ፍ/ቤቶች ክስ በይርጋ ይታገዳል በማለት የሰጡትን ውሣኔ ሽሮታል።

በእኔ እምነት የኦሮሚያ ጠ/ፍ/ቤት ለፍ/ህግ ቁጥር 1000 የሰጠው ትርጉም የፍ/ብ/ሕጉ በመርህ ደረጃ በአንቀጽ 999 ያስቀመጠውን የተከተለ ስለሆነ ትክክል ነው።

ምክንያቱም በፍ/ብሔር ሕግ ቁጥር 1000 የተቀመጡትን የይርጋ ድንጋጌዎች ለመተርጎም ወይም ተፈፃሚ ለማድረግ በፍ/ብሔር ሕግ ቁጥር 999 ከተቀመጠው የሕጉ መርህ ጋር አገናዝበን ማየት ይኖርብናል።

ይኸውም የፍ/ሕ/ቁጥር 999 አንድ ሰው ዋጋ ያለው የወራሽነት ማስረጃ ሳይኖረው ውርሱን ወይም ከውርሱ አንዱን ክፍል በእጁ ያደረገ እንደሆነ ዕውነተኛው ወራሽ ወራሽነቱ እንዲታወቅለትና የተወሰዱበት የውርስ ንብረቶች እንዲመለሱለት የውርስ ሀብቱን በያዘው ሰው ላይ የወራሽነት ጥያቄ ክሥ ሊያቀርብ እንደሚችል ይደነገጋል።

በዚህ የሕግ አንቀጽ ላይ የውርሱን ሀብት የያዘው የወራሽነት ማስረጃ የሌለው ሰው ሲሆን፤ ንብረቶቹ እንዲመለሱለት የወራሽነት ጥያቄ ክስ አቅራቢው ደግሞ እውነተኛው ወራሽ መሆኑን ሕጉ በግልጽ አስቀምጦታል።

እነዚህ ከሣሽና ተከሣሾች በሕጉም ሆነ በኦሮሚያ ጠ/ፍ/ቤት ውሣኔ እንደሰፈረው አንዱ ዕውነተኛ ወራሽ ሌላው የወራሽነት ማስረጃ የሌለው እንጂ ሁለቱም ዕውነተኛ ወራሾች ወይም የወራሽነት ማስረጃ ያላቸው ተከራካሪዎች አይደሉም።

በመሆኑም በፍ/ሕ/ቁ.999 የተመለከተው ዕውነተኛ ወራሽ የወራሽነት ማስረጃ በሌለው ሰው ላይ ክስ ማቅረብ የሚችለው በፍ/ሕጉ በቁጥር 1000 በተመለከተው የጊዘ ገደብ ውስጥ ነው ተብሎ ሕጉ ሊተረጎም የሚገባው ሲሆን፤ እውነተኛ ወራሾች ተከራካሪ በሆኑባቸው ጉዳዮች ግን በፍ/ሕግ ቁጥር 1000 የተመለከተው የይርጋ ጊዜ የሚመለከታቸው አይደሉም መባሉ ተገቢ ነው።

ስለሆነም በእኔ እምነት የኦሮሚያ ጠ/ፍ/ቤት በዚህ ረገድ የሰጠው ውሣኔ ሕግን መሠረት ያደረገ ነው ተብሎ ሊፀና ይገባዋል በማለት በሀሳብ ተለይቻለሁ።

የዳኛ ፊርማ፡- ደስታ ገብሩ

ወ.ፈ.

ግንቦት 23/1997 ዓ.ም

ዳኞች፡- አቶ ፍሰሐ ወርቅነህ

አቶ አብዱልሃድር መሐመድ

ወ/ሮ ስንዱ ዓለሙ

አቶ ጌታቸው ምህረቱ

አቶ መስፍን እቁበዮናስ

አመልካች፡- ወ/ሮ በላይነሽ ከበደ - ቀረበች

ተጠሪ፡- አቶ ጥበቡ ገ/ሊባኖስ - ቀረበ

መዝገቡ ተመርምሮ የሚከተለው ውሣኔ ተሰጥቷል፡፡

ው ሣ ኔ ፣

አቤቱታው የቀረበው የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት ጠቅላይ ፍ/ቤት በፍ/ብ/ደ/መ/ቁ. 2963 ግንቦት 24 ቀን 1996 ዓ.ም በሰጠው ውሣኔ ላይ ነው፡፡

ጉዳዩ በተጀመረበት የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት የሰሜን ጉንደር መስተዳድር ዞን ከ/ፍ/ቤት የአሁን አመልካች ከሆነ የአሁን ተጠሪ ደግሞ ተከሆኖ ነበሩ፡፡ የክሱ ይዘት ተከሆኖ የሚችል እህቱ ወ/ሮ ትርጉሙ ከበደ ባለቤት ነበር ፤ እኔ ለእህቱ ወራሽ መሆኔን ያረጋግጥኩ ሲሆን ተከሆኖ የእህቱ ድርሻ የሆነውን ብር 30,000.00 የቤት ግምት ፣ ግምቱ ብር 15,668.00 የሆነ ባህር ዛፍ የቤት ቁሳቁስ ይዞ ስለሚገኝ እንዲያስረክበኝ ይወሰንልኝ የሚል ነው፡፡ ፍ/ቤቱም ግራ ቀጧን ከአከራከረ በኋላ በሚችና በተከሆኖ መካከል ከ1958 ዓ.ም እስከ 1991 ዓ.ም ድረስ ፀንቶ የቆየ ጋብቻ መኖሩ ስለተረጋገጠ ሁለቱ ባልና ሚስት መሆናቸውን ተቀብለናል፤ እንዲሁም ሁለቱ አብረው ሲኖሩ ቤት መስራታቸው ባህርዛፍም እንደነበራቸው ስለተረጋገጠ ቤቱን ከተስማሙ አንዳቸው ብር 30,000.00 ለሌላቸው ሰጥተው ቤቱን ያስቀሩ ፤ አለዚያ ሸጠው እኩል ይከፋፈሉ ፤ ባህርዛፉንም እኩል ይከፋፈሉ በማለት ወስኗል፡፡

ከዚህ ውሣኔ ላይ በአሁኑ ተጠሪ አማካኝነት ይገባኝ የቀረበለት የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ደግሞ እንደዚሁ ግራ ቀጧን አከራክሮ ጉዳዩ ፍፃሜ ማግኘት ያለበት በነገሩ የቤተሰብ ሕግ ነው፤ ጋብቻ መኖሩን በሁኔታ ለማስረዳት የሚያስፈልገው የምስክሮች ቁጥር አራት እንደሆነ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 700/1/ ላይ ተደንግጓል፤ ይሁን እንጅ በሟች እና በስር ተከሣሽ መካከል ጋብቻ አለ የተባለው ሦስት ምስክሮችን በመስማት በመሆኑ የተጠቀሰው የሕጉ መስፈርት የተሟላ አይደለም፤ በተጨማሪም ምስክሮቹ ቃላቸው ተመሳሳይነት የሌለውና ጋብቻው ሲፈፀምም ነበርን ያላሉ ስለሆነ ጋብቻው በሁኔታ መኖሩን አስረድተዋል ማለት የሚቻል አልሆነም፤ በሁለቱ መካከል ጋብቻ መኖሩን የሚያሳይ ማስረጃ ባለመቅረቡም በመካከላቸው ሕጋዊ ጋብቻ የለምና የንብረት ይገባኛል ክስ ሊቀርብ አይችልም ሲል የስር ውሣኔውን ሽርታል።

አመልካች ይኸ ውሣኔ ይሻርልኝ ስትል አቤቱታዋን ለዚህ ችሎት ያቀረበች ሲሆን ተጠሪም ውሣኔው ሊፀና ይገባዋል በማለት መልሱን ሰጥቶ ተከራክሯል።

ይህም ችሎት በሟች እና በተጠሪ መካከል ጋብቻ የለም በሚል መወሰኑና የአመልካች የንብረት ይገባኛል ጥያቄ ውድቅ መደረጉ ተገቢ መሆኑን አለመሆኑን መርምሯል።

በሟች እና በተጠሪ መካከል ጋብቻ መኖሩን እንዲያስረዱ በአመልካች የተቆጠሩትና በስር ፍ/ቤት የተሰሙት ምስክሮች ብዛት ሦስት መሆኑን፤ እነዚህ ምስክሮች ደግሞ በተመሳሳይ ሁኔታ ሁለቱ ሰዎች ተጋብተው ይኖሩ እንደነበር እንደሚያውቁ መመስከራቸውን የስር ውሣኔ ያስረዳል። በሌላ በኩል ደግሞ ተጠሪ ሟቿ የቤት ሰራተኛዬ እንጂ ሚስቴ አልነበረችም ቢልም ለዚህ ማስረጃ እንደሌለው የገለፀ መሆኑ በውሣኔው ተመልክቷል።

የጋብቻ ጽሁፍ በሌለ ጊዜ ጋብቻን የባልና ሚስት ሁኔታ መኖሩን በአራት ምስክሮች በማስረዳት ማረጋገጥ እንደሚቻል በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 700 ላይ መደንገጉ ይታመናል። በሁለት ሰዎች መካከል የጋብቻ ሁኔታ አለ የሚባለውም ምስክሮቹ ሁለቱ ባልና ሚስት ነን እየተባሉ የሚኖሩና እነርሱም የሚያውቁት ባልና ሚስት መሆናቸውን እንደሆነ አረጋግጠው ሲገኙ መሆኑም በፍ/ብ/ሕ/ቁ.699(2) ላይ የተመለከተ ነው። በሌላ በኩል ደግሞ ይህን

ለማስረዳት ሊቀርቡ የሚገባቸው ምስክሮች ብዛት አራት መሆኑ ግልጽ ቢሆንም የጋብቻ ሁኔታ መኖሩ አለመኖሩ ጉዳይ ላይ ውሳኔ ለመስጠት ግን የምስክሮቹ ቁጥር ብቻ ሳይሆን የተሰጠው የጠምስክርነት ቃል ተጠቃሎ ሲታይ ከሕጉ ጋር የተዛመደና አሳማኝነት ያለው ይሆን ዘንድም አስፈላጊ ነው ለምሳሌ ቁጥራቸው ከአራት በታች የሆኑ እማኞች በሁለት ሰዎች መካከል የጋብቻ ሁኔታ መኖሩን አስረድተው ቢገኝ ነጥቡ በአራቱም ምስክሮች ስለአልተረጋገጠ የጋብቻ ሁኔታ አለ ሊባል አይችልም የሚል መደምደሚያ ላይ የሚደርስ አይሆንም። አራት ምስክሮች እንዲቀርቡ የሚጠይቀው የሕጉ ድንጋጌ ነጥቡ በሁሉም ምስክሮች በተመሳሳይ ሁኔታ የመረጋገጡን ጉዳይ አለማው እንዳደረገው ተወስዶ ሊተረጉም የሚገባው አይደለም።

በተያዘው ጉዳይ በአመልካች የቀረቡት ምስክሮች ሦስት መሆናቸው በድንጋጌው የተፈለገው ቁጥር አለመሟላቱን ቢያሳይም የሰጡት የምስክርነት ቃል ግን ሟችና ተጠሪ ባልና ሚስት ነን እያሉ ይኖሩ የነበሩና እነርሱም የሚያምኑት ሁለቱ ባልና ሚስት መሆናቸውን መሆኑን በስር ውሳኔ ላይ ከሰፈረው የቃላቸው መንፈስ መገንዘብ የሚቻል ነው። ተጠሪ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 700(2) አግባብ አራት ምስክሮች በማቅረብ ነጥቡን ማስተባበል ይችል የነበረ ቢሆንም ይኸን አላደረገም። ይልቁንም ሟቿ ሚስቱ ስላለመሆኗ ማስረጃ ማቅረብ እንደማይችል አስመዝግቧል።ይህ ደግሞ ተጠሪው ክርክሩን በማስረጃ ያልስደገፈ መሆኑን ግልጽ ያደርገዋል።

የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ግን ተከራካሪዎቹ ሙግትቸውን በማስረጃ ያስደገፉበትን ሁኔታ ጭምር ከግምት አግብቶ መወሰን ሲገባው አንድም የአመልካች ምስክሮች ቁጥር ሦስት የመሆኑ ጉዳይ ላይ ብቻ በማተኮር ሌላም ምስክሮቹም በጋብቻ ጊዜ የነበሩ አይደሉም የሚል በሕጉ ያልተጠየቀ መለኪያ በመጨመር እንደዚሁም ምክንያቱን ግሉጽ ሳይደርግ ቃላቸው ይቀረናል በማለት በመካከላቸው ጋብቻ የለም የሚል መደምደሚያ ላይ ደርሷል። ፍ/ቤቱ የምስክሮቹ ቁጥር አራት መሆን ይገባዋል ቢል እንኳን ቁጥራቸው ተሟልቶ ጉዳዩ ውሳኔ እንዲያገኝ በማድረግ ፈንታ ከነምላሹ የአመልካች አቤቱታ ውድቅ እንዲሆን መወሰኑም ተገቢውን ስርዓት አለመከተሉን ያመለክታል።

በመሆኑም ይኸ ችሎት አመልካች ሦስት ምስክሮች መቁጠሯ ከፍ/ብ/ሕ/ቁ.700(1) ጋር የተጣጣመ አለመሆኑን ቢያምንም ተጠሪው ምስክሮች አቅርቦ ያላስተባበለው የተሰሙት ምስክሮች ቃል ግን በሟች እና በተጠሪ መካከል የጋብቻ ሁኔታ መኖሩን የሚያረጋግጥ ሆኖ አግኝቶታል። ስለሆነም በሁለቱ መካከል ጋብቻ ነበር በማለት ወስኗል። አመልካች የሟቿ ወራሽ እንደመሆኗ በተጠሪ መያዙ የተረጋገጠውን የሟች ድርሻ ንብረት ልታገኝ ይገባታልና ንብረትን አስመልክቶ ክሱ በቀረበበት በሰሜን ጉንደር መስተዳድር ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት የተሰጠው ፍርድ ተፈፃሚነት ሊያገኝ ይገባዋል በማለት ወስኗል። በዚህም አቤቱታው የቀረበበትን የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት ጠቅላይ ፍ/ቤት ውሣኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥሕ/ቁ. 348(1) መሠረት ሽርታል። ይፃፍ።

መዝገቡ ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ተ.ወ

የሰበርዩ መ/ቁ. 16721

የካቲት 11/1997 ዓ.ም

ዳኞች፡- አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ

አቶ ፍስሐ ወርቅነህ

አቶ አብዱልሥድር መሐመድ

ወ/ሮ ስንዱ ዓለሙ

አቶ ጌታቸው ምህረቱ

አመልካች፡- አቶ አክሊለማርያም አበባው - ቀረበ

ተጠሪ - የለም

መዝገቡ ተመርምሮ የሚከተለው ውሣኔ ተሰጥቷል፡፡

ው ሣ ኔ ፣

አቤቱታው የቀረበው የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት ጠቅላይ ፍ/ቤት በፍ/ብ/ደ/መ/ቁ. 83/96 ግንቦት 18/1996 ዓ.ም ከሰጠው ትእዛዝ ላይ ነው፡፡

አመልካች ሟች በዛወርቅ ደምሴ ያደረጉልኝ ኑዛዜ ፀድቆ የኑዛዜ ወራሽ ለመሆኔ ማስረጃ ይሰጠኝ በማለት በወረዳ ፍ/ቤት አመልክቷል፡፡ ፍ/ቤቱም የአመልካቹን ምስክሮች ካአዳመጠ በኋላ ኑዛዜው በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ ሊያሟላ የሚገባውን ስርዓት አያሟላም በማለት አቤቱታውን ውድቅ አድርጎታል፡፡

ይግባኝ የቀረበለት የሰሜን ሸዋ መስተዳድር ከፍተኛ ፍ/ቤት ኑዛዜው የተነበበ መሆኑን አይገልጽምና በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 881 የተመለከተውን መስፈርት አያሟላም ሲል የስር ውሣኔን የተቀበለው ሲሆን የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤትም ውሣኔው ጉድለት የለበትም በማለት ይግባኝ ውድቅ አድርጎታል፡፡

አመልካችም ውሣኔው መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የተፈፀመበት ነው በማለት አቤቱታውን ለዚህ ችሎት አቅርቧል፡፡

ችሎቱም የሟች ኑዛዜ ፈራሽ ሊሆን ይገባዋል ወይስ አይገባውም ? የሚለውን መርምሯል፡፡

ሟች በዛወርቅ ደምሴ ያደረጉት ኑዛዜ ጥር 27 ቀን 1995 ዓ.ም የፈሰሰ ስለመሆኑ ቀኑ የተባራበት ፤ በአራት እማኞች ፊት የተደረገ መሆኑን የሚገልጽ እና ምስክሮቹም ሆኑ ተናዛዊ የፈረሙበት ነው። እንዲሁም ኑዛዜው እማኞቹ ፊርማቸውን ያኖሩበት ኑዛዜውን ሰምተውት መሆኑን የሚያመለክት ነው። በተጨማሪም ሟችና እማኞች ኑዛዜውን የፈረሙት ተነባባቸው ከአዳመጡ በኋላ መሆኑን መመስከራቸውን በወረዳ ፍ/ቤት ውሣኔ ላይ መገንዘብ የሚቻል ነው።

እንዲህ ከሆነ ደግሞ ኑዛዜው በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 881 የተመለከተውን መስፈርት አላሟላም የሚባል አይሆንም።

ስለሆነም ይኸ ችሎት ለሟች በዛወርቅ ደምሴ የተደረገው ግልጽ ኑዛዜ ሊፈርስ አይገባም ፤ እንዲሁም አመልካች የኑዛዜ ወራሿ ስለመሆኑ ማስረጃ ሊሰጠው ይገባል በማለት ወስኗል። በዚህም የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት ጠቅላይ ፍ/ቤት በፍ/ብ/ደ/መ/ቁ. 83/96 ግንቦት 18/1996 ዓ.ም የሰጠውን ትእዛዝ ሽርታል።

መዝገቡ ይመለስ።

የማይክብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ተ.ወ

ዳኞች፡- ፍስሐ ወርቅነህ

ዓብዱልቃድር መሐመድ

ተገኔ ጌታነህ

ደስታ ገብሩ

አሰግድ ጋሻው

አመልካች፡- ወ/ሪት ሠሎሜ ደምሰው ጠበቃው ቀረበ

ተጠሪዎች፡- 1. ወ/ት አበባ ደምሰው

2. ወ/ሪት ነገደፀሐይ ደምሰው

3. ወ/ሮ እጅጋየሁ ደምሰው

4. አቶ ልዑልሰገድ ደምሰው

ጠበቃቸው ቀርቧል።

ው ሣ ኔ

ለዚህ የሰበር አቤቱታ መነሻ የሆነው ጉዳይ የተጀመረው በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ነው።

በፌ/መ/ደረጃ ፍ/ቤት የአሁን አመልካች ወላጅ አባቱ አቶ ደምሰው በየነ ነሐሴ 21/1987 ባደረጉት ኑዛዜ ተጠቃሚ ስላደረጉኝ የኑዛዜ ወራሽነቴን እንዲሁም ያለኑዛዜ ወራሽነቴ ተረጋግጦ ማስረጃ ይሰጠኝ በማለት ታመለክታለች።

የአሁን ተጠሪዎችም በተቀዋሚነት ቀርበው ሟች አቶ ደምሰው በየነ አደረጉት የተባለው ኑዛዜ በየገፁ አልተፈረመበትም በአራት ምሥክሮች ፊት ያልተደረገና ኑዛዜውም በተናዛ ንብረት ባልሆነው ቤት ላይ የተደረገ ስለሆነ ፈራሽ ነው በማለት ተከራክረዋል።

በሌላ በኩል አመልካቾቹ የተጠቀሰው ኑዛዜ ፈራሽ ይሁን በማለት በመ/ቁጥር 523/92 አቤቱታ በማቅረባቸው የአሁን አመልካች ደግሞ በተቀዋሚነት ቀርባ ኑዛዜው ሊፈርስ አይገባም በማለት የተከራከረች በመሆኑ የሥር ፍ/ቤት ሁለቱንም መዛግብት አጣምሮ ከመረመረ በኋላ የአሁን አመልካች በፍ/ሕ/ቁጥር 842/1/ መሠረት የሟች አባቷ

የአቶ ደምሰው በየነ ሕጋዊ ወራሽ ናት ፤ ኑዛዜው ፈራሽ ነው ? አይደለም? የሚለውን ጭብጥ በተመለከተ ኑዛዜው የተደረገው በተናዛዢ ጽሁፍ መሆኑንና ኑዛዜውም በምስክሮች ፊት መደረጉን ስለሚያመለክት ኑዛዜው በፍ/ሕ/ቁጥር 880 እንደተመለከተው ግልጽ ኑዛዜ ነው። ነገር ግን ከአራት ምስክሮች ውስጥ በኑዛዜው ላይ ፈርማቸውን ያኖሩት ሁለት ምስክሮች ብቻ ስለሆኑ በወ/ሕግ ቁጥር 881/2/ እንደተመለከተው በአራት ምስክሮች ኑዛዜው መደረጉና ለአራቱም ምስክሮች የተነበበላቸው መሆኑን ስለማያስረዳ ኑዛዜው ፈራሽ ነው ፤ ኑዛዜው ሕጉ የሚያዘውን ፎርማሊቲ ባለሟሟላቱ ፈራሽ ነው ስለተባለ ተጠሪዎች ያቀረቡትን ሁለተኛ የመቃወሚያ ነጥብ መመርመር አያስፈልግም በማለት በሥ/ፋ/መ/ቁ.42/92 በ28.6.93 በዋለው ችሎት ውሣኔ ሰጥቷል።

የአሁን አመልካችም በዚህ ውሣኔ ቅር ተሠኝታ ይግባኝ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በማቅረቧ የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በኮ/ቁ/3550 ታህሣሥ 9/1996 ዓ.ም በዋለው ችሎት ሟች ነሐሴ 21/1987 ያደረጉት ኑዛዜ በእራሳቸው ጽሁፍ የተፃፈ ስለመሆኑ በመልስ ሰጭዎች በኩል የታመነ ነው ኑዛዜውም ይህንኑ ስለሚያመለክት ኑዛዜው በተናዛዢ ጽሁፍ የሚደረግ ኑዛዜ ነው በኑዛዜው ላይ እማኞች እንዲኖሩ መደረጉ ኑዛዜውን የግድ በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ አያስፈልገውም ኑዛዜው በተናዛዢ የእጅ ጽሁፍ የሚደረግ ኑዛዜ ሊያሟላ የሚገባውን ፎርማሊቲ ያሟላ ነው በማለት የፌ/መ/ደረጃ ፍ/ቤትን ውሣኔ በከፊል በመሻር አመልካቿ የአቶ ደምሰው በየነ የኑዛዜ ወራሽ ናት በማለት ውሣኔ ሰጥቷል።

የአሁን ተጠሪዎችም በበኩላቸው በዚህ ውሣኔ ቅር ተሰኝተው ለፌ/ጠቅላይ ፍ/ቤት የይግባኝ ቅሬታ በማቅረባቸው ፍ/ቤቱ ኑዛዜው ግልጽ ኑዛዜ ነው ፤ በፍ/ሕ/ቁጥር 881 የተመለከተውን ፎርማሊቲ አያሟላምና ፈራሽ ነው በማለት የፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤትን ውሣኔ በመሻር የፌ/መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤትን ውሣኔ አጽንቶታል።

ይህ የሠበር አቤቱታም የቀረበው የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ሥህተት አለበት በማለት ሲሆን አመልካች በጠበቃዋ አማካይነት ነሐሴ 5/1996 ዓ.ም ጽፋ ያቀረበችው አቤቱታ ፍሬ ቃል ኑዛዜው በተናዛዢ ጽሁፍ በሚደረግ ኑዛዜ ዓይነት መሆኑን ተናዛዢ በኑዛዜያቸው ውስጥ በግልጽ በገዛ ብዕራ ጽፌ የኑዛዜ ቃል አድርጌአለሁ በማለት

ገልፀዋል፣ ተጠሪዎች የአባታችን ጽሑፍ አይደለም ወይም ኑዛዜው በተናዛዥ ጽሑፍ የሚደረገውን ፎርማሊቲ አያሟላም አላሉም ፣ በኑዛዜው ላይ እማኞች ፈርመው መገባታቸው ኑዛዜውን ፈራሽ አያደርገውም፡፡

በተናዛዥ የሚደረግ ኑዛዜ በግልጽ ለሚደረግ ኑዛዜ የሚለየው በምስክርነት መኖርና አለመኖር ብቻ ሳይሆን የኑዛዜ ዓይነት የራሱ መለያ ማለትም በየወረቀቶቹ ላይ የተናዛዥ ፊርማ፣ ቀን መኖርና የመሳሰሉት ስላሉት የእማኞች ፊርማ እስካለ የግድ ግልጽ ኑዛዜ ይሆናል የሚለው ሉጂካል አይደለም ፣ በሌላ በኩል የኑዛዜውን ዓይነት የመምረጥ መብትም የተናዛዥ ስለሆነ የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ኑዛዜው ግልጽ ኑዛዜ ነው በማለት የሰጠው ትርጉም ሕግን መሠረት ያላደረገ ነውን ውሳኔው መሠረታዊ የሕግ ሥህተት ስላለበት ተሸሮ የፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤት ውሳኔ እንዲፀና ተጠሪዎችም ወጭዬን ይተኩልኝ የሚል ነው፡፡

የማመልከቻው ኮፒ ለተጠሪዎች ደርሷቸው ታህሣሥ 8/1997 በተፃፈ መልስ የአመልካች አቤቱታ በየጊዜው የሚቀያየር ነው ፣ ጭብጡ ኑዛዜው ግልጽ ኑዛዜ ነው ? ወይስ በእጅ ጽሑፍ የተሠጠ ኑዛዜ ? የሚል ሆኖ አመልካች በየትኛው አቋም ላይ እንደሚከራከሩ እስከአሁን ስላልተለየ ይህ ባልተለየበት ሁኔታ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለ ለማለት አይቻልም ኑዛዜው በፍ/ሕ.ቁጥር 881(1-3) መሠረት ግልጽ ኑዛዜ መሆኑን ራሱ ያስረዳ ነገር ግን ሕጉ የሚጠይቀውን ፎርማሊቲ ስለማያሟላ መፍረስ አለበት - ኑዛዜው በተናዛ፣ ጽሑፍ ተዘጋጅቶ በምስክር ፊት ከተደረገ ኑዛዜው ግልጽ ኑዛዜ መሆኑን ሕጉ በማያሻማ ሁኔታ ያመለክታል፡፡ ኑዛዜው በሁለት እማኞች ፊት መፈፀሙን ተናዛዥ ያልጠቀሷቸው ሌሎች ሁለት ሠዎች በሰነዱ ላይ ፈርመው የተገኙ ቢሆንም እነዚህ ሠዎች ለምን ? የት ? መቼ? እንደፈረሙ አልተገለፀም፡፡ ይህም በሕጉ የተጠየቀው ፎርማሊቲ እንደተሟላ ለማስመሰል የቀረበ ነው በተጨማሪ ኑዛዜው በሌላ ሰው ሀብት ላይ የተደረገ ነው ፤ ከሕጋዊ ጋብቻ የተገኙ ልጆችን ያለአግባብ የመውረስ መብታቸውን የነፈገ ኑዛዜው ብለን ተከራክረናል፡፡ ይሁንና የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤትን የፌ/መ/ደረጃ ፍ/ቤቶች ኑዛዜው ግልጽ ኑዛዜ ነው ፎርማሊቲውን ስለማያሟላ ፈራሽ ነው በማለት የሠጡት ውሳኔ የሚነቀፍ ስላልሆነ ሊፀና ይገባዋል ፣ ከዚህ በተጨማሪ በሥር ፍ/ቤት ያነሣናቸው ማለትም

ኑዛዜው ያለአግባብ ከውርስ ነቅሎናል ፣ እንዲሁም ሌሎች ኑዛዜውን ፈራሽ የሚያደርጉ ነጥቦቻችን ታይተው ውሣኔ ይሰጥልን በማለት የተከራከሩ ሲሆን ፤ አመልካችም ታህሣሥ 28/97 ጽፋ ያቀረባቸው የመልስ መልስ አቤቱታዋን የሚያጠናክር በመሆኑ በድጋሚ መመዝገብ አላስፈለገም፡፡

በዚህ መዝገብ የቀረበው ክርክር ከፍ ብሎ በዝርዝር እንደተመለከተው ሲሆን በኛ በኩል የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤትና የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ሟች አቶ ደምሠው በየነ ነሐሴ 21/1997 አደረጉት የተባለው ኑዛዜ ግልጽ ኑዛዜ ሆኖ ሕጉ የሚጠይቀውን ፎርማሊቲ አይሟላምና ፈራሽ ነው በማለት የሰጡት ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ? የለበትም? የፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤት ኑዛዜው በተናዛዢ ጽሁፍ የሚደረግ ኑዛዜ ነው በማለት የሰጠውን ውሣኔ የፌ/ጠ/ፍ/ቤት መሻሩ በአግባቡ ነው ? አይደለም ? ተጠሪዎች ኑዛዜው ከውርስ ነቅሎናል ተናዛዢ የራሱ ባልሆነ ንብረት ላይ ተናዚል ብለን ያቀረብነው መቃወሚያ ይታያልን በማለት ያቀረቡት ክርክር ተቀባይነት ያለው ስለመሆን አለመሆኑ ከግራ ቀ፣ ክርክርና አግባብ ካላቸው ሕጎች ጋር በማገናዘብ መርምረናል፡፡

የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤትና የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤቶች ሟች አቶ ደምሠው በየነ ነሐሴ 21/87 ያደረጉት ኑዛዜ ፈራሽ ነው ለማለት የሰጡት ምክንያት ምንም እንኳ ሟች እየፃፉ ኑዛዜ ማድረጋቸው ቢገለጽም በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ በተናዛዢ ወይም በሌላ ሰው ሊፃፍ እንደሚችል የፍ/ሕግ ቁጥር 882 የሚደነግግ በመሆኑ ፤

በተናዛዢ ጽሁፍ የሚደረግ ኑዛዜ እና በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ ዋና መለያቸው በምስክሮች ፊት ኑዛዜ ማድረግና አለማድረግ ስለሆነ ፤ ግልጽ ኑዛዜ ግልጽ የሚባለውም በምስክሮች ፊት ስለሚደረግ በመሆኑ ፤ክርክር የተነሣበት ኑዛዜም በምስክሮች ፊት የተደረገ ስለሆነ ኑዛዜው ግልጽ ኑዛዜ ነው ፡፡

ሆኖም በፍ/ሕግ ቁጥር 881 እንደተገለፀው በአራት ምስክሮች ፊት ተነበበ ወዲያውኑ የተፈረመበት መሆኑን ኑዛዜው ስለማያስረዳ ፎርማሊቲውን አያሟላም ፤ ኑዛዜው በሁለት ምስክሮች ፊት የተፈረመ ከሆነም ከምስክሮቹ አንዱ ዳኛ ወይም

ኑዛዜውን የሚያስፈጽመው ሥልጣን የተሰጣቸው አግባብ ያለው ባለሥልጣን መሆን እንዳለበት በፍ/ሕግ ቁጥር 882 የተደነገገ ሲሆን በዚህ መሠረት የተደረገ ኑዛዜ አይደለምና ፈራሽ ነው በማለት ነው።

በመሠረቱ ሟች አቶ ደምሰው በየነ ነሐሴ 21/1997 ያደረጉት ኑዛዜ እራሳቸው እየፃፉ ኑዛዜ ማድረጋቸው አልተካደም በፍ/ሕግ ቁጥር 884 በተናዛዢ ጽሑፍ የሚደረግ ኑዛዜ በተናዛዢ ሙሉ ለሙሉ መፃፍ እንዳለበት ፣ ኑዛዜ መሆኑ በግልጽ መመልከት ያለበት መሆኑ፣ እና ኑዛዜ የተደረገባቸው ወረቀቶች እያንዳንዳቸው ተናዛዢ ሊፈርምባቸው እንደሚገባ ፤ ነገር ግን እነዚህ ፎርማሊቲዎች ካልተሟሉ ኑዛዜው ፈራሽ እንደሚሆን በግልጽ ይደነግጋል።

ይሁንና በተናዛዢ ጽሑፍ በሚደረግ ኑዛዜ ላይ ሕጉ የሚጠይቀው ፎርማሊቲ ከተሟላ በኋላ ሌላ ተጨማሪ ነገር ተደርጎበት ቢገኝ ማለትም ኑዛዜው በምሥክሮች ፊት ተደርጎ ምሥክሮች ፈርመውበት ቢገኝ ኑዛዜው ፈራሽ ይሆናል ወይም በግልጽ እንደተደረገ ኑዛዜ ይቆጠራል አይልም ከዚህም በላይ ደግሞ በተናዛዢ ጽሑፍ የሚደረግ ኑዛዜ ምሥክሮች በሌሉበት ተናዛዢ ለብቻው ኑዛዜ እንዲያደርግ ሕግ ግዴታ አልጣለበትም። ተናዛዢ በሕጉ የተመለከተውን ድንጋጌ እስካልተቃረነ ድረስ በፍ/ሕግ ቁጥር 857/1/ እንደተመለከተው ኑዛዜ የሟቹ ጥብቅ የሆነ ሥራ በመሆኑ የፈለገውን የኑዛዜም ዓይነት መርጦ መናዘዝ መብቱ ነው። በዚህ መዝገብ አከራካሪ የሆነው አቶ ደምሰው በየነ ነሐሴ 21/1987 ዓ.ም ያደረጉት ኑዛዜ በፍ/ሕግ ቁጥር 884 በተናዛዢ ጽሑፍ የሚደረግ ኑዛዜን ፎርም ማሟላቱ እስካላከራከረ ድረስ ሕጋዊ ነው የማይባልበት አንዳችም ምክንያት የለም።

እዚህ ላይ የአሁን ተጠሪዎች በሥር ፍ/ቤት የኑዛዜውን ፎርም አስመልክተን ካነሥነው መቃወሚያ በተጨማሪ ኑዛዜው ከውርስ ነቅሎናል ፣ ኑዛዜ የተደረገው በሌላ ሰው ሀብት ላይ ነው ብለን ስለተከራከርን ይህም አብሮ ይታያልን ለሚሉት ፣ ኑዛዜው ከውርስ ነቅሎናል ብለው በፌ/መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ስለመከራከራቸው የሥር መዝገቡ ግልባጭ ስለማያስረዳ በዚህ ደረጃ አዲስ ክርክር ለማቅረብ አይችሉም ፤ ኑዛዜ የተደረገው በሌላ ሰው ሀብት ላይ ነው ለሚሉትም የፌ/መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ይህን መቃወሚያ መመርመር

አያስፈልገኝም ብሎ ኑዛዜው ፈራሽ ነው ሲል የወሰነ ቢሆንም የአሁን አመልካች ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ይግባኝ ባቀረበች ጊዜ የሥነ ሥርዓት ሕጉን ተከትለው መስቀለኛ ይግባኝ በማቅረብ ውሣኔው እንዲታረምላቸው ሊጠይቁ ሲገባ ይህን መብታቸውን አልፈው አመልካቿ ባቀረበችው የሰበር አቤቱታ የነርሱም ቅሬታ አብሮ እንዲታይ ያቀረቡትን ጥያቄ የምንቀበለው አይደለም፡፡

ስለሆነም የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤትም ሆነ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት አቶ ደምሰው በየነ ነሐሴ 21/1987 ያደረጉት ኑዛዜ በተናዛዣ ጽሑፍ የሚደረግ ኑዛዜ ሆኖ ሕጉ የሚጠይቀውን ፎርማሊቲ አሟልቶ እያለ ነገር ግን ምሥክሮቹ በኑዛዜው ላይ ፊርማ ማድረጋቸው መሆኒት በማድረግ ብቻ ኑዛዜው ግልጽ ኑዛዜ ሆኖ ሕጉ የሚጠይቀውን ፎርም አላሟላምና ፈራሽ ነው በማለት የሰጡት የውሣኔ ክፍል መሆኒታዊ የሕግ ሥህተት ስላለበት ውሣኔዎቹን ሽረን አመልካቿ የሚች የአቶ ደምሰው በየነ የኑዛዜ ወራሽ ናት በማለት የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት የሰጠውን ውሣኔ አጽኑተናል፡፡

ግራ ቀ፯ ወጭና ኪሣራ ይቻቻሉ፡፡

መዝገቡ ተዘግቷል ለመ/ቤት ይመለስ፡፡

ት እ ዛ ዝ ፣

የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ኑዛዜው ፈራሽ ነው በማለት የሰጠው የውሣኔ ክፍል ብቻ መሻሩ እንዲታወቅ የዚህ ውሣኔ ግልባጭ ይደረሰው፡፡

የማይክብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት፡፡

ተ.ወ

የፍ/ብ/ይ/መ/ቁ 16857

ታህሳስ 25 ቀን 1997 ዓ.ም

ዳኞች፡- ሐገስ ወልዱ

ዳኚ መላኩ

ሆሣዕና ነጋሽ

ይግባኝ ባዮች፡- 1ኛ/ አቶ አበራ አየለ } ጠበቃቸው አቶ ሚሊዮን አሰፋ
2ኛ/ ወ/ት ሂሩት ጂማ } ቀረበ።

መልስ ሰጪዎች፡- 1ኛ/ አቶ ግርማ ጂማ

2ኛ/ አቶ አሸብር አየለ ጠበቃው አቶ ተማም አባቡልጉ ቀረበ

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ውሳኔ ሰጥተናል፡፡

ው ሣ ኔ ፤

ይህ ይግባኝ ሊቀርብ የቻለው የአሁኑ ይግባኝ ባዮች የፌደራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በፍ/ይ/መ/ቁ 05770 በይግባኝ ደረጃ ቀርቦለት በነበረው የኑዛዜ ጉዳይ ላይ ግራቀኙን ሲያከራክር ቆይቶ ሰኔ 25 ቀን 1996 ዓ/ም በዋለው ችሎት መርምሮ ለክርክሩ መነሻ ሆኖ የተገኘው ሚቹ አቶ ጅማ ወልደዮሐንስ ጥቅምት 26 ቀን 1987 ዓ.ም በጽሑፍ አድርገዋል የተባለው ኑዛዜ በምስክሮች ፊት ተነቦ የተፈረመ ስለመሆኑ ሰነዱ አያስረዳም ምስክሮች ተነቦላቸው የፈረመበት መሆኑ ካልተረጋገጠ ደግሞ ሕጉ የሚያዘውን ፎርማሊቲ ተብሎት የተፈፀመ ኑዛዜ ነው ሊባል ስለማይችል ፈራሽ ነው፤ ስለዚህ የፌደራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ኑዛዜውን በማጽደቅ እነ አበራ አየለ የኑዛዜ ወራሾች ናቸው በማለት የወሰነው አለአግባብ ነው ብሎ በመሻር መወሰኑን በመቃወማቸው ምክንያት ሲሆን ይግባኝ ባዮች ይኼው ከፍተኛው ፍ/ቤት የሰጠው ውሳኔ ትክክል አይደለም ብለው የሚቃወሙባቸውን ምክንያቶች ነሐሴ 12 ቀን 1996 ዓ.ም በጠበቃቸው አማካኝነት በተፃፈ የይግባኝ ማመልከቻ በመዘርዘር አቅርበዋል፡፡

ይግባኝ ባዮች ክርክሩን በመጀመሪያ ደረጃ ያየው የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ለክርክሩ መነሻ ሊሆን የቻለውን ኑዛዜ በተመለከተ ተናዛዥና እና ምስክሮቹ በኑዛዜው ሰነድ ላይ የሰፈረው የተናዛዥ ትክክለኛ ቃል ስለመሆኑ አረጋግጠው ወዲያውኑ የጣት አሻራ እና ፊርማቸውን ያስፈሩበት መሆኑን በምሥክሮች አጣርቶ ሊያረጋግጥ የቻለውን ከፍተኛው ፍ/ቤት በየትኛውም ተከራካሪ ወገን ያልተነሣውን የክርክር ሁኔታ ራሱ በማንሣት በኑዛዜው ሰነድ ላይ በተናዛዥ እና ምስክሮች ፊት መነበቡን የሚገልጽ ሐረግ የለም በሚል ምክንያት ኑዛዜው ተቀባይነት ሊሰጠው የሚገባ አይደለም በማለት የወሰነው አለአግባብ ነው፤ በመጀመሪያ የተሰጠውን ውሣኔም ያሻረው በቂ ባልሆነ ምክንያት ነው ባዮች መሆናቸውን ካቀረቡት የይግባኝ ማመልከቻ ለመረዳት ተችሏል።

ይህ ፍ/ቤትም የይግባኙን ማመልከቻ እና ይግባኝ የተባለበትን ውሣኔ እንዲሁም ከሥር ጀምሮ ያለውን የመዝገቡን ታሪክ ከመረመረ በኋላ እነ ግርማ ጅማ በተቃዋሚነት አቀረቡ በተባለው ክርክር መነሻ የኑዛዜው ተጠቃሚዎች ናቸው የተባሉት እነ አበራ አየለ ይጽደቅልን ብለው ለፍ/ቤት ያቀረቡት ጥቅምት 26 ቀን 1987 ዓ.ም የተባፈው ኑዛዜ ፈራሽ ነው ተብሎ ሊወሰን ይችላል አይችልም? መልስ ሰጪዎች ከመነሻው ኑዛዜውን ለመቃወም የሚያስችል መብት ያላቸው ስለመሆኑ የሚያረጋግጥ ማሥረጃ ሊያቀርቡ ችለዋል አልቻሉም? ኑዛዜ አደረገ የተባለውን ሰው በሕግ የመውረስ መብት ያላቸው መሆኑ ማይረጋገጥ በተቃዋሚነት ቀርበው ሊከራከሩ ይችላሉ አይችሉም? የሚሉት ጥያቄዎች እና የኑዛዜው ፈራሽ መሆን አለመሆን ተጣርተው መወሰን የሚያስፈልጋቸው ነጥቦች ሆኖ ስላገኘው ይግባኙ የሚያስቀርብ ነው በማለት የይግባኙ ማመልከቻ ከመጥሪያ ጋር ለመልስ ሰጪዎች ተልኮ እነዲቀርቡ ያዘዘ ሲሆን በዚሁ መሠረት ሁለተኛው መልስ ሰጪ ብቻ ሊገኝ ችሏል ተብሎ ደርሶት ቀርቦ ተከራክሯል። አንደኛው መልስ ሰጪ ግን የሞተ መሆኑ ተነግሮ ተክቶት የሚከራከር ህጋዊ ወራሽ ስለመኖሩ ለማረጋገጥ ባለመቻሉ ባለው መልስ ሰጪ ብቻ ክርክሩ እንዲቀጥል ተደርጓል። በይግባኝ ባዮች እና በቀረበው መልስ ሰጪ መካከል ያለው የይግባኝ ክርክር በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 339/1/ መሠረት በቃል ተሰምቷል።

በዚህም መሠረት የይግባኝ ባዮች ጠበቃ በይግባኙ ማመልከቻ ላይ እንደተገለፀው ጥቅምት 26 ቀን 1987 ዓ.ም የተደረገው ግልጽ ኑዛዜ በሕጉ የሚፈርስበት ምክንያት አለመኖሩን በማሥረዳት የተከራከረ ሲሆን የሁለተኛው መልስ ሰጪ ጠበቃ ደግሞ

በሰጠው መልስ ይግባኝ ባዮች ይጽደቅልን የሚሉት ኑዛዜ በሕጉ ግልጽ ኑዛዜ የሚባለው አይነት ሆኖ ከታየ ሕጉ በሚያዘው ፎርም መሠረት የተፈፀመ መሆን ይኖርበታል። ሕጉ ግልጽ ኑዛዜ በተናዛዥና በአራት ምስክሮች ፊት ተነቦ መፈርም ያለበት መሆኑን ይደነግጋል። የሕጉም ድንጋጌ አስገዳጅት ያለው ስለሆነ ለግልጽ ኑዛዜ የታዘዘው ፎርም ተሟልቶ መገኘት አለበት ። በዚህም መሠረት በተናዛዥና በአራት ምሥክሮች ፊት ተነቦ የተፈረመ ስለመሆኑ ተጽፎ ከተገኘው የኑዛዜ ሰነድ ራሱ ካልተረጋገጠ ኑዛዜው ፈራሽ ነው ። በኑዛዜው ላይ ያልተገለፀውን ነገር በምሥክሮች ለማረጋገጥ ስለማይቻል ይግባኝ ባዮች ኑዛዜው በተናዛዥና በምሥክሮች ፊት ተነቦ ስለመፈረሙ ፍ/ቤት ቀርበው በመስከሩት ምሥክሮች ተረጋግጧል በሚል ያቀረቡት ክርክር በሕጉ ተቀባይነት የለውም። መልስ ሰጪዎች ከመነሻው አንስቶ ኑዛዜው ሕጉ በሚያዘው ፎርማሊቲ መሠረት አልተፈፀመም በማለት በአጠቃላይ ስለፎርማሊቲ የሚመለከት ክርክር ሲያቀርቡ የቆዩ በመሆኑ ይግባኝ ባዮች ከፍተኛ ፍ/ቤት ለውሣኔው መሠረት ያደረገው ምክንያት በተከራካሪ ወገን ያልተነሣ ክርክር ነው በሚል የይግባኝ ክርክር ያቀረቡት አለአግባብ ነው። ከፍተኛ ፍ/ቤት ኑዛዜው በፎርማሊቲ ምክንያት ፈራሽ መሆን የሚገባው ነው በማለት የወሰነው በሕጉ አግባብ ስለሆነ ሊፀና ይገባል በሚል ተከራክሯል።

ከዚህ ከይግባኝ ክርክር ጋር በተያያዘ መንገድ ሁለተኛው መልስ ሰጪ ኑዛዜውን አደረገ ስለተባለው ሰው በሕግ የመውረስ መብት ያለው ስለመሆኑ ያረጋገጠበት የፍርድ ቤት ውሣኔ ስለመኖሩ እና ዝምድናውም እንዴት እንደሆነ በችሎት ተጠይቆ ያቀረበው ምንም አይነት ማሥረጃ እንደሌለ የተናገረ ከመሆኑም በላይ የዝምድናውን ሁኔታ በተመለከተም የአያቱ ወንድም ስለመሆኑ ገልጿል። ከፍተኛው ፍ/ቤት ይግባኝ የተባለበትን ውሣኔ እስከሰጠበት ጊዜ ድረስ በህይወት እንደነበረ መዝገቡ የሚያስረዳው አቶ ግርማ ጂማ የባለውንሰው ደግሞ ለኑዛዜ አድራጊው ምኑ እንደሆነ የሚታወቅ ነገር የለም። ከመዝገቡም ጋር ተያያዘ የሚገኝ ማሥረጃ ባለመኖሩ በተቃዋሚነት ቀርበው ሲከራከሩ የቆዩት ሁለቱ ሰዎች የተናዛዥ የሚቹ የአቶ ጅማ ወልደዮሐንስ ህጋዊ ወራሾች ስለመሆናቸው የተረጋገጠበት መንገድ የለም። ስለዚህ በአሁኑ ይግባኝ ባዮች በኩል እንዲፀድቅ ወደተጠየቀው ኑዛዜ እና የኑዛዜ ወራሽነት ጉዳይ ከመግባቱ በፊት ተቃዋሚዎች የኑዛዜ አድራጊው ህጋዊ ወራሾች ስለመሆናቸው የሚያረጋግጥ ማሥረጃ ሳያቀርቡ ወይም ኑዛዜ በተደረገበት ንብረት ላይ መብት ያላቸው ስለመሆኑ

የሚያስረዳ ማሥረጃ ሣይኖራቸው ወይም ደግሞ ኑዛዜው መብትና ጥቅማቸውን የሚነካ ስለመሆኑ ያረጋግጣል ብለው ያቀረቡት ማሥረጃ በሌለበት ያረቡት የጣልቃ ገብነት ጥያቄ እና ኑዛዜውን በማስመልከት ያነሱት ተቃውሞ በሕጉ ሊስተናገድ የሚገባው መሆኑን አለመሆኑን ማረጋገጥ ያስፈልጋል።

የአሁኑ ይግባኝ ባዮች ሟቹ አቶ ጅማ ወ/ዮሐንስ ጥቅምት 26 ቀን 1987 ዓ.ም ያደረጉት ኑዛዜ ተጠቃሚዎች ነን በማለት ፍ/ቤት ይህንኑ ኑዛዜ በማጽደቅ የኑዛዜ ወራሽነታቸውን አረጋግጦ ማሥረጃ እንዲሰጣቸው ጠይቀዋል። ጥቅምት 26 ቀን 1987 ዓ.ም ተባፈ ከተባለው ኑዛዜም እንደሚታየው ተናዛዥ አቶ ጅማ ወልደዮሐንስ አለኝ ያሉትን የማይንቀሳቀስም ሆነ የሚንቀሳቀሱ ንብረቶች ለአቶ አበራ አየለ እና ለተማሪ ሂሩት ጅማ በጠቅላላ የኑዛዜ ሥጦታ በማድረግ ማውረሳቸውን ይገልጻል። ተናዛዥ የኑዛዜ ተጠቃሚ ያደረጓቸውን ሰዎች ያሳደጓቸው ልጆቻቸው መሆናቸውንና ወደታች የሚቆጠር ልጅ እንደሌላቸው በኑዛዜው ላይ ገልፀዋል። ይግባኝ ባዮች ተናዛዥ ከሞቱ በኋላ ይኼው ኑዛዜ እንዲፀድቅ በሚል ለፍ/ቤት አቤቱታ ያቀረቡት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 996/1/ በተከተለ መንገድ መሆኑ ግልጽ ነው። አንድ የኑዛዜ ተጠቃሚ የሆነ ሰው እንዲህ አይነት አቤቱታና ጥያቄ ለፍ/ቤት ሲያቀርብ ሌላ ወገን በተቃዋሚነትም ሆነ በጣልቃ ገብነት ቀርቦ ሊከራከርም ሆነ ጥያቄውን ሊቃወም የሚችለው ያገባኛል የሚልበትን ምክንያትና የመብቱን ሁኔታ በመዘርዘር ስላለው አግባባነትም ሆነ ስለመብቱ ጉዳይ የሚያረጋግጥ ተገቢነት ያለውን ማሥረጃ ለማቅረብ የቻለ እንደሆነ ነው። የፍ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁ 41/2/ ድንጋጌም ይህንኑ የሚያስገነዝብ ነው። ተቃዋሚው ወይም ጣልቃ ገብ ሌላ ወገን ለፍ/ቤት አንድ አይነት አቤቱታ በማቅረብ ባስከፈተው መዝገብ ላይ የተጠየቀው ነገር ለእገሌ አይገባም የሚል ጥያቄ ማቅረብ ብቻ ሣይሆን በዋናነት በጉዳዩ ያገባኛል የሚልበትን የራሱ የሆነውን ምክንያትና ይካብኛል የሚለውን መብት በመግለጽ በሕጉ በኩል የሚጠየቀውን ማሥረጃ በደጋፊነት አያይዞ ማቅረብ ይኖርበታል። ፍ/ቤትም በቂ ምክንያት እና አግባባነት ያለው ማሥረጃ መኖሩን ሣያረጋግጥ ተቃዋሚ ወይም ጣልቃ ገብ ነኝ የሚለው ወገን የሚያቀርበውን ጥያቄም ሆነ ክርክር ሊያስተናግድ አይችልም ። ማናቸውም ሰው በቂ ምክንያት እና ምንም አይነት ማሥረጃ ሣይኖረው ተቃዋሚ ወይም ጣልቃ ገብ ነኝ ብሎ በመቅረቡ ብቻ ጥያቄው ሊስተናገድ አይገባም።

በዚህ መዝገብ በይግባኝ ደረጃ ሊቀርብ በቻለው ጉዳይም ተቃዋሚዎች በሚል የተመዘገቡት ግርማ ጁማ እና አሽብር አየለ ክርክሩ በተጀመረበት ፍ/ቤት ሚቹ አቶ ጅማ ወልደዮሐንስ ጥቅምት 26 ቀን 1987 ዓ.ም ለእነ አበራ አየለ ለአሁኑ ይግባኝ ባዮች አድርገዋል የተባለውን ኑዛዜ መጽደቅና የኑዛዜ ወራሽነት እንቃወማለን ብለው ሊቀርቡ የቻሉበት ምክንያት ምንድነው? የኑዛዜው መጽደቅና የአቤቱታ አቅራቢዎቹ የኑዛዜ ወራሽነት መወሰን መብታችንን ይነካል ወይም ይጎዳል የሚሉት በምን መንገድ ነው? የሚለውን ከመዝገቡ በመመልከት ስንመረምር ተቃዋሚዎች ኑዛዜው ሊፀድቅ አይገባም በማለት በዋናነት ሊቃወሙ የቻሉት የኑዛዜው ተጠቃሚዎች ከኑዛዜ አድራጊው ጋር ምንም አይነት የዘር ሐረግ ግንኙነት የላቸውም በሚል ምክንያት ከመሆኑም በተጨማሪ ህገወጥ መሆኑን እናስረዳለን በሚል ሁኔታ ተነሳስተው መሆኑን መዝገቡ ያስረዳል። ከዚህም ተቃዋሚዎች ኑዛዜው መብታችንን ይነካል ወይም በጉዳዩ ያገባናል የሚሉበት ምንም አይነት የሕግ ምክንያት በሌለበት እና ስለመብታቸውም የሚያረጋግጥ ማሥረጃ ሳይኖራቸውና ሳይዙ የኑዛዜ ተጠቃሚዎች ከተናዛዢ ጋር ምንም አይነት የዘር ሐረግ ግንኙነት ሳይኖራቸው እንዴት ኑዛዜን መሠረት በማድረግ የኑዛዜ ወራሽነት ጥያቄ ያቀርባሉ በሚል ምክንያት ብቻ ተነሳስተው ተቃውሞ በማቅረብ ሲከራከሩ መቆየታቸውን መረዳት ይቻላል። በመሆኑም ተቃዋሚዎች ኑዛዜውን ለመቃወም የሚያስችላቸው የመብት ሁኔታ በሌለበት እና ስለመብታቸውም ያረጋግጣል ብለው ያቀረቡት ማሥረጃ ሳይኖር ኑዛዜውን በማስመልከት የሚያቀርቡት ክርክር ሊታይ አይገባም። ከፍተኛው ፍ/ቤት ኑዛዜው ፈራሽ ነው በማለት የወሰነው በእነዚህ በጉዳዩ በማያገባቸው እና ኑዛዜውን በሕጉ አግባብ የመቃወም መብት በሌላቸው ወገኖች አማካኝነት በቀረበው ክርክር መነሻ ስለሆነ ተቀባይነት የሚሰጠው ነው ልንለው አንችልም።

የኑዛዜውን ህጋዊ መሆን አለመሆን በተመለከተም ጥቅምት 26 ቀን 1987 ዓ.ም በተፃፈ ሰነድ የተደረገው ኑዛዜ በፍትሐብሄር ሕግ ቁጥር 881 ላይ እንደተመለከተው በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ አይነት ነው። በኑዛዜው ሰነድ ላይ የፈረሙት ምሥክሮች የተፃፈውን የኑዛዜ ቃል አቶ ጅማ ወልደዮሐንስ በትክክል አእምሮአቸው ሲናዘዙና ሊፈርሙ ያዩና የነበሩ መሆኑ የተገለፀ ሲሆን ኑዛዜው በአጠቃላይ ከሕጉ አንፃር ሲጤን ተቀባይነት የለውም የሚባልበት ምክንያት የለም። በተቃዋሚነት ቀርበዋል የተባሉት እነ አሽብር አየለም ኑዛዜውን የመቃወም መብት ስለሌላቸው በዚህ

ጉዳይ የሚያቀርቡት የሕግ ክርክር ሊኖር አይችልም። የሕጉን ሥርዓት ተከትሎ በሚያገባውና በሚመለከተው ተከራካሪ ወገን ባልቀረበ ክርክር ደግሞ ኑዛዜው ፈራሽ ይሆናል ተብሎ የሚወሰንበት መንገድ የለም። ኑዛዜው ለሕግና መልካም ጠባይ/ሞራል/ ተቃራኒ ሆኖ እስካልታየ ድረስ ተቀባይነት ሊያጣ አይችልም። ለዚህ ይግባኝ ክርክር መነሻ ሆኖ የተገኘው ኑዛዜ ደግሞ ህጋዊነት አሟንፀባርቅበት በቀር ለሕግም ሆነ ለመልካም ጠባይ ተቃራኒ ነው የሚባል አይደለም። ስለሆነም ከፍተኛው ፍ/ቤት ኑዛዜው ፈራሽ መሆኑን የሚገባው ነው በማለት የሰጠው ውሳኔ ትክክል ነው የምንለው ሆኖ ስላልተገኘ በፍ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 348/1/ መሠረት በመሻር ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ ያየው ፍ/ቤት በፍ/መ/ቁ 153/89 ሐምሌ 29 ቀን 1991 ዓ.ም የሰጠውን ውሳኔ አጽንተነዋል።

ይግባኝ ባዮች በዚህ ክርክር ምክንያት ደርሶብናል የሚሉት ወጪና ኪሣራ ካለ ዝርዝሩን የማቅረብ መብታቸው ተጠብቋል።

የዚህ ውሳኔ ትክክለኛ ግልባጭ ይተላለፍ ብለን መዝገቡን ዘግተን ወደ መዘገብ ቤት መልስናል።

የማይነበብ የሦስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ት.መ

የሰበር መ/ቁ. 25692

ግንቦት 7 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡- ዓብዱልቃድር መሐመድ

መስፍን ዕቁበዮናስ

መድህን ኪሮስ

ዓለ. መሐመድ

ሱለጣን አባተማም

አመልካች፡- አቶ አለልኝ የኔሠው ቀረቡ

ተጠሪዎች፡- 1. ወ/ሮ እናትነሽ አሣዩ አልቀረቡም

2. አቶ ብርሃኔ አሣዩ አልቀረቡም

መዝገቡ የቀረበው ለምርመራ ነበር መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

መዝገቡ የቀረበው አመልካች የደቡብ ብሔር ብሔሮች ሕዝቦች ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 8516 ሚያዝያ 11 ቀን 1998 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ ስህተት ያለበት ስለሆነ በሰበር ታይቶ ይታረምልኝ በማለት አመልካች በመጠየቃቸው ነው፡፡

የክርክሩ መነሻ አመልካች ከወ/ሮ ሙሉ አሣዩ ጋር በጋብቻ ሲኖሩ የወለዷት ልጅ ወ/ት ይታይሽ አለልኝ በሞት የተለየች መሆኑን ገልፀው ሚች ወ/ሪት ይታይሽ ከሚች እናቷ ከወ/ሮ ሙሉ አሣዩ ባደረጉት ኑዛዜ መሠረት ከአክስቷ ወ/ሮ እናትነሽ አሣዩ ጋር በጋራ እንድትጠቀምበት በኑዛዜ የሰጣት የመኖሪያ ቤት እና ጠጅ ቤት ያለ በመሆኑ

የሚች ወራሽ በመሆኑ እንዲካፈል ትእዛዝ ይሰጥልኝ በማለት ለሾካ ዞን ያያስ ወረዳ ፍርድ ቤት አመልክተዋል።

አንደኛ ተጠሪ በበኩላቸው የመኖሪያ ቤቱንና የጠጅ ቤቱን ለእህታችን ለወ/ሮ መሉ አሣዩ በስጦታ የሰጣት ወንድማችን ሁለተኛው ተጠሪ በመሆኑ ይኸም ከእናት ወገን የተገኘ የማይንቀሳቀሥ ንብረት ስለሆነ የሚች አባት ለሆነው አመልካች ሊተላለፍ እንደማይገባ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 849 ስለሚደነግግ ጥያቄው ተገቢ አይደለም በማለት የተከራከሩ ሲሆን ሁለተኛው ተጠሪ በበኩሉ ንብረቷ ለአንደኛ ተጠሪ ቢሰጥ እንደማይቃወም በመግለጽ ተከራክሯል። ጉዳዩን ያየው የወረዳው ፍርድ ቤት ሚች ይታይሽ አለልኝ ከእናቷ የወረሰችው ቤትና ጠጅ ቤት ከእናቷ ወገን በስጦታ የተገኘ በመሆኑ፣ በአባት ወገን ወራሽ ሆኖ ለቀረበው ለአባቷ ማለትም ለአመልካቹ ሊሰጥ አይችልም በማለት ጥያቄውን ውድቅ አድርጎበታል። አመልካች በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰኘት ይግባኙን ለሾካ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረበ ሲሆን የሾካ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤትም የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ፣ የወረዳውን ፍርድ ቤት ውሣኔ በመሻር አመልካች ንብረቷን የመውረስ መብት አለው በማለት ህዳር 28 ቀን 1997 ዓ.ም ውሣኔ ሰጥቷል። ተጠሪዎች በዚህ ውሣኔ ቅር ይግባኝ ለደቡብ ብሔር ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ክልላዊ መንግሥት ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርበው ይግባኝ ሰሚ ችሎት ይግባኙን በፍታብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 337 ሠርዘታል።

ተጠሪዎች ይህ ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት በማለት ለደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ቅሬታ አቅርበው ሰበር ሰሚ ችሎቱም ክርክሩን ከሰማ በኋላ የአመልካች አውራሽ የሆነችው ሚች ይታይሽ አለልኝ ቤቱንና ጠጅ ቤቱን ያገኘው በውረስ ከእናቷ ቢሆንም እናቷ ደግሞ በስጦታ ያገኘችው በመሆኑ፣ አመልካች ከእናት ወገን የመጣ የማይንቀሳቀሥ ንብረት እንዳይወርስ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር

849 ስለሚከለክል የከፍተኛው ፍርድ ቤት እና የጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የሰጡት ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ነው በማለት ሽርታል።

አመልካች የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ ስህተት ያለበት ነው በማለት ያመለከቱ ሲሆን ተጠሪዎች በቪዲዮ ኮንፍረስ ቀርበው የቃል ክርክር በማድረግ የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ ስህተት የለበትም በማለት ተከራክረዋል። ይህ ችሎትም የደቡብ ክፍል ለፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 849 የተሰጠው ትርጉም ተገቢ ነው ወይስ አይደለም የሚለውን ጭብጥ እና ከዚህ በተጨማሪ አመልካች የሚችል ልጁን፤ ይታይሽ አለልኝ ንብረት መውረስ ይችላል ወይስ አይችልም? የሚለውንና የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1849 ድንጋጌ የተፈፃሚነት ወሰን በምን መልኩ መታየት አለበት የሚለውን ጭብጥ መርምሯል።

የመጀመሪያውን ነጥብ በተመለከተ በአገራችን የውርስ ሕግ መሠረት የሚችል ውርስ ሙሉ በሙሉ በነብሌ ሙሉ በሙሉ ያለነብሌ ወይም በክፊል በነብሌና በክፊል ያለነብሌ ሊፈፀም የሚችል መሆኑ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 829 ተደንግጓል። በያዝነው ጉዳይ የአመልካች ልጅ የሆነችው ሚች ይታይሽ አለልኝ በሕግ የሚፀና ኑብሌ ያልተወች በመሆኑ የሚችል አለልኝ ይታይሽ ውርስ የሚፈፀመው የፍትሐብሔር ሕግ ያለነብሌ የሞተ ሰው ውርስ ለማስፈፀም በደነገጋቸው ድንጋጌዎች መሠረት ነው።

አንድ ሰው በሕግ የሚፀና ኑብሌ ካልተወ በመጀመሪያ ወራሽነት የሚጠሩት ልጆቹ ናቸው። ሚች ይታይሽ አለልኝ ልጅ ወይም ሌሎች ተወላጆች የሏትም። ስለሆነም በሁለተኛ ደረጃ በወራሽነት የሚጠሩት እናት አባቷ እንደሆኑ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 843 ይደነግጋል። አመልካች የሚችል አባት በመሆኑ በወራሽነት የቀረበች ሲሆን የሚችል እናት የሚችል ውርስ ሲከፈት በሕይወት ያልነበረች በመሆኑ ሚችን የመውረስ መብት

የላትም። ከዚህ በተጨማሪ የሚች ይታይሽ አለልኝ እናት ከእሷ ሌላ ልጅ ወይም ሌሎች ተወላጆች ቢኖሯት ኖሮ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 844 ንዑስ አንቀጽ 2 መሠረት የእናቷ ተተኪዎች ከአመልካች ጋር በሚች ይታይሽ አለልኝ ውርስ ተካፋይ ይሆኑ ነበር። የሚች ይታይሽ አለልኝ እናት ግን ከእሷ ውጭ ሌላ ልጅም ሆነ ተወላጅ እንደሌላት በግራ ቀኙ መካከል ከተደረገው ክርክር ለመረዳት ይቻላል።

በመሆኑም ሚች በሁለተኛ ደረጃ በወራሽነት ከተጠሩት አባትና እናቷ መካከል አባቷ በወራሽነት ሲቀርብ እናቷ ወይም እናቷን ተክተው በውርሱ ሊካፈሉ የሚችሉ ወራሾች የሏትም። የዚህ ዓይነት ሁኔታ ሲፈጠር የውርስ ሕጎችን በእናት ወገን ያሉ ሶስተኛ ደረጃ ወራሾች ወይም የእነርሱ ተተኪዎች በወራሽነት እንዲቀርቡ የሚፈቅድ አይደለም። ይህንንም የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 844 ንዑስ አንቀጽ 3 ከእነዚህ መስመሮች በአንዱ መስመር ያለው ወራሽ ቢታጣ ውርሱ በሙሉ በሌላ መስመር ላለው ወራሽ ይሰጣል በማለት በግልጽ ይደነግጋል። ስለሆነም በሁለተኛ ደረጃ ወራሽነት ከተጠሩት የሚች ይታይሽ አለልኝ እናትና አባት መስመር፣ እናቷ ወይም እናቷን ተክተው ሊወርሱ የሚችሉ ተተኪ ወራሾች የሌሉ፣ በመሆኑ የሚች ውርስ ሙሉ በሙሉ ለሚች አባት ማለትም ለአመልካቹ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 844 ንዑስ አንቀጽ 3 መሠረት መሰጠት ይኖርበታል።

ሁለተኛውን ነጥብ በተመለከተ የእናትን ለእናት ወገን የአባትን ለአባት ወገን የሚለው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 849 ደንብ የተፈጻሚነት ወሰን እና ይህ ደንብ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 844 ንዑስ አንቀጽ 3፣ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 846 እና ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 848 ድንጋጌዎች ጋር የሚኖረውን ግንኙነት ስንመለከት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 849 ድንጋጌዎች በመጥቀስ ከእናት ወይም ከአባት ወገን የመጣ የማይንቀሳቀስ ንብረት በሙሉ ባለቤትነት ከሌላው ወገን ለመጣ ወራሽ

ሊተላለፍልን አይገባም የሚለውን መከራከሪያ ማቅረብ የሚችሉት ማናቸውም የሚች
ዘመድ የሆነ ሰው ሳይሆን፤ ሚችን ለመውረስ በሕግ መብት ያለው ሰው ነው።
ይህንንም የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 851 በአባት መስመር ወገን ወይም በእናት
መስመር ወገን ወራሾች ከሌሉ ከዚህ በላይ በተፃፉት በሁለቱ ቁጥሮች ማለትም
የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 849 እና የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 850 ድንጋጌዎች
ተፈፃሚነት የላቸውም በማለት ይደነግጋል። ስለሆነም በያዝነው ጉዳይ ተጠሪዎች የሚች
ይታይሽ አለልኝ የሥጋ ዘመዶች ማለት አክስትና አጎት ናቸው እንጂ የሚች ወራሾች
አይደሉም። በሚች ውርስ እናቷ በወራሽነት ተጠርታ በሕይወት የሌለች ወይም
በተተኪነት የሚወርስ ተወላጆች የሌሏት በመሆኑ ሚች ይታይሽ አለልኝ በሁለተኛ ደረጃ
ወራሽነት ቀርቦ በውርስ የሚካፈል ከእናቷ መስመር ወራሽ የላትም። ይኸም በመሆኑ
አባቷ ማለትም አመልካቹ የሚች ንብረት ወራሽ እንደሚሆን ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር
844 ንዑስ አንቀጽ 3 እና የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 851 ድንጋጌዎች ለመረዳት
ይቻላል። ከዚህ በተጨማሪ የእናትን ለእናት ወገን የአባትን ለአባት ወገን የሚለው
ደንብ፤ የውርስ ንብረት በሚከፈልበት ጊዜ ተግባራዊ የሚሆን እንጂ፤ በሕግ ወራሽ
ያልሆኑ ሰዎች በሚች ውርስ ቀርበው ተካፋይ እንዲሆኑ የሚያደርግ እንዳልሆነ ከላይ
የተገለፁትን ድንጋጌዎች ብቻ ሳይሆኑ፤ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1088 ከተደነገጉት
የውርስ ንብረት ክፍያና የድልድል ደንቦች ለመረዳት ይቻላል።

በመሆኑም አመልካች የሚች ይታይሽ አለልኝ ብቸኛ ወራሽ በመሆኑ
የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 849 ደንብ በዚህ ጉዳይ አግባብነት የሌለው በመሆኑ
የአመልካችን የሚችን የውርስ ሀብት የሚንቀሳቀስም ሆነ የማይንቀሳቀስ ንብረት
የመካፈል ሕጋዊ መብት አለው በማለት ፍርድ ሰጥተናል።

ው ሣ ኔ

1. የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 8516 ሚያዚያ 11 ቀን 1998 የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት በመሆኑ ተሽሯል። ግልባጩ ይተላለፍ።
2. የሟች ይታይሽ አለልኝ የሚንቀሳቀስና የማይንቀሳቀስ ንብረት በውርስ አጣሪ ተጣርቶ አመልካች ሟችን የመውረስ ያልተገደበና ሙሉ መብት አላቸው ብለናል። ይህንን ያስፈጽም ዘንድ ለሚመለከተው ክፍል የፍርዱ ግልባጭ ከመሸኛ ደብዳቤ ጋር ይላክ።
3. ግራ ቀኙ ወጭና ኪሣራ በተመለከተ በየራሳቸው ይቻሉ።

ይህ ፍርድ በፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት በአዳሪ ተሰርቶ ግንቦት 8 ቀን 2000 ዓ.ም በሙሉ ድምጽ ተሰጠ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ተ.ወ

ግንቦት 7 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡- ዓብዱልቃድር መሐመድ

ተገኔ ጌታነህ

መድሕን ኪሮስ

ዓለ. መሐመድ

ሱልጣን አባተማም

አመልካች፡- አቶ ጌታቸው ደመቀ ቀረቡ

ተጠሪዎች፡- እነ ወ/ሮ ባዩሽ ደብርነህ ቀረቡ

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

ክርክሩ የተጀመረው በሐረሪ ክልል ከ/ፍ/ቤት ሲሆን የአሁኑ አመልካች ግንቦት 11 ቀን 95 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት አቤቱታ እህቴ ወ/ሮ ቀለሚ ደመቀ ታህሳስ 29 ቀን 91 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሞት ተለይታለች፡፡ አባትና እናቷ አስቀድመው የሞቱ በመሆኑና ልጅም ባለመውለድዋ የመውረስ መብት ያለኝ እኔው ነኝ፡፡ በዚሁ መሰረትም ወራሽነቴን አሳውጃለሁ፡፡ ሆኖም ተከላሾች እየተጠቀሙበት የሚገኙትን በሐረር ከተማ ከፍተኛ 2 ቀበሌ 18 ክልል የሚገኘው ቁጥሩ 555 የሆነውን የሚች ቤት እንዲያስረክቡኝ ስጠይቃቸው ፈቃደኞች ባለመሆናቸው ቤቱን እንዲያስረክቡኝ፡፡ ቤቱ ሊከራይ የሚችልበትን በወር 200 ሒሳብ ቤቱን ከያዙበት ጀምሮ እስከሚያስረክቡኝ ጊዜ ድረስ ተሰልቶ እንዲከፍሉን እንዲወሰንልኝ በማለት ክስ አቅርበዋል፡፡

የአሁኑ ተጠሪዎች (የሥር ተከላሾች) ደግሞ ሰኔ 9 ቀን 95 ዓ.ም አዘጋጅተው ባቀረቡት መልስ ክስ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000/1/ መሰረት በይርጋ ቀሪ ይሆናል፡፡ የሚች ቤት

የቤት ቁጥር 558 እንጂ 555 ባለመሆኑ ከሣሽ በቤቱ ላይ ክስ የመመስረት መብት የላቸውም። ሚች ቤቱን ከእናቷ በውርስ ያገኘችው በመሆኑ ለአባት ወገን የሚተላለፍ አይደለም። በእናቷ በኩል ያለነው ወራሾች እኛ በመሆናችን ወራሽነታችንን አሳውጀናል። በመሆኑም የቀረበው ውድቅ ሊሆን የሚገባው ነው በማለት ተከራክረዋል።

ፍ/ቤቱም የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ ክሱ በፍ/ብ/ሕ/ቁ/1000/1/ መሰረት በይርጋ ቀሪ ሊሆን አይችልም ሲል ብይን ሰጥቷል። በመቀጠልም ክርክር ያስነሳው ቤት ዋናው መለያው በሚች ስም መመዝገቡን እንጂ ቁጥሩ ባለመሆኑ የቤት ቁጥሩ በዚሁ ሊስተካከል የሚችል ነው በማለት አልፎታል። ወራሽ ሊሆን የሚገባውን ወገን በተመለከተ ደግሞ ክርክር ያስነሳው ቤት የወ/ሮ ማሚቴ ደብርነህ መሆኑን። እሳቸው ከሞቱ በኋላ ደግሞ ወ/ሮ ቀለሚ ደመቀ ብቸኛ ወራሽ በመሆናቸው ይህ በሐረር ከተማ ከፍተኛ 2 ቀበሌ 18 ክልል የሚገኘው ቁጥሩ 558 የሆነውን ቤት የባለቤትነት መብት የተዛወረላቸው መሆኑን። ቤቱም የሚች እናት የሆኑት ወ/ሮ ማሚቴ ደብርነህ የሰሩት እንጂ በዘር ሐረግ በትውልድ የመጣላቸው ያለመሆኑን ማስረጃው ያሳያል። በእናት ወገን ያሉት ወራሾች በሶስተኛ ደረጃ ላይ የሚገኙት በመሆኑና ከሳሽ ደግሞ በአባት በኩል በ2ኛ ደረጃ ላይ የሚገኙ ወራሾች በመሆናቸው ሚችን የመውረስ መብት ያላቸው ከሣሽ ብቻ ናቸው በማለት ተከሳሾች የሚችን ቤት ለከሳሽ ያስረክቡ። ኪራዩን በተመለከተም ተከሳሾች ያቀረቡት መቃወሚያ ባለመኖሩ የ53 ወር ኪራይ በብር 200 ሒሳብ ተሰልቶ ለከሣሽ እንዲከፍሉ ተከሳሾች ቀደም ብሎ ያገኙት የወራሽነት የምስክር ወረቀትም እንዲሰረዝ በማለት ወስኗል።

የሐረሪ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ደግሞ የአሁኑ ተጠሪዎች ያቀረቡት ይግባኝ ተቀብሎ ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ ክርክር የተነሳበት ቤት ወ/ሮ ቀለሚ ደመቀ ከእናቷ በውርስ ያገኘችው በመሆኑ የአሁኑ አመልካች ደግሞ የሚች በአባት በኩል ወንድም

በመሆናቸውና የአሁኑ ተጠሪዎች ለሚች በእናት በኩል አክስትና የ3ኛ ደረጃ ወራሾች በመሆናቸው የአሁኑ አመልካች በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 849/2/ መሰረት ሚች በእናታቸው በኩል በውርስ ያገኙትን የማይንቀሳቀስ ንብረት ሊወርሱ አይችሉም በማለት የከፍተኛ ፍ/ቤቱ የሰጠውን ውሳኔ ሽርታል።

አመልካች ለዚህ ፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ያቀረቡት አቤቱታም በሐረሪ ክልል ጠ/ፍ/ቤት የተሰጠውን ውሳኔ በመቃወም ነው። የቅሬታ ነጥቦቹም ሚች እህቴ ቀለሚ ደመቀ ወደ ላይ የሚቆጠር እንደዚሁም ወደታች የሚቆጠር ወራሽ የላትም። እንደዚሁም ከእኔው በስተቀር እህት ወይም ወንድም የላትም። እኔ አባቴን ተክቼ እህቴን የመውረስ መብት አለኝ። የሐረሪ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት እኔ 2ኛ ደረጃ ወራሽ እያለሁና ቤቴም በዘር ሐረግ ከትውልድ የተላለፈ መሆኑ ሳይረጋገጥ የአባት ላአባት የእናት ለእናት በሚለው ውርስ መሰረት ቤቴ ለተጠሪዎች ሊሰጥ ይገባል። አንተ ልትወርስ አይገባም በማለት የከፍተኛ ፍ/ቤትን ውሳኔ መሻሩ አግባብ አይደለም። ውሳኔው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ያለበትና ሊታረም የሚገባው በመሆኑ የሐረሪ ጠቅላይ ፍ/ቤት የሰጠውን ውሳኔ እንዲሻርልኝ የሚል ነው።

የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎትም አቤቱታውን በመረመረበት ጊዜ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 849 ግራ ቀኙ ለሚከራከሩበት ቤት አግባባነት ያለው መሆን ያለመሆኑን ለማጣራት አቤቱታው ያስቀርባል ሲል ትእዛዝ ሰጥቷል።

በዚሁ መሰረት ተጠሪዎች ሕዳር 30 ቀን 2000 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት መልስ ክርክር ያስነሳው ቤት ሚች ወ/ሮ ቀለሚ ደመቀ ከእናቷ ወ/ሮ ማሚቴ ደብርነህ በውርስ ያገኘችው በመሆኑ ቤቴ በእናት በኩል ከዘር የተላለፈ ነው። ሚች ወላጆቿ ስለሌሉ ከላይ የሚቆጠር ወራሽ የላትም። የሞተችው ሳትወልድ በመሆኑም ወደታች የሚቆጠር ወራሽ የላትም። ሚችን መውረስ የምንችለው የሚች አያቶች የሆኑት ወላጆቻችንን በመተካት

እኛው ነን። አመልካች በአባት ወገን የመጣ በመሆኑ ከእናት ወገን በዘር የተላለፈውን ቤት የመውረስ ሕጋዊ መብት የለውም። በመሆኑም የሐረሪ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት የሰጠው ውሳኔ ተገቢና መሰረታዊ የሕግ ስህተት የሌለበት መሆኑ ውሳኔ ሊፀናልን ይገባል በማለት ተከራክረዋል።

በበኩላችን ደግሞ በሕጉ መሰረት ሚች ወ/ሮ ቀለሚ ደመቀን የመውረስ መብት ያላቸው አመልካች ናቸው ወይስ ተጠሪዎች? ተጠሪዎች የሚች ንብረት የሆነውን ቤት ከእናት መስመር የተገኘ በመሆኑ ቤቱን የመውረስ መብት ያለን እኛው እንጂ አመልካች አይደለም በማለት ያቀረቡት ክርክር የሕግ መሰረት አለው ወይስ የለውም? የሚሉትን ጭብጦች በመያዝ መዝገቡን መርምረናል።

መዝገቡን እንደመረመርነውም ወራሽነትን ለማረጋገጥ በተደረገው ክርክር አመልካች የሚች የወ/ሮ ቀለሚ ደመቀ ወንድም ስለመሆናቸው የታወቀ በመሆኑ ወራሽነታቸው አጠራጣሪ አይደለም። አመልካችና ተጠሪዎች ያላቸውን የወራሽነት ደረጃ ደግሞ አመልካች አባታቸውን ተክተው የሚመጡ በመሆኑ ወራሽነታቸው በሁለትኛ ደረጃ ላይ የሚገኝ ሲሆን ተጠሪዎች የሚመጡት የሚች በእናት በኩል አያቶች የሆኑትን ወራሾች በመተካት በመሆኑ ተጠሪዎቹ በሶስተኛ ደረጃ ወራሽነት ላይ ያሉ ናቸው። ይህን መሰረት በማድረግ ቅደም ተከተሉን ስንመለከተውም አመልካች የወራሽነት ቀደምትነት ያላቸው መሆኑን ተገንዝበናል።

ሁለተኛውን ጭብጥ በተመለከተ ደግሞ የአባትን ለአባት ወገን የእናትን ለእናት ወገን መስጠት ደንብ ስለመሆኑ በፍ/ብ/ሕ/ቁ/ 849 ሥር የተደነገገ ነው ቁምነገር መታየት ያለበት በየደረጃው ካሉት ወራሾች የወራሽነት ደረጃ ጋር ተገናዝቦ እንጂ በዚህ የሕግ አንቀጽ ሥር የተጠቀሰነው ብቻ ነጥሎ በመውሰድ አይደለም። የእናትን ለእናት ወገን የአባትን ለአባት ወገን የሚፈፀመው ደንብ በተመሳሳይ የወራሽነት ደረጃ ላይ

ባሉት ወራሾች እንጂ በተለያዩ የወራሽነት ደረጃ ላይ ባሉት ወራሾች መካከል አይደለም። ይህ ማለትም ወራሻቹ የመጀመሪያ ደረጃ የወራሽነት መብት ያላቸው እንደሆነ ደንቡ ተፈፃሚነት የሚኖረው በእነሱ መካከል ነው። ወራሾቹ ሁለተኛ ደረጃ የወራሽነት መብት ያላቸው እንደሆነም ደንቡ የሚፈፀመው በእነሱ መካከል ብቻ ነው። የወራሽነት ቀደምትነት ያለው አንደኛ ደረጃ ወራሽ እያለ ሁለተኛ ደረጃ የወራሽነት መብት ያላቸው ሰዎች ይህን የአባትን ለአባት ወገን የእናትን ለእናት ወገን የሚለውን ደንብ ለማስፈፀም የሚችሉበት የህግ ምክንያት የለም። እንደዚሁም ሦስተኛ ደረጃ ወራሾች ከሁለተኛ ደረጃ ወራሾች አራተኛ ደረጃ ወራሾችም ከሶስተኛ ደረጃ ወራሾች ጋር በመሆን ይህንን ደንብ የሚያስፈጽሙበት የሕግ ምክንያት የለም።

ምክንያቱም የሁለተኛ ደረጃ ወራሽነትን መሰረት አድርገን ጉዳዩን ብንመለከት ከአባት ከእናት አስቀድሞ የሞተ ቢኖር የሱን ፋንታ ልጆቹ ወይም ሌሎች ወደታች የሚቆጠሩ ተወላጆች በሱ ተተክተው ይወርሳሉ ተብሎ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 844/2/ የተደነገገው ልጆች የአባትና እናት ወይም የአንዳቸው ልጆች በሞቱ ጊዜ አባት ወይም እናታቸውን ተክተው ለመውረስ እንዲችሉ ነው። ከእነዚህ መስመሮች በአንዱ መስመር ያለው ወራሽ ቢታጣ ውርሱ በሙሉ በሌላው መስመር ላለው ወራሽ ይሰጣል ተብሎ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 844/3/ የተደነገገውም የአባትና የእናት ልጅ ሳይሆን የአባት ወይም የእናት ልጅ የሆነ ወንድም ወይም እህት ያለው ሰው በሞተ ጊዜ ሚችን የሚወርሰው የአባት ወይም የእናት ልጅ ብቻ በሆነ ጊዜና በአባት ወይም በእናት መስመር ልክ እንደርሱ የሁለተኛ ደረጃ ወራሽነት መብት ያለው ሰው ባልተገኘ ጊዜ ውርሱ በአባት ወይም በእናት መስመር ላለው የሁለተኛ ደረጃ የወራሽነት መብት ላለው ሰው መስጠት ተገቢ በመሆኑ ነው። የማይንቀሳቀስ ንብረቱ ከሚች እናት መስመር በዘር የተላለፈም ቢሆን የአባትን ለአባት ወገን የእናትን ለእናት ወገን የሚለውን የመብት ጥያቄ ማንሳት የሚችሉት

በተመሳሳይ የወራሽነት ደረጃ ላይ ያሉ ሰዎች እንጂ ከዚህ ውጭ የሆነ የዝምድና ደረጃ ያላቸው ሰዎች ይህን ጥያቄ እንዲያነሱ ሕጉ መብት አይሰጣቸውም፡፡

ወደ ያዝነው ጉዳይ ስንመለስም ሚች ወ/ሮ ቀለሚ ደመቀ ወደ ላይና ወደታች የሚቆጠሩ ቀጥታ ወራሾች ስለሌሉዋቸው ቀጥለው የሚመጡት ወራሾች ወንድምና እህቶቻቸው ናቸው፡፡ የእናታቸው የወ/ሮ ማሚቴ ደብርነህ ልጆች የሆኑ እህትም ወንድምም የላቸውም ያሉዋቸው እንደ ወራሽ የአባታቸው ልጅ የሆኑት ወንድማቸው አመልካች ብቻ ናቸው፡፡ የእናታቸው ልጅ የሆነ እንደየአባታቸው ልጅ ማለት አንዱ አመልካች ሆኖ በሁለተኛ ደረጃ ወራሽነት ላይ የሚገኝ ወራሽ በሌለበት ጊዜ የእናትን ለእናት ወገን የሚለውን ደንብ መሰረት በማድረግ ተጠሪዎች የሚችሉት ይገባናል ለማለት የሚችሉበት የሕግ መሰረት የለም፡፡ ይህ ክርክር ሊነሳ ይችል የነበረው ሚች የእናታቸው ልጆች የሆኑት ወራሾች ቢኖሩዋቸው ብቻ ነው፡፡

በእናት መስመር ወገን ወራሾች ከሌሉ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 848 እና 850 የተነገሩት ድንጋጌዎች ተፈጻሚዎች አይሆኑም ተብሎ አስገዳጅ በሆነ ሁኔታ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 815 የተደነገገውም ጥያቄው በዝምድና ደረጃ መሰረት የወራሽነት ቀደምትነት በሌላቸው ወገኖች ሲነሳ ደንቡ ተፈጻሚ እንዳይሆን ለመከልከል ታስቦ ነው፡፡ በመሆኑም ተጠሪዎች ሶስተኛ ደረጃ ወራሾች ሆነው ሳለ ሚች ክርክር ያስነሳውን ቤት ያገኘቸው በእናትዋ መስመር በመሆኑ የአባቷ ልጅ ለሆነው ወንድሟ በውርስ ሊሰጠው አይገባም በማለት ያቀረቡት ክርክር ከአመልካች ጋር ተመሳሳይ የሆነ የመውረስ ደረጃ ሳይኖራቸው በመሆኑ ክርክራቸው ተቀባይነት ያለው ሆኖ አልተገኘም፡፡

ይህን መሰረት በማድረግ የሐረሪ ክልል ጠ/ፍ/ቤት የሰጠውን ውሳኔ ስንመለከተውም የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 849 ከፍ/ብ/ሕ/ቁ. 844 እና 851 ጋር አገናዝቦ

ያልተወሰነና ለተጠሪዎች የሌላቸውን መብት ያጉናፀፈ በመሆኑ ውሳኔው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ያለበትና መታረም የሚገባው መሆኑ ተገንዝበናል።

ው ሳ ኔ

1. የሐረሪ ክልል ጠ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 00800 ሚያዝያ 1 ቀን 99 ዓ.ም የሰጠውን ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348/1/ መሰረት በመሻር የሐረሪ ክልል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 02637 ሐምሌ 26 ቀን 98 ዓ.ም የሰጠውን ውሳኔ አጽንተናል። ይፃፍ።

2. ሚች ወ/ሮ ቀለሚ ደመቀ የእናት ልጅ የሆነ ወራሽ ስለሌላቸው ከእናታቸው በውርስ አገኙት የተባለው ቤት ውርስ ለአመልካች ሊሰጥ ይገባል። ተጠሪዎች የያዙትን ክርክር ያስነሳው ቤት ለአመልካች ያስረክቡ። የቤቱ ኪራይም የሐረሪ ክልል ከ/ፍ/ቤት በሰጠው ውሳኔ መሰረት ለአመልካች ይክፈሉ ብለናል። ይፃፍ።

3. ወጪና ኪሣራን በተመለከተ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለን መዝገቡን በመዝጋት ወደ መዝገብ ቤት መልሰናል።

ነሐሴ 1 ቀን 99 ዓ.ም በሐረሪ ከተማ ከፍተኛ 2 ቀበሌ 18 ክልል በሚገኘው ቁጥሩ 558 በሆነው መኖርያ ቤት ተሰጥቶ የነበረው እግድ ተነስቷል። ይፃፍ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ቤ/ኃ

ጥቅምት 28 ቀን 2000 ዓ.ም.

ዳኞች፡- አቶ አብዱልሃድር መሐመድ

አቶ ሐጎስ ወልደ

አቶ ተገኔ ጌታነህ

አቶ ተሻገር ገ/ሥላሴ

አቶ ብርሃኑ አመነው

አመልካች፡- ወ/ሮ አስረስ መስፍን ቀረቡ።

መልስ ሰጭ፡- ወ/ሮ ውብነሽ ታክለ ቀረቡ።

መዝቡን መርምረን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

የሰበር አቤቱታው የቀረበው በአማ/ብሔ/ክልላዊ መንግሥት ጠቅላይ ፍ/ቤት በፍ/ብ/ይ/መ/ቁ 04313 መስከረም 30 ቀን 1998 ዓ.ም. በዋለው ችሎት በሰጠው ውሣኔ የአሁን አመልካች ቅር በመሰኘታቸው ነው።

የአሁን አመልካች ክርክሩ በተነሣበት የወረዳ ፍ/ቤት አመልካች ሲሆኑ ያቀረቡት አቤቱታም ባለቤቱ መ/አለቃ መኮንን ለማ ከዚህ ዓለም በሞት የተለዩ ስለሆነ ሚስትነቱ እና የልጆቹ ወራሽነት ይረጋገጥልኝ የሚል ነው።

የአሁን መልስ ሰጭም በዚሁ የወረዳ ፍ/ቤት በተቃዋሚነት ቀርባ ተከራክራለች። ያነሳችውም የመከራከሪያ ነጥብ አመልካች ወ/ሮ አስረስ መስፍን ሚስት አይደለችም። ሚስት እኔ ነኝ የሚለው ነው።

የወረዳው ፍ/ቤትም የአመልካችን አቤቱታ ካቀረበችው የሰው ማስረጃ የዕድር ሰነድ እና የማኅበራዊ ፍ/ቤት ውሣኔ ጋር እገናዝቦ ከመረመረ በኋላ የአሁን አመልካች ወ/ሮ አስረስ መስፍን የሟች ሚስት ናቸው። በሌላ በኩል የአሁን መልስ ሰጭ የሟች ሚስት መሆናቸውን በሥ/ፋ/መ/ቁ. 155/95 ያስወሰኑ ቢሆንም በፍ/መ/ቁ. 148/86

ባደረጉት ክርክር ጋብቻው የፈረስ መሆኑን ስለሚረጋገጥ የካቲት 01 ቀን 1993 ዓ.ም. ስለሚስትነት ማስረጃው የሚገልፀው ውሳኔ በፍ/መ/ቁ 148/86 የካቲት 05 ቀን 1993 ዓ.ም. ጋብቻው ፈርሷል በሚል የተሰጠው ውሳኔ ይሸረዋል። ስለሆነም የአመልካችን ሚስትነት ተቀብዬ አጽድቄያለሁ በማለት ወስኗል።

በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት የአሁን መልስ ሰጭ የይግባኝ አቤቱታ ለከፍተኛው ፍ/ቤት በማቅረቧ ይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት በጉዳዩ ላይ ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ ይግባኝ ባይ የአሁን መልስ ሰጭ የምትከራከረው የአሁን አመልካች ወ/ሮ አስረስ መስፍን ሚስት አይደለችም በሚል በመሆኑና የእርሷንም ሚስትነት አስቀድሞ ያረጋገጠች በመሆኑ በሥር ፍ/ቤት በግራ ቀኙ መካከል አከራካሪ ነጥብ ሆኖ መወሰድ ያለበት የአሁን አመልካች በይግባኝ መልስ ሰጭ የሆነችው ወ/ሮ አስረስ መስፍን የሟች ሚስት ናት ወይስ አይደለችም? የሚለው ነው። ይህንንም በሚመለከት ሚስትነትን በሁኔታ ስለማረጋገጥ የሚደነግገው ሕግ በሚጠየቀው አኳኋን አላስረዳችም። ስለሆነም መልስ ሰጭ ወ/ሮ አስረስ መስፍን የሟች መ/አለቃ መኮንን ለማ ሚስት አይደለችም በማለት የሥር ፍ/ቤትን ውሳኔ በመሻር ወስኗል።

በአሁን አመልካችነት የይግባኝ አቤቱታ መነሻ ግራ ቀኙ በክልል ጠ/ፍ/ቤት ተከራክረዋል። ይህ ሁለተኛ ይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤትም ጉዳዩን ተመልክቶ መስከረም 30 ቀን 1998 ዓ.ም. በዋለው ችሎት በተመሳሳይ መንገድ የይግባኝን የአሁን አመልካችን ሚስትነት ውድቅ ካደረገ በኋላ የወ/ሮ ውብነሽ ታክለን ሚስትነት ጉዳይ በሚመለከት ወ/ሮ ውብነሽ ታክለ ከሟች መ/አለቃ መኮንን ለማ ጋር ባደረጉት ክርክር የጋብቻውን መፍረስ እና አለመፍረስ አስመልክቶ እንደገና በጉባኤ ታይቶ እንዲወሰን ተመርቶ እያለ በመካከል ሟች መ/አለቃ መኮንን ለማ ከዚህ ዓለም በሞት ስለተለዩ ጋብቻው የፈረሰው በሞት ምክንያት መሆኑን ያመለክታል። ስለሆነም ሟች በሞቱበት ጊዜ ወ/ሮ ውብነሽ

ሚስት አልነበሩም ማለት አያስችልም። ስለሆነም የሚችሉ ሚስት ናቸው የሚል ውሳኔ ሰጥቷል።

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም አመልካች ወ/ሮ አስረስ መስፍን በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ነው። በሰበር ደረጃ ግራ ቀኙ ያቀረቡት ክርክር በይዘቱ ከወረዳ ፍ/ቤት ጀምሮ ካደረጉት ክርክር የተለየ ባለመሆኑ በድጋሚ ማስፈሩ አስፈላጊ ሆኖ አልተገኘም።

እኛም ጉዳዩን መርምረናል። እንደመረመርነውም የአሁን መልስ ሰጭ በተቃዋሚነት በጉዳዩ ቀርባ የተከራከረችው የአሁን አመልካች የሚችሉ ሚስት አይደሉም የሚሉበትን ክርክር በማቅረብ ነው። መልስ ሰጭ ይህንኑ ክርክር ለማቅረብ የሚያስችላቸውን የእራሳቸው የሚስትነት ማረጋገጫ ማስረጃ አቅርበዋል። ስለሆነም በዚህ በግራ ቀኙ መካከል በተነሳው ክርክር ለጉዳዩ ዕልባት ለመስጠት በጭብጥነት ሊያዝ የሚገባው ነጥብ የአሁን አመልካች የሚችሉ መ/አለቃ መኮንን ለማ ሚስት ሊሆኑ የማይችሉበትን የፍሬ ነገር እና የሕግ ክርክር በአሁን መልስ ሰጭ በኩል ቀርቧል ወይስ አልቀረበም? በተቃዋሚ በኩል ይህን መሰል ክርክር ካልቀረበስ የአሁን አመልካች የሚችሉ ሚስት መሆናቸውን የሚያረጋግጥ ማስረጃ አቅርበዋል ወይስ አላቀረቡም? የሚለው ነው። ከዚህ ነጥብ አንፃር ጉዳዩን ስንመለከት መልስ ሰጭ ሚስት እኔ ነኝ በሚለው ላይ አትኩረው የተከራከሩ ከመሆኑ በቀር የአሁን አመልካች ሚስት ሊሆኑ ያልቻሉትን ክርክርና ማስረጃ ያላቀረቡ መሆኑን የመዝገቡ ግልባጭ ያስረዳል። ምንም እንኳን የእርሷ ሚስትነት ከክርክሩ አካሄድ አኳያ ጥያቄ ውስጥ የገባ ባይሆንም የአሁን አመልካች የሚችሉ መ/አለቃ መኮንን ለማ ሚስት መሆኔ ተረጋግጦ ማስረጃ ይሰጠኝ የሚለውን አቤቱታ በዚያው ደረጃ ሊያቋርጥ የሚችል ክርክርና ማስረጃ ግን አላቀረበችም። ስለሆነም የአሁን አመልካች የሚችሉ መ/አለቃ መኮንን ለማ ሚስት ለመሆኗ የሚያረጋግጥ ማስረጃ አቅርባለች? በሚለው ነጥብ ላይ ጉዳዩ የተወሰነ ነው። ይህንንም በሚመለከት የከፍተኛው ፍ/ቤት ምንም እንኳን አመልካችና ሚች አብረው ባልና ሚስት

ሆነው አብረው ሲኖሩ እናውቃለን በማለት ያረጋገጡ ቢሆንም ሲጋቡና የጋብቻው ሥርዓት ሲፈፀም ነበርን እናውቃለን በማለት ያላስረዱ ስለሆነ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 699/2/ እንደሚደነግገው ሚስትነቷን በጋብቻ ሁኔታ አስረድተዋል ማለት አይቻልም በማለት የሰጠው ድምዳሜ ይህንን ለጉዳዩ አግባብነት ያለውን ድንጋጌ በመተርጎም ረገድ መሠረታዊ የሕግ ስህተት መፈፀሙን ተገንዝበናል። የፍ/ብ/ሕ/ቁ 699/1/ የጋብቻ ጽሑፍ በሌላ ጊዜ ጋብቻ መኖሩን ለማስረዳት የሚቻለው የባልና ሚስትነት ሁኔታ መኖሩን በማስረዳት ነው ሲል ከደነገገ በኋላ ሁለት ሰዎች የባልና ሚስትነት ሁኔታ አላቸው የሚባለው ባልና ሚስት ነን እየተባባሉ አብረው የሚኖሩ እንደሆነና ቤተዘመዶቻቸውና ሌሎችም ሰዎች በዚህ ሁኔታ መኖራቸውን ሲያረጋግጡላቸው ነው በማለት ለይቶ አስቀምጧል። በመሠረቱ ይኸው ድንጋጌ ግልጽ ነው። ሕግ ግልጽ ሆኖ በተገኘ ጊዜ ደግሞ የሕግ ትርጉም ሥራ እንደሚያስፈልግ የሕግ አተረጓጎም ዘዴ ያስገነዝባል። በግልጽ በሕግ በተመለከተው አኳኋን አመልካች በማስረጃ ያረጋገጠች ለመሆኑ እራሱ ይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት የተቀበለው ጉዳይ ነው። ነገር ግን ወደ ትርጉም ሥራ እንዲገባ ምክንያት የሆነው በዚህ ድንጋጌ ቁጥር 699/2/ የተመለከተው በተለያዩ ሁኔታ ካልታየ በቀር በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 708 ከተመለከተው ከጋብቻ ውጭ በግብረ ሥጋ ግንኙነት መኖር ከሚለው በምን ሊለይ ይችላል የሚለውን በመያዝ ነው። ይሁን እንጂ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 699/2/ አለ የተባለው ግንኙነት የሚመለከት ሁኔታ ሳይሆን በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 708 የተጠቀሰውን የሚመለከት ነው የሚባል ከሆነ ይህንን የማሳየት እና የመከላከል ተግባር የሚለየው ተከራካሪ ወገን ተግባርና ግዴታ ነው። በዚህም ነው በፍ/ብ/ሕ/ቁ 700/2/ የባልና ሚስትነት ሁኔታ አለመኖሩንን ለመከራከር የሚቻለው የተከራካሪዎች ዘመዶች የሆኑ ወይም ያልሆኑ አራት የመከላከያ ምስክሮችን በማስመስከር ነው የሚለው መደንገግ ያስፈለገው።

ስለሆነም አመልካች /የአሁን/ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 699/2/ ለሚደነግገው ሁኔታ የሚችል የመ/አለቃ መኮንን ለማህበረሰቡ ለመሆኗ በበቂ ሁኔታ ማረጋገጧ እየታወቀ ከላይ እንደተገለፀው አግባብነት ያለውን ድንጋጌ በትክክል ካለመረዳት የተነሣ የሚችል ማህበረሰቡ መሆኗን አላረጋገጠችም ማስረጃው አግባብነት እንደሌለው ተደርጎ ማህበረሰቡ አይደለችም በማለት የተሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት መፈፀሙን ተገንዝበናል፡፡

ው ሣ ኔ

1. አመልካች ወ/ሮ አስረስ መስፍን የሚችል መ/አለቃ መኮንን ለማህበረሰቡ ናቸው፡፡ እንዲሁም ይኸው ፍርድ በውጤት ደረጃ መልስ ሰጭም የሚችል ማህበረሰቡ መሆናቸውን አረጋጋጭ ነው ብለናል፡፡
2. የአማ/ብ/ሕ/ክል መንግሥት ጠቅላይ ፍ/ቤት በፍ/ብ/ይ/መ/ቁ. 04313 በ30/01/98 እንዲሁም የከፍተኛው ፍ/ቤት በቁጥር 01052 በ30/10/96 የሰጠውን ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ቁ. 348/1/ መሠረት ተሻሽሏል፤ ይህም፤ መዝገቡ ተዘግቷል፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት፡፡

የሰ/መ/ቁ. 25567

ኅዳር 12/2000

- ዳኞች፡- 1. አቶ መንበረዐሐይ ታደሰ
2. አቶ ፍስሐ ወርቅነህ
3. አቶ መስፍን እቁበዮናስ
4. አቶ ተሻገር ገ/ሥላሴ
5. አቶ አብዱራሂም አህመድ

አመልካች፡- ወ/ት አይናለም አበበ - ቀረቡ፡፡

ተጠሪ፡- አቶ ደገፋ ጉርሙ - ጠበቃ ቀረቡ፡፡

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበው አመልካች ሰኔ 16 ቀን 1998 ዓ.ም. የተፃፈ ማመልከቻ በማቅረቧ መነሻነት ነው፡፡

የጉዳዩ የሥር አመጣጥ በፌዴራሉ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የተጀመረ ክርክር ሲሆን ፍሬ ነገሩም ያሁኑ ተጠሪ የሥር ከሣሽ በመሆን በሥር 1ኛ በመቃወም ተጠሪ ወ/ሮ ደስታ ይመር /በዚህ መዝገብ የሌለበት/ እና ባሁኗ አመልካች የሥር 2ኛ በመቃወም ተጠሪ ላይ ባቀረቡት ክስ ሟች ወንድማቸው አቶ አበበ ጉርሙ ልጅ አለመውለዱ እየታቀ አመልካች የሟች ልጅ ናት ተብሎ ወራሽነቱ የተረጋገጠው ባግባቡ ስላልሆነ ውሣኔው ይሻር የሚል ነው፡፡ ለክሱም 1ኛ የመቃወም ተጠሪ በርግጥ አመልካች ከኔም ሆነ ከሟች አትወለድም ልጄ ነች ብዬ ውሣኔ ያሰጠሁት ከሕፃንነቷ ጀምሮ ስላሳደኳትና እንደ ልጅ ስለምቆጥራት ነው ሲሉ አመልካችም በበኩሏ ተጠሪ ሕፃን ሆኜ ውሣኔ ሲሰጥ ቀርበው መቃወም ሲችሉ ከ21 ዓመት በኋላ መቅረባቸው

በፍ/ብ/ሕ/ቁ 1000 መሠረት ተቀባይነት የለውም በማለት በየበኩላቸው መልስ ሰጥተዋል። ፍርድ ቤቱም የግራ ቀኙን ክርክርና ማስረጃ ከሰማ በኋላ የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000 የሚሠራው የፈረስ ንብረት ይገባኛል ለሚል ክርክር እንጂ ወራሽ ናት አይደለችም ለሚል ክርክር አይደለም በሚል የይርጋ መቃወሚያውን ውድቅ አድርጎ አመልካች ከሚች የማትወለው በመሆኑ ስለ ኑዛዜ ወራሽ ልትሆን አትችልም በማለት ወስኗል። ጉዳዩ በይግባኝ የቀረበለት የፌዴራሉ ከፍተኛው ፍርድ ቤትም በበኩሉ የግራ ቀኙን ክርክርና ማስረጃ ከመረመረ በኋላ ሚችና 1ኛ የመቃወም ተጠሪ ከቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 143/ሠ/ መሠረት አመልካችን ወደ ቤት በመውሰድ፣ በማንከባከብና በማስተማር እንደ አባት በመሆን የተሣተፉ በመሆኑ አመልካች የሚችል ልጅና የመጀመሪያ ደረጃ ወራሽ ነች በማለት ወስኗል።

ያሁኑ ተጠሪ በዚህ ውሣኔ ቅር ተሰኝተው ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ አቅርበው ፍርድ ቤቱም የከፍተኛው ፍርድ ቤት ውሣኔ ሽሮ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤትን ውሣኔ አጽንቷል።

አመልካች ይህን የሰበር አቤቱታ ያቀረቡት በዚህ መነሻነት ሲሆን ፍርድ ቤቱም አቤቱታውን መርምሮ ተጠሪን በማስቀረብ ግራ ቀኙን አከራክሯል። ክርክሩንም ከሕጉ ጋር በማገናኘብ መርምሯል።

በዚህም መሠረት አመልካች ኅዳር 5 ቀን 1993 ዓ.ም. የወራሽነት ማስረጃ ካገኙ በኋላ የሚች የመጀመሪያ ደረጃ ወራሽ መሆናቸውን በመግለጽ በቤቱ ላይ ያገኙት የጋራ ባለሀብትነት /ከሥር 1ኛ የመቃወም ተጠሪ ጋር ተቀባይነት ያጣው ባግባቡ መሆን አለመሆኑን ፍርድ ቤቱ እንደሚከተለው ተመልክቷል። አመልካች በሥር ፍርድ ቤቶች ያቀረቡት ክርክር ባንድ በኩል የሚች የመጀመሪያ ደረጃ ወራሽ መሆናቸውን በሌላ በኩል ደግሞ ተጠሪ ከ20 ዓመት በላይ ቆይተው በቤቱ ላይ አለኝ የሚሉት የወራሽነት መብት

በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000 መሠረት የሚታገድ ነው የሚል ሲሆን የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት አመልካች በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ የጠቀሱት የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000 የሚሠራው የውርስ ንብረት ይገባኛል ይሰጠኝ ለሚል ክርክር እንጂ ወራሽ ናት አይደለምችም ለሚል ክርክር ተፈፃሚነት ያለው አይደለም በማለት የሰጠውን ውሣኔ እንደተመለከትነው ድንጋጌው ባግባቡ አለመፈጸሙን ተረድተናል ያሁኑ ተጠሪ በሥር ፍርድ ቤት ያቀረቡት ክስ በራሱም ሲታይ ይዘቱ ወንድሜ ልጅ አለመውለዱ እየታወቀ አመልካች በሐሰት ልጅ ነኝ ብላ የወራሽነት ማስረጃ የወሰደች ስለሆነ ትመልስ በቤቱ ላይ ያለው የሚች ድርሻ ለኔ ይሰጠኝ የሚል ሲሆን አመልካችም በበኩሏ የሚች ልጅ መሆኗን እና ንብረቱም እንደሚገባት መከራከራቸው ታይቷል /ክርክሩ ትክክለኛ ገጽ/ ይህ ሁኖ እያለ የሥር ፍርድ ቤት አመልካች ክሱን ያመኑ ይመስል ገና ከጅምሩ ድንጋጌውን አጥብቦ በመተርጎም በልጅነት ጥያቄ ቢነሣ ድንጋጌው ተፈፃሚነት የለውም ማለቱ ቀጣይ ሆኖ አልተገኘም። ይህ ድንጋጌ መገኛው አንቀጽ 999 ሆኖ እውነተኛ ወራሽ እኔ ነኝ ከሚል ጥያቄ ጀምሮ የውርስ ንብረት ያላግባብ ተወስዷልና ይመለስልኝ በማለት የሚቀርቡትን ክሶች /ጥያቄዎች/ የሚያካትት ለመሆኑ አንቀጽ 999 መመልከቱ ይበቃል። በዚህ ረገድ አመልካች ክርክሩን ባስነሳው ቤት ላይ ከ20 ዓመት በላይ የቆየ የባለሀብትነት ድርሻ ማግኘታቸው እየተመለከተም ተጠሪም ድርሻቸውን ለመጠየቅ ከሚያስችላቸው ጊዜ በላይ ቆይተው ክስ ለማቅረባቸው አመልካች ያቀረቡት የይርጋ ክርክር ተቀባይነት ያጣው ድንጋጌውን በጠባቡ በሥር ፍርድ ቤት በሚተረጎሙ ሳቢያ መሆኑን ይህ ፍ/ቤት ተገንዝቧል። በመሆኑም የመጨረሻ ውሣኔ የሰጠው ጠቅላይ ፍርድ ቤት የይርጋውን ነጥብ አልፎ ውሣኔ መስጠቱ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ሆኖ አግኝተነዋል።

የከፍተኛው ፍርድ ቤት ምንም እንኳን የአመልካችን ልጅነት ተቀብሎ የሥር ፍ/ቤት ውሣኔ የሻረ ቢሆንም ፍ/ቤቱ በቅድሚያ በይርጋው ጥያቄ በቅድሚያ ለይርጋው ጥያቄ በቅድሚያ ምላሽ ቢሰጥ ኖሮ ወደዚህ ነጥብ መግባት ያስፈለገው እንዳልነበር ተገንዝበናል። ስለሆነም ክሱ በይርጋ ታግዷል ብለናል።

ው ሣ ኔ

- የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁ. 21679 ግንቦት 23 ቀን 1988 ዓ.ም.፤ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁ 03562 ጥር 19 ቀን 1996 ዓ.ም. የሰጡት ውሣኔ ተሸሯል፤ ይፃፍ።
- የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ. 28193 ሐምሌ 27 ቀን 1997 ዓ.ም. የሰጠው ውሣኔ ተሸሯል፤ ይፃፍ።
- የከፍተኛ ፍርድ ቤት መ/ቁ. 28193 በመጣበት አኳኋን በመሸኛ ተመልሶ ይላክ።
- መዝገቡ ተዘግቷል።
- ክሱ በይርጋ ይታገዳል ተብሏል።
- መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ነ/ዓ

የሰበር መ/ቁ. 16083

መጋቢት 25 ቀን 1999 ዓ.ም

ዳኞች፡- መንበረሐይ ታደሰ

አሰግድ ጋሻው

መስፍን ዕቁበዮናስ

ሂሩት መለሠ

ተሻገር ገ/ሥላሴ

አመልካች፡- ወ/ሮ ላቀች በየነ ወኪል አቶ ዮሐንስ ደበበ

መልስ ሰጭ፡- አቶ ፋሲል ደበበ አልቀረበም

መዝገቡን መርምረን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

በዚህ ሰበር አቤቱታ መነሻ ግራ ቀኙ በዚህ መዝገብ ያደረጉትን ክርክር የሥር ፍ/ቤቶች ከሰጡት ዳኝነት ጋር አገናዝበን መርምረናል እንደመረመርነውም ለዚህ ጉዳይ እልባት ሊሰጥ የሚችለው አከራካሪ ነጥብ የአሁን ተጠሪ በመጀመሪያው ደረጃ ፍ/ቤት ያቀረቡት ክስ በይርጋ ቀሪ ነው ወይስ አይደለም? የሚለው ነው፡፡

በሥር ፍ/ቤት ይህንኑ የመጀመሪያ ደረጃ የይርጋ መቃወሚያ አስመልክቶ በቀረበው የፍሬ ነገር ክርክር ላይ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000 የተመለከተው ፍፁማዊ የሆነው የይርጋ ዘመን ያለፈ ስለመሆኑ የተለየ አይደለም፡፡

የሥር ፍ/ቤቱ ይህንኑ የይርጋ ክርክር ውድቅ ለማድረግ የሰጠው ምክንያት አንድ ክስ በይርጋ ሊታገድ የሚችለው በሁለት ተከራካሪዎች መካከል አንዱ ለአንዱ ሊፈጽመው የሚገባ ግዴታ ሲኖር ነው፡፡ በዚህ ክስ ላይ ግን የቀረበው ጥያቄ መብቴን

ወይም ድርሻዬን ልወቅ እንጂ ይህ ይፈፀምልኝ ወይም ይደረግልኝ የሚል አይደለም በመሆኑም የይርጋ ክርክሩ አግባብነት ሊኖረው የሚገባው በወራሽነት ጥያቄ ላይ እንጂ ድርሻዬን ልወቅ፤ የውረስ አጣሪ ይሾምልኝ ጥያቄ ላይ ስለማይሆን ውድቅ ተደርጓል የሚል ነው።

እኛም የዚህ ትንታኔ አግባብነት እና ሕጋዊ መሠረቱን ተመልክተናል።

በመሠረቱ የውርስ ድርሻዬን ልወቅ የውርስ አጣሪ ይሾምልኝ በሚለው ጥያቄ እና በወራሽነት ጥያቄ መካከል የሥር ፍ/ቤት እንደሚለው በይዘቱ ልዩነት የለም። ድርሻዬን ልወቅ አጣሪ ይሾምልኝ የሚለው መብት ሲሆን ድርሻውን ይዞ ይገኛል ከተባለው ሰው በአጣሪ ጉባዔው አማካኝነት ንብረት ይዞ የሚገኝ መሆኑ ከተረጋገጠ ደግሞ ድርሻውን የመስጠት ግዴታ እንደሚኖርበት ግልፅ ነው። ይህም ከሆነ አንዱ ለአንዱ የሚፈፅምው ግዴታ ያለ መሆኑን ስለሚያሳይ የሥር ፍ/ቤት የተነሣበት መነሻ ለትክክለኛ ድምዳሜ ላይ ሊያደርሰው የሚችል አይደለም። ከሁሉም በላይ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ቁ. 244/ሠ/ መሠረትም ክሱ በይርጋ የታገደ መሆኑ ከተረጋገጠ በይርጋ ቀሪ ሊሆን እንደሚገባ ተመልክቷል። ከዚህ አንፃርም ሲታይ የአሁን ተጠሪ በሥር ፍ/ቤት ከሣሽ ሆኖ ያቀረበው የክስ አቤቱታ ወይም ክስ በመሆኑ ይኸው ክስ የይርጋ ዘመኑ ማለፉ ከተረጋገጠ በቀረበው የይርጋ መቃወሚያ ክርክርም መሠረት መዝገቡ በደረሰበት ደረጃ ሊዘጋ ሲገባ የመጀመሪያው ደረጃ ፍ/ቤት በተጠሪ በኩል ለተጠየቀ ዳኝነት /Relief/ የተሣሣተ ትርጉም በመስጠት የይርጋው ክርክር በጉዳዩ ላይ ተፈፃሚ ሊሆን አያገባም ሲል መወሰኑ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ፈጽሟል።

አስቀድሞ በዳኝነት ባለቀ ጉዳይ በድጋሚ ክስ የቀረበብን መሆኑን ገልፀን ያቀረብነው ክርክር አልታየልንም የሚለው ነጥብ ከላይ በተመለከተው የይርጋ ክርክር ጉዳዩ ስለተቋጨ ማየቱ አስፈላጊ ሆኖ አላገኘነውም።

ው ሣ ኔ

የመጀመሪያው ደረጃ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 260/90 በ5/4/92 የሰጠው ብይን እና ይህም ብይን ጉድለት አልተገኘበትም በማለት የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ.649/92 በ21/07/96 የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348/1/ መሠረት ተሸሯል።

ይህ ክርክር ስለተወሰ ወጭና ኪሣራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ። መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ተ.ወ

ዳኞች፡- አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ

አቶ ፍስሐ ወርቅነህ

አቶ ሐጎስ ወልዱ

ወ/ት ሒሩት መለሠ

አቶ ታፈሰ ይርጋ

አመልካች፡- እነ ወ/ሮ ዋጋዬ ገብሬ ጠበቃ አዝመራ ነጋሽ

ተጠሪ፡- አቶ ደመላሽ ታምሩ ቀረቡ።

መዝገቡ ተመርምሮ ቀጥሎ የተመለከተው ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ይህ የሰበር አቤቱታ ሊቀርብ የቻለው ለተጠሪ የተሰጠው የወራሽነት ማስረጃ በአግባቡ ስላልሆነ ውሳኔው ይሰረዝልን በማለት አመልካቾች ለአዲስ አበባ ከተማ ነክ የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ያቀረቡት አቤቱታ በየደረጃው ተቀባይነት ሳያገኝ በመቅረቱ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በማለት ቅሬታ በማቅረባቸው ነው።

የጉዳዩ ይዘትም ባጭሩ ሲታይ ተጠሪ ሟች እናቱ ወ/ሮ እታገኝ ገብሬ ስለሞቱ ወራሽነቱ ተረጋግጦ ማስረጃ ይሰጠኝ በማለት ለአዲስ አበባ ከተማ ነክ የመጀመሪያ ደ/ፍ/ቤት አቤቱታ አቅርቦ ፍ/ቤቱም የአመልካችን ምስክሮች ሰምቶ የሟች ወ/ሮ እታገኝ ገብሬ ወራሽ ነው በማለት ውሳኔ ከሰጠ በኋላ የአሁን አመልካቾች ሟች ወ/ሮ እታገኝ ገብሬ እህታቸው እንደሆኑና ልጅም ያልወለዱ መካን የነበሩ መሆናቸውን ገልጸው ተጠሪ የሟች እህታችን ወራሽ ነው ተብሎ ማስረጃ እንዲያገኝ የተሰጠው ውሳኔ መብታችንን የነካ ስለሆነ ይሄው ውሳኔ ሊሰረዝልን ይገባል በማለት ውሳኔውን ለሰጠው ፍ/ቤት በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ 358 መሠረት መቃወሚያ አቅርበዋል።

ፍ/ቤቱም ግራ ቀኙን አከራክሮ ተጠሪ ቀደም ሲል የሟች ወራሽነቱን ባረጋገጠ ጊዜ የተሰሙትን ምስክሮች በድጋሚ አስቀርቦ የምስክርነት ቃላቸውን ከሰማ በኋላ አመልካች

/የአሁን ተጠሪ/ ሟች ወ/ሮ እታገኝ ገብሬ የወለዱት ልጅ ወይም የጉዲፈቻ ልጅ ስለመሆኑ በምስክሮች ስላልተገለጸ ልጅ ነው አይደለም የሚለው ጭብጥ የፍ/ቤቱ ሥልጣን ስላልሆነ አመልካቾች በቅድሚያ በዚህ ነጥብ ላይ በፌዴራል መ/ደ/ፍ/ቤት አቤቱታ አቅርበው አረጋግጠው ሲመጡ ወራሽነትን አስመልክቶ የቀረበው አቤቱታ የሚታይ ነው በማለት ሳይቀበለው ቀርቷል።

ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የከተማው አስተዳደር ይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት ይግባኙን ያልተቀበለው ሲሆን ሰበር ሰሚ ችሎቱም መሠረታዊ የሕግ ስህተት አልተፈጸመም በማለት አቤቱታውን ሳይቀበለው ቀርቷል።

ይህ የሰበር ችሎትም የቀረበው አቤቱታ መርምሮ አመልካቾች የተጠሪ ወራሽነት የተረጋገጠበትን ውሳኔ በመቃወም ባቀረቡት አቤቱታ ላይ የአ/አ ከተማ ነክ ፍ/ቤት የሰጠውና በይግባኝ የጸናው ትዕዛዝ ከፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ 358 አኳያ ለሰበር ቀርቦ የሚጣራ ሆኖ በማግኘቱ ግራ ቀኙን አከራክሯል።

በአጠቃላይ የክርክሩ ነጥብ ከላይ እንደተመለከተው ሲሆን የሰበር አቤቱታውም እንደሚከተለው ተመርምሯል።

ተጠሪ የሟች ወ/ሮ እታገኝ ገብሬ ልጅ ስለሆንኩ የወራሽነት ማስረጃ ይሰጠኝ በማለት ለከተማ ነክ የመ/ደ/ፍ/ቤት ባመለከተው መሠረት ፍ/ቤቱ ለተጠሪ የወራሽነት ማስረጃ ሠጥቷል። ከዚህ በኋላም የአሁን አመልካቾች ተጠሪ የሟች እህታችን እታገኝ ገብሬ ልጅ አይደለም ሟችም ልጅ ያልወለደችና መሃን ስለነበረች ፍ/ቤቱ ተጠሪ የሟች ወራሽ ነው በማለት ማስረጃ እንዲሰጠው የሰጠው ውሳኔ መብታችንን የነካ ስለሆነ ይሄው ውሳኔ ሊሰረዝ ይገባል በማለት በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ቁ. 358 መሠረት መቃወሚያ አቅርቧል። በአንድ ክርክር ውስጥ ተካፋይ መሆን የሚገባው ወይም በክርክሩ ውስጥ ለመግባት የሚችልና እንደዚሁም ተካፋይ ባልሆነበት ክርክር የተሰጠው ፍርድ መብቱን የሚካበት ማናቸውም ሰው መቃወሚያ ማቅረብ እንደሚችል በተጠቀሰው የፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 358 ላይ ተመልክቷል።

የዚህ ዓይነት አቤቱታ ለፍ/ቤት በቀረበ ጊዜም ፍ/ቤቱ ሊይዘው የሚገባ የክርክር ጭብጥ አስቀድሞ የተሰጠው ውሳኔ ሊሰረዝ ይገባል ወይንስ አይገባም የሚለውን ነው። በዚህም መሠረት የኢ.አበባ ከተማ ነክ የመ/ደ/ፍ/ቤት ይህንኑ ጭብጥ ይዞ በአንድ በኩል ተጠሪ የሟች ልጅ ስለመሆኑ ያቀረበው ማስረጃ በሌላም በኩል አመልካቾች ተጠሪ የሟች ልጅ ስላለመሆኑ በበኩላቸው ያቀረቡትን ማስረጃ መዝኖ በጭብጥ በተያዘው ላይ ዕልባት መስጠት ሲገባው በልጅነት ጉዳይ ላይ ውሳኔ መስጠት ከፍ/ቤቱ የሥራ-ነገር ሥልጣን ውጪ ስለሆነ አመልካቾች በቅድሚያ በልጅነት ክርክሩ ላይ ሥልጣን ባለው የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት አስወስነው መቅረብ አለባቸው በማለት ለጉዳዩ እልባት ሳይሰጥ መቅረቱ እንደዚሁም ይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤትና ሰበር ችሎቱ ይህንኑ ጉልህ የሆነ የሥነ ሥርዓት ግድፈት ሳያርሙ መቅረታቸው በአግባቡ ሆኖ አልተገኘም።

ው ሣ ኔ

1. የኢ/አበባ ከተማ ነክ የመ/ደ/ፍ/ቤት በመ/ቁ.1537/95 በ21/01/97 የሰጠው ትዕዛዝ፣ የከተማ ነክ ይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት በመ/ቁ 01785 በ30/9/97 የሰጠው ውሳኔና ሰበር ችሎቱ በመ/ቁ. 02604 በ9/4/98 የሰጠው ትዕዛዝ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ሆኖ ስለተገኘ በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 348/1/ መሠረት ተሸሯል።
2. አመልካቾች ያቀረቡት መቃወሚያ ከላይ በተጠቀሰው መሠረት ተመርምሮ ውሳኔ ሊሰጥበት የሚገባ ስለሆነ የኢ.አ. ከተማ ነክ የመ/ደ/ፍ/ቤት በዚሁ መሠረት መርምሮ እንዲወስን ተመልሶለታል።
3. ግራ ቀኙ ወጪና ኪሣራ ይቻቻሉ።
4. መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ

ጎዳር 17 ቀን 2000 ዓ.ም.

- ዳኞች:- 1. አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ
2. አቶ ፍስሐ ወርቅነህ
3. አቶ መስፍን እቁበዮስ
4. አቶ ተሻገር ገ/ሥላሴ
5. አቶ አብዱራሂም አህመድ

አመልካች:- ወ/ሮ ዕቁባይ በላይ

መልስ ሰጪዎች:- ህፃን ናሆም ገ/ሕይወት

መዝገቡ ተመርምሮ የሚከተለው ውሳኔ ተሰጥቷል።

ው ሣ ኔ

ለዚህ ችሎት ጎዳር 18 ቀን 1999 ዓ.ም. በተሳፈ ማመልከቻ የቀረበው የሰበር አቤቱታ ለመልስ ሰጭ ደርሶ ሰኔ 27 ቀን 1999 ዓ.ም. የተሳፈ የመልስ ማመልከቻ ቀርቧል።

የግራ ቀኙን ክርክር አቤቱታው ከቀረበበት ውሳኔ መደምደሚያና ለዚህም መሠረት ከሆነው የሕግ ትንታኔ አንፃር ተመርምሮ ውሳኔው ጉድለት ያለበት ሆኖ ስላልተገኘ በትግራይ ብ/ክ/መ/ጠ/ፍ/ቤት በመዝገብ ቁጥር 12723 በመስከረም 26 ቀን 1999 ዓ.ም. የተሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ 348/1/ መሠረት ፀንቷል። ይህም ግራ ቀኙ ኪሳራቸውን ለየራሳቸው ይቻሉ። መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

- ዳኞች:- 1. አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ
2. አቶ ፍስሐ ወርቅነህ
3. አቶ መስፍን ዕቁበዮናስ
4. አቶ አብዱራሂም አህመድ
5. አቶ ታፈሰ ይርጋ

አመልካች:- ወ/ሮ የኔነሽ ከበደ ቀረቡ።

ተጠሪ:- አቶ ዮሐንስ ከበደ ቀረቡ።

መዝገቡ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበው አመልካች ጥር 16 ቀን 1999 ዓ.ም. ጽፈው ባቀረቡት ማመልከቻ መነሻነት ነው።

የጉዳዩ የሥር አመጣጥ የአሁኑ አመልካች የሥር ተከሣሽ በሆኑበት መዝገብ ተጠሪ ያቀረቡት ክስ የሚችል አባታቸው የደጅአዝማች ከበደ ወ/ዮሐንስ የሆነውን ቁጥሩ 375 ቤት አመልካች የያዙ መሆኑን ገልፀው የአመልካችን ድርሻ $\frac{1}{4}$ ኛ አስይዘው ቤቱን እንዲረከቡ፣ ይህ ካልሆነም ቤቱ በሐራጅ ተሸጦ እንዲከፋፈሉ የሚል ሲሆን አመልካችም በበኩላቸው ክሱ በይርጋ ቀሪ ነው፣ ጉዳዩ ቀደም ሲል የመጨረሻ ውሣኔ ያገኘ ጉዳይ ነው፣ ተጠሪ ቤቱ የሚችል መሆኑ ማስረጃ አላቀረቡም በማለት ተከራክረዋል። ጉዳዩን ያስተናገደው የፌዴራሉ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤትም ያቀረበው የይርጋ ተቃውሞ በወራሽና ያለ ማስረጃ ንብረት በያዘ ወራሽ ባልሆነ ሰው ላይ ተፈፃሚነት ከሚኖረው በስተቀር ለዚህ ጉዳይ አግባብነት የለውም፣ የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1845 ደግሞ በውል ላይ ለተመሠረተ ግንኙነት የሚጠቀስ እንጂ በወራሾች መካከል የሚጠቀስ በመሆኑ በክርክሩ አግባብነት የለውም፣ ጉዳዩ ቀደም ብሎ የመጨረሻ ውሣኔ አግኝቷል የተባለውን ሌሎች

ወራሽ ያልሆኑ ተከሣሾች ቤቱን እንዲያስረክቡ የተወሰነ ከመሆኑ ውጭ በተመሳሳይ ጭብጥ ላይ የተሰጠ ውሳኔ እይደለም በማለት ያቀረቡትን ተቃውሞዎች ውድቅ ካደረገ በኋላ ቤቱ የአውራሻቸው ለመሆኑ ካርታው በማስረጃዎች መቅረቡን ገልጾ ክስ የቀረበበትን ቤት ግራ ቀኙ ከተስማሙ አንዳቸው ለአንዳቸው ከፍለው ቤቱን እንዲያስቀሩ፤ ይህ ካልተቻለ ቤቱ በሐራጅ ተሸጦ የየድርሻቸውን እንዲወስኑ በማለት ወስኗል ውሳኔው በፌዴራሉ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም በይግባኝ ፀንቷል አመልካች ይህን የሰበር አቤቱታ ያቀረቡት በዚህ መነሻነት ሲሆን አቤቱታው ከተመረመረ በኋላ ተጠሪን በማስቀረብ ግራ ቀኙ እንዲከራከሩ ተደርጓ ክርክራራቸውም ከሕግ ጋር ተገናዝቦ ተመርምሯል።

በዚህም መሠረት የሥር ፍ/ቤቶች በፍ/ብ/ሕ/ቁ 1000 ላይ የተመለከተው የይርጋ መቃወሚያ ለጉዳዩ አግባብነት የለውም በማለቱ ውድቅ ማድረጋቸው ባግባቡ መሆን አለመሆኑን ተመልክተናል። የፍ/ብ/ሕ/ቁ 1000 ለጉዳዩ አግባብነት የለውም በሚል በሥር ፍርድ ቤት የተሰጠው ምክንያት ድንጋጌው በወራሽ እና ወራሽ ሣይሆን ማስረጃ ሣይኖረው ንብረት በያዘ ሰው ላይ ለሚቀርብ ክስ የሚነሣ እንጂ አሁን በወራሾች መካከል ለተነሣው ክርክር ተጠቃሽ አይሆንም የሚል ነው ሆኖም ይህ የሰበር ሰሚ ችሎት በአመልካች በወ/ሮ ድንቁ ተድላና በተጠሪዎች እነ አቶ አባተ ጫኔ መካከል በነበረው የውርስ ክርክር “በፍ/ብ/ሕ/ቁ 1000/1/ እና 2/ ላይ የሰፈረው የይርጋ ጊዜ ተፈፃሚ የሚሆነው አንድ ወራሽ በሌላ በወራሽነት የውርስ ሀብት በያዘ ሰው ላይ ክስ ሲያቀረብ ነው” በማለት የሰጠውን ውሳኔ ያልተከተለ በመሆኑ የሥር ፍ/ቤት ለድንጋጌው የሰጠው ትርጉም መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ሆኖ ተገኝቷል። ከዚህ አንፃር አመልካች በሥር ፍርድ ቤት ያቀረቡት የይርጋ ክርክር ተቀባይነት ሊኖረው ይገባ ነበር ከተባለ ባጠቃላይ ክርክሩ ላይ ለውጥ ያመጣ ወይም አያመጣ እንደሆነ መመልከቱ አስፈላጊ ነው። ተጠሪ በንብረት ጥያቄው ላይ ክስ ያቀረበው 20 ዓመት ካለፈው በኋላ ነው በማለት የይርጋ ተጠቃሚ እንዲሆኑ ጠይቀዋል። ሆኖም ክስ በቀረበለት ቤት ላይ ቀደም ሲል

በሌላ መዝገብ ክስ አቅርበው ጉዳዩ እስከ ሰበር ደርሶ ከተወሰነላቸው በኋላ የአፈፃፀም መዝገብ ከፍተው ታህሣሥ 21 ቀን 1996 ዓ.ም ቤቱ እንዲረከቡ የአፈፃፀም ትዕዛዝ የተሰጠላቸው መሆኑን በሰበር ማመልከቻቸው ላይ ገልፀዋል። በሌላም በኩል ያሁኑ ተጠሪ የስር ከሣሽ በመሆን በመልካች ላይ ቤቱን በተመለከተ ክስ ያቀረቡት ግንቦት 17 ቀን 1997 ዓ.ም. መሆኑ ከሥር ፍርድ ቤት መዝገብ ተረጋግጧል። ከዚህ አኳያ አመልካች ክስ የቀረበበትን ቤት በፍርድ ቤት ውሣኔ በይዞታቸው ሥር በማድረግ የተረከቡት ታህሣሥ 21 ቀን 1996 ዓ.ም. ነው ቢባል እንኳ ተጠሪ በበኩላቸው ክስ ያቀረቡባቸው አንድ ዓመት ተኩል በማይሞላ ጊዜ ውሳኔ መሆኑ ታይቷል። በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000/1/ እና /2/ ላይ የተመለከቱት የይርጋ ጊዜዎች በ3 እና 15 ዓመት የተካሄዱ በመሆናቸው አመልካች ያቀረቡት የይርጋ ጥያቄ ሁለቱንም ያላሟላ ነው። ስለዚህ የይርጋ ተጠቃሚ የሚሆኑበት ምክንያት አልተገኘም።

ው ሣ ኔ

- የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁ. 53739 ጥቅምት 18 ቀን 1998 ዓ.ም. የከፍተኛው ፍ/ቤት በመ/ቁ. 43795 ጥቅምት 23 ቀን 1999 ዓ.ም. የሰጡት ውሣኔ በተለየ ምክንያት ፀንቷል። ይፃፍ።
- ግራ ቀኙ ወጪያቸውን ይቻቻሉ።
- በትዕዛዝ የመጣው የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት መ/ቁ. 53739 የተፈለገበት ምክንያት ስላለቀ ወደመጣበት በሸኚ ደብዳቤ ተመልሶ ይላክ።
- መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

19/11/99

ዳኞች፡- አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ

.. ፍስሐ ወርቅነህ

.. አብዱልቃድር መሐመድ

.. አብዱራሂም አህመድ

.. ታፈሰ ይርጋ

አመልካች፡- እነ ሣሙኤል ውብሸት - ቀረቡ

ተጠሪ፡- ብዙነህ በላይነህ - አልቀረበም

መዝገቡ ተመርምሮ ቀጥሎ የተመለከተው ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ይህ የሰበር አቤቱታ ሊቀረብ የቻለው አመልካቾች ተጠሪ በይዞታችን ላይ የፈጠረው ሁከት ይወገድልን የሚል አቤቱታ ለጅጅጋ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት አቅርበው ፍ/ቤቱም ግራ ቀኙን አከራክሮ ተጠሪ በአመልካቾች ላይ የፈጠረው ሁከት ሊወገድ ይገባል በማለት ውሣኔ ሰጥቶ ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የሶማሌ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት የክፍተኛ ፍ/ቤቱን ውሣኔ በመሻር ሁከት የለም በማለት ውሣኔ በመስጠቱ አመልካቾች መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በማለት ቅሬታ በማቅረባቸው ነው።

ጉዳዩ ለሰበር ችሎት እንዲቀረብ በተሰጠው ትእዛዝ ተጠሪ የአመልካቾች አቤቱታ ደርሷቸው መልስ የሰጡ ሲሆን አመልካቾችም የመ/መልስ በመስጠት አቤቱታቸውን አጠናክረው ተከራክረዋል።

የጉዳዩ አመጣጥም ባጭሩ ሲታይ አመልካቾች በጅጅጋ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ባቀረቡት ክስ በጅጅጋ ከተማ ቀበሌ 06 የሚገኝና የምንኖርበት ቤት በአዋጅ ቁጥር

47/67 ተወርሶ ቀበሌው የሚያስተዳድረውና ላለፉት 20 ዓመታት በተከራይነት ኖረንበታል። የሁን እንጂ ተከሣሽ ይሄው ቤት የአውራሼ የሚች ወ/ሮ ተዋበች ዘርፉ ነው በማለት እኛ በሌለንበት ይህንኑ ከቀበሌው አስተዳደር በኪራይ የያዘነውን ቤት እየተገለገለበት ስለሆነ የተፈጠረው ሁከት ይወገድልን በማለት ጠይቀዋል።

ተጠሪም በበኩሉ በሰጠው መልስ ለክሱ መነሻ ምክንያት የሆነው ቤት ከአክስቱ በውረስ የተላለፈለት ንብረት መሆኑን በመግለጽ አቤቱታው ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክሯል።

የግራ ቀኙ ክርክር በዚህ መልኩ የቀረበለትም የዞኑ ከፍተኛ ፍ/ቤት ለክርክሩ ምክንያት የሆኑት ቤቶች የጅጅጋ ከተማ አስተዳደር መሆናቸውን ከሚሾችም በእነዚህ ቤቶች በሕጋዊ መንገድ እየኖሩ እንደሆነ ከቀረበው ማስረጃ ማረጋገጥ የተቻለ ስለሆነ በተከሣሽ በኩል የተፈጠረው ሁከት በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 1149(3) መሠረት እንዲወገድ በማለት ውሳኔ ሰጥቷል።

ክርክሩን በይግባኝ የተመለከተውም የሶማሌ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ግራ ቀኙን አከራክሮ ለክርክሩ ምክንያት የሆኑት ቤቶች በአዋጅ ያልተወረሱ ስለመሆናቸው የሚመለከተው የቀበሌ አስተዳደር ያረጋገጠ ከመሆኑም በላይ ይግባኝ ባይ (ተጠሪ) የቤቱ ባለንብረት የነበሩት ግለሰብ ወራሽ መሆናቸው ባቀረቡት ማስረጃ ስለተረጋገጠ የዞኑ ከፍተኛ ፍ/ቤት በተጠሪ በኩል የተፈጠረው ሁከት ሊወገድ ይገባል በማለት የሰጠው ውሳኔ ከጭብጡ ያፈነገጠ ነው በማለት ሽሯል።

ይህ ሰበር ሰሚ ችሎትም አቤቱታው ለሰበር ቀረቦ መታየት አለበት በማለት ትእዛዝ የሰጠው ለክርክሩ ምክንያት የሆነውን ቤት የቀበሌው አስተዳደር እያከራየ ገቢ ይሰበስብ ነበር ከተባለ በአዋጅ አልተወረሰም በሚል የተጠሪ የውረስ ሀብት ነው መባሉ

አግባብነቱን ለማጣራት ሲሆን ከዚህ አኳያም አቤቱታው እንደሚከተለው ተመርምሯል፡፡

አመልካቾች በጅጅጋ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት በተጠሪ ላይ ክስ የመሠረቱት ከጅጅጋ ከተማ ቀበሌ አስተዳደር በተከራይነት የምንኖርበትን ቤት ተጠሪ ወራሽ ነኝ በማለት ያለአግባብ ይዘው የሚገኙ ስለሆነ የተፈጠረው ሁከት ይወገድልን በማለት ነው፡፡

ሁከት ይወገድልኝ የሚል አቤቱታ የሚያቀረብ ወገን በንብረቱ ላይ የይዞታ መብት እንዳለውና በእርግጥም የሚያዝበት ስለመሆኑ ማረጋገጥ እንደሚገባው ከፍ/ብ/ሕ/ቁ/1140 ድንጋጌ መገንዘብ ይቻላል፡፡

በተያዘው ጉዳይ አመልካቾች ሁከት ተፈጥሮብናል በሚሉት ቤት ላይ በኪራይ ውል መነሻነት ቤቱን ይዘው እንደሚገኙና የይዞታ መብት እንዳላቸው በጅጅጋ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ክርክር ሲደረግ በማስረጃ አረጋግጠዋል፡፡

የአመልካቾች አቤቱታ ሁከት ይወገድልን የሚል ከሆነ ክርክሩ የይዞታ መብትን /possessing action/ የሚመለከት በመሆኑ በጭብጥ ተይዞ ዕልባት ሊሰጠው የሚገባው ነጥብ ሁከት ተፈጥሯል ወይስ አልተፈጠረም የሚለው ነው፡፡

ይሁንና ተጠሪ በዞኑ ከፍተኛ ፍ/ቤት ያቀረቡት ክርክር ለክሱ ምክንያት የሆነው ቤት በውርስ የተላለፈልኝ የግል ቤቴ ስለሆነ የአመልካቾች አቤቱታ ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት እንጂ ሁከት አልፈጠርኩም በማለት አይደለም፡፡

ተጠሪ በባለቤትነት ረገድ የሚያነሱት ክርክር ሁከት ተፈጥሯል ወይስ አልተፈጠረም ተብሎ ለሚያዘው ጭብጥ ተገቢነት የሌውና እራሱን የቻለ ባለቤትነትና የመፋለም ክስ /petitory action/ በሚመለከተው ላይ አቅርበው ከሚታይ በስተቀር ሁከት እንዲወገድ በቀረበ ክስ የባለቤትነት ክርክር ማንሣት አግባብነት አየኖረውም፡፡ ስለሆነም የሶማሌ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት በተጠሪ በኩል ባለቤትነትን የመፋለም ክስ

ባልቀረበበትና አመልካቾች ሁከት ይወገድልን በማለት ባቀረቡት ክስ ተጠሪ የቤቱ ባለቤት ናቸው በማለት ውሣኔ መስጠቱ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ሆኖ ተገኝቷል።

ው ሣ ኔ

1. የጅጅጋ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 149/97 በ16/6/98 ተጠሪ በአመልካቾች ላይ የፈፀመው ሁከት ይወገድ በማለት የሰጠው ውሣኔ በማጽናት የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 05/1/91/99 በ2-3-99 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ስላለበት በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 348(1) መሠረት ተሸሯል። ይፃፍ።
2. ግራ ቀኙ ወጭና ኪሣራ ይቻቻሉ።
3. መዝገቡ ተዘግቶ ወደ መ/ቤት ተመልሷል።

የማየነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ተ.ወ

የሰ/መ/ቁጥር 27783

ሐምሌ 05 ቀን 1999 ዓ.ም

ዳኞች፡- አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ

አቶ አሰግድ ጋሻው

አቶ ተሻገር ገ/ሥላሴ

አቶ አብዱራሂም አህመድ

አቶ ታፈሰ ይርጋ

አመልካች፡- ወ/ሮ እናትነሽ ከተማ ጠበቃ አቶ መኮንን አምቦ ቀረቡ

መልስ ሰጭ፡- ወ/ሮ ፋንታዬ መሐመድ አልቀረቡም

መዝገቡን መርምረን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

የሰበር አቤቱታው የቀረበው የአማ/ብሔ/ክልላዊ መንግሥት ጠ/ፍ/ቤት በይግባኝ ሥልጣኑ ተመልክቶ በሰጠው ውሣኔ ላይ ነው፡፡

የነገሩም መነሻ የአሁን መልስ ሰጭ ሚስትነታቸው እና የልጆች የአሁኑን አመልካችን ጨምሮ ሞግዚትነት ሥልጣን ማስረጃ እንዲሰጣቸው ለወረዳው ናዲባ ፍ/ቤት አቤቱታ በማቅረባቸው ጉዳዩ ታይቶ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 09/94 ሐምሌ 09 ቀን 1994 ዓ.ም ማስረጃው ተሰጥቷቸዋል፡፡

ከዚህ በኋላ የአሁን አመልካች 1ኛ እኔ በሌለሁበት፣ በውጭ አገር የተሰጠ ማስረጃ በመሆኑ፣ ሁለተኛ ጉዳዩ በሀይማኖታዊ ፍ/ቤት ቀርቦ የታየ ሲሆን በማስረጃው ላይ የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 700 መጠቀሱ አግባብነት የለውም በሚል ለቃዲ ፍ/ቤት የይግባኝ አቤቱታ አቅርባለች፤ የቃዲው ፍ/ቤትም ለውሣኔው መሠረት የሆነው ህግ ከቅዱስ

ቁርጽን ውጭ የተጠቀሰ በመሆኑ የናዲባው ፍ/ቤት አስተካክሎ ይወስን ዘንድ መልሶታል።

በዚሁ መሠረት የናዲባው ፍ/ቤት ጉዳዩን እያየው እያለ የአሁን መልስ ሰጭ ጉዳዩ በመደበኛ ፍ/ቤት ሊታይ ይገባዋል በሚል ሲከራከሩ፤ አመልካች በበኩሏ በሽሪዓ ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 188/92 ጉዳዩን ለማየት ሥልጣን ያለው ይኸው ሃይማኖታዊው ፍ/ቤት ነው በማለት ተከራክራለች የናዲባው ፍ/ቤትም ይህንን የአመልካችን ክርክር ተቀበሎ አስቀድሞ በአሁን መልስ ሰጭ ጠያቂነት በናዲባው ፍ/ቤት የታየ ጉዳይ እስከሆነ ድረስ በተጀመረው በቅዱስ ቁርጽን ህግ መሠረት ሊታይ ይገባዋል እንጂ በመደበኛ ፍ/ቤት ሊታይ የሚችል አይደለም በማለት በቅዱስ ቁርጽን ህግ መሠረት መልስ ሰጭ አንድ ስምንተኛ ንብረት ይወስዳሉ ሲል መጋቢት 30 ቀን 1995 ዓ.ም ወስኗል።

በዚህ ውሳኔ ላይ የአሁን መልስ ሰጪ ለቃዲው ፍ/ቤት አቤቱታ በማቅረባቸው የቃዲ ፍ/ቤት ጉዳዩን በሃይማኖታዊ ፍ/ቤት ለማየት የሁለቱ ተከራካሪ ወገኖች ፈቃድ ያስፈልጋል። መልስ ሰጭ በዚሁ መሠረት ጉዳዩ በናዲባው ፍ/ቤት እንዲታይ ፈቃድ የላቸውም ስለሆነም ጉዳዩ ሊታይ የሚገባው በመደበኛው ፍ/ቤት ነው ሲል ዳኝነት ሰጥቷል።

በዚሁ የቃዲ ፍ/ቤት ውሳኔ መሠረት መልስ ሰጭ ሚስትነታቸው እና የልጆቻቸው ሞግዚትነት ተረጋግጦ ማስረጃ እንዲሰጣቸው ለዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት አቤቱታ አቅርበዋል። ይኸው ፍ/ቤትም ጉዳዩን ተመልክቶ በሥ/ፋ/መ/ቁ. 361/95 ሐምሌ 11 ቀን 1995 ዓ.ም የሚስትነትና የልጆች ወራሽነትን ማስረጃ ሰጥቷቸዋል።

አመልካችም ከላይ ከፍ ሲል እንደተገለፀው የቃዲው ፍ/ቤት ጉዳዩ በመደበኛ ፍ/ቤት እንጂ በሽሪዓ ህግ መሠረት ሊዳኝ አይገባውም ሲል በሰጠው ውሳኔ የይግባኝ

አቤቱታ ለአማራ ክልል ጠቅላይ ሽሪዓ ፍ/ቤት ይግባኝ አቅርበው ይኸው ጠቅላይ ሽሪዓ ፍ/ቤት ጉዳዩን ተመልክቶ በመ/ቁ. 02219 ሰኔ 16 ቀን 1996 ዓ.ም በዋለው ችሎት የዳንግላ ወረዳ ናዲባ ፍ/ቤት የሰጠውን ውሣኔ በማጽናት ወስኗል።

ከዚህም ሌላ የዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት በሥ/ፋ/መ/ቁ. 361/95 ሐምሌ 11 ቀን 1995 ዓ.ም የመልስ ሰጭን ሚስትነትና የልጆችን ወራሽነት በማረጋገጥ የሰጠው «ውሣኔ» ይሰረዝለት ዘንድ አመልካች በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 358 መሠረት አቤቱታ አቅርቧል።

የወረዳው ፍ/ቤትም በዚሁ ነጥብ ላይ ካከራከረ በኋላ መልስ ሰጭ ባቀረቡት አቤቱታ መነሻ የናዲባ ፍ/ቤቱ ሐምሌ 09 ቀን 1994 ዓ.ም ሚስትነታቸውን አረጋግጦ ውሣኔ ከሰጣቸው በኋላ ይህንኑ ጉዳይ አስመልክቶ ለሁለተኛ ጊዜ ለዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት አቤቱታ በማቅረባቸው በፍ/ት/መ/ቁ. 361/95 ሐምሌ 11 ቀን 1995 ዓ.ም በዋለው ችሎት በድጋሚ የሚስትነት ውሣኔ የሰጠበት መሆኑን ተረድቻለሁ። ስለሆነም ይህ ለሁለተኛ ጊዜ በመደበኛው ፍ/ቤት የተሰጠው የሚስትነት ማስረጃ (ውሣኔ) በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 360(2) መሠረት ሊሰረዝ ይገባዋል በማለት ውሣኔ ሰጥቶበታል።

ለዚህ የሰበር አቤቱታ መነሻ የሆነውም ይኸው ውሣኔ ነው።

የአሁን መልስ ሰጭ በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰኘት የይግባኝ አቤቱታ ለአዊ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት አቅርበው ቀደም ሲል በዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት በሥ/ፋ/መ/ቁ. 361/95 ሐምሌ 11 ቀን 1995 ዓ.ም የተሰጠው ውሣኔ መሰረዙ ተገቢ ነው ወይስ አይደለም በሚለው ነጥብ ላይ ግራ ቀኝ ተከራክረዋል።

የከፍተኛው ፍ/ቤትም ይግባኙን ከመረመረ በኋላ ቀደም ሲል የዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት በጉዳዩ ላይ ውሣኔ የሰጠው ሐምሌ 11 ቀን 1995 ዓ.ም ነው። ይሁን እንጂ የአሁን አመልካች ሐምሌ 09 ቀን 1995 ዓ.ም በተባራ አቤቱታ በጉዳዩ ላይ ጣልቃ

ገብቼ እንድከራከር ይፈቀድልኝ በማለት መጠየቁን ተረድተናል። እንዲሁም ውሣኔ ከመስጠቱ በፊት በአስተዳደራዊ ሁኔታ አቤቱታ አቅርበው የክልሉ ጠ/ፍ/ቤት አንድ ጉዳይ በሁለት የተለያዩ ፍ/ቤቶች ሊታይ አይገባውም ስለሆነም ክርክሩ ሊቆም ይገባዋል ሲል የፃፈ መሆኑንም ካቀረባቸው ማስረጃ ተረድተናል። ይህም ከሆነ የወረዳው ፍ/ቤት በጉዳዩ ላይ ውሣኔ ከመስጠቱ በፊት አመልካች በወረዳው ፍ/ቤት ጉዳዩ እንደነበረ ታውቃለች። የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 358 ክርክር መደረጉን ለማያውቅ ወገን እንጂ እንደ አመልካች አቤቱታ ያለውን ሊሸፍን አይችልም። አመልካች ያለአግባብ ጣልቃ ልትገቢ አይገባም ተብላ ከሆነ በየደረጃው በይግባኝ እንዲስተካከል ማድረግ ከምትችል በቀር በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 358 መሠረት አቤቱታ ማቅረብ አትችልም፤

እንዲሁም የአሁን መልስ ሰጭ ያቀረበችው አቤቱታ የሚስትነት መብትን ለማረጋገጥ በመሆኑ ከጉዳዩ ይዘት አንፃር የክርክር ተካፋይ የግድ ይኖራል ማለት አይደለም። በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 358 አቤቱታ ማቅረብ የሚችለው ደግሞ የክርክር ተካፋይ መሆን እየቻለ ተካፋይ ሳይሆን ውሣኔ ተሰጥቶ ከሆነ ነው። በዚህ ጉዳይ አመልካች የግድ የክርክር ተካፋይ ናት ማለት አይቻልም የሚሉትን ሁለት ምክንያቶች መሠረት አድርጎ የወረዳው ፍ/ቤት ቀደም ሲል የሰጠውን ውሣኔ መሻሩ ተገቢ አይደለም በማለት ሽሮ ወስኗል።

የአሁን አመልካች ለጠ/ፍ/ቤቱ ባቀረበችው የይግባኝ አቤቱታ መነሻ ይኸው ፍ/ቤት ሁለቱንም ወገኖች አከራክሮ በተመሳሳይ ምክንያት የከፍተኛውን ፍ/ቤት ውሣኔ አጽንቶታል።

አመልካች ይህ በከፍተኛው ፍ/ቤት እና በጠ/ፍ/ቤት የተሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ስለሆነ ሊታረምልኝ ይገባል በማለት ነው የሰበር አቤቱታ ያቀረበችው። የሰበር አቤቱታው ይዘት በሥር ፍ/ቤቶች ከቀረበው የተለየ አይደለም።

በዚህም ሰበር ችሎት ግራ ቀኙ የቃል ክርክራቸውን አስምተዋል። በሥር ፍ/ቤቶች የተነሳውን ክርክር በየፊናቸው በማጠናከር የተከራከሩ ከመሆኑ በቀር በአዲስ መልክ የተጠቀሰ ክርክር የለውም።

እኛም ጉዳዩን ተመልክተናል። የመዝገቡ ግልባጭ እንደሚያስረዳው መልስ ሰጭ የሚችል ከተማ ኢብራሂም ሚስት ናት ወይስ አይደለችም? የሚለውን በሚመለከት በሁለት የተለያዩ ፍ/ቤቶች ታይቶ በተለያየ ጊዜ ሚስት መሆኗን የሚያረጋግጥ ውሣኔ /ማስረጃ ተሰጥቷል። ሁለት የተለያዩ ፍ/ቤቶች ሲባልም በግዛት ክልል ምክንያት የተለያዩ ሳይሆን የመጀመሪያው ሃይማኖታዊ ፍ/ቤት ሲሆን ሌላው መደበኛው ፍ/ቤት መሆኑ ጭምር ነው። ሁለቱም ፍ/ቤቶች የሰጡት የሚስትነት ማረጋገጫ የሚያስከትለው ህጋዊ ውጤት የተለያዩ መሆኑም ለዚህ ክርክር ምክንያት ሆኗል። ይኸውም በናዲባው ፍ/ቤት የተሰጠው የሚስትነት ማረጋገጫ ከሚችል ሀብት የሚስት ድርሻ 1/8ኛ መሆኑን የሚጠቅስ ሲሆን የመደበኛው ፍ/ቤት ማስረጃ ደግሞ ግማሽ የሀብት ድርሻ የሚያስጠብቅ ነው። ሚስትነትን የሚያረጋግጠውን ማስረጃ በሚመለከት በሁለቱም ዓይነት ፍ/ቤቶች በእየርከኑ በተቀመጡት ደረጃ በደረጃ ታይቶ በስተመጨረሻ ውሣኔ ያገኘ ነው። ይኸውም የክልሉ ጠ/ሽሪዓ ፍ/ቤት የናዲባ ወረዳ ፍ/ቤት የሰጠውን ውሣኔ በማጽደቅ ውሣኔ የሰጠ ሲሆን የክልሉ ጠ/ፍ/ቤት ደግሞ የዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት በሥ/ፋ/መ/ቁ 361/95 ሐምሌ 11 ቀን 1995 ዓ.ም የሰጠውን ውሣኔ አጽንቶ ወስኗል። በሁለቱም ዓይነት ፍ/ቤቶች በተለያዩ አኳኋን የተሰጠውን ውሣኔ በአንድ ጊዜ ማስፈፀም ወይም ህጋዊ ውጤት እንዲኖረው ማድረግ የሚቻል አይደለም። በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 8 መሠረት የሚቀርበው የመቃወሚያ ክርክርም አስፈላጊነት በመጨረሻ ለማስፈፀም የሚያስችግር ውሣኔ በተለያዩ ፍ/ቤት እንዳይሰጥ ለማድረግ ነው። እንደዚህ ያለ ሁኔታ ባጋጠመ ጊዜ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 244(2)(ሐ) መሠረት መቃወሚያ ሊቀርብ ይገባል። ይሁን እንጂ

አንድ ጉዳይ በተለያዩ ፍ/ቤት ሊቀርብ አይገባውም የሚለው የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በዚሁ ሕግ ቁጥር 244 መሠረት መቅረብ የሚገባው ቢሆንም በዚሁ መቅረብ በሚገባው ጊዜ ሳይቀርብ የቀረው የመቃወሚያ ክርክር ትክክለኛ ፍርድን ለመስጠት የሚያስናክል ሆኖ ከተገኘ ከፍርድ በፊት በማናቸውም ጊዜ ሊነሳ እንደሚችል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 244(3) ተደንግጓል። የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 8 መሠረት በማድረግ የሚቀርበው የመቃወሚያ ዓይነት ደግሞ ከላይ እንደተመለከተው ትክክለኛ ፍርድ ለመስጠት የሚያስናክል በመሆኑ በፍ/ቤቱ በሌላው ወገን ጠያቂነትም ሆነ በእራሱ አነሳሽነት እንደተረዳው ከፍርድ በፊት በማናቸውም ጊዜ ሊቀበለው ይገባል። ከዚህ አንፃር አሁን የተያዘውን ጉዳይ ስንመለከት የአሁን አመልካች ይህንኑ መሠረት በማድረግ የዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት ሐምሌ 11 ቀን 1995 ዓ.ም በጉዳዩ ላይ ውሣኔ ከመስጠቱ በፊት ሐምሌ 09 ቀን 1995 ዓ.ም በተፃፈ አቤቱታ በጉዳዩ ላይ ጣልቃ ልገባ ይገባል በማለት የጠየቀች ለመሆኑ ከውሣኔው ግልባጭ ተረድተናል።

የወረዳው ፍ/ቤት ይህንኑ እንደተረዳ በእርግጥም አንድ ጉዳይ በተለያዩ ፍ/ቤት የቀረበ ነው ወይስ አይደለም? የሚለውን ከፍርድ በፊት አጣርቶ ሊወስን ይገባው ነበር ይህንን አለማድረጉ በክርክር አመራር ረገድ ሥነ-ሥርዓታዊ ግድፈት ፈጽሟል።

የከፍተኛው ፍርድ ቤትም ሆነ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በይግባኝ የቀረበላቸውን ጉዳይ ከዚህ አንፃር መመልከት ሲገባቸው ከውሣኔ በፊት ስለ ክርክሩ ያወቀ ወገን በመጨረሻ ውሣኔው ላይ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 358 ን መሠረት በማድረግ መቃወሚያ ማቅረብ አይችልም በሚለው ምክንያት የአመልካችን የይግባኝ አቤቱታ ውድቅ ማድረጋቸው ተገቢ ሆኖ አላገኘነውም።

ከዚህ በላይ የተጠቀሰው የህግ ምክንያት ጉዳዩ በሌላ ፍ/ቤት ቀርቦ እየታየ የሚለውን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 8 የተመለከተውን ድንጋጌ መሠረት ያደረገ ሲሆን በዚህ

ጉዳይ ይህ ሌላ የተባለው ፍ/ቤት መልስ ሰጪ በመጀመሪያ አቤቱታ ያቀረበበት ፍ/ቤት በሃይማኖታዊ ህግ መሠረት የሚዳኝ የሽሪዓ ፍ/ቤት በመሆኑም ጭምር ሌላ የህግ ክርክር የሚያስነሳ ነው።

ጉዳዩ ለመደበኛው የዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት ከመቅረቡ በፊት በአሁን መልስ ሰጪ አቤቱታ አቅራቢነት በናዲባ ፍ/ቤት ታይቶ የመልስ ሰጭ ሚስትነት በማስረጃ ተረጋግጦ በዚሁ ፍ/ቤት የሚስትነት ማረጋገጫ ማስረጃ አግኝታለች። አከራካሪ የሆነውም ጉዳይ የሚስትነት ማስረጃን የሚመለከት ነው መልስ ሰጭም በመጀመሪያ በእራሷ አነሳሽነት ይህ አከራካሪ የሆነውን ጉዳይ በተመለከተ አቤቱታው ታይቶ የሚስትነት ማስረጃ እንዲሰጣት በናዲባ ፍ/ቤት የማቅረቧ ተግባር በእራሱ ስለጉዳዩ በሽሪዓ ህግ መሠረት በየደረጃው ባሉት የሽሪዓ ፍ/ቤቶች ለመዳኘት የፈቀደች ለመሆኑ አረጋጋጭ ነው። ፈቃድ ክስ በማቅረብ ተግባር የሚገለጥ ነው፤ ከሳሽን በሚመለከት አንድ ጊዜ በሽሪዓ ህግ መሠረት ለመዳኘት ፈቅዳ ክስ አቅርባ ውሳኔ ባገኘችበት ጉዳይ እንደገና ለመደበኛው ፍ/ቤት ተመሳሳይ ዳኝነት መጠየቁ ሲታወቅ መደበኛው ፍ/ቤት በሌላ በህግ የመዳኘት ሥልጣን በተሰጠው አካል ቀርቦ እየታየን ያለ ጉዳይ በድጋሚ ለመመልከት የሚያስችል ሥልጣን የለኝም በማለት መዝገቡን ዘግቶ ማሰናበት ይገባው ነበረ።

የግል እና የቤተሰብ ህግን በተመለከተ በተከራካሪዎች ፈቃድ በሃይማኖት ህጎች መሠረት መዳኘትን አይከለክልም በማለት በኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ህገ-መንግሥት በአንቀጽ 34/5/ ተደንግጓል። በሃይማኖታዊ ህግ በሽሪዓ ፍ/ቤት ለመዳኘት ፈቃድ ሰጥቶ ዳኝነት የጠየቀ ወገን መሆኑ ከታወቀ ይህንኑ ውሳኔ ያገኘበትን ጉዳይ በሚመለከት በመደበኛ ፍ/ቤት አቅርቦ እንዲታይ ማድረግ የሚቻል ስላለመሆኑም በፍ/ብ/ሥ/ሕ/ 4 ተመልክቷል። እንዲሁም በህገ-መንግሥቱ አንቀጽ 37 በተመለከተው ፍትህ የማግኘት መብት በሚለው ሥር « ማንኛውም ሰው በፍርድ ሊወሰን የሚገባውን ጉዳይ ለፍርድ ቤት ወይም ለሌላ

በህግ የደኝነት ሥልጣን ለተሰጠው አካል የማቅረብና ውሳኔ ወይም ፍርድ የማግኘት መብት እንዳለው የሚደነግግ እንጂ በህግ የመዳኘት ሥልጣን ለተሰጠው ሌላ አካል አቅርቦ ዳኝነት ካገኘ በኋላ እንደገና ተመልሶ በዚያው ጉዳይ በፍርድ ቤት ጉዳዩን አቅርቦ ማስወሰን እንዲቻል ድርብና አስፈላጊ መብት የሚሰጥ ድንጋጌ አይደለም፡፡

በዚህ ሁሉ ምክንያት የአሁን መልስ ሰጭ በሃይማኖታዊው ህግ መሠረት በሽሪዓ ፍ/ቤቶች ለመዳኘት ፈቃድ ሰጥታ ውሳኔ ካገኘ በኋላ እንደገና ሐሳቤን ቀይሬያለሁ፤ በመደበኛ ፍ/ቤት ልዳኝ ይገባል በማለት በመደበኛው ፍ/ቤት ክስ ማቅረቧ ሲረጋገጥ ከላይ በዘርዘር እንደተመለከትነው ክሱን ውድቅ ማድረግ ሲገባው ፍ/ቤቱ ሥልጣን አለው በማለት የተሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ነው ብለናል፡፡

ው ሣ ኔ

1. የአዊ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት በፋ.ቁ. 04278 ታህሳስ 04 ቀን 1998 ዓ.ም የሰጠው የክልሉ ጠ/ፍ/ቤት በፍ/ብ/ይ/መ/ቁ. 07903 ጥቅምት 17 ቀን 1999 ዓ.ም የሰጠውን ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ቁ. 348/1/ ተሽሯል፡፡
2. የዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት በመ/ቁ 00559/96 መጋቢት 20 ቀን 1997 ዓ.ም በዋለው ችሎት መልስ ሰጭ በናዒባ ፍ/ቤት የሚስትነት ማረጋገጫ ውሳኔ ማግኘቷ ሳይታወቅ በዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት በድጋሚ በሥ/ፋ/ት/መ/ቁ 361/95 ሐምሌ 11 ቀን 1995 ዓ.ም ታይቶ የተሰጠው የሚስትነት ማረጋገጫ ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሐ/ቁ. 360/2/ መሠረት ተሰርዟል ሲል የሰጠው ብይን ፀንቷል፡፡

መዝገቡ ተዘግቷል፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት፡፡

- ዳኞች:- 1. አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ
2. አቶ ፍስሐ ወርቅነህ
3. ወ/ት ሒሩት መለሠ
4. አቶ ተሻገር ገ/ሥላሴ
5. አቶ ታፈሰ ይርጋ

አመልካች:- አቶ ግርማ ግዛው - ወኪል ቀረቡ።

ተጠሪ:- ወ/ሮ አስናቀች - ደምሴ ቀረቡ።

ፍ ር ድ

በዚህ መዝገብ የቀረበው የኑዛዜ ጉዳይ ነው። አመልካች በፌ/መ/ደረጃ ፍ/ቤት እህታቸው እማሆን ወርቁ ደምሴ ያደረጉላቸው ኑዛዜ እንዲፀድቅላቸው አመልክተዋል። ፍ/ቤቱ ኑዛዜው በተናዛኝና በአራት ምስክሮች ፊት መነበቡን የሚገልጽ ጽሁፍ በኑዛዜ ሠነዱ ላይ አልተካተተም በማለት ኑዛዜው ፈራሽ ነው በማለት ወስኗል።

አመልካች ይህንን ውሳኔ በመቃወም የይግባኝ ቅሬታቸውን ለፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤት አቅርበው ፍ/ቤቱ ኑዛዜው ሊፀድቅ የሚገባ ነው ብሎ ወስኗል። ከዚህ በኋላ የአሁን አመልካች የሟች ልጅና ብቸኛ ወራሽ መሆኑን፣ ሟች የተውት ኑዛዜ አለመኖሩን ገልፆ ኑዛዜው እንዲፈርስላቸው በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 358 መሠረት መቃወሚያ በማቅረብ ተከራክረዋል። ከዚህም በተጨማሪ በኑዛዜው ላይ ያለው ፊርማ የሟች አለመሆኑን ክደው ተከራክረዋል። ፍ/ቤቱም ፊርማው እንዲመረመር ትዕዛዝ የሠጠ ቢሆንም ፊርማው ቀለም ስላነሰው መለየት እንዳልተቻለ የፌዴራል ፖሊስ የፎረንሲክ ምርመራ መምሪያ ገልጾለታል። ከዚህ በኋላ ፍ/ቤቱ ኑዛዜው ሊፀና ይገባል? አይገባም? የሚለውን ጭብጥ ይዞ ኑዛዜ ላይ የነበረውን ምስክሮች ቃል ከሠማ በኋላ ምስክሮቹ ኑዛዜውን ሲያናገዙ የነበሩና የሠሙ መሆኑን ስላስረዱና ኑዛዜው ላይም ኑዛዜውን ሲናዘዙ

የነበርንና የሠማን ስለሆነ መስማማታችንን በተለመደው ፊርማችን እናረጋግጣለን በማለት ስለተገለፀ ኑዛዜው ሊፀና ይገባል በማለት የመጀመሪያውን ውሣኔ አጽንቷል።

አመልካች በዚህ ውሣኔ ላይ የይግባኝ ቅሬታቸውን ለፌ/ጠቅላይ ፍ/ቤት ያቀረቡ ቢሆንም ቅሬታቸው ተቀባይነት አላገኘም።

የአሁን የሠበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሣኔ ላይ ነው። ይህ ችሎት ኑዛዜው በምስክሮች ፊት የተነበበ መሆኑ የተገለፀው ከምስክሮቹ ፊርማ በኋላ ሆኖ ሣለ ኑዛዜው ይፀድቃል መባሉ በአግባቡ መሆን አለመሆኑን ለመመርመር አቤቱታው ለሰበር ችሎት ቀርቦ እንዲታይ አድርጓል። ግራ ቀኙም ክርክራቸውን በጽሁፍ አቅርበዋል። ይህ ችሎትም መዝገቡን እንደሚከተለው መርምሯል።

ከመዝገቡ እንደተረዳነው ተጠሪ ሚች ያደረጉላቸው ኑዛዜ እንዲፀድቅላቸው ጠይቀዋል። የሥር ፍ/ቤት ኑዛዜው ግልጽ ኑዛዜ በመሆኑ በፍ/ሕ/ቁ. መነበቡንና ይህም ፎርማሊቲ መፈፀሙን ስላልተመለከተ ፈራሽ ነው በማለት ወስኗል። የፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤት ኑዛዜው ሊፀድቅ ይገባል በማለት የሥር ፍ/ቤትን ውሣኔ የሻረው አንደኛ ኑዛዜው በምስክሮች ፊት ለመነበቡ በኑዛዜው ላይ ተገልጿል። ሁለተኛ ደግሞ ምስክሮቹ ቀርበው ኑዛዜው ሲደረግ የነበሩና የተነበበላቸው መሆኑን አስረድተዋል በማለት ነው። ነገረ ግን እኛ የኑዛዜውን ሠነድ እንደተመለከትነው ምስክሮቹ ኑዛዜው ሲደረግ የነበሩና የሠሙ ስለመሆኑ የተገለፀው ከተናዛኝና ከምስክሮቹ ፊርማ ሥር ነው። በፍ/ሕ/ቁ. 890/1/ ሥር ደግሞ አንድ ግልጽ የሆነ ኑዛዜ በጽሁፍ ህዳግ ላይ ወይም በመስመሮቹ መካከል ወይም ከምስክሮች ፊርማ በኋላ ተጨማሪ ነገሮች ያሉበት ሲሆን ፈራሽ እንደሚሆኑ ተመልክቷል። በመሆኑም በተያዘው ጉዳይ በኑዛዜው ላይ ኑዛዜው በምስክሮች ፊት በመነበቡ የሚገልፀው ጽሁፍ ከምስክሮቹ ፊርማ በኋላ የተጨመረ መሆኑ በግልጽ እየታየ ኑዛዜው እንዲፀድቅ መደረጉ ከፍ ሲል የተመለከተውን ሕግ ያላገናዘበ ነው።

ከዚህ በተጨማሪ የኑዛዜ ሰነዱ ቀርቦ እያለ በኑዛዜው ላይ የተመለከቱትን ምስክሮች ሠምቶ ኑዛዜው እንዲፀድቅ መደረጉ በፍ/ሕ/ቁ. 2006/2/ን የሚቃረን ነው። ምንም እንኳን ይህ ድንጋጌ ቀጥተኛ ተፈጻሚነቱ ለውል ግንኙነቶች ቢሆንም ግዴታዎቹ ከውል የተገኙ ባይሆንም ስለ ውል በጠቅላላው የተደነገጉት ደንቦች ተፈጻሚ እንደሚሆኑ በፍ/ሕ/ቁ. 1677/1/ ሥር ስለተመለከተ ይኸው የፍ/ሕጉ ቁጥር 2006/2/ም ለኑዛዜ ተፈጻሚ ሊሆን ይችላል። ስለሆነም በኑዛዜው ላይ ስለተፃፈው ነገር የሰው ምስክሮችም ሆነ የሕሊና ግምት ማስረጃ ሊቀርብ ስለማይገባ ፍ/ቤቱ ምስክቹን ሠምቶ መወሰኑም ሕጋዊ አልነበረም።

በአጠቃላይ የክርክር ምክንያት የሆነው ኑዛዜ እንዲፀድቅ መደረጉ የሕግ ስህተት ሆኖ አግኝተነዋል።

ው ሣ ኔ

1/ የፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ 04237 በ21/03/98 የሰጠው ውሣኔና የፌ/ጠ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 22938 በ05/07/1998 የሰጠው ትዕዛዝ ተሸሯል።

2/ የፌ/መ/ደረጃ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 776/93 በ2/09/93 የሰጠው ውሣኔ ፀንቷል።

3/ ወጪና ኪሣራ ግራ ቀኙ ይቻቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ለመ/ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ነ/ዓ

ዳኞች፡- አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ

አቶ ፍስሐ ወርቅነህ

አቶ ሐጎስ ወልዱ

ወ/ት ሒሩት መለሠ

አቶ ታፈሰ ይርጋ

አመልካች፡- እነ ወ/ሮ በየነች ይዝቱ - ቀረቡ።

ተጠሪ፡- አቶ ሳሙኤል ዝቅኣርጋቸው - ቀረቡ።

መዝገቡ ተመርምሮ ቀጥሎ የተመለከተው ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ይህ የሰበር አቤቱታ ሊቀርብ የቻለው ለክሱ ምክንያት የሆነው ቤት በሐራጅ ተሸጦ ግራ ቀኙ እንደየድርሻቸው ይከፋፈሉ በማለት በበታች ፍ/ቤቶች በመወሰኑ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በማለት አመልካችዎች ቅሬታ በማቅረባቸው ነው።

የጉዳዩ አመጣጥም ባጭሩ ሲታይ ተጠሪ በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በአመልካች ላይ ባቀረቡት ክስ ከሟች አባታቸው በውርስ ተከፍሎ የሚደርሳቸውን በወረዳ 16 ቀበሌ 09 ክልል የሚገኘው ቁጥር 249 የሆነው ቤት የዋጋ ግምቱ ብር 120 ሺህ ሲሆን ከዚህ ላይ የከላሽ ድርሻ 1/6ኛ ብር 20.000 /ሃያ ሺህ/ ስለሆነ ይህንኑ ገንዘብ ተከሣሾች እንዲከፍሉኝ እንደዚሁም ሟች አባቱ ከሞቱበት ጥቅምት 1992 ዓ.ም. ጀምሮ ቤቱን ተከሣሾች ይዘው ለተጠቀሙበት ብር 2186.87 ጨምሮ እንዲከፍሉ ይወስንልኝ በማለት ጠይቀዋል።

የከላሽ ክስና ማስረጃም ለተከላሾች ደርሶ በሰጡት መልስ ከላሽ የሟች አቶ ዝቅኣርጋቸው ተካ ልጅ መሆኑን አምነው የቤቱን ግምት ለከላሽ በድርሻው ልክ ለመስጠት እንደዚሁም የኪራይ ክፍያ ጥያቄውን በተመለከተም ለመክፈል ፈቃደኛ

እንደሆኑ በመግለጽ መልስ ሠጥተዋል። የፌዴራል መ/ደ/ፍ/ቤትም የተጠቀሰው ቤት በመሐንዲስ ተገምቶ በተገኘው ግምት ቤቱ በሐራጅ እንዲሸጥና የከላሽ ድርሻም ከተጠየቀው የኪራይ ክፍያ ጋር እንዲከፈላቸው በማለት ውሳኔ ሠጥቷል።

ተከሣሾች በዚህ ውሳኔ ቅሬታ አድርገዋቸው የይግባኝ ቅሬታቸውን ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት አቅርበው ፍ/ቤቱም በበኩሉ ግራ ቀኙን አከራክሮ የፌዴራል መ/ደ/ፍ/ቤትን ውሳኔ አጽንቷል።

ይህም ችሎት አመልካቾችና ተጠሪ የቀረቡትን ክርክር መርምሯል።

ሊፈታ የሚገባውም የጉዳዩ ጭብጥ ለክርክሩ ምክንያት የሆነው ቤት በመሐንዲስ ተገምቶ በተገኘው ግምት በሐራጅ ተሸጦ የተጠሪ ድርሻ ይከፈል ተብሎ በሥር ፍ/ቤቶች የተሰጠው ውሳኔ አግባብነቱን በተመለከተው ነው።

በፌዴራል መ/ደ/ፍ/ቤት ከላሽ የነበሩት የአሁን ተጠሪ ዳኝነት የጠየቁት ከላይ እንደተመለከተው ከአባታቸው በውርስ የተላለፈው የጋራ የውርስ ቤት ግምቱ ብር 120,000 /አንድ መቶ ሃያ ሺህ/ መሆኑን ገልጸው ከዚህ ላይ ድርሻዬ ነው የሚሉት ብር 20,000 /ሃያ ሺህ/ ይክፈላኝ በማለት ነው። ተከሣሾች የአሁን አመልካቾችም በክስ በተጠየቀው መሠረት ገንዘቡን ለመስጠት ፈቃደኞች መሆናቸውን ገልጸው መልስ ሠጥተዋል።

ከሣሽ ዳኝነት የጠየቁትና የተከላሸችም መልስ ከላይ የተለከተው ከሆነ የፌዴራል መ/ደ/ፍ/ቤት ዳኝነት በተጠየቀውና በታመነውም መሠረት ይህንኑ በክስ የተጠየቀውን ገንዘብ ተከላሾች ሊከፍሉ ይገባል በማለት ውሳኔ መስጠት ሲገባው ከዚህ አልፎ ቤቱ በመሀንዲስ ተገምቶ በሐራጅ ተሸጦ የከላሽ ድርሻ ይከፈላቸው በማለት ውሳኔ መስጠቱ ከፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 182/2/ ጋር ያልተጣጣመና ባልተጠየቀ ነገር ላይ የተሰጠ ዳኝነት ሆኖ ተገኝቷል። የፌዴራል ከ/ፍ/ቤትም ይህንኑ ስህተት ሳያርም መቅረቱ በአግባቡ ሆኖ አልተገኘም። ስለሆነም ቀጥሎ የተለከተው ተወስኗል።

ው ሣ ኔ

1. የፌዴራል መ/ደ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 15166 በ21/3/97 ዓ.ም. የሰጠው ውሣኔ እንደዚሁም የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 37786 በ20/3/99 ዓ.ም. የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 348 መሠረት ተሽሯል።
2. ተጠሪ ዳኝነት በጠየቁት መሠረት ብር 20,000 /ሃያ ሺህ/ ክስ ከቀረበበት ጊዜ ጀምሮ ተከፍሎ እስካለቀ ድረስ ከሚታሰብ 9% /ዘጠኝ በመቶ/ ወለድ ጋር አመልካቾች እንዲከፍሏቸው ተወስኗል።
3. የዚህን ፍ/ቤት ወጭና ኪሣራ ይቻቻሉ።
4. መዝገቡ ተዘግቶ ወደ መ/ቤት ተመልሷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ነ/ዓ

ዳኞች፡- አቶ መንበረዐሐይ ታደሰ

አቶ ፍስሐ ወርቅነህ

አቶ ሐገሥ ወልደ

ወ/ት ሂሩት መለሰ

አቶ ታፈሰ ይርጋ

አመልካች፣ ወ/ሮ የትምህርት ወ/መድህን ቀረቡ

ተጠሪ፣ አቶ ወንድምግዛው ወ/መድህን ቀረቡ

መዝገቡ ተመርምሮ ቀጥሎ የተመለከተው ፍርድ ተስጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

ይህ የሰበር አቤቱታ ሊቀርብ የቻለው የአሁን ተጠሪ በአሁን አመልካች ላይ የጋራ የወርስ ንብረት ይዛ ስለምትገኝ ታካፍለኝ በማለት በሰሜን ሸዋ ዞን ቀይት ወረዳ ፍ/ቤት ክስ አቅርበው ተከሃሽም ቀርበው አውራሻችን የሆኑት አባታችን የካቲት 7 ቀን 1991 ዓ.ም ሞተው ክሱ ግን የቀረበው ታህሳስ 24 ቀን 1998 ዓ.ም በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 1000(1) ላይ የተመለከተው የ3 ዓመት የይርጋ ጊዜ ካላፈ በኋላ ስለሆነ ክሱ በይርጋ ቀሪ ሆኗል የሚል የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ አቅርበው የወረዳው ፍ/ቤት በመቃወሚያ ላይ ብይን ሳይሰጥ የፍሬ ጉዳይ ክርክሩን መርምሮ ውሳኔ በመስጠቱ የዞኑ ከፍተኛ ፍ/ቤት፣ የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት፣ በየበኩላቸው ጉዳዩን ተመልክተው የፍ/ብ/ሕ/ቁ 1000(1) ከጉዳዩ ጋር አግባብነት የለውም በማለት የወረዳው ፍ/ቤት ውሳኔ በማጽናታቸው መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በማለት አመልካች ቅሬታ በማቅረባቸው ነው፡፡

ይህ ሰበር ችሎትም የበታች ፍ/ቤቶች የፍ/ብ/ሕ/ቁ 1000(1) ለዚህ ጉዳይ አግባብነት የለውም በማለት በዚህ ረገድ የቀረበውን መቃወሚያ ሳይቀበሉ መቅረታቸው ተጠሪ ባሉበት ለሰበር ቀርቦ መጣራት እንዳለበት በማመኑ ተጠሪን በመጥራት ግራ ቀኙን አከራክሯል፡፡ እልባት የሚያስፈልገውም የጉዳዩ ጭብጥ ተጠሪ በአመልካች ላይ ያቀረቡት ክስ በይርጋ ቀሪ ሆኗል?

አልሆነም? የሚለው ነው። ይህንኑ ጭብጥ በመያዝም አቤቱታው ከሕጉ ጋር ተገናዝቦ ተመርምሯል።

ወራሽ የሆነ ሰው ለሚቹ ወራሽ መሆኑና ከወርሱ ላይ የሚያገኘውን ድርሻ የሚያመለክት የወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰጠው ለፍ/ቤት አቤቱታ ማቅረብ እንደሚችል በፍ.ብ.ሕ.ቁ. 996(1) ላይ የተመለከተ ሲሆን ከፍ/ቤት ለአመልካቹ የምስክር ወረቀት ከተሰጠ በኋላም ይህ የምስክር ወረቀት እስካልተሰረዘ ድረስ በተሰጠው የወራሽነት የምስክር ወረቀት መሠረት ወራሽ ሆኖ እንደሚገመት ቀጥሎ በሚገኘው የፍ/ብ/ሕ/ቁ 997(1) ላይ ተመልክቷል። በዚህ ሁኔታ የወራሽነት የምስክር ወረቀት ከተሰጠ በኋላ እውነተኛ ወራሽ የሆነ ሰው መጥቶ አስቀድሞ ለሌላ ሰው የተሰጠው የወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰረዝለት ካመለከተ ዳኞች አስቀድሞ የተሰጠውን የወራሽነት የምስክር ወረቀት መሰረዝ እንደሚችሉና በዚህ መልኩ ተወስዶ የነበረው የምስክር ወረቀት መመለስ እንዳለበት በቁጥር 998(1) እና (2) ላይ ተመልክቷል ከዚህ በኋላ የወርስ ንብረቱ በሚጸና የወራሽነት ማስረጃ በሌለው ሰው ተይዞ የሚገኝ ከሆነ እውነተኛው ወራሽ በክስ መጠየቅ እንደሚችል ይህንንም አቤቱታውን ንብረቶቹ የሚጸና የወራሽነት ማስረጃ በሌለው ሰው መያዙን ባወቀ በ3(ሶስት) ዓመት ጊዜ ማቅረብ እንደሚጠበቅበት በቁጥር 999 እና 1000 (1) ላይ ተደንግጓል።

ከእነዚህ የሕጉ ድንጋጌዎች በግልጽ መረዳት የሚቻለው የድንጋጌዎቹ የተፈጻሚነት ወሰን በወራሾች መካከል ሆኖ የሚጸና የወራሽነት ማስረጃ ባለውና በሌለው ወገን ላይ እንደሆነ ነው። በተያዘው ጉዳይ አመልካችና ተጠሪ የሚችል ልጆች ስለመሆናቸው ክርክር ያላስነሳ በመሆኑ በሁለቱ ወራሾች መካከል የተነሳው የወራሽነት ክርክር ከላይ በተጠቀሱት ድንጋጌዎች መሠረት ይሸፈናል ማለት ነው። ተጠሪም በሥር ፍ/ቤት በአመልካች ላይ ክስ ያቀረቡት የጋራ የሆነውን የወርስ ሀብት ይዛ ስለምትገኝ ድርሻዬን ታካፍለኝ በማለት ነው። የአመልካችና የተጠሪ አባት ከዚህ ዓለም በሞት ተለይተዋል የተባለው የካቲት 7 ቀን 1991 ዓ.ም ሲሆን ተጠሪ የወርስ ንብረቱን ለመካፈል በአመልካች ላይ ክስ የመሰረቱት ደግሞ ታህሳስ 24 ቀን 1998 ዓ.ም ነው።

በፍትሐብሔር ሕ/ቁ 1000(1) መሠረትም እውነተኛ ወራሽ የሆነው ወገን እውነተኛ ወራሽ ባልሆነው በሌላው ወገን ላይ ክስ ማቀረብ የሚገባው ከላይ እንደተጠቀሰው የንብረቱን እውነተኛ የወራሽነት ማስረጃ በሌለው ወገን መያዙን ባወቀ በ3 (ሶስት) ዓመት ጊዜ ውስጥ ነው። አመልካች ክስ ከቀረበበት ንብረት የግማሹ ባለቤት ስለሆኑ በዚህ ልክ እውነተኛ ወራሽ ሊባሉ የሚችሉ ሲሆን ለቀሪው ግማሽ ንብረት ደግሞ እውነተኛ ወራሽ አይደሉም ማለት ነው። ይሁንና ሚች ከሞቱበት ጊዜ ጀምሮ ጠቅላላ የውርሱ ሀብት በአመልካች እጅ እንደሚገኝ ተጠሪ ያውቃል ተብሎ ስለሚገመት ሚች ከሞቱበት ጊዜ ጀምሮ በ3 (ሶስት) ዓመት ጊዜ ውስጥ ተጠሪ ክሱን ማቅረብ ሲገባቸው ይህ ጊዜ ካለፈ በኋላ ክሱን ያቀረቡ በመሆኑ የሥር ፍ/ቤቶች ለድንጋጌው የተሳሳተ ትርጉም በመስጠት ክሱ በይርጋ ቀሪ አልሆነም በማለት በፍሬ ጉዳይ ረገድ የቀረበውን ክርክር መርምረው ውሣኔ መስጠታቸው የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ ተገኝቷል።

ው ሣ ኔ፤

1. በአማራ ክልል ሰሜን ሸዋ ዞን የቀይት ወረዳ ፍ/ቤት በመ/ቁ/136/98 የካቲት 27 ቀን 1998 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔ፤ የሰሜን ሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 10295 መጋቢት 24 ቀን 1998 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔ እንደዚሁም የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት በመ.ቁ. 201 መጋቢት 7 ቀን 1999 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔ፤ መሠረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ ስለተገኘ በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ 348/(1) መሠረት ተሸሯል።
2. ተጠሪ የውርስ ንብረት ክፍፍልን አስመልክቶ በአመልካች ላይ ያቀረቡት ክስ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000(1) መሠረት በ3 ዓመት ጊዜ ውስጥ ያልቀረበ ስለሆነ በይርጋ ቀሪ ሆኗል ተብሎ ተወስኗል።
3. ግራ ቀኙ ወጭና ኪሣራ የየራሳቸውን ይቻሉ።
4. መዝገቡ ተዘግቶ ወደ መ/ቤት ተመልሷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ

ጥቅምት 26 ቀን 2000 ዓ.ም

- ዳኞች:-
1. አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ
 2. አቶ ጌታቸው ምህረቱ
 3. አቶ አሰግድ ጋሻው
 4. ወ/ት ሒሩት መለሰ
 5. አቶ አብዱራሂም አህመድ

አመልካች:- አቶ መላኩ ማሞ

ተጠሪዎች:- እነ ወ/ሮ ፈለቀች ማሞ (3 ሰዎች)

ፍ ር ድ

በዚህ መዝገብ የቀረበው በመጀመሪያ ደረጃ በሚቀርብ መቃወሚያ ላይ የተሰጠ ውሳኔ ላይ ከስራ-ነገሩ ፍርድ በፊት ይግባኝ የማቅረብ መብትን የሚመለከት ጉዳይ ነው።

ጉዳዩ የጀመረው በሰ/ሸዋ መ/ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ነው። የአሁኑ ተጠሪዎች ለፍ/ቤቱ ባቀረቡት ክስ ከአክስታቸው በውርስ የተላለፈላቸው ቤት የአሁኑ አመልካች ለብቻው ይዞ ሊያካፍላቸው ፈቃደኛ ባለመሆኑ ቤቱን እንዲያካፍላቸው ጠይቀዋል።

አመልካቹ በሰጡት መልስ የኑዛዜ ወራሽነታቸውን ቀደም ሲል በወረዳ ፍ/ቤት አረጋግጠው የጨረሱ በመሆኑ ድጋሚ ክስ ሊቀርብ እንደማይገባው ክሱም ቢሆን በይርጋ የሚቋረጥ በሆኑት እንዲሁም የቤቱ ግምት የተጋነነ መሆኑን በመግለጽ ተከራክርዋል።

ፍ/ቤቱም ኑዛዜው በህጉ የተቀመጠውን ፎርማሊቲ አያሟላም ክሱም በይርጋ አይቋረጥም በማለት መቃወሚያውን ውድቅ አድርጎ ቤቱ በባለሙያ እንዲገመት ትእዛዝ ሰጥቶ ውጤቱን ለመጠባበቅ ቀጠሮ ሰጥቷል።

በዚህ ብይን ላይ አመልካች ለአማራ ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ አቅርበው ፍ/ቤቱ መልስ ሰጪዎችን ሳይጠራ የይግባኝ ቅሬታውን በፍ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ. 377 መሰረት ዘግቶታል።

የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም በዚህ ውሳኔ ላይ ነው። ይህ ችሎትም ኑዛዜው መፍረሱ እና የይርጋው መቃወሚያም ውድቅ መደረጉ በአግባቡ መሆን አለመሆኑን ለመመርመር አቤቱታው ለሰበር ቀርቦ እንዲታይ አድርጓል። ግራ ቀኙም ክርክራቸውን በጽሁፍ አቅረበዋል። ይህ ችሎትም ጉዳዩን ምርምሯል።

ከፍ ሲል እንደተመለከተው ተጠሪዎች ላቀረቡት ክስ አመልካች የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ አቅርበዋል። ፍ/ቤቱም መቃወሚያዎቹን ውድቅ በማድረግ ቤቱ እንዲገመት ቀጠሮ ሰጥቷል። በስረ-ነገሩ ላይ የመጨረሻ ፍርድ ገና አልሰጠም። በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.320(3) መሰረት በመጀመሪያ ደረጃ በሚቀርብ መቃወሚያ ላይ ፍ/ቤቱ ተገቢ መስሎ የታየውን ውሳኔ ሲሰጥ ከስረ-ነገሩ ፍርድ በፊት ይግባኝ ማለት እንደማይፈቀድ እና ይግባኝ ማለት የሚቻለው የመጨረሻ የፍርድ ውሳኔ ከተሰጠ በኋላ መሆኑ ተመልክቷል።

በተያዘውም ጉዳይ አመልካች ባቀረቡት የመጀመሪያ መቃወሚያ ላይ ፍ/ቤቱ የመሰለውን ብይን ከሰጠ በኋላ በስረ-ነገሩ ላይ የመጨረሻ ውሳኔ ያልሰጠ መሆኑ ከፍ ሲል በተጠቀሰው የስ/ስርአት ህግ መሰረት በብይኑ ላይ ይግባኝ ሊልበት እይቻልም። አመልካች በዚህ ብይን ላይ ያላቸውን ቅሬታ ይግባኝ ሊያቀርቡበት የሚችሉት ፍ/ቤቱ በስረ-ነገሩ ላይ የመጨረሻ ውሳኔ ከሰጠ በኋላ ነው። በመሆኑም የመጨረሻ ውሳኔ ሳይሰጥ የቀረበው ይግባኝም ሆነ የሰበር አቤቱታ የስ/ስርአት ህጉን ያልተከተለ በመሆኑ አመልካች ያቀረቡት አቤቱታ ተቀባይነት የለውም። የሰ/ሸዋ ከፍተኛ ፍ/ቤትም ጉዳዩ

ይግባኝ የማይባልበት መሆኑን ገልጾ አቤቱታውን ውድቅ ከማድረግ ፋንታ ይግባኝን በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.337 መዝጋቱ ተገቢ አልነበረም።

ው ሳ ኔ

1. በስረ-ነገሩ ላይ የመጨረሻ ውሳኔ ሳይሰጥ በመቃወሚያው ላይ ይግባኝም ሆነ የሰበር አቤቱታ ሊቀረብ አይችልም።
2. የሰ/ሸዋ ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ 190/97 መጋቢት 06/1997 ዓ.ም ይግባኝ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 377 በመዝጋት የሰጠው ትዕዛዝ ተሸሯል።
3. ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኝ ይቻቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል። ለመ/ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ቤ/ኃ

ዳኞች:- 1. አቶ ዓብዱልቃድር መሐመድ

2. .. ሐጎስ ወልዱ

3. .. መስፍን ዕቁበዮናስ

4. .. ተሻገር ገ/ሥላሴ

5. .. ብርሃኑ አመነው

አመልካች:- ወ/ት ፀዳሰ ደምሴ - ቀረበኛ

ተጠሪ:- አቶ ክፍሌ ደምሴ - አልቀረበም

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

መዝገቡ ለሰበር ችሎቱ ሊቀርብ የቻለው የአሁኗ አመልካች የደቡብ ብሔር፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ክልላዊ መንግሥት ጠቅላይ ፍ/ቤት በሰጠው ውሣኔ ባቀረበችው የሰበር ቅሬታ ማመልከቻ መነሻነት ነው፡፡ የአሁኑ ተጠሪ በቦንጋ ዙሪያ ወረዳ ፍ/ቤት የሕፃን ቢኒያም ክፍሌ ወላጅ አባት ስለሆንኩ ፍ/ቤቱ ለሕፃኑ ሞግዚትና አስተዳዳሪ አድርጎ ይሹመኝ በማለት የቀረበውን አቤቱታ ፍ/ቤቱ መርምሮ የሕፃኑን ሞግዚትና አስተዳዳሪ አድርጎ ሾሞታል፡፡ የአሁኗ አመልካች በፍ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 358 መሠረት ባቀረበችው የተቃውሞ አቤቱታ፣ የአሁኑ ተጠሪ ሕፃኑን ከመውለዱ በስተቀር ምንም ዓይነት እርዳታ እንዳላደረገም፣ ተንከባክቦም ዓላሣደገም፣ አሁን ሕፃኑ ከእናቱ የሚወርሰውን ሐብት እና ንብረት ፍለጋ እንጂ ለሕፃኑ ጥቅም ብሎ ስላልሆነ ተጠሪ ሞግዚት እንዲሆን የተላለፈው ውሣኔ ተሽሮ በምትኩ እኔ አክስቱ ላለፉት 12 ዓመታት ተንከባክቤ ያሳደኩት ሞግዚት ሆኔ እንድሾም ይወሰንልኝ በማለት ያቀረበችው

መቃወሚያ የወረዳው ፍ/ቤት መርምሮ አባት ላለው ልጅ አመልካች የሞግዚትነት ጥያቄ ማቅረብ አትችልም፤ በማለት መቃወሚያውን ውድቅ አድርጎ መዝገቡን ዘግቷል። ጉዳዩ በይግባኝ የቀረበለት የከፋ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት የአሁኑ ተጠሪ ሕፃኑን እስከዛሬ ድረስ ሳይሰጥ አሁን እናቱ ስትሞት ላሳድግ ማለቱ ሀብትና ንብረት ፍለጋ ሊሆን እንደሚችል ለመገመት የሚያዳግት ቢሆንም የደቡብ ብ/ብ/ሕ/ክ/መንግሥት የቤተሰብ ሕግ አዋጅ ቁጥር 75/96 አንቀጽ 235/1 ከወላጆቹ አንዱ በሞት የተለየው ሕፃን በሕይወት ያለው ወላጅ ሞግዚትና አስተዳዳሪ እንደሚሆንለት ስለሚደነግግ የወረዳው ፍ/ቤት የአመልካችን ጥያቄ ውድቅ ማድረጉ ተገቢ ነው። በማለት መልስ ሰጭን አስቀረቦ ሳይከራከር በፍ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 337 መሠረት መዝገቡን ዘግቶታል። የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤትም የተፈፀመ መሠረታዊ የሕግ ሥህተት የለም በማለት ውድቅ አድርጎታል።

የሰበር ቅሬታ ማመልከቻው የቀረበው ይህንን ውሳኔ ለማስለወጥ ሲሆን ይህ ችሎት መጋቢት 6 ቀን 1998 በዋለው ችሎት በዚህ ጉዳይ የሕፃን ቢንያም ክፍሌ አክሱት የሆነችው የአሁኗ አመልካች ሞግዚት ለመሆን ያቀረበችውን ጥያቄ የሥር ፍ/ቤቱ ውድቅ ያደረገበትን የሕግ አግባብ ለመመርመር ሲባል መዝገቡ ለሰበር እንዲቀርብ ትእዛዝ ተሰጥቷል። መልስ ሰጭም መጥሪያ ደርሶት መልሱን ባለማቅረቡ የጽሁፍ መልስ የማቅረብ መብቱ ታልፏል።

ይህ ችሎት የሰበር ቅሬታ ማመልከቻውን ከሥር ፍ/ቤት ውሳኔ እና ከሕጉ ጋር በማገናዘብ መርምሯል። የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግሥት አንቀጽ 36 ስለ ሕፃናት መብት ደንግጓል። በዚህ አንቀጽ በንዑስ አንቀጽ 2 መሠረት ሕፃናትን የሚመለከቱ እርምጃዎች በሚወስዱበት ጊዜ ሁሉ የመንግሥታዊ ወይም የበጎ አድራጎት ተቋማት እንዲሁም ፍርድ ቤቶችና የአስተዳደር ባለሥልጣናት ወይም የሕግ አውጭ አካላት የሕፃናትን ደህንነት በቀደምትነት እንዲያስቡ በአስገዳጅነት ተመልክቷል። ከዚህ በተጨማሪ

ኢትዮጵያ ካፀደቀቻቸው የአለም አቀፍ ስምምነቶች መካከል የሕፃናትን መብት በሚመለከት 1984 ዓ.ም የፀደቀውና በሕገመንግሥቱ አንቀጽ 9(3) መሠረት የሀገሪቱ የሕግ አካል የሆነው የሕፃናት መብት ኮንቬንሽን አንቀጽ 3(1) ፍርድ ቤቶችም ሆኑ ሌሎች አካላት ሕፃናትን የሚመለከቱ ጉዳዮች ላይ ውሳኔዎች ሲሰጡ የሕፃናቱን ጥቅምና ደህንነት በዋነኛነት መመልከት እንደሚገባቸው ተመልክቷል። እንደሚታወቀው የልጆቻቸው መብትና ደህንነት በማስጠበቅ ረገድ ከወላጆቻቸው የበለጠ ቅድሚያ ሊሰጠው የሚገባ ሰው ሊኖር ስለማይችል ሕግ አውጭው በመርህ ደረጃ የተቀበለው በመሆኑ በሕይወት ያለው አባት ወይም እናት የሕፃን ልጁ ሞግዚት እና አስተዳዳሪ አድርጎ የመሾሙ አሰራር ሐገራችንን ጨምሮ የበርካታ ሀገራት ተሞክሮ መሆኑ ይታወቃል። በዚህ መሠረት በፌዴራልም ሆነ በክልል የቤተሰብ ሕጎች ውስጥ ወላጆች ለሕፃናት ልጆቻቸው ሞግዚትና አስተዳዳሪ ስለመሆናቸው በግልጽ የተመለከቱ ድንጋጌዎች ያሉ ቢሆንም እነዚህ ድንጋጌዎች ተፈፃሚነት የሚኖራቸው ሞግዚት ወይም አስተዳዳሪ የተባለው ወላጅ በሕገ መንግሥቱ እንደተመለከተው ለሕፃኑ ጥቅምና ደህንነት እስከሰሩ ጊዜ ድረስ ብቻ እንደሆነ ሊስተዋል የሚገባ ጉዳይ ነው። በሌላ አነጋጋገር በአባት ወይም በእናት የሞግዚትነት ሽፋን የሕፃናትን መብትና ደህንነት የሚጎዱ ወይም ሊጎዱ የሚችሉ ስራዎች ሁሉ በዳኞች ቀሪ እና ፈራሽ ሊሆኑ የሚችሉበት አግባብ በሕጉ የተለያዩ ክፍሎች መገኘቱ ይህንኑ የሕፃኑን መብትና ጥቅም በዋነኛነት ለማስከበር የተደነገገ ነው። በዚህ ረገድ በየትኛውም ደረጃ የሚገኙ ዳኞች ሕፃናትን የሚመለከቱ ጉዳዮችን ሲመረምሩ ከዝርዝር ሕጎቹ በተጨማሪ በሕገመንግሥት አንቀጽ 36(2) በአስገዳጅነት የተቀመጠውን የሕፃናትን ደህንነት ከግምት ውስጥ ያስገባ ውሳኔ ላይ እንዲደርሱ የግድ ይላል። ይህን በመተላለፍ የሚሰጡ ማናቸውም ውሳኔዎችና ልማዳዊ

አሰራሮች የሕገ መንግሥቱን ኃይለቃል የሚቃረኑ ስለሚሆኑ ፈራሽነታቸው የሚያጠራጥር ነው።

ወደያዝነው ጉዳይ ስናመራ የክልሉ ፍርድ ቤቶች የሕፃን ቢንያም ክፍሌን ሞግዚትነት አስመልክቶ የቀረበላቸው ጉዳይ ሲመረምሩ ከሕጎች ግልጽ ድንጋጌዎች ባሻገር ሕገመንግሥቱ ያስቀመጠውን የሕፃኑን ደህንነትና ጥቅም የማስከበር መርህ ተግባራዊ ማድረግ ሲገባቸው በተለይ የአሁኑ ተጠሪ በዚህ ደረጃ የሞግዚትነት ጥያቄ ያነሣው ሕፃኑ ልጅ «ከእናቱ በውርስ ከሚያገኘው ንብረትና ሀብት ላይ ተካፋይ ለመሆን አስቦ ስለመሆኑ» የከፍተኛው ፍ/ቤት በውሣኔው ላይ ገልጾ ሕፃኑን ከመውሰድ ውጭ ከዓስር ዓመታት በላይ ዞር ብሎ ያላየውን፣ ያልተንከባከበውን፣ ያላሳደገውን እንዲሁም ፍላጎቱን እንኳን ያልጠየቁትን ሕፃን በሰላምና በእንክብካቤ ካደገበት ቤት ወጥቶ በአሁኑ ተጠሪ ሞግዚትነት ሥር ይተዳደር ብሎ የተደረሰበት መደምደሚያ የሕፃኑን ደህንነትና ጥቅም ያላገናዘበ ነው። የሥር ፍ/ቤቶች ከሕጎች ግልጽ ቃላት ባሻገር የሕጎችን አላማና መንፈስ በቅጡ ሣያጤኑ የአንቀጾችን ግርድፍ ቃላት ብቻ በመውሰድ ሕገመንግሥቱን በሚጋፋና የሕፃኑን መብትና ደህንነት በሚጎዳ አኳኋን የሰጡት የሞግዚትነት ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ነው ብለናል።

ው ሣ ኔ

- የደ/ብ/ብ/ሕ/ክ/መ/ ከፋ ዞን የቦንጋ ዙሪያ ወረዳ ፍ/ቤት ታህሣሥ 17 ቀን 1998 በመዝገብ ቁጥር 29/98 እንዲሁም የክልሉ ከፍተኛ ፍ/ቤት በ21/06/98 በመ/ቁ. 01001 በተጨማሪ የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት 1/7/98 በመ/ቁ.14275 የሰጡዋቸው ውሣኔዎችና ትእዛዞች ተሸረዋል፤
- የአሁኗ ተጠሪ ወ/ሮ ፀዳለ ደምሴ የሕፃን ቢንያም ክፍሌ ሞግዚትና አስተዳዳሪ ሆና ሕፃኑ ከሟች ወላጅ እናቱ ከወ/ሮ ፋንታዬ ኃ/ሚካኤል የሚያገኘውን

ማናቸውም የውርስ ሀብት ተረክባ ሕፃኑን በመልካም አስተዳደግና ደህንነት ተንከባክባ እንድታሳድገው ተሹማለች።

- መዝገቡ ያለቀለት ስለሆነ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ተ.ወ

የሰበር መዝገብ ቁ.19196

ጥቅምት 25 ቀን 1998 ዓ.ም

ዳኞች፡- መንበረፀሐይ ታደሰ

ዓብዱልቃድር መሐመድ

ሐገሥ ወልዱ

ዳኚ መላኩ

መስፍን ዑቁበዮናስ

አመልካች፡- ጠንክር ድምድ

ተጠሪዎች፡- 1. ባበንጋ አሮፊ

2. ወ/ሮ በርጫት ሃብቱ

በዚህ መዝገብ የቀረበውን ጉዳይ መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

ለአቤቱታው መነሻ የሆነው ክርክር የተጀመረው በደቡብ ብ/ብ/ሕ/ክልል በጉራጌ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ነው፡፡ ከሣሽ የነበረው የአሁኑ አመልካች ሲሆን፤ በአሁኖቹ ተጠሪዎች ላይ ክስ የመሠረተው ከእናቱ በውርስ ላገኘው የሚገባኝን ንብረት ተከሣሾች በሕገወጥ መንገድ ይዘው ሲጠቀሙበት ቆይተዋል፡፡ በመሆኑም ንብረቱን እንዲለቁልኝ እንዲሁም የንብረቱን ግምት እንዲከፍሉኝ ይወስንባቸው በማለት ነው፡፡ ተጠሪዎቹ ደግሞ ለክሱ መነሻ የሆነው መሬት ከአዬ ሃይለስላሴ ዘመነ መንግስት ጀምሮ በይዞታችን ስር የቆየ ነው፡፡ በ1984 ዓ.ም እንደገና የመሬት ድልድል ሲደገግም ለኛ ተሰጥቶአል፡፡ በዚህ መሠረትም ያለማቁረጥ ግብር እየከፈልን የምንጠቀምበት ከመሆኑ ውጪ የሌላ ሰው ይዞታ ሆኖ አያውቅም፡፡ ከሣሽ እኛን ለመክሰስ ምንም ምክንያት የለውም፡፡ በማለት እንደተከራከሩ ከመዝገቡ ተመልክተናል፡፡ ክሱ የቀረበለት ፍ/ቤትም የሁለቱን ወገኖች ክርክር እና ማስረጃ ከሰማ በኋላ፤ ከሣሽ ክስ በመሠረተበት መሬት ላይ ምንም አይነት መብት የለውም፡፡ በማለት ክሱን ውድቅ ያደገረ ሲሆን፤ በዚህ ፍ/ቤት ውሳኔ ላይ

ይግባኝ የቀረበለት የክልሉ ጠ/ፍ/ቤትም የስር ፍ/ቤት ውሳኔ ጉድለት የለበትም የሚል ምክንያት በመስጠት ይግባኝን ሳይቀበለው ቀርቶአል። አቤቱታው የቀረበውም በዚህ ላይ ነው።

እኛም አመልካች በ21-7-97 ዓ.ም በጻፈው ማመልከቻ ያቀረበውን አቤቱታ መነሻ በማድረግ ተጠሪዎቹን አስቀርቦን ክርክሩን ሰምተናል። ከስር ጀምሮ እስከዚህ ሰበር ችሎት ድረስ ከተደረገው ክርክር እና የሥር ፍ/ቤቶች ከሰጡት ውሳኔ መገንዘብ እንደቻልነው አመልካች ያለ አግባብ ተወሰደብኝ የሚለው ንብረት የእርሻ መሬት፣ በላዩ ላይ አሉ የተባሉት አትክልቶች እና የሳር ክዳን ቤትን ያጠቃልላል የተባለው ነው። ይህ ንብረትም የእናቱ የነበረ እና በኋላ ግን በተጠሪዎች እና በአመልካቹ እናት መካከል በተደረገው ውል መሠረት በተጠሪዎች እጅ መግባቱንም በክስ ማመልከቻው ላይ ተመልክቶአል። ክሱ የመሠረተው ሐምሌ 1 ቀን 95 ዓ.ም ሲሆን፣ እናቱ ከዚህ ዓለም ተለዩት ያለው ደግሞ ታሕሳስ 20 ቀን 82 ዓ.ም ነው። በዚህ አይነት ለቀረበው ክስ ከተጠሪዎች የተሰጠ የመከላከያ ክርክር ደግሞ ከላይ ያየነው ክርክሩን በመጀመሪያ ደረጃ የዳኝነት ስልጣኑ ያስተናገደው የከፍተኛ ፍ/ቤት የአመልካችን ክስ ውድቅ ያደረገው ክሱ በምንም አይነት ማስረጃ አልተደገፈም። ይልቁንም ተከሣሾች በመሬቱ ላይ ለብዙ ዓመታት የቆየ ሕጋዊ የዞታ እንዳላቸው ባቀረቡት ማስረጃ አስረድተዋል። በማለት ነው።

እንደምንመለከተው ፍ/ቤቱ ከግራቀኝ ተከራካሪ ወገኖች የቀረበውን ክርክር ከማስረጃዎቻቸው ጋር አገናዝቦ መርምሮአል። በዚህም አመልካች እንደክሱ ማስረዳት አለመቻሉን ሲያረጋግጥ፣ ተጠሪዎች ግን 1978 ዓ.ም ጀምሮ በይዞታቸው ስር አድርገው እና ተገቢውን ግብር እየከፈሉ ሲጠቀሙበት መቆየታቸውን አረጋግጦአል። ከዚህ ውጪም በአመልካች እናት እና በተጠሪዎች መካከል የተደገፈ ውል አላገኘም። ስለዚህም በዚህ ረገድ የፈፀመውን የሕግ ስህተት የለም።

ው ሳ ኔ

1. በጉራጌ ዞን ከፈተኛ ፍ/ቤት የፍ/ብ/ቁጥር 00180 በሆነው መዝገብ ግንቦት 30 ቀን 1996 የተሰጠውና የክልሉ ጠ/ፍ/ቤት በመ.ቁ.7040፣ በ16-5-97 ዓ.ም ያፀናው ውሳኔ በዚህ ሰበር ችሎትም ፀንቶአል፡፡

2. ወጪና ኪሣራ በተመለከተ ግራ ቀኝ ወገኖች ይቻቻሉ መዝገቡ ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ወ.ፈ.

ጥቅምት 28/2000 ዓ.ም

- ዳኞች፡- 1. አቶ ዓብዱልቃድ መሐመድ
2. አቶ ሐገስ መልዳ
3. አቶ መስፍን ዕቁበዮናስ
4. አቶ ተሻገር ገ/ስላሴ
5. አቶ ብርሃኑ አመነው

አመልካች፣ ወ/ሮ ስንልሽ ማዘንጊያ - ጠበቃ ቀረበ

ተጠሪ፣ እነ አቶ ተስፋ ማዘንጊያ - ቀርበዋል

መዝገቡን መርምረን የሚተለውን ፍርድ ሰጥተናል፤

ፍ ር ድ

በዚህ ጉዳይ የአሁኖቹ ተጠሪዎች በአመልካች ላይ ህዳር 20 ቀን 1998 ዓ.ም ባቀረቡት ክስ፣ የአሁኗ አመልካች ግምቱ ብር 190,850 የሆነና ከአውራሻችን ከወ/ሮ የንጉሤ ማዘንጊያ የሚደርስንን የውርስ ንብረት የያዘች ስለሆነ የውርስ ንብረት ታካፍለን የሚል ነው። የአሁን አመልካች ለክሱ ከሰጠችው መልሶች መካከል፣ አሁን የተጠየቀውን የውርስ ንብረት ወራሽ መሆኔ በፍ/ቤት ተረጋግጦ ላለፉት 10 አመታት በእጄ የቆየ ስለሆነ ተጠሪዎች በይርጋ ቀሪ የሆነን ጉዳይ አንስተው ሊጠይቁኝ አይገባም የሚል ይገኝበታል። አቤቱታ የቀረበለት የሰሜን ጎንደር መስተዳደር ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት የአሁኗ አመልካች የይርጋ ጥያቄ ውድቅ በማድረግ የውርስ ንብረቱን ከሳሽና ተከላሾች እኩል ይካፈሉ ብሏል። ጉዳዩን በይግባኝ የቀረበለት የአ/ብ/ክ/መ/ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኙን በፍ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 337 ውድቅ በማድረግ መዝገቡን ዘግቶታል።

የሰበር አቤቱታው በዚህ ላይ የቀረበ ሲሆን ፣ይህ ችሎት የካቲት 13 ቀን 1999 በዋለው ችሎት የሥር ፍ/ቤት የይርጋ ጥያቄውን ያለፈው በአግባቡ መሆን አለመሆኑን ለመመርመር ሲባል መዝገቡ ለሀበር እንዲቀርብ ትዕዛዝ ሰጥቶ የግራ ቀኙን የቃል ክርክር ሰኔ 26 ቀን 1999 ሰምቷል።

በዚህ ጉዳይ የሥር ፍ/ቤት የይርጋው ጥያቄ ውድቅ ያደረገበት ዋንኛ ምክንያት የአሁኗ አመልካች ለክርክሩ ምክንያት የሆኑትን የውርስ ንብረቶች የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000 /2/ በሚደነግገው መሠረት ከ15 ዓመት በላይ በይዞታዋ ስር ስላላደረገች ክስ በይርጋ ቀሪ አይሆንም በሚል ነው።

በመሠረቱ አውራሽ የተባሉት ወ/ሮ ንጉሤ ማዘንጊያ መጋቢት 7 ቀን 1988 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሞት የተለዩ መሆኑ ታውቋል። የአሁኗ አመልካች ግንቦት 15 ቀን 1989 ዓ.ም የሚችሉ ሕጋዊ ወራሽ መሆኗ ተረጋግጦ ንብረቱን ይዞ ስትገለገልበት ስለመቆየቷም ከፍርድ ቤቱ ውሳኔ መረዳት ተችሏል። የአሁኖቹ ተጠሪዎች ደግሞ በዚሁ ከተማ እየኖሩ ላለፉት 10 ዓመታት በተከሳሽ የተያዙትን የውርስ ንብረቶች ሳይጠይቁ መቆየታቸው ታውቋል። በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000 /1/ መሠረት ከሳሽ መብቱንና የውርስ ንብረቶች በተከሳሹ መያዛቸውን ካወቀ ሦስት ዓመት በኋላ ስለወራሽነት ጥያቄ የሚቀርበው ክስ ተቀባይነት ለማግኘት አይችልም በሚል ተደንግጓል። የሥር ፍ/ቤት የኸን መሠረታዊ የይርጋ ሕግ ወደ ጐን በመተው ግራ ቀኙ እየተከራከሩበት ያለው የውርስ ንብረት ከዘር የወረደ ርስት እንደሆነ በመቁጠር ለጉዳዩ አግባብ ያልሆነ ሕግ ጠቅሶ የይርጋ ጥያቄውን ውድቅ ማድረጉ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ነው ብለናል።

ው ሣ ኔ

- የተጠሪዎች የውርስ ንብረት ጥያቄ በይርጋ ቀሪ ሆኗል ብለናል፤
- የአ/ብ/ክ/መ የሰሜን ጎንደር መ/ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ሰኔ 15 ቀን 1998 ቁጥር 13047 በሆነ መዝገብ የሰጠው ውሳኔ እና የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት በፍ/ይ/መ/ቁ. 09867 በ17/11/98 የሰጡት ትዕዛዝ ተሸሯል።
- የዚህን ፍ/ቤት ወጭና ኪሳራ ግራ ቀኙ ይቻቻሉ፤
- መዝገቡ ያለቀለት ስለሆነ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ፤

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ቤ/ኃ

የሰበር መ/ቁ 28764

ሐምሌ 10 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡-

ዓብዱልቃድር መሐመድ

ታፈሰ ይርጋ

ፀጋዬ አስማማው

ዓሊ መሐመድ

አልማው ወሌ

አመልካች፡- የወ/ሮ አመለወርቅ እየሱስ ወራሽ ጠበቃ ሰለመን ገ/መቀል ቀረቡ

ተጠሪዎች፡-

1. አቶ መስፍን አስፋው

2. ወ/ሮ አልማዝ አስፋው

3. ቱቱ አስፋው

4. ሶስና አስፋው

ጠበቃ መልካም ዓለማየሁ ቀረቡ፡፡

መዝገቡ የተቀጠረው ለምርመራ ነበር፡፡ መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ

ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የቀረበው አመልካች የፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 22238 ሐምሌ 12 ቀን 1998 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 48910 ታህሣሥ 19 ቀን 1999 ዓ.ም የሰጠው ትእዛዝ መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበት ስለሆነ በሰበር ታይቶ ይታረምልኝ በማለት ጥር 28 ቀን 1999 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ ስለጠየቁ ነው፡፡ የክርክሩ ፍሬ ጉዳይ ከመዝገቡ ለመረዳት እንደሚቻለው በመጀመሪያ የአሁኑ ተጠሪዎች በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በከላሽነት ቀርበው እህታችን ወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋው በ1995 ዓ.ም በሞት

ተለይታለች። እህታችን ልጅ ወይም ተወላጅ የሌላት መሆኑና እኛ ወራሾቿ መሆናችንን በፍርድ አረጋግጠናል። ሟች እህታችን ወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋው ከወደ ውጭ አገር ለህክምና ስትሄድ ቤቷንና ንብረቷን ለአቶ ፈንታይ ወልደዮሐንስ እና ወ/ሮ የሺመቤት ሀብተሚካኤል ሰጥታ ሄዳለች። ሆኖም አደራ ተቀባዮች የሆኑት እነ አቶ ፈንታይ የውርሱን ንብረት እንዲያስረክቡን ስንጠይቅ ለማስረከብ ፈቃደኛ ባለመሆናቸው የካ ክፍለ ከተማ ቀበሌ 02 ቁጥሩ 761 የሆነውን ቤትና በክሱ የተዘረዘሩ ንብረቶች እንዲያስረክቡ ውሳኔ ይሰጥልን በማለት ክስ አቅርበዋል።

ተጠሪዎች የውርስ ንብረቱን ይዘዋል ከሚሏቸው ከእነ አቶ ፈንታይ ወልደዮሐንስና ወ/ሮ የሺመቤት ሀብተሚካኤል ጋር እየተከራከሩ እያሉ ወ/ሮ አመለወርቅ እየሱስ ቀርበው ሟች ጥሩወርቅ አስፋው የሟች አቶ አበበ ከበደ ሚስት ነበሩ። እኔ የአቶ አበበ ከበደ ሚስት መሆኔን በፍርድ ቤት አረጋጋጫለሁ። ክርክር እየተካሄደበት ያለው ንብረት የሟች አበበ ከበደ የጋራ ሀብት በመሆኑ በክርክሩ ጣልቃ እንዲገባ በማለት ያመለከተች ሲሆን ፍርድ ቤቱም የአመልካችን ማመልከቻ እና ማስረጃ ከመዘነ በኋላ ወደ ክርክሩ በጣልቃ ገብነት እንድትገባ ወስኗል።

የፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት የተጠሪዎችን ክስ የአመልካች አውራሽ የሆነችው አመለወርቅ እየሱስ በጣልቃ ገብነት ያቀረበችውን ማስረጃና የእነ ፈንታይ ወልደዮሐንስን መልስና ማስረጃ ከመረመረ በኋላ «ተጠሪዎች የቀረበባቸውን ክስ 1ኛ ተጠሪ ያልካዱና ክሱን ስለአመኑ የፍታብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 242 መሠረት በዝርዝር የተያዘው ንብረት በራሱ ላይ ተዘርዝሮ የቀረበው ንብረት ለአመልካቾችና ለጣልቃ ገብ እንዲያስረክቡ። ሁለተኛ ተጠሪ የአንደኛ ተጠሪ ባለቤት ሲሆን ባለቤታቸው ለህክምና ወደ ውጭ እንደሄዱና ሲመለሱ እንደሚፈጽሙ በመግለጽ ለጊዜው ከነገር ለመሸሽ እኔ ንብረቱን አልተረከብኩም በዝርዝር ላይም አልፈረምኩም ይበሉ እንጂ ክሱን

በግልበጽ ስላልካዱ በነገሩ የመሸሽ የተሰጠ መልስ ክሱን እንደመካድ ስለማያስቆጥር ክስ በቀረበበት ንብረት ላይ አንደኛ ተጠሪ ጋር በጋራ ሀላፊ ናቸው ብለን ወስነናል። ጣልቃ ገብም ተካፋይ ናቸው ብለናል።» በማለት ወስኗል። የፌዴራልና የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ከክሱ ጋር በዝርዝር የተያዘው ንብረት በክሱ ላይ የተመለከተው ወይም የሚችል የውርስ ንብረት ተጣርቶ ክፍፍሉን እንዲያስፈጽሙ አቶ ቸርነት ተገኝን ሹሟል።

ከዚህ በኋላ ውርስ አጣሪው በተጠሪዎችና አመልካች የግልና የሚስቱ የጋራ ሀብት ነው በሚሉት ጉዳይ ላይ ክርክርና ማስረጃ ከሰማ በኋላ አመልካች የፍታብሔር ህግ ቁጥር 1000 በተደነገገው መሠረት መብታቸውን ያልጠየቁ ስለሆነና በአዲስ አበባ አስተዳደር በየካ ክፍለ ከተማ በቀበሌ 02 ቁጥሩ 761 የሆነው ቤት ወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋው የተመዘገበ ስለሆነ የእሷ የግል ንብረት የሚልና ሌሎች ንብረቶችም ወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋው የግል ሀብት ናቸው በማለት ወስኖ ይህንን ሪፖርት ለፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት አቅርቧል። ፍርድ ቤቱም የውርስ አጣሪው ሰኔ 25 ቀን 1998 ከተባራ መሸኛ ጋር የቀረበለትን ሪፖርት ህግና ሞራልን የማይቃረን በመሆኑና ተከራካሪዎቹ ትክክለኛነቱን ቀርበው ስላረጋገጡ የፍርድ ቤቱ የውሣኔ አካል አድርጎ መዝግቦታል በማለት ትዕዛዝ ሰጥቷል።

አመልካች በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለከፍተኛው ፍርድ ቤት አቅርባ የከፍተኛው ፍርድ ቤት ይግባኙን በፍታብሔር ሕግ ቁጥር 337 መሠረት ሰርዞታል። አመልካች የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የውርስ አጣሪውን ሪፖርት በማጽደቅ የሰጠውና ትእዛዝና የከፍተኛው ፍርድ ቤት ያቀረበኩትን ይግባኝ ለመሰረዝ የሰጠው ትእዛዝ መሠረታዊ የህግ ስህተት አለበት በማለት ባቀረቡት አቤቱታ ፍርድ ቤቱ የሾማቸው የውርስ አጣሪ ከእኛ በኩል ያቀረበውን ማስረጃ ተቀብለው አልመረመሩም። ፍርድ ቤቱ የውርስ አጣሪው ባቀረበው ሪፖርት ላይ በጽሑፍ

መቃወሚያ ብይን ሣይሰጥ የውርስ አጣሪውን ሪፖርት ማጽደቅ መሠረታዊ የህግ ስህተት አለበት። ከሁሉም በላይ በጣልቃ ገብ ተከራካሪነት ቀርቦን ባቀረብነው ክስና ማስረጃ መሠረት በክርክር የተያዘው ሀብት የወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋውና የአቶ አበበ ከበደ የጋራ ንብረት እንደሆነ በማረጋገጥ ፍርድ ቤቱ ንብረቱን በአደራ የያዙትና በሥር ፍርድ ቤት ተከላሽ የነበሩት እነ ፈንታዬ ወ/ዮሐንስ ንብረቱን ለከላሾች (ተጠሪዎች) እና ለጣልቃ ገብ ያስረክቡ ጣልቃ ገብ ተከፋይ ናቸው በማለት ውሳኔ የሰጠበትን ጉዳይ የውርስ አጣሪው ከተሰጠው ስልጣን ውጭ በማከራከር ውሳኔ መስጠቱና ፍርድ ቤቱም ተቀብሎ ማጽደቁ መሠረታዊ የህግ ስህተት በመሆኑ በሰበር ታይቶ እንዲታረምልኝ በማለት አመልክተዋል ተጠሪዎች በበኩላቸው የባልና የሚስቱ ግንኙነት ከተቋረጠ ሰላሣ አመት የሆነው በመሆኑ አቶ አበበ ከበደ ከዚህ በፊት የመጥፋት ውሳኔ የተሰጠባቸው በመሆኑ የውርስ አጣሪው ንብረቱ የግል ነው ወይስ የጋራ የሚለውን አጣርቶ እንዲወሰን የተሾው በመሆኑና ይህንንም ያደረገው ፍርድ ቤቱ በሰጠው ስልጣን መሠረት በመሆኑ በአጠቃላይ በውርስ አጣሪውም ሆነ በሥር ፍርድ ቤት የተፈፀመ የህግ ስህተት የሌለ በመሆኑ የአመልካች አቤቱታ ውድቅ ይደረግልን በማለት ሀምሌ 13 ቀን 1999 ዓ.ም የተፃፈ መልስ አቅርበዋል።

አመልካች በበኩላቸው ሟች አበበ ከበደ በህይወት አለመኖራቸው የተረጋገጠው 1984 ዓ.ም በመሆኑ ከዚህ ጊዜ በፊት የተፈራው ሀብት የጋራ ሀብት ነው። የቤቱ ፕላንና ሥራው የተፈቀደው ከአቶ አበበ ከበደ በመሆኑ ቤቱ የጋራ ንብረት ስለመሆኑ የሚያከራክር አይደለም። ሌሎች ንብረቶች መኪና፣ በባንክ የተያዘው ገንዘብ እና ልዩ ልዩ ጌጣጌጦች የጋራ ሀብት ናቸው የውርስ አጣሪው ከማጣራት ተግባር ወጥተው ህግ የመተርጎም ሥራ የሠሩ በመሆናቸውና ፍርድ ቤቱም ይህንኑ ተቀብሎ የፀደቀ በመሆኑ

መሠረታዊ የህግ ስህተት በሥር ፍርድ ቤቶች በኩል ተሰርቷል በማለት የመልስ መልስ አቅርቦዋል።

ከሥር የክርክሩ አመጣጥና በሰበር ደረጃ ግራ ቀኙ በኩል የቀረበው ክርክር ከላይ የተገለፀው ሲሆን እኛም መዝገቡን መርምረናል። መዝገቡን እንደመረመርነው።

1ኛ ተጠሪዎች የሟች የወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋው ንብረት ነው በማለት ዘርዝረው በእነ አቶ ፈንታዬ ወልደዮሐንስ ላይ ክስ አቅርበው ሲከራከሩበት የነበረው ንብረት የአመልካች አውራሽ የአቶ አበበ ከበደ የጋራ ሀብት መሆኑ በፍርድ ተወስኗል ወይስ አልተወሰነም?

2ኛ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የሾመው የውርስ አጣሪ የውርስ ማጣራቱን ተግባር ያከናወነው በተሰጠው የስልጣን ወሰን ሣያልፍና በህግ መሠረት ነው ወይስ አይደለም ለሚሉትን ጭብጦች እልባት መስጠት አስፈላጊ ሆኖ አግኝተነዋል።

የመጀመሪያውን ጭብጥ በተመለከተ አመልካች በክርክሩ እንድትገባ ጥያቄ ያቀረችው ተጠሪዎች አይነቱን መጠኑንና ዋጋውን ዘርዝረው ክስ አቅርበው የሚከራከሩበት ንብረት ያአውራሽ የጋራ ሀብት መሆኑን በመግለጽ ነው። ተጠሪዎች ክስ ያቀረብንበት ንብረት የአመልካች አውራሽ አቶ አበበ ከበደ የጋራ ሀብት አይደለም ስለዚህ በክርክሩ ጣልቃ የምትገባበት ምክንያት የለም በማለት የአመልካችን ጣልቃ ገብነት በመቃወም ያልተከራከሩ መሆኑን በአንፃሩ የጣልቃ ገቢን አቤቱታ በተመለከተ ንብረት በሚጣራበት ጊዜ የሚታይ በመሆኑ ለጣልቃ ገብ አቤቱታ መልስ መስጠት ሣያስፈልገን ይወሰንልን በማለት ምላሽ እንዲሰጡ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት መጋቢት 23 ቀን 1997 ዓ.ም ከሰጠው ብይን ለመገንዘብ ይቻላል።

ተጠሪዎች የአመልካችን በጣልቃገብነት ያቀረበችው ክርክር ላይ አለን የሚሉትን ክርክርና ማስረጃ አላቀረቡም። በንብረት ማጣራት ሒደቱ እንደሚታይ ያሳሰቡ ቢሆንም

ፍርድ ቤቱ ይህንን ጥያቄቸውን በመቀበል በግልጽ ብይን አልሰጠም ፍርድ ቤቱ መጋቢት 23 ቀን 1997 ዓ.ም በሰጠው ውሣኔ በሥር ፍርድ ቤቱ በተከላከሉት የሚከራከሩ ሰዎች ንብረቱን ለተጠሪዎችና (ከሳሾች) ለአመልካች ለሥር ለጣልቃ ገብ ያስረክቡ። ጣልቃ ገብ ተካፋይ ናቸው በማለት ወስኗል። ይህም ክርክር የቀረበበት ንብረት የአውራሻችን የጋራ ሀብት ስለሆነ ግማሹ ይገባኛል በማለት አመልካች ያቀረበቸውን ማመልከቻና ማስረጃ በመቀበል በመዝገቡ ክርክር እየተደረገበት ያለው ንብረት የሚች አበበ ከበደ የጋራ ሀብት መሆኑን ፍርድ ቤቱ ውሣኔ የሰጠበት መሆኑን ያሳያል። ስለዚህ ተጠሪዎች በእነ ፋንታዬ ወ/ዮሐንስ አላግባብ ስለያዙ እንዲያስረክቡን በማለት በክስ ማመልከቻቸው ላይ የዘረዘሩት ንብረት የሚች ወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋው የግል ንብረት ብቻ እንዳልሆነና ክርክሩ እየተካሄደበት ያለው ንብረት የአመልካች አውራሽ የአቶ አበበ ከበደ የጋራ ንብረት መሆኑ ከንብረቱም አመልካች ተካፋይ እንደሆነች ፍርድ ቤቱ ውሣኔ የሰጠበት በመሆኑ በውርስ አጣሪም ሆነ በሌላ አካል እንደገና ክርክርና ማስረጃ የሚቀርብበት አይደለም። ጉዳዩ በፍርድ ያለቀ በመሆኑ በዚህ ነጥብ ላይ ተጠሪዎች ለውርስ አጣሪው ያቀረቡት የህግ እና የፍሬ ጉዳይ ክርክር የፍታብሔር ሥነ ሥርህት ሕግ አንቀጽና ድንጋጌ የሚጥስና መሠታዊ የህግ ስህተት ያለበት ነው። የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት መጋቢት 23 ቀን 1997 ዓ.ም በሰጠው ውሣኔ በፍርድ የቋጨውን ጉዳይ እንደገና አይቶ አከራክሮ የውርስ አጣሪው ያቀረበውን የውሣኔ ሀሳብ ተቀብሎ ማጽደቁና ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤትም ስህተቱን ሳይታይም የአመልካችን ይግባኝ መሠረዙ መሠረታዊ የህግ ስህተት ነው በማለት ወስነናል።

ሁለተኛውን ጭብጥ በተመለከተ ፍርድ ቤቱ የውርስ አጣሪውን የሾመው የወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋውን የውርስ ንብረት አጣርቶ እንዲቀርብ መሆኑ በውሣኔው

ተቀምጧል። የውርስ አጣሪ ስልጣንና ሀላፊነት በፍታብሔር ህግ የውርስ ድንጋጌዎች በግልጽ የተደነገገ ሲሆን የፍታብሔር ህግ ቁጥር 956 የውርስ አጣሪው ሥራ፡-

- ሚች አንድ ኑዛዜ ትቶ እንደሆነ መፈለግና በመጨረሻው ውርስ የሚደርሳቸው ሰዎች እነማን እንደሆኑ ማረጋገጥ
- የውርሱን ሀብት ማስተዳደር
- መክፈያቸው የደረሰውን የሚች ዕዳዎች መክፈል
- ሚች በኑዛዜ ያደረጋቸውን ስጦታዎች መክፈልና የኑዛዜውን ቃል ለማስፈጸም ማንኛውንም ሌሎች አስፈላጊ ጥንቃቄዎች ማድረግ እንደሆነ በግልጽ ይደነግጋል። የውርስ አጣሪው ሥራውን ማከናወን ያለበት ይህንና ሌሎች አግባብነት ያላቸውን የህግ ድንጋጌዎች መሠረት በማድረግ መሆን አለበት። ሆኖም በዚህ ጉዳይ የፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት የሾመው ውርስ አጣሪ በህግና በፍርድ ቤቱ ከተሰጠው ስልጣን ውጭ በፍርድ የተቋጨውን ጭብጥ ላይ የተጠሪዎችን ክርክርና ማስረጃ በመስማት በክሱ ከተዘረዘሩት ንብረቶች ውስጥ የሚች ወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋውና የሚች አበበ ከበደ በጋብቻ ያፈሩት የጋራና የግል ንብረት አስመልክቶ ያቀረበው የውሳኔ ሀሳብ ውርስ አጣሪው ከስልጣኑ ውጭ የሠራውና ወዲያውኑ ፍርድ ቤቱ ሊሰርዘው የሚገባው ሆኖ አግኝተነዋል። ውርስ አጣሪው የባልና የሚስት የጋራ ሀብት የሚመለከቱ የህግ ድንጋጌዎች በመተርጎም ተጠሪዎች የአመልካች ጥያቄ በይርጋ ስለሚታገድ ጣልቃ መግባት የለባትም በማለት ለፍርድ ቤቱ ያላቀረቡትን ክርክር በውርስ ማጣራት ሒደት የይርጋ ክርክር አንስተው ሲከራከሩ የይርጋ ክርክሩን በመቀበልና በአቶ አበበ ከበደ ስም ተመዝግባ የምትገኘዋን ኮድ 2-17736 ፒክአፕ መኪናና እና ሌሎች ንብረቶች ከአመልካች በአስራ አምስት ዓመት ጊዜ ውስጥ ያልጠየቀች በመሆኑ

አሁን ልትጠይቅ አትችልም የሚል የውሣኔ ሀሳብ አዘጋጅቶ ለፍርድ ቤት ያቀረበ መሆኑን ለመረዳት ይቻላል። ውርስ አጣሪው ከተሰጠው ስልጣን ውጭ የባልና ሚስቱን የጋራና የግል ሀብት ለመወሰን ያቀረበውን የህግ ክርክር አስመልክቶ የሰጠው የህግ ትርጓሜና የማስረጃ ተቀባይነት የማስረጃ ክብደትና የማስረጃ ታማኝነት አስመልክቶ የሰጠው ውሳኔ በአግባቡ ሳይመረምር የፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት ማጽደቁና የከፍተኛው ፍርድ ቤትም ይህንን ጉልህ ስህተት ማለፍ መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበትና አመልካች መብቷን በዳኝነት ስልጣን በሌላው ግለሰብ ከስልጣኑና ሀላፊነቱ ውጭ በሠራው ሥራ መነሻ እንዲታጣ ያደረገ ሆኖ አግኝተነዋል።

በአጠቃላይ ስንመለከተው በዚህ ጉዳይ የውርስ አጣሪ ሆኖ የተሾመው ሰው የፍታብሔር ህግ ቁጥር 956 እና ሌሎች ድንጋጌዎች ክስ ውርስ አጣሪ ስልጣንና ሀላፊነት እንደዚሁም የፍታብሔር ሥነ ሥርዓት ህግ ስለ ምትክ ዳኛ ስልጣንና ሀላፊነት ከተደነገጉት ድንጋጌዎች ውጭና ፍርድ ቤቱም የሰጠውን ስልጣንና ሀላፊነት ለመተላለፍ የይርጋ የህግ ድንጋጌዎች የቤተሰብ ህግ ድንጋጌዎችንና የንብረት ህግ ድንጋጌዎች ተገቢ ያልሆነ ትርጉም በመስጠት ሥራውን ያከናወነ በመሆኑ መሠረታዊ የሆነ የህግ ስህተት አለበት። የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤትም አጣሪው ከተሰጠው ስልጣንና ሀላፊነት ውጭ በህግ ጉዳዮች በማከራከርና የህግ ትርጓሜ በመስጠት ያቀረበውን የውሣኔ ሀሳብ ለህግና ለሞራል ተቃራኒ አይደለም ብሎ እንዳለ ተቀብሎ ማጽደቁ መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበትና የዳኝነት አካሄድ በሂደቱ ላይ ጉለት መፈፀሙን የሚያሳይ ነው። በመሆኑም ከላይ በዝርዝር በተገለፀው ምክንያት የፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት የውርስ አጣሪውን የውሣኔ ሀሳብ በማጽደቅ የሰጠው ትእዛዝና የከፍተኛው ፍርድ ቤት የመጀመሪያ

ደረጃ ፍርድ ቤት የሰጠውን ትእዛዝ በማጽደቅ የሰጠው ትእዛዝ መሠረታዊ የህግ ስህተት አለት በማለት ፍርድ ሰጥተናል።

ው ሳ ኔ

1. የፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 22238 ሀምሌ 12 ቀን 1998 ዓ.ም የውርስ አጣሪውን ሪፖርት ሙሉ በሙሉ ለማጽደቅ የሰጠው ትእዛዝ መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበት በመሆኑ በፍታብሐር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 348 ንዑስ አንቀጽ 1 መሠረት ተሸሯል። ይፃፍ።

2. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 48910 ታህሣሥ 19 ቀን 1999 ዓ.ም የሰጠው ትእዛዝ መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበት በመሆኑ በፍታብሐር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 348 ንዑስ አንቀጽ 1 መሠረት ተሸሯል።

3. ተጠሪዎች በፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት እነ ፈንታዬ ወልደዮሐንስ ያስረክቡን በማለት የጠቀሱት በየካ ክፍል ከተማ ቀበሌ 02 ቁጥር 761 የሆነው ቤት በአቶ አበበ ከበደ ስም ተመዝግባ የምትገኘው መኪና፣ በባንክ ቤት የሚገኝ ገንዘብና በአደራ ማስቀመጫ የተቀመጠ ጌጣጌጥ እንደዚሁም ሌሎች የቤት ቁሳቁሶችና ንብረቶች የሚች አበበ ከበደ የጋራ ሀብት መሆናቸውን መጋቢት 23 ቀን 1997 ዓ.ም በፍርድ የተወሰነ በመሆኑ ግማሹን ለአመልካች ማካፈል አለባቸው በማለት ወስነናል። በፍርዱ መሠረት እንዲያስፈጽም ይፃፍ።

4. በዚህ ፍርድ ቤት የወጡትን ወጭና ኪሣራ ግራ ቀኙ ራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

ይህ ፍርድ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ሀምሌ 10 ቀን 2000

ዓ.ም በሙሉ ድምጽ ተሰጠ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ፀ/መ

ሰኔ 19 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡- አቶ ዓብዱልቃድር መሐመድ

አቶ ታፈሰ ይርጋ

አቶ መድሕን ኪሮስ

አቶ ዓሊ መሐመድ

አቶ ሱልጣን አባተማም

አመልካች፡- ወ/ሮ አዳነች ወርዶፋ ቀረቡ

ተጠሪዎች፡- እነ ወ/ሮ አስናቀች ወርዶፋ ቀረቡ

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍርድ

ጉዳዩ የተጀመረው በፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ሲሆን አመጣጡም የአሁንዋ አመልካች ህዳር 10 ቀን 97 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት ማመልከቻ የውርስ አጣሪው በ16/2/97 ዓ.ም ያቀረቡት ሪፖርት በአግባቡ የቀረበ አይደለም፡፡ አጣሪው ሊጸድቅ የማይገባውን የስጦታ ውል መነሻ በማድረግ ውሳኔ ሰጥተዋል፡፡ በውርስ እዳነት መመዝገብ የማይገባውን እዳ መዝግበዋል፡፡ ያቀረብኳቸውን ማስረጃዎች በአግባቡ አልመረመረም፡፡ ወራሾች ሳንስማማበት የውርስ ንብረት ለወራሾች እንዲከፋፈል ወስነዋል፡፡ በመሆኑም የውርስ አጣሪው ሪፖርት መጽደቅ የለበትም በማለት አመልክተዋል፡፡

ፍ/ቤቱም የውርስ አጣሪው የሟች የኑዛዜና ያለኑዛዜ ወራሾች እነማን እንደሆኑ፣ የሟች የውርስ ሃብት ምን እንደሆነ ከውርሱ ሐብት ላይ ሊከፈል የሚገባውን እዳ ምንነት እና በኑዛዜ የተሰጠ ስጦታ ለተቀባዩ መክፈልን በተመለከተ የግራ ቀኙን አቤቱታና ማስረጃ መርምረው ያቀረቡት ሪፖርት የሚነቀፍበት ምክንያት የለም፡፡ አመልካች አለኝ የሚሉት መብት ካላቸው ዳኝነት ከፍለው በክስ ከሚጠይቁ በስተቀር

የውርስ አጣሪውን ሪፖርት ባለማጽደቅ በዚህ መዝገብ ሊጠይቁ የሚችሉበት ሁኔታ የለም በማለት አቤቱታውን ባለመቀበል ሪፖርቱን አጽድቆታል።

የፌ/ክ/ፍ/ቤትም ከአመልካች የቀረበለትን ይግባኝ በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ.337 መሰረት ሰርዞታል አመልካች ለዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት አቤቱታ ያቀረቡትም የስር ፍ/ቤቶች የሰጡትን ትእዛዝ በመቃወም ነው። በአቤቱታው ውስጥ የተጠቀሱት ቅሬታዎችም የውርስ አጣሪው የሚችን ሃብት በአግባቡ አላጣሩም። በሕግ መፍረስ የሚገባውን የስጦታ ውል አጽድቀዋል። የቆጠርኳቸውን ማስረጃዎች ባለመስማት መብቱን አጣብበውብኛል። ያለአግባብ የውርስ ንብረቶችን ወራሾች እንድንከፋፈል ወስነዋል። የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤትም የውርስ አጣሪው ያቀረቡትን ሪፖርት እንዳያጽድቅ፣ የውርስ ማጣራቱ ሥራ እንደገና እንዲካሄድ እንዲያደርግልኝ ያቀረብኩትን ጥያቄ ባለመቀበል ሪፖርቱን ማጽደቁ በአግባቡ አይደለም። በመሆኑም የሥር ፍ/ቤቶች የሰጡት ትእዛዝ መሰረትዊ የሕግ ስህተት ያለበት ስለሆነ ትእዛዙ ሊሻርልኝ ይገባል የሚሉ ናቸው።

1ኛ ተጠሪ ሐምሌ 30 ቀን 99 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት መልስ የውርስ አጣሪው በነዛዜ ስጦታው ላይ ያሉትን ምስክሮች አስቀርበው በመስማት የነዛዜ ስጦታው የህግ ስህተት የሌለበት መሆኑን አጣርተው የአሁንዋ አመልካችንና ሌሎችን ወራሾች በዝርዝር መዝግበው ባደረጉት ማጣራት መሰረት ሪፖርታቸውን ለፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ማቅረባቸው በአግባቡ ነው። የሥር ፍ/ቤቶች ሪፖርቱን ለማጽደቅ የሰጡት ትእዛዝም መሰረታዊ የሕግ ስህተት የለበትም። በመሆኑም ትእዛዙ ሊጸድቅልን ይገባል በማለት ተከራክረዋል።

2ኛ ተጠሪ ደግሞ ሐምሌ 30 ቀን 99 ዓ.ም ጽፈው በሰጡት መልስ ውርስ አጣሪው የውርስ ንብረቱን በአግባቡ አላጣሩም የ1ኛ ተጠሪን ቤት በውርስ ንብረት ውስጥ ማካተት ሲኖርባቸው በስጦታ ያገኙት ነው በማለት መወሰናቸው ተቀባይነት የለውም። አዋጅ ቁጥር 47/67 ከመውጣቱ በፊት ሚች ለእኔ የሰጡኝን ቁጥሩ 432 የሆነውን ቤት በውርስ ንብረት ውስጥ ያለማካተታቸው ግን በአግባቡ ነው። በመሆኑም

የውርስ አጣሪው ሪፖርት ባለበት ሁኔታ እንዲፀድቅ መደረጉ ተቀባይነት የለውም በማለት ተከራክረዋል።

በበኩላችን ደግሞ የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት የውርስ ንብረት አጣሪውን ሪፖርት ምንም ጉድለት አላገኘሁበት በማለት ያፀደቀው በአግባቡ ነው ወይስ አይደለም? የሚለውን ጭብጥ በመያዝ መዝገቡን መርምረናል።

መዝገቡን እንደመረመርነውም የውርስ አጣሪው ለፍ/ቤቱ ባቀረቡት ሪፖርት ቁጥሩ 432 የሆነው ቤት አዋጅ ቁጥር 47/67 ከመውጣቱ በፊት ሟች ወ/ሮ ደጊቱ ደንጓሬ ለወ/ሮ አሰለፈች ወርዶፋ በስጦታ የሰጡዋቸው በመሆኑ የውርስ ሐብት አይደለም በማለት ወስኛለሁ። ቁጥሩ 431 የሆነው ቤትም የወ/ሮ አስናቀች ወርዶፋ የኑዛዜ ድርሻ ነው። አመልካች ስጦታዎቹ ፈራሽ ናቸው በማለት ቢከራከሩም የሚፈርስበትን ምክንያት አልገለፀም። ስጦታው እንዲፈርስ በፍርድ ቤት ጠይቀው ያስፈረሱበትን የፍ/ቤት ውሳኔ አላቀረቡም በማለት ያሰፈሩዋቸው ድምዳሜዎች ንብረቶቹን የማከፋፈል ዓይነት ሥራ ያከናወኑ መሆኑን እንደሚጠቁሙ ለመረዳት ችለናል።

በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 956 እንደተደነገገው የአጣሪው ሥራ ሟች አንድ ኑዛዜ ትቶ እንደሆነ መፈለግና በመጨረሻው ውርሱ የሚደርሳቸው ሰዎች እነማን እንደሆኑ ማረጋገጥ። የውርሱን ሃብት ማስተዳደር። መክፈያቸው የደረሰውን የውርስ እዳዎች መክፈል እና ሟች በኑዛዜ ያደረጋቸውን ስጦታዎች መክፈልና የኑዛዜውን ቃል ለመፈፀም ማንኛቸውም ሌሎች አስፈላጊ ጥንቃቄዎች ማድረግ ነው። እነዚህ ከዚህ በላይ የተዘረዘሩትን ተግባራት በሚያከናውንበት ጊዜ ደግሞ በኑዛዜው የውርስ ንብረት መሆናቸው ተጠቅሶ የክፍፍል ስርአትም የተቀመጠላቸውና ወራሾች በሙሉ የተስማሙባቸው ንብረቶችና መክፈያቸው የደረሰው የውርስ እዳዎች ሲኖሩ በወራሾቹ ስምምነት መሰረት ንብረቶቹን ሊያከፋፍል፣ እዳዎችንም ሊከፍል ይችላል። በኑዛዜው ላይ በተጠቀሱትና ባልተጠቀሱት ንብረቶች የውርስ ሃብት መሆን ያለመሆኑ ላይ

ወራሾች ያልተስማሙና ክርክር ያስነሱ ከሆነ ግን የአጣሪው ሥራና ሐላፊነት ወራሾች የተስማሙባቸውን ንብረቶች የውርስ ሃብት መሆናቸው መመዝገብ። ወራሾች ያልተስማሙባቸው ንብረቶችና እዳዎች ካሉ ደግሞ ማስረጃ በመስማት ማስረጃው ምን እንደሚያስረዳ ሪፖርቱ ላይ በማስፈር እንዲያጣራ ላዘዘው ፍ/ቤት ማቅረብ እንጅ ንብረት አጣሪው ይህ ንብረት የውርስ ሐብት አይደለም የሚሉ ወራሾች ቢኖሩም ማስረጃ በመስማት የውርስ ሃብት መሆኑን ስለተገነዘብኩኝ ንብረቱ የውርስ ሃብት ነው በማለት ወስኛለሁ። ወይም ደግሞ ማስረጃውን እንደተመለከትኩት ንብረቱ የውርስ ሐብት ያለመሆኑን ስላረጋገጥኩኝ የውርስ ሐብት አይደለም በማለት ወስኛለሁ ለማለት የሚያስችለው ሥልጣን የለውም።

በዚህ ጉዳይ የውርስ አጣሪው ያደረጉትን የማጣራት ሥራ ስንመለከተው ወራሾች የውርስ ሐብት ናቸው በሚሉዋቸው ሁለቱም ቤቶች ላይ ገና ከጅምሩ አንስቶ ያልተስማሙና ክርክር ያነሱ በመሆኑ አጣሪው ማስረጃ መስማታቸው በአግባቡ ነው። ሁኖም አጣሪው በወራሾች መካከል የተደረገው ክርክር ምን እንደነበረ። የኑዛዜ ወራሾችና የሕግ ወራሾች እነማን እንደሆኑ። የግራ ቀኙ ማስረጃ ምን እንደሚመልስ። ወራሾች የተማመኑባቸውና ያልተማመኑባቸው የውርስ ንብረቶችና እዳዎች ምን ምን እንደሆኑ በመዘርዘር ሪፖርት ማዘጋጀት ሲኖርባቸው ከዚህ አልፈው ወራሾችን አከራከረው ማስረጃ ከሰሙ በኋላ ክርክሩን ማስረጃውን ከሕግ ጋር በማገናዘብ ይህ ንብረት የእገሌ እንጅ የእገሌ አይደለም በማለት መወሰናቸው ከተሰጣቸው የውርስ አጣሪነት ሥልጣን በላይ በመሄድ መደመኛ ፍ/ቤት የሚያከናውነውን የዳኝነት ሥራ ውስጥ መግባታቸው ተገቢ ያለመሆኑን ተገንዝበናል።

ውርስ አጣሪው አዘጋጅተው ያቀረቡት ሪፖርት ውሳኔም ጭምር ያዘለ በመሆኑ ሪፖርቱ በቀረበለት ፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት መጽደቁ ደግሞ በአጣሪው የተወሰነው ነገር በፍ/ቤት ተቀባይነት አግኝቶ የፀደቀ ተደርጎ ስለሚወሰድ አመልካች አዲስ ክስ አቅርበው የውርስ ድርሻቸውን ሊያገኙ የሚያስችላቸው መብት የሚያጣብብ ነው የሚሆነው። በመሆኑም

የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ሪፖርቱን መርምሮ ያለበትን ጉድለት እንዲያስተካክል ማድረግ ሲገባው እንዳለ ተቀብሎ ማጽደቁ ተገቢ ሆኖ አልተገኘም፡፡

ስለዚህ የውርስ ንብረት አጣሪው ያቀረቡት ሪፖርት የአጣሪንና የመደበኛ ፍ/ቤትን ሥራ አጠቃሎ የያዘ በመሆኑ ሪፖርቱ በአግባቡ የተዘጋጀ ባለመሆኑና የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ሪፖርቱን ያፀደቀበትና የፌ/ከ/ፍ/ቤት ደግሞ የቀረበለትን ይግባኝ የሰረዘበት ትእዛዝ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ሆኖ ስለተገኘ የሚከተለውን ውሳኔ ሰጥተናል፡፡

ው ሳ ኔ

1. የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 04036 ጥር 5 ቀን 97 ዓ.ም የሰጠው ትእዛዝና የፌ/ከ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 37777 ሕዳር 21 ቀን 98 ዓ.ም የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348/1/ መሰረት ተሽረዋል፡፡
2. የሥር ፍ/ቤት የውርስ ማጣራት ሪፖርቱን ያፀደቀው ከነጉድለቱ ጭምር በመሆኑ መጽደቅ አልነበረበትም ብለናል፡፡ በመሆኑም የሥር ፍ/ቤት እንደገና አጣሪ ሾሞ የውርስ ማጣራቱን ሥራ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 956 መሰረት እንዲጣራ በማስደረግ ሪፖርቱ በአግባቡ የቀረበ መሆኑን ካረጋገጠ በኋላ በሕጉ መሰረት አስፈላጊውን እንዲፈጽም በማለት ወስነናል፡፡ ይፃፍ፡፡
3. ወጪና ኪሣራን በተመለከተ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን እንዲችሉ ብለን መዝገቡን ዘግተን ወደ መዝገብ ቤት መለሰናል፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ቤ/ኃ

የሰበር መ/ቁ. 25869

ሰኔ 19 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡- ዓብዱልቃድር መሐመድ

መስፍን ዕቁበዮናስ

መድኅን ኪርስ

ዓለ. መሐመድ

ሱልጣን አባተማም

አመልካች፡- ወ/ሮ አየለች አልታዬ ቀረቡ

ተጠሪ፡- ወ/ሮ አስናቀች አየለ ቀረቡ

መዝገቡ የተቀጠረው ለምርመራ ነበር። መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ በሰበር የቀረበው የፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት እና ህዳር 27 ቀን 1993 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔና የፌዴራል የከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 5436 ሚያዝያ 3 ቀን 1998 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ስላለበት በሰበር ታይቶ ይታረምልኝ በማለት ሰኔ 19 ቀን 1998 ዓ.ም ባቀረበችው አቤቱታ ስለጠየቀች ነው።

የክርክሩ መነሻ አመልካች የሕፃን የናስ ወንድሙና የያሬድ ወንድሙ ወላጅ እናት እና ሞግዚት መሆኗን ገልጾ የሞግዚት አድራጊዎች ወላጅ አባት አቶ ወንድሙ ገብረየስ መጋቢት 3 ቀን 1981 ዓ.ም በሞት ተለይተዋል። ሟች አቶ ወንድሙ ከተከሣሽ /ከተጠሪ/ ጋር በባልና ሚስትነት እያሉ በአዲስ አበባ ከተማ ወረዳ 19 ቀበሌ 56 ቁጥሩ 115 የሆነ መኖሪያ ቤት ሠርተዋል። ስለዚህ የመኖሪያ ቤቱን ግምትና ቤቱን

ለሱቅና ለሆቴል እያከራየች የምታገኘው ገንዘብ ጭምር የሕፃኖቹ ወላጅ አባት የጋራ ሀብት በመሆኑና የውርስ ሀብት ክፍል እንድታካፍለኝ ውሣኔ ይሰጥልኝ በማለት ክስ አቅርበዋል። ተጠሪ የውርስ ንብረት ክፍል ነው የተባለውን ሀብት አስመልክቶ የተለያዩ ክርክርና ማስረጃ ያቀረበች ሲሆን ወ/ሮ ጥሩወርቅ ወንድሙ የተባለች ሴት በበኩሏ የሟች ወንድሙ ገብረየስ ወራሽ እና ልጅ ነኝ በማለት የወራሽነት ማስረጃዋን በማያያዝ በክርክሩ ጣልቃ ገብታለች።

ፍርድ ቤቱ ቤቱና ሌሎች ንብረቶች ተገምተው እንዲቀርቡለት ትእዛዝ ሰጥቶ የፍርድ አፈፃፀም መምሪያ መሀዲስ የቤቱ ጠቅላላ ዋጋ ብር 19,823.47 /አስራ ዘጠኝ ሺ ስምንት መቶ ሃያ ሶስት ብር ከአርባ ሰባት ሣንቲም/ ነው በማለት አስተያየት አቅርቧል። ከዚህ በኋላ የቤቱ ግማሽ ባለቤትነት የተጠሪ፣ የቤቱ ግማሽ ባለቤትነት ደግሞ የአመልካች ሞግዚት አድራጊዎችና የወ/ሮ ጥሩወርቅ ወንድሙ መሆኑን ከዘረዘረ በኋላ ተጠሪና ወ/ሮ ጥሩወርቅ ወንድሙ፣ ለአመልካች ብር 5,551.21/አምስት ሺ አምስት መቶ ሃምሳ አንድ ብር ከሃያ አንድ ሣንቲም/ በመክፈል ቤቱን በጋራ እንዲያስቀሩ ይህንን ማድረግ ካልቻሉ በሀራጅ እንዲሸጥ በማለት ውሣኔ ሰጥቷል። አመልካች በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰኘት ይግባኙን ለከፍተኛው ፍርድ ቤት አቅርባ ከፍተኛው ፍርድ ቤት የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሣኔ አጽንቷል።

አመልካች ልጆቹን ማሳደጊያ ቤት የለኝም። ንብረቱ በአይነት መካፈል እየተቻለ ተጠሪ ትጠቅልለው መባሉ ተገቢ አይደለም ንብረቱም መሸጥ ካለበት መሀዲሱ ባቀረበው ግምት ሣይሆን በሀራጅ መሆን ይገባዋል የዳኝነት በጋራ ክፈሉ መባሉ ተገቢ አይደለም በአጠቃላይ የሥር ፍርድ ቤቶች ውሣኔ መሀረታዊ የሕግ ስህተት ስላለበት በሰበር ታይቶ ይታረምልኝ በማለት ያመለከተች ሲሆን፣ ተጠሪ በበኩሏ ቤቱ አመልካችና ተጠሪ

ባለብት በመሐንዲስ የተገመተ በመሆኑ እና በአይነት ሊከፈል የማይችል በመሆኑ፤ አመልካች ያቀረበው አቤቱታ ሕጋዊ መሠረት የለውም የሚል መልስ የሰጠች ሲሆን አመልካች የመልስ መልስ አቅርቧል፡- ከሥር የክርክሩ አመጣጥና በሰበር የተደረገው ክርክር ከላይ የተገለፀው ሲሆን እኛም መዝገቡን መርምረናል። መዝገቡን እንደመረመርነው የክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት ሟች ወንድሙ ገብረየስ እና ተጠሪ በባልና ሚስትነት ሲኖሩ በጋራ የሰሩት ቤትና የጋራ ንብረት መሆኑ አልተካደም። ሟች ወንድሙ የሞተ በመሆኑ እሱ በቤቱ ላይ ያለው የጋራ ባለቤትነት መብት ለወራሾቹ የናስ ወንድሙ፣ ያፌድ ወንድሙና ወርቅነሽ ወንድሙ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 826 ንዑስ አንቀጽ 2 መሠረት ይተላለፋል። ስለሆነም የቤቱ የጋራ ባለንብረቶች የሟች ወንድሙ ገብረየስ ወራሾች እና ተጠሪ ናቸው።

የማይንቀሳቀስም ንብረት የጋራ ባለቤት የሆኑ ሰዎች የማይንቀሳቀሱን ንብረት፣ በአይነት ለመከፋፈል የሚችሉ ከሆነ በአይነት መከፋፈል እንደሚችሉ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1272 የተደነገገ ሲሆን ንብረቱ በአይነት መከፋፈል የማይቻል ሲሆን በሀራጅ ተሸጦ ገንዘቡን እንደሚከፋፈሉ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1273 ተደንግጓል። ከዚህ አንፃር ንብረቱ በአይነት ለመከፋፈል የሚችል ከሆነ የሟች ወራሾች እና ተጠሪ ንብረቱን እኩል መከፋፈልና የሟች ወራሾች ድርሻቸውን በስምምነት የሚከፋፈሉበት ዕድል ሊሰጣቸው ይገባል። ስለሆነም ቤቱ በአይነት ለመከፋፈል የሚቻል ሲሆን አመልካችና ተጠሪ ቤቱን በአይነት እንዲካፈሉ ትእዛዝ መስጠት ሲገባቸው አላግባብ ያለፉት በመሆኑ ውሳኔው መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ሆኖ አግኝተነዋል።

ከላይ በተገለፀው መንገድ ቤቱ በአይነት ለመከፋፈል የሚችል ካልሆነ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1273 መሠረት ግልጽ ሀራጅ ወጥቶ መሸጥ ይገባዋል።

ተጠሪም ሆነች አመልካች የቤቱን ዋጋ በመክፈል የቅድሚያ ግዢ መብታቸው የሚጠበቀው ቤቱ በግልጽ ጨረታ ያወጣውን ከፍተኛ ዋጋ ገቢ በማድረግ ዝግጁ ሆነው ሲገኙ እንደ መሀዲሱ ገምቶ ያቀረበውን ዋጋ ገቢ በማድረግ አይደለም፡፡

ስለሆነም አመልካችና ተጠሪ ቤቱ በግልጽ ሀራጅ የሚያወጣው ዋጋ መሠረት ለማስቀረት የሚስማሙ ከሆነ በስምምነታቸው መሠረት መፈፀም አለበት፡፡ አመልካች እና ተጠሪ የማይስማሙ ከሆነ ግን ቤቱ በግልጽ ሐራጅ ተሸጦ የሚች ወራሽ የሆኑት ሶስት ልጆች ግማሹን ለሶስት እኩል እንዲካፈሉ፣ ተጠሪ ደግሞ የቤቱን ግማሽ ዋጋ እንድትወስድ መደረግ ይገባዋል፡፡ ከዚህ በተጨማሪ አመልካች በፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት ባቀረበችው ክስ መሠረት በክርክሩ ፊት ሆኖ እያለ ከተጠሪ ጋር ዳኝነት በጋራ እንድትከፍል የሰጠው ውሳኔ ተገቢነት የሌለውና መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት በማለት ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ው ሣ ኔ

1. የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ህዳር 27 ቀን 1993 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ ተሸሯል፡፡ ይፃፍ፡፡
2. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 5436 ሚያዝያ 3 ቀን 1998 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ ተሸሯል፡፡ ይፃፍ፡፡
3. አመልካችና ተጠሪ የሚቻል ከሆነ ቤቱንና ቦታውን በአይነት እንዲከፋፈሉ ቤቱን በአይነት ለመከፋፈል የማይችሉ ከሆነ በግልጽ ጨረታ በሀራጅ ተሸጦ ግማሹን ተጠሪ እንዲወስዱ፣ ግማሹን የሚች አቶ ወንድሙ ወራሾች ለሶስት እኩል እንዲካፈሉ በማለት ወስነናል፡፡
4. በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የዳኝነት ወጭ ተጠሪ ብቻዋን መሸፈን አለባት ብለናል፡፡

5. በዚህ ፍርድ ቤት ያወጡትን ወጭና ኪሣራ ለየራሳቸው ይቻቻሉ። ይህ ፍርድ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ሰኔ 19 ቀን 2000 ዓ.ም በሙሉ ድምጽ ተሰጠ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ተ.ወ

5/10 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡- 1. አቶ ዓብዱልቃድር መሐመድ

2. አቶ ሐገሰ ወልዱ

3. አቶ ታፈሰ ይርጋ

4. አቶ መድሕን ኪሮስ

5. አቶ ሱልጣን አባተማም

አመልካች ፡- ወ/ት ዘላለም ታምራት

መልስ ሰጭ ፡- ወ/ት ቤቴልሄም ዑመር

መዝገቡ ተመርምሮ የሚከተለው ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ው ሣ ኔ

ለዚህ ችሎት ታህሣሥ 25 ቀን 1999 ዓ.ም. በተጻፈ ማመልከቻ የቀረበው የሰበር አቤቱታ ለመልስ ሰጭ ደርሶ ሰኔ 19 ቀን 1999 ዓ.ም. በዋለው ችሎት የግራ ቀኙን ተከራካሪ ወገኖች የቃል ክርክር ችሎቱ አድምጧል፡፡

የግራ ቀኙን ክርክር አቤቱታው ከቀረበበት ውሳኔ መደምደሚያና ለዚህም መሠረት ከሆነው የሕግ ትንታኔ አንጻር ተመርምሮ ውሳኔው ጉድለት ያለበት ሆኖ ስላልተገኘ በደ/ክ/ጠ/ፍ/ሰበር ፍ/ቤት በመዝገብ ቁጥር 11828 በ11/11 ቀን 98 ዓ.ም. የተሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ 348/1/ መሠረት ፀንቷል፡፡ ይጻፍ ግራ ቀኙ ከሣራቸውን ለየራሳቸው ይቻሉ፡፡ መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ ይመለስ፡፡

የካቲት 6 ቀን 99 ዓ.ም የተሰጠው የዕግድ ትዕዛዝ ተነስቷል ይፃፍ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት፡፡

ሰኔ 19 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡- አቶ ዓብዱልቃድር መሐመድ

አቶ ብርሃኑ አመነው

አቶ መድሕን ኪሮስ

አቶ ዓሊ መሐመድ

አቶ ሱልጣን አባተማም

አመልካች፡- እማሆይ ወይንሸት አድማሱ

ተጠሪ፡- እነ ወ/ሮ ክብነሽ ስዩም

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የተጀመረው በፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ሲሆን አመጣጡም የአሁኑ ተጠሪዎች ታህሳስ 30 ቀን 99 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት የክስ ማመልከቻ ሟች አቶ ስዩም አየለ በወረዳ 3 ቀበሌ 53 ቁጥሩ 143 የሆነውን ቤት እኩል እንድንካፈለው ለኛና ለተከላሾች ተናዝዘውልናል፡፡ ስለቤቱ አጠቃቀም ውርሱን በማጣራትና በመለየት ቤቱን አስከምንከፋፈል በኪራይም ይሁን በኮንትራት የሚገኘውን ገቢ እየተከፋፈልን እንድቆይ ተስማምተናል፡፡ ሆኖም ተከላሾች ቤቱን አከራይተው ያገኙትን ገቢ ሊያካፈሉን ፈቃደኞች ባለመሆናቸው በኪራይ ያገኙትን ገንዘብ እንዲያካፍሉን፡፡ ቤቱም ተሽጦ እንድንከፋፈል ይወሰንልን በማለት ክስ አቅርበዋል፡፡

የአሁን አመልካቾች (የሥር ተከላሾች) ደግሞ ለቀረበባቸው ክስ በሰጡት መልስ ያደረግነው ስምምነት ኑዛዜውን የሚተካና ወሳኝነት ያለው አይደለም ክርክር ያስነሳው ቤትም የምንኖርበት እንጅ የሚከራይ አይደለም፡፡ ለተወሰነ ጊዜ ተከራይቶ በነበረበት ጊዜ የተገኘው ገቢም ብር 7560 ነው፡፡ ከዚሁ ገንዘብ የቤት ባለቤትነት ደብተር ለማስወጣት ከፍለገበታል፡፡ ቀሪውን ገንዘብ ተሳስበን ለመክፈል ዝግጁንን፡፡ የቤቱን መከፋፈል ግን የሚደረገው በኑዛዜው መሰረት ከ1ኛ ተከላሽ የህይወት ፍፃሜ በኋላ ነው፡፡

በመሆኑም ከሣሾች ያቀረቡት ክስ ኑዛዜውን መሰረት ያላደረገ መሆኑ ውድቅ ሊሆን ይገባል በማለት ተከራክረዋል።

ፍ/ቤቱም ግራ ቀኙን ካከራከረና ማስረጃ ከተማ በኋላ ተከላሾች ቤቱን በማከራየት ካገኙት ገቢ ውስጥ የከላሾች ድርሻ የሆነውን ብር 1628.50 ለከላሾች እንዲከፍሉ። ቤቱም በሐራጅ ተሸጦ ለወራሾች እንዲከፋፈል በማለት ወስነናል።

ከፍተኛው ፍ/ቤት የቀረበለትን ይግባኝ መሰረት በማድረግ ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ የሥር ፍ/ቤቱን ውሳኔ አጽንቶታል።

አመልካቾች የሰበር አቤቱታው ያቀረቡት በሥር ፍ/ቤቶቹ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ሲሆን ቅሬታቸውም ሚች የተናዘዙት ክርክር ያስነሳውን ቤት 1ኛ ተጠሪ ለሌሎቻችን መራሾች ጋር በመሆን እንዲገለገሉበት። ለሌሎቻችን ወራሾች ሊከፋፈል የሚችለው እሳቸው ከዚህ ዓለም በሞት በሚለዩበት ጊዜ መሆኑን ነው። 1ኛ አመልካች በህይወት እያለ ቤቱን መሸጥና መከፋፈል አይቻልም። እንደዚሁም መራሾች በሙሉ ተሰብስበን 1ኛ አመልካችም ጭምር ቤቱ ሳይከፋፈል ከሚያስገኘው ጥቅም እኩል እየተጠቀምን መቆየት እንዳለብን የተስማማንና የተዋዋልን በመሆኑ ተጠሪዎች ቤቱን ለመካፈል ያቀረቡት ክስ ተቀባይነት የለውም። የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤትና የፌ/ከ/ፍ/ቤትም ቤቱ በሐራጅ ተሸጦ ገንዘቡን ወራሾች እንዲከፋፈሉት በማለት የሰጡት ውሳኔ የአውራሻችን ኑዛዜና ከዚያም በኋላ ወራሾች ያደረግነውን ውል ያላገናዘበና መሰረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት በመሆኑ ውሳኔው ሊሻርልን ይገባል የሚል ነው።

የሰበር ችሎቱም አቤቱታውን ከመረመረ በኋላ ክርክር የተነሳበት ቤት በአጠቃላይ በሐራጅ እንዲሸጥ በማለት የተሰጠው ውሳኔ የሚችን የኑዛዜ ቃል የተከተለ መሆን አለመሆኑን መመርመር አስፈላጊ ሆኖ ስላገኘው አቤቱታው ያስቀርባል ሲል ትእዛዝ ሰጥቷል።

ተጠሪዎችም ሐምሌ 2 ቀን 99 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት መልስ 1ኛ አመልካች በቤቱ ላይ የጋራ መብት የላቸውም። ከኑዛዜው በኋላ ጥር 8 ቀን 87 ዓ.ም በተፃፈው የወራሾች የጋራ የስምምነት ውል 1ኛ አመልካች ቤቱ የማይመለከታቸው መሆኑን ተወስኗል።

ቤቱ የወራሾች የጋራ ንብረት በመሆኑ ተሽጦ እንድንከፋፈለው እንዲወሰንልን ክስ ማቅረባችን በአግባቡ ነው። 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በኑዛዜ ያገኘነውን ቤት ክርክር ካስነሳው ቤት ጋራ በሐራጅ እዲሽጥ ተወሰነበን በማለት ያቀረቡት ክርክር በስር ፍ/ቤት ያላነሱት በመሆኑ ተቀባይነት የለውም። የስር ፍ/ቤቶች ቤቱ በሐራጅ ተሽጦ ገንዘቡን ወራሾች እንዲከፋፈሉት በማለት የሰጡት ውሳኔም አንዳችም የሕግ ስህተት የለበትም። በመሆኑም ውሳኔው እንዲፀናልን በማለት ተከራክረዋል።

አመልካቾች ያቀረቡት የመልስ መልስ ከመዝገቡ ጋር ተያይዟል።

በበኩላችን ደግሞ ክርክር ያስነሳው ቤት 1ኛ አመልካች በህይወት እያሉ በሐራጅ ተሽጦ ወራሾቹ ሊከፋፈሉት ይገባል ወይስ አይገባም? የሚለውን ጭብጥ በመያዝ መዝገቡን መርምረናል።

መዝገቡን እንደመረመርነውም የወራሾቹ አውራሽ የሆኑት ሟች አቶ ስዩም አየለ ነሐሴ 11 ቀን 84 ዓ.ም በሰጡት ኑዛዜ ወ/ሮ ወይንሸት አድማሱ ክርክር ባስነሳው ቤት ውስጥ ከሌሎቹ ወራሾች ጋር አብረው እንዲኖሩ የፈቀዱና እሳቸው በህይወት እያሉም ቤቱን ሽጪ ድርሻዬን እወስዳለሁ የሚል ካለ ያገዱት መሆኑን ተገንዝበናል። ተናዛዥ ወራሾችን ወይም በኑዛዜ ስጦታ የተሰጣቸውን ሰዎች ከሚደርሳቸው ሃብት ላይ በተለየ ለአንድ ወይም ለብዙ ሰዎች አንድ አገልግሎት እንዲሰጡ ግድ እንዲሆንባቸው በኑዛዜው ለመወሰን እንደሚቻል በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 920 ተደንግጓል። የአመልካቾችና የተጠሪዎች አውራሽ የሆኑት አቶ ስዩም አየለ በኑዛዜያቸው ያስቀመጡት የ1ኛ አመልካች ቤቱን የመጠቀም መብትም ወራሾች እንዲፈጽሙት የሚያስገድዳቸው ነው። በኑዛዜው ግዴታ

የተገባላቸው 1ኛ አመልካችም በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 922/1/ መሰረት የታዘዘላቸውን እንዲፈጽሙላቸው ወራሾችን ለማስገደድ ይችላሉ።

ወራሾቹ ተሰብስበው በውርስ ስለተሰጣቸው ቤት አጠቃቀም ለመወሰን ጥር 8 ቀን 87 ዓ.ም የደረሱበት ስምምነትም የአውራሹን ኑዛዜ የሚያስቀይር ይዘት ስለሌለው ተጠሪዎቹ ላቀረቡት ክስ በምክንያትነት ሊጠቀስ የሚገባው አይሆንም። 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በኑዛዜ አገኘነው ያሉትን ቤት በተመለከተ ደግሞ የአሁኑ ተጠሪዎች ላቀረቡት ክስ ተለይቶ ክስ ያልቀረበበትና የሥር ፍ/ቤትም ይህን አስመልክቶ የሰጠው ውሳኔ ባለመኖሩ በግራ ቀኙ የተደገው ክርክር አግባብነት የለውም።

በመሆኑም 1ኛ አመልካች በህይወት ዘመናቸው ክርክር ያስነሳውን ቤት የመገልገል በኑዛዜ የተሰጣቸውን መብት ወራሾች ሊያሳጡዋቸው የሚችሉበት ምክንያት ባለመኖሩ ተጠሪዎች የውርስ ንብረት የሆነው ቤት ተሽጦ ገንዘቡን ወራሾች እንድንከፋፈለው በማለት ያቀረቡት ክስ ተቀባይነት የለውም። የሥር ፍ/ቤቶች የሰጡት ቤቱ ተሽጦ ገንዘቡ ወራሾች እንዲከፋፈሉት የሚለው ውሳኔም የ1ኛ አመልካችን በቤቱ የመገልገል መብትና የወራሾቹን 1ኛ አመልካች በህይወት እያሉ ቤቱን ያለመሸጥ ግዴታ የጣሰና መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈፀመበት ሆኖ ስለተገኘ የሚከተለውን ውሳኔ ሰጥቷል።

ው ሳ ኔ

1. የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 16509 ሰኔ 3 ቀን 97 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔና የፌ/ከ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 41583 ሚያዝያ 16 ቀን 99 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348/1/ መሰረት ተሽረዋል።
2. አቶ ስዩም አየለ 1ኛ አመልካች በቤቱ ውስጥ መኖር እንዳይከላከሉ። እሳቸው በህይወት እያሉ ቤቱ ሽጮ ልካፈል ማለት አይቻልም በማለት የተናዘዙ በመሆኑ በወረዳ 3 ቀበሌ 53 ክልል የሚገኘው ቁጥሩ 143 የሆነው ቤት

3. እማሆይ ወይንሸት አድማሱ በህይወት እያሉ መሸጥ የለበትም በማለት ወስነናል።ይፃፍ።

4. ወጪና ኪነራን በተመለከተ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለን መዘገቡን ዘግተን ወደ መዘገብ ቤት መልሰናል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ቤ/ኃ

ሰኔ 19 ቀን 2000 ዓ.ም.

ዳኞች፡- አብዱልቃድር መሐመድ

ታፈሰ ይርጋ

መድኅን ኪሮስ

ዓሊ መሐመድ

ሱልጣን አባተማም

አመልካች፡- ተስፋዬ አርጋው - ጠበቃ አቶ ጎበና እጅጉ ቀረቡ።

ተጠሪዎች፡- 1. ጠጅቱ አርጋው ቀረቡ።

2. በለጠ አርጋው ቀረቡ።

መዝገቡ የተቀጠረው ለምርመራ ነበር። መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን

ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ ለሰበር የቀረበው፣ የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 36657፣ ታህሣሥ 5 ቀን 1999 ዓ.ም. የሰጠው ውሣኔና የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 50124 ሰኔ 11 ቀን 1999 ዓ.ም. የሰጠው ትዕዛዝ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ስለሆነ በሰበር ታይቶ እንዲታረምልኝ በማለት ሐምሌ 26 ቀን 1999 ዓ.ም. ጽፎ ባቀረበው አቤቱታ ስለጠየቀ ነው።

ክርክሩ በመጀመሪያ የታየው በምዕራብ ሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ሲሆን በከፍተኛው ፍርድ ቤት አመልካች በከላሽነት ቀርቦ አባታችን አቶ አራጋው ሀብቱ ከዚህ ዓለም በሞት ተለይቷል። አባቴ በሕይወት እያለ ግንቦት 20 ቀን 1978 ኑዛዜ ያደረገ ስለመሆን ኑዛዜውም ግንቦት 18 ቀን 1980 ዓ.ም. በመናገሻ አውራጃ ፍርድ ቤት ፀድቋል። አባቴ ለእኔ በኑዛዜ የሰጠኝ ንብረት በተከሣሾች እና ለእኔ ደግሞ እንጀራ እናቴ

የሆነችው ወ/ሮ አስካለ ኃይለማርያም ጋር የጋራ ንብረት በመሆኑ የእኔና የጌታቸው አራጋው ድርሻ ንብረቱ ለሶስት ተከፍሎ እንዲያካፍሉኝ እና በገንዘብ ያገኙትን ጥቅም እንዲከፍሉ ውሳኔ ይሰጥልኝ በማለት በተጠሪዎች ላይ ክስ፣ አቅርቧል። ተጠሪዎች በበኩላቸው የወ/ሮ አስካለ ሀይለማርያም ልጆች መሆናቸውን ገልፀው ቤቱን በማከራየት ያገኘነው ጥቅም የለም። ቤቱ በባለሙያ ይገመት የሚሉና ሌሎች የመጀመሪያ ደረጃ የክስ መቃወሚያ አቅርበው ተከራክረዋል። ፍርድ ቤቱ በአዲስ አለም ከተማ ቁጥሩ 014 የሆነው ቤት እንዲገመት ትእዛዝ ሰጥቶ የቤቱ ግምት 51846.74 /ሀምሳ አንድ ሺ ስምንት መቶ አርባ ስድስት ብር ከሰባ አራት ሣንቲም መሆኑን የባለሙያ አስተያየት ቀርቧል። ፍርድ ቤቱም የአሁን አመልካች ውርሱ ለሶስት ተከፍሎ የእሱንና የወንድሙ ጌታቸው አራጋው ድርሻ እንደሚወስድና የተጠሪዎች ድርሻ ብር 17282.16 /አስራ ሰባት ሺህ ሁለት መቶ ሰማኒያ ሁለት ብር ከአስራ ስድስት ሣንቲም/ በመክፈል ቤቱን በነዛቤው መሠረት በግሉ እንዲያደርግ በማለት ወስኗል። በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ተጠሪዎች ለኦሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ አቅርበው ጠቅላይ ፍርድ ቤቱ የአመልካችንና የተጠሪዎችን የይግባኝ ክርክር ከሰማ በኋላ፣ ተጠሪዎች የንብረቱ ግማሽ ዋጋ ማለት 25,923.24 /ሀያ አምስት ሺ ዘጠኝ መቶ ሃያ ሶስት ከሃያ አራት ሣንቲም/ መሆኑን ከገለፀ በኋላ ተጠሪዎች የአመልካችን ድርሻ ብር 25,923.40 /ሃያ አምስት ሺህ ዘጠኝ መቶ ሃያ ሦስት ብር ከአርባ ሳንቲም/ ከፍለው ቤቱን እንዲያስቀሩ፣ ተጠሪዎች ካልቻሉ አመልካች የእነርሱን ድርሻ ከፍሎ እንዲያስቀር፣ ይህ ካልሆነ በጨረታ ተሸጦ ግማሹን አመልካች ግማሹን ተጠሪዎች እንዲወስዱ በማለት የከፍተኛው ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ በማሻሻል ውሳኔ ሰጥቷል። አመልካች ይህንን ፍርድ በመቃወም ለኦሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ያቀረበ ቢሆንም መሠረታዊ የሕግ ስህተት የለም ተብሎ አቤቱታው በሰበር ችሎቱ ውድቅ ሆኗል።

አመልካች ይህ ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ቤቱና ቦታው በአይነት ለመከፋፈል የሚችል ንብረት በመሆኑ በአይነት እንድንከፋፈል እንዲወስንልን ይህ የማይሆን ከሆነ በሀራጅ ተሸጦ እንድንከፋፈል መወሰን ሲገባው የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት የቤቱ ግምት ግማሽ ዋጋ ብቻ ተጠሪዎች ከፍለው ቤቱን እንዲወስዱ የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ስለሆነ ይታረምልኝ በማለት ያመለከተ ሲሆን፤ ተጠሪዎች በበኩላችን በቤቱ ላይ ወጭ አውጥተናል ቤቱን በአይነት መካፈል አይቻልም። ቤቱን የያዝነው እኛ ስለሆንን ለእኛ ቅድሚያ መስጠቱ ተገቢ ነው የሚል መልስ የሰጡ ሲሆን አመልካች የመልስ መልስ አቅርበዋል። ከሥር የክርክሩ አመጣጥና በሰበር የተደረገው ክርክር ከላይ የተገለፀው ሲሆን እኛም ጉዳዩን መርምረናል። ጉዳዩን እንደመረመርነው ክርክር የተነሣበት ንብረት የሚችል አቶ አራጋው ሀብቱና የሚችል የወ/ሮ አስካለ ሀይለማርያም በባልና ሚስትነት ያፈሩት የጋራ ሀብት እንደሆነ፤ አመልካችና ተጠሪዎች አልተካካዱም። እንደዚሁም የሚችል አቶ አራጋው ወራሽ አመልካቿ የሚችል የወ/ሮ አስካለ ወራሾች ደግሞ ተጠሪዎች መሆናቸው በግራ ቀኙ የታመነ ጉዳይ ነው። ስለሆነም ሚችል አቶ አራጋው በቤቱ ላይ ያላቸው የጋራ ባለቤትነት መብት ለአመልካች ሚችል ወ/ሮ አስካለ በቤቱ ላይ ያላት የጋራ ባለቤትነት መብት ደግሞ ለተጠሪዎች በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 826 ንዑስ አንቀጽ 2 መሠረት ይተላለፋል።

ከላይ ከተጠቀሰው የሕግ ድንጋጌ መሠረትም አመልካችና ተጠሪዎች የቤቱ የጋራ ባለሀብቶች ናቸው። የጋራ ሀብት፤ የሆነ ንብረት በአይነት መከፋፈል የሚቻል በሆነ ጊዜ፤ የጋራ ባለሀብቶቹ በአይነት ሊከፋፈሉት እንደሚችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1272 የሚደነግግ በመሆኑ፤ የመጀመሪያው አማራጭ ንብረቷ በአይነት፤ የሚከፋፈል ከሆነ፤ አመልካች እና ተጠሪዎች ቤቱንና ቦታውን እኩል ለሁለት እንዲከፋፈሉት ማድረግ ነው። በዚህ አንፃር የሥር ፍርድ ቤቶች ይህንን ቅድሚያ ሊሰጠው የሚችል አማራጭ ያለፉ በመሆኑ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ሰርተዋል። ንብረቱ በአይነት

ለመከፋፈል የሚያስችግር ከሆነ፤ በግልጽ ጨረታ ወጥቶ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1273 መሸጥና አመልካችና ተጠሪዎች እኩል መካፈል ይገባቸዋል። የቤቱን ዋጋ ክፍያ አስቀራሰሁ የሚል ወገን ካለ፤ መክፈል የሚገባው፤ ቤቱ በሀራጅ ያወጣውን የገበያ ዋጋ ግምት እንጂ በመሐንዲስ የተገመተውን ዋጋ አይደለም። ስለሆነም የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤቶች ከላይ የተገለጹትን ግልጽ የሕግ ድንጋጌዎች በመተላለፍ የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት በማለት ፍርድ ሰጥተናል።

ው ሣ ኔ

1. የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት፤ በመዝገብ ቁጥር 36657 ታህሣሥ 5 ቀን 1999 ዓ.ም. የሰጠው ውሣኔ ተሻሽሏል። ይፃፍ።
2. የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 50124 ሰኔ 11 ቀን 1999 ዓ.ም. የሰጠው ውሣኔ ተሻሽሏል። ይፃፍ።
3. ክርክር የተነሳበት ቤት በአይነት ለመከፋፈል የማይቻል ከሆነ፤ አመልካችና ተጠሪዎች ንብረቱንና ቦታውን እኩል ይካፈሉ ብለናል። ንብረቱ ለመከፋፈል የማይቻል ካልሆነና አመልካችና ተጠሪዎች በገበያ ዋጋ አንዳቸው የሌላውን ድርሻ ከፍለው ንብረቱን ለማስቀረት ያልተስማሙ እንደሆነ ንብረቱ በሀራጅ ተሸጦ የንብረቱን ዋጋ ግማሽ አመልካች ቀሪውን ግማሽ ደግሞ ተጠሪዎች ይውሰዱ ብለናል።
4. በዚህ ፍርድ ቤት ያወጡትን ወጭና ኪሳራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል። ይህ ፍርድ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ሰኔ 19 ቀን 2000 ዓ.ም. በሙሉ ድምጽ ተሰጠ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

የሰበር መ/ቁ/ 32414

ሰኔ 24 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡- ዓብዱልቃድር መሐመድ

ሐገሥ ወልዱ

ታፈሰ ይርጋ

መድሕን ኪሮስ

ሠልጣን አባተማም

አመልካች፡- ወ/ሮ ባዮሽ ደጀኔ - ከጠበቃ ዳኞቹ ተስፋዬ ጋር ቀረበች

ተጠሪዎች፡- 1. ወ/ሮ ሃሳብ ከፋይ ጌራወርቅ ቀረበች።

2. ደረጀ ጌራወርቅ - አልቀረበም።

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

በዚህ መዝገብ ለቀረበው የሰበር አቤቱታ መነሻ የሆነው ጉዳይ ኑዛዜን መሠረት በማድረግ የቀረበውን ክርክር የሚመለከት ነው። ከመዝገቡ እንደሚታየው ክርክሩ በተጀመረበት በድሬዳዋ ከተማ አስተዳደር የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት የአሁንዋ አመልካች ሟች አቶ ጌራወርቅ ህሩይ (ባለቤትዋ) አድርገውት ያለፉት ኑዛዜ መሠረት ተደርጎ የወራሽነት ማስረጃ ይሰጣት ዘንድ በመጠየቅዋ ፍ/ቤቱም ጥያቄዋን በመቀጠል የኑዛዜ ወራሽነት በማለት ማስረጃውን ሰጥቶአት ነበር። በሌላ በኩል ደግሞ የአሁኖቹ ተጠሪዎች ማስረጃው መሰጠት አልነበረበትም በማለት መቃወሚያ በማቅረባቸው ፍ/ቤቱ ጉዳዩን በድጋሚ ያየ ሲሆን በመጨረሻም ሟች አድርገውታል የተባለውን ኑዛዜ ከፊሉን በመሻር የተወሰነውን ክፍሉን ደግሞ በማጽደቅ ወስኖአል። በዚህ ላይ ከአሁንዋ

አመልካች ይግባኝ የቀረበላቸው ይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤቶችም ውሳኔው ጉድለት የለውም ብለዋል። የሰበር አቤቱታው የቀረበው በዚህ ላይ ነው።

እኛም አመልካች ነሐሴ 4 ቀን 99 ዓ.ም በጻፈችው ማመልከቻ ያቀረበችውን አቤቱታ መሠረት በማድረግ ተጠሪዎችን አስቀርቦን ክርክሩን ሰምተናል። አቤቱታው በሰበር ችሎት እንዲታይ የተወሰነው አቤቱታ የቀረበበት ውሳኔ አግባብነት ለመመርመር ነው። በዚህ መሠረትም ጉዳዩን ከግራ ቀኝ ወገኖች ክርክር አቤቱታ ከቀረበበት ውሳኔ እና ከሕጉ ጋር አገናዝቦን መርምረናል።

ከላይ እደተመለከተው ክርክሩ ሊነሳ የቻለው ሚች አደረገው የተባለው ኑዛዜ ፈራሽ ነው ይባል የሚል ክስ በመቅረቡ ሳይሆን (የፍ/ብ/ ሕግ ቁ.973) ኑዛዜውን መሠረት በማድረግ የወራሽነት ማስረጃ (የምስክር ወረቀት) ይሰጠኝ (የፍ/ብ/ሕግ ቁ.996(1) በማለት አመልካች ጥያቄ በማቅረብዋ ነው። በፍትሐብሔር ሕጉ በግልጽ እንደተመለከተው ኑዛዜ ፈራሽ ነው ይባል በሚል የሚቀርበው ክስ የወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰጥ ከሚቀርበው ጥያቄ (አቤቱታ) የተለየ ነው። ጥያቄዎቹ የተለያዩ በመሆናቸውም የተለያዩ ውጤት ነው ያላቸው። በፍ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁ. 996(1) እንደተደነገገው ወራሽነት የሚል ማንኛውም ሰው የወራሽነት ምስክር ወረቀት ይሰጠው ዘንድ ለፍ/ቤት ሊያመለክት ይችላል። ፍ/ቤቱም ጥያቄውን ከመቀበሉ በፊት ጠያቂው ማስረጃዎቹን ሁሉ እንዲያቀርብ በማድረግ እና አስፈላጊ መስሎ የታየውን ዋስትና እንዲሰጥ በማስገደድ ጭምር ዋስትናውን ካገኘ በኋላ የተጠየቀውን የምስክር ወረቀት ሊሰጥ እንደሚችል በፍ/ብ/ሕግ ቁ. 996(2) ተመልክቶአል። በሌላ በኩል ደግሞ ፍ/ቤቱ የአመልካቹን ጥያቄ መሠረት በማድረግ ሰጥቶት የነበረው የወራሽነት የምስክር ወረቀት ሊሰረዝው እንደሚችል በፍ/ብ/ሕግ ቁ.998(1) የተቀመጠው ድንጋጌ ያመለክታል። ከዚህ እንግዲህ መገንዘብ እንደሚቻለው የምስክር ወረቀቱ በጠያቂው አቤቱታ መነሻነት

የሚሰጥ ቢሆንም የተሰጠው ያለአግባብ ነው የሚል መቃወሚያ ሊቀርብ የሚችልበት ሁኔታ መኖሩንና መቃወሚያው ተገቢ ሆኖ ከተገኘም የምስክር ወረቀቱ የሚሰረዝ መሆኑን ነው።

ወደ ያዘነው ጉዳይ ስንመለስ የወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰጥ ጥያቄ የቀረበበት ፍ/ቤት ጥያቄውን ተቀብሎ የምስክር ወረቀቱን ሰጥቶ እንደነበር እንመለከታለን። ይህም በፍ/ብ/ሕግ ቁ. 996(1) የተመለከተውን ድንጋጌ ተከትሎ የተፈጸመ በመሆኑ ትክክል ነው። ሌላው ቀጥለን የምናየው ተጠሪዎች የተሰጠውን የወራሽነት የምስክር ወረቀት በመቃወም መቅረባቸው ሲሆን ፍ/ቤቱም መቃወሚያውን መሰረት በማድረግ ለምስክር ወረቀቱ መሰጠት መሰረት የሆነውን ኑዛዜ ይዘት እና ሕጋዊነትን መርምሮአል በመጨረሻም ኑዛዜውን በከፊል በመሻር በከፊል ደግሞ አጽድቄአለሁ ብሎአል። በበኩላችን ትክክለኛ አካሄድ ሆኖ ያላገኘነውም ይኸው ነው። በመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤቱ በሕጉ የተቀመጠውን ድንጋጌ መሰረት በማድረግ ኑዛዜው ፈራሽ ነው እንዲባል ክስ አልቀረበለትም። የፍ/ቤቱ የዳኝነት ስልጣን የተወሰነ በመሆኑ በስልጣን ክልሉ ስር የሚወድቀውን የወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰጥ ነው ጥያቄ የቀረበለት። ይህን ጥያቄ ተቀብሎ ሰጥቶት የነበረው የምስክር ወረቀት ተጠሪዎች ካቀረቡለት መቃወሚያ አንጻር ሲመዘነው ተገቢ አልነበረም የሚል ድምዳሜ ከደረሰም በፍ/ብ/ሕግ ቁ.998(1) በተደነገገው መሰረት መሰረዝ ነው የነበረበት። ከዚህ አልፎ ኑዛዜው ፈራሽ ይባል በሚል ክስ በቀረበ ጊዜ ሊደረግ እንደሚችለው ሁሉ ኑዛዜውን በከፊል ሽራአለሁ ማለቱ ትክክል አይደለም። የሕግ መሰረትም የለውም። ከሁሉ በላይ ደግሞ ፍ/ቤቱ ወደ ኑዛዜው ይዘት እና ሕጋዊነት ሁኔታ ገብቶ ውሳኔ መስጠት የሚችልበት ሕጋዊ መንገድ አልነበረውም እንጂ ሕጋዊ መንገድ ነበረው ተብሎም ቢሆን

ኖሮ የደረሰበት መደምደሚያ የኑዛዜ ፎርም እና ማስረጃ ከሚመለከተው ሕግ አንፃር ሊታይ ፍጹም የተሳሳተ ነው።

ለክርክሩ መነሻ የሆነው ኑዛዜ በግልጽ የተደረገ ኑዛዜ እንደሆነ በፍ/ቤቱ ውሳኔ ተመልክቶአል። በግልጽ የተደረገ ኑዛዜ ሊያሟላቸው የሚገቡ በፍ/ብ/ሕግ/ቁ/881 የተመለከቱት መስፈርቶች ያሟላ እንደሆነም ፍ/ቤቱ ማረጋገጡን በውሳኔው ላይ አመልክቶአል። ይህን ሁሉ ካረጋገጠ በኋላ በከፊል ሽሬዋለሁ ያለው ሚች ንብረቱ ባልሆነው ንብረት ላይ ጭምር ተናዞአል በሚለት እንደሆነ ከውሳኔው ይዘት ለመገንዘብ ችለናል። በሕጉ በግልጽ እንደተመለከተው በግልጽ የተደረገው ኑዛዜ በሕጉ መሠረት አልተደረገም ተብሎ ሊነቀፍ የሚችለው በፍ/ብ/ሕግ/ቁ/881 የተቀመጡትን መስፈርቶች ያላሟላ ሆኖ ሲገኝ ነው። የስር ፍ/ቤት ኑዛዜውን ለመንቀፍ ምክንያት ያደገው ነጥብ የኑዛዜውን ሕጋዊነት በተመለከተ አግባብነት የለውም። ተናዛገፍ የሰባልሆነው ንብረት ተናዞአል የሚባል ቢሆን የንብረት ክርክር ሲቀርብ እራሱን ችሎ የሚታይ ነው። ፍ/ቤቱ ይህን ነጥብ በማድረግ የኑዛዜውን ሕጋዊነት (ፎርም) መንቀፍ ተገቢ አይደለም የምንለውም በዚህ ምክንያት ነው። ሲጠቃለል የስር ፍ/ቤቶች የተጠሪዎችን መቃወሚያ መሠረት በማድረግ የሰጡት ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለት ሆኖ አግኝተነዋል።

ው ሳ ኔ

1. አቤቱታ የቀረበበት በድሬዳዋ ጊዜያዊ አስተዳደር የድሬዳዋ ከተማ የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ 00113/97 የካቲት 30 ቀን 99 ዓ.ም ተሰጥቶ በይባኝ ሰሚው ፍ/ቤት በመ.ቁ 106/99 ግንቦት 8 ቀን 99 ዓ.ም በተሰጠው ትዕዛዝ የፀናው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁ 348(1) መሠረት ተሸሮአል።
2. ቀደም ሲል ለአመልካች የተሰጠው የወራሽነት የምስክር ወረቀት የሚሰረዝበት የሕግ ምክንያት የለም ብለናል።

3. ወጪና ኪሣራ በተመለከተ ግራ ቀኝ ወገኖች የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

መዝገቡ ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

0/መ

የሰበር መ/ቁ/ 28102

ሐምሌ 17 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡- አቶ ዓብዱልቃድር መሐመድ

አቶ ታፈሰ ይርጋ

አቶ ዓለ. መሐመድ

አቶ ፀጋዬ አስማማው

አቶ አልማው ወሌ

አመልካች፡- ወ/ሮ አቦነሽ ምትኩ - ቀረቡ

ተጠሪ፡- እነ አቶ አዳነ ፎላ /ሦስት ሠዎች/ - አልቀረቡም

መዝገቡ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የተጀመረው በአለታ ወንዶ ወረዳ ፍ/ቤት ሲሆን የአሁኗ አመልካች በዚህ ፍ/ቤት የአቶ ንጋቱ ምትኩ ወራሽነት ተረጋግጦ ማስረጃ እንዲሠጣቸው አመልክተው ተቃዋሚ ካለ እንዲቀርብ በጋዜጣ ጥሪ ተደርጎ የአሁኑ ተጠሪዎች ቀርበው አለን ያሉትን የተቃውሞ ክርክር ከአቀረቡ በኋላ ፍ/ቤቱ አመልካች የሟች ወንድሟ ወራሽ መሆናቸውን በማረጋገጥ ማስረጃ ሠጥቷቸዋል። ይህ የአመልካች የወራሽነት ማስረጃ የተሠጣቸው መስከረም 12 ቀን 1990 ዓ.ም ሲሆን ይህንኑ ማስረጃ አመልካች ከያዙ በኋላ ተጠሪዎች ላይ ህዳር 30 ቀን 1995 ዓ.ም ክስ መስርተዋል። የክሱ ይዘትም ንብረትነቱ የሟች ወንድሜ የአቶ ንጋቱ ምትኩ የሆነውንና በአለታ ወንዶ ከተማ ከፍተኛ 01 ቀበሌ 03 ውስጥ የሚገኘውን ቁጥሩ 0360 የሆነውን ቤት ተጠሪዎች ይዘው የሚጠቀሙበት ለመሆኑ ለቀው እንዲያስረክቡ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት መጠየቃቸውን ያሳያል።

የአሁኑ ተጠሪዎችም በተከሣሽነታቸው ቀርበው ጥር 01 ቀን 1995 ዓ.ም በተባራ ማመልከቻ የመከላከያ መልሳቸውን አቅርበዋል። ይዘቱም በአጭሩ የከሣሽ ክስ በፍ/ሕ/ቁ 1000(1) መሠረት በይርጋ ቀሪ እንደሚሆን ንብረቱ በሚች እናት በኩል የመጣ በመሆኑ ከሣሽ ክፍ/ሕ/ቁ 1088(ለ) አኳያ የመውረስ መብት እንደሌላቸው ቤቱ ለሚች ንጋቱ ምትኩ እናት የሆኑት ወ/ሮ የሺ ወንድሙ የተከሣሾች እናት ለሆኑት እህታቸው ለወ/ሮ ፀሐይ ገ/ኪዳን በስጦታ አስተላልፈው ሰጥተው ስጦታ ተቀባይ እስከ 1986 ዓ.ም ድረስ በእጃቸው አድርገው ሲጠቀሙበት ቆይተው ከዚህ አለም በሞት ሲለዩ የአሁኑ 1ኛ ተጠሪ የወ/ሮ ፀሐይ ገ/ኪዳን ወራሽነታቸውን በማረጋገጥ ቤቱን በእጃቸው ማድረጋቸውንና ከሣሽ በቤቱ ላይ አንዳችም መብት የሌላቸው መሆኑን በመዘርዘር ክስ ውድቅ ሊሆን ይገባል በማለት መከራከራቸውን የሚያሳይ ነው።

ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው የወረዳ ፍ/ቤትም የይርጋ ክርክሩን በተመለከተ «ከሣሽ እንዲለቀቅላት የጠየቀችው በዘር የመጣውን የውርስ ንብረት ስለሆነ የመብት ጥያቄዋ በፍ/ሕ/ቁ 1000(2) መሠረት በይርጋ አይታገድም ንብረቱ በእናት በኩል የመጣ ስላልሆነ መውረስ አትችልም የተባለውን በተመለከተም ወራሽነቷን አረጋግጣ መብት የላትም ተብሎ የተወሰነ በመሆኑና የቀረበ ተቃውሞም ስለሌለ ተቀባይነት የለውም» በማለት የውርስ ንብረቱ እንዲጣራ ሲል ወስኗል። በዚህ የፍ/ቤቱ ውሣኔ የአሁኑ ተጠሪዎች ባለመስማማት ይግባኛቸውን ለሲዳማ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት አቅርበው ፍ/ቤቱም ግራ ቀኙን ከአከራከረ በኋላ ለጉዳዩ አግባብነት ያለው የፍ/ሕ/ቁ 1000(1) ስር የተመለከተው የይርጋ ጊዜ መሆኑን በመጥቀስ የአመልካች አቤቱታ የወራሽነት ማስረጃውን ከያዙ አምስት ዓመታት ያህል ቆይቶ የቀረበ በመሆኑ በፍ/ሕ/ቁ 1000(1) ስር በተመለከተው የሦስት ዓመት ይርጋ ቀሪ ሊሆን የሚገባው ነው በማለት የወረዳውን ፍ/ቤት ውሣኔ ሽርታል የአሁኗ አመልካች በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰኘት

ለክልሉ ጠ/ፍ/ቤት ይግባኝ እና ሠበር ሠሚ ችሎቶች ቅሬታቸውን ቢያቀርቡም ተቀባይነት ሳያገኙ ቀርተዋል። የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም በዚህ የበታች ፍ/ቤቶች ውሳኔ ባለመስማማት ለማስለወጥ ነው።

አመልካች ታህሣስ 24 ቀን 1999 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት 3/ሦስት/ ገጽ የሠበር አቤቱታ ጉዳዩ የመፋለም ክስ ሆኖ እያለ እና ከውርስ ክርክር ጋር የሚያገናኘው ነገር ሳይኖር በጉዳዩ ላይ የቀረበውን ክርክርና ማስረጃ ባላገናዘበ መልኩ አግባብነት የሌለውን ድንጋጌ በመጥቀስ ውሳኔ መስጠቱ መሠረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈፀመበት በመሆኑ ይኸው ታርሞ ተጠሪዎች ቤቱን እንዲያስረክቡ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል። የአመልካች አቤቱታ ተመርምሮ ተጠሪዎችን ያስቀርባል ተብሎ ሐምሌ 20 ቀን 1999 ዓ.ም በተፃፈ አቤቱታ መልሳቸውን አቅርበዋል። አመልካችም በዚህ የተጠሪዎች መልስ ነሐሴ 10 ቀን 1999 ዓ.ም በተፃፈ አቤቱታ የመልስ መልስ ሠጥተዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ አጠር አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተገለፀው ሲሆን ችሎቱም ይህንኑ አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መርምሮታል። እንደመረመረውም የአመልካች ክስ የፍ/ሕ/ቁ 1000(1) ተጠቅሶ ውድቅ መደረጉ ባግባቡ ነው? ወይስ አይደለም? የሚለው ነጥብ በጭብጥነት ሊመረመር የሚገባው ሆኖ አግኝቶታል።

ከመዝገቡ መገንዘብ የተቻለው አመልካች የሚች አቶ ንጋቱ ምትኩ እህት ሆነው በዚህ የዝምድና ደረጃ የሚቹ ወራሽ መሆናቸውን ተጠሪዎች የሚች አቶ ንጋቱ ምትኩ ወራሽ አለመሆናቸውን ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት የሚች አቶ ንጋቱ ምትኩ ነው በማለት አመልካች ሲከራከሩ ተጠሪዎች በበኩላቸው ቤቱ የሚች የአቶ ንጋቱ ምትኩ ወላጅ እናት የወ/ሮ የሺ ወንድሙ የነበረው ቢሆንም ወ/ሮ የሺ ወንድሙ እህታቸውና

የተጠሪዎች እናት ለሆኑት ለወ/ሮ ፀሐይ ገ/ኪዳን በስጦታ አስተላልፈው በመስጠት ቤቱ ከስጦታ ተቀባይ እጅ ቆይቶ ስጦታ ተቀባይ ሲሞቱ በኛ ተጠሪ ወራሽነት መሠረት ወደ ተጠሪዎች እጅ የገባ ነው በማለት ተጠሪዎች የሚከራከሩ በመሆኑ ነው። ከዚህ ሁሉ መገንዘብ የሚቻለው ክርክሩ በወራሾች መካከል የተነሣ አለመሆኑን ነው።

መሠረቱ በፍ/ሕ/ቁ 1000(1) እና (2) ስር የተመለከቱት የይርጋ ጊዜያት ተፈፃሚ የሚሆኑት አንድ ወራሽ በሌላ በወራሽነት የውርስ ሀብት በያዘ ሠው ላይ ክስ ሊያቀርብ መሆኑን ከፍ/ሕ/ቁ 996 እስከ 999 ድረስ ያሉትን ድንጋጌዎች በማንበብ የምንገነዘበው ጉዳይ ነው።

በያዝነው ጉዳይ ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት የአንድ ሠው ወራሽ በሆነ ሰው ተይዞ በሌላ ወራሽ በሆነ ሰው ክስ የቀረበበት አይደለም አመልካችና ተጠሪዎች ቤቱ የተለየዩ ሠዎች የውርስ ሀብት ስለመሆኑ የሚገልፁ ሲሆን ተጠሪዎች የሟች ንጋቱ ምትኩ ወራሽ ባለመሆናቸውና ቤቱንም የያዙት በሟች ንጋቱ ምትኩ ወራሽነት ባለመሆኑ በፍ/ሕ/ቁ 1000 (1) እና (2) ስር የተመለከቱት የይርጋ ገደቦች ለጉዳዩ አግባብነት የላቸውም።

ክሱ የቀረበው በወራሾች መካከል ካልሆነ ደግሞ ተፈፃሚነት የሚኖረው የይርጋ ጊዜ በፍ/ሕ/ቁ 1845 ስር የተመለከተው የ10(አስር) ዓመት ጊዜ ስለመሆኑ የፍ/ሕ/ቁ 1677(1) ድንጋጌ መሠረት በማድረግ የምንገነዘበው ጉዳይ ይሆናል። እጃችን ወዳለው ጉዳይ ስንመለስ ደግሞ አመልካች የወራሽነት ማስረጃ ከአገኘበት ከመስከረም 12 ቀን 1990 ዓ.ም ጀምሮ ክስ እስከአቀረቡበት ህዳር 30 ቀን 1995 ዓ.ም ድረስ ያለው ጊዜ ሲታይ በፍ/ሕ/ቁ 1945 መሠረት በአስር አመት ይርጋ ጉዳዩ ቀሪ የማይሆን መሆኑን የሚያሳይ ሆኖ አግኝተነዋል።

በመሆኑም የአመልካች ክስ ለጉዳዩ ተፈፃሚነት ባለው ድንጋጌ መሠረት ቀሪ የማይሆን ሆኖ እያለ ለጉዳዩ ተፈፃሚነት የሌለው ድንጋጌ ተጠቅሶ ቀሪ ነው መባሉ መሠረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ነው ብለናል።

በሌላ በኩል የወረዳው ፍ/ቤት የአመልካች ክስ በይርጋ ቀሪ አይደለም ያለበት ድምዳሜ ትክክል ቢሆንም ለድምዳሜው መሠረት ያደረገው ድንጋጌ ግን ከላይ የተገለፀው ምክንያት ተቀባይነት የሌለው ሲሆን የውርስ ማጣራት እንዲከናወን ትእዛዝ መስጠቱም ውርስ የማጣራት ሂደቱን በተመለከተ ከፍ/ሕ/ቁ 942 እስከ 1059 ድረስ ያሉትን ድንጋጌዎችን መንፈስ ባገናዘበ መልኩ ሆኖ አልተገኘም በያዝነው ጉዳይ ክርክሩ በወራሾች መካከል አለመሆኑም ግልጽ ነው። ጉዳዩ እልባት የሚያገኘው በግራቀኙ የሚቀርቡትን ክርክሮችና ማስረጃዎችን በማገናዘብ እንጂ የውርስ ማጣራቱ ስራ እንዲከናወን በማድረግ አይደለም በመሆኑም ለጉዳዩ አግባብነት ያላቸውን ማስረጃዎችን በመመርመር ለክርክሩ መነሻ ለሆነው ቤት ህጋዊ ባለቤት ማን ነው? የሚለውን ጭብጥ የስር ፍ/ቤት ሊወስነው የሚገባ በመሆኑ በዚሁ ነጥብ ጉዳዩ ሊመለስለት የሚገባው ሆኖ ተገኝቷል።

ሲጠቃለልም ከላይ የተገለፁት ምክንያቶች መሠረት የሚከተለው ተወስኗል።

ው ሳ ኔ

- 1) የሲዳማ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት በፍ/መ/ቁ 01322 ጥቅምት 17 ቀን 1997 ዓ.ም የሠጠውን ውሳኔ የደ/ብ/ብ/ሕ/ ክልላዊ መንግሥት ጠቅላይ ፍ/ቤት በፍ/ይ/መ/ቁ 8101 ጥር 30 ቀን 1997 ዓ.ም የሠጠውን ትእዛዝ የጠቅላይ ፍ/ቤቱ ሠበር ሠሚ ችሎት በመ/ቁ 9260 ህዳር 12 ቀን 1999 ዓ.ም የሠጠውን ውሳኔ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 348(1) መሠረት ሽረነዋል።

- 2) የአለታ ወንዶ ፍ/ቤት የሠጠውን የይርጋንና የውርስ ማጣራት ብይን በተለወጠ ምክንያት በአብላጫ ድምጽ ሽረነዋል፡፡
- 3) ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለው የይርጋ ገደብ በፍ/ሕ/ቁ 1845 ስር የተመለከተው የ10/አስር/ ዓመት ጊዜ በመሆኑ የአመልካች ጥያቄ በይርጋ ቀሪ አይሆንም ብለናል፡፡
- 4) ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት የማን እንደሆነ የግራ ቀኙን ማስረጃዎችን በመመርመር ተገቢውን ውሳኔ ይሰጥበት ዘንድ ለአለታ ወንዶ ወረዳ ፍ/ቤት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 341(1) መሠረት መልሰንለታል፡፡ ይፃፍ፡፡
- 5) ወጪና ኪሣራ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል፡፡
- 6) መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ ወደ መ/ቤት ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአራት ዳኞች ፊርማ አለበት

የ ሀ ሳ ብ ል ዮ ነ ት

እኔ ስሜ በሶስተኛ ተራ ቁጥር የተጠቀሰው ዳኛ አብላጫው ድምጽ በደረሰበት መደምደሚያ ላይ የምስማማ ቢሆንም አብላጫው ድምጽ የፍታብሔር ህግ ቁጥር 1000 የይርጋ ድንጋጌ በሁለት ወራሾች መካከል ያለን ክርክር ለመፍታት ነው የሚያገለግለው በሚለው የህግ አተረጓጎም ተገቢ አይደለም የሚል ሀሳብ ስላለኝ ይህንን ልዮነት ለመፃፍ ተገድጄለሁ፡፡

የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1000 የይርጋ ድንጋጌ በወራሾች መካከል ለሚደረግ ክርክር ሳይሆን እውነተኛ የሚች ወራሽ በሆነ ሰውና የሚች ወራሽ ባልሆነ ሰው መካከል የሚያገለግል ስለመሆኑ ከፍታብሔር ህግ ቁጥር 999 እስከ ፍታብሔር ህግ ቁጥር 1002 ድንጋጌዎች አቀራረጽና ይዘት በማየት ለመረዳት ይቻላል፡፡ ህግ አውጭ

የሚች የኑዛዜ ወይም ያለ ኑዛዜ ወራሽነኝ በማለት በፍታብሔር ህግ ቁጥር 996 መሠረት የወራሽነት የምስክር ወረቀት ያወጣ ሰው እውነተኛው የሚች ወራሽ የወራሽነት ጥያቄ ሲያቀርብ የተሰጠው የወራሽነት የምስክር ወረቀት ፍርድ ቤቱ ለመሰረዝ እንደሚችል የፍታብሔር ህግ ቁጥር 998 ይደነግጋል። የወራሽነት ጥያቄ በማንና እንዴት ሊቀርብ እንደሚችል የተደነገገው ፍታብሔር ሕህ ቁጥር 999 ነው።

ስለዚህ አንድ ሰው እውነተኛ የሚች ወራሽ ሳይሆን የወራሽነት ሰርተፍኬት በመያዝ የሚችን ንብረት ከወሰደ እውነተኛው ወራሽ የእሱን ወራሽነት እንደታወቀለትና የውርስ ንብረቱም እንዲመለስለት የሚያቀርበው ክስና የክሱ ማቅረቢያ ጊዜ በፍታብሔር ህግ ቁጥር 999 እና ከፍታብሔር ህግ ቁጥር 1000 ተደንግጓል። እውነተኛ ወራሽ በሆነው ሰውና እውነተኛ ወራሽ ባልሆነ ሰው መካከል የሚደረግ ክርክር በሚች ወራሾችና ወራሽ ባልሆነ ሌላ ሰው መካከል የሚደረግ ክርክር ነው። ስለሆነም የፍታብሔር ህግ ቁጥር 1000 የሚያገለግለው በሚች ወራሾች መካከል ለሚደረግ ክርክር የሚሠራ አይደለም።

የሚች ወራሽ ለመሆን የግድ የወራሽነት ሰርተፍኬት መያዝ አያስፈልግም የሚች የኑዛዜ ወይም የህግ ወራሽ መሆኑን ቢውርስ አጣሪ በኩል ለማረጋገጥ እንደሚቻል የውርስ ህግ ድንጋጌዎችን ለማየት ለመረዳት ይቻላል። በወራሽነት መካከል የሚነሳው ክርክር የድርሻ ጉዳይ ሲሆን እሱም በፍታብሔር ህግ ቁጥር 1080 (3) መሠረት የሚታይ ነው። ስለዚህ የፍታብሔር ህግ ቁጥር 1000 በወራሾች መካከል ላይ ክርክር ነው የሚለው አተረጓጎም ካለመስማማት ይህንን የሀሳብ ልዩነት ጽፌአለሁ።

የማይነበብ የአንድ ዳኛ ፊርማ አለበት

ፀ/መ

ዳኞች፡- መንበረፀሐይ ታደሰ

ዓብዱልቃድር መሐመድ

ሐገሥ ወልደ

ታፈሰ ይርጋ

መድሕን ኪሮስ

አመልካች፡- ወ/ሮ ዘነበወርቅ ወልደ ፀጋ - ወኪል እስክንድር ወልደ ቀረቡ

ተጠሪዎች፡- 1. እማሆይ ድብቅነሽ ግዛው

2. ወ/ሮ አዳነች ወልደ ፀጋ

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

በዚህ መዝገብ ለቀረበው የሰበር አቤቱታ መነሻ የሆነው ጉዳይ በውርስ ንብረት ክፍፍል ላይ የተነሳውን ክርክር የሚመለከት ነው፡፡ ክርክሩ ሲጀመር ከላሽ የነበረችው የአሁንዋ አመልካች ስትሆን፤ በተጠሪዎች ላይ ክስ የመሰረተችው ይዘውት ከሚገኘው የውርስ ንብረት ላይ ድርሻዋን እንዲያካፍሉአት ነው፡፡ የውርስ ንብረት የተባሉት በአዲስ አበባ ከተማ እና በደሴ የሚገኙ ሁለት ቤቶች እንደሆኑም ተገልጾአል፡፡ ክሱ የቀረበለት የደቡብ ወሎ መስተዳድር ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤትም ወደ ክሱ ስረ ነገር ከመግባቱ በፊት አዲስ አበባ ከተማ ይገኛል በተባለው ቤት ላይ የዳኝነት ስልጣን የለኝም፤ ማስተናገድ የምችለው ደሴ ከተማ ውስጥ የሚገኘውን ቤት በሚመለከት የሚቀርበውን ክስ ነው በማለት መዝገቡን ዘግቶአል፡፡ በዚህ ላይ ይግባኝ የቀረበለት የአማራ ብ/ክ/መ/ጠ/ፍ/ቤትም የግዛት ክልል ስልጣን የለኝም በሚል በሚሰጥ ትእዛዝ ላይ ይግባኝ

ሊቀርብ አይችልም። የሚል ምክንያት በመስጠት ይግባኝን ሳያስተናግድ ቀርቶአል። የሰበር አቤቱታው የቀረበው በዚህ ላይ ነው።

እኛም አመልካች ሕዳር 17 ቀን 2000 ዓ.ም በፃፈችው ማመልከቻ ያቀረበችውን አቤቱታ መሰረት በማድረግ ተጠሪዎችን አስቀርቦን ክርክሩን ሰምተናል። አቤቱታው ለሰበር ችሎት እንዲቀርብ የተወሰነው አመልካች ለደቡብ ወሎ መስተዳድር ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ያቀረበችው የውርስ ንብረት ክፍፍል የሚመለከተው ክስ በግዛት ክልል የዳኝነት ስልጣን ምክንያት አይስተናገድም የመባሉን አግባብነት ለመመርመር ነው። በዚህ መሰረትም ይህን ነጥብ ከግራ ቀኝ ወገኖች ክርክር፣ አቤቱታ ከቀረበበት ትእዛዝ እና ከሕጉ ጋር አገናዝቦ መርምረናል።

ከግራ ቀኝ ወገኖች ክርክር መገዝብ እንደቻለው አመልካች እና 2ኛ ተጠሪ የሟች አቶ ወልዱ ፀጋ ልጆች ሲሆኑ፣ 1ኛ ተጠሪ ደግሞ የሟቹ ሚስት ናቸው። ሟች ይኖሩ የነበሩት በደቡብ ወሎ መስተዳድር ዞን እንደሆነና የሞቱትም በዚህ ቦታ ስለመሆኑ በክርክሩ ተመልክቶአል። ከዚህም በተጨማሪ ተጠሪዎች ሟች በኖሩበትና በሞቱበት በደቡብ ወሎ መስተዳድር ዞን በደሴ ወረዳ ፍ/ቤት የውርስ ንብረት ክፍፍል ጥያቄ ማቅረባቸውን ከቀረበው ክርክር ተመልክተናል።

እንደምናየው ጉዳዩ የውርስ ንብረት ክፍፍል የሚመለከት ነው። አመልካች በተጠሪዎች ላይ ክስ የመሰረተችው የውርስ ሃብት ነው ከተባለው ንብረት ላይ ድርሻዋን ለማግኘት ነው። በአጠቃላይ ክርክሩ የፍትሐብሔር እንደመሆኑ የሚመራው በፍትሐብሔር ስነ ስርአት ሕግ መሰረት ነው። በግዛት ክልል ስለሚወሰን የዳኝነት ስልጣን በተመለከተ በስነ- ስርዓት ሕጉ አንደኛ መጽሐፍ በምዕራፍ 3 ስር ካሉት ድንጋጌዎች ውስጥ በቁ. 23 የተመለከተውም ለጉዳዩ አወሳሰን ተገቢነት ያለው ነው። ይህ ድንጋጌ በውርስ ምክንያት የሚቀርብን ክስ የሚታይበትን ቦታ የሚወሰን ነው። ክሱ

መቅረብ ያለበት ወይም የሚቀርበው የውርሱ ክፍያ በተጀመረበት ቦታ ለሚገኘው ፍ/ቤት እንደሆነም ያመለክታል። ሕጉ ይህን ያህል ግልጽ ከሆነ ደግሞ የውርስ ሃብት የሆኑ ንብርቶች በተለያዩ ቦታዎች የሚኖራቸው ጉዳይ እግምት ውጥስ የሚገባ አይደለም። አቤቱታ የቀረበበት ትእዛዝ ከዚህ አንጻር ሲታይም የሕግ መሰረት ያለው አይደለም። ይልቁንም መሰረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ሆኖ ነው ያገኘነው። ስለዚህም የሚከተለውን ውሳኔ ሰጥተናል።

ው ሳ ኔ

1. በአማራ ብሔራዊ ክ/መ/ደቡብ ወሎ መስተዳድር ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 16355 ሰኔ 25 ቀን 99 ዓ.ም ተሰጥቶ የክልሉ ጠ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 1070/99 መስከረም 27 ቀን 2000 ዓ.ም በሰጠው ትእዛዝ ይግባኝ አይባልበትም የተባለው ትእዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁ. 348/1/ መሰረት ተሸርክሏል።
2. አመልካች ያረበችው የውርስ ክፍፍል ክስ መታየት ያለበት በደቡብ ወሎ መስተዳድር ዞን ፍ/ቤት በመሆኑ ፍ/ቤቱ ክሱን በማስተናገድ በበኩሉ ተገቢ ነው የሚለውን ውሳኔ ይስጥበት ብለናል። ጉዳዩ ይመለስለት። ይፃፍ።
3. ወጪና ኪሣራ በተመለከተ ግራ ቀኝ ወገኖች የየራሳቸውን ይቻሉ። መዝገቡ ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ቤ/ኃ

የሰበር መ/ቁ. 19394

ጥቅምት 28 ቀን 1998 ዓ.ም

ዳኞች፡- መንበረፀሐይ ታደሰ

ዓብዱልቃድር መሐመድ

ሐጉስ ወልዱ

መስፍን ዕቁበዮናስ

ሂሩት መለሰ

አመልካች፡- ወ/ሮ የኋላሽት ተካ - ወኪል የ10 አለቃ ፈጠነ ካሣሁን ቀረቡ

ተጠሪ፡- የለም

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

ለሰበር አቤቱታው መነሻ የሆነው ጉዳይ የተጀመረው በአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ነው፡፡ ጉዳዩ ሊጀመር የቻለው የአሁንዋ አመልካች የወራሽነት የምስክር ወረቀት ይሰጣት ዘንድ በመጠየቅ ነው፡፡ ጥያቄው የቀረበለት ፍ/ቤት የወራሽነት ማረጋገጫ የምስክር ወረቀት ይሰጥ ዘንድ ጥያቄው መቅረብ ያለበት አውራሽ ነው በተባለው ሰው የመኖሪያ አድራሻ ለሚገኘው ፍ/ቤት ነው፡፡ የሟች የመኖሪያ አድራሻ አዲስ አበባ ባለመሆኑም ፍ/ቤቱ ጥያቄውን ማስተናገድ አይችልም፡፡ በማለት ጥያቄውን ውድቅ አድርጎአል፡፡ የከተማው አስተዳደር ይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት እና የሰበር ችሎትም የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤቱ የሰጠውን ውሣኔ አጽንተዋል፡፡ አቤቱታው የቀረበውም በዚሁ ላይ ነው፡፡

እኛም አመልካች መጋቢት 29 ቀን 97 ዓ.ም በፃፈችው ማመልከቻ ያቀረበችው አቤቱታ የስር ፍ/ቤቶች ከሰጡት ውሣኔ እና ከሕጉ ጋር አገናዝበን መርምረናል፡፡ አመልካች ለአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ያመለከተችው የወላጅ አባትዋ ተካ ግዛው ወራሽ መሆንዋ ተረጋግጦ የወራሽነት የምስክር ወረቀት

እንዲሰጣት ነው። በማመልከቻዋ ላይም የአባትዋ መኖሪያ ስፍራ የነበረው አዲስ አበባ መሆኑ ብትገልጽም፤ በዚህ ረገድ ያቀረበቻቸው ምስክሮችዋ ግን ሟች ይኖር የነበረው ከአዲስ አበባ ውጪ አላባ በተባለ ሥፍራ እንደሆነ ነው ያስረዱት። ጥያቄው የቀረበለት ፍ/ቤትም ይህንኑ ሁኔታ በፍ/ብ/ሕግ ቁ. 826(1) ከተመለከተው ድንጋጌ ጋር በማገናዘብ ውሣኔ ሰጥቶአል።

ፍ/ቤቱ ለውሣኔው መሰረት ያደረገው የፍ/ብ/ሕግ ቁ. 826 የሚገኘው በፍትሐብሔር ሕጉ በሁለተኛው መጽሐፍ « ስለውርስ(ስለአወራረስ) » በሚለው በአንቀጽ አምስት ሥር ነው። የተያዘው ጉዳይም ውርስን ወይም አወራረስን የሚመለከት ነው። ቁ.826(1) በግልጽ የሚያመለክተው አንድ ሰው የሞተ እንደሆነ በሞተበት ጊዜ ዋናው መኖሪያው ሥፍራ በሆነበት ቦታ ውርሱ እንደሚከፈት ነው። ይህ ድንጋጌ በመሰረታዊው ሕግ (Substantive law) ውስጥ የሚገኝ ሲሆን ፣ የፍትሐብሔር ክርክሮች የሚመሩበትን የሥነ ሥርዓት ደንቦች በያዘው የፍትሐብሔር ሕግ ውስጥ የሚገኘው ቁ.23ም እንደዚሁ ተመሳሳይ ነገር ነው የሚናገረው። ድንጋጌው "በውርስ ምክንያት ስለሚቀርብ ክስ" የሚል ርእስ ያለው ሆኖ ክሱ የሚቀርበው የውርሱ ክፍያ በተጀመረበት ቦታ ለሚገኘው ፍ/ቤት እንደሆነ ያመለክታል። ከፍ ሲል እንደተገለፀውም የውርሱ ክፍያ የሚጀመረው ሟች በሞተበት ጊዜ ዋናው መኖሪያው ሥፍራ በሆነበት ቦታ ነው። የአመልካች አባት በሞተበት ጊዜ ዋናው መኖሪያው ሥፍራ አዲስ አበባ አልነበረም። ከዚህ የተነሣም ፍ/ቤቱ ጥያቄው መቅረብ ያለበት ሟች በሞተበት ጊዜ ዋናው መኖሪያው ሥፍራ በሆነበት ቦታ ላለው ፍ/ቤት ነው በማለት ወስኖአል። በበኩላችንም እንደምናየው ፍ/ቤቱ በዚህ ረገድ የፈፀመው መሰረታዊ የሕግ ስህተት የለም።

ው ሣ ኔ

1. አቤቱታ የቀረበበት የሥር ፍ/ቤቶች ውሣኔ ፀንቶአል።
2. ጉዳዩ የተወሰነ በመሆኑ መዝገቡ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ተ.ወ

ዳኞች፡- 1. አቶ ዓብዱልቃድር መሐመድ

2. አቶ ሐገሰ ወልደ

3. ወ/ት ሂሩት መለሰ

4. አቶ መድሐን ኪርሰ

5. አቶ ሱልጣን አባተማም

አመልካች፡- ወ/ሮ አልማዝ ታፈሰ ጠበቃዋ ቀርቧል።

ተጠሪ፡- ወ/ሮ የሺመቤት ትኩ አልቀረበችም

ፍ ር ድ

ለክርክሩ ምክንያት የሆነው ጉዳይ የጀመረው በይርጋ አለም ከተማ መ/ደረጃ ፍ/ቤት ነው።

የአሁኗ አመልካች ለፍ/ቤቱ ባቀረቡት ክስ የአባታቸው ወራሽ በመሆናቸው ንብረት ተጣርቶ ድርሻቸውን ተጠሪ እንዲያካፈሏቸው ጠይቀዋል። ተጠሪም ለክሱ በሰጡት መልስ ክሱ በይርጋ ይታገዳል የሚልና ሌሎችም የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያዎች ካቀረቡ በኋላ ለጉዳዩ ሙሉ መልስ ሰጥተዋል። ጉዳዩን በመጀመሪያ ያየው ፍ/ቤትም አመልካች ወራሽ መሆናቸውን ካወቁበት ጊዜ ጀምሮ ክስ እስከቀረበበት ጊዜ ድረስ 4 አመት ያለፈው በመሆኑ ክሱ በፍ/ህ/ቁ. 1000 (1) መሰረት በይርጋ ይታገዳል በማለት ክሱን ውድቅ አድርጓል።

አመልካች በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለሲዳማ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ከዛም ለደ/ብ/ብ/ሕ/ክ/መ/ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት አቤቱታ አቅርበው ፍ/ቤቶቹ ይግባኛቸውን ሳይቀበሏቸው ቀርተዋል።

የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሣኔ ላይ ሲሆን ችሎቱ የአመልካች ጥያቄ በፍ/ህ/ቁ. 1000 (1) መሰረት በይርጋ ይታገዳል መባሉ በአግባቡ መሆን አለመሆኑን ለመመርመር አቤቱታው ለሰበር ችሎት እንዲቀርብ አድርጓል። ተጠሪም ቀርበው መልስ እንዲሰጡ መጥሪያ ደርሷቸው ባለመቅረባቸው የጽሁፍ መልስ የመስጠት መብታቸው ታልፎ ችሎቱ ጉዳዩን መርምሯል።

ከመዝገቡ እና ከክርክሩ እንደተረዳነው የአመልካች አባትና ተጠሪዋ ባልና ሚስት የነበሩ ሲሆን የአመልካች አባት በመሞታቸው ምክንያት አመልካች በወራሽነታቸው የሚገባቸውን የአባታቸውን ድርሻ ተጠሪ እንዲያካፍሏቸው ጠይቀዋል። ተጠሪም የአመልካች አባት የሞቱት ሰኔ 12/1992 ሲሆን ክሱ የቀረበው ግን ሐምሌ 06 ቀን 1998 ዓ.ም በመሆኑ በፍ/ህ/ቁ. 1000 (1) መሰረት ክሱ በይርጋ ይታገዳል በማለት ተከራክረዋል። በመሆኑም ይህ ተጠሪዋ የሚከራከሩበት ድንጋጌ ለተያዘው ጉዳይ ተፈፃሚነት አለው ወይ? የሚለውን ነጥብ ይህ ችሎት መርምሯል።

አንድ ሰው ዋጋ ያለው የወራሽነት ማስረጃ ሳይኖረው ውርሱን ወይም ከውርሱ አንዱን ክፍል በእጁ ያደረገ እንደሆነ እውነተኛ ወራሽ ወራሽነቱ እንዲታወቅለትና የተያዘበት ንብረት እንዲመለስለት ለመጠየቅ እንደሚችል ተመልክቷል (የፍ/ህ/ቁ. 999 ይመለከቷል) ይህንንም ጥያቄ ለማቅረብ የሚችለበት ጊዜ በፍ/ህ/ቁ. 1000 ሥር ተወስኖ ተቀምጧል። እነዚህ ድንጋጌዎች ተፈፃሚ የሚሆኑበትን ጉዳይ ለማወቅም ድንጋጌዎቹ የሚገኙበት የፍትሐብሔሩ ክፍል እንዲሁም ድንጋጌዎቹን በራሳቸው ማየት ይጠቅማል። እነዚህ ድንጋጌዎች የሚገኙት ስለውርስና ወራሽነት በሚመለከተው የህጉ ክፍል በመሆናቸው በተጨማሪ ድንጋጌዎቹን በጥሞና ስንመለከታቸውም የክርክሩ ምክንያት የሆነው ንብረት ባለቤት ወራሾች ነን በሚሉ ሰዎች መካከል የሚነሣን ክርክር የሚመለከቱ ናቸው። በዚህ ነጥብ ላይ ይህ ችሎት በመ/ቁ. 30078 የሰጠውን ትርጉም

ማየት ይችላል በመሆኑም የፍ/ህ/ቁ. 1000 ተፈጻሚነት የሚኖረው በወራሾች መካከል በሚነሣው የውርስ ንብረት ወይም አውራሽ ክርክር ላይ ነው።

በተያዘው ጉዳይ ግን አመልካች የሚች ወራሽ ሲሆኑ ተጠሪ ደግሞ የሚች ሚስት ናቸው ስለሆነም ክርክሩ ወራሽ በሆኑት አመልካችና ወራሽ ባልሆኑት ተጠሪ መካከል የሚደረግ በመሆኑ የፍ/ሕ/ቁ. 1000 ተፈጻሚነት የለውም። ይልቁኑ ግዴታዎቹ ከውል የተገኙ ባይሆኑም “ስለ ወሎች በጠቅላላው” በሚል የተደነገገው የይርጋ ደንቦች ተፈጻሚነት አላቸው (የፍ/ህ/ቁ. 1677(1)) ይመለከታል። በመሆኑም በዚህ ጉዳይ የጠቅላላው የውል ድንጋጌ እንጂ የፍ/ህ/ቁ. 1000 ተፈጻሚነት ስለሌለው የሥር ፍ/ቤቶች የአመልካች ጥያቄ በይርጋ ቀሪ ነው በማለታቸው የህግ ሥህተት ፍጽመዋል።

ው ሣ ኔ

1. የይርጋ አለም ከተማ ወረዳ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 13/98 በ18/03/99 የተሰጠውና እስከ ክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት የፀናው ብይን በፍ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ. 348 መሰረት ተሽሯል።
2. የአመልካቿ አባት የሞቱት ሰኔ 12/1997 በመሆኑና ክሱ የቀረበውም በ06/11/98 በመሆኑ ጥያቄው በፍ/ህ/ቁ. 1845 መሰረት አልታገደም
3. የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃ ሰምቶ የመሰለውን እንዲወስን ጉዳዩ ለይርጋ አለም ከተማ ወረዳ ፍ/ቤት ተመልሷል።
4. ወጪና ኪሣራ ይቻቻሉ

መዝገቡ ተዘግቷል። ለመ/ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ቤ/ኃ

ዳኞች፡- 1. አቶ ዓብዱልቃድር መሐመድ

2. አቶ መስፍን ዕቁበዮናስ

3. አቶመድሕን ኪሮስ

4. አቶ ዓሊ መሐመድ

5. አቶ አልማው ወሌ

አመልካቾች፡- 1. አቶ ዳንኤል አሠፋ ቀርቧል፡፡

2. ሕፃን አልአዛር አሰፋ ወኪል ቀርቧል

ተጠሪ፡- ወ/ሪት ሔለን ወብቱ ቀርቧል

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

በዚህ መዝገብ የተያዘው ክርክር የጀመረው በፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት የአሁን ተጠሪ ከሣሽ በመሆን፣ አውራሽ እናቴ ወ/ሮ ስንቄ አስፋው ከአቶ አሠፋ መለሰ ጋር ተጋብተው ሲኖሩ በጋራ ያፈሩት በወ/19 ቀ/55 የሚገኝ ቁጥሩ 223 ቤት እና በውስጡ የሚገኙ የአውራሽ የግልና የጋራ ንብረቶችን የአሁኑ 1ኛ አመልካች አላግባብ ለብቻው ይዞ እየተጠቀመ በመሆኑ የድርሻዬን ያካፍለኝ ቤቴንም በማከራየት ያገኘውን ጥቅም ያካፍለኝ ስትል ታህሣሥ 21/1995 ዓ.ም ጽፋ ባቀረበችው ክስ መነሻነት ነው፡፡

የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት በፈቀደለት መሠረት ወደ ክርክሩ የገባው 2ኛ አመልካች ከ1ኛው አመልካች ጋር በተመሳሳይ መከራከሪያዎች ለክሱ መልስ የሰጡ ሲሆን የመልሳቸውም ይዘት የተጠቀሰውን ቤት አቶ አሠፋ መለሰ ስራው ተጠናቅቆ የተረከቡት ከተጠሪዋ አውራሽ ጋር ከመጋባታቸው በፊት ጥር 8/1981 ዓ.ም ሲሆን ከተጠሪ

አውራሽ ጋር ጋብቻ የፈፀሙት ግንቦት 11/1983 ዓ.ም በመሆኑ ይህ ቤት የአቶ አሰፋ መለሰ የግል ቤት እንጂ ተጠሪዋን የውርስ ጥያቄ ለማቅረብ መብት የሚሰጥ የጋራ ሐብት አይደለም የሚል ነው።

ተጠሪዋ ለቀረበው መልስ የመልስ መልስ ሰጥተዋል። የመልስ መልሱም ይዘት ይህ ቤት የተሠራው በባንክ ብድር በመሆኑ ብድሩ በትዳር ወቅት ከአቶ አሰፋ መለሰ ደሞዝ ለባንክ ሲከፈል ቆይቶ እዳው ተከፍሎ ሣይጠናቀቅ አቶ አሰፋ መለሰ በመሞታቸው መ/ቤታቸው በገባላቸው የሕይወት ኢንሹራንስ መሠረት ተከፋይ ገንዘብ ለእዳው መክፈያ ውሎ እዳው ሙሉ በሙሉ ተከፍሎ ተጠናቋል። ስለዚህ ቤቱ የጋራ ንብረት ሊባል ይገባል የሚል ነው።

የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤትም ጉዳዩን መርምሮ የካቲት 18/1996 ዓ.ም በሰጠው ውሣኔ፤ ከጋብቻ በፊት /ከግንቦት 11/1983 ዓ.ም/ ለቤቱ መስሪያ የከፈሉት የአቶ አሰፋ መለሰ የግል ንብረታቸው ሲሆን ከዚህ ቀን በኋላ ላለው በተከፈለው መጠን ግን ቤቱ የሁለቱም የሚኞች የጋራ ሐብት በመሆኑ ሁለቱ በግልና በጋራ በከፈሉት ገንዘብ ስሌት መሠረት ቤቱ የግልና የጋራ ሐብታቸው ነው፤ ስለዚህ ቤቱን በዚህ የድርሻ ስሌት መሠረት ግራ ቀኙ ይከፋፈሉት በማለት መዝገቡን ዘግቶታል።

የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት በሰጠው ውሣኔ ቅር የተሰኙት የአሁን አመልካቾች ቅሬታቸውን በይግባኝ ለፌ/ከ/ፍ/ቤት አቅርበዋል።

የፌ/ከ/ፍ/ቤቱም የግራ ቀኙን ክርክር ከመረመረ በኋላ ጥቅምት 17/1999 ዓ.ም በሰጠው ውሣኔ የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት የሰጠውን ውሣኔ በመሻር ደሞዝ የባልና ሚስት የጋራ ሐብት ከመሆኑ አንፃር ሚኞች አቶ አሰፋ መለሰ የሚያገኙትን ደሞዝ ለቤት ውስጥ ፍጆታ ማዋል ሲገባቸው ይህንን ሣያደርጉ ከጋብቻ በፊት አስቀድሞ በይዞታቸው ውስጥ ያደረጉትንና የግል ንብረታቸው ለሆነው ቤታቸው እዳ መክፈያ

ደሞዛቸውን በማዋላቸው ምክንያት በከፈሉት ልክ ግማሹ ተሠልቶ የጋራ ሐብት ተካፋይ ለሆኑት ወ/ሮ ስንቄ አስፋው ወራሽ /የአሁን ተጠሪ/ እንዲከፈል በማለት ወስኗል።

ከፍተኛ ፍ/ቤቱ በሰጠው ውሣኔ ቅር በመሰኘት የአሁን ተጠሪ ይግባኝ ለፌ/ጠ/ፍ/ቤት በማቅረባቸው የፌ/ጠ/ፍ/ቤት አመልካቾችን አስጠርቶ ግራ ቀኙን አከራክሮ ካበቃ በኋላ ህዳር 30/2000 ዓ.ም በሰጠው ውሣኔ ደግሞ፤ የቤተሰብ ሕጉ አንቀጽ 63 የግል ነው ተብሎ ያልተለየ ንብረት እንኳን የጋራ እንደሆነ እንደሚገመት እየደነገገ በዚህ ጉዳይ ግን የቤቱ እዳ በአብዛኛው ባልና ሚስቱ በጋብቻው ወቅት የጋራቸው በሆነው ደሞዝ መክፈሉ እየተረጋገጠ ብድሩ ከጋብቻ በፊት በመገኘቱ ብቻና ከ2 ዓመት ላልበለጠ ጊዜ የመ/ሰጭ /የአሁን አመልካቾች/ አባት ከደሞዛቸው ስለከፈሉ ቤቱ የግላቸው ነው መባሉ ተገቢ አይደለም በማለት የፌ/ከ/ፍ/ቤትን ውሣኔ ሸሯል።

የዚህ መዝገብ መክፈት ምክንያት የሆነው የሠበር አቤቱታ የቀረበውም የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ተፈጽሞበታል በማለት ጥር 26/2000 ዓ.ም አመልካቾች ጽፈው ባቀረቡት የሠበር ማመልከቻ መሠረት ነው።

የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ችሎትም የአመልካቾችን አቤተታ ተመልክቶ፤ በዚህ ጉዳይ የአመልካቾች አባት የሠሩት ቤት እዳው ተከፍሎ ያለቀው ከተጠሪዋ እናት ጋር በጋብቻ ላይ እያሉ ነው በሚል ተጠሪ የእናቷን ድርሻ የቤቱን ግማሽ ልታገኝ ይገባል ተብሎ የተወሰነው በአግባቡ መሆን አለመሆኑን ለመመርመር ሲባል ተጠሪን አስቀርቦ ግራ ቀኙ የጽሑፍ ክርክራቸውን አካሂደዋል መዝገቡ እንደሚከተለው ተመርምሯል።

የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ቤቱ የጋራ ነው ሲል ለመወሰን የቻለው ቤቱ የተሠራው ከባንክ በተገኘ ብድር በመሆኑ እዳው ሲከፈል የነበረው ከአመልካች አባት ደሞዝ በመሆኑ እና

ይህ ደሞዝ የጋራ ገንዘብ በመሆኑ ቤቱ የተሠራው የጋራቸው በሆነው ደሞዝ ነው በሚል መንደርደሪያ መሆኑን ከመዝገቡ መረዳት ተችሏል። በመሠረቱ የተሻሻለው የቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 57 ባል ወይም ሚስት ጋብቻቸውን በሚፈጽሙበት ወቅት በየግል የነበሯቸው ንብረቶች የግል ሆነው ይቀራሉ ሲል ይደነግጋል። በዚህ ጉዳይ የተጠሪ አውራሽ እናት እና የአመልካች አባት ጋብቻቸውን የፈፀሙት ግንቦት 11/1983 ዓ.ም ሲሆን የአመልካቾች አባት የቤቱ ግንባታ ተጠናቆ የተረከቡት ጥር 8/1981 ዓ.ም ለመሆኑ ግራ ቀኙ አልተካካዱም። አቶ አሠፋ መለሰ ከጋብቻው አስቀድሞ የቤቱ ባለሀብት የሆኑ ሲሆን በወቅቱ ቤቱ የተሠራበት የባንክ እዳ መኖሩ ባለሀብትነታቸውን አያስቀረውም። በሌላ አነጋገር አቶ አሠፋ መለሰ ባለዕዳነታቸው እንደተጠበቀ ሆኖ የቤቱ ባለሀብት ሆነዋል ማለት ነው። በአንፃሩ ደግሞ የተሻሻለው የቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 62/1 ባልና ሚስቱ በጋብቻ ወቅት ከግል ጥረታቸው የሚያገኟቸው ገቢዎች ሁሉ የጋራ ሐብት እንደሚሆኑ ያመለክታል። ከዚህ አኳያ ከጋብቻ በኋላ ለባንክ እዳ መክፈያ ሲውል የቆየው የአቶ አሠፋ መለሰ ደመወዝ የባልና ሚስቱ የጋራ ገንዘብ ለመሆኑ አያጠያይቅም። በቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 70/1/ መሠረት ደግሞ ከባል ወይም ከሚስት የሚጠየቅ ዕዳ በተቀዳሚነት ከባለአዳው ተጋቢ የግል ሐብት መክፈል እንደሚጣው ይደነግጋል። ነገር ግን በዚህ ጉዳይ የአመልካቾች አባት ለግል ቤታቸው ማሠሪያ ከባንክ የተከፈለ የግል እዳቸውን ለመወጣት የጋራ ገንዘብ ከሆነው ከደሞዛቸው ክፍያ መፈፀማቸውን ተገንዝበናል። የአመልካቾች አባት ይህንን መፈፀማቸው በተጠሪዋ እናት የጋራ ባለገንዘብነት መብት ላይ ጉዳት የሚያደርስ ጥቅማቸውንም የሚቀንስ ተግባር በመሆኑ ነው። ስለዚህ የአመልካቾች አባት የተጠሪዋ እናት ባጡት ጥቅም ልክ ሊክሏቸው ይገባል።

በሌላ በኩል ደግሞ የፌ/ጠ/ፍ/ቤት የይግባኝ ችሎት ሣያነሳው ያለፈው ግራ ቀኙን ግን ያከራከረ ነጥብ አቶ አሠፋ መለሰ ሲሞቱ መ/ቤታቸው በገባላቸው የሕይወት ኢንሹራንስ መሠረት በኢትዮጵያ መድን ድርጅት ተከፋይ የሆነው ለባንክ እዳ መክፈያ የዋለውን ገንዘብ አስመልክቶ የተነሳው ክርክር ነው። በመሠረቱ የህይወት ኢንሹራንስ ተጠቃሚን አስመልክቶ በተደነገገው የን/ሕ/ቁ. 701/2/ሀ/ ስማቸው በውሉ ላይ ተለይቶ ባይጠቀስም እንኳ የኢንሹራንስ ውሉን የፈረመው ሰው ባል ወይም ሚስት ተለይተው የታወቁ ተጠቃሚ ተብለው እንደሚቆጠሩ ተመልክቷል። በመሆኑም በዚህ ጉዳይ አቶ አሠፋ መለሰ ሲሞቱ ተከፋይ ከሆነው የህይወት ኢንሹራንስ ገንዘብ የተጠሪዋ እናት ግማሽ ተጠቃሚ ለመሆናቸው መገንዘብ ይቻላል። ይህ ገንዘብ ደግሞ ለባንክ እዳ ክፍያ የዋለ ስለመሆኑ ግራ ቀኙ አልተካካዱም። ከዚህ አንፃር ይህ የኢንሹራንስ ገንዘብም ለአቶ አሠፋ መለሰ የግል እዳ መክፈያ መሆኑ የወ/ሮ ስንቄ አስፋውን ጥቅም የጎዳ በመሆኑ የዚህ ገንዘብ ግማሽ የወ/ሮ ስንቄ ድርሻ በመሆኑ ሊመለስላቸው ይገባል።

በአጠቃላይ የግል ዕዳው በጋራ ገንዘቡ መክፈሉ የግል የሆነውን ሐብት የጋራ ንብረት ያደርገዋል የሚል ድንጋጌ ባለመኖሩ ሊተካ የሚገባው የወ/ሮ ስንቄ አስፋው ድርሻ የሆነው በጋብቻ ውስጥ ሣሉ ከአቶ አስፋ መለሰ ደሞዝ ተከፋይ የሆነው ገንዘብ እና የኢንሹራንስ ገንዘብ ግማሽ ብቻ ሆኖ ተገኝቷል። የወ/ሮ ስንቄ አስፋው ወራሽ የሆኑት ተጠሪዋ ብቻ ሳይሆኑ በዚህ መዝገብ 2ኛ አመልካች የሆነው ሕፃን አልዓዛር አስፋውም ጭምር በመሆኑ ለወ/ሮ ስንቄ አስፋው ድርሻ ውስጥ ተጠሪዋ ሊያገኙ የሚገባው ግማሹን ብቻ መሆኑ ሊሠመርበት ይገባል። ይህም ማለት በጋብቻ ወቅት ከአቶ አስፋ ደሞዝ ለቤቱ እዳ ለባንክ የተከፈለው ገንዘብ እና የመድን ድርጅት ዕዳውን ለመጨረስ የከፈለው የሕይወት ኢንሹራንስ ገንዘብ ተደምሮ የድምሩ አራተኛ እጅ /25%/

ለተጠሪዎ ተከፍሎ አራተኛው /25%/ እጅ ደግሞ ለ2ኛው አመልካች ሊከፈል ይገባል ብለን ወስነናል።

ው ሣ ኔ

1/ የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 8460 የካቲት 18/1996 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔ እና የፌ/ጠ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 27682 ህዳር 30/2000 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የተፈፀመባቸው ናቸው ብለናል። ስለዚህ ተሽረዋል። ይፃፍ።

2/ ተጠሪዎ በጋብቻው ወቅት ለአቶ አሰፋ መለሰ ደሞዝ ለቤቱ ዕዳ ለባንክ የተከፈለው ገንዘብ እና የመድን ድርጅት እዳውን ለመጨረስ የከፈለው የህይወት ኢንሹራንስ ገንዘብ ተደምሮ የድምሩ አንድ አራተኛ /25%/ ይከፈላቸው። አከራካሪው በወዳ 19 ቀበሌ 55 የሚገኘው ቁጥሩ 223 የሆነው ቤት ግን የአቶ አሰፋ መለሰ የግል ሐብት ነው ብለን ወስነናል።

3/ የፌ/ከ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 29899 ጥቅምት 17/1999 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔ ፀንቷል።

4/ ከዚህ ችሎት ጥር 29/2000 ዓ.ም የተሰጠው የእግድ ትእዛዝ ተነስቷል። ይፃፍ።

5/ ግራ ቀኙ የዚህን ፍ/ቤት ወጪ በየራሳቸው ይቻቻሉ። መዝገቡ ተዘግቷል። መ/ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ተ.ወ

ዳኞች፦ መንበረፀሐይ ታደሰ

አብዱልቃድር መሐመድ

ተገኔ ጌታክህ

ሆሣዕና ነጋሽ

ሂሩት መለሠ

አመልካች፦ ወ/ሮ ሎሚ ሆርዶፋ - ቀረቡ

ተጠሪ፦ አቶ ተስፋዬ ከበደ - ቀረቡ

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፈርደናል፡፡

ፍ ር ድ

የአሁኗ አመልካች በሥር ፍ/ቤት የሚችሉ ባለቤቱ አቶ ከበደ ዳዲ የኑዛዜ ወራሽ መሆኑ ተረጋግጦ ማስረጃ ይሰጠኝ ብላ አመልክታ ተጠሪ በተቀዋሚነት ቀርቦ በኑዛዜው ላይ ያለው ፊርማ የአባቱ /የሚች/ አይደለም፤ ኑዛዜው እንዲሻር አኔም ሌላ መዝገብ ያስከፈትሁ ስለሆነ መዝገቦቹ በአንድነት ታይተው ይወሰናል፤ በማለት አመልክቷል፡፡

የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤትም ሁለቱን መዛግብት መርምሮ በግልፅ የሚደረግ ኑዛዜ በተናዛዥና በአራት ምስክሮች ፊት ካልተነበበ ይህም ሥርዓት መፈፀሙንና የተፃፈበትን ቀን የማያመለክት ካልሆነ ፈራሽ ነው፤ በኑዛዜው ሠነድ ላይ ኑዛዜው በተናዛዥና በአራቱም ምስክሮች ፊት ስለመነበቡ በግልጽ ያልተፃፈ በመሆኑ በፍ/ሕ/ቁ. 881/2/ መሠረት ፈራሽ ነው ሲል ወስኗል፡፡ ከፍተኛ ፍ/ቤት ይህንኑ ውሣኔ አጽንቷል፡፡ አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሣኔ ላይ ነው፡፡

የሰበር አቤቱታው ፍሬ ሃሳብ የኑዛዜው ጽሑፍ መነበቡን ኑዛዜው የሚያሳይ ሆኖ ሣለ ውድቅ መደረጉ ተገቢ አይደለም የሚል ሲሆን፡፡ ተጠሪ በሥር ፍ/ቤቶች የተፈፀመ የሕግ ስህተት ስለሌለ ፍርድ ይጽናል፤ ሲል ተከራክሯል፡፡

በዚህ ችሎት ምላሽ ሊያገኝ የሚገባው ነጥብ ኑዛዜው በፍ/ሕ/ቁ. 881/2/ መሠረት የተደረገ አይደለም መባሉ ተገቢ መሆኑን ያለመሆኑ ነው።

ጳጉሜ 5 ቀን 1990 ዓ.ም በተባራው የአቶ ከበደ ዳዲ ኑዛዜ ላይ የኑዛዜው ዝርዝርና የአራት ሽማግሌዎች /ምስክሮች/ ስም ከተባራ በኋላ «እኛ ከዚህ በላይ ስማችን የተጠቀሰው ሽማግሌዎች በትክክለኛ አእምሮዎቻቸው ሆነው ሲናዘዙ ሰምተናል፤ አይተናል» ተብሎ ተጠቅሷል። ከተናዘዙና ከአራቱ ምስክሮች ፊርማ ቀጥሎ ደግሞ «ይህንኑ ቃል ለመስማታችን በፊርማችን እናረጋግጣለን» ይላል።

የፍ/ሕ/ቁ. 881/2/ «ኑዛዜው በተናዘዙና አራት ምስክሮች ፊት ካልተነበበና ይኸም ሥርዓት /ፎርማሊቲ/ መፈፀሙንና የተባራበትንም ቀን የሚያመለክት ካልሆነ በቀር ፈራሽ ነው» በማለት ሲደነግግ የፍ/ሕ/ቁ.881/3/ ደግሞ « ተናዘዙና ምስክሮቹ በኑዛዜው ላይ ወዲያውኑ ፊርማቸውን ወይም የአውራጣት ምልክታቸውን ካላደረጉበት በቀር ፈራሽ ነው » ይላል።

እነዚህ ሁለት ንዑሳን አንቀጾች አንድ ኑዛዜ አራት ነገሮችን ማለትም ኑዛዜው የተደረገበትን ቀን በአራት ምስክሮች ፊት መደረጉን ኑዛዜው በተናዘዙና በምስክሮች መፈረሙንና መነበቡን ማሳየት እንዳለበት ይደነግጋሉ፤ ከፍ ሲል ከኑዛዜው ጽሑፍ ላይ ወስደን ካሠፈርነው መረዳት የተቻለው ኑዛዜው ጳጉሜ 3 ቀን 1990 በሚል ቀን የተባራበት የአራት ምስክሮች ስም ያለበት ምስክሮቹና ተናዘዙ የፈረሙበት መሆኑን ነው። ከዚህ ሌላም በኑዛዜው ላይ «ሲናዘዙ ሠምተናል፣ አይተናል» ተብሎ መገለፁም የኑዛዜውን መነበብ የሚያመለክት ነው። ሕጉ የኑዛዜውን መነበብ አስፈላጊነት ያስቀመጠው በሚክብበት ወቅት ሟች/ተናዛቢ የተናገረው በትክክል በጽሑፍ መስፈሩን እንዲረዳና የተናዘዙ ፈቃድ መሟላቱን ማረጋገጥ እንዲቻል ነው። ከላይ በተጠቀሰው የኑዛዜው ክፍል «ሲናዘዙ ሰምተናል አይተናል» በሚል የሠፈረው ምስክሮች ያዩትና የሰሙት ኑዛዜው ሲደረግና የተባራው ኑዛዜ ሲነበብ ነው ተብሎ መገመት ይኖርበታል።

የሥር ፍ/ቤቶች ኑዛዜውን ለማፍረስ የሚያበቃ የሕግ መሠረት በሌለበት በኑዛዜው ጽሑፍ ላይ ኑዛዜው «ተነሷል» የሚል ቃል ባለመኖሩ ብቻ ኑዛዜው በምስክሮችና በተናዛዥ ፊት ስለመነበቡ አልተፃፈም በማለት ፈራሽ ማድረጋቸው ተገቢ ሆኖ አልተገኘም።

ው ሣ ኔ

የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ/ቁጥር 71/93 እንዲሁም የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 03644 የሠጧቸው ውሣኔዎች ተሸረዋል።

ኑዛዜው በፍ/ሕ/ቁ.881 በተደነገገው መሠረት የተከናወነ በመሆኑ የፀና ነው ብለናል፤ ይፃፍ መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአራት ዳኞች ፊርማ አለበት

የሃሳብ ልዩነት

ስሜ በተራ ቁጥር አራት የተጠቀሰው ዳኛ አብዛኛው ድምፅ የኑዛዜውን ሕጋዊነት በማረጋገጥ በሰጠው ውሣኔ የማልስማማ በመሆኑ የሃሳብ ልዩነቱን እንደሚከተለው አስፍራለሁ።

ከሦስቱ ዓይነት ኑዛዜዎች አንዱ በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ ነው። የፍ/ብ/ሕግ ቁ. 880/ሀ/። ይህ ዓይነት ኑዛዜ ለማጽናት በተናዛዥና በአራት ምስክሮች ፊት መነበብና ይኸም ሥርዓት መፈፀምን ማመልከት ይኖርበታል። የፍ/ብ/ሕግ/ቁ. 881/2/። ኑዛዜ የሟቹ ጥብቅ የሆነ ራሱ የሚፈጽመው ሥራ ነው የፍ/ብ/ሕግ ቁ. 857/1/ የማንበብ ሥርዓት አስፈላጊ የሆነው በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ ተናዛዥ እየተናገረ ማናቸውም ሌላ ሰው ሊጽፈው ስለሚችል በሌላ ሰው የተፃፈው ቃል በትክክል የሟች ቃል መሆኑን ለማረጋገጥ ነው። ምስክሮቹ ኑዛዜ የተፃፈበትን ቋንቋ ለማወቅና የተፃፈውን ለመስማት ወይም ለማንበብ ራሳቸው ችሎታ ያላቸው መሆንም አለባቸው። /የፍ/ብ/ሕግ ቁ. 837/ይህም ድንጋጌ በግልጽ በሚደረግ ኑዛዜ የመነበብ ስርዓት አስፈላጊና መነበቡም በትክክል በማያጠራጥር ሁኔታ መፈፀም ያለበት መሆኑን ያመለክታል።

ወደ ጉዳዩ ስንመጣ አብዛኛው ድምጽ ኑዛዜ ተነቧል የሚል መደምደሚያ ላይ የደረሰው የአቶ ከበደ ኑዛዜ የአራቱን ምስክሮች ስም ከጠቀሰ በኋላ - ሲናዘዝ ሰምተናል አይተናል - እንዲሁም ከተናዘዙና ከምስክሮች ፊርማ ቀጥሎ ደግሞ ይህንኑ ቃል ለመስማታችን "በፊርማችን እናረጋግጣለን" የሚሉ ቃላቶች በመስፈራቸው ነው። በእኔ እምነት ምስክሮቹ ሰምተናል አይተናል የሚሉት ሟች ኑዛዜውን በመስጠት ላይ እያለ የተናገረውን ሊሆን ስለሚችል እነዚህ ቃላቶች በርግጠኝነት መነበብን አያመለክቱም። ከነዚህ ቃላቶች ሕጉ እንዲፈጸም የሚፈለገውን የማንበብ ሥርዓት መፈጸም አለመፈጸም በትክክል ማረጋገጥ አይቻልም። ተፈጽሟል ለማለትም ያዳግታል። ይህ ሕጉ በግልጽ እንዲፈጸም የሚፈልገው ስርዓት መፈጸም ሳይረጋገጥ ደግሞ ኑዛዜው ሊፀና አይገባም። በመሆኑም የስር ፍ/ቤቶች ውሣኔ የሚሸርበት ምክንያት ስለሌለ ሊፀና ይገባል ስል በሀሣብ ተለይቻለሁ።

የዳኛ ፊርማ፡- ሆሣዕና ነጋሽ

ተ.ወ

ዳኞች፡- 1. አቶ ከማል በድሪ

2. አቶ ፍስሐ ወርቅነህ

3. አቶ አብዱልቃድር መሐመድ

4. ወ/ሮ ስንዱ ዓለሙ

5. አቶ መስፍን እቁበዮናስ

አመልካች፡- ወ/ሮ በለጡ እሸቱ - ቀረቡ

መልስ ሰጭ፡- የለም፡፡

ነገሩ ያደረው መዝገቡን መርምሮ ተገቢውን ለመሥራት ስለሆነ መርምረን የሚከተለውን ውሣኔ ሰጥተናል፡፡

ው ሣ ኔ ፣

አመልካች በሰር ፍ/ቤት ባቀረቡት የኑዛዜ ይፀደቅልኝና የሚስትነት ይታወቅልኝ አቤቱታ ባላምባራስ ዘገዩ ከፍአለና አመልካች መስከረም 5 ቀን 1989 ዓ.ም. በተጻፈ ሰነድ ጋብቻችንን መሥርተን ልጅ ሣንወልድ ዘገዩ ከፍአለ ባደረባቸው ሕመም ጥር 30 ቀን 1994 ዓ.ም. ከዚህ ዓለም በሞት ተለይተዋል፡፡ አመልካች የሟች ሚስት መሆኑ ተረጋግጦና ሟች ነሐሴ 30 ቀን 1991 ዓ.ም. ያደረጉት ኑዛዜ ፀድቆ ማስረጃ ይሰጠኝ በማለት ጠይቀዋል፡፡

ማስረጃ ሟች ነሐሴ 30 ቀን 1989 ዓ.ም. አደረጉት የተባለው የኑዛዜ ሰነድና በላዩ የሚገኝትም ምሥክሮች ዝርዝር እንዲሁም መስከረም 5 ቀን 1989 ዓ.ም. የተደረገ የጋብቻ ውል ሰነድ ተያይዞ መቅረቡን መዝገቡ ያስረዳል፡፡

ፍ/ቤቱ ሰነዱን ተመልክቶና በሰነዱ ላይ ከሚገኝት ምስክሮች 3ቱን ጠርቶ ከሰማ በኋላ በሰጠው ውሣኔ ሚስትነትን በተመለከተ አመልካች እንደ አቤቱታቸው አቀራረብ በምሥክሮች ቃል ያስረዱት ስለሆነ ወ/ሮ በለጡ እሸቱ የባላምባራስ ዘገዩ ከፍአለ ሚስት ናቸው በማለት ሚስትነታቸውን ካወቀላቸው በኋላ ኑዛዜ ይጽደቀልኝ የሚለውን አቤቱታ

በተመለከተ ሟች ነሐሴ 30 ቀን 1991 ዓ.ም. አደረጉት የተባለው ኑዛዜ ግልፅ ኑዛዜ ነው። ግልፅ ኑዛዜ ከሆነ ደግሞ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.881 እና 883 የተደነገጉትን መስፈርቶች(ፎርማሊቲዎች) ማሟላት አለበት። ከነዚህ ሥርዓቶች እንደሚደነግጉት ኑዛዜው በተናዛዥና በአራት ምስክሮች ፊት የተነበበ መሆኑን የኑዛዜው ሰነድ ማመልከት እንዳለበት የፍ/ብ/ሕ/ቁ.881 ንዑስ ቁጥር 2 ላይ ተመልክቷል። በዚህ ሕግ መሠረት ኑዛዜው በተናዛዥና በ4 ምስክሮች ፊት የተነበበ ስለመሆኑ የኑዛዜው ሰነድ ራሱ ካለመለከተ ኑዛዜው ፈራሽ ነው። ከዚህ ሕግ አንፃር ሟች ነሐሴ 30 ቀን 1991 ዓ.ም. አደረጉት የተባለውን ኑዛዜ በምንመለከትበት ጊዜ ኑዛዜው ምንም እንኳን ሟችና አራት ምሥክሮች ባለንበት ነሐሴ 30 ቀን 1991 ዓ.ም. ተከላክሎ ወዲያውኑ ፈርመናል በማለት ሦስት ምሥክሮች ለፍ/ቤት ቢገልጹም ይህ ሥርዓት መፈጸሙን የኑዛዜው ሰነድ አያመለክትም። በመሆኑም ሟች ነሐሴ 30 ቀን 1991 ዓ.ም. አደረጉት የተባለው ኑዛዜ ፈራሽ ነው በማለት ኑዛዜ ይጽደቅልኝ የሚለውን የአመልካችን አቤቱታ ባለመቀበል ውድቅ አድርጎታል።

አመልካች በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰበት ይግባኝ ለፌ/ከፍተኛው ፍ/ቤት ቢያቀርቡም ፍ/ቤቱ ይግባኝን ተመልክቶ የሥር ፍ/ቤት የሰጠው ውሣኔ በአግባቡ ነው በማለት ይግባኝን ሳይቀበለው ቀርቷል።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሣኔ ላይ ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ፍሬ ነገር ባጭሩ ሲታይ፣

1. ይህ ውድቅ የተደረገው ኑዛዜ በሟቹ በራሣቸው የእጅ ጽሕፈት እንደተጻፈ፣ የጻፉትን፣ የኑዛዜ ሰነድ ራሣቸው እንዳነበቡላቸው፣ ምስክሮቹም የሟቹ ቃል መሆኑን አረጋግጠው ተናዛዥና ምሥክሮቹ ወዲያው መፈረማቸውን አስረድተዋል። ይህም በፍርድ ቤቱ መዝገብ ተመዝግቦ ይገኛል።

ይህ ኑዛዜ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.881-2-አኳያም ሲመረመር ቢሆን በምሥክሮቹ ፊት የተነበበና የተፈረመ መሆኑ በራሣቸው በምሥክሮቹ የተረጋገጠ ስለሆነ ጉድለት የለውም።

2. ኑዛዜ ውል ባይሆንም ሕጋዊ ውጤት የሚያስከትል ተግባር በመሆኑ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.1677-1-እና 1808-2 መሠረት በሕግ የተደነገገውን የአጻጻፍ ፎርም

ያልተከተሉ ውሎች ሊፈርሱ የሚችሉት በማናቸውም ተዋዋይ ወገን ወይም ጥቅም ባለው ሰው ጥያቄ እንጂ በፍርድ ቤቱ በራሱ አነሳሽነት መሆን ስለማይገባው አቢይ የሕግ ስህተት ነው።

3. የባላምባራስ ዘገዩ ከፍአለ ኑዛዜ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.880 ከተመለከቱት ከሦስቱ የኑዛዜ ዓይነቶች “በተናዛዢ ጽሑፍ የሚደረግ ኑዛዜ” በሚለው ሐረግ መሠረት ሲታይ ግድፈት የለበትም።

ይሄውም እንደሚከተለው በፍ/ብ/ሕ/ቁ.884 ላይ ተደንግጓል፤

1. በተናዛዢ ጽሑፍ የሚደረገው ኑዛዜ ተናዛዢ ራሱ በሙሉ ካልጻፈው ፈራሽ ይሆናል።
2. ኑዛዜ መሆኑ በግልጽ ካልተመለከተ ፈራሽ ነው።
3. ኑዛዜው የተደረገባቸው ወረቀቶች እያንዳንዳቸው ተናዛዢ ካልፈረመባቸውና ቀን ካልጻፈባቸው ፈራሽ ይሆናሉ ይላል።

ይህ ኑዛዜ ከፍ ብሎ በተጠቀሰው የሕግ ድንጋጌ አኳያ ሲመረመር፤ በሥር ፍ/በት የተሰሙት ምሥክሮች ከሰጡት የምሥክርነት ቃል ውስጥ፤ ሟች ተሰብስቡልኝ ብለው ጠርተውን አቶ ወሰን ብርሃኑ ቤት ወሰዱን። ሟች ራሳቸው የጸፉትን የኑዛዜ ሰነድ ራሳቸው ሟቹ አነበቡልን። እኛም የሟቹ ቃል መሆኑን አረጋግጠን፤ ሟቹም እኛም ወዲያውኑ ፈረምን የሚሉት ፍሬ ነገሮች ይገባቸዋል።

ይህ ሰነድ አርእስቱ የኑዛዜ ቃል ይላል።

ኑዛዜው በሙሉ በተናዛዢ በራሳቸው የእጅ ጽሁፍ ተጽፏል። ተናዛዢ በየገጹ ፈርመዋል፤ በኑዛዜውም ላይ በየገጹ ቀን ጽፈውበታል። ይህ በተናዛዢ ጽሑፍ የተደረገው ኑዛዜ በምሥክሮች ከመረጋገጡም በላይ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.884 በተደነገገው ፎርም መሠረት የተሟላ ሆኖ ሣለ የሥር ፍርድ ቤት በፍ/ብ/ሕ/ቁ.884 መሠረት ማጽደቅ ይገባው የነበረውን ኑዛዜ ለጉዳዩ አግባብነት የሌለውን በፍ/ብ/ሕ/ቁ.881-2- አኳያ በመመልከት እንዲፈርስ ውሣኔ መስጠቱና ይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤትም ይህንኑ መቀበሉ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ስለሆነ ይታረምልኝ የሚል ነው። በዚህ ጉዳይ የተናዛዢ

የባለምባራስ ዘገየ ከፍአለ ኑዛዜ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.884 በተደነገገው መሠረት በራሣቸው የእጅ ጽሁፍ የተጻፈ (holographic will) የተባለው ዓይነት ሆኖ ሣለ ፍ/ቤቱ ፎርማሊቲው አልተሟላም በማለት የፍ/ብ/ሕ/ቁ.881 ጠቅሶ ውድቅ ያደረገው በአግባቡ ነው? ወይንስ አይደለም? የሚለው ተገኝቷል።

አመልካች በባለምባራስ ዘገየ ከፍአለ ነሐሴ 30 ቀን 1991 ዓ.ም. የተደረገ ኑዛዜ እንዲፀድቅልኝ እጠይቃለሁ ስትል አቤቱታ ያቀረበች ሲሆን የስር ፍርድ ቤቶች ኑዛዜው ለምስክሮች ተከታታይ የፈረሙ መሆናቸውን ስለማያመለክት በፍ/ብ/ሕ/ቁ.881(2) የተጠቀሰውን መስፈርት አያሟላምና ፈራሽ ነው ሲሉ መወሰናቸውን ከስር ውሳኔ መረዳት ይቻላል።

አመልካች ለዚህ ችሎት በአቀረበችው አቤቱታ ኑዛዜው በፍ/ብ/ሕ/ቁ.881 የተመለከተውን መስፈርት የሚያሟላ ነው ከማለቱ በተጨማሪ ኑዛዜው በተናዛዥ ጽሁፍ የሚደረግ የኑዛዜ ዓይነት ስለሆነ ከፍ/ብ/ሕ/ቁ.884 አግባብ ሊታይልን ይገባል ስትል መከራከሯን ተገንዝበናል።

ይኸ የፍ/ብ/ሕ/ቁ.884 በተናዛዥ ጽሁፍ የሚደረገው የኑዛዜ አይነት በተናዛዥ በእራሱ ሊፃፍ እንደሚገባው፤ ኑዛዜ መሆኑን በግልጽ ማመልከት እንዳለበት፤ ተናዛዥ በየገፁ ፈርሞ ቀን ሊጽፍበት እንደሚገባና እነዚህ መስፈርቶቹ ካልተሟሉ ፈራሽ እንደሚሆን የሚደነግግ ነው።

ሟች ባለምባራስ ዘገየ ከፍአለ ነሐሴ 30 ቀን 1991 ዓ.ም. አድርገውታል የተባለው ኑዛዜ በእጅ የተፃፈ ሲሆን የተፃፈውም በተናዛዥ መሆኑን የሚጠቅስ፤ የኑዛዜ ቃል መሆኑን በግልጽ የሚያመለክት እንዲሁም በየገፁ በተናዛዥ እየተፈረመ ቀንም የተፃፈበት መሆኑን ይህ ችሎት በአመልካች ከቀረበው የኑዛዜ ሰነድ ላይ አረጋግጧል። በእርግጥ ኑዛዜው ከእነዚህ መስፈርቶች በተጨማሪ በእራሱ ምስክሮች ፊት የተደረገ መሆኑንና ምስክሮችም በየገፁ የፈረሙበት መሆኑን ያሳያል። ነገር ግን የዚህ ተጨማሪ ሁኔታ መኖር ኑዛዜውን በግልጽ እንደሚደረግ የኑዛዜ አይነት ሊያስቆጥርውና ከፍ/ብ/ሕ/ቁ.881 አኳያ እንዲታይ ሊያደርገው አይገባም። ኑዛዜው ከፍ/ብ/ሕ/ቁ.

884 አኳያ ሲታይ ደግሞ ከፍ ሲል እንደተመለከተው መስፈርቶቹን በሙሉ ያሟላ መሆኑን ማረጋገጥ ይቻላል።

ስለሆነም የስር ፍርድ ቤቶች የፍ/ብ/ሕ/ቁ.884ን ለውሳኔያቸው መሰረት በማድረግ ፋንታ የፍ/ብ/ሕ/ቁ.881ን አለአግባብ ጠቅሰው ኑዛዜው በምስክሮች ፊት መነበቡን ሰነዱ አያመለክትምና የፍ/ብ/ሕ/ቁ.881ን መስፈርት አያሟላም ሲሉ ፈራሽ እንዲሆን መወሰናቸው ተገቢ አይደለም። ከፍ ሲል እንደተጠቀሰው ኑዛዜው በፍ/ብ/ሕ/ቁ.884 የተመለከተውን መስፈርት የማያሟላ በመሆኑም ኑዛዜው ፈራሽ ነው በሚል የተሰጠው የስር ፍ/ቤቶች ውሳኔ መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት አልተፈፀመበትም ለማለት የሚቻል አልሆነም።

በእነዚህ ምክንያቶች ይኸ ችሎት ሚች ባላምባራስ ዘገየ ከፍአለ ያደረጉት ኑዛዜ ሊፈርስ ይገባዋል በሚል የተሰጠውን የስር ፍ/ቤቶች ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348(1) መሰረት በመሻር ኑዛዜው ሊፀና ይገባል በማለት ወስኗል። ይፃፍ።

መዝገቡ ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

/ባአ

የሰበር መ/ቁ.10830

የካቲት 4/1996 ዓ.ም.

ዳኞች፦ 1. አቶ ከማል በድሪ

2. አቶ ፍስሐ ወርቅነህ

3. አቶ አብዱልቃድር መሐመድ

4. ወ/ሮ ስንዱ ዓለሙ

5. አቶ መስፍን እቁበዮናስ

አመልካች፦ አቶ ዘውዴ ኃ/ጊዮርጊስ - ቀረቡ።

መልስ ሰጭ፦ አቶ ሰለሞን ኃይሌ - ቀረቡ።

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ውሳኔ ሰጥተናል።

ው ሣ ጌ ፣

በዚህ መዝገብ ለቀረበው የሰበር አቤቱታ መነሻ የሆነው የፌ/ከፍ/ቤት በ16/4/95 ዓ.ም. የፍ/መ/ቁ.607/92 በሆነው መዝገብ በሰጠው ውሳኔ ላይ አመልካቹ ቅሬታ በማሳደሩ ነው።

ክርክሩ ሲጀመር የአሁን አመልካች የሥር ሁለተኛ ተጠሪ የአሁን መ/ሰጭ የሥር አመልካች ነበሩ።

የአሁን መ/ሰጭ ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ ላየው ፍ/ቤት ባቀረበው በ20/5/88 ዓ.ም. ተሻሽሎ በተፃፈና በማስረጃ በተደገፈ ማመልከቻ የአሁን አመልካች አያት ከሆኑት ከመምሬ ኃይለማርያም አጉናቸው በውርስ ያገኘውን በወረዳ 1 ቀበሌ 08 የሚገኝ ቤት፣ ንብረትና ቦታ እንደንካፈል በ1962 ዓ.ም. የከፍተኛው ፍ/ቤት ወስኗል። ወራሽነቱ የታወቀው በኑዛዜ ሳይሆን ያለ ጉዛዜ በ1966 ዓ.ም. የከፍተኛው ፍ/ቤት ውሳኔ ከሰጠ በኋላ ሲሆን የንብረቱ መጠን እና ሁኔታ እንዲታወቅና እንዲጣራ የሥር ተጠሪዎችን ብጠይቅ 3ኛዋ ተጠሪ ፈቃደኛ አልሆኑም። ይሁን እንጂ ያለ ኑዛዜ ወራሽ የሆነ ሰው የውርስ አጣሪ ጉባኤ እንዲቋቋምለት ፍ/ቤትን የመጠየቅ መብት

እንዳለው በፍ/ብ/ህ/ቁ.946፣950 እና 951 ስር በተደነገገው መሠረት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ. 18 መሠረት አቤቱታ ማቅረብ ይችላል። ስለሆነም ፍ/ቤቱ የውርስ አጣሪ ይኹምልኝ ሲል አቤቱታ አቀረበ።

ተጠሪዎቹ የቀረበው አቤቱታ ደርሷቸው መልስ እንዲሰጡበት ታዝዞ 1ኛ እና 2ኛ ተጠሪዎች መልስ ያቀረቡ ሲሆን 3ኛ ተጠሪ ግን ክሱ ደርሷት መልስ ይዛ ባለመቅረቧ ጉዳዩ በሌለችበት እንዲታይ ትፅዝዝ ተላልፏል።

አንደኛ ተጠሪ ባቀረበው መልስ መልስ ሰጭ በጠቀሳቸው የፍ/ብ/ህ/ድንጋጌዎች መሠረት የውርስ አጣሪ እንዲሾምለት መጠየቅ አይችልም። የውርስ ንብረት እንዲጣራ ጥያቄ ሳያቀርብና እኔም ፈቃደኛ አለመሆኔን ሳልገልፅለት አቤቱታ ያቀረበ ስለሆነ ይገንም በማስረጃ ያላስረዳ ስለሆነ አቤቱታው የፍ/ብ/ህ/ቁ.950 ከሚደነገገው ውጪ ነው። በመሆኑም ክሱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.273 መሠረት ተሰርዞ የተጉላለሁበት ኪሣራ እንዲከፈለኝ ይወስንልኝ ብሏል።

በሌላ በኩል ደግሞ ሁለተኛ ተጠሪ የአሁኑ አመልካች በሰጠው መልስ መ/ሰጭ የአያታቸው ወራሽ ለመሆናቸው ያቀረቡት ማስረጃ የለም። በመልስ ሰጭ ስም ዘውዴ ኃይለጊዮርጊስ እንጂ ዘውዴ ኃይለማርያም አይደለም። እኔም የመምራ ኃይለማርያም ወይም የአቶ ኃይለጊዮርጊስ ኃይለማርያም ወራሽ ስለመሆኔ የቀረበ ማስረጃ ስለሌለ ልክሰስ አይገባም። መ/ሰጭ ንብረቱን እንድንካፈል በፍ/ቤት ውሣኔ ተሰጥቷል የሚሉ ከሆነ በአፈጻጸም ከመጠየቅ በስተቀር የውርስ አጣሪ ይቋቋም ሊሉ አይችሉም። ይጣራልኝ ሲሉ የጠየቁት ንብረት ቤት፣ ቦታና ተንቀሳቃሽ ንብረት ሲሆን ቤቱና ቦታው በአዋጅ ቁ.47/67 መሠረት በትርፍነት ተወርሷል። በአጠቃላይ ንብረትን በሚመለከት ያነሱት ጥያቄ በፍ/ብ/ህ/ቁ.1000/1/ እና /2/ መሠረት በይርጋ የታገደ ነው ብሏል።

መልስ ሰጭም የመልስ መልሱን በማቅረብ አቤቱታውን አጠናክሮ ተከራክሯል።

ፍ/ቤቱም የመልስ ሰጪው አባት ስም መ/ሰጪው ባቀረበው የመልስ መልስ የተስተካከለ ስለሆነ በዚህ ረገድ የቀረበውን ጥያቄ ውድቅ አድርገናል። ቤቱና ቦታው ከዘር የወረደ እርስት ስለሆነና በይርጋ ስለማይታገድ አጣሪውም የሚያጣራው በመንግሥት ያልተወረሰውን ቤትና ቦታ እንጅ መንግሥት የወረሰውን ስላልሆነ አጣሪ ሊሾም አይገባም

ሲል አመልካች በዚህ ረገድ ያቀረበው ክርክር ተቀባይነት የለውም። መልስ ሰጭና አመልካች ተተኪ ወራሾች ስለመሆናቸው የቀረበ ማስረጃ ስለሚያረጋግጥ የግድ የመምራ ኃይለማርያም አጉናቸው ወራሽ የሆኑበትን ማስረጃ እንዲያቀርቡ የሚገደድበት ምክንያት ካለመኖሩ በዚህ አንፃር የቀረበው ክርክር ውድቅ ነው። የክ/ፍ/ቤት በ22/10/62 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔ የመ/ሰጭ አባት ከእናታቸው የተላለፈላቸው ንብረት ሊካፈሉ መብት አላቸው የሚል እንጂ የተላለፈላቸው ንብረት ተዘርዝሮ ድርሻቸው ታውቆ እንዲሰጣቸው የሚል ባለመሆኑ በአፈጻጸም መጠየቅ ነበረባቸው የሚለው ተቃውሞ ተቀባይነት የሌለው ነው። አመልካችም ንብረቱን ለመካፈል ፈቃደኛ እንዳልነበሩ ተገንዝበናል። በመሆኑም ንብረቱ በውርስ አጣሪ ሊጣራ የሚገባው በመሆኑ መ/ሰጭ የውርስ አጣሪ እንዲሾምላቸው ያቀረቡት አቤቱታ አግባብነት ያለው ነው ሲል ውሣኔ ሰጥቷል።

አመልካችም በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰብቱ መ/ሰጭ የመምራ ኃይለማርያም አጉናቸው ወራሽ በመሆናቸው ማስረጃ ሳያቀርቡና ውርስ አጣሪ ይሾምልኝ ያሉት ውሳኔ በተሰጠበት ጉዳይ ላይ ሆኖ ሣለ አያታችን በግላቸው ያፈሩትን ንብረት ለዘር እንደወረደ እርስት በመቁጠር፤ እርስትም ቢሆን እንኳን አዋጅ ቁ.47/67 ትን በሚፃረር መልኩ በ15 ዓመት ይርጋ አይቋረጥም በማለት የሥር ፍ/ቤት የወሰነው ያላግባብ ነው በሚል የይግባኝ ቅሬታውን በፌ/ክ/ፍ/ቤት ቢያቀርብም ይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት የግራ ቀን ክርክር መርምሮ በሰጠው ውሳኔ ንብረቱ ዘርን ተከትሎ የመጣ ስለሆነ የፍ/ብ/ህ/ቁ. 1000(2) ተፈፃሚነት ስለማይኖረው አመልካች ያነሳው የይርጋ ክርክር ተቀባይነት የለውም። በመ/ቁ.129/59 በውርስ ንብረቱ ላይ የተሰጠው ውሳኔ ንብረቱን የመካፈል መብት እንዳላቸው እንጅ በዝርዝር ድርሻቸውን የሚገልጽ አይደለም። ወራሾች በራሳቸው ክፍፍል ድርሻቸውን ካልያዙ ያለው ንብረት በውርስ አጣሪ በኩል ተጣርቶ ከመከፋፈል የሚከለክልበት ምክንያት አይኖርም። ስለሆነም ፍርድ ያረፈበት ንብረት ስለሆነ ውርስ አጣሪ ሊሾምበት አይችልም የሚለውን የአመልካች ክርክር ውድቅ በማድረግ የሥር ፍ/ቤትን ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ.348(1) መሠረት አጽንኑነቱ ብሏል።

የአሁኑ የሰበር አቤቱታም የቀረበው አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰብቱ ሲሆን የአቤቱታው ፍሬ ነገርም እንደሚከተለው ነው። መ/ሰጭው በአመልካች ላይ ክስ የመሰረተው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ.33(3)(መ) ስር የተደነገገውን ተላልፎ ነው።

ፍ/ቤቱ የአመልካችን አቤቱታ የሚያልፍበት ምክንያት አልነበረም። ካለፈው ደግሞ በተመሳሳይ የውርስ ንብረት ለወራሾቹ እንዲከፋፈሉ የከ/ፍ/ቤት ሰኔ 22 ቀን 1962 ዓ.ም. በፍ/መ/ቁ.129/59 ውሳኔ ከሰጠ በኋላ 28 ዓመት ስለሆነው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ.384 መሠረትም 10 ዓመት ያለፈው በመሆኑ ውሳኔው ሊፈፀም የማይችል ነው። የሥር ፍ/ቤትም መ/ሰጭው የውርስ አጣሪ ይሾምልኝ ሲል ያቀረበውን አቤቱታ በመቀበል የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ህ/ቁ.1000 መሰረትም ሆነ ከላይ በተጠቀሰው የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ድንጋጌ በይርጋ ሊታገድ በሚገባው ጉዳይ ላይ በመሆኑ መሰረታዊ የህግ ስህተት ተፈፅሞበታል። ስለዚህ በሥር ፍርድ ቤት የተፈፀመው መሰረታዊ የህግ ስህተት በሰበር ታይቶ እንዲታረም እንዲሁም ወጪና ኪሣራ መ/ሰጭ እንዲከፍሉኝ ውሳኔ እንዲሰጥልኝ የሚል ነው።

መ/ሰጭም የሰበር አቤቱታው ደርሦት ባቀረበው መልስ አመልካች የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ.33(3)(መ)ን በመጥቀስ ያቀረበውን ተቃውሞ በተመለከተ በመ/ቁ.129/59 በተሰጠው ውሳኔ አመልካቹ በተከሣሽነት ተመዝግቦ ስለሚገኝ ተቀባይነት የለውም። እኔ የምወርሰው አባቴ ከአያቴ የወረሰውን ድርሻ እንጅ የአያቴ ወራሽ ነኝ አላልኩም። ይህንም በመ/ቁ.3511/65 በ1966 ዓ.ም. በከ/ፍ/ቤት ከተሰጠው ውሳኔ መረዳት ይቻላል። በመ/ቁ.129/59 የተሰጠው ውሳኔ ይፈፀምልኝ የሚል ክርክር አላቀረብኩም። ባቀርብም እንኳ አመልካቹ የጠቀሳቸው የህግ ድንጋጌዎች በውርስ ንብረት ላይ ተፈፃሚነት ስለማይኖራቸው የይርጋ ክርክሩ ተቀባይነት የለውም ብሏል።

አመልካችም በ15/8/95 ዓ.ም. የተፃፈ 2 ገጽ የመልስ መልስ አቅርቦ ከመዝገቡ ጋር ተያይዟል።

የግራ ቀ፯ ክርክር በአጭሩ ከላይ የተመለከተው ሲሆን ከተገቢው ሕግ ጋር ተገናዝቦ ተመርምሯል።

በጉዳዩ ሊታይ የሚገባው ነጥብም የስር ፍ/ቤቶች የመልስ ሰጭን ክርክር ተቀብለው የውርስ አጣሪ እንዲሾም መወሰናቸው የሕግ ድጋፍ አለው? ወይስ የለውም? የሚለው ሆኖ ተገኝቷል።

መልስ ሰጭ ለፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በአቀረበው አቤቱታ የጠየቀው የአባቱ የአቶ ኃይሌ ኃይለማርያም አባት የሆኑት የመምራ ኃይለማርያም አጉናቸው የውርስ ንብረት ይጣራ ዘንድ የውርስ አጣሪ እንዲቋቋምለት ነው። በስር ፍ/ቤቶች የተረጋገጠው የጉዳዩ ፍሬ ነገር በመልስ ሰጭ አባት ከሣሽነት በከፍተኛ ፍ/ቤት ተከፍቶ በነበረው የመ/ቁ.129/59 ከሣሹ ኃይሌ ኃ/ማርያም የአባት እና የእናቱን ንብረት ከሌሎች እህትና ወንድሞቹ ጋር እንዲከፋፈል ሰኔ 22 ቀን 1962 ዓ.ም. ተወስኖ እንደነበር ያሳያል። እንዲሁም መልስ ሰጭ የአባቱ የኃይሌ ኃ/ማርያም ወራሽ መሆኑን ጥቅምት 28/1966 ዓ.ም. በተሰጠ ውሳኔ ማረጋገጡ በውሳኔዎቹ ተመልክቷል። አመልካቹ በመዝገብ ቁ.129/59 ሰኔ 22/1962 ዓ.ም. የመምራ ኃ/ማርያም አጉናቸው ወራሾች(ተወላጆች) ንብረታቸውን እንዲከፋፈሉ የተወሰነ መሆኑን በመጥቀስ ጉዳዩ ፍርድ ያረፈበት ነውና አሁን ውርስ አጣሪ ይሾምልኝ ሊባል አይችልም ሲል ያቀረበው ክርክር በስር ፍርድ ቤቶች ውድቅ የተደረገው ፍርዱ ተወላጆቹ ንብረቱን ለመከፋፈል መብት እንዳላቸው ከሚገልጽ ውጭ ዝርዝር ድርሻቸውን የሚያሳይ አይደለም ንብረቱ በውርስ አጣሪ ተጣርቶ የማይከፋፈልበት ምክንያት አይኖርም በሚል ነው።

በመሰረቱ መልስ ሰጭ የአያቱን የመምራ ኃይለማርያም አጉናቸውን ንብረት የሚወርሰው አባቱን ተክቶ እንደሆነ ግልጽ ነው። አባቱ ኃይሌ ኃ/ማርያም የአባቱን ንብረት ከሌሎቹ ወንድምና እህቶቹ ጋር እንዲከፋፈል በመ/ቁ.129/59 ሰኔ 22/1962 ዓ.ም. የተወሰነለት እንደመሆኑ መልስ ሰጭም በአባቱ ምትክ ለተጠቀሰው ውሳኔ ባለመብት መሆኑ አያከራክርም። የአንድ ውሳኔ ባለመብት የሆነ ሰው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕጉ መሰረት ያለው መብት ደግሞ ፍርዱ ከተሰጠበት ቀንና ዓመተ ምህረት ጀምሮ በሚቆጠር የአስር ዓመት ጊዜ ውስጥ እንደፍርዱ እንዲፈፀምለት የመጠየቅ እንደሆነ ከተጠቀሰው ሕግ አንቀጽ 384(ሀ) ላይ መረዳት የሚቻል ነው።

በተያዘው ጉዳይ መልስ ሰጭ በሕግ የተወሰነውን የአስር አመት ጊዜ ጠብቆ ሊደርሰኝ የሚገባው የውርስ ንብረት ይኸ ነው ሲል የአፈፃፀም አቤቱታ አላቀረበም። ውሳኔው የውርሱን ንብረት ወራሾች እንዴት እንደሚከፋፈሉት ያልዘረዘረ ስለሆነ ግልጽነት ይጉድለዋል መባሉ በዚህ ችሎት እምነት ውሳኔውን ውጤት አልባ

የሚያደርገው አይደለም። በይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት ያልተሻረ ወይም ያልተሻሻለ ውሳኔ እንደመሆኑ በአለበት ሁኔታ ሊፈፀም የሚገባው ነው። ይሁን እንጂ መልስ ሰጭው የውሳኔውን አፈፃፀም በመጠየቅ አቤቱታውን በጊዜው በማቅረብ ፋንታ ለዚህ ክርክር መነሻ የሆነውን የውርስ አጣሪ ይሾምልኝ ጥያቄ አቅርቧል። አቤቱታው የቀረበለት የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤትም ጉዳዩን ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.244(2)(ለ) እና 245(2) አኳያ አገናዝቦ ክሱን በመዝጋት ተከራካሪዎቹን ማሰናበት ሲገባው የውርስ አጣሪው እንዲሾም ወስኗል። የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤትም ውሳኔውን በተመሳሳይ ምክንያት አጽንቶታል።

ከፍ ሲል እንደተገለፀው መልስ ሰጭ የውርስ አጣሪ እንዲሾምለት የጠየቀው አስቀድሞ በፍርድ ተወስኖ በአለቀ ጉዳይ ላይ በመሆኑ ክርክሩ ተቀባይነት ሊያገኝ የሚገባው ሆኖ አላገኘውም። ስለሆነም ይህ ችሎት የስር ፍ/ቤቶችን ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348(1) መሰረት በመሻር የውርስ አጣሪው ሊቋቋም አይገባም በማለት ወስኗል። ይፃፍ።

መዝገቡ ይመለስ።

የማይከብብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

/ባአ

- ዳኞች፡ - 1. አቶ ከማል በድሪ
2. አቶ ፍስሐ ወርቅነህ
3. አቶ አብዱልሃድር መሐመድ
4. ወ/ሮ ስንዱ ዓለሙ
5. አቶ መስፍን ዕቁበዮናስ

አመልካች፡ - አቶ ህይወት በፍቃዱ ከጠበቃ አቶ በኃይሉ ነገዖ ጋር ቀረቡ

መለስ ሰጭ፡ - የለውም

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ውሣኔ ሰጥተናል፡፡

ው ሣ ኔ

ይህ መዝገብ ተከፍቶ ለዚህ ችሎት የቀረበው የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በደ/መ/ቁ.1781/94 ላይ በ12/3/95 ዓ.ም በሰጠው ትዕዛዝ አመልካች ቅር በመሰብሰብ የሰበር አቤቱታ ስላቀረበ ነው፡፡

የሥር አመልካችና የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ባቀረቡት ማመልከቻ ሟች እማሆይ ወርቅነሽ ወ/ኪሮስ ማለትም የሥር አንደኛ አመልካች እናት እና የሥር ሁለተኛ አመልካች የነበረው የአሁን አመልካች አያት ባደረጉት ኑዛዜ መሠረት የሟች ወራሾች ነን በማለት በውልና ማስረጃ ምዝገባ ጽ/ቤት በቁ.138/7/83 የተመዘገበ ኑዛዜ ፎቶ ኮፒና የሁለት ምስክሮችን ስም ዝርዝር በማቅረብ ኑዛዜው ፀድቆ ማስረጃ ይሰጠኝ በማለት ጠይቀዋል፡፡

ፍ/ቤቱም ምስክሮች በአቤቱታቸው የገለፁት በሙሉ እውነት እንደሆነ ኑዛዜው በውልና ማስረጃ ምዝገባ ጽ/ቤት በ14/2/93 ዓ.ም የተደረገ መሆኑንና ሟችም ሲናዘዙ አእምሮአቸው ጤነኛ እንደነበረ በመግለጽ ያስረዱትን ከሰማ በኋላ በሰጠው ውሣኔ ሟች

አደረጉት የተባለው ኑዛዜ ግልፅ ኑዛዜ ነው። ግልፅ ኑዛዜ ከሆነ ደግሞ በፍ/ብ/ሀ/ቁ.882 መሠረት ከምስክሮቹ መካከል አንዱ ዳኛ ወይም ውል ለማዋዋል ሥልጣን የተሰጠው ሰው ሆኖ ኑዛዜውም የተደረገው ከእነዚህ አንደኛው ሥራውን በሚያካድበት ክፍል ውስጥ ከሆነ ለኑዛዜው ዋጋ ማግኘት ሁለት ምስክሮች ብቻ በቂ ናቸው። ሟች ተናዘዙ የተባለው ውልና ማስረጃ ምዝገባ ጽ/ቤት ነው። በመሆኑም ከምስክሮቹ መካከል አንዱ ውል የማዋዋል ስልጣን ካለው ሁለት ምስክር በቂ ነው። ይሁን እንጂ በያዝነው ጉዳይ በምስክርነት የፈረሙት ምስክሮች ብዛት ሁለት ሲሆን ሁለቱም ውል የማዋዋልም ሆነ የዳኝነት ስልጣን የላቸውም። በፍ/ብ/ሀ/ቁ.881/3/ መሠረት ተናዘዙና ሁለቱም ምስክሮች በኑዛዜው ላይ ወድያውኑ ፈርማቸውን ወይም ያውራ ጣት ምልክታቸውን ካላደረጉበት በቀር ፈራሽ ነው። ሟች በ14/2/93 አደረጉት በተባለው የኑዛዜ ሰነድ ላይ የሁለት ምስክሮች ፈርማ በቂ የሚሆነው ውል የማዋዋል ስልጣን ያለው ሰው ፈርማውን አስቀምጦ ቢሆን ነበር። በመሆኑም ሟች አደረጉት የተባለው ኑዛዜ ፈራሽ ነው።

በሌላ በኩል አንደኛ አመልካች የሟች ልጅ መሆናቸው በምስክሮች ቃል ስለተረጋገጠ በፍ/ብ/ሀ/ቁ.842 መሠረት የሟች እናታቸው የመጀመሪያ ደረጃ ወራሽ ሲሆኑ የአሁኑ አመልካች ግን እናቱ የስር አንደኛ አመልካች ወ/ሮ ሰፈፍየለሽ ደሣለኝ በህይወት መኖራቸው ስለተረጋገጠና ከእሱ ቀድመው የወራሽነት መብት ስላላቸው ሕጋዊ ወራሽነቱ ይረጋገጥልኝ የሚለውን አቤቱታውን አልተቀበልነውም ብሏል።

የአሁኑ አመልካች በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰኘት በፌ/ክ/ፍ/ቤት ይግባኝ ያለ ሲሆን ፍ/ቤቱ ግን የሥር ፍ/ቤት የሰጠው ውሣኔ ጉድለት የለበትም በማለት አመልካች ያቀረበውን ይግባኝ ውድቅ በማድረግ ትዕዛዝ ሰጥቷል።

የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም አመልካች በዚህ ትዕዛዝ ቅር በመሰኘት ሲሆን የአቤቱታው ፍሬ ነገር የስር ፍ/ቤት ለሰጠው ውሣኔ ምክንያት ያደረገው ውል ለማዋዋል ሥልጣን የተሰጠው ሰው በምስክርነት በኑዛዜው ላይ ፈርማውን አላስቀመጠም የሚለውን ነጥብ ነው። በፍ/ብ/ሀ/ቁ.910 ላይ እንደተመለከተው ሕጉ በኑዛዜ ላይ ጠንካራ ጥበቃ ያደረገው የተናዘዙ ፈቃድ እንዲከበርና ከማናቸውም የተንኮል ሥራ የፀዳ እንዲሆን

ነው። ውል ለማዋዋል ሥልጣን የተሰጠው ሰው ሥራ በሚካሄድበት ክፍል ውስጥ እንዲደረግና ኑዛዜው ዋጋ እንዲኖረው ሁለት ምስክሮች በቂ ናቸው ብሎ ሕጉ የፈቀደው ውል ለማዋዋል ሥልጣን የተሰጠው ባለሥልጣን ተዓማኝነት እንደሚኖረው በመገንዘብ እንደሆነ ይታመናል። በተያዘው ጉዳይም ኑዛዜውን ያስፈጸመው ባለሥልጣን በኑዛዜው ጽሁፍ ላይ በምስክርነት ፈርማው ባይኖርም እንኳ የኑዛዜው ጽሁፍ ሙሉ በሙሉ የተናዛዠን ፈቃድ የሚገልጽ መሆኑ አያጠራጥርም። ነገር ግን የሥር ፍ/ቤት ኑዛዜው በውል አዋዋዩ ዘንድ የተደረገ፣ በፈርማና በማህተም የተረጋገጠ እንደመሆኑ ለኑዛዜው ዋጋ ማግኘት ሁለት ምስክሮች በኑዛዜው ሰነድ ላይ መመልከታቸውና በፈርማም መረጋገጡ በቂ ነው የሚለውን የፍ/ብ/ሀ/ቁ. 882 ድንጋጌ የሥር ፍ/ቤት በአግባቡ ባለመገንዘብ ኑዛዜው በአራት ምስክሮች ካልተረጋገጠ በቀር ፈራሽ ነው ያለው ህጋዊነት የጎደለው ነው። የኑዛዜው ጽሁፍ በውልና ማስረጃ ጽ/ቤት በቁ.138/7/93 ተመዝግቦ የሚገኝና በፍ/ብ/ሀ/ቁ.897 መሠረት የማስረጃ ነቱ ብቃት በሕግ ተቀባይነት ሊያገኝ ሲገባው ኑዛዜው ፈራሽ ነው መባሉና ይህም በፌ/ክ/ፍ/ቤት መፅናቱ በሥር ፍ/ቤቶች የተሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት በመሆኑ በዚህ ችሎት ስህተቱ ታርሞ ውሣኔ ይሰጥልኝ የሚል ነው።

እኛም መዝገቡን መርምረናል። እንደመረመርነውም አመልካች ያቀረበው ኑዛዜ ሁለት ምስክሮች የፈረሙበትና በውልና ማስረጃ ጽ/ቤትም የተመዘገበ ሆኖ እያለ ከምስክሮቹ አንዱ ውል ለማዋዋል ሥልጣን ያለው ካለሆነ ኑዛዜው ተቀባይነት የለውም። መባሉ ተገቢ መሆኑን አለመሆኑ በጭብጥነት ተይዞ ሊጣራ የሚገባው ነጥብ ሆኖ አግኝተነዋል።

በግልፅ የሚደረግ ኑዛዜ ላይ ምስክሮች ከሆኑት አንዱ ዳኛ ወይም ውል ለማዋዋል ስልጣን የተሰጠው አካል ከሆኑና ኑዛዜውም የተደረገው እነዚህ ኃላፊዎች ሥራቸውን በሚያከናውኑት ቦታ ከሆነ ኑዛዜው ዋጋ ያገኝ ዘንድ ሁለት ምስክሮች ብቻ በቂ እንደሚሆኑ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 882 ላይ ተደንግጓል።

በተያዘው ጉዳይ ሟች እማሆይ ወርቅነሽ ወ/ኪሮስ ጥቅምት 14/1993 ዓ.ም ያደረጉት ኑዛዜ በውልና ማስረጃ ምዝገባ ጽ/ቤት ተደርጎ በዋና ክፍል ኃላፊ የተፈረመበት

እና በማሕተምም የተረጋገጠ መሆኑን፣ እንዲሁም ሌሎች ሁለት ምስክሮች ሟች ሲናዘዙ አይተውና ኑዛዜውም ተነባባቸው መፈረማቸውን ጠቅሰው ፊርማቸውን ማኖራቸውን ከጉዳዩ ፍሬ ነገር መረዳት የሚቻል ነው።

እንዲህ ከሆነ ደግሞ የውል ምዝገባ ዋና ክፍል ኃላፊው ስም በኑዛዜው ላይ በእማኝነት የተጠቀሰ ባይሆንም እማኞቹ እንዳደረጉት ሁሉ የኑዛዜውን መፈጸም በፊርማው አረጋግጧልና እንደ ምስክር ጭምር የማይቆጠርበት ምክንያት አይታይም። በዚህ ምክንያት ውል ለማዋዋል ስልጣን የተሰጠው ሰው በምስክርነት ፊርማውን አላስቀመጠምና ኑዛዜው ፈራሽ ሊሆን ይገባዋል በሚል የተሰጠው የስር ፍ/ቤት ውሣኔ ተገቢነት የሌለው ነው።

በሟች እማሆይ ወርቅነሽ ወ/ኪሮስ የተደረገው ኑዛዜ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.882 የተደገፈ በመሆኑም ይህ ችሎት ኑዛዜው ሊፀና ይገባዋል በማለት ወስኗል። በዚህም የስር ፍ/ቤቶችን ውሣኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348/1/ መሠረት ሽርታል። ይጻፍ። መዝገቡ ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

/አ.ገ/

ዳኞች፦ አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ

አቶ ሐጎስ ወልዱ

አቶ ተገኔ ጌታኀህ

አቶ መስፍን እቁበዮናስ

ወ/ት ሒሩት መለሠ

አመልካቾች፦ እነ ወ/ሮ ሉልአደይ ገ/መድኅን /2 ሰዎች/

ተጠሪ፦ አቶ አለማየሁ እሸቲ

ፍ ር ድ

ይህ የሠበር አቤቱታ የቀረበው የሥር ፍ/ቤቶች ሟች አቶ ገዛኸን ጌታቸው ያደረጉት ኑዛዜ በማበቃ አኳኋን ተጠቃሚውን ወይም ጉዳዩን የሚያመለክት በመሆኑ ፈራሽ ነው። ነገር ግን የተጠሪ በቤቱ የመኖር መብት ከኑዛዜው ቃል በመነሣት ተረጋግጧል በማለት የሰጡትን ውሣኔ በመቃወም ነው።

ተጠሪ በፌ/መ/ደረጃ ፍ/ቤት ባቀረቡት አቤቱታ ሟች ወንድማቸው አቶ ገዛኸን ጌታቸው በተውት ኒዛዜ በአዲስ አበባ ከተማ ወረዳ 10 ቀበሌ 01 ክልል በሚገኘው የቤ/ቁ 209 በሆነው መኖሪያ ቤታቸው ውስጥ ካለው ሠርቪስ ቤት አንዱን ክፍል እያደሱ እንዲኖሩ የተናዘዙላቸው በመሆኑ የኑዛዜው ወራሽ መሆናቸው ተረጋግጦ ማስረጃ እንዲሰጣቸው ጠይቀዋል። ፍ/ቤቱም የኑዛዜው ይዘት እርስ በርሱ የሚጋጭና ለአፈፃፀም የሚያስቸግር በመሆኑ ፈራሽ ስለሆነ ተጠሪ የኑዛዜ ወራሽ በመሆናቸው ማስረጃ እንዲሰጣቸው ያቀረቡት ጥያቄ ተቀባይነት የለውም፣ በቤቱ የመኖር መብታቸውን ግን ከኑዛዜው ቃል በመነሣት ፍ/ቤቱ አረጋግጧል በማለት ወስኗል። የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤቱም ይህንኑ ኑዛዜ አጽድቋል።

የአሁኑ የሠበር አቤቱታ የቀረበውም ይህ ውሣኔ የሕግ ስህተት የተፈፀመበት ስለሆነ ሊሻር ይገባዋል በሚል ነው። ይህ ችሎትም ኑዛዜው ፈራሽ ከሆነ በኋላ የተጠሪን በቤቱ የመኖር መብት በመጠበቅ የሠጠውን ውሣኔ ሕጋዊነት ለመመርመር አቤቱታው ለሠበር እንዲቀርብ በማድረግ የግራ ቀኝን የቃል ክርክር ሠምቷል።

ከላይ እንደተመለከተው ተጠሪ በሥር ፍ/ቤት ባቀረቡት አቤቱታ ሟች ወንድማቸው በተውት ኑዛዜ ላይ የሟቹ መኖሪያ ቤት አካል በሆነው ሠርጺስ ቤት ውስጥ ቤቱን እያደሱ እንዲኖሩ ስለተናዘቡላቸው የኑዛዜ ወራሽነታቸው እንዲረጋገጥ አመልክተዋል። ፍ/ቤቶቹም የቀረበላቸውን የኑዛዜ ሰነድ መርምረው የኑዛዜው ቃል ተጠቃሚውን ግልጽ በሆነ ሁኔታ የሚያመለክት እና ኑዛዜው ያረፈበትም ጉዳይ በበቂ ሁኔታ የማያመለክት በመሆኑ፣ በተለይም ደግሞ ከኑዛዜው ቃል ግልጽ አለመሆኑን የተነሳ በኑዛዜው መሠረት መፈፀም የማይችል በመሆኑ ኑዛዜው ፈራሽ እንዲሆን ወስነዋል። ተጠሪ ኑዛዜው ፈራሽ ነው ተብሎ በተሰጠው ውሣኔ ላይ ይግባኝ አቅርበው ውሣኔውን አላሻሩም ወይም አላስለወጡም። ኑዛዜው ፈራሽ መሆኑ ከተወሰነ ደግሞ የኑዛዜ ሠነዱ ዋጋ ወይም ውጤት የለውም ማለት ነው። ዋጋ በሌለው ወይም ውጤት በሌለው የኑዛዜ ሠነድ መሠረት የተገኘውም መብት በተመሳሳይ ዋጋ አይኖረውም። ምክንያቱም ለመብቱ መገኘት መሠረት የሆነው የኑዛዜ ሠነድ ራሱ ውጤት አልባ ሆኗልና ነው። በመሆኑም ፍ/ቤቶቹ ለተጠሪው በቤቱ የመኖር መብት የሰጠው ኑዛዜ ፈራሽ ሆኗል ውጤት የለውም በማለት ከወሰኑ በኋላ በዚህ ፈራሽ በሆነው ኑዛዜ መሠረት የተገኘውን የተጠሪን በቤቱ የመኖር መብት ማረጋገጣቸው እርስ በርሱ የሚቃረን መሆኑን ተረድተዋል። በመሆኑም ሕጋዊ ውጤት በሌለው ሠነድ የተገኘ መብት ሕጋዊ ውጤት እንዲኖረው የተሰጠው ውሣኔ የሕግ ግድፈት ያለበት ነው።

ው ሣ ኔ

1. የፌ/መ/ደረጃ ፍ/ቤት በመ/ቁ 3196/89 በ3/2/93 እንዲሁም የፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ 04129 በ26/11/97 የሰጡት ውሣኔ ተሸሯል።
2. ሟች አቶ ዝዋኸኝ ጌታቸው የተውት ኑዛዜ ፈራሽ በመሆኑ ተጠሪ በሰርጺስ ቤቱ እንዲኖሩ በኑዛዜው የተሰጣቸው መብት ሕጋዊ ውጤት የለውም። በመሆኑም የተጠሪ ክስ ተቀባይነት የለውም።
3. ወጪና ኪሣራ ግራ ቀፋ ይቻላል።

የማይክብብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

የሰበር መ.ቁ. 18767

ሚያዝያ 16 ቀን 1999

ዳኞች፡- መንበረፀሐይ ታደሰ

አሰግድ ጋሻው

መስፍን እቁበዮናስ

ሂሩት መለሠ

ተሻገር ገ/ሥላሴ

አመልካች፡- ወ/ሮ ፋንታዬ ባዩ - ጠበቃ አሳልፈው ገ/መስቀል ጋር ቀረቡ

መልስ ሰጪ፡- 1. አቶ ግዛቸው በቀለ - አልቀረቡም

2. ወ/ሮ ተስፋነሽ በቀለ አልቀረቡም

ፍ ር ድ

በዚህ መዝገብ የሰበር አቤቱታ የቀረበው የአሁን አመልካች ለሥር ፍርድ ቤት ቀርቦ የፀደቀው ኑዛዜን በመቃወም በፍ/ሥ/ሕ/ቁ. 358 ያቀረቡት መቃወሚያ ተቀባይነት በማጣቱ ነው። መቃወሚያው የቀረበለት የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት የአመልካችን ጥያቄ ውድቅ ያደረገው ኑዛዜው የሚመለከተው ቤት ቁ. 198 /ቡራዩ ከተማ የሚገኝ/ ለወ/ሮ ጤናዬ በዳሶ የተሸጠ እና በውሌ መሠረት የተፈፀመ በመሆኑ እንዲሁም አቶ ግዛቸው በቀለ ተቃውሞ የተነሳበትን ውሳኔ መሠረት በማድረግ በወረዳ 8 ቀበሌ 02 የቤት ቁጥሩ 068 የሆነው ቤት በይዞታቸው ስር ያደረጉ በመሆኑ በፍትሐብሔር ሐግ ሥነ ሥርዓት መሠረት ጉዳዩ የቀረበው ውሳኔው ከተፈፀመ በኋላ ነው በማለት ነው። እንደፍርድ ቤቱ አገላለጽ አመልካች የመቃወሚያ ጥያቄያቸው

ማቅረብ የነበረባቸው ውሳኔ ከመፈፀሙ በፊት ሆኖ ያለውሳኔ ተፈጽሞ ካለቀ በኋላ የቀረቡ በመሆናቸው ውድቅ አድርጎባቸዋል።

በዚህ ውሳኔ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ይግባኝ ቢቀርብም ይግባኙ ተቀባይነት ስላላገኘ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 337 መሠረት ተዘግቷል። የሰበር ማመልከቻም የቀረበው በዚሁ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ሲሆን የቅሬታው መሠረታዊ ፍሬ ነገር በኑዛዜ ላይ የቀረበው መቃወሚያ በማስመልከት የሥር ፍ/ቤቱ ለፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 358 የሰጠው ትርጉም የተሳሳተ በመሆኑ ሊለወጥ ይገባል የሚል ነው።

ሁለቱም መልስ ሰጪዎች በተለያዩ ምክንያቶች ቀርበው መልስ አልሰጡም በመሆኑም ይህ ፍ/ቤት የቀረበውን የሰበር ማመልከቻ መሠረት በማድረግ የመጀመሪያ ደረጃና የከፍተኛ የፌዴራል ፍ/ቤቶች የሰጡትን ውሳኔ ተመልክቶ ፍርድ ሰጥቷል።

የፌዴራል የመጀመሪያም እንዳተተው የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 358 ጥያቄ እንዲቀርብ የሚፈቅደው ውሳኔው ከመፈፀሙ በፊት ነው። ሆኖም በዚህ መሠረት የሚቀርብ ጥያቄ በዚህ ድንጋጌ መሠረት ከመታገዱ በፊት የሚፈፀም ውሳኔ መኖር አለመኖሩ መጣራት ነበረበት። ከማህደሩ ለመገንዘብ እንደቻለው የአሁኑ አመልካች የተቃወሙት ፍርድ ቤቱ ቀደም ሲል ሰጥቶ የነበረውን የኑዛዜ ማጽደቅ ትእዛዝ ነው የኑዛዜ ማጽደቅ ተግባር የፍርድ ቤት ትእዛዝ የሚፈልግ መሆን አለመሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ የአሁኑ አመልካች ያቀረቡት ተቃውሞ በኑዛዜው መሠረት የተሰጠው ትእዛዝ እንዲነሳላቸው ነው። ኑዛዜው ይፀናል የሚለው ትእዛዝ በመስረቱ ግራ ቀኝ ተከራክረው በአንዱ ላይ ፍርድና ውሳኔ የሚያስከትል ሳይሆን ኑዛዜ ይፀናል በሚል ትእዛዝ ብቻ የሚጠናቀቅ ነው። ስለዚህ በዚህ መሠረት የሚፈፀም ነገር የለም በኑዛዜው መሠረት የተከናወነ የንብረት ክፍፍልም ካለ በውርስ ሕግ መሠረት የተደረገ ክፍፍል ከሚባል በቀር በፍርድ ቤቱ ውሳኔ መሠረት የተደረገ አፈፃፀም አይደለም። ቤቱ ወደ ሶስተኛ

ወገን መተላለፉም በራሱ ንብረቱን ለማስመለስ ይችል እንደሆነ ወይም እንዳልሆነ ጊላ በክርክር ሂደት ከሚታይ በቀር በተሰጠው ትእዛዝ በ358 መሠረት መቃወሚያ ከማቅረብ የሚያግድ አይደለም፡፡

ከዚህም በተጨማሪ ማንም ሰው በፍርድ ቤት ትእዛዝ የሚገኘውን የወራሽነት ሰርቲፊኬት አስመልክቶ ተቃዋሚ ካለ መቃወሚያውን መቅረብ እንደሚችል የፍትሐብሔር ሕጉ አንቀጽ 998 በግልጽ ሰፍሮ ይገኛል፡፡ ይህ መብት የሥረ ነገር ሕግ ያስቀመጠው መብት ከመሆኑም ባሻገር ሕጉ ያስቀመጠው የይርጋ ጊዜ ከማለፉ በማንኛው ጊዜ ሊነሣ የሚችል ነው፡፡ ንብረቱ ለሌላ ሰው መተላለፉም ሆነ የኑዛዜ ተጠቃሚው ንብረቱን በእጅ ማድረጉ ተቃውሞው እንዳይቀረብ የሚያደርጉ ምክንያቶች አይደሉም፡፡

በመሆኑም የፌዴራል መጀመሪያ ፍ/ቤት የአመልካችን መቃወሚያ ውድቅ የደረገው ያለበቂ ምክንያት ነው፡፡ በመሆኑም ሊሻር ይገባዋል፡፡

ው ሣ ኔ

1/ የፌዴራሉ መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ጥቅምት 13/1993 ዓ.ም በፍ/ብ/መ/ቁ.

311/87 የሰጠው ትእዛዝ ተሽሯል፡፡

2/ የፌዴራል የመጀመሪያ ፍ/ቤት የአመልካችን ተቃውሞ ተቀብሎ የመሰለውን

ውሣኔ እንዲሰጥ ጉዳዩ ለፌዴራል መጀመሪያ እንዲመለስ ታዟል፡፡

3/ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ወጪና ኪሳራ ይቻሉ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ተ.ወ

የሰበር መ/ቁ 21112

ሰኔ 19 ቀን 1999 ዓ.ም.

- ዳኞች:-
1. አቶ መንበረበረሐይ ታደሰ
 2. አቶ አብዱልሃድር መሐመድ
 3. አቶ አሰግድ ጋሻው
 4. ወ/ት ሂሩት መለሠ
 5. አቶ ተሻገር ገ/ሥላሴ

አመልካች:- ደምሴ ፊላ

መልስ ሰጪ:- እነ ወ/ሮ ወሶሬ አስለጠ /3 ሰዎች/

መዝገቡ ተመርምሮ የሚከተለው ውሣኔ ተሰጥቷል፡፡

ው ሣ ኔ

ለዚህ ችሎት ሐምሌ 05 ቀን 1997 ዓ.ም. በተፃፈ ማመልከቻ የቀረበው የሰበር አቤቱታ ለመልስ ሰጭ ደርሶ መጋቢት 08 ቀን 1998 ዓ.ም. በዋለው ችሎት የግራ ቀኙን ተከራካሪ ወገኖች የቃል ክርክር ችሎቱ አድምጧል፡፡

የግራ ቀኙን ክርክር አቤቱታው ከቀረበበት ውሣኔ መደምደሚያና ለዚህም መሠረት ከሆነው የሕግ ትንታኔ አንፃር ተመርምሮ ውሣኔው ጉድለት ያለበት ሆኖ ስላልተገኘ በበደ/ብ/ብ/ክ/መ/ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት በመዝገብ ቁጥር 9085 በግንቦት 23 ቀን 1997 ዓ.ም. የተሰጠው ውሣኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ 348/1/ መሠረት ፀንቷል፡፡ ይፃፍ ግራ ቀኙ ኪሣራቸውን ለየራቸው ይቻሉ መዝገቡ ተዘግቷል ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት፡፡

ነ/ዓ

የሰበር መ.ቁ. 20727

ሐምሌ 17 ቀን 1999 ዓ.ም

ዳኞች፡- አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ

.. አሰግድ ጋሻው

ወ/ሪት ሂሩት መለሰ

አቶ ተሻገር ገ/ሥላሴ

.. ብርሃኑ አመነው

አመልካች፡- አቶ ገረመውሸዋ አጥሌ ቀረቡ

መልስ ሰጭ፡- የኢት/ያ ንግድ ባንክ ነገረፈጅ ወ/ሮ ታሪኳ ላዕክ ቀረቡ

መዝገቡን መርምረን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

የሰበር አቤቱታው የቀረበው የፌ.ከፍተኛው ፍ/ቤት በሰጠው ውሣኔ ላይ ነው፡፡

አመልካች በመጀመሪያው ደረጃ ፍ/ቤት ሟች ልጄ ከዚህ ዓለም በሞት ተለይቷል እኔም አባቱ በመሆኔ የወራሽነት ማስረጃ አግኝቻለሁ በዚህ የወራሽነት ማስረጃ መሠረት በመልስ ሰጭ በኢት/ያ ንግድ ባንክ በሟች ልጄ ስም በተከፈተው የሂሣብ ቁጥር የሚገኘው ገንዘብ ወጭ ሆኖ እንዲከፈለኝ ብጠይቅ መልስ ሰጭ ከልማዳዊ አሠራሩ አፈንግጦ ክፍያ ከልክሎኛል ስለሆነም ክፍያ ይፈቀድልኝ ዘንድ ትእዛዝ ይሰጥልኝ የሚል አቤቱታ አቅርበዋል፡፡

የአሁን መልስ ሰጭም ለክሱ መልስ ሰጥቷል ፍ/ቤቱም የግራ ቀኙን ጉዳይ ተመልክቶ ከሣሽ የአሁን አመልካች ለክሣቸው ማስረጃ አድርገው ያቀረቡት በሥ/ፋ/መ/ቁ. 1102/93 በሰኔ 18 ቀን 1993 ዓ.ም በፍ/ቤት የተሰጠውን የወራሽነት ማስረጃ ነው፡፡ ይህ ማስረጃ አመልካች የሟች የአቶ ዓለምን ግዛው ገረመው ወራሽ

መሆናቸውን የሚያሳይ እንጂ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 947 እና ተከታዮቹ መሠረት የውርስ ሀብት ተጣርቶ የወራሽ ድርሻ ተለይቶ የተሰጠ ማረጋገጫ አይደለም በመሆኑም በዚህ የወራሽነት ማስረጃ ብቻ ክፍያ እንዲፈፀም ለመጠየቅ የማይችሉ በመሆኑ ክሱ ውድቅ ነው በማለት ብይን ሰጥቷል።

የይግባኝ አቤቱታ የቀረበለት የፌ.ከፍተኛው ፍ/ቤትም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ.ቁ. 337 መሠረት መዝገቡን ዘግቶታል። የሰበር አቤቱታውም የቀረበውም፡

- በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 947 መሠረት ወራሹ እራሱ አጣሪ መሆኑን
- ባንክ እኔን ለመሞገት አይችልም፤ ጉደዩ አይመለከተውም።
- ጥርጣሬ ካለውም ጣልቃ ማስገባት የሚችል መሆኑ ከግምት ውስጥ ላይገባ የተሰጠው ብይን ሕጋዊ መሠረት የለውም ይታረምልኝ በማለት ነው። መልስ ሰጭም በበኩሉ የሚች ንብረት እስካልተከፋፈለ ድረስ የተለዩና የማይከፋፈል ሆኖ የሚቆይ ስለሆነ።
- የውርስ ሀብቱም በፍ/ብ/ሕ/ቁ.946 እና ተከታይ ድንጋጌዎች መጣራት ያለበት በመሆኑ ፡
- የወራሽነት የምስክር ወረቀት ማግኘት ብቻ ሳይሆን ሌሎች ወራሾች ክሱ ማጣራት እንደሚገባ የውርስን አከፋፈል ሁኔታ ማሳወቅ ስለሚገባ ይህ ሁሉ ተጣርቶ የወራሽ ድርሻ በፍ/ቤት ሊወሰን ይገባል እንዲሁም በንግድ ሕግ ቁጥር 896 እንደተመለከተው ባንክ ክፍያ የመፈፀም ግዴታ ያለበት ለአስቀማጩ፤ ለወኪሉ ወይም መብት ላገኙ ሰዎች ብቻ በመሆኑ በጉዳዩ ላይ አይመለከተውም መባሌ አግባብነት የለውም በማለት ተከራክሯል።

የግራ ቀኙ ክርክር ከላይ የተመለከተው ሲሆን እኛም ጉዳዩን ተመልክተናል።

በወራሽነት አቋም ንብረት ወይም ገንዘብ የሚጠይቅ ወገን ወራሽ መሆኑን የሚያመለክት ማስረጃ ማግኘት ብቻ ሳይሆን የውርሱንም ድርሻ ልክ የያዘ ማስረጃ ማግኘት እንደሚገባው እና ፍ/ቤትም ገንዘብ ጠያቂው የወራሽነት ሰርቲፍኬት በሚሰጥበት ጊዜ ወራሽነቱ እና የሚወረሰውን ሀብት ዓይነትና ክርክር በመጠን በመለየትና ከውርሱም የወራሾች ድርሻ ምን ያህል እንደሆነ ለይቶ ይህንኑ ሁሉ ካረጋገጠ በኋላ ማስረጃውን መስጠት እንዳለበት በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 996 ተደንግጓል።

አመልካች ያቀረቡት ማስረጃ ከላይ የተመለከተውን ሂደት ተከትሎ ሕጉ በሚያዘው መሠረት በእርግጥም ብቸኛ ወራሽ እራሳቸው ብቻ ስለመሆናቸው ተጣርቶ እና የውርስ ድርሻቸውም ልክ ምን ያህል እንደሆነ ተለይቶ የተሰጠ መሆኑን አያመለክትም።

መልስ ሰጭም የሚከራከረው በወራሽነት ማስረጃው ብቻ ክፍያ ብራጽም ከክፍያ በኋላ ሕጋዊ ወራሽ ሊመጣ እና የክፍያ ጥያቄ ሊያቀርብ በሕጋዊ የወራሽነት የመስክር ወረቀት መሠረት የተደረገ ክፍያ በመሆኑ ኃላፊነት ሊያስከትልብኝ ይገባል የሚለውን መሠረት አድርጎ በመሆኑ ክርክሩ ተገቢ እና ተቀባይነት ያለው ነው።

ሆኖም በዚህ ጉዳይ አመልካች የወራሽነት ማስረጃ ያገኙት በ1993 ዓ.ም ነው ከዚያም በኋላ እኔም ልወርስ ይገባል በማለት የቀረበ ወገን የለም የቀረበው ማስረጃም የውርስ ሀብቱ ተጣርቶ የውርስ ድርሻቸውን አለማመልከቱ እንጂ አባት በመሆናቸው ምክንያት ወራሽ መሆናቸውን የሚያረጋግጥ ነው ይህም ማስረጃ በማናቸውም ምክንያት ቢሆን ውድቅ አልተደረገም። ስለሆነም ምንም እንኳን በባንኩ ለተቀመጠው ገንዘብ ሙሉ ተጠቃሚ መሆናቸውን ባያስረዳም በማስረጃው መሠረት በአባትነታቸው ማግኘት የሚገባቸውን ልክ የማግኘት መብት የሚሰጣቸው ስለሆነ በሟች ስም በባንክ ተቀምጦ ከሚገኘው ገንዘብ ግማሹ ሊከፈላቸው ይገባል ብለናል።

ው ሣ ኔ

1. በሚች ዓለምን ግዛው ገረመው ስም በመልስ ሰጭ /በኢት/ያ ንግድ ባንክ ተቀምጦ ከሚገኘው ገንዘብ ግማሹ ለአመልካች ለአቶ ገረመውሸዋ አጥሎ ወጭ ሆኖ ይከፈል ብለናል።
2. በመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በኮ/መ/ቁ. 41033 ሐምሌ 09 ቀን 1996 ዓ.ም በፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 33399 ግንቦት 05 ቀን 1997 ዓ.ም እንደቅደም ተከተሉ የተሰጠው ብይን እና ትእዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ቁ. 346/1/ መሠረት ተሸሯል።

የማይነበብ የአምስት ደኞች ፊርማ አለበት

ተ.ወ

ዳኞች፡- አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ

አቶ ሐጎስ ወልዱ

አቶ ዳኚ መላኩ

ወ/ሮ ደስታ ገብሩ

ወ/ት ሂሩት መለሰ

አመልካች፡- አቶ ጉዲሴ ፈይሣ- ቀረቡ

መልስ ሰጭ፡- 1ኛ- ወ/ሮ ጉዲሴ ታደሰ- ቀረቡ

2ኛ- ወ/ሮ አየለች ታደሰ -አልቀረቡም

በዚህ መዝገብ የቀረበውን ጉዳይ መርምረን ቀጥሎ ያለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

በዚህ መዝገብ የቀረበልን ጉዳይ በፍትሐብሔር ሕግ ቁ.1000 የሠፈረውን የይርጋ አተረጓጎም የሚመለከት ነው፡፡ ለሰበር አቤቱታው መነሻ የሆነው የአሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት በዚሁ የሕግ አንቀጽ የሰፈረው የይርጋ ደንብ ተፈጻሚ የሚሆነው በወራሾች መካከል በሚደረግ ክርክር ሳይሆን ወራሽ በሆነና ወራሽ ባልሆነ ሰው መካከል የውርስን ንብረት የሚመለከት ክርክር ሲቀርብ ነው በማለት የሥር ፍርድ ቤቶች በመልስ ሰጪዎች የቀረበው ክስ በይርጋ ይታገዳል ሲሉ የሰጡትን ውሳኔ በመሻሩ ነው፡፡ ተያይዘው ከቀረቡት የውሳኔ ግልባጮች ለመገንዘብ እንደተቻለው የአሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት የቀረበው የውርስ ሙግት በ1974 ዓ.ም የሞቱትን የአቶ ታደሰ ነገዎንና በ1978 ዓ.ም የሞቱትን የባሌቤታቸው የወ/ሮ ጌጤ ፈይሣን ንብረት ክፍፍል የሚመለከት መሆኑን፤ አመልካችም ሆነ መልስ ሰጪዎች

በተለያዩ ምክንያቶች የሚሆኑ የወራሽነት መብት ያላቸው መሆኑን አረጋግጦአል።
አመልካችና መ/ሰጪ በ1978 የሞቱት የወ/ሮ ጌጤ ፈይሳል ልጆች ሲሆኑ መልስ ሰጪ
ደግሞ የአቶ ታደሰ ነገሥት ልጅ መሆንዋም ከመዝገቡ ለመረዳት ችለናል። ለዚህ ጉዳይ
መነሻ የሆነው ክስ ለ _____ ወረዳ ፍ/ቤት የቀረበው ለያዝነው ጉዳይ
መነሻ የሆነውና በሥር ፍርድ ቤቶች የተረጋገጠው ፍሬነገር ከላይ የተገለፀውን
የሚመስል ሲሆን ይህ ችሎት የሚመለከተው የሕግ ነጥብ የኦሮሚያ ሰበር ችሎት
የፍትሐብሔር ሕግ ቁ.1000 ያስቀመጠው የይርጋ ገደብ በወራሾች መካከል ለሚነሳ
ክርክር አግባብነት የለውም በማለት የሰጠውን ውሳኔ አግባብነት ነው።

የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000/1/ አንድ የውርስ ሀብት ይገባኛል የሚል ከሣሽ
መብቱንና የውርስ ንብረቶች በተከሰሰው ሰው መያዛቸውን ካወቀ ሶስት ዓመት ካለፈ
በኋላ የወራሽነት ጥያቄ ሊቀርብ እንደማይችል ሲደነግግ የዚህ አንቀጽ ንዑስ ቁ.2
ደግሞ የዚህ ዓይነት ክስ ሚቹ ከሞተበት ወይም ከሣሹ በመብቱ ለመስራት ከቻለበት
ቀን አንስቶ በአሥራ አምስት ዓመት ውስጥ ካልቀረበ ተቀባይነት እንደማይኖረው
ይገልጻል። በመሆኑም በዚህ አንቀጽ ያለው የይርጋ ጊዜ በመሰረቱ የሶስት ዓመት
ሲሆን ይህንንም የይርጋ ጊዜ ከሣሹ ሊጠቀምበት የሚችለው 15 ዓመት እስካላለፈው
ጊዜ ድረስ ነው። በመሆኑም በዚህ ህግ የሚታየው የ15 ዓመት የጊዜ ገደብ የፍጹም
ይርጋ ወሰን እንጂ የመደበኛ ይርጋ ጊዜ መቁጠሪያ አይደለም። በመሆኑም ጥያቄው
የቀረበለት ፍ/ቤት የይርጋ ጊዜ ማለፍ አለማለፉን ማረጋገጥ የሚኖርበት በቁጥር
1000/1/ መሠረት ክሱ በ3 ዓመት ውስጥ መቅረብ አለመቅረቡን በማረጋገጥ እንጂ
በ1000/2/ የሰፈረውን የ15 ዓመት ጊዜ በመመልከት መሆን አይኖርበትም።

አሁን በቀረበልን ጉዳይ ላይ የተሰማው ዋናው የህግ ነጥብ ይኸው የሶስት
ዓመት የይርጋ ገደብ ተፈጻሚ የሚሆነው አንድ ሰው ወራሽ ያልሆነን ሰው ሲክስ ነው

ወይስ በወራሾችም ጭምር ተፈጻሚነት አለው? የሚለው ነው። የኦሮሚያ ሰበር ችሎት ለሰጠው ውሳኔ መነሻ ያደረገው በፍ/ብ/ሕ/ቁ.999 የሰፈረውን አጠቃላይ ድንጋጌ በመሆኑ የውሳኔውን ትክክለኛነት ለመመዘን የዚህን ህግ ይዘትና አጠቃላይ እንደምታ መመርመር ያስፈልጋል። ይህ አንቀጽ

“ አንድ ሰው ዋጋ ያለው የወራሽነት ማስረጃ ሳይኖረው ውርሱን ወይም

ከውርሱ አንዱን ክፍል በእጁ ያደረገ እንደሆነ እውነተኛ ወራሽ ወራሽነቱ

እንዲታወቅለትና የተወሰዱበት የውርስ ንብረቶች እንዲመለሱለት በዚህ

ሰው ላይ የወራሽነት ጥያቄ ክስ ሊያቀርብ ይችላል” በማለት ይደነግጋል።

የዚህ አንቀጽ የእንግሊዝኛው ትርጉም

Where a person without a valid title has taken possession of the succession or of a partion there of the true heir may institute an action of petitio haerediatatis against such person to have his statues of heir acknowledged and obtain the restitution of the property of the inheritance.

በማለት ይደነግጋል። የአማርኛውም ሆነ የዚሁ አንቀጽ የእንግሊዝኛ ትርጉም የተጠቀሰው የይርጋ ደንብ በወራሾች መካከል በሚነሣ ክርክር ተፈጻሚ እንደማይሆን የሚገልጽ ክፍል የለውም። ይልቁንም አንቀጹ ከሚገኝበት ክፍል እንዲሁም ከአጠቃላይ የውርስ ሕግ መሠረት ሃሳብ ጋር ተያይዞ ሲመዘን በወራሾች መካከል በሚነሣ ክርክር ብቻ ተፈጻሚ እንደሚሆን መገንዘብ ይቻላል።

በመሠረቱ አንድ ወራሽ የውርሱን ሀብት በያዘ በማንኛውም ሰው ክስ ሊያቀርብ የይርጋ ጊዜው የሚወሰነው ለክሱ ምክንያት የሆነው የህግ ግኑኝነት ነው። ወራሾች የሚያገኙዋቸው አብዛኞቹ መብቶቹ ከወራሽ የሚተላለፉ በመሆናቸው በነዚህ መብቶች አፈጻጸም የሚነሣ የይርጋም ይሁን የሌላ ህግ አፈጻጸም በአውራሹ ላይ ሊፈፀም

የሚችለውን ያህል ይሆናል። በመሆኑም ከውል የመነጨ መብት ለማስፈፀም የሚንቀሳቀስ ወራሽ የውል የይርጋ ሕጎች በአውራሹ ላይ ተፈጻሚ የሚሆኑትን ያህል በወራሹም ላይ ተፈጻሚ ይሆናል። አለአግባብ ንብረት ይዟል የሚባል ሰውም ካለ የንብረት ህግ ወይም ሌላ አግባብነት ያላቸውና በአውራሹ ላይ ተፈጻሚ ይሆናሉ። በመሆኑም አንድ ወራሽ ከውርሱ ጋር ምንም ግንኙነት በሌለው ሌላ ሰው ላይ የውርስ ሀብት ለማስመለስም ይሁን ከውል ጋር የተያያዘ ጥያቄ ለማቅረብ ክስ የመሰረተ እንደሆነ የይርጋ ጊዜ የሚሰላው አውራሹ ክስ ቢያቀርብ ኖሮ ለይርጋው ስሌት መሠረት ሊሆን ይችላል በነበረ ሕግ እንጂ በውርስ ሕግ መሠረት አይደም በመሆኑም ፍ/ብ/ሕ/ቁ.1000/1/ የሰፈረው የ3 ዓመት የጊዜ ገደብ አንድ ወራሽ በወራሹነት ሳይሆን በሌላም ምክንያት ንብረት በያዘ ሰው ላይ የሚቀርብን ንብረት የማስመለስ ክስ የሚመለከት አይደለም። ወራሽ ባልሆነ ሰው ላይ የሚቀርበው ንብረት የማስመለስ ክስ የሚታየው አግባብነት ባለው ሌላ የይርጋ ሕግ እንጂ በዚህ አንቀጽ መሠረት አይደለም። በመሆኑም የኦሮሚያ ጠቀላይ ፍ/ቤት የፍ/ብ/ሕ/ቁ.1000/1/ ተፈጻሚ የሚሆነው ወራሽ በሆኑና የወራሹነት መብት በሌላቸው ሰዎች መካከል በሚደረግ ክርክር ነው በማለት የሰጠው ውሳኔ ትክክለኛውን የሕግ ትርጉም የተከተለ አይደለም።

የኦሮሚያ ጠቀላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት ይህን ትርጉም የሰጠው በቁ1000/1/ የሚገኘውን ”ዋጋ ያለው የወራሹነት ማስረጃ ሳይኖረው” የሚለውን ሐረግ በመመልከት ነው። ሆኖም ዋጋ ያለው የወራሹነት ማስረጃ የሌለው ማለት ጭራሽ ወራሽ ያልሆነ ሰው ማለት እንዳልሆነ ከአንቀጹ መላው ይዘትና ከዚያ በፊትና በኋላ ከተዘረዘሩት ድንጋጌዎች መረዳት ይቻላል።

ከህጉ አደረጃጀት /በተለይም ከ996-1002/ ለመገንዘብ እንደሚቻለው በአንቀጽ 999 የሚቀርበው የወራሹነት ጥያቄ በአንቀጽ 996 እና በተከታዮቹ ቁጥሮች ከተገለፀው

የወራሽነት የምስክር ወረቀት ጋር የተያያዘ ነው። አንቀጽ 996 ማንኛውም ወራሽ ነኝ የሚል ሰው የወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰጠው ፍርድ ቤቶችን መጠየቅ እንሚችል ሲገልጽ ይኸው የምስክር ወረቀት በሌላ ወራሽ ነኝ በሚል ሰው የወራሽነት ጥያቄ /Petitio hearditatis/ ሲቀርብ ሊሰረዝ እንደሚችል አንቀጽ 998/1/ ይገልጻል።

ቀደም ብሎ የወራሽነት ምስክር ወረቀት የወሰደ ሰው ወረቀቱ እስከተሰረዘ ድረስ ወራሽ ነው ተብሎ ቢገመትም በወራሽነት ደረጃ ወይም በሌላ በማንኛውም ምክንያት የተሻለ የመውረስ መብት ያለው ሲቀርብ በአንጻራዊነት ዋጋ ያለው የወራሽነት መብት ሊኖረው አይችልም። የወራሽነት ጥያቄ /petitio hearditatis/ የተሻለ መብት ባለው ሰው ሲቀርብ ቀደም ብሎ የወራሽነት የምስክር ወረቀት የወሰደውና በዚህም ምክንያት ወራሽ ተብሎ የተገመተው ሰው የወሰደውን ንብረት ሁሉ እንዲመልስ የህጉ አንቀጽ 1001 ያስገድደዋል። በመሆኑም በፍትብሐብሔር ሕጉ አንቀጽ 999 እና 1000 ተደንግጎ የሚገኘው ስርዓት /የወራሽነት ጥያቄ/ አንድ ሰው ቀደም ሲል የወራሽነት ምስክር ወረቀት ያለተገቢ ምክንያት የወሰደና ንብረት የያዘ ሰው ያን የያዘውን ምስክር ወረቀትና ንብረት እንዲመልስ የሚደረግበት ሥርዓት ነው። አንድ የሞተ ሰው ወደ ታች የሚቆጠር ተወላጅ እያለው የሚቸ ወላጅ ቀድሞ የወራሽነት የምስክር ወረቀት በማግኘት የውርሱን ንብረት በሙሉ ወይም በክፍል የያዘ ከሆነ የሚቸ ወደታች የሚቆጠር ተወላጅ የወራሽነት ጥያቄ /petitio hearditatis/ በማቅረብ እንደነገሩ ሁኔታ የወራሽነት የምስክር ወረቀት በክፍል ወይም በሙሉ እንዲሰረዝ ሊጠየቅና የወሰደው የውርስ ሀብትም እንደዚሁ በክፍል ወይም በሙሉ እንዲመለስለት ሊጠይቅ የሚያስችለው ይኸው ሕግ ነው። በዚህ ዓይነት ሁኔታ ቀድሞ ሙሉ የወራሽነት የምስክር ወረቀት ወስዶ የነበረው ወራሽ ጎላ ከመጣው እውነተኛው ወራሽ ጋር በአንጻራዊነት ሲታይ “ዋጋ ያለው የወራሽነት ማስረጃ” አይኖረውም፤ ቀድሞ የምስክር ወረቀት የወሰደ

ቢሆንም ይኸው ማስረጃ እንዲሰረዝ ጥያቄ ቀርቦበት በሙሉ ወይም በከፊል ሲሰረዝ የተሰረዘውን ያህል “ዋጋ ያለው ማስረጃ” መሆኑ ይቀራል። /ብቸኛ ወራሽ ነኝ በማለት የወራሽነት የምስክር ወረቀት የወሰደ ሰው በተመሳሳይ ደረጃ ላይ ያለ ሌላ ወራሽ የወራሽነት ጥያቄ የቀረበበት እንደሆነ ማስረጃው የሚሰረዘው በከፊል ነው/ በመሆኑም በፍትሐብሔር ሕጉ ቁ.999 “ዋጋ ያለው የወራሽነት ማስረጃ ሳይኖረው” የሚለው አባባል የሚያመለክተው ክስ የቀረበበት ወገን ወራሽ አለመሆኑን ነው በማለት የተሰጠው ሕግ ትርጉም የህጉን ግልጽ ቃልና መንፈስ የተከተለ አይደለም። ይልቁንም ከላይ እንደተገለፀው ይኸው የህግ ድንጋጌ ከሌሎች ድንጋጌዎች ጋር በአንድነት ሲታይ ቀደም ሲል የማይገባውን ሀብት ወራሽ ነኝ በማለት በከፊል ወይም በሙሉ በእጁ ያደረገን ሰው የሚመለከት ነው። እንደሚታወቀው የህግ ድንጋጌ ለትርጉም አሻሚ ሆኖ ሲገኝ የሚመረጠው አካሄድ የህጉን ዓላማና መንፈስ የተከተለው የሕግ ትርጉም እንጂ አንዱን ሀረግ ለብቻ በመውሰድ የሚሰጠው የህግ ትርጉም አይደለም። ስለሆነም በዚህ ረገድ በአሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት የተሰጠው የህግ ትርጉም ይህ ችሎት በሰጠው የህግ ትርጉም መተካት ይኖርበታል። መግቢያው ላይ እንደገለፀው ከስር ፍርድ ቤት ክስ የቀረበው በ1992 ዓ.ም ሲሆን ክሱ በቅደም ተከተል በ1974 እና 1978 የሞቱትን የአቶ ታደሰ ነገደንና የወ/ሮ ጌጤ ፈይሣን ውርስ የሚመለከት ነው አቶ ታደሰ ነገደ ከሞቱበት ክስ እስከ ቀረበበት ቀን ድረስ ያለው ጊዜ ሲሰላ ከ15 ዓመት በላይ በመሆኑ በህጉ ቁጥር 1000/2/ መሠረት ይርጋ ጊዜው አልፏል። ወ/ሮ ጌጤ ከሞቱ 15 ዓመት ያልሞላቸው ቢሆንም መልስ ሰጪዎች የሚጠይቁት ንብረት በአመልካቾች መያዙን ባወቁ ከሶስት አመት በላይ እንደሆነው በመዝገቡ ከሰፈረው ፍሬ ነገር ስለተገነዘቡን የሳቸውም ውርስ በሚመለከት መልስ ሰጪዎች በአመልካቾች ላይ ክስ የማቅረቢያ ጊዜ አልፎባቸዋል።

ው ሣ ኔ

1. የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት በ.መ.ቁ00480 በግንቦት 16 ቀን 96 ዓ.ም የሰጠው ፍርድና ውሣኔ ተሸሯል።
2. መልስ ሰጪዎች ያቀረቡት ክስ በይርጋ የታገደ በመሆኑ /የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000/1/ ክስን ይህ ፍርድ ቤት ሰርዞታል።

የማይነበብ የአራት ዳኞች ፊርማ አለበት

የሐሳብ ልዩነት

ሥሜ በተራ ቁጥር 4 የተመዘገበው ዳኛ አበላጫው ድምጽ ከሰጠው ውሣኔ እንደሚከተለው በሀሣብ ተለይቻለሁ።

የኦሮሚያ ብ/ክ/መንግሥት ጠቅላይ ፍ/ቤት በዚህ ጉዳይ የቀረበለትን ክርክር መረምሮ በፍ/ህግ ቁጥር 1000 ላይ የተቀመጠው የይርጋ ጊዜ የሚመለከተው በሁለት የወራሽነት ማስረጃ ባላቸው ተከራካሪ ወገኖች የሚነሳውን ክርክር ሳይሆን የወራሽነት ማስረጃ ባላቸውና በሌላቸው ተከራካሪ ወገኖች መካከል የሚነሳውን የይርጋ ክርክር የሚያስተናግድ ነው ሲል የሥር ፍ/ቤቶች ክስ በይርጋ ይታገዳል በማለት የሰጡትን ውሣኔ ሽሮታል።

በእኔ እምነት የኦሮሚያ ጠ/ፍ/ቤት ለፍ/ህግ ቁጥር 1000 የሰጠው ትርጉም የፍ/ብ/ሕጉ በመርህ ደረጃ በአንቀጽ 999 ያስቀመጠውን የተከተለ ስለሆነ ትክክል ነው።

ምክንያቱም በፍ/ብሔር ሕግ ቁጥር 1000 የተቀመጡትን የይርጋ ድንጋጌዎች ለመተርጎም ወይም ተፈጻሚ ለማድረግ በፍ/ብሔር ሕግ ቁጥር 999 ከተቀመጠው የሕጉ መርህ ጋር አገናዝበን ማየት ይኖርብናል።

ይኸውም የፍ/ሕ/ቁጥር 999 አንድ ሰው ዋጋ ያለው የወራሽነት ማስረጃ ሳይኖረው ውርሱን ወይም ከውርሱ አንዱን ክፍል በእጁ ያደረገ እንደሆነ ዕውነተኛው ወራሽ ወራሽነቱ እንዲታወቅለትና የተወሰዱበት የውርስ ንብረቶች እንዲመለሱለት የውርስ ሀብቱን በያዘው ሰው ላይ የወራሽነት ጥያቄ ክሥ ሊያቀርብ እንደሚችል ይደነገጋል።

በዚህ የሕግ አንቀጽ ላይ የውርሱን ሀብት የያዘው የወራሽነት ማስረጃ የሌለው ሰው ሲሆን፤ ንብረቶቹ እንዲመለሱለት የወራሽነት ጥያቄ ክስ አቅራቢው ደግሞ እውነተኛው ወራሽ መሆኑን ሕጉ በግልጽ አስቀምጦታል።

እነዚህ ከሣሽና ተከሣሾች በሕጉም ሆነ በኦሮሚያ ጠ/ፍ/ቤት ውሣኔ እንደሰፈረው አንዱ ዕውነተኛ ወራሽ ሌላው የወራሽነት ማስረጃ የሌለው እንጂ ሁለቱም ዕውነተኛ ወራሾች ወይም የወራሽነት ማስረጃ ያላቸው ተከራካሪዎች አይደሉም።

በመሆኑም በፍ/ሕ/ቁ.999 የተመለከተው ዕውነተኛ ወራሽ የወራሽነት ማስረጃ በሌለው ሰው ላይ ክስ ማቅረብ የሚችለው በፍ/ሕጉ በቁጥር 1000 በተመለከተው የጊዘ ገደብ ውስጥ ነው ተብሎ ሕጉ ሊተረጎም የሚገባው ሲሆን፤ እውነተኛ ወራሾች ተከራካሪ በሆኑባቸው ጉዳይዎች ግን በፍ/ሕግ ቁጥር 1000 የተመለከተው የይርጋ ጊዜ የሚመለከታቸው አይደሉም መባሉ ተገቢ ነው።

ስለሆነም በእኔ እምነት የኦሮሚያ ጠ/ፍ/ቤት በዚህ ረገድ የሰጠው ውሣኔ ሕግን መሠረት ያደረገ ነው ተብሎ ሊፀና ይገባዋል በማለት በሀሳብ ተለይቻለሁ።

የዳኛ ፊርማ፡- ደስታ ገብሩ

ወ.ፈ.

ዳኞች፡- ፍስሐ ወርቅነህ

ዓብዱልቃድር መሐመድ

ተገኔ ጌታነህ

ደስታ ገብሩ

አሰግድ ጋሻው

አመልካች፡- ወ/ሪት ሠሎሜ ደምሰው ጠበቃው ቀረበ

ተጠሪዎች፡- 1. ወ/ት አበባ ደምሰው

2. ወ/ሪት ነገደፀሐይ ደምሰው

3. ወ/ሮ እጅጋየሁ ደምሰው

4. አቶ ልዑልሰገድ ደምሰው

ጠበቃቸው ቀርቧል።

ው ሣ ኔ

ለዚህ የሰበር አቤቱታ መነሻ የሆነው ጉዳይ የተጀመረው በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ነው።

በፌ/መ/ደረጃ ፍ/ቤት የአሁን አመልካች ወላጅ አባቱ አቶ ደምሰው በየነ ነሐሴ 21/1987 ባደረጉት ኑዛዜ ተጠቃሚ ስላደረጉኝ የኑዛዜ ወራሽነቴን እንዲሁም ያለኑዛዜ ወራሽነቴ ተረጋግጦ ማስረጃ ይሰጠኝ በማለት ታመለክታለች።

የአሁን ተጠሪዎችም በተቀዋሚነት ቀርበው ሟች አቶ ደምሰው በየነ አደረጉት የተባለው ኑዛዜ በየገፁ አልተፈረመበትም በአራት ምሥክሮች ፊት ያልተደረገና ኑዛዜውም በተናዛ ንብረት ባልሆነው ቤት ላይ የተደረገ ስለሆነ ፈራሽ ነው በማለት ተከራክረዋል።

በሌላ በኩል አመልካቾቹ የተጠቀሰው ኑዛዜ ፈራሽ ይሁን በማለት በመ/ቁጥር 523/92 አቤቱታ በማቅረባቸው የአሁን አመልካች ደግሞ በተቀዋሚነት ቀርባ ኑዛዜው ሊፈርስ አይገባም በማለት የተከራከረች በመሆኑ የሥር ፍ/ቤት ሁለቱንም መዛግብት አጣምሮ ከመረመረ በኋላ የአሁን አመልካች በፍ/ሕ/ቁጥር 842/1/ መሠረት የሟች አባቷ

የአቶ ደምሰው በየነ ሕጋዊ ወራሽ ናት ፤ ኑዛዜው ፈራሽ ነው ? አይደለም? የሚለውን ጭብጥ በተመለከተ ኑዛዜው የተደረገው በተናዛዢ ጽሁፍ መሆኑንና ኑዛዜውም በምስክሮች ፊት መደረጉን ስለሚያመለክት ኑዛዜው በፍ/ሕ/ቁጥር 880 እንደተመለከተው ግልጽ ኑዛዜ ነው። ነገር ግን ከአራት ምስክሮች ውስጥ በኑዛዜው ላይ ፈርማቸውን ያኖሩት ሁለት ምስክሮች ብቻ ስለሆኑ በወ/ሕግ ቁጥር 881/2/ እንደተመለከተው በአራት ምስክሮች ኑዛዜው መደረጉና ለአራቱም ምስክሮች የተነበበላቸው መሆኑን ስለማያስረዳ ኑዛዜው ፈራሽ ነው ፤ ኑዛዜው ሕጉ የሚያዘውን ፎርማሊቲ ባለሟሟላቱ ፈራሽ ነው ስለተባለ ተጠሪዎች ያቀረቡትን ሁለተኛ የመቃወሚያ ነጥብ መመርመር አያስፈልግም በማለት በሥ/ፋ/መ/ቁ.42/92 በ28.6.93 በዋለው ችሎት ውሣኔ ሰጥቷል።

የአሁን አመልካችም በዚህ ውሣኔ ቅር ተሠኝታ ይግባኝ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በማቅረቧ የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በኮ/ቁ/3550 ታህሣሥ 9/1996 ዓ.ም በዋለው ችሎት ሟች ነሐሴ 21/1987 ያደረጉት ኑዛዜ በእራሳቸው ጽሁፍ የተፃፈ ስለመሆኑ በመልስ ሰጭዎች በኩል የታመነ ነው ኑዛዜውም ይህንኑ ስለሚያመለክት ኑዛዜው በተናዛዢ ጽሁፍ የሚደረግ ኑዛዜ ነው በኑዛዜው ላይ እማኞች እንዲኖሩ መደረጉ ኑዛዜውን የግድ በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ አያስፈልገውም ኑዛዜው በተናዛዢ የእጅ ጽሁፍ የሚደረግ ኑዛዜ ሊያሟላ የሚገባውን ፎርማሊቲ ያሟላ ነው በማለት የፌ/መ/ደረጃ ፍ/ቤትን ውሣኔ በከፊል በመሻር አመልካቿ የአቶ ደምሰው በየነ የኑዛዜ ወራሽ ናት በማለት ውሣኔ ሰጥቷል።

የአሁን ተጠሪዎችም በበኩላቸው በዚህ ውሣኔ ቅር ተሰኝተው ለፌ/ጠቅላይ ፍ/ቤት የይግባኝ ቅሬታ በማቅረባቸው ፍ/ቤቱ ኑዛዜው ግልጽ ኑዛዜ ነው ፤ በፍ/ሕ/ቁጥር 881 የተመለከተውን ፎርማሊቲ አያሟላምና ፈራሽ ነው በማለት የፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤትን ውሣኔ በመሻር የፌ/መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤትን ውሣኔ አጽንቶታል።

ይህ የሠበር አቤቱታም የቀረበው የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ሥህተት አለበት በማለት ሲሆን አመልካች በጠበቃዋ አማካይነት ነሐሴ 5/1996 ዓ.ም ጽፋ ያቀረበችው አቤቱታ ፍሬ ቃል ኑዛዜው በተናዛዢ ጽሁፍ በሚደረግ ኑዛዜ ዓይነት መሆኑን ተናዛዢ በኑዛዜያቸው ውስጥ በግልጽ በገዛ ብዕራ ጽፌ የኑዛዜ ቃል አድርጌአለሁ በማለት

ገልፀዋል፣ ተጠሪዎች የአባታችን ጽሑፍ አይደለም ወይም ኑዛዜው በተናዛዥ ጽሑፍ የሚደረገውን ፎርማሊቲ አያሟላም አላሉም ፣ በኑዛዜው ላይ እማኞች ፈርመው መገባታቸው ኑዛዜውን ፈራሽ አያደርገውም፡፡

በተናዛዥ የሚደረግ ኑዛዜ በግልጽ ለሚደረግ ኑዛዜ የሚለየው በምስክርነት መኖርና አለመኖር ብቻ ሳይሆን የኑዛዜ ዓይነት የራሱ መለያ ማለትም በየወረቀቶቹ ላይ የተናዛዥ ፊርማ፣ ቀን መኖርና የመሳሰሉት ስላሉት የእማኞች ፊርማ እስካለ የግድ ግልጽ ኑዛዜ ይሆናል የሚለው ሉጂካል አይደለም ፣ በሌላ በኩል የኑዛዜውን ዓይነት የመምረጥ መብትም የተናዛዥ ስለሆነ የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ኑዛዜው ግልጽ ኑዛዜ ነው በማለት የሰጠው ትርጉም ሕግን መሠረት ያላደረገ ነውን ውሳኔው መሠረታዊ የሕግ ሥህተት ስላለበት ተሸሮ የፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤት ውሳኔ እንዲፀና ተጠሪዎችም ወጭዬን ይተኩልኝ የሚል ነው፡፡

የማመልከቻው ኮፒ ለተጠሪዎች ደርሷቸው ታህሣሥ 8/1997 በተፃፈ መልስ የአመልካች አቤቱታ በየጊዜው የሚቀያየር ነው ፣ ጭብጡ ኑዛዜው ግልጽ ኑዛዜ ነው ? ወይስ በእጅ ጽሑፍ የተሠጠ ኑዛዜ ? የሚል ሆኖ አመልካች በየትኛው አቋም ላይ እንደሚከራከሩ እስከአሁን ስላልተለየ ይህ ባልተለየበት ሁኔታ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለ ለማለት አይቻልም ኑዛዜው በፍ/ሕ.ቁጥር 881(1-3) መሠረት ግልጽ ኑዛዜ መሆኑን ራሱ ያስረዳ ነገር ግን ሕጉ የሚጠይቀውን ፎርማሊቲ ስለማያሟላ መፍረስ አለበት - ኑዛዜው በተናዛ፣ ጽሑፍ ተዘጋጅቶ በምስክር ፊት ከተደረገ ኑዛዜው ግልጽ ኑዛዜ መሆኑን ሕጉ በማያሻማ ሁኔታ ያመለክታል፡፡ ኑዛዜው በሁለት እማኞች ፊት መፈፀሙን ተናዛዥ ያልጠቀሷቸው ሌሎች ሁለት ሠዎች በሰነዱ ላይ ፈርመው የተገኙ ቢሆንም እነዚህ ሠዎች ለምን ? የት ? መቼ? እንደፈረሙ አልተገለፀም፡፡ ይህም በሕጉ የተጠየቀው ፎርማሊቲ እንደተሟላ ለማስመሰል የቀረበ ነው በተጨማሪ ኑዛዜው በሌላ ሰው ሀብት ላይ የተደረገ ነው ፤ ከሕጋዊ ጋብቻ የተገኘ ልጆችን ያለአግባብ የመውረስ መብታቸውን የነፈገ ኑዛዜው ብለን ተከራክረናል፡፡ ይሁንና የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤትን የፌ/መ/ደረጃ ፍ/ቤቶች ኑዛዜው ግልጽ ኑዛዜ ነው ፎርማሊቲውን ስለማያሟላ ፈራሽ ነው በማለት የሠጡት ውሳኔ የሚነቀፍ ስላልሆነ ሊፀና ይገባዋል ፣ ከዚህ በተጨማሪ በሥር ፍ/ቤት ያነሣናቸው ማለትም

ኑዛዜው ያለአግባብ ከውርስ ነቅሎናል ፣ እንዲሁም ሌሎች ኑዛዜውን ፈራሽ የሚያደርጉ ነጥቦቻችን ታይተው ውሣኔ ይሰጥልን በማለት የተከራከሩ ሲሆን ፤ አመልካችም ታህሣሥ 28/97 ጽፋ ያቀረባቸው የመልስ መልስ አቤቱታዋን የሚያጠናክር በመሆኑ በድጋሚ መመዝገብ አላስፈለገም፡፡

በዚህ መዝገብ የቀረበው ክርክር ከፍ ብሎ በዝርዝር እንደተመለከተው ሲሆን በኛ በኩል የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤትና የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ሟች አቶ ደምሠው በየነ ነሐሴ 21/1997 አደረጉት የተባለው ኑዛዜ ግልጽ ኑዛዜ ሆኖ ሕጉ የሚጠይቀውን ፎርማሊቲ አይሟላምና ፈራሽ ነው በማለት የሰጡት ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ? የለበትም? የፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤት ኑዛዜው በተናዛዢ ጽሁፍ የሚደረግ ኑዛዜ ነው በማለት የሰጠውን ውሣኔ የፌ/ጠ/ፍ/ቤት መሻሩ በአግባቡ ነው ? አይደለም ? ተጠሪዎች ኑዛዜው ከውርስ ነቅሎናል ተናዛዢ የራሱ ባልሆነ ንብረት ላይ ተናዚል ብለን ያቀረብነው መቃወሚያ ይታያልን በማለት ያቀረቡት ክርክር ተቀባይነት ያለው ስለመሆን አለመሆኑ ከግራ ቀ፣ ክርክርና አግባብ ካላቸው ሕጎች ጋር በማገናዘብ መርምረናል፡፡

የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤትና የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤቶች ሟች አቶ ደምሠው በየነ ነሐሴ 21/87 ያደረጉት ኑዛዜ ፈራሽ ነው ለማለት የሰጡት ምክንያት ምንም እንኳን ሟች እየፃፉ ኑዛዜ ማድረጋቸው ቢገለጽም በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ በተናዛዢ ወይም በሌላ ሰው ሊፃፍ እንደሚችል የፍ/ሕግ ቁጥር 882 የሚደነግግ በመሆኑ ፤

በተናዛዢ ጽሁፍ የሚደረግ ኑዛዜ እና በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ ዋና መለያቸው በምስክሮች ፊት ኑዛዜ ማድረግና አለማድረግ ስለሆነ ፤ ግልጽ ኑዛዜ ግልጽ የሚባለውም በምስክሮች ፊት ስለሚደረግ በመሆኑ ፤ክርክር የተነሳበት ኑዛዜም በምስክሮች ፊት የተደረገ ስለሆነ ኑዛዜው ግልጽ ኑዛዜ ነው ፡፡

ሆኖም በፍ/ሕግ ቁጥር 881 እንደተገለፀው በአራት ምስክሮች ፊት ተነበበ ወዲያውኑ የተፈረመበት መሆኑን ኑዛዜው ስለማያስረዳ ፎርማሊቲውን አያሟላም ፤ ኑዛዜው በሁለት ምስክሮች ፊት የተፈረመ ከሆነም ከምስክሮቹ አንዱ ዳኛ ወይም

ኑዛዜውን የሚያስፈጽመው ሥልጣን የተሰጣቸው አግባብ ያለው ባለሥልጣን መሆን እንዳለበት በፍ/ሕግ ቁጥር 882 የተደነገገ ሲሆን በዚህ መሠረት የተደረገ ኑዛዜ አይደለምና ፈራሽ ነው በማለት ነው።

በመሠረቱ ሟች አቶ ደምሰው በየነ ነሐሴ 21/1997 ያደረጉት ኑዛዜ እራሳቸው እየፃፉ ኑዛዜ ማድረጋቸው አልተካደም በፍ/ሕግ ቁጥር 884 በተናዛዢ ጽሑፍ የሚደረግ ኑዛዜ በተናዛዢ ሙሉ ለሙሉ መፃፍ እንዳለበት ፣ ኑዛዜ መሆኑ በግልጽ መመልከት ያለበት መሆኑ፣ እና ኑዛዜ የተደረገባቸው ወረቀቶች እያንዳንዳቸው ተናዛዢ ሊፈርምባቸው እንደሚገባ ፤ ነገር ግን እነዚህ ፎርማሊቲዎች ካልተሟሉ ኑዛዜው ፈራሽ እንደሚሆን በግልጽ ይደነግጋል።

ይሁንና በተናዛዢ ጽሑፍ በሚደረግ ኑዛዜ ላይ ሕጉ የሚጠይቀው ፎርማሊቲ ከተሟላ በኋላ ሌላ ተጨማሪ ነገር ተደርጎበት ቢገኝ ማለትም ኑዛዜው በምሥክሮች ፊት ተደርጎ ምሥክሮች ፈርመውበት ቢገኝ ኑዛዜው ፈራሽ ይሆናል ወይም በግልጽ እንደተደረገ ኑዛዜ ይቆጠራል አይልም ከዚህም በላይ ደግሞ በተናዛዢ ጽሑፍ የሚደረግ ኑዛዜ ምሥክሮች በሌሉበት ተናዛዢ ለብቻው ኑዛዜ እንዲያደርግ ሕግ ግዴታ አልጣለበትም። ተናዛዢ በሕጉ የተመለከተውን ድንጋጌ እስካልተቃረነ ድረስ በፍ/ሕግ ቁጥር 857/1/ እንደተመለከተው ኑዛዜ የሟቹ ጥብቅ የሆነ ሥራ በመሆኑ የፈለገውን የኑዛዜም ዓይነት መርጦ መናዘዝ መብቱ ነው። በዚህ መዝገብ አከራካሪ የሆነው አቶ ደምሰው በየነ ነሐሴ 21/1987 ዓ.ም ያደረጉት ኑዛዜ በፍ/ሕግ ቁጥር 884 በተናዛዢ ጽሑፍ የሚደረግ ኑዛዜን ፎርም ማሟላቱ እስካላከራከረ ድረስ ሕጋዊ ነው የማይባልበት አንዳችም ምክንያት የለም።

እዚህ ላይ የአሁን ተጠሪዎች በሥር ፍ/ቤት የኑዛዜውን ፎርም አስመልክተን ካነሥነው መቃወሚያ በተጨማሪ ኑዛዜው ከውርስ ነቅሎናል ፣ ኑዛዜ የተደረገው በሌላ ሰው ሀብት ላይ ነው ብለን ስለተከራከርን ይህም አብሮ ይታያልን ለሚሉት ፣ ኑዛዜው ከውርስ ነቅሎናል ብለው በፌ/መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ስለመከራከራቸው የሥር መዝገቡ ግልባጭ ስለማያስረዳ በዚህ ደረጃ አዲስ ክርክር ለማቅረብ አይችሉም ፤ ኑዛዜ የተደረገው በሌላ ሰው ሀብት ላይ ነው ለሚሉትም የፌ/መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ይህን መቃወሚያ መመርመር

አያስፈልገኝም ብሎ ኑዛዜው ፈራሽ ነው ሲል የወሰነ ቢሆንም የአሁን አመልካች ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ይግባኝ ባቀረበች ጊዜ የሥነ ሥርዓት ሕጉን ተከትለው መስቀለኛ ይግባኝ በማቅረብ ውሣኔው እንዲታረምላቸው ሊጠይቁ ሲገባ ይህን መብታቸውን አልፈው አመልካቿ ባቀረበችው የሰበር አቤቱታ የነርሱም ቅሬታ አብሮ እንዲታይ ያቀረቡትን ጥያቄ የምንቀበለው አይደለም፡፡

ስለሆነም የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤትም ሆነ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት አቶ ደምሰው በየነ ነሐሴ 21/1987 ያደረጉት ኑዛዜ በተናዛዣ ጽሑፍ የሚደረግ ኑዛዜ ሆኖ ሕጉ የሚጠይቀውን ፎርማሊቲ አሟልቶ እያለ ነገር ግን ምሥክሮቹ በኑዛዜው ላይ ፊርማ ማድረጋቸው መሆኒት በማድረግ ብቻ ኑዛዜው ግልጽ ኑዛዜ ሆኖ ሕጉ የሚጠይቀውን ፎርም አላሟላምና ፈራሽ ነው በማለት የሰጡት የውሣኔ ክፍል መሆኒታዊ የሕግ ሥህተት ስላለበት ውሣኔዎቹን ሽረን አመልካቿ የሟች የአቶ ደምሰው በየነ የኑዛዜ ወራሽ ናት በማለት የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት የሰጠውን ውሣኔ አጽኑተናል፡፡

ግራ ቀ፯ ወጭና ኪሣራ ይቻቻሉ፡፡

መዝገቡ ተዘግቷል ለመ/ቤት ይመለስ፡፡

ት እ ዛ ዝ ፣

የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ኑዛዜው ፈራሽ ነው በማለት የሰጠው የውሣኔ ክፍል ብቻ መሻሩ እንዲታወቅ የዚህ ውሣኔ ግልባጭ ይደረሰው፡፡

የማይክብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት፡፡

ተ.ወ

የሰበር መ/ቁ. 25692

ግንቦት 7 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡- ዓብዱልቃድር መሐመድ

መስፍን ዕቁበዮናስ

መድህን ኪሮስ

ዓለ. መሐመድ

ሱለጣን አባተማም

አመልካች፡- አቶ አለልኝ የኔሠው ቀረቡ

ተጠሪዎች፡- 1. ወ/ሮ እናትነሽ አሣዩ አልቀረቡም

2. አቶ ብርሃኔ አሣዩ አልቀረቡም

መዝገቡ የቀረበው ለምርመራ ነበር መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

መዝገቡ የቀረበው አመልካች የደቡብ ብሔር ብሔሮች ሕዝቦች ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 8516 ሚያዝያ 11 ቀን 1998 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ ስህተት ያለበት ስለሆነ በሰበር ታይቶ ይታረምልኝ በማለት አመልካች በመጠየቃቸው ነው፡፡

የክርክሩ መነሻ አመልካች ከወ/ሮ ሙሉ አሣዩ ጋር በጋብቻ ሲኖሩ የወለዷት ልጅ ወ/ት ይታይሽ አለልኝ በሞት የተለየች መሆኑን ገልፀው ሚች ወ/ሪት ይታይሽ ከሚች እናቷ ከወ/ሮ ሙሉ አሣዩ ባደረጉት ኑዛዜ መሠረት ከአክስቷ ወ/ሮ እናትነሽ አሣዩ ጋር በጋራ እንድትጠቀምበት በኑዛዜ የሰጣት የመኖሪያ ቤት እና ጠጅ ቤት ያለ በመሆኑ

የሚች ወራሽ በመሆኑ እንዲካፈል ትእዛዝ ይሰጥልኝ በማለት ለሾካ ዞን ያያስ ወረዳ ፍርድ ቤት አመልክተዋል።

አንደኛ ተጠሪ በበኩላቸው የመኖሪያ ቤቱንና የጠጅ ቤቱን ለእህታችን ለወ/ሮ መሉ አሣዩ በስጦታ የሰጣት ወንድማችን ሁለተኛው ተጠሪ በመሆኑ ይኸም ከእናት ወገን የተገኘ የማይንቀሳቀሥ ንብረት ስለሆነ የሚች አባት ለሆነው አመልካች ሊተላለፍ እንደማይገባ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 849 ስለሚደነግግ ጥያቄው ተገቢ አይደለም በማለት የተከራከሩ ሲሆን ሁለተኛው ተጠሪ በበኩሉ ንብረቷ ለአንደኛ ተጠሪ ቢሰጥ እንደማይቃወም በመግለጽ ተከራክሯል። ጉዳዩን ያየው የወረዳው ፍርድ ቤት ሚች ይታይሽ አለልኝ ከእናቷ የወረሰችው ቤትና ጠጅ ቤት ከእናቷ ወገን በስጦታ የተገኘ በመሆኑ፣ በአባት ወገን ወራሽ ሆኖ ለቀረበው ለአባቷ ማለትም ለአመልካቹ ሊሰጥ አይችልም በማለት ጥያቄውን ውድቅ አድርጎበታል። አመልካች በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰኘት ይግባኙን ለሾካ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረበ ሲሆን የሾካ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤትም የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ፣ የወረዳውን ፍርድ ቤት ውሣኔ በመሻር አመልካች ንብረቷን የመውረስ መብት አለው በማለት ህዳር 28 ቀን 1997 ዓ.ም ውሣኔ ሰጥቷል። ተጠሪዎች በዚህ ውሣኔ ቅር ይግባኝ ለደቡብ ብሔር ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ክልላዊ መንግሥት ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርበው ይግባኝ ሰሚ ችሎት ይግባኙን በፍታብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 337 ሠርዘታል።

ተጠሪዎች ይህ ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት በማለት ለደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ቅሬታ አቅርበው ሰበር ሰሚ ችሎቱም ክርክሩን ከሰማ በኋላ የአመልካች አውራሽ የሆነችው ሚች ይታይሽ አለልኝ ቤቱንና ጠጅ ቤቱን ያገኘው በውረስ ከእናቷ ቢሆንም እናቷ ደግሞ በስጦታ ያገኘችው በመሆኑ፣ አመልካች ከእናት ወገን የመጣ የማይንቀሳቀሥ ንብረት እንዳይወርስ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር

849 ስለሚከለክል የከፍተኛው ፍርድ ቤት እና የጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የሰጡት ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ነው በማለት ሽርታል።

አመልካች የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ ስህተት ያለበት ነው በማለት ያመለከቱ ሲሆን ተጠሪዎች በቪዲዮ ኮንፍረስ ቀርበው የቃል ክርክር በማድረግ የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ ስህተት የለበትም በማለት ተከራክረዋል። ይህ ችሎትም የደቡብ ክፍል ለፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 849 የተሰጠው ትርጉም ተገቢ ነው ወይስ አይደለም የሚለውን ጭብጥ እና ከዚህ በተጨማሪ አመልካች የሚችል ልጁን፤ ይታይሽ አለልኝ ንብረት መውረስ ይችላል ወይስ አይችልም? የሚለውንና የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1849 ድንጋጌ የተፈፃሚነት ወሰን በምን መልኩ መታየት አለበት የሚለውን ጭብጥ መርምሯል።

የመጀመሪያውን ነጥብ በተመለከተ በአገራችን የውርስ ሕግ መሠረት የሚችል ውርስ ሙሉ በሙሉ በነብዛ መሆኑ በሙሉ ያለነብዛ ወይም በክፍል በነብዛና በክፍል ያለነብዛ ሊፈፀም የሚችል መሆኑ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 829 ተደንግጓል። በያዝነው ጉዳይ የአመልካች ልጅ የሆነችው ሚች ይታይሽ አለልኝ በሕግ የሚፀና ኑብዛ ያልተወች በመሆኑ የሚችል አለልኝ ይታይሽ ውርስ የሚፈፀመው የፍትሐብሔር ሕግ ያለነብዛ የሞተ ሰው ውርስ ለማስፈፀም በደነገጋቸው ድንጋጌዎች መሠረት ነው።

አንድ ሰው በሕግ የሚፀና ኑብዛ ካልተወ በመጀመሪያ ወራሽነት የሚጠሩት ልጆቹ ናቸው። ሚች ይታይሽ አለልኝ ልጅ ወይም ሌሎች ተወላጆች የሏትም። ስለሆነም በሁለተኛ ደረጃ በወራሽነት የሚጠሩት እናት አባቷ እንደሆኑ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 843 ይደነግጋል። አመልካች የሚችል አባት በመሆኑ በወራሽነት የቀረበች ሲሆን የሚችል እናት የሚችል ውርስ ሲከፈት በሕይወት ያልነበረች በመሆኑ ሚችን የመውረስ መብት

የላትም። ከዚህ በተጨማሪ የሚች ይታይሽ አለልኝ እናት ከእሷ ሌላ ልጅ ወይም ሌሎች ተወላጆች ቢኖሯት ኖሮ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 844 ንዑስ አንቀጽ 2 መሠረት የእናቷ ተተኪዎች ከአመልካች ጋር በሚች ይታይሽ አለልኝ ውርስ ተካፋይ ይሆኑ ነበር። የሚች ይታይሽ አለልኝ እናት ግን ከእሷ ውጭ ሌላ ልጅም ሆነ ተወላጅ እንደሌላት በግራ ቀኙ መካከል ከተደረገው ክርክር ለመረዳት ይቻላል።

በመሆኑም ሚች በሁለተኛ ደረጃ በወራሽነት ከተጠሩት አባትና እናቷ መካከል አባቷ በወራሽነት ሲቀርብ እናቷ ወይም እናቷን ተክተው በውርሱ ሊካፈሉ የሚችሉ ወራሾች የሏትም። የዚህ ዓይነት ሁኔታ ሲፈጠር የውርስ ሕጎችን በእናት ወገን ያሉ ሶስተኛ ደረጃ ወራሾች ወይም የእነርሱ ተተኪዎች በወራሽነት እንዲቀርቡ የሚፈቅድ አይደለም። ይህንንም የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 844 ንዑስ አንቀጽ 3 ከእነዚህ መስመሮች በአንዱ መስመር ያለው ወራሽ ቢታጣ ውርሱ በሙሉ በሌላ መስመር ላለው ወራሽ ይሰጣል በማለት በግልጽ ይደነግጋል። ስለሆነም በሁለተኛ ደረጃ ወራሽነት ከተጠሩት የሚች ይታይሽ አለልኝ እናትና አባት መስመር፣ እናቷ ወይም እናቷን ተክተው ሊወርሱ የሚችሉ ተተኪ ወራሾች የሌሉ፣ በመሆኑ የሚች ውርስ ሙሉ በሙሉ ለሚች አባት ማለትም ለአመልካቹ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 844 ንዑስ አንቀጽ 3 መሠረት መሰጠት ይኖርበታል።

ሁለተኛውን ነጥብ በተመለከተ የእናትን ለእናት ወገን የአባትን ለአባት ወገን የሚለው የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 849 ደንብ የተፈጻሚነት ወሰን እና ይህ ደንብ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 844 ንዑስ አንቀጽ 3፣ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 846 እና ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 848 ድንጋጌዎች ጋር የሚኖረውን ግንኙነት ስንመለከት የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 849 ድንጋጌዎች በመጥቀስ ከእናት ወይም ከአባት ወገን የመጣ የማይንቀሳቀስ ንብረት በሙሉ ባለቤትነት ከሌላው ወገን ለመጣ ወራሽ

ሊተላለፍልን አይገባም የሚለውን መከራከሪያ ማቅረብ የሚችሉት ማናቸውም የሚች
ዘመድ የሆነ ሰው ሳይሆን፤ ሚችን ለመውረስ በሕግ መብት ያለው ሰው ነው።
ይህንንም የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 851 በአባት መስመር ወገን ወይም በእናት
መስመር ወገን ወራሾች ከሌሉ ከዚህ በላይ በተፃፉት በሁለቱ ቁጥሮች ማለትም
የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 849 እና የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 850 ድንጋጌዎች
ተፈፃሚነት የላቸውም በማለት ይደነግጋል። ስለሆነም በያዝነው ጉዳይ ተጠሪዎች የሚች
ይታይሽ አለልኝ የሥጋ ዘመዶች ማለት አክስትና አጎት ናቸው እንጂ የሚች ወራሾች
አይደሉም። በሚች ውርስ እናቷ በወራሽነት ተጠርታ በሕይወት የሌለች ወይም
በተተኪነት የሚወርስ ተወላጆች የሌሏት በመሆኑ ሚች ይታይሽ አለልኝ በሁለተኛ ደረጃ
ወራሽነት ቀርቦ በውርስ የሚካፈል ከእናቷ መስመር ወራሽ የላትም። ይኸም በመሆኑ
አባቷ ማለትም አመልካቹ የሚች ንብረት ወራሽ እንደሚሆን ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር
844 ንዑስ አንቀጽ 3 እና የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 851 ድንጋጌዎች ለመረዳት
ይቻላል። ከዚህ በተጨማሪ የእናትን ለእናት ወገን የአባትን ለአባት ወገን የሚለው
ደንብ፤ የውርስ ንብረት በሚከፈልበት ጊዜ ተግባራዊ የሚሆን እንጂ፤ በሕግ ወራሽ
ያልሆኑ ሰዎች በሚች ውርስ ቀርበው ተካፋይ እንዲሆኑ የሚያደርግ እንዳልሆነ ከላይ
የተገለፁትን ድንጋጌዎች ብቻ ሳይሆኑ፤ ከፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1088 ከተደነገጉት
የውርስ ንብረት ክፍያና የድልድል ደንቦች ለመረዳት ይቻላል።

በመሆኑም አመልካች የሚች ይታይሽ አለልኝ ብቸኛ ወራሽ በመሆኑ
የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 849 ደንብ በዚህ ጉዳይ አግባብነት የሌለው በመሆኑ
የአመልካችን የሚችን የውርስ ሀብት የሚንቀሳቀስም ሆነ የማይንቀሳቀስ ንብረት
የመካፈል ሕጋዊ መብት አለው በማለት ፍርድ ሰጥተናል።

ው ሣ ኔ

1. የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 8516 ሚያዚያ 11 ቀን 1998 የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት በመሆኑ ተሽሯል። ግልባጩ ይተላለፍ።
2. የሟች ይታይሽ አለልኝ የሚንቀሳቀስና የማይንቀሳቀስ ንብረት በውርስ አጣሪ ተጣርቶ አመልካች ሟችን የመውረስ ያልተገደበና ሙሉ መብት አላቸው ብለናል። ይህንን ያስፈጽም ዘንድ ለሚመለከተው ክፍል የፍርዱ ግልባጭ ከመሸኛ ደብዳቤ ጋር ይላክ።
3. ግራ ቀኙ ወጭና ኪሣራ በተመለከተ በየራሳቸው ይቻሉ።

ይህ ፍርድ በፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት በአዳሪ ተሰርቶ ግንቦት 8 ቀን 2000 ዓ.ም በሙሉ ድምጽ ተሰጠ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ተ.ወ

ግንቦት 7 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡- ዓብዱልቃድር መሐመድ

ተገኔ ጌታነህ

መድሕን ኪሮስ

ዓለ. መሐመድ

ሱልጣን አባተማም

አመልካች፡- አቶ ጌታቸው ደመቀ ቀረቡ

ተጠሪዎች፡- እነ ወ/ሮ ባዩሽ ደብርነህ ቀረቡ

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

ክርክሩ የተጀመረው በሐረሪ ክልል ከ/ፍ/ቤት ሲሆን የአሁኑ አመልካች ግንቦት 11 ቀን 95 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት አቤቱታ እህቴ ወ/ሮ ቀለሚ ደመቀ ታህሳስ 29 ቀን 91 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሞት ተለይታለች፡፡ አባትና እናቷ አስቀድመው የሞቱ በመሆኑና ልጅም ባለመውለድዋ የመውረስ መብት ያለኝ እኔው ነኝ፡፡ በዚሁ መሰረትም ወራሽነቴን አሳውጃለሁ፡፡ ሆኖም ተከላሾች እየተጠቀሙበት የሚገኙትን በሐረር ከተማ ከፍተኛ 2 ቀበሌ 18 ክልል የሚገኘው ቁጥሩ 555 የሆነውን የሚች ቤት እንዲያስረክቡኝ ስጠይቃቸው ፈቃደኞች ባለመሆናቸው ቤቱን እንዲያስረክቡኝ፡፡ ቤቱ ሊከራይ የሚችልበትን በወር 200 ሒሳብ ቤቱን ከያዙበት ጀምሮ እስከሚያስረክቡኝ ጊዜ ድረስ ተሰልቶ እንዲከፍሉን እንዲወሰንልኝ በማለት ክስ አቅርበዋል፡፡

የአሁኑ ተጠሪዎች (የሥር ተከላሾች) ደግሞ ሰኔ 9 ቀን 95 ዓ.ም አዘጋጅተው ባቀረቡት መልስ ክስ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000/1/ መሰረት በይርጋ ቀሪ ይሆናል፡፡ የሚች ቤት

የቤት ቁጥር 558 እንጂ 555 ባለመሆኑ ከሣሽ በቤቱ ላይ ክስ የመመስረት መብት የላቸውም። ሚች ቤቱን ከእናቷ በውርስ ያገኘችው በመሆኑ ለአባት ወገን የሚተላለፍ አይደለም። በእናቷ በኩል ያለነው ወራሾች እኛ በመሆናችን ወራሽነታችንን አሳውጀናል። በመሆኑም የቀረበው ውድቅ ሊሆን የሚገባው ነው በማለት ተከራክረዋል።

ፍ/ቤቱም የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ ክሱ በፍ/ብ/ሕ/ቁ/1000/1/ መሰረት በይርጋ ቀሪ ሊሆን አይችልም ሲል ብይን ሰጥቷል። በመቀጠልም ክርክር ያስነሳው ቤት ዋናው መለያው በሚች ስም መመዝገቡን እንጂ ቁጥሩ ባለመሆኑ የቤት ቁጥሩ በዚሁ ሊስተካከል የሚችል ነው በማለት አልፎታል። ወራሽ ሊሆን የሚገባውን ወገን በተመለከተ ደግሞ ክርክር ያስነሳው ቤት የወ/ሮ ማሚቴ ደብርነህ መሆኑን። እሳቸው ከሞቱ በኋላ ደግሞ ወ/ሮ ቀለሚ ደመቀ ብቸኛ ወራሽ በመሆናቸው ይህ በሐረር ከተማ ከፍተኛ 2 ቀበሌ 18 ክልል የሚገኘው ቁጥሩ 558 የሆነውን ቤት የባለቤትነት መብት የተዛወረላቸው መሆኑን። ቤቱም የሚች እናት የሆኑት ወ/ሮ ማሚቴ ደብርነህ የሰሩት እንጂ በዘር ሐረግ በትውልድ የመጣላቸው ያለመሆኑን ማስረጃው ያሳያል። በእናት ወገን ያሉት ወራሾች በሶስተኛ ደረጃ ላይ የሚገኙት በመሆኑና ከሳሽ ደግሞ በአባት በኩል በ2ኛ ደረጃ ላይ የሚገኙ ወራሾች በመሆናቸው ሚችን የመውረስ መብት ያላቸው ከሣሽ ብቻ ናቸው በማለት ተከላሾች የሚችን ቤት ለከሳሽ ያስረክቡ። ኪራዩን በተመለከተም ተከላሾች ያቀረቡት መቃወሚያ ባለመኖሩ የ53 ወር ኪራይ በብር 200 ሒሳብ ተሰልቶ ለከሣሽ እንዲከፍሉ ተከላሾች ቀደም ብሎ ያገኙት የወራሽነት የምስክር ወረቀትም እንዲሰረዝ በማለት ወስኗል።

የሐረሪ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ደግሞ የአሁኑ ተጠሪዎች ያቀረቡት ይግባኝ ተቀብሎ ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ ክርክር የተነሳበት ቤት ወ/ሮ ቀለሚ ደመቀ ከእናቷ በውርስ ያገኘችው በመሆኑ የአሁኑ አመልካች ደግሞ የሚች በአባት በኩል ወንድም

በመሆናቸውና የአሁኑ ተጠሪዎች ለሚች በእናት በኩል አክስትና የ3ኛ ደረጃ ወራሾች በመሆናቸው የአሁኑ አመልካች በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 849/2/ መሰረት ሚች በእናታቸው በኩል በውርስ ያገኙትን የማይንቀሳቀስ ንብረት ሊወርሱ አይችሉም በማለት የከፍተኛ ፍ/ቤቱ የሰጠውን ውሳኔ ሽርታል።

አመልካች ለዚህ ፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ያቀረቡት አቤቱታም በሐረሪ ክልል ጠ/ፍ/ቤት የተሰጠውን ውሳኔ በመቃመዋ ነው። የቅሬታ ነጥቦቹም ሚች እህቴ ቀለሚ ደመቀ ወደ ላይ የሚቆጠር እንደዚሁም ወደታች የሚቆጠር ወራሽ የላትም። እንደዚሁም ከእኔው በስተቀር እህት ወይም ወንድም የላትም። እኔ አባቴን ተክቼ እህቴን የመውረስ መብት አለኝ። የሐረሪ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት እኔ 2ኛ ደረጃ ወራሽ እያለሁና ቤቴም በዘር ሐረግ ከትውልድ የተላለፈ መሆኑ ሳይረጋገጥ የአባት ላአባት የእናት ለእናት በሚለው ውርስ መሰረት ቤቴ ለተጠሪዎች ሊሰጥ ይገባል። አንተ ልትወርስ አይገባም በማለት የከፍተኛ ፍ/ቤትን ውሳኔ መሻሩ አግባብ አይደለም። ውሳኔው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ያለበትና ሊታረም የሚገባው በመሆኑ የሐረሪ ጠቅላይ ፍ/ቤት የሰጠውን ውሳኔ እንዲሻርልኝ የሚል ነው።

የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎትም አቤቱታውን በመረመረበት ጊዜ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 849 ግራ ቀኙ ለሚከራከሩበት ቤት አግባባነት ያለው መሆን ያለመሆኑን ለማጣራት አቤቱታው ያስቀርባል ሲል ትእዛዝ ሰጥቷል።

በዚሁ መሰረት ተጠሪዎች ሕዳር 30 ቀን 2000 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት መልስ ክርክር ያስነሳው ቤት ሚች ወ/ሮ ቀለሚ ደመቀ ከእናቷ ወ/ሮ ማሚቴ ደብርነህ በውርስ ያገኘችው በመሆኑ ቤቴ በእናት በኩል ከዘር የተላለፈ ነው። ሚች ወላጆቿ ስለሌሉ ከላይ የሚቆጠር ወራሽ የላትም። የሞተችው ሳትወልድ በመሆኑም ወደታች የሚቆጠር ወራሽ የላትም። ሚችን መውረስ የምንችለው የሚች አያቶች የሆኑት ወላጆቻችንን በመተካት

እኛው ነን። አመልካች በአባት ወገን የመጣ በመሆኑ ከእናት ወገን በዘር የተላለፈውን ቤት የመውረስ ሕጋዊ መብት የለውም። በመሆኑም የሐረሪ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት የሰጠው ውሳኔ ተገቢና መሰረታዊ የሕግ ስህተት የሌለበት መሆኑ ውሳኔ ሊፀናልን ይገባል በማለት ተከራክረዋል።

በበኩላችን ደግሞ በሕጉ መሰረት ሚች ወ/ሮ ቀለሚ ደመቀን የመውረስ መብት ያላቸው አመልካች ናቸው ወይስ ተጠሪዎች? ተጠሪዎች የሚች ንብረት የሆነውን ቤት ከእናት መስመር የተገኘ በመሆኑ ቤቱን የመውረስ መብት ያለን እኛው እንጂ አመልካች አይደለም በማለት ያቀረቡት ክርክር የሕግ መሰረት አለው ወይስ የለውም? የሚሉትን ጭብጦች በመያዝ መዝገቡን መርምረናል።

መዝገቡን እንደመረመርነውም ወራሽነትን ለማረጋገጥ በተደረገው ክርክር አመልካች የሚች ወ/ሮ ቀለሚ ደመቀ ወንድም ስለመሆናቸው የታወቀ በመሆኑ ወራሽነታቸው አጠራጣሪ አይደለም። አመልካችና ተጠሪዎች ያላቸውን የወራሽነት ደረጃ ደግሞ አመልካች አባታቸውን ተክተው የሚመጡ በመሆኑ ወራሽነታቸው በሁለትኛ ደረጃ ላይ የሚገኝ ሲሆን ተጠሪዎች የሚመጡት የሚች በእናት በኩል አያቶች የሆኑትን ወራሾች በመተካት በመሆኑ ተጠሪዎቹ በሶስተኛ ደረጃ ወራሽነት ላይ ያሉ ናቸው። ይህን መሰረት በማድረግ ቅደም ተከተሉን ስንመለከተውም አመልካች የወራሽነት ቀደምትነት ያላቸው መሆኑን ተገንዝበናል።

ሁለተኛውን ጭብጥ በተመለከተ ደግሞ የአባትን ለአባት ወገን የእናትን ለእናት ወገን መስጠት ደንብ ስለመሆኑ በፍ/ብ/ሕ/ቁ/ 849 ሥር የተደነገገ ነው ቁምነገር መታየት ያለበት በየደረጃው ካሉት ወራሾች የወራሽነት ደረጃ ጋር ተገናዝቦ እንጂ በዚህ የሕግ አንቀጽ ሥር የተጠቀሰነው ብቻ ነጥሎ በመውሰድ አይደለም። የእናትን ለእናት ወገን የአባትን ለአባት ወገን የሚፈፀመው ደንብ በተመሳሳይ የወራሽነት ደረጃ ላይ

ባሉት ወራሾች እንጂ በተለያዩ የወራሽነት ደረጃ ላይ ባሉት ወራሾች መካከል አይደለም። ይህ ማለትም ወራሻቹ የመጀመሪያ ደረጃ የወራሽነት መብት ያላቸው እንደሆነ ደንቡ ተፈፃሚነት የሚኖረው በእነሱ መካከል ነው። ወራሾቹ ሁለተኛ ደረጃ የወራሽነት መብት ያላቸው እንደሆነም ደንቡ የሚፈፀመው በእነሱ መካከል ብቻ ነው። የወራሽነት ቀደምትነት ያለው አንደኛ ደረጃ ወራሽ እያለ ሁለተኛ ደረጃ የወራሽነት መብት ያላቸው ሰዎች ይህን የአባትን ለአባት ወገን የእናትን ለእናት ወገን የሚለውን ደንብ ለማስፈፀም የሚችሉበት የህግ ምክንያት የለም። እንደዚሁም ሦስተኛ ደረጃ ወራሾች ከሁለተኛ ደረጃ ወራሾች አራተኛ ደረጃ ወራሾችም ከሶስተኛ ደረጃ ወራሾች ጋር በመሆን ይህንን ደንብ የሚያስፈጽሙበት የሕግ ምክንያት የለም።

ምክንያቱም የሁለተኛ ደረጃ ወራሽነትን መሰረት አድርገን ጉዳዩን ብንመለከት ከአባት ከእናት አስቀድሞ የሞተ ቢኖር የሱን ፋንታ ልጆቹ ወይም ሌሎች ወደታች የሚቆጠሩ ተወላጆች በሱ ተተክተው ይወርሳሉ ተብሎ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 844/2/ የተደነገገው ልጆች የአባትና እናት ወይም የአንዳቸው ልጆች በሞቱ ጊዜ አባት ወይም እናታቸውን ተክተው ለመውረስ እንዲችሉ ነው። ከእነዚህ መስመሮች በአንዱ መስመር ያለው ወራሽ ቢታጣ ውርሱ በሙሉ በሌላው መስመር ላለው ወራሽ ይሰጣል ተብሎ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 844/3/ የተደነገገውም የአባትና የእናት ልጅ ሳይሆን የአባት ወይም የእናት ልጅ የሆነ ወንድም ወይም እህት ያለው ሰው በሞተ ጊዜ ሚችን የሚወርሰው የአባት ወይም የእናት ልጅ ብቻ በሆነ ጊዜና በአባት ወይም በእናት መስመር ልክ እንደርሱ የሁለተኛ ደረጃ ወራሽነት መብት ያለው ሰው ባልተገኘ ጊዜ ውርሱ በአባት ወይም በእናት መስመር ላለው የሁለተኛ ደረጃ የወራሽነት መብት ላለው ሰው መስጠት ተገቢ በመሆኑ ነው። የማይንቀሳቀስ ንብረቱ ከሚች እናት መስመር በዘር የተላለፈም ቢሆን የአባትን ለአባት ወገን የእናትን ለእናት ወገን የሚለውን የመብት ጥያቄ ማንሳት የሚችሉት

በተመሳሳይ የወራሽነት ደረጃ ላይ ያሉ ሰዎች እንጂ ከዚህ ውጭ የሆነ የዝምድና ደረጃ ያላቸው ሰዎች ይህን ጥያቄ እንዲያነሱ ሕጉ መብት አይሰጣቸውም፡፡

ወደ ያዝነው ጉዳይ ስንመለስም ሚች ወ/ሮ ቀለሚ ደመቀ ወደ ላይና ወደታች የሚቆጠሩ ቀጥታ ወራሾች ስለሌሉዋቸው ቀጥለው የሚመጡት ወራሾች ወንድምና እህቶቻቸው ናቸው፡፡ የእናታቸው የወ/ሮ ማሚቴ ደብርነህ ልጆች የሆኑ እህትም ወንድምም የላቸውም ያሉዋቸው እንደ ወራሽ የአባታቸው ልጅ የሆኑት ወንድማቸው አመልካች ብቻ ናቸው፡፡ የእናታቸው ልጅ የሆነ እንደየአባታቸው ልጅ ማለት አንዱ አመልካች ሆኖ በሁለተኛ ደረጃ ወራሽነት ላይ የሚገኝ ወራሽ በሌለበት ጊዜ የእናትን ለእናት ወገን የሚለውን ደንብ መሰረት በማድረግ ተጠሪዎች የሚችሉት ይገባናል ለማለት የሚችሉበት የሕግ መሰረት የለም፡፡ ይህ ክርክር ሊነሳ ይችል የነበረው ሚች የእናታቸው ልጆች የሆኑት ወራሾች ቢኖሩዋቸው ብቻ ነው፡፡

በእናት መስመር ወገን ወራሾች ከሌሉ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 848 እና 850 የተነገሩት ድንጋጌዎች ተፈጻሚዎች አይሆኑም ተብሎ አስገዳጅ በሆነ ሁኔታ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 815 የተደነገገውም ጥያቄው በዝምድና ደረጃ መሰረት የወራሽነት ቀደምትነት በሌላቸው ወገኖች ሲነሳ ደንቡ ተፈጻሚ እንዳይሆን ለመከልከል ታስቦ ነው፡፡ በመሆኑም ተጠሪዎች ሶስተኛ ደረጃ ወራሾች ሆነው ሳለ ሚች ክርክር ያስነሳውን ቤት ያገኘቸው በእናትዋ መስመር በመሆኑ የአባቷ ልጅ ለሆነው ወንድሟ በውርስ ሊሰጠው አይገባም በማለት ያቀረቡት ክርክር ከአመልካች ጋር ተመሳሳይ የሆነ የመውረስ ደረጃ ሳይኖራቸው በመሆኑ ክርክራቸው ተቀባይነት ያለው ሆኖ አልተገኘም፡፡

ይህን መሰረት በማድረግ የሐረሪ ክልል ጠ/ፍ/ቤት የሰጠውን ውሳኔ ስንመለከተውም የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 849 ከፍ/ብ/ሕ/ቁ. 844 እና 851 ጋር አገናዝቦ

ያልተወሰነና ለተጠሪዎች የሌላቸውን መብት ያጎናፀፈ በመሆኑ ውሳኔው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ያለበትና መታረም የሚገባው መሆኑ ተገንዝበናል።

ው ሳ ኔ

1. የሐረሪ ክልል ጠ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 00800 ሚያዝያ 1 ቀን 99 ዓ.ም የሰጠውን ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348/1/ መሰረት በመሻር የሐረሪ ክልል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 02637 ሐምሌ 26 ቀን 98 ዓ.ም የሰጠውን ውሳኔ አጽንተናል። ይፃፍ።

2. ሚች ወ/ሮ ቀለሚ ደመቀ የእናት ልጅ የሆነ ወራሽ ስለሌላቸው ከእናታቸው በውርስ አገኙት የተባለው ቤት ውርስ ለአመልካች ሊሰጥ ይገባል። ተጠሪዎች የያዙትን ክርክር ያስነሳው ቤት ለአመልካች ያስረክቡ። የቤቱ ኪራይም የሐረሪ ክልል ከ/ፍ/ቤት በሰጠው ውሳኔ መሰረት ለአመልካች ይክፈሉ ብለናል። ይፃፍ።

3. ወጪና ኪሣራን በተመለከተ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለን መዝገቡን በመዝጋት ወደ መዝገብ ቤት መልሰናል።

ነሐሴ 1 ቀን 99 ዓ.ም በሐረሪ ከተማ ከፍተኛ 2 ቀበሌ 18 ክልል በሚገኘው ቁጥሩ 558 በሆነው መኖርያ ቤት ተሰጥቶ የነበረው እግድ ተነስቷል። ይፃፍ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ቤ/ኃ

- ዳኞች፡- 1. አቶ መንበረዐሐይ ታደሰ
2. አቶ ፍስሐ ወርቅነህ
3. አቶ መስፍን እቁበዮናስ
4. አቶ ተሻገር ገ/ሥላሴ
5. አቶ አብዱራሂም አህመድ

አመልካች፡- ወ/ት አይናለም አበበ - ቀረቡ፡፡

ተጠሪ፡- አቶ ደገፋ ጉርሙ - ጠበቃ ቀረቡ፡፡

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበው አመልካች ሰኔ 16 ቀን 1998 ዓ.ም. የተፃፈ ማመልከቻ በማቅረቧ መነሻነት ነው፡፡

የጉዳዩ የሥር አመጣጥ በፌዴራሉ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የተጀመረ ክርክር ሲሆን ፍሬ ነገሩም ያሁኑ ተጠሪ የሥር ከሣሽ በመሆን በሥር 1ኛ በመቃወም ተጠሪ ወ/ሮ ደስታ ይመር /በዚህ መዝገብ የሌለበት/ እና ባሁኗ አመልካች የሥር 2ኛ በመቃወም ተጠሪ ላይ ባቀረቡት ክስ ሟች ወንድማቸው አቶ አበበ ጉርሙ ልጅ አለመውለዱ እየታቀ አመልካች የሟች ልጅ ናት ተብሎ ወራሽነቱ የተረጋገጠው ባግባቡ ስላልሆነ ውሣኔው ይሻር የሚል ነው፡፡ ለክሱም 1ኛ የመቃወም ተጠሪ በርግጥ አመልካች ከኔም ሆነ ከሟች አትወለድም ልጄ ነች ብዬ ውሣኔ ያሰጠሁት ከሕፃንነቷ ጀምሮ ስላሳደኳትና እንደ ልጅ ስለምቆጥራት ነው ሲሉ አመልካችም በበኩሏ ተጠሪ ሕፃን ሆኜ ውሣኔ ሲሰጥ ቀርበው መቃወም ሲችሉ ከ21 ዓመት በኋላ መቅረባቸው

በፍ/ብ/ሕ/ቁ 1000 መሠረት ተቀባይነት የለውም በማለት በየበኩላቸው መልስ ሰጥተዋል። ፍርድ ቤቱም የግራ ቀኙን ክርክርና ማስረጃ ከሰማ በኋላ የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000 የሚሠራው የፈረስ ንብረት ይገባኛል ለሚል ክርክር እንጂ ወራሽ ናት አይደለችም ለሚል ክርክር አይደለም በሚል የይርጋ መቃወሚያውን ውድቅ አድርጎ አመልካች ከሚች የማትወለው በመሆኑ ስለ ኑዛዜ ወራሽ ልትሆን አትችልም በማለት ወስኗል። ጉዳዩ በይግባኝ የቀረበለት የፌዴራሉ ከፍተኛው ፍርድ ቤትም በበኩሉ የግራ ቀኙን ክርክርና ማስረጃ ከመረመረ በኋላ ሚችና 1ኛ የመቃወም ተጠሪ ከቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 143/ሠ/ መሠረት አመልካችን ወደ ቤት በመውሰድ፣ በማንከባከብና በማስተማር እንደ አባት በመሆን የተሣተፉ በመሆኑ አመልካች የሚችል ልጅና የመጀመሪያ ደረጃ ወራሽ ነች በማለት ወስኗል።

ያሁኑ ተጠሪ በዚህ ውሣኔ ቅር ተሰኝተው ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ አቅርበው ፍርድ ቤቱም የከፍተኛው ፍርድ ቤት ውሣኔ ሽሮ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤትን ውሣኔ አጽንቷል።

አመልካች ይህን የሰበር አቤቱታ ያቀረቡት በዚህ መነሻነት ሲሆን ፍርድ ቤቱም አቤቱታውን መርምሮ ተጠሪን በማስቀረብ ግራ ቀኙን አከራክሯል። ክርክሩንም ከሕጉ ጋር በማገናኘብ መርምሯል።

በዚህም መሠረት አመልካች ኅዳር 5 ቀን 1993 ዓ.ም. የወራሽነት ማስረጃ ካገኙ በኋላ የሚች የመጀመሪያ ደረጃ ወራሽ መሆናቸውን በመግለጽ በቤቱ ላይ ያገኙት የጋራ ባለሀብትነት /ከሥር 1ኛ የመቃወም ተጠሪ ጋር ተቀባይነት ያጣው ባግባቡ መሆን አለመሆኑን ፍርድ ቤቱ እንደሚከተለው ተመልክቷል። አመልካች በሥር ፍርድ ቤቶች ያቀረቡት ክርክር ባንድ በኩል የሚች የመጀመሪያ ደረጃ ወራሽ መሆናቸውን በሌላ በኩል ደግሞ ተጠሪ ከ20 ዓመት በላይ ቆይተው በቤቱ ላይ አለኝ የሚሉት የወራሽነት መብት

በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000 መሠረት የሚታገድ ነው የሚል ሲሆን የፌዴራሉ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት አመልካች በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ የጠቀሱት የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000 የሚሠራው የውርስ ንብረት ይገባኛል ይሰጠኝ ለሚል ክርክር እንጂ ወራሽ ናት አይደለምችም ለሚል ክርክር ተፈፃሚነት ያለው አይደለም በማለት የሰጠውን ውሳኔ እንደተመለከትነው ድንጋጌው ባግባቡ አለመፈጸሙን ተረድተናል ያሁኑ ተጠሪ በሥር ፍርድ ቤት ያቀረቡት ክስ በራሱም ሲታይ ይዘቱ ወንድሜ ልጅ አለመውለዱ እየታወቀ አመልካች በሐሰት ልጅ ነኝ ብላ የወራሽነት ማስረጃ የወሰደች ስለሆነ ትመልስ በቤቱ ላይ ያለው የሚች ድርሻ ለኔ ይሰጠኝ የሚል ሲሆን አመልካችም በበኩሏ የሚች ልጅ መሆኗን እና ንብረቱም እንደሚገባት መከራከራቸው ታይቷል /ክርክሩ ትክክለኛ ገጽ/ ይህ ሁኖ እያለ የሥር ፍርድ ቤት አመልካች ክሱን ያመኑ ይመስል ገና ከጅምሩ ድንጋጌውን አጥብቦ በመተርጎም በልጅነት ጥያቄ ቢነሣ ድንጋጌው ተፈፃሚነት የለውም ማለቱ ቀጣይ ሆኖ አልተገኘም፡፡ ይህ ድንጋጌ መገኛው አንቀጽ 999 ሆኖ እውነተኛ ወራሽ እኔ ነኝ ከሚል ጥያቄ ጀምሮ የውርስ ንብረት ያላግባብ ተወስዷልና ይመለስልኝ በማለት የሚቀርቡትን ክሶች /ጥያቄዎች/ የሚያካትት ለመሆኑ አንቀጽ 999 መመልከቱ ይበቃል፡፡ በዚህ ረገድ አመልካች ክርክሩን ባስነሳው ቤት ላይ ከ20 ዓመት በላይ የቆየ የባለሀብትነት ድርሻ ማግኘታቸው እየተመለከተም ተጠሪም ድርሻቸውን ለመጠየቅ ከሚያስችላቸው ጊዜ በላይ ቆይተው ክስ ለማቅረባቸው አመልካች ያቀረቡት የይርጋ ክርክር ተቀባይነት ያጣው ድንጋጌውን በጠባቡ በሥር ፍርድ ቤት በሚተረጎሙ ሳቢያ መሆኑን ይህ ፍ/ቤት ተገንዝቧል፡፡ በመሆኑም የመጨረሻ ውሳኔ የሰጠው ጠቅላይ ፍርድ ቤት የይርጋውን ነጥብ አልፎ ውሳኔ መስጠቱ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ሆኖ አግኝተነዋል፡፡

የከፍተኛው ፍርድ ቤት ምንም እንኳን የአመልካችን ልጅነት ተቀብሎ የሥር ፍ/ቤት ውሣኔ የሻረ ቢሆንም ፍ/ቤቱ በቅድሚያ በይርጋው ጥያቄ በቅድሚያ ለይርጋው ጥያቄ በቅድሚያ ምላሽ ቢሰጥ ኖሮ ወደዚህ ነጥብ መግባት ያስፈለገው እንዳልነበር ተገንዝበናል። ስለሆነም ክሱ በይርጋ ታግዷል ብለናል።

ው ሣ ኔ

- የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁ. 21679 ግንቦት 23 ቀን 1988 ዓ.ም.፤ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁ 03562 ጥር 19 ቀን 1996 ዓ.ም. የሰጡት ውሣኔ ተሸሯል፤ ይፃፍ።
- የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ. 28193 ሐምሌ 27 ቀን 1997 ዓ.ም. የሰጠው ውሣኔ ተሸሯል፤ ይፃፍ።
- የከፍተኛ ፍርድ ቤት መ/ቁ. 28193 በመጣበት አኳኋን በመሸኛ ተመልሶ ይላክ።
- መዝገቡ ተዘግቷል።
- ክሱ በይርጋ ይታገዳል ተብሏል።
- መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ነ/ዓ

- ዳኞች:- 1. አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ
2. አቶ ፍስሐ ወርቅነህ
3. አቶ መስፍን ዕቁበዮናስ
4. አቶ አብዱራሂም አህመድ
5. አቶ ታፈሰ ይርጋ

አመልካች:- ወ/ሮ የኔነሽ ከበደ ቀረቡ።

ተጠሪ:- አቶ ዮሐንስ ከበደ ቀረቡ።

መዝገቡ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበው አመልካች ጥር 16 ቀን 1999 ዓ.ም. ጽፈው ባቀረቡት ማመልከቻ መነሻነት ነው።

የጉዳዩ የሥር አመጣጥ የአሁኑ አመልካች የሥር ተከሣሽ በሆኑበት መዝገብ ተጠሪ ያቀረቡት ክስ የሚችል አባታቸው የደጅአዝማች ከበደ ወ/ዮሐንስ የሆነውን ቁጥሩ 375 ቤት አመልካች የያዙ መሆኑን ገልፀው የአመልካችን ድርሻ $\frac{1}{4}$ ኛ አስይዘው ቤቱን እንዲረከቡ፣ ይህ ካልሆነም ቤቱ በሐራጅ ተሸጦ እንዲከፋፈሉ የሚል ሲሆን አመልካችም በበኩላቸው ክሱ በይርጋ ቀሪ ነው፣ ጉዳዩ ቀደም ሲል የመጨረሻ ውሣኔ ያገኘ ጉዳይ ነው፣ ተጠሪ ቤቱ የሚችል መሆኑ ማስረጃ አላቀረቡም በማለት ተከራክረዋል። ጉዳዩን ያስተናገደው የፌዴራሉ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤትም ያቀረበው የይርጋ ተቃውሞ በወራሽና ያለ ማስረጃ ንብረት በያዘ ወራሽ ባልሆነ ሰው ላይ ተፈፃሚነት ከሚኖረው በስተቀር ለዚህ ጉዳይ አግባብነት የለውም፣ የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1845 ደግሞ በውል ላይ ለተመሠረተ ግንኙነት የሚጠቀስ እንጂ በወራሾች መካከል የሚጠቀስ በመሆኑ በክርክሩ አግባብነት የለውም፣ ጉዳዩ ቀደም ብሎ የመጨረሻ ውሣኔ አግኝቷል የተባለውን ሌሎች

ወራሽ ያልሆኑ ተከሣሾች ቤቱን እንዲያስረክቡ የተወሰነ ከመሆኑ ውጭ በተመሳሳይ ጭብጥ ላይ የተሰጠ ውሳኔ እይደለም በማለት ያቀረቡትን ተቃውሞዎች ውድቅ ካደረገ በኋላ ቤቱ የአውራሻቸው ለመሆኑ ካርታው በማስረጃዎች መቅረቡን ገልጾ ክስ የቀረበበትን ቤት ግራ ቀኙ ከተስማሙ አንዳቸው ለአንዳቸው ከፍለው ቤቱን እንዲያስቀሩ፤ ይህ ካልተቻለ ቤቱ በሐራጅ ተሸጦ የየድርሻቸውን እንዲወስኑ በማለት ወስኗል ውሳኔው በፌዴራሉ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም በይግባኝ ፀንቷል አመልካች ይህን የሰበር አቤቱታ ያቀረቡት በዚህ መነሻነት ሲሆን አቤቱታው ከተመረመረ በኋላ ተጠሪን በማስቀረብ ግራ ቀኙ እንዲከራከሩ ተደርጓል ክርክርራቸውም ከሕግ ጋር ተገናዝቦ ተመርምሯል።

በዚህም መሠረት የሥር ፍ/ቤቶች በፍ/ብ/ሕ/ቁ 1000 ላይ የተመለከተው የይርጋ መቃወሚያ ለጉዳዩ አግባብነት የለውም በማለቱ ውድቅ ማድረጋቸው ባግባቡ መሆን አለመሆኑን ተመልክተናል። የፍ/ብ/ሕ/ቁ 1000 ለጉዳዩ አግባብነት የለውም በሚል በሥር ፍርድ ቤት የተሰጠው ምክንያት ድንጋጌው በወራሽ እና ወራሽ ሣይሆን ማስረጃ ሣይኖረው ንብረት በያዘ ሰው ላይ ለሚቀርብ ክስ የሚነሣ እንጂ አሁን በወራሾች መካከል ለተነሣው ክርክር ተጠቃሽ አይሆንም የሚል ነው ሆኖም ይህ የሰበር ሰሚ ችሎት በአመልካች በወ/ሮ ድንቁ ተድላና በተጠሪዎች እነ አቶ አባተ ጫኔ መካከል በነበረው የውርስ ክርክር “በፍ/ብ/ሕ/ቁ 1000/1/ እና 2/ ላይ የሰፈረው የይርጋ ጊዜ ተፈፃሚ የሚሆነው አንድ ወራሽ በሌላ በወራሽነት የውርስ ሀብት በያዘ ሰው ላይ ክስ ሲያቀረብ ነው” በማለት የሰጠውን ውሳኔ ያልተከተለ በመሆኑ የሥር ፍ/ቤት ለድንጋጌው የሰጠው ትርጉም መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ሆኖ ተገኝቷል። ከዚህ አንፃር አመልካች በሥር ፍርድ ቤት ያቀረቡት የይርጋ ክርክር ተቀባይነት ሊኖረው ይገባ ነበር ከተባለ ባጠቃላይ ክርክሩ ላይ ለውጥ ያመጣ ወይም አያመጣ እንደሆነ መመልከቱ አስፈላጊ ነው። ተጠሪ በንብረት ጥያቄው ላይ ክስ ያቀረበው 20 ዓመት ካለፈው በኋላ ነው በማለት የይርጋ ተጠቃሚ እንዲሆኑ ጠይቀዋል። ሆኖም ክስ በቀረበለት ቤት ላይ ቀደም ሲል

በሌላ መዝገብ ክስ አቅርበው ጉዳዩ እስከ ሰበር ደርሶ ከተወሰነላቸው በኋላ የአፈፃፀም መዝገብ ከፍተው ታህሣሥ 21 ቀን 1996 ዓ.ም ቤቱ እንዲረከቡ የአፈፃፀም ትዕዛዝ የተሰጠላቸው መሆኑን በሰበር ማመልከቻቸው ላይ ገልፀዋል። በሌላም በኩል ያሁኑ ተጠሪ የስር ከሣሽ በመሆን በመልካች ላይ ቤቱን በተመለከተ ክስ ያቀረቡት ግንቦት 17 ቀን 1997 ዓ.ም. መሆኑ ከሥር ፍርድ ቤት መዝገብ ተረጋግጧል። ከዚህ አኳያ አመልካች ክስ የቀረበበትን ቤት በፍርድ ቤት ውሣኔ በይዞታቸው ሥር በማድረግ የተረከቡት ታህሣሥ 21 ቀን 1996 ዓ.ም. ነው ቢባል እንኳ ተጠሪ በበኩላቸው ክስ ያቀረቡባቸው አንድ ዓመት ተኩል በማይሞላ ጊዜ ውሳኔ መሆኑ ታይቷል። በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000/1/ እና /2/ ላይ የተመለከቱት የይርጋ ጊዜዎች በ3 እና 15 ዓመት የተካሄዱ በመሆናቸው አመልካች ያቀረቡት የይርጋ ጥያቄ ሁለቱንም ያላሟላ ነው። ስለዚህ የይርጋ ተጠቃሚ የሚሆኑበት ምክንያት አልተገኘም።

ው ሣ ኔ

- የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁ. 53739 ጥቅምት 18 ቀን 1998 ዓ.ም. የከፍተኛው ፍ/ቤት በመ/ቁ. 43795 ጥቅምት 23 ቀን 1999 ዓ.ም. የሰጡት ውሣኔ በተለየ ምክንያት ፀንቷል። ይፃፍ።
- ግራ ቀኙ ወጪያቸውን ይቻቻሉ።
- በትዕዛዝ የመጣው የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት መ/ቁ. 53739 የተፈለገበት ምክንያት ስላለቀ ወደመጣበት በሸኚ ደብዳቤ ተመልሶ ይላክ።
- መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

የሰ/መ/ቁጥር 27783

ሐምሌ 05 ቀን 1999 ዓ.ም

ዳኞች፡- አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ

አቶ አሰግድ ጋሻው

አቶ ተሻገር ገ/ሥላሴ

አቶ አብዱራሂም አህመድ

አቶ ታፈሰ ይርጋ

አመልካች፡- ወ/ሮ እናትነሽ ከተማ ጠበቃ አቶ መኮንን አምቦ ቀረቡ

መልስ ሰጭ፡- ወ/ሮ ፋንታዬ መሐመድ አልቀረቡም

መዝገቡን መርምረን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

የሰበር አቤቱታው የቀረበው የአማ/ብሔ/ክልላዊ መንግሥት ጠ/ፍ/ቤት በይግባኝ ሥልጣኑ ተመልክቶ በሰጠው ውሣኔ ላይ ነው፡፡

የነገሩም መነሻ የአሁን መልስ ሰጭ ሚስትነታቸው እና የልጆች የአሁኑን አመልካችን ጨምሮ ሞግዚትነት ሥልጣን ማስረጃ እንዲሰጣቸው ለወረዳው ናዲባ ፍ/ቤት አቤቱታ በማቅረባቸው ጉዳዩ ታይቶ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 09/94 ሐምሌ 09 ቀን 1994 ዓ.ም ማስረጃው ተሰጥቷቸዋል፡፡

ከዚህ በኋላ የአሁን አመልካች 1ኛ እኔ በሌለሁበት፣ በውጭ አገር የተሰጠ ማስረጃ በመሆኑ፣ ሁለተኛ ጉዳዩ በሀይማኖታዊ ፍ/ቤት ቀርቦ የታየ ሲሆን በማስረጃው ላይ የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 700 መጠቀሱ አግባብነት የለውም በሚል ለቃዲ ፍ/ቤት የይግባኝ አቤቱታ አቅርባለች፤ የቃዲው ፍ/ቤትም ለውሣኔው መሠረት የሆነው ህግ ከቅዱስ

ቁርጽን ውጭ የተጠቀሰ በመሆኑ የናዲባው ፍ/ቤት አስተካክሎ ይወስን ዘንድ መልሶታል።

በዚሁ መሠረት የናዲባው ፍ/ቤት ጉዳዩን እያየው እያለ የአሁን መልስ ሰጭ ጉዳዩ በመደበኛ ፍ/ቤት ሊታይ ይገባዋል በሚል ሲከራከሩ፤ አመልካች በበኩሏ በሽሪዓ ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 188/92 ጉዳዩን ለማየት ሥልጣን ያለው ይኸው ሃይማኖታዊው ፍ/ቤት ነው በማለት ተከራክራለች የናዲባው ፍ/ቤትም ይህንን የአመልካችን ክርክር ተቀበሎ አስቀድሞ በአሁን መልስ ሰጭ ጠያቂነት በናዲባው ፍ/ቤት የታየ ጉዳይ እስከሆነ ድረስ በተጀመረው በቅዱስ ቁርጽን ህግ መሠረት ሊታይ ይገባዋል እንጂ በመደበኛ ፍ/ቤት ሊታይ የሚችል አይደለም በማለት በቅዱስ ቁርጽን ህግ መሠረት መልስ ሰጭ አንድ ስምንተኛ ንብረት ይወስዳሉ ሲል መጋቢት 30 ቀን 1995 ዓ.ም ወስኗል።

በዚህ ውሳኔ ላይ የአሁን መልስ ሰጪ ለቃዲው ፍ/ቤት አቤቱታ በማቅረባቸው የቃዲ ፍ/ቤት ጉዳዩን በሃይማኖታዊ ፍ/ቤት ለማየት የሁለቱ ተከራካሪ ወገኖች ፈቃድ ያስፈልጋል። መልስ ሰጭ በዚሁ መሠረት ጉዳዩ በናዲባው ፍ/ቤት እንዲታይ ፈቃድ የላቸውም ስለሆነም ጉዳዩ ሊታይ የሚገባው በመደበኛው ፍ/ቤት ነው ሲል ዳኝነት ሰጥቷል።

በዚሁ የቃዲ ፍ/ቤት ውሳኔ መሠረት መልስ ሰጭ ሚስትነታቸው እና የልጆቻቸው ሞግዚትነት ተረጋግጦ ማስረጃ እንዲሰጣቸው ለዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት አቤቱታ አቅርበዋል። ይኸው ፍ/ቤትም ጉዳዩን ተመልክቶ በሥ/ፋ/መ/ቁ. 361/95 ሐምሌ 11 ቀን 1995 ዓ.ም የሚስትነትና የልጆች ወራሽነትን ማስረጃ ሰጥቷቸዋል።

አመልካችም ከላይ ከፍ ሲል እንደተገለፀው የቃዲው ፍ/ቤት ጉዳዩ በመደበኛ ፍ/ቤት እንጂ በሽሪዓ ህግ መሠረት ሊዳኝ አይገባውም ሲል በሰጠው ውሳኔ የይግባኝ

አቤቱታ ለአማራ ክልል ጠቅላይ ሽሪዓ ፍ/ቤት ይግባኝ አቅርበው ይኸው ጠቅላይ ሽሪዓ ፍ/ቤት ጉዳዩን ተመልክቶ በመ/ቁ. 02219 ሰኔ 16 ቀን 1996 ዓ.ም በዋለው ችሎት የዳንግላ ወረዳ ናዲባ ፍ/ቤት የሰጠውን ውሣኔ በማጽናት ወስኗል።

ከዚህም ሌላ የዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት በሥ/ፋ/መ/ቁ. 361/95 ሐምሌ 11 ቀን 1995 ዓ.ም የመልስ ሰጭን ሚስትነትና የልጆችን ወራሽነት በማረጋገጥ የሰጠው «ውሣኔ» ይሰረዝለት ዘንድ አመልካች በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 358 መሠረት አቤቱታ አቅርቧል።

የወረዳው ፍ/ቤትም በዚሁ ነጥብ ላይ ካከራከረ በኋላ መልስ ሰጭ ባቀረቡት አቤቱታ መነሻ የናዲባ ፍ/ቤቱ ሐምሌ 09 ቀን 1994 ዓ.ም ሚስትነታቸውን አረጋግጦ ውሣኔ ከሰጣቸው በኋላ ይህንኑ ጉዳይ አስመልክቶ ለሁለተኛ ጊዜ ለዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት አቤቱታ በማቅረባቸው በፍ/ት/መ/ቁ. 361/95 ሐምሌ 11 ቀን 1995 ዓ.ም በዋለው ችሎት በድጋሚ የሚስትነት ውሣኔ የሰጠበት መሆኑን ተረድቻለሁ። ስለሆነም ይህ ለሁለተኛ ጊዜ በመደበኛው ፍ/ቤት የተሰጠው የሚስትነት ማስረጃ (ውሣኔ) በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 360(2) መሠረት ሊሰረዝ ይገባዋል በማለት ውሣኔ ሰጥቶበታል።

ለዚህ የሰበር አቤቱታ መነሻ የሆነውም ይኸው ውሣኔ ነው።

የአሁን መልስ ሰጭ በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰኘት የይግባኝ አቤቱታ ለአዊ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት አቅርበው ቀደም ሲል በዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት በሥ/ፋ/መ/ቁ. 361/95 ሐምሌ 11 ቀን 1995 ዓ.ም የተሰጠው ውሣኔ መሰረዙ ተገቢ ነው ወይስ አይደለም በሚለው ነጥብ ላይ ግራ ቀኝ ተከራክረዋል።

የከፍተኛው ፍ/ቤትም ይግባኙን ከመረመረ በኋላ ቀደም ሲል የዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት በጉዳዩ ላይ ውሣኔ የሰጠው ሐምሌ 11 ቀን 1995 ዓ.ም ነው። ይሁን እንጂ የአሁን አመልካች ሐምሌ 09 ቀን 1995 ዓ.ም በተባራ አቤቱታ በጉዳዩ ላይ ጣልቃ

ገብቼ እንድከራከር ይፈቀድልኝ በማለት መጠየቁን ተረድተናል። እንዲሁም ውሣኔ ከመስጠቱ በፊት በአስተዳደራዊ ሁኔታ አቤቱታ አቅርበው የክልሉ ጠ/ፍ/ቤት አንድ ጉዳይ በሁለት የተለያዩ ፍ/ቤቶች ሊታይ አይገባውም ስለሆነም ክርክሩ ሊቆም ይገባዋል ሲል የፋይ መሆኑንም ካቀረባቸው ማስረጃ ተረድተናል። ይህም ከሆነ የወረዳው ፍ/ቤት በጉዳዩ ላይ ውሣኔ ከመስጠቱ በፊት አመልካች በወረዳው ፍ/ቤት ጉዳዩ እንደነበረ ታውቃለች። የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 358 ክርክር መደረጉን ለማያውቅ ወገን እንጂ እንደ አመልካች አቤቱታ ያለውን ሊሸፍን አይችልም። አመልካች ያለአግባብ ጣልቃ ልትገቢ አይገባም ተብላ ከሆነ በየደረጃው በይግባኝ እንዲስተካከል ማድረግ ከምትችል በቀር በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 358 መሠረት አቤቱታ ማቅረብ አትችልም፤

እንዲሁም የአሁን መልስ ሰጭ ያቀረበችው አቤቱታ የሚስትነት መብትን ለማረጋገጥ በመሆኑ ከጉዳዩ ይዘት አንፃር የክርክር ተካፋይ የግድ ይኖራል ማለት አይደለም። በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 358 አቤቱታ ማቅረብ የሚችለው ደግሞ የክርክር ተካፋይ መሆን እየቻለ ተካፋይ ሳይሆን ውሣኔ ተሰጥቶ ከሆነ ነው። በዚህ ጉዳይ አመልካች የግድ የክርክር ተካፋይ ናት ማለት አይቻልም የሚሉትን ሁለት ምክንያቶች መሠረት አድርጎ የወረዳው ፍ/ቤት ቀደም ሲል የሰጠውን ውሣኔ መሻሩ ተገቢ አይደለም በማለት ሽሮ ወስኗል።

የአሁን አመልካች ለጠ/ፍ/ቤቱ ባቀረበችው የይግባኝ አቤቱታ መነሻ ይኸው ፍ/ቤት ሁለቱንም ወገኖች አከራክሮ በተመሳሳይ ምክንያት የከፍተኛውን ፍ/ቤት ውሣኔ አጽንቶታል።

አመልካች ይህ በከፍተኛው ፍ/ቤት እና በጠ/ፍ/ቤት የተሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ስለሆነ ሊታረምልኝ ይገባል በማለት ነው የሰበር አቤቱታ ያቀረበችው። የሰበር አቤቱታው ይዘት በሥር ፍ/ቤቶች ከቀረበው የተለየ አይደለም።

በዚህም ሰበር ችሎት ግራ ቀኙ የቃል ክርክራቸውን አስምተዋል። በሥር ፍ/ቤቶች የተነሳውን ክርክር በየፊናቸው በማጠናከር የተከራከሩ ከመሆኑ በቀር በአዲስ መልክ የተጠቀሰ ክርክር የለውም።

እኛም ጉዳዩን ተመልክተናል። የመዝገቡ ግልባጭ እንደሚያስረዳው መልስ ሰጭ የሚችል ከተማ ኢብራሂም ሚስት ናት ወይስ አይደለችም? የሚለውን በሚመለከት በሁለት የተለያዩ ፍ/ቤቶች ታይቶ በተለያዩ ጊዜ ሚስት መሆኗን የሚያረጋግጥ ውሣኔ /ማስረጃ ተሰጥቷል። ሁለት የተለያዩ ፍ/ቤቶች ሲባልም በግዛት ክልል ምክንያት የተለያዩ ሳይሆን የመጀመሪያው ሃይማኖታዊ ፍ/ቤት ሲሆን ሌላው መደበኛው ፍ/ቤት መሆኑ ጭምር ነው። ሁለቱም ፍ/ቤቶች የሰጡት የሚስትነት ማረጋገጫ የሚያስከትለው ህጋዊ ውጤት የተለያዩ መሆኑም ለዚህ ክርክር ምክንያት ሆኗል። ይኸውም በናዲባው ፍ/ቤት የተሰጠው የሚስትነት ማረጋገጫ ከሚችል ሀብት የሚስት ድርሻ 1/8ኛ መሆኑን የሚጠቅስ ሲሆን የመደበኛው ፍ/ቤት ማስረጃ ደግሞ ግማሽ የሀብት ድርሻ የሚያስጠብቅ ነው። ሚስትነትን የሚያረጋግጠውን ማስረጃ በሚመለከት በሁለቱም ዓይነት ፍ/ቤቶች በእየርከኑ በተቀመጡት ደረጃ በደረጃ ታይቶ በስተመጨረሻ ውሣኔ ያገኘ ነው። ይኸውም የክልሉ ጠ/ሸሪዓ ፍ/ቤት የናዲባ ወረዳ ፍ/ቤት የሰጠውን ውሣኔ በማጽደቅ ውሣኔ የሰጠ ሲሆን የክልሉ ጠ/ፍ/ቤት ደግሞ የዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት በሥ/ፋ/መ/ቁ 361/95 ሐምሌ 11 ቀን 1995 ዓ.ም የሰጠውን ውሣኔ አጽንቶ ወስኗል። በሁለቱም ዓይነት ፍ/ቤቶች በተለያዩ አኳኋን የተሰጠውን ውሣኔ በአንድ ጊዜ ማስፈፀም ወይም ህጋዊ ውጤት እንዲኖረው ማድረግ የሚቻል አይደለም። በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 8 መሠረት የሚቀርበው የመቃወሚያ ክርክርም አስፈላጊነት በመጨረሻ ለማስፈፀም የሚያስችግር ውሣኔ በተለያዩ ፍ/ቤት እንዳይሰጥ ለማድረግ ነው። እንደዚህ ያለ ሁኔታ ባጋጠመ ጊዜ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 244(2)(ሐ) መሠረት መቃወሚያ ሊቀርብ ይገባል። ይሁን እንጂ

አንድ ጉዳይ በተለያዩ ፍ/ቤት ሊቀርብ አይገባውም የሚለው የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በዚሁ ሕግ ቁጥር 244 መሠረት መቅረብ የሚገባው ቢሆንም በዚሁ መቅረብ በሚገባው ጊዜ ሳይቀርብ የቀረው የመቃወሚያ ክርክር ትክክለኛ ፍርድን ለመስጠት የሚያስናክል ሆኖ ከተገኘ ከፍርድ በፊት በማናቸውም ጊዜ ሊነሳ እንደሚችል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 244(3) ተደንግጓል። የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 8 መሠረት በማድረግ የሚቀርበው የመቃወሚያ ዓይነት ደግሞ ከላይ እንደተመለከተው ትክክለኛ ፍርድ ለመስጠት የሚያስናክል በመሆኑ በፍ/ቤቱ በሌላው ወገን ጠያቂነትም ሆነ በእራሱ አነሳሽነት እንደተረዳው ከፍርድ በፊት በማናቸውም ጊዜ ሊቀበለው ይገባል። ከዚህ አንፃር አሁን የተያዘውን ጉዳይ ስንመለከት የአሁን አመልካች ይህንኑ መሠረት በማድረግ የዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት ሐምሌ 11 ቀን 1995 ዓ.ም በጉዳዩ ላይ ውሣኔ ከመስጠቱ በፊት ሐምሌ 09 ቀን 1995 ዓ.ም በተፃፈ አቤቱታ በጉዳዩ ላይ ጣልቃ ልገባ ይገባል በማለት የጠየቀች ለመሆኑ ከውሣኔው ግልባጭ ተረድተናል።

የወረዳው ፍ/ቤት ይህንኑ እንደተረዳ በእርግጥም አንድ ጉዳይ በተለያዩ ፍ/ቤት የቀረበ ነው ወይስ አይደለም? የሚለውን ከፍርድ በፊት አጣርቶ ሊወስን ይገባው ነበር ይህንን አለማድረጉ በክርክር አመራር ረገድ ሥነ-ሥርዓታዊ ግድፈት ፈጽሟል።

የከፍተኛው ፍርድ ቤትም ሆነ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በይግባኝ የቀረበላቸውን ጉዳይ ከዚህ አንፃር መመልከት ሲገባቸው ከውሣኔ በፊት ስለ ክርክሩ ያወቀ ወገን በመጨረሻ ውሣኔው ላይ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 358 ን መሠረት በማድረግ መቃወሚያ ማቅረብ አይችልም በሚለው ምክንያት የአመልካችን የይግባኝ አቤቱታ ውድቅ ማድረጋቸው ተገቢ ሆኖ አላገኘነውም።

ከዚህ በላይ የተጠቀሰው የህግ ምክንያት ጉዳዩ በሌላ ፍ/ቤት ቀርቦ እየታየ የሚለውን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 8 የተመለከተውን ድንጋጌ መሠረት ያደረገ ሲሆን በዚህ

ጉዳይ ይህ ሌላ የተባለው ፍ/ቤት መልስ ሰጪ በመጀመሪያ አቤቱታ ያቀረበበት ፍ/ቤት በሃይማኖታዊ ህግ መሠረት የሚዳኝ የሽሪዓ ፍ/ቤት በመሆኑም ጭምር ሌላ የህግ ክርክር የሚያስነሳ ነው።

ጉዳዩ ለመደበኛው የዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት ከመቅረቡ በፊት በአሁን መልስ ሰጪ አቤቱታ አቅራቢነት በናዲባ ፍ/ቤት ታይቶ የመልስ ሰጭ ሚስትነት በማስረጃ ተረጋግጦ በዚሁ ፍ/ቤት የሚስትነት ማረጋገጫ ማስረጃ አግኝታለች። አከራካሪ የሆነውም ጉዳይ የሚስትነት ማስረጃን የሚመለከት ነው መልስ ሰጭም በመጀመሪያ በእራሷ አነሳሽነት ይህ አከራካሪ የሆነውን ጉዳይ በተመለከተ አቤቱታው ታይቶ የሚስትነት ማስረጃ እንዲሰጣት በናዲባ ፍ/ቤት የማቅረቧ ተግባር በእራሱ ስለጉዳዩ በሽሪዓ ህግ መሠረት በየደረጃው ባሉት የሽሪዓ ፍ/ቤቶች ለመዳኘት የፈቀደች ለመሆኑ አረጋጋጭ ነው። ፈቃድ ክስ በማቅረብ ተግባር የሚገለጥ ነው፤ ከሳሽን በሚመለከት አንድ ጊዜ በሽሪዓ ህግ መሠረት ለመዳኘት ፈቅዳ ክስ አቅርባ ውሳኔ ባገኘችበት ጉዳይ እንደገና ለመደበኛው ፍ/ቤት ተመሳሳይ ዳኝነት መጠየቁ ሲታወቅ መደበኛው ፍ/ቤት በሌላ በህግ የመዳኘት ሥልጣን በተሰጠው አካል ቀርቦ እየታየን ያለ ጉዳይ በድጋሚ ለመመልከት የሚያስችል ሥልጣን የለኝም በማለት መዝገቡን ዘግቶ ማሰናበት ይገባው ነበረ።

የግል እና የቤተሰብ ህግን በተመለከተ በተከራካሪዎች ፈቃድ በሃይማኖት ህጎች መሠረት መዳኘትን አይከለክልም በማለት በኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ህገ-መንግሥት በአንቀጽ 34/5/ ተደንግጓል። በሃይማኖታዊ ህግ በሽሪዓ ፍ/ቤት ለመዳኘት ፈቃድ ሰጥቶ ዳኝነት የጠየቀ ወገን መሆኑ ከታወቀ ይህንኑ ውሳኔ ያገኘበትን ጉዳይ በሚመለከት በመደበኛ ፍ/ቤት አቅርቦ እንዲታይ ማድረግ የሚቻል ስላለመሆኑም በፍ/ብ/ሥ/ሕ/ 4 ተመልክቷል። እንዲሁም በህገ-መንግሥቱ አንቀጽ 37 በተመለከተው ፍትህ የማግኘት መብት በሚለው ሥር « ማንኛውም ሰው በፍርድ ሊወሰን የሚገባውን ጉዳይ ለፍርድ ቤት ወይም ለሌላ

በህግ የደኝነት ሥልጣን ለተሰጠው አካል የማቅረብና ውሳኔ ወይም ፍርድ የማግኘት መብት እንዳለው የሚደነግግ እንጂ በህግ የመዳኘት ሥልጣን ለተሰጠው ሌላ አካል አቅርቦ ዳኝነት ካገኘ በኋላ እንደገና ተመልሶ በዚያው ጉዳይ በፍርድ ቤት ጉዳዩን አቅርቦ ማስወሰን እንዲቻል ድርብና አስፈላጊ መብት የሚሰጥ ድንጋጌ አይደለም፡፡

በዚህ ሁሉ ምክንያት የአሁን መልስ ሰጭ በሃይማኖታዊው ህግ መሠረት በሽሪዓ ፍ/ቤቶች ለመዳኘት ፈቃድ ሰጥታ ውሳኔ ካገኘ በኋላ እንደገና ሐሳቤን ቀይሬያለሁ፤ በመደበኛ ፍ/ቤት ልዳኝ ይገባል በማለት በመደበኛው ፍ/ቤት ክስ ማቅረቧ ሲረጋገጥ ከላይ በዘርዘር እንደተመለከትነው ክሱን ውድቅ ማድረግ ሲገባው ፍ/ቤቱ ሥልጣን አለው በማለት የተሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ነው ብለናል፡፡

ው ሣ ኔ

1. የአዊ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት በፋ.ቁ. 04278 ታህሳስ 04 ቀን 1998 ዓ.ም የሰጠው የክልሉ ጠ/ፍ/ቤት በፍ/ብ/ይ/መ/ቁ. 07903 ጥቅምት 17 ቀን 1999 ዓ.ም የሰጠውን ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ቁ. 348/1/ ተሽሯል፡፡
2. የዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት በመ/ቁ 00559/96 መጋቢት 20 ቀን 1997 ዓ.ም በዋለው ችሎት መልስ ሰጭ በናዒባ ፍ/ቤት የሚስትነት ማረጋገጫ ውሳኔ ማግኘቷ ሳይታወቅ በዳንግላ ወረዳ ፍ/ቤት በድጋሚ በሥ/ፋ/ት/መ/ቁ 361/95 ሐምሌ 11 ቀን 1995 ዓ.ም ታይቶ የተሰጠው የሚስትነት ማረጋገጫ ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሐ/ቁ. 360/2/ መሠረት ተሰርዟል ሲል የሰጠው ብይን ፀንቷል፡፡

መዝገቡ ተዘግቷል፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት፡፡

- ዳኞች:- 1. አቶ መንበረፀሐይ ታደሰ
2. አቶ ፍስሐ ወርቅነህ
3. ወ/ት ሒሩት መለሠ
4. አቶ ተሻገር ገ/ሥላሴ
5. አቶ ታፈሰ ይርጋ

አመልካች:- አቶ ግርማ ግዛው - ወኪል ቀረቡ።

ተጠሪ:- ወ/ሮ አስናቀች - ደምሴ ቀረቡ።

ፍ ር ድ

በዚህ መዝገብ የቀረበው የኑዛዜ ጉዳይ ነው። አመልካች በፌ/መ/ደረጃ ፍ/ቤት እህታቸው እማሆን ወርቁ ደምሴ ያደረጉላቸው ኑዛዜ እንዲፀድቅላቸው አመልክተዋል። ፍ/ቤቱ ኑዛዜው በተናዛኝና በአራት ምስክሮች ፊት መነበቡን የሚገልጽ ጽሁፍ በኑዛዜ ሠነዱ ላይ አልተካተተም በማለት ኑዛዜው ፈራሽ ነው በማለት ወስኗል።

አመልካች ይህንን ውሳኔ በመቃወም የይግባኝ ቅሬታቸውን ለፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤት አቅርበው ፍ/ቤቱ ኑዛዜው ሊፀድቅ የሚገባ ነው ብሎ ወስኗል። ከዚህ በኋላ የአሁን አመልካች የሟች ልጅና ብቸኛ ወራሽ መሆኑን፣ ሟች የተውት ኑዛዜ አለመኖሩን ገልፆ ኑዛዜው እንዲፈርስላቸው በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 358 መሠረት መቃወሚያ በማቅረብ ተከራክረዋል። ከዚህም በተጨማሪ በኑዛዜው ላይ ያለው ፊርማ የሟች አለመሆኑን ክደው ተከራክረዋል። ፍ/ቤቱም ፊርማው እንዲመረመር ትዕዛዝ የሠጠ ቢሆንም ፊርማው ቀለም ስላነሰው መለየት እንዳልተቻለ የፌዴራል ፖሊስ የፎረንሲክ ምርመራ መምሪያ ገልጾለታል። ከዚህ በኋላ ፍ/ቤቱ ኑዛዜው ሊፀና ይገባል? አይገባም? የሚለውን ጭብጥ ይዞ ኑዛዜ ላይ የነበረውን ምስክሮች ቃል ከሠማ በኋላ ምስክሮቹ ኑዛዜውን ሲያናገዙ የነበሩና የሠሙ መሆኑን ስላስረዱና ኑዛዜው ላይም ኑዛዜውን ሲናዘዙ

የነበርንና የሠማን ስለሆነ መስማማታችንን በተለመደው ፊርማችን እናረጋግጣለን በማለት ስለተገለፀ ኑዛዜው ሊፀና ይገባል በማለት የመጀመሪያውን ውሣኔ አጽንቷል።

አመልካች በዚህ ውሣኔ ላይ የይግባኝ ቅሬታቸውን ለፌ/ጠቅላይ ፍ/ቤት ያቀረቡ ቢሆንም ቅሬታቸው ተቀባይነት አላገኘም።

የአሁን የሠበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሣኔ ላይ ነው። ይህ ችሎት ኑዛዜው በምስክሮች ፊት የተነበበ መሆኑ የተገለፀው ከምስክሮቹ ፊርማ በኋላ ሆኖ ሣለ ኑዛዜው ይፀድቃል መባሉ በአግባቡ መሆን አለመሆኑን ለመመርመር አቤቱታው ለሰበር ችሎት ቀርቦ እንዲታይ አድርጓል። ግራ ቀኙም ክርክራቸውን በጽሁፍ አቅርበዋል። ይህ ችሎትም መዝገቡን እንደሚከተለው መርምሯል።

ከመዝገቡ እንደተረዳነው ተጠሪ ሚች ያደረጉላቸው ኑዛዜ እንዲፀድቅላቸው ጠይቀዋል። የሥር ፍ/ቤት ኑዛዜው ግልጽ ኑዛዜ በመሆኑ በፍ/ሕ/ቁ. መነበቡንና ይህም ፎርማሊቲ መፈፀሙን ስላልተመለከተ ፈራሽ ነው በማለት ወስኗል። የፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤት ኑዛዜው ሊፀድቅ ይገባል በማለት የሥር ፍ/ቤትን ውሣኔ የሻረው አንደኛ ኑዛዜው በምስክሮች ፊት ለመነበቡ በኑዛዜው ላይ ተገልጿል። ሁለተኛ ደግሞ ምስክሮቹ ቀርበው ኑዛዜው ሲደረግ የነበሩና የተነበበላቸው መሆኑን አስረድተዋል በማለት ነው። ነገረ ግን እኛ የኑዛዜውን ሠነድ እንደተመለከትነው ምስክሮቹ ኑዛዜው ሲደረግ የነበሩና የሠሙ ስለመሆኑ የተገለፀው ከተናዛኝና ከምስክሮቹ ፊርማ ሥር ነው። በፍ/ሕ/ቁ. 890/1/ ሥር ደግሞ አንድ ግልጽ የሆነ ኑዛዜ በጽሁፍ ህዳግ ላይ ወይም በመስመሮቹ መካከል ወይም ከምስክሮች ፊርማ በኋላ ተጨማሪ ነገሮች ያሉበት ሲሆን ፈራሽ እንደሚሆኑ ተመልክቷል። በመሆኑም በተያዘው ጉዳይ በኑዛዜው ላይ ኑዛዜው በምስክሮች ፊት በመነበቡ የሚገልፀው ጽሁፍ ከምስክሮቹ ፊርማ በኋላ የተጨመረ መሆኑ በግልጽ እየታየ ኑዛዜው እንዲፀድቅ መደረጉ ከፍ ሲል የተመለከተውን ሕግ ያላገናዘበ ነው።

ከዚህ በተጨማሪ የኑዛዜ ሰነዱ ቀርቦ እያለ በኑዛዜው ላይ የተመለከቱትን ምስክሮች ሠምቶ ኑዛዜው እንዲፀድቅ መደረጉ በፍ/ሕ/ቁ. 2006/2/ን የሚቃረን ነው። ምንም እንኳን ይህ ድንጋጌ ቀጥተኛ ተፈጻሚነቱ ለውል ግንኙነቶች ቢሆንም ግዴታዎቹ ከውል የተገኙ ባይሆንም ስለ ውል በጠቅላላው የተደነገጉት ደንቦች ተፈጻሚ እንደሚሆኑ በፍ/ሕ/ቁ. 1677/1/ ሥር ስለተመለከተ ይኸው የፍ/ሕጉ ቁጥር 2006/2/ም ለኑዛዜ ተፈጻሚ ሊሆን ይችላል። ስለሆነም በኑዛዜው ላይ ስለተፃፈው ነገር የሰው ምስክሮችም ሆነ የሕሊና ግምት ማስረጃ ሊቀርብ ስለማይገባ ፍ/ቤቱ ምስክቹን ሠምቶ መወሰኑም ሕጋዊ አልነበረም።

በአጠቃላይ የክርክር ምክንያት የሆነው ኑዛዜ እንዲፀድቅ መደረጉ የሕግ ስህተት ሆኖ አግኝተነዋል።

ው ሣ ኔ

1/ የፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ 04237 በ21/03/98 የሰጠው ውሣኔና የፌ/ጠ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 22938 በ05/07/1998 የሠጠው ትዕዛዝ ተሸሯል።

2/ የፌ/መ/ደረጃ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 776/93 በ2/09/93 የሰጠው ውሣኔ ፀንቷል።

3/ ወጪና ኪሣራ ግራ ቀኙ ይቻቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ለመ/ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ነ/ዓ

ጥቅምት 28/2000 ዓ.ም

- ዳኞች፡- 1. አቶ ዓብዱልቃድ መሐመድ
2. አቶ ሐገስ መልዳ
3. አቶ መስፍን ዕቁበዮናስ
4. አቶ ተሻገር ገ/ስላሴ
5. አቶ ብርሃኑ አመነው

አመልካች፣ ወ/ሮ ስንልሽ ማዘንጊያ - ጠበቃ ቀረበ

ተጠሪ፣ እነ አቶ ተስፋ ማዘንጊያ - ቀርበዋል

መዝገቡን መርምረን የሚተለውን ፍርድ ሰጥተናል፤

ፍ ር ድ

በዚህ ጉዳይ የአሁኖቹ ተጠሪዎች በአመልካች ላይ ህዳር 20 ቀን 1998 ዓ.ም ባቀረቡት ክስ፣ የአሁኗ አመልካች ግምቱ ብር 190,850 የሆነና ከአውራሻችን ከወ/ሮ የንጉሤ ማዘንጊያ የሚደርስንን የውርስ ንብረት የያዘች ስለሆነ የውርስ ንብረት ታካፍለን የሚል ነው። የአሁን አመልካች ለክሱ ከሰጠችው መልሶች መካከል፣ አሁን የተጠየቀውን የውርስ ንብረት ወራሽ መሆኔ በፍ/ቤት ተረጋግጦ ላለፉት 10 አመታት በእጄ የቆየ ስለሆነ ተጠሪዎች በይርጋ ቀሪ የሆነን ጉዳይ አንስተው ሊጠይቁኝ አይገባም የሚል ይገኝበታል። አቤቱታ የቀረበለት የሰሜን ጎንደር መስተዳደር ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት የአሁኗ አመልካች የይርጋ ጥያቄ ውድቅ በማድረግ የውርስ ንብረቱን ከሳሽና ተከላሾች እኩል ይካፈሉ ብሏል። ጉዳዩን በይግባኝ የቀረበለት የአ/ብ/ክ/መ/ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኙን በፍ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 337 ውድቅ በማድረግ መዝገቡን ዘግቶታል።

የሰበር አቤቱታው በዚህ ላይ የቀረበ ሲሆን ፣ይህ ችሎት የካቲት 13 ቀን 1999 በዋለው ችሎት የሥር ፍ/ቤት የይርጋ ጥያቄውን ያለፈው በአግባቡ መሆን አለመሆኑን ለመመርመር ሲባል መዝገቡ ለሀበር እንዲቀርብ ትዕዛዝ ሰጥቶ የግራ ቀኙን የቃል ክርክር ሰኔ 26 ቀን 1999 ሰምቷል።

በዚህ ጉዳይ የሥር ፍ/ቤት የይርጋው ጥያቄ ውድቅ ያደረገበት ዋንኛ ምክንያት የአሁኗ አመልካች ለክርክሩ ምክንያት የሆኑትን የውርስ ንብረቶች የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000 /2/ በሚደነግገው መሠረት ከ15 ዓመት በላይ በይዞታዋ ስር ስላላደረገች ክስ በይርጋ ቀሪ አይሆንም በሚል ነው።

በመሠረቱ አውራሽ የተባሉት ወ/ሮ ንጉሤ ማዘንጊያ መጋቢት 7 ቀን 1988 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሞት የተለዩ መሆኑ ታውቋል። የአሁኗ አመልካች ግንቦት 15 ቀን 1989 ዓ.ም የሚችሉ ሕጋዊ ወራሽ መሆኗ ተረጋግጦ ንብረቱን ይዞ ስትገለገልበት ስለመቆየቷም ከፍርድ ቤቱ ውሳኔ መረዳት ተችሏል። የአሁኖቹ ተጠሪዎች ደግሞ በዚሁ ከተማ እየኖሩ ላለፉት 10 ዓመታት በተከሳሽ የተያዙትን የውርስ ንብረቶች ሳይጠይቁ መቆየታቸው ታውቋል። በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1000 /1/ መሠረት ከሳሽ መብቱንና የውርስ ንብረቶች በተከሳሹ መያዛቸውን ካወቀ ሦስት ዓመት በኋላ ስለወራሽነት ጥያቄ የሚቀርበው ክስ ተቀባይነት ለማግኘት አይችልም በሚል ተደንግጓል። የሥር ፍ/ቤት የኸን መሠረታዊ የይርጋ ሕግ ወደ ጐን በመተው ግራ ቀኙ እየተከራከሩበት ያለው የውርስ ንብረት ከዘር የወረደ ርስት እንደሆነ በመቁጠር ለጉዳዩ አግባብ ያልሆነ ሕግ ጠቅሶ የይርጋ ጥያቄውን ውድቅ ማድረጉ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ነው ብለናል።

ው ሣ ኔ

- የተጠሪዎች የውርስ ንብረት ጥያቄ በይርጋ ቀሪ ሆኗል ብለናል፤
- የአ/ብ/ክ/መ የሰሜን ጎንደር መ/ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ሰኔ 15 ቀን 1998 ቁጥር 13047 በሆነ መዝገብ የሰጠው ውሳኔ እና የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት በፍ/ይ/መ/ቁ. 09867 በ17/11/98 የሰጡት ትዕዛዝ ተሸሯል።
- የዚህን ፍ/ቤት ወጭና ኪሳራ ግራ ቀኙ ይቻቻሉ፤
- መዝገቡ ያለቀለት ስለሆነ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ፤

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ቤ/ኃ

የሰበር መ/ቁ 28764

ሐምሌ 10 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡-

ዓብዱልቃድር መሐመድ

ታፈሰ ይርጋ

ፀጋዬ አስማማው

ዓሊ መሐመድ

አልማው ወሌ

አመልካች፡- የወ/ሮ አመለወርቅ እየሱስ ወራሽ ጠበቃ ሰለመን ገ/መቀል ቀረቡ

ተጠሪዎች፡-

1. አቶ መስፍን አስፋው

2. ወ/ሮ አልማዝ አስፋው

3. ቱቱ አስፋው

4. ሶስና አስፋው

ጠበቃ መልካም ዓለማየሁ ቀረቡ፡፡

መዝገቡ የተቀጠረው ለምርመራ ነበር፡፡ መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ

ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የቀረበው አመልካች የፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 22238 ሐምሌ 12 ቀን 1998 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 48910 ታህሣሥ 19 ቀን 1999 ዓ.ም የሰጠው ትእዛዝ መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበት ስለሆነ በሰበር ታይቶ ይታረምልኝ በማለት ጥር 28 ቀን 1999 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ ስለጠየቁ ነው፡፡ የክርክሩ ፍሬ ጉዳይ ከመዝገቡ ለመረዳት እንደሚቻለው በመጀመሪያ የአሁኑን ተጠሪዎች በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በከላሽነት ቀርበው እህታችን ወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋው በ1995 ዓ.ም በሞት

ተለይታለች። እህታችን ልጅ ወይም ተወላጅ የሌላት መሆኑና እኛ ወራሾቿ መሆናችንን በፍርድ አረጋግጠናል። ሟች እህታችን ወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋው ከወደ ውጭ አገር ለህክምና ስትሄድ ቤቷንና ንብረቷን ለአቶ ፈንታይ ወልደዮሐንስ እና ወ/ሮ የሺመቤት ሀብተሚካኤል ሰጥታ ሄዳለች። ሆኖም አደራ ተቀባዮች የሆኑት እነ አቶ ፈንታይ የውርሱን ንብረት እንዲያስረክቡን ስንጠይቅ ለማስረከብ ፈቃደኛ ባለመሆናቸው የካ ክፍለ ከተማ ቀበሌ 02 ቁጥሩ 761 የሆነውን ቤትና በክሱ የተዘረዘሩ ንብረቶች እንዲያስረክቡ ውሣኔ ይሰጥልን በማለት ክስ አቅርበዋል።

ተጠሪዎች የውርስ ንብረቱን ይዘዋል ከሚሏቸው ከእነ አቶ ፈንታይ ወልደዮሐንስና ወ/ሮ የሺመቤት ሀብተሚካኤል ጋር እየተከራከሩ እያሉ ወ/ሮ አመለወርቅ እየሱስ ቀርበው ሟች ጥሩወርቅ አስፋው የሟች አቶ አበበ ከበደ ሚስት ነበሩ። እኔ የአቶ አበበ ከበደ ሚስት መሆኔን በፍርድ ቤት አረጋጋጫለሁ። ክርክር እየተካሄደበት ያለው ንብረት የሟች አበበ ከበደ የጋራ ሀብት በመሆኑ በክርክሩ ጣልቃ እንዲገባ በማለት ያመለከተች ሲሆን ፍርድ ቤቱም የአመልካችን ማመልከቻ እና ማስረጃ ከመዘነ በኋላ ወደ ክርክሩ በጣልቃ ገብነት እንድትገባ ወስኗል።

የፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት የተጠሪዎችን ክስ የአመልካች አውራሽ የሆነችው አመለወርቅ እየሱስ በጣልቃ ገብነት ያቀረበችውን ማስረጃና የእነ ፈንታይ ወልደዮሐንስን መልስና ማስረጃ ከመረመረ በኋላ «ተጠሪዎች የቀረበባቸውን ክስ 1ኛ ተጠሪ ያልካዱና ክሱን ስለአመኑ የፍታብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 242 መሠረት በዝርዝር የተያዘው ንብረት በራሱ ላይ ተዘርዝሮ የቀረበው ንብረት ለአመልካቾችና ለጣልቃ ገብ እንዲያስረክቡ። ሁለተኛ ተጠሪ የአንደኛ ተጠሪ ባለቤት ሲሆን ባለቤታቸው ለህክምና ወደ ውጭ እንደሄዱና ሲመለሱ እንደሚፈጽሙ በመግለጽ ለጊዜው ከነገር ለመሸሽ እኔ ንብረቱን አልተረከብኩም በዝርዝር ላይም አልፈረምኩም ይበሉ እንጂ ክሱን

በግልበጽ ስላልካዱ በነገሩ የመሸሽ የተሰጠ መልስ ክሱን እንደመካድ ስለማያስቆጥር ክስ በቀረበበት ንብረት ላይ አንደኛ ተጠሪ ጋር በጋራ ሀላፊ ናቸው ብለን ወስነናል። ጣልቃ ገብም ተካፋይ ናቸው ብለናል።» በማለት ወስኗል። የፌዴራልና የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ከክሱ ጋር በዝርዝር የተያዘው ንብረት በክሱ ላይ የተመለከተው ወይም የሚችል የውርስ ንብረት ተጣርቶ ክፍፍሉን እንዲያስፈጽሙ አቶ ቸርነት ተገኝን ሹሟል።

ከዚህ በኋላ ውርስ አጣሪው በተጠሪዎችና አመልካች የግልና የሚስቱ የጋራ ሀብት ነው በሚሉት ጉዳይ ላይ ክርክርና ማስረጃ ከሰማ በኋላ አመልካች የፍታብሔር ህግ ቁጥር 1000 በተደነገገው መሠረት መብታቸውን ያልጠየቁ ስለሆነና በአዲስ አበባ አስተዳደር በየካ ክፍለ ከተማ በቀበሌ 02 ቁጥሩ 761 የሆነው ቤት ወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋው የተመዘገበ ስለሆነ የእሷ የግል ንብረት የሚልና ሌሎች ንብረቶችም ወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋው የግል ሀብት ናቸው በማለት ወስኖ ይህንን ሪፖርት ለፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት አቅርቧል። ፍርድ ቤቱም የውርስ አጣሪው ሰኔ 25 ቀን 1998 ከተባራ መሸኛ ጋር የቀረበለትን ሪፖርት ህግና ሞራልን የማይቃረን በመሆኑና ተከራካሪዎቹ ትክክለኛነቱን ቀርበው ስላረጋገጡ የፍርድ ቤቱ የውሣኔ አካል አድርጎ መዝግቦታል በማለት ትዕዛዝ ሰጥቷል።

አመልካች በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለከፍተኛው ፍርድ ቤት አቅርባ የከፍተኛው ፍርድ ቤት ይግባኙን በፍታብሔር ሕግ ቁጥር 337 መሠረት ሰርዞታል። አመልካች የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የውርስ አጣሪውን ሪፖርት በማጽደቅ የሰጠውና ትእዛዝና የከፍተኛው ፍርድ ቤት ያቀረበኩትን ይግባኝ ለመሰረዝ የሰጠው ትእዛዝ መሠረታዊ የህግ ስህተት አለበት በማለት ባቀረቡት አቤቱታ ፍርድ ቤቱ የሾማቸው የውርስ አጣሪ ከእኛ በኩል ያቀረበውን ማስረጃ ተቀብለው አልመረመሩም። ፍርድ ቤቱ የውርስ አጣሪው ባቀረበው ሪፖርት ላይ በጽሑፍ

መቃወሚያ ብይን ሣይሰጥ የውርስ አጣሪውን ሪፖርት ማጽደቅ መሠረታዊ የህግ ስህተት አለበት። ከሁሉም በላይ በጣልቃ ገብ ተከራካሪነት ቀርቦን ባቀረብነው ክስና ማስረጃ መሠረት በክርክር የተያዘው ሀብት የወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋውና የአቶ አበበ ከበደ የጋራ ንብረት እንደሆነ በማረጋገጥ ፍርድ ቤቱ ንብረቱን በአደራ የያዙትና በሥር ፍርድ ቤት ተከላሽ የነበሩት እነ ፈንታዬ ወ/ዮሐንስ ንብረቱን ለከላሾች (ተጠሪዎች) እና ለጣልቃ ገብ ያስረክቡ ጣልቃ ገብ ተከፋይ ናቸው በማለት ውሣኔ የሰጠበትን ጉዳይ የውርስ አጣሪው ከተሰጠው ስልጣን ውጭ በማከራከር ውሣኔ መስጠቱና ፍርድ ቤቱም ተቀብሎ ማጽደቁ መሠረታዊ የህግ ስህተት በመሆኑ በሰበር ታይቶ እንዲታረምልኝ በማለት አመልክተዋል ተጠሪዎች በበኩላቸው የባልና የሚስቱ ግንኙነት ከተቋረጠ ሰላሣ አመት የሆነው በመሆኑ አቶ አበበ ከበደ ከዚህ በፊት የመጥፋት ውሣኔ የተሰጠባቸው በመሆኑ የውርስ አጣሪው ንብረቱ የግል ነው ወይስ የጋራ የሚለውን አጣርቶ እንዲወሰን የተሾው በመሆኑና ይህንንም ያደረገው ፍርድ ቤቱ በሰጠው ስልጣን መሠረት በመሆኑ በአጠቃላይ በውርስ አጣሪውም ሆነ በሥር ፍርድ ቤት የተፈፀመ የህግ ስህተት የሌለ በመሆኑ የአመልካች አቤቱታ ውድቅ ይደረግልን በማለት ሀምሌ 13 ቀን 1999 ዓ.ም የተፃፈ መልስ አቅርበዋል።

አመልካች በበኩላቸው ሟች አበበ ከበደ በህይወት አለመኖራቸው የተረጋገጠው 1984 ዓ.ም በመሆኑ ከዚህ ጊዜ በፊት የተፈራው ሀብት የጋራ ሀብት ነው። የቤቱ ፕላንና ሥራው የተፈቀደው ከአቶ አበበ ከበደ በመሆኑ ቤቱ የጋራ ንብረት ስለመሆኑ የሚያከራክር አይደለም። ሌሎች ንብረቶች መኪና፣ በባንክ የተያዘው ገንዘብ እና ልዩ ልዩ ጌጣጌጦች የጋራ ሀብት ናቸው የውርስ አጣሪው ከማጣራት ተግባር ወጥተው ህግ የመተርጎም ሥራ የሠሩ በመሆናቸውና ፍርድ ቤቱም ይህንኑ ተቀብሎ የፀደቀ በመሆኑ

መሠረታዊ የህግ ስህተት በሥር ፍርድ ቤቶች በኩል ተሰርቷል በማለት የመልስ መልስ አቅርቦዋል።

ከሥር የክርክሩ አመጣጥና በሰበር ደረጃ ግራ ቀኙ በኩል የቀረበው ክርክር ከላይ የተገለፀው ሲሆን እኛም መዝገቡን መርምረናል። መዝገቡን እንደመረመርነው።

1ኛ ተጠሪዎች የሟች የወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋው ንብረት ነው በማለት ዘርዝረው በእነ አቶ ፈንታዬ ወልደዮሐንስ ላይ ክስ አቅርበው ሲከራከሩበት የነበረው ንብረት የአመልካች አውራሽ የአቶ አበበ ከበደ የጋራ ሀብት መሆኑ በፍርድ ተወስኗል ወይስ አልተወሰነም?

2ኛ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የሾመው የውርስ አጣሪ የውርስ ማጣራቱን ተግባር ያከናወነው በተሰጠው የስልጣን ወሰን ሣያልፍና በህግ መሠረት ነው ወይስ አይደለም ለሚሉትን ጭብጦች እልባት መስጠት አስፈላጊ ሆኖ አግኝተነዋል።

የመጀመሪያውን ጭብጥ በተመለከተ አመልካች በክርክሩ እንድትገባ ጥያቄ ያቀረችው ተጠሪዎች አይነቱን መጠኑንና ዋጋውን ዘርዝረው ክስ አቅርበው የሚከራከሩበት ንብረት ያአውራሽ የጋራ ሀብት መሆኑን በመግለጽ ነው። ተጠሪዎች ክስ ያቀረብንበት ንብረት የአመልካች አውራሽ አቶ አበበ ከበደ የጋራ ሀብት አይደለም ስለዚህ በክርክሩ ጣልቃ የምትገባበት ምክንያት የለም በማለት የአመልካችን ጣልቃ ገብነት በመቃወም ያልተከራከሩ መሆኑን በአንፃሩ የጣልቃ ገቢን አቤቱታ በተመለከተ ንብረት በሚጣራበት ጊዜ የሚታይ በመሆኑ ለጣልቃ ገብ አቤቱታ መልስ መስጠት ሣያስፈልገን ይወሰንልን በማለት ምላሽ እንዲሰጡ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት መጋቢት 23 ቀን 1997 ዓ.ም ከሰጠው ብይን ለመገንዘብ ይቻላል።

ተጠሪዎች የአመልካችን በጣልቃገብነት ያቀረበችው ክርክር ላይ አለን የሚሉትን ክርክርና ማስረጃ አላቀረቡም። በንብረት ማጣራት ሒደቱ እንደሚታይ ያሳሰቡ ቢሆንም

ፍርድ ቤቱ ይህንን ጥያቄቸውን በመቀበል በግልጽ ብይን አልሰጠም ፍርድ ቤቱ መጋቢት 23 ቀን 1997 ዓ.ም በሰጠው ውሣኔ በሥር ፍርድ ቤቱ በተከላከሉት የሚከራከሩ ሰዎች ንብረቱን ለተጠሪዎችና (ከሳሾች) ለአመልካች ለሥር ለጣልቃ ገብ ያስረክቡ። ጣልቃ ገብ ተካፋይ ናቸው በማለት ወስኗል። ይህም ክርክር የቀረበበት ንብረት የአውራሻችን የጋራ ሀብት ስለሆነ ግማሹ ይገባኛል በማለት አመልካች ያቀረበቸውን ማመልከቻና ማስረጃ በመቀበል በመዝገቡ ክርክር እየተደረገበት ያለው ንብረት የሚች አበበ ከበደ የጋራ ሀብት መሆኑን ፍርድ ቤቱ ውሣኔ የሰጠበት መሆኑን ያሳያል። ስለዚህ ተጠሪዎች በእነ ፋንታዬ ወ/ዮሐንስ አላግባብ ስለያዙ እንዲያስረክቡን በማለት በክስ ማመልከቻቸው ላይ የዘረዘሩት ንብረት የሚች ወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋው የግል ንብረት ብቻ እንዳልሆነና ክርክሩ እየተካሄደበት ያለው ንብረት የአመልካች አውራሽ የአቶ አበበ ከበደ የጋራ ንብረት መሆኑ ከንብረቱም አመልካች ተካፋይ እንደሆነች ፍርድ ቤቱ ውሣኔ የሰጠበት በመሆኑ በውርስ አጣሪም ሆነ በሌላ አካል እንደገና ክርክርና ማስረጃ የሚቀርብበት አይደለም። ጉዳዩ በፍርድ ያለቀ በመሆኑ በዚህ ነጥብ ላይ ተጠሪዎች ለውርስ አጣሪው ያቀረቡት የህግ እና የፍሬ ጉዳይ ክርክር የፍታብሔር ሥነ ሥርህት ሕግ አንቀጽና ድንጋጌ የሚጥስና መሠታዊ የህግ ስህተት ያለበት ነው። የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት መጋቢት 23 ቀን 1997 ዓ.ም በሰጠው ውሣኔ በፍርድ የቋጨውን ጉዳይ እንደገና አይቶ አከራክሮ የውርስ አጣሪው ያቀረበውን የውሣኔ ሀሳብ ተቀብሎ ማጽደቁና ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤትም ስህተቱን ሳይታይም የአመልካችን ይግባኝ መሠረዙ መሠረታዊ የህግ ስህተት ነው በማለት ወስነናል።

ሁለተኛውን ጭብጥ በተመለከተ ፍርድ ቤቱ የውርስ አጣሪውን የሾመው የወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋውን የውርስ ንብረት አጣርቶ እንዲቀርብ መሆኑ በውሣኔው

ተቀምጧል። የውርስ አጣሪ ስልጣንና ሀላፊነት በፍታብሔር ህግ የውርስ ድንጋጌዎች በግልጽ የተደነገገ ሲሆን የፍታብሔር ህግ ቁጥር 956 የውርስ አጣሪው ሥራ፡-

- ሚች አንድ ኑዛዜ ትቶ እንደሆነ መፈለግና በመጨረሻው ውርስ የሚደርሳቸው ሰዎች እነማን እንደሆኑ ማረጋገጥ
 - የውርሱን ሀብት ማስተዳደር
 - መክፈያቸው የደረሰውን የሚች ዕዳዎች መክፈል
 - ሚች በኑዛዜ ያደረጋቸውን ስጦታዎች መክፈልና የኑዛዜውን ቃል ለማስፈጸም ማንኛውንም ሌሎች አስፈላጊ ጥንቃቄዎች ማድረግ እንደሆነ በግልጽ ይደነግጋል። የውርስ አጣሪው ሥራውን ማከናወን ያለበት ይህንና ሌሎች አግባብነት ያላቸውን የህግ ድንጋጌዎች መሠረት በማድረግ መሆን አለበት።
- ሆኖም በዚህ ጉዳይ የፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት የሾመው ውርስ አጣሪ በህግና በፍርድ ቤቱ ከተሰጠው ስልጣን ውጭ በፍርድ የተቋጨውን ጭብጥ ላይ የተጠሪዎችን ክርክርና ማስረጃ በመስማት በክሱ ከተዘረዘሩት ንብረቶች ውስጥ የሚች ወ/ሮ ጥሩወርቅ አስፋውና የሚች አበበ ከበደ በጋብቻ ያፈሩት የጋራና የግል ንብረት አስመልክቶ ያቀረበው የውሳኔ ሀሳብ ውርስ አጣሪው ከስልጣኑ ውጭ የሠራውና ወዲያውኑ ፍርድ ቤቱ ሊሰርዘው የሚገባው ሆኖ አግኝተነዋል።
- ውርስ አጣሪው የባልና የሚስት የጋራ ሀብት የሚመለከቱ የህግ ድንጋጌዎች በመተርጎም ተጠሪዎች የአመልካች ጥያቄ በይርጋ ስለሚታገድ ጣልቃ መግባት የለባትም በማለት ለፍርድ ቤቱ ያላቀረቡትን ክርክር በውርስ ማጣራት ሒደት የይርጋ ክርክር አንስተው ሲከራከሩ የይርጋ ክርክሩን በመቀበልና በአቶ አበበ ከበደ ስም ተመዝግባ የምትገኘዋን ኮድ 2-17736 ፒክአፕ መኪናና እና ሌሎች ንብረቶች ከአመልካች በአስራ አምስት ዓመት ጊዜ ውስጥ ያልጠየቀች በመሆኑ

አሁን ልትጠይቅ አትችልም የሚል የውሣኔ ሀሳብ አዘጋጅቶ ለፍርድ ቤት ያቀረበ መሆኑን ለመረዳት ይቻላል። ውርስ አጣሪው ከተሰጠው ስልጣን ውጭ የባልና ሚስቱን የጋራና የግል ሀብት ለመወሰን ያቀረበውን የህግ ክርክር አስመልክቶ የሰጠው የህግ ትርጓሜና የማስረጃ ተቀባይነት የማስረጃ ክብደትና የማስረጃ ታማኝነት አስመልክቶ የሰጠው ውሳኔ በአግባቡ ሳይመረምር የፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት ማጽደቁና የከፍተኛው ፍርድ ቤትም ይህንን ጉልህ ስህተት ማለፍ መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበትና አመልካች መብቷን በዳኝነት ስልጣን በሌላው ግለሰብ ከስልጣኑና ሀላፊነቱ ውጭ በሠራው ሥራ መነሻ እንዲታጣ ያደረገ ሆኖ አግኝተነዋል።

በአጠቃላይ ስንመለከተው በዚህ ጉዳይ የውርስ አጣሪ ሆኖ የተሾመው ሰው የፍታብሔር ህግ ቁጥር 956 እና ሌሎች ድንጋጌዎች ክስ ውርስ አጣሪ ስልጣንና ሀላፊነት እንደዚሁም የፍታብሔር ሥነ ሥርዓት ህግ ስለ ምትክ ዳኛ ስልጣንና ሀላፊነት ከተደነገጉት ድንጋጌዎች ውጭና ፍርድ ቤቱም የሰጠውን ስልጣንና ሀላፊነት ለመተላለፍ የይርጋ የህግ ድንጋጌዎች የቤተሰብ ህግ ድንጋጌዎችንና የንብረት ህግ ድንጋጌዎች ተገቢ ያልሆነ ትርጉም በመስጠት ሥራውን ያከናወነ በመሆኑ መሠረታዊ የሆነ የህግ ስህተት አለበት። የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤትም አጣሪው ከተሰጠው ስልጣንና ሀላፊነት ውጭ በህግ ጉዳዮች በማከራከርና የህግ ትርጓሜ በመስጠት ያቀረበውን የውሣኔ ሀሳብ ለህግና ለሞራል ተቃራኒ አይደለም ብሎ እንዳለ ተቀብሎ ማጽደቁ መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበትና የዳኝነት አካሄድ በሂደቱ ላይ ጉለት መፈፀሙን የሚያሳይ ነው። በመሆኑም ከላይ በዝርዝር በተገለፀው ምክንያት የፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት የውርስ አጣሪውን የውሣኔ ሀሳብ በማጽደቅ የሰጠው ትእዛዝና የከፍተኛው ፍርድ ቤት የመጀመሪያ

ደረጃ ፍርድ ቤት የሰጠውን ትእዛዝ በማጽደቅ የሰጠው ትእዛዝ መሠረታዊ የህግ ስህተት አለት በማለት ፍርድ ሰጥተናል።

ው ሳ ኔ

1. የፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 22238 ሀምሌ 12 ቀን 1998 ዓ.ም የውርስ አጣሪውን ሪፖርት ሙሉ በሙሉ ለማጽደቅ የሰጠው ትእዛዝ መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበት በመሆኑ በፍታብሐር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 348 ንዑስ አንቀጽ 1 መሠረት ተሸሯል። ይፃፍ።

2. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 48910 ታህሣሥ 19 ቀን 1999 ዓ.ም የሰጠው ትእዛዝ መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበት በመሆኑ በፍታብሐር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 348 ንዑስ አንቀጽ 1 መሠረት ተሸሯል።

3. ተጠሪዎች በፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት እነ ፈንታዬ ወልደዮሐንስ ያስረክቡን በማለት የጠቀሱት በየካ ክፍል ከተማ ቀበሌ 02 ቁጥር 761 የሆነው ቤት በአቶ አበበ ከበደ ስም ተመዝግባ የምትገኘው መኪና፣ በባንክ ቤት የሚገኝ ገንዘብና በአደራ ማስቀመጫ የተቀመጠ ጌጣጌጥ እንደዚሁም ሌሎች የቤት ቁሳቁሶችና ንብረቶች የሚች አበበ ከበደ የጋራ ሀብት መሆናቸውን መጋቢት 23 ቀን 1997 ዓ.ም በፍርድ የተወሰነ በመሆኑ ግማሹን ለአመልካች ማካፈል አለባቸው በማለት ወስነናል። በፍርዱ መሠረት እንዲያስፈጽም ይፃፍ።

4. በዚህ ፍርድ ቤት የወጡትን ወጭና ኪሣራ ግራ ቀኙ ራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

ይህ ፍርድ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ሀምሌ 10 ቀን 2000 ዓ.ም በሙሉ ድምጽ ተሰጠ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ፀ/መ

ሰኔ 19 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡- አቶ ዓብዱልቃድር መሐመድ

አቶ ታፈሰ ይርጋ

አቶ መድሕን ኪርሰ

አቶ ዓሊ መሐመድ

አቶ ሱልጣን አባተማም

አመልካች፡- ወ/ሮ አዳነች ወርዶፋ ቀረቡ

ተጠሪዎች፡- እነ ወ/ሮ አስናቀች ወርዶፋ ቀረቡ

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የተጀመረው በፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ሲሆን አመጣጡም የአሁንዋ አመልካች ህዳር 10 ቀን 97 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት ማመልከቻ የውርስ አጣሪው በ16/2/97 ዓ.ም ያቀረቡት ሪፖርት በአግባቡ የቀረበ አይደለም፡፡ አጣሪው ሊጸድቅ የማይገባውን የስጦታ ውል መነሻ በማድረግ ውሳኔ ሰጥተዋል፡፡ በውርስ እዳነት መመዝገብ የማይገባውን እዳ መዝግበዋል፡፡ ያቀረብኳቸውን ማስረጃዎች በአግባቡ አልመረመረም፡፡ ወራሾች ሳንስማማበት የውርስ ንብረት ለወራሾች እንዲከፋፈል ወስነዋል፡፡ በመሆኑም የውርስ አጣሪው ሪፖርት መጽደቅ የለበትም በማለት አመልክተዋል፡፡

ፍ/ቤቱም የውርስ አጣሪው የሟች የኑዛዜና ያለኑዛዜ ወራሾች እነማን እንደሆኑ፣ የሟች የውርስ ሃብት ምን እንደሆነ ከውርሱ ሐብት ላይ ሊከፈል የሚገባውን እዳ ምንነት እና በኑዛዜ የተሰጠ ስጦታ ለተቀባዩ መክፈልን በተመለከተ የግራ ቀኙን አቤቱታና ማስረጃ መርምረው ያቀረቡት ሪፖርት የሚነቀፍበት ምክንያት የለም፡፡ አመልካች አለኝ የሚሉት መብት ካላቸው ዳኝነት ከፍለው በክስ ከሚጠይቁ በስተቀር

የውርስ አጣሪውን ሪፖርት ባለማጽደቅ በዚህ መዝገብ ሊጠይቁ የሚችሉበት ሁኔታ የለም በማለት አቤቱታውን ባለመቀበል ሪፖርቱን አጽድቆታል።

የፌ/ክ/ፍ/ቤትም ከአመልካች የቀረበለትን ይግባኝ በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ.337 መሰረት ሰርዞታል አመልካች ለዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት አቤቱታ ያቀረቡትም የስር ፍ/ቤቶች የሰጡትን ትእዛዝ በመቃወም ነው። በአቤቱታው ውስጥ የተጠቀሱት ቅሬታዎችም የውርስ አጣሪው የሚችን ሃብት በአግባቡ አላጣሩም። በሕግ መፍረስ የሚገባውን የስጦታ ውል አጽድቀዋል። የቆጠርኳቸውን ማስረጃዎች ባለመስማት መብቱን አጣብበውብኛል። ያለአግባብ የውርስ ንብረቶችን ወራሾች እንድንከፋፈል ወስነዋል። የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤትም የውርስ አጣሪው ያቀረቡትን ሪፖርት እንዳያጽድቅ፣ የውርስ ማጣራቱ ሥራ እንደገና እንዲካሄድ እንዲያደርግልኝ ያቀረብኩትን ጥያቄ ባለመቀበል ሪፖርቱን ማጽደቁ በአግባቡ አይደለም። በመሆኑም የሥር ፍ/ቤቶች የሰጡት ትእዛዝ መሰረትዊ የሕግ ስህተት ያለበት ስለሆነ ትእዛዙ ሊሻርልኝ ይገባል የሚሉ ናቸው።

1ኛ ተጠሪ ሐምሌ 30 ቀን 99 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት መልስ የውርስ አጣሪው በነዛዜ ስጦታው ላይ ያሉትን ምስክሮች አስቀርበው በመስማት የነዛዜ ስጦታው የህግ ስህተት የሌለበት መሆኑን አጣርተው የአሁንዋ አመልካችንና ሌሎችን ወራሾች በዝርዝር መዝግበው ባደረጉት ማጣራት መሰረት ሪፖርታቸውን ለፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ማቅረባቸው በአግባቡ ነው። የሥር ፍ/ቤቶች ሪፖርቱን ለማጽደቅ የሰጡት ትእዛዝም መሰረታዊ የሕግ ስህተት የለበትም። በመሆኑም ትእዛዙ ሊጸድቅልን ይገባል በማለት ተከራክረዋል።

2ኛ ተጠሪ ደግሞ ሐምሌ 30 ቀን 99 ዓ.ም ጽፈው በሰጡት መልስ ውርስ አጣሪው የውርስ ንብረቱን በአግባቡ አላጣሩም የ1ኛ ተጠሪን ቤት በውርስ ንብረት ውስጥ ማካተት ሲኖርባቸው በስጦታ ያገኙት ነው በማለት መወሰናቸው ተቀባይነት የለውም። አዋጅ ቁጥር 47/67 ከመውጣቱ በፊት ሚች ለእኔ የሰጡኝን ቁጥሩ 432 የሆነውን ቤት በውርስ ንብረት ውስጥ ያለማካተታቸው ግን በአግባቡ ነው። በመሆኑም

የውርስ አጣሪው ሪፖርት ባለበት ሁኔታ እንዲፀድቅ መደረጉ ተቀባይነት የለውም በማለት ተከራክረዋል።

በበኩላችን ደግሞ የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት የውርስ ንብረት አጣሪውን ሪፖርት ምንም ጉድለት አላገኘሁበት በማለት ያፀደቀው በአግባቡ ነው ወይስ አይደለም? የሚለውን ጭብጥ በመያዝ መዝገቡን መርምረናል።

መዝገቡን እንደመረመርነውም የውርስ አጣሪው ለፍ/ቤቱ ባቀረቡት ሪፖርት ቁጥሩ 432 የሆነው ቤት አዋጅ ቁጥር 47/67 ከመውጣቱ በፊት ሚች ወ/ሮ ደጊቱ ደንጓሬ ለወ/ሮ አሰለፈች ወርዶፋ በስጦታ የሰጡዋቸው በመሆኑ የውርስ ሐብት አይደለም በማለት ወስኛለሁ። ቁጥሩ 431 የሆነው ቤትም የወ/ሮ አስናቀች ወርዶፋ የኑዛዜ ድርሻ ነው። አመልካች ስጦታዎቹ ፈራሽ ናቸው በማለት ቢከራከሩም የሚፈርስበትን ምክንያት አልገለፀም። ስጦታው እንዲፈርስ በፍርድ ቤት ጠይቀው ያስፈረሱበትን የፍ/ቤት ውሳኔ አላቀረቡም በማለት ያሰፈሩዋቸው ድምዳሜዎች ንብረቶቹን የማከፋፈል ዓይነት ሥራ ያከናወኑ መሆኑን እንደሚጠቁሙ ለመረዳት ችለናል።

በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 956 እንደተደነገገው የአጣሪው ሥራ ሚች አንድ ኑዛዜ ትቶ እንደሆነ መፈለግና በመጨረሻው ውርሱ የሚደርሳቸው ሰዎች እነማን እንደሆኑ ማረጋገጥ። የውርሱን ሃብት ማስተዳደር። መክፈያቸው የደረሰውን የውርስ እዳዎች መክፈል እና ሚች በኑዛዜ ያደረጋቸውን ስጦታዎች መክፈልና የኑዛዜውን ቃል ለመፈፀም ማንኛቸውም ሌሎች አስፈላጊ ጥንቃቄዎች ማድረግ ነው። እነዚህ ከዚህ በላይ የተዘረዘሩትን ተግባራት በሚያከናውንበት ጊዜ ደግሞ በኑዛዜው የውርስ ንብረት መሆናቸው ተጠቅሶ የክፍፍል ስርአትም የተቀመጠላቸውና ወራሾች በሙሉ የተስማሙባቸው ንብረቶችና መክፈያቸው የደረሰው የውርስ እዳዎች ሲኖሩ በወራሾቹ ስምምነት መሰረት ንብረቶቹን ሊያከፋፍል፣ እዳዎችንም ሊከፍል ይችላል። በኑዛዜው ላይ በተጠቀሱትና ባልተጠቀሱት ንብረቶች የውርስ ሃብት መሆን ያለመሆኑ ላይ

ወራሾች ያልተስማሙና ክርክር ያስነሱ ከሆነ ግን የአጣሪው ሥራና ሐላፊነት ወራሾች የተስማሙባቸውን ንብረቶች የውርስ ሃብት መሆናቸው መመዝገብ። ወራሾች ያልተስማሙባቸው ንብረቶችና እዳዎች ካሉ ደግሞ ማስረጃ በመስማት ማስረጃው ምን እንደሚያስረዳ ሪፖርቱ ላይ በማስፈር እንዲያጣራ ላዘዘው ፍ/ቤት ማቅረብ እንጅ ንብረት አጣሪው ይህ ንብረት የውርስ ሐብት አይደለም የሚሉ ወራሾች ቢኖሩም ማስረጃ በመስማት የውርስ ሃብት መሆኑን ስለተገነዘብኩኝ ንብረቱ የውርስ ሃብት ነው በማለት ወስኛለሁ። ወይም ደግሞ ማስረጃውን እንደተመለከትኩት ንብረቱ የውርስ ሐብት ያለመሆኑን ስላረጋገጥኩኝ የውርስ ሐብት አይደለም በማለት ወስኛለሁ ለማለት የሚያስችለው ሥልጣን የለውም።

በዚህ ጉዳይ የውርስ አጣሪው ያደረጉትን የማጣራት ሥራ ስንመለከተው ወራሾች የውርስ ሐብት ናቸው በሚሉዋቸው ሁለቱም ቤቶች ላይ ገና ከጅምሩ አንስቶ ያልተስማሙና ክርክር ያነሱ በመሆኑ አጣሪው ማስረጃ መስማታቸው በአግባቡ ነው። ሁኖም አጣሪው በወራሾች መካከል የተደረገው ክርክር ምን እንደነበረ። የኑዛዜ ወራሾችና የሕግ ወራሾች እነማን እንደሆኑ። የግራ ቀኙ ማስረጃ ምን እንደሚመልስ። ወራሾች የተማመኑባቸውና ያልተማመኑባቸው የውርስ ንብረቶችና እዳዎች ምን ምን እንደሆኑ በመዘርዘር ሪፖርት ማዘጋጀት ሲኖርባቸው ከዚህ አልፈው ወራሾችን አከራከረው ማስረጃ ከሰሙ በኋላ ክርክሩን ማስረጃውን ከሕግ ጋር በማገናዘብ ይህ ንብረት የእገሌ እንጅ የእገሌ አይደለም በማለት መወሰናቸው ከተሰጣቸው የውርስ አጣሪነት ሥልጣን በላይ በመሄድ መደመኛ ፍ/ቤት የሚያከናውነውን የዳኝነት ሥራ ውስጥ መግባታቸው ተገቢ ያለመሆኑን ተገንዝበናል።

ውርስ አጣሪው አዘጋጅተው ያቀረቡት ሪፖርት ውሳኔም ጭምር ያዘለ በመሆኑ ሪፖርቱ በቀረበለት ፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት መጽደቁ ደግሞ በአጣሪው የተወሰነው ነገር በፍ/ቤት ተቀባይነት አግኝቶ የፀደቀ ተደርጎ ስለሚወሰድ አመልካች አዲስ ክስ አቅርበው የውርስ ድርሻቸውን ሊያገኙ የሚያስችላቸው መብት የሚያጣብብ ነው የሚሆነው። በመሆኑም

የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ሪፖርቱን መርምሮ ያለበትን ጉድለት እንዲያስተካክል ማድረግ ሲገባው እንዳለ ተቀብሎ ማጽደቁ ተገቢ ሆኖ አልተገኘም፡፡

ስለዚህ የውርስ ንብረት አጣሪው ያቀረቡት ሪፖርት የአጣሪንና የመደበኛ ፍ/ቤትን ሥራ አጠቃሎ የያዘ በመሆኑ ሪፖርቱ በአግባቡ የተዘጋጀ ባለመሆኑና የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ሪፖርቱን ያፀደቀበትና የፌ/ከ/ፍ/ቤት ደግሞ የቀረበለትን ይግባኝ የሰረዘበት ትእዛዝ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ሆኖ ስለተገኘ የሚከተለውን ውሳኔ ሰጥተናል፡፡

ው ሳ ኔ

1. የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 04036 ጥር 5 ቀን 97 ዓ.ም የሰጠው ትእዛዝና የፌ/ከ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 37777 ሕዳር 21 ቀን 98 ዓ.ም የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348/1/ መሰረት ተሽረዋል፡፡
2. የሥር ፍ/ቤት የውርስ ማጣራት ሪፖርቱን ያፀደቀው ከነጉድለቱ ጭምር በመሆኑ መጽደቅ አልነበረበትም ብለናል፡፡ በመሆኑም የሥር ፍ/ቤት እንደገና አጣሪ ሾሞ የውርስ ማጣራቱን ሥራ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 956 መሰረት እንዲጣራ በማስደረግ ሪፖርቱ በአግባቡ የቀረበ መሆኑን ካረጋገጠ በኋላ በሕጉ መሰረት አስፈላጊውን እንዲፈጽም በማለት ወስነናል፡፡ ይፃፍ፡፡
3. ወጪና ኪሣራን በተመለከተ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን እንዲችሉ ብለን መዝገቡን ዘግተን ወደ መዝገብ ቤት መለሰናል፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ቤ/ኃ

የሰበር መ/ቁ. 25869

ሰኔ 19 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡- ዓብዱልቃድር መሐመድ

መስፍን ዕቁበዮናስ

መድኅን ኪርስ

ዓለ. መሐመድ

ሱልጣን አባተማም

አመልካች፡- ወ/ሮ አየለች አልታዬ ቀረቡ

ተጠሪ፡- ወ/ሮ አስናቀች አየለ ቀረቡ

መዝገቡ የተቀጠረው ለምርመራ ነበር። መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ በሰበር የቀረበው የፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት እና ህዳር 27 ቀን 1993 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔና የፌዴራል የከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 5436 ሚያዝያ 3 ቀን 1998 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ስላለበት በሰበር ታይቶ ይታረምልኝ በማለት ሰኔ 19 ቀን 1998 ዓ.ም ባቀረበችው አቤቱታ ስለጠየቀች ነው።

የክርክሩ መነሻ አመልካች የሕፃን የናስ ወንድሙና የያሬድ ወንድሙ ወላጅ እናት እና ሞግዚት መሆኗን ገልጾ የሞግዚት አድራጊዎች ወላጅ አባት አቶ ወንድሙ ገብረየስ መጋቢት 3 ቀን 1981 ዓ.ም በሞት ተለይተዋል። ሟች አቶ ወንድሙ ከተከሣሽ /ከተጠሪ/ ጋር በባልና ሚስትነት እያሉ በአዲስ አበባ ከተማ ወረዳ 19 ቀበሌ 56 ቁጥሩ 115 የሆነ መኖሪያ ቤት ሠርተዋል። ስለዚህ የመኖሪያ ቤቱን ግምትና ቤቱን

ለሱቅና ለሆቴል እያከራየች የምታገኘው ገንዘብ ጭምር የሕፃኖቹ ወላጅ አባት የጋራ ሀብት በመሆኑና የውርስ ሀብት ክፍል እንድታካፍለኝ ውሣኔ ይሰጥልኝ በማለት ክስ አቅርበዋል። ተጠሪ የውርስ ንብረት ክፍል ነው የተባለውን ሀብት አስመልክቶ የተለያዩ ክርክርና ማስረጃ ያቀረበች ሲሆን ወ/ሮ ጥሩወርቅ ወንድሙ የተባለች ሴት በበኩሏ የሟች ወንድሙ ገብረየስ ወራሽ እና ልጅ ነኝ በማለት የወራሽነት ማስረጃዋን በማያያዝ በክርክሩ ጣልቃ ገብታለች።

ፍርድ ቤቱ ቤቱና ሌሎች ንብረቶች ተገምተው እንዲቀርቡለት ትእዛዝ ሰጥቶ የፍርድ አፈፃፀም መምሪያ መሀዲስ የቤቱ ጠቅላላ ዋጋ ብር 19,823.47 /አስራ ዘጠኝ ሺ ስምንት መቶ ሃያ ሶስት ብር ከአርባ ሰባት ሣንቲም/ ነው በማለት አስተያየት አቅርቧል። ከዚህ በኋላ የቤቱ ግማሽ ባለቤትነት የተጠሪ፣ የቤቱ ግማሽ ባለቤትነት ደግሞ የአመልካች ሞግዚት አድራጊዎችና የወ/ሮ ጥሩወርቅ ወንድሙ መሆኑን ከዘረዘረ በኋላ ተጠሪና ወ/ሮ ጥሩወርቅ ወንድሙ፣ ለአመልካች ብር 5,551.21/አምስት ሺ አምስት መቶ ሃምሳ አንድ ብር ከሃያ አንድ ሣንቲም/ በመክፈል ቤቱን በጋራ እንዲያስቀሩ ይህንን ማድረግ ካልቻሉ በሀራጅ እንዲሸጥ በማለት ውሣኔ ሰጥቷል። አመልካች በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰኘት ይግባኙን ለከፍተኛው ፍርድ ቤት አቅርባ ከፍተኛው ፍርድ ቤት የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሣኔ አጽንቷል።

አመልካች ልጆቹን ማሳደጊያ ቤት የለኝም። ንብረቱ በአይነት መካፈል እየተቻለ ተጠሪ ትጠቅልለው መባሉ ተገቢ አይደለም ንብረቱም መሸጥ ካለበት መሀዲሱ ባቀረበው ግምት ሳይሆን በሀራጅ መሆን ይገባዋል የዳኝነት በጋራ ክፍሉ መባሉ ተገቢ አይደለም በአጠቃላይ የሥር ፍርድ ቤቶች ውሣኔ መሀረታዊ የሕግ ስህተት ስላለበት በሰበር ታይቶ ይታረምልኝ በማለት ያመለከተች ሲሆን፣ ተጠሪ በበኩሏ ቤቱ አመልካችና ተጠሪ

ባለብት በመሐንዲስ የተገመተ በመሆኑ እና በአይነት ሊከፈል የማይችል በመሆኑ፤ አመልካች ያቀረበው አቤቱታ ሕጋዊ መሠረት የለውም የሚል መልስ የሰጠች ሲሆን አመልካች የመልስ መልስ አቅርባለች፡- ከሥር የክርክሩ አመጣጥና በሰበር የተደረገው ክርክር ከላይ የተገለፀው ሲሆን እኛም መዝገቡን መርምረናል። መዝገቡን እንደመረመርነው የክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት ሟች ወንድሙ ገብረየስ እና ተጠሪ በባልና ሚስትነት ሲኖሩ በጋራ የሰሩት ቤትና የጋራ ንብረት መሆኑ አልተካደም። ሟች ወንድሙ የሞተ በመሆኑ እሱ በቤቱ ላይ ያለው የጋራ ባለቤትነት መብት ለወራሾቹ የናስ ወንድሙ፣ ያፌድ ወንድሙና ወርቅነሽ ወንድሙ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 826 ንዑስ አንቀጽ 2 መሠረት ይተላለፋል። ስለሆነም የቤቱ የጋራ ባለንብረቶች የሟች ወንድሙ ገብረየስ ወራሾች እና ተጠሪ ናቸው።

የማይንቀሳቀስም ንብረት የጋራ ባለቤት የሆኑ ሰዎች የማይንቀሳቀሱን ንብረት፣ በአይነት ለመከፋፈል የሚችሉ ከሆነ በአይነት መከፋፈል እንደሚችሉ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1272 የተደነገገ ሲሆን ንብረቱ በአይነት መከፋፈል የማይቻል ሲሆን በሀራጅ ተሸጦ ገንዘቡን እንደሚከፋፈሉ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1273 ተደንግጓል። ከዚህ አንፃር ንብረቱ በአይነት ለመከፋፈል የሚችል ከሆነ የሟች ወራሾች እና ተጠሪ ንብረቱን እኩል መከፋፈልና የሟች ወራሾች ድርሻቸውን በስምምነት የሚከፋፈሉበት ዕድል ሊሰጣቸው ይገባል። ስለሆነም ቤቱ በአይነት ለመከፋፈል የሚቻል ሲሆን አመልካችና ተጠሪ ቤቱን በአይነት እንዲካፈሉ ትእዛዝ መስጠት ሲገባቸው አላግባብ ያለፉት በመሆኑ ውሳኔው መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ሆኖ አግኝተነዋል።

ከላይ በተገለፀው መንገድ ቤቱ በአይነት ለመከፋፈል የሚችል ካልሆነ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1273 መሠረት ግልጽ ሀራጅ ወጥቶ መሸጥ ይገባዋል።

ተጠሪም ሆነች አመልካች የቤቱን ዋጋ በመክፈል የቅድሚያ ግዥ መብታቸው የሚጠበቀው ቤቱ በግልጽ ጨረታ ያወጣውን ከፍተኛ ዋጋ ገቢ በማድረግ ዝግጁ ሆነው ሲገኙ እንደ መሀዲሱ ገምቶ ያቀረበውን ዋጋ ገቢ በማድረግ አይደለም፡፡

ስለሆነም አመልካችና ተጠሪ ቤቱ በግልጽ ሀራጅ የሚያወጣው ዋጋ መሠረት ለማስቀረት የሚስማሙ ከሆነ በስምምነታቸው መሠረት መፈፀም አለበት፡፡ አመልካች እና ተጠሪ የማይስማሙ ከሆነ ግን ቤቱ በግልጽ ሐራጅ ተሸጦ የሚች ወራሽ የሆኑት ሶስት ልጆች ግማሹን ለሶስት እኩል እንዲካፈሉ፣ ተጠሪ ደግሞ የቤቱን ግማሽ ዋጋ እንድትወስድ መደረግ ይገባዋል፡፡ ከዚህ በተጨማሪ አመልካች በፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት ባቀረበችው ክስ መሠረት በክርክሩ ፊት ሆኖ እያለ ከተጠሪ ጋር ዳኝነት በጋራ እንድትከፍል የሰጠው ውሣኔ ተገቢነት የሌለውና መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት በማለት ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ው ሣ ኔ

1. የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ህዳር 27 ቀን 1993 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔ ተሸሯል፡፡ ይፃፍ፡፡
2. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 5436 ሚያዝያ 3 ቀን 1998 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔ ተሸሯል፡፡ ይፃፍ፡፡
3. አመልካችና ተጠሪ የሚቻል ከሆነ ቤቱንና ቦታውን በአይነት እንዲከፋፈሉ ቤቱን በአይነት ለመከፋፈል የማይችሉ ከሆነ በግልጽ ጨረታ በሀራጅ ተሸጦ ግማሹን ተጠሪ እንዲወስዱ፣ ግማሹን የሚች አቶ ወንድሙ ወራሾች ለሶስት እኩል እንዲካፈሉ በማለት ወስነናል፡፡
4. በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የዳኝነት ወጭ ተጠሪ ብቻዋን መሸፈን አለባት ብለናል፡፡

5. በዚህ ፍርድ ቤት ያወጡትን ወጭና ኪሣራ ለየራሳቸው ይቻቻሉ። ይህ ፍርድ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ሰኔ 19 ቀን 2000 ዓ.ም በሙሉ ድምጽ ተሰጠ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ተ.ወ

ሰኔ 19 ቀን 2000 ዓ.ም.

ዳኞች፡- አብዱልቃድር መሐመድ

ታፈሰ ይርጋ

መድኅን ኪሮስ

ዓሊ መሐመድ

ሱልጣን አባተማም

አመልካች፡- ተስፋዬ አርጋው - ጠበቃ አቶ ጎበና እጅጉ ቀረቡ።

ተጠሪዎች፡- 1. ጠጅቱ አርጋው ቀረቡ።

2. በለጠ አርጋው ቀረቡ።

መዝገቡ የተቀጠረው ለምርመራ ነበር። መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን

ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ ለሰበር የቀረበው፣ የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 36657፣ ታህሣሥ 5 ቀን 1999 ዓ.ም. የሰጠው ውሣኔና የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 50124 ሰኔ 11 ቀን 1999 ዓ.ም. የሰጠው ትዕዛዝ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ስለሆነ በሰበር ታይቶ እንዲታረምልኝ በማለት ሐምሌ 26 ቀን 1999 ዓ.ም. ጽፎ ባቀረበው አቤቱታ ስለጠየቀ ነው።

ክርክሩ በመጀመሪያ የታየው በምዕራብ ሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ሲሆን በከፍተኛው ፍርድ ቤት አመልካች በከላሽነት ቀርቦ አባታችን አቶ አራጋው ሀብቱ ከዚህ ዓለም በሞት ተለይቷል። አባቴ በሕይወት እያለ ግንቦት 20 ቀን 1978 ኑዛዜ ያደረገ ስለመሆን ኑዛዜውም ግንቦት 18 ቀን 1980 ዓ.ም. በመናገሻ አውራጃ ፍርድ ቤት ፀድቋል። አባቴ ለእኔ በኑዛዜ የሰጠኝ ንብረት በተከሣሾች እና ለእኔ ደግሞ እንጀራ እናቴ

የሆነችው ወ/ሮ አስካለ ኃይለማርያም ጋር የጋራ ንብረት በመሆኑ የእኔና የጌታቸው አራጋው ድርሻ ንብረቱ ለሶስት ተከፍሎ እንዲያካፍሉኝ እና በገንዘብ ያገኙትን ጥቅም እንዲከፍሉ ውሳኔ ይሰጥልኝ በማለት በተጠሪዎች ላይ ክስ፣ አቅርቧል። ተጠሪዎች በበኩላቸው የወ/ሮ አስካለ ሀይለማርያም ልጆች መሆናቸውን ገልፀው ቤቱን በማከራየት ያገኘነው ጥቅም የለም። ቤቱ በባለሙያ ይገመት የሚሉና ሌሎች የመጀመሪያ ደረጃ የክስ መቃወሚያ አቅርበው ተከራክረዋል። ፍርድ ቤቱ በአዲስ አለም ከተማ ቁጥሩ 014 የሆነው ቤት እንዲገመት ትእዛዝ ሰጥቶ የቤቱ ግምት 51846.74 /ሀምሳ አንድ ሺ ስምንት መቶ አርባ ስድስት ብር ከሰባ አራት ሣንቲም መሆኑን የባለሙያ አስተያየት ቀርቧል። ፍርድ ቤቱም የአሁን አመልካች ውርሱ ለሶስት ተከፍሎ የእሱንና የወንድሙ ጌታቸው አራጋው ድርሻ እንደሚወስድና የተጠሪዎች ድርሻ ብር 17282.16 /አስራ ሰባት ሺህ ሁለት መቶ ሰማኒያ ሁለት ብር ከአስራ ስድስት ሣንቲም/ በመክፈል ቤቱን በነዛቤው መሠረት በግሉ እንዲያደርግ በማለት ወስኗል። በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ተጠሪዎች ለኦሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ አቅርበው ጠቅላይ ፍርድ ቤቱ የአመልካችንና የተጠሪዎችን የይግባኝ ክርክር ከሰማ በኋላ፣ ተጠሪዎች የንብረቱ ግማሽ ዋጋ ማለት 25,923.24 /ሀያ አምስት ሺ ዘጠኝ መቶ ሃያ ሶስት ከሃያ አራት ሣንቲም/ መሆኑን ከገለፀ በኋላ ተጠሪዎች የአመልካችን ድርሻ ብር 25,923.40 /ሃያ አምስት ሺህ ዘጠኝ መቶ ሃያ ሦስት ብር ከአርባ ሳንቲም/ ከፍለው ቤቱን እንዲያስቀሩ፣ ተጠሪዎች ካልቻሉ አመልካች የእነርሱን ድርሻ ከፍሎ እንዲያስቀር፣ ይህ ካልሆነ በጨረታ ተሸጦ ግማሹን አመልካች ግማሹን ተጠሪዎች እንዲወስዱ በማለት የከፍተኛው ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ በማሻሻል ውሳኔ ሰጥቷል። አመልካች ይህንን ፍርድ በመቃወም ለኦሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ያቀረበ ቢሆንም መሠረታዊ የሕግ ስህተት የለም ተብሎ አቤቱታው በሰበር ችሎቱ ውድቅ ሆኗል።

አመልካች ይህ ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ቤቱና ቦታው በአይነት ለመከፋፈል የሚችል ንብረት በመሆኑ በአይነት እንድንከፋፈል እንዲወስንልን ይህ የማይሆን ከሆነ በሀራጅ ተሸጦ እንድንከፋፈል መወሰን ሲገባው የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት የቤቱ ግምት ግማሽ ዋጋ ብቻ ተጠሪዎች ከፍለው ቤቱን እንዲወስዱ የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ስለሆነ ይታረምልኝ በማለት ያመለከተ ሲሆን፤ ተጠሪዎች በበኩላችን በቤቱ ላይ ወጭ አውጥተናል ቤቱን በአይነት መካፈል አይቻልም። ቤቱን የያዝነው እኛ ስለሆንን ለእኛ ቅድሚያ መስጠቱ ተገቢ ነው የሚል መልስ የሰጡ ሲሆን አመልካች የመልስ መልስ አቅርበዋል። ከሥር የክርክሩ አመጣጥና በሰበር የተደረገው ክርክር ከላይ የተገለፀው ሲሆን እኛም ጉዳዩን መርምረናል። ጉዳዩን እንደመረመርነው ክርክር የተነሣበት ንብረት የሚችል አቶ አራጋው ሀብቱና የሚችል የወ/ሮ አስካለ ሀይለማርያም በባልና ሚስትነት ያፈሩት የጋራ ሀብት እንደሆነ፤ አመልካችና ተጠሪዎች አልተካካዱም። እንደዚሁም የሚችል አቶ አራጋው ወራሽ አመልካቿ የሚችል የወ/ሮ አስካለ ወራሾች ደግሞ ተጠሪዎች መሆናቸው በግራ ቀኙ የታመነ ጉዳይ ነው። ስለሆነም ሚችል አቶ አራጋው በቤቱ ላይ ያላቸው የጋራ ባለቤትነት መብት ለአመልካች ሚችል ወ/ሮ አስካለ በቤቱ ላይ ያላት የጋራ ባለቤትነት መብት ደግሞ ለተጠሪዎች በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 826 ንዑስ አንቀጽ 2 መሠረት ይተላለፋል።

ከላይ ከተጠቀሰው የሕግ ድንጋጌ መሠረትም አመልካችና ተጠሪዎች የቤቱ የጋራ ባለሀብቶች ናቸው። የጋራ ሀብት፤ የሆነ ንብረት በአይነት መከፋፈል የሚቻል በሆነ ጊዜ፤ የጋራ ባለሀብቶቹ በአይነት ሊከፋፈሉት እንደሚችሉ የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1272 የሚደነግግ በመሆኑ፤ የመጀመሪያው አማራጭ ንብረቷ በአይነት፤ የሚከፋፈል ከሆነ፤ አመልካች እና ተጠሪዎች ቤቱንና ቦታውን እኩል ለሁለት እንዲከፋፈሉት ማድረግ ነው። በዚህ አንፃር የሥር ፍርድ ቤቶች ይህንን ቅድሚያ ሊሰጠው የሚችል አማራጭ ያለፉ በመሆኑ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ሰርተዋል። ንብረቱ በአይነት

ለመከፋፈል የሚያስችግር ከሆነ፤ በግልጽ ጨረታ ወጥቶ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1273 መሸጥና አመልካችና ተጠሪዎች እኩል መካፈል ይገባቸዋል። የቤቱን ዋጋ ክፍያ አስቀራሰሁ የሚል ወገን ካለ፤ መክፈል የሚገባው፤ ቤቱ በሀራጅ ያወጣውን የገበያ ዋጋ ግምት እንጂ በመሐንዲስ የተገመተውን ዋጋ አይደለም። ስለሆነም የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤቶች ከላይ የተገለጹትን ግልጽ የሕግ ድንጋጌዎች በመተላለፍ የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት በማለት ፍርድ ሰጥተናል።

ው ሣ ኔ

1. የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት፤ በመዝገብ ቁጥር 36657 ታህሣሥ 5 ቀን 1999 ዓ.ም. የሰጠው ውሣኔ ተሻሽሏል። ይፃፍ።
2. የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 50124 ሰኔ 11 ቀን 1999 ዓ.ም. የሰጠው ውሣኔ ተሻሯል። ይፃፍ።
3. ክርክር የተነሳበት ቤት በአይነት ለመከፋፈል የማይቻል ከሆነ፤ አመልካችና ተጠሪዎች ንብረቱንና ቦታውን እኩል ይካፈሉ ብለናል። ንብረቱ ለመከፋፈል የማይቻል ካልሆነና አመልካችና ተጠሪዎች በገበያ ዋጋ አንዳቸው የሌላውን ድርሻ ከፍለው ንብረቱን ለማስቀረት ያልተስማሙ እንደሆነ ንብረቱ በሀራጅ ተሸጦ የንብረቱን ዋጋ ግማሽ አመልካች ቀሪውን ግማሽ ደግሞ ተጠሪዎች ይውሰዱ ብለናል።
4. በዚህ ፍርድ ቤት ያወጡትን ወጭና ኪሳራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል። ይህ ፍርድ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ሰኔ 19 ቀን 2000 ዓ.ም. በሙሉ ድምጽ ተሰጠ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

የሰበር መ/ቁ/ 32414

ሰኔ 24 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡- ዓብዱልቃድር መሐመድ

ሐገሥ ወልዱ

ታፈሰ ይርጋ

መድሕን ኪሮስ

ሠልጣን አባተማም

አመልካች፡- ወ/ሮ ባዮሽ ደጀኔ - ከጠበቃ ዳኞቹ ተስፋዬ ጋር ቀረበች

ተጠሪዎች፡- 1. ወ/ሮ ሃሳብ ከፋይ ጌራወርቅ ቀረበች።

2. ደረጀ ጌራወርቅ - አልቀረበም።

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

በዚህ መዝገብ ለቀረበው የሰበር አቤቱታ መነሻ የሆነው ጉዳይ ኑዛዜን መሠረት በማድረግ የቀረበውን ክርክር የሚመለከት ነው። ከመዝገቡ እንደሚታየው ክርክሩ በተጀመረበት በድሬዳዋ ከተማ አስተዳደር የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት የአሁንዋ አመልካች ሟች አቶ ጌራወርቅ ህሩይ (ባለቤትዋ) አድርገውት ያለፉት ኑዛዜ መሠረት ተደርጎ የወራሽነት ማስረጃ ይሰጣት ዘንድ በመጠየቅዋ ፍ/ቤቱም ጥያቄዋን በመቀጠል የኑዛዜ ወራሽነት በማለት ማስረጃውን ሰጥቶአት ነበር። በሌላ በኩል ደግሞ የአሁኖቹ ተጠሪዎች ማስረጃው መሰጠት አልነበረበትም በማለት መቃወሚያ በማቅረባቸው ፍ/ቤቱ ጉዳዩን በድጋሚ ያየ ሲሆን በመጨረሻም ሟች አድርገውታል የተባለውን ኑዛዜ ከፊሉን በመሻር የተወሰነውን ክፍሉን ደግሞ በማጽደቅ ወስኖአል። በዚህ ላይ ከአሁንዋ

አመልካች ይግባኝ የቀረበላቸው ይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤቶችም ውሳኔው ጉድለት የለውም ብለዋል። የሰበር አቤቱታው የቀረበው በዚህ ላይ ነው።

እኛም አመልካች ነሐሴ 4 ቀን 99 ዓ.ም በጻፈችው ማመልከቻ ያቀረበችውን አቤቱታ መሠረት በማድረግ ተጠሪዎችን አስቀርቦን ክርክሩን ሰምተናል። አቤቱታው በሰበር ችሎት እንዲታይ የተወሰነው አቤቱታ የቀረበበት ውሳኔ አግባብነት ለመመርመር ነው። በዚህ መሠረትም ጉዳዩን ከግራ ቀኝ ወገኖች ክርክር አቤቱታ ከቀረበበት ውሳኔ እና ከሕጉ ጋር አገናዝቦን መርምረናል።

ከላይ እደተመለከተው ክርክሩ ሊነሳ የቻለው ሚች አደረገው የተባለው ኑዛዜ ፈራሽ ነው ይባል የሚል ክስ በመቅረቡ ሳይሆን (የፍ/ብ/ ሕግ ቁ.973) ኑዛዜውን መሠረት በማድረግ የወራሽነት ማስረጃ (የምስክር ወረቀት) ይሰጠኝ (የፍ/ብ/ሕግ ቁ.996(1) በማለት አመልካች ጥያቄ በማቅረብዋ ነው። በፍትሐብሔር ሕጉ በግልጽ እንደተመለከተው ኑዛዜ ፈራሽ ነው ይባል በሚል የሚቀርበው ክስ የወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰጥ ከሚቀርበው ጥያቄ (አቤቱታ) የተለየ ነው። ጥያቄዎቹ የተለያዩ በመሆናቸውም የተለያዩ ውጤት ነው ያላቸው። በፍ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁ. 996(1) እንደተደነገገው ወራሽነት የሚል ማንኛውም ሰው የወራሽነት ምስክር ወረቀት ይሰጠው ዘንድ ለፍ/ቤት ሊያመለክት ይችላል። ፍ/ቤቱም ጥያቄውን ከመቀበሉ በፊት ጠያቂው ማስረጃዎቹን ሁሉ እንዲያቀርብ በማድረግ እና አስፈላጊ መስሎ የታየውን ዋስትና እንዲሰጥ በማስገደድ ጭምር ዋስትናውን ካገኘ በኋላ የተጠየቀውን የምስክር ወረቀት ሊሰጥ እንደሚችል በፍ/ብ/ሕግ ቁ. 996(2) ተመልክቶአል። በሌላ በኩል ደግሞ ፍ/ቤቱ የአመልካቹን ጥያቄ መሠረት በማድረግ ሰጥቶት የነበረው የወራሽነት የምስክር ወረቀት ሊሰረዝው እንደሚችል በፍ/ብ/ሕግ ቁ.998(1) የተቀመጠው ድንጋጌ ያመለክታል። ከዚህ እንግዲህ መገንዘብ እንደሚቻለው የምስክር ወረቀቱ በጠያቂው አቤቱታ መነሻነት

የሚሰጥ ቢሆንም የተሰጠው ያለአግባብ ነው የሚል መቃወሚያ ሊቀርብ የሚችልበት ሁኔታ መኖሩንና መቃወሚያው ተገቢ ሆኖ ከተገኘም የምስክር ወረቀቱ የሚሰረዝ መሆኑን ነው።

ወደ ያዘነው ጉዳይ ስንመለስ የወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰጥ ጥያቄ የቀረበበት ፍ/ቤት ጥያቄውን ተቀብሎ የምስክር ወረቀቱን ሰጥቶ እንደነበር እንመለከታለን። ይህም በፍ/ብ/ሕግ ቁ. 996(1) የተመለከተውን ድንጋጌ ተከትሎ የተፈጸመ በመሆኑ ትክክል ነው። ሌላው ቀጥለን የምናየው ተጠሪዎች የተሰጠውን የወራሽነት የምስክር ወረቀት በመቃወም መቅረባቸው ሲሆን ፍ/ቤቱም መቃወሚያውን መሠረት በማድረግ ለምስክር ወረቀቱ መሰጠት መሠረት የሆነውን ኑዛዜ ይዘት እና ሕጋዊነትን መርምሮአል በመጨረሻም ኑዛዜውን በከፊል በመሻር በከፊል ደግሞ አጽድቄአለሁ ብሎአል። በበኩላችን ትክክለኛ አካሄድ ሆኖ ያላገኘነውም ይኸው ነው። በመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤቱ በሕጉ የተቀመጠውን ድንጋጌ መሠረት በማድረግ ኑዛዜው ፈራሽ ነው እንዲባል ክስ አልቀረበለትም። የፍ/ቤቱ የዳኝነት ስልጣን የተወሰነ በመሆኑ በስልጣን ክልሉ ስር የሚወድቀውን የወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰጥ ነው ጥያቄ የቀረበለት። ይህን ጥያቄ ተቀብሎ ሰጥቶት የነበረው የምስክር ወረቀት ተጠሪዎች ካቀረቡለት መቃወሚያ አንጻር ሲመዘነው ተገቢ አልነበረም የሚል ድምዳሜ ከደረሰም በፍ/ብ/ሕግ ቁ.998(1) በተደነገገው መሠረት መሠረዝ ነው የነበረበት። ከዚህ አልፎ ኑዛዜው ፈራሽ ይባል በሚል ክስ በቀረበ ጊዜ ሊደረግ እንደሚችለው ሁሉ ኑዛዜውን በከፊል ሽራአለሁ ማለቱ ትክክል አይደለም። የሕግ መሠረትም የለውም። ከሁሉ በላይ ደግሞ ፍ/ቤቱ ወደ ኑዛዜው ይዘት እና ሕጋዊነት ሁኔታ ገብቶ ውሳኔ መስጠት የሚችልበት ሕጋዊ መንገድ አልነበረውም እንጂ ሕጋዊ መንገድ ነበረው ተብሎም ቢሆን

ኖሮ የደረሰበት መደምደሚያ የኑዛዜ ፎርም እና ማስረጃ ከሚመለከተው ሕግ አንፃር ሊታይ ፍጹም የተሳሳተ ነው።

ለክርክሩ መነሻ የሆነው ኑዛዜ በግልጽ የተደረገ ኑዛዜ እንደሆነ በፍ/ቤቱ ውሳኔ ተመልክቶአል። በግልጽ የተደረገ ኑዛዜ ሊያሟላቸው የሚገቡ በፍ/ብ/ሕግ/ቁ/881 የተመለከቱት መስፈርቶች ያሟላ እንደሆነም ፍ/ቤቱ ማረጋገጡን በውሳኔው ላይ አመልክቶአል። ይህን ሁሉ ካረጋገጠ በኋላ በከፊል ሽሬዋለሁ ያለው ሚች ንብረቱ ባልሆነው ንብረት ላይ ጭምር ተናዞአል በሚለት እንደሆነ ከውሳኔው ይዘት ለመገንዘብ ችለናል። በሕጉ በግልጽ እንደተመለከተው በግልጽ የተደረገው ኑዛዜ በሕጉ መሠረት አልተደረገም ተብሎ ሊነቀፍ የሚችለው በፍ/ብ/ሕግ/ቁ/881 የተቀመጡትን መስፈርቶች ያላሟላ ሆኖ ሲገኝ ነው። የስር ፍ/ቤት ኑዛዜውን ለመንቀፍ ምክንያት ያደገው ነጥብ የኑዛዜውን ሕጋዊነት በተመለከተ አግባብነት የለውም። ተናዛገፍ የሰባልሆነው ንብረት ተናዞአል የሚባል ቢሆን የንብረት ክርክር ሲቀርብ እራሱን ችሎ የሚታይ ነው። ፍ/ቤቱ ይህን ነጥብ በማድረግ የኑዛዜውን ሕጋዊነት (ፎርም) መንቀፍ ተገቢ አይደለም የምንለውም በዚህ ምክንያት ነው። ሲጠቃለል የስር ፍ/ቤቶች የተጠሪዎችን መቃወሚያ መሠረት በማድረግ የሰጡት ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለት ሆኖ አግኝተነዋል።

ው ሳ ኔ

1. አቤቱታ የቀረበበት በድሬዳዋ ጊዜያዊ አስተዳደር የድሬዳዋ ከተማ የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ 00113/97 የካቲት 30 ቀን 99 ዓ.ም ተሰጥቶ በይባኝ ሰሚው ፍ/ቤት በመ.ቁ 106/99 ግንቦት 8 ቀን 99 ዓ.ም በተሰጠው ትዕዛዝ የፀናው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁ 348(1) መሠረት ተሸሮአል።
2. ቀደም ሲል ለአመልካች የተሰጠው የወራሽነት የምስክር ወረቀት የሚሰረዝበት የሕግ ምክንያት የለም ብለናል።

3. ወጪና ኪሣራ በተመለከተ ግራ ቀኝ ወገኖች የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

መዝገቡ ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

0/መ

የሰበር መ/ቁ/ 28102

ሐምሌ 17 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡- አቶ ዓብዱልቃድር መሐመድ

አቶ ታፈሰ ይርጋ

አቶ ዓለ. መሐመድ

አቶ ፀጋዬ አስማማው

አቶ አልማው ወሌ

አመልካች፡- ወ/ሮ አቦነሽ ምትኩ - ቀረቡ

ተጠሪ፡- እነ አቶ አዳነ ፎላ /ሦስት ሠዎች/ - አልቀረቡም

መዝገቡ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የተጀመረው በአለታ ወንዶ ወረዳ ፍ/ቤት ሲሆን የአሁኗ አመልካች በዚህ ፍ/ቤት የአቶ ንጋቱ ምትኩ ወራሽነት ተረጋግጦ ማስረጃ እንዲሠጣቸው አመልክተው ተቃዋሚ ካለ እንዲቀርብ በጋዜጣ ጥሪ ተደርጎ የአሁኑ ተጠሪዎች ቀርበው አለን ያሉትን የተቃውሞ ክርክር ከአቀረቡ በኋላ ፍ/ቤቱ አመልካች የሟች ወንድሟ ወራሽ መሆናቸውን በማረጋገጥ ማስረጃ ሠጥቷቸዋል። ይህ የአመልካች የወራሽነት ማስረጃ የተሠጣቸው መስከረም 12 ቀን 1990 ዓ.ም ሲሆን ይህንኑ ማስረጃ አመልካች ከያዙ በኋላ ተጠሪዎች ላይ ህዳር 30 ቀን 1995 ዓ.ም ክስ መስርተዋል። የክሱ ይዘትም ንብረትነቱ የሟች ወንድሜ የአቶ ንጋቱ ምትኩ የሆነውንና በአለታ ወንዶ ከተማ ከፍተኛ 01 ቀበሌ 03 ውስጥ የሚገኘውን ቁጥሩ 0360 የሆነውን ቤት ተጠሪዎች ይዘው የሚጠቀሙበት ለመሆኑ ለቀው እንዲያስረክቡ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት መጠየቃቸውን ያሳያል።

የአሁኑ ተጠሪዎችም በተከሣሽነታቸው ቀርበው ጥር 01 ቀን 1995 ዓ.ም በተባራ ማመልከቻ የመከላከያ መልሳቸውን አቅርበዋል። ይዘቱም በአጭሩ የከሣሽ ክስ በፍ/ሕ/ቁ 1000(1) መሠረት በይርጋ ቀሪ እንደሚሆን ንብረቱ በሚች እናት በኩል የመጣ በመሆኑ ከሣሽ ክፍ/ሕ/ቁ 1088(ለ) አኳያ የመውረስ መብት እንደሌላቸው ቤቱ ለሚች ንጋቱ ምትኩ እናት የሆኑት ወ/ሮ የሺ ወንድሙ የተከሣሾች እናት ለሆኑት እህታቸው ለወ/ሮ ፀሐይ ገ/ኪዳን በስጦታ አስተላልፈው ሰጥተው ስጦታ ተቀባይ እስከ 1986 ዓ.ም ድረስ በእጃቸው አድርገው ሲጠቀሙበት ቆይተው ከዚህ አለም በሞት ሲለዩ የአሁኑ 1ኛ ተጠሪ የወ/ሮ ፀሐይ ገ/ኪዳን ወራሽነታቸውን በማረጋገጥ ቤቱን በእጃቸው ማድረጋቸውንና ከሣሽ በቤቱ ላይ አንዳችም መብት የሌላቸው መሆኑን በመዘርዘር ክስ ውድቅ ሊሆን ይገባል በማለት መከራከራቸውን የሚያሳይ ነው።

ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው የወረዳ ፍ/ቤትም የይርጋ ክርክሩን በተመለከተ «ከሣሽ እንዲለቀቅላት የጠየቀችው በዘር የመጣውን የውርስ ንብረት ስለሆነ የመብት ጥያቄዋ በፍ/ሕ/ቁ 1000(2) መሠረት በይርጋ አይታገድም ንብረቱ በእናት በኩል የመጣ ስላልሆነ መውረስ አትችልም የተባለውን በተመለከተም ወራሽነቷን አረጋግጣ መብት የላትም ተብሎ የተወሰነ በመሆኑና የቀረበ ተቃውሞም ስለሌለ ተቀባይነት የለውም» በማለት የውርስ ንብረቱ እንዲጣራ ሲል ወስኗል። በዚህ የፍ/ቤቱ ውሣኔ የአሁኑ ተጠሪዎች ባለመስማማት ይግባኛቸውን ለሲዳማ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት አቅርበው ፍ/ቤቱም ግራ ቀኙን ከአከራከረ በኋላ ለጉዳዩ አግባብነት ያለው የፍ/ሕ/ቁ 1000(1) ስር የተመለከተው የይርጋ ጊዜ መሆኑን በመጥቀስ የአመልካች አቤቱታ የወራሽነት ማስረጃውን ከያዙ አምስት ዓመታት ያህል ቆይቶ የቀረበ በመሆኑ በፍ/ሕ/ቁ 1000(1) ስር በተመለከተው የሦስት ዓመት ይርጋ ቀሪ ሊሆን የሚገባው ነው በማለት የወረዳውን ፍ/ቤት ውሣኔ ሽርታል የአሁኗ አመልካች በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰኘት

ለክልሉ ጠ/ፍ/ቤት ይግባኝ እና ሠበር ሠሚ ችሎቶች ቅሬታቸውን ቢያቀርቡም ተቀባይነት ሳያገኙ ቀርተዋል። የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም በዚህ የበታች ፍ/ቤቶች ውሳኔ ባለመስማማት ለማስለወጥ ነው።

አመልካች ታህሣስ 24 ቀን 1999 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት 3/ሦስት/ ገጽ የሠበር አቤቱታ ጉዳዩ የመፋለም ክስ ሆኖ እያለ እና ከውርስ ክርክር ጋር የሚያገናኘው ነገር ሳይኖር በጉዳዩ ላይ የቀረበውን ክርክርና ማስረጃ ባላገናዘበ መልኩ አግባብነት የሌለውን ድንጋጌ በመጥቀስ ውሳኔ መስጠቱ መሠረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈፀመበት በመሆኑ ይኸው ታርሞ ተጠሪዎች ቤቱን እንዲያስረክቡ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል። የአመልካች አቤቱታ ተመርምሮ ተጠሪዎችን ያስቀርባል ተብሎ ሐምሌ 20 ቀን 1999 ዓ.ም በተፃፈ አቤቱታ መልሳቸውን አቅርበዋል። አመልካችም በዚህ የተጠሪዎች መልስ ነሐሴ 10 ቀን 1999 ዓ.ም በተፃፈ አቤቱታ የመልስ መልስ ሠጥተዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ አጠር አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተገለፀው ሲሆን ችሎቱም ይህንኑ አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መርምሮታል። እንደመረመረውም የአመልካች ክስ የፍ/ሕ/ቁ 1000(1) ተጠቅሶ ውድቅ መደረጉ ባግባቡ ነው? ወይስ አይደለም? የሚለው ነጥብ በጭብጥነት ሊመረመር የሚገባው ሆኖ አግኝቶታል።

ከመዝገቡ መገንዘብ የተቻለው አመልካች የሚች አቶ ንጋቱ ምትኩ እህት ሆነው በዚህ የዝምድና ደረጃ የሚቹ ወራሽ መሆናቸውን ተጠሪዎች የሚች አቶ ንጋቱ ምትኩ ወራሽ አለመሆናቸውን ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት የሚች አቶ ንጋቱ ምትኩ ነው በማለት አመልካች ሲከራከሩ ተጠሪዎች በበኩላቸው ቤቱ የሚች የአቶ ንጋቱ ምትኩ ወላጅ እናት የወ/ሮ የሺ ወንድሙ የነበረው ቢሆንም ወ/ሮ የሺ ወንድሙ እህታቸውና

የተጠሪዎች እናት ለሆኑት ለወ/ሮ ፀሐይ ገ/ኪዳን በስጦታ አስተላልፈው በመስጠት ቤቱ ከስጦታ ተቀባይ እጅ ቆይቶ ስጦታ ተቀባይ ሲሞቱ በኛ ተጠሪ ወራሽነት መሠረት ወደ ተጠሪዎች እጅ የገባ ነው በማለት ተጠሪዎች የሚከራከሩ በመሆኑ ነው። ከዚህ ሁሉ መገንዘብ የሚቻለው ክርክሩ በወራሾች መካከል የተነሣ አለመሆኑን ነው።

መሠረቱ በፍ/ሕ/ቁ 1000(1) እና (2) ስር የተመለከቱት የይርጋ ጊዜያት ተፈፃሚ የሚሆኑት አንድ ወራሽ በሌላ በወራሽነት የውርስ ሀብት በያዘ ሠው ላይ ክስ ሊያቀርብ መሆኑን ከፍ/ሕ/ቁ 996 እስከ 999 ድረስ ያሉትን ድንጋጌዎች በማንበብ የምንገነዘበው ጉዳይ ነው።

በያዝነው ጉዳይ ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት የአንድ ሠው ወራሽ በሆነ ሰው ተይዞ በሌላ ወራሽ በሆነ ሰው ክስ የቀረበበት አይደለም አመልካችና ተጠሪዎች ቤቱ የተለየዩ ሠዎች የውርስ ሀብት ስለመሆኑ የሚገልፁ ሲሆን ተጠሪዎች የሟች ንጋቱ ምትኩ ወራሽ ባለመሆናቸውና ቤቱንም የያዙት በሟች ንጋቱ ምትኩ ወራሽነት ባለመሆኑ በፍ/ሕ/ቁ 1000 (1) እና (2) ስር የተመለከቱት የይርጋ ገደቦች ለጉዳዩ አግባብነት የላቸውም።

ክሱ የቀረበው በወራሾች መካከል ካልሆነ ደግሞ ተፈፃሚነት የሚኖረው የይርጋ ጊዜ በፍ/ሕ/ቁ 1845 ስር የተመለከተው የ10(አስር) ዓመት ጊዜ ስለመሆኑ የፍ/ሕ/ቁ 1677(1) ድንጋጌ መሠረት በማድረግ የምንገነዘበው ጉዳይ ይሆናል። እጃችን ወዳለው ጉዳይ ስንመለስ ደግሞ አመልካች የወራሽነት ማስረጃ ከአገኘበት ከመስከረም 12 ቀን 1990 ዓ.ም ጀምሮ ክስ እስከአቀረቡበት ህዳር 30 ቀን 1995 ዓ.ም ድረስ ያለው ጊዜ ሲታይ በፍ/ሕ/ቁ 1945 መሠረት በአስር አመት ይርጋ ጉዳዩ ቀሪ የማይሆን መሆኑን የሚያሳይ ሆኖ አግኝተነዋል።

በመሆኑም የአመልካች ክስ ለጉዳዩ ተፈፃሚነት ባለው ድንጋጌ መሠረት ቀሪ የማይሆን ሆኖ እያለ ለጉዳዩ ተፈፃሚነት የሌለው ድንጋጌ ተጠቅሶ ቀሪ ነው መባሉ መሠረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ነው ብለናል።

በሌላ በኩል የወረዳው ፍ/ቤት የአመልካች ክስ በይርጋ ቀሪ አይደለም ያለበት ድምዳሜ ትክክል ቢሆንም ለድምዳሜው መሠረት ያደረገው ድንጋጌ ግን ከላይ የተገለፀው ምክንያት ተቀባይነት የሌለው ሲሆን የውርስ ማጣራት እንዲከናወን ትእዛዝ መስጠቱም ውርስ የማጣራት ሂደቱን በተመለከተ ከፍ/ሕ/ቁ 942 እስከ 1059 ድረስ ያሉትን ድንጋጌዎችን መንፈስ ባገናዘበ መልኩ ሆኖ አልተገኘም በያዝነው ጉዳይ ክርክሩ በወራሾች መካከል አለመሆኑም ግልጽ ነው። ጉዳዩ እልባት የሚያገኘው በግራቀኙ የሚቀርቡትን ክርክሮችና ማስረጃዎችን በማገናዘብ እንጂ የውርስ ማጣራቱ ስራ እንዲከናወን በማድረግ አይደለም በመሆኑም ለጉዳዩ አግባብነት ያላቸውን ማስረጃዎችን በመመርመር ለክርክሩ መነሻ ለሆነው ቤት ህጋዊ ባለቤት ማን ነው? የሚለውን ጭብጥ የስር ፍ/ቤት ሊወስነው የሚገባ በመሆኑ በዚሁ ነጥብ ጉዳዩ ሊመለስለት የሚገባው ሆኖ ተገኝቷል።

ሲጠቃለልም ከላይ የተገለፁት ምክንያቶች መሠረት የሚከተለው ተወስኗል።

ው ሳ ኔ

- 1) የሲዳማ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት በፍ/መ/ቁ 01322 ጥቅምት 17 ቀን 1997 ዓ.ም የሠጠውን ውሳኔ የደ/ብ/ብ/ሕ/ ክልላዊ መንግሥት ጠቅላይ ፍ/ቤት በፍ/ይ/መ/ቁ 8101 ጥር 30 ቀን 1997 ዓ.ም የሠጠውን ትእዛዝ የጠቅላይ ፍ/ቤቱ ሠበር ሠሚ ችሎት በመ/ቁ 9260 ህዳር 12 ቀን 1999 ዓ.ም የሠጠውን ውሳኔ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 348(1) መሠረት ሽረነዋል።

- 2) የአለታ ወንዶ ፍ/ቤት የሠጠውን የይርጋንና የውርስ ማጣራት ብይን በተለወጠ ምክንያት በአብላጫ ድምጽ ሽረነዋል፡፡
- 3) ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለው የይርጋ ገደብ በፍ/ሕ/ቁ 1845 ስር የተመለከተው የ10/አስር/ ዓመት ጊዜ በመሆኑ የአመልካች ጥያቄ በይርጋ ቀሪ አይሆንም ብለናል፡፡
- 4) ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት የማን እንደሆነ የግራ ቀኙን ማስረጃዎችን በመመርመር ተገቢውን ውሳኔ ይሰጥበት ዘንድ ለአለታ ወንዶ ወረዳ ፍ/ቤት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 341(1) መሠረት መልሰንለታል፡፡ ይፃፍ፡፡
- 5) ወጪና ኪሣራ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል፡፡
- 6) መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ ወደ መ/ቤት ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአራት ዳኞች ፊርማ አለበት

የ ሀ ሳ ብ ል ዮ ነ ት

እኔ ስሜ በሶስተኛ ተራ ቁጥር የተጠቀሰው ዳኛ አብላጫው ድምጽ በደረሰበት መደምደሚያ ላይ የምስማማ ቢሆንም አብላጫው ድምጽ የፍታብሔር ህግ ቁጥር 1000 የይርጋ ድንጋጌ በሁለት ወራሾች መካከል ያለን ክርክር ለመፍታት ነው የሚያገለግለው በሚለው የህግ አተረጓጎም ተገቢ አይደለም የሚል ሀሳብ ስላለኝ ይህንን ልዮነት ለመፃፍ ተገድጄለሁ፡፡

የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1000 የይርጋ ድንጋጌ በወራሾች መካከል ለሚደረግ ክርክር ሳይሆን እውነተኛ የሚች ወራሽ በሆነ ሰውና የሚች ወራሽ ባልሆነ ሰው መካከል የሚያገለግል ስለመሆኑ ከፍታብሔር ህግ ቁጥር 999 እስከ ፍታብሔር ህግ ቁጥር 1002 ድንጋጌዎች አቀራረጽና ይዘት በማየት ለመረዳት ይቻላል፡፡ ህግ አውጭ

የሚች የኑዛዜ ወይም ያለ ኑዛዜ ወራሽነኝ በማለት በፍታብሔር ህግ ቁጥር 996 መሠረት የወራሽነት የምስክር ወረቀት ያወጣ ሰው እውነተኛው የሚች ወራሽ የወራሽነት ጥያቄ ሲያቀርብ የተሰጠው የወራሽነት የምስክር ወረቀት ፍርድ ቤቱ ለመሰረዝ እንደሚችል የፍታብሔር ህግ ቁጥር 998 ይደነግጋል። የወራሽነት ጥያቄ በማንና እንዴት ሊቀርብ እንደሚችል የተደነገገው ፍታብሔር ሕህ ቁጥር 999 ነው።

ስለዚህ አንድ ሰው እውነተኛ የሚች ወራሽ ሳይሆን የወራሽነት ሰርተፍኬት በመያዝ የሚችን ንብረት ከወሰደ እውነተኛው ወራሽ የእሱን ወራሽነት እንደታወቀለትና የውርስ ንብረቱም እንዲመለስለት የሚያቀርበው ክስና የክሱ ማቅረቢያ ጊዜ በፍታብሔር ህግ ቁጥር 999 እና ከፍታብሔር ህግ ቁጥር 1000 ተደንግጓል። እውነተኛ ወራሽ በሆነው ሰውና እውነተኛ ወራሽ ባልሆነ ሰው መካከል የሚደረግ ክርክር በሚች ወራሾችና ወራሽ ባልሆነ ሌላ ሰው መካከል የሚደረግ ክርክር ነው። ስለሆነም የፍታብሔር ህግ ቁጥር 1000 የሚያገለግለው በሚች ወራሾች መካከል ለሚደረግ ክርክር የሚሠራ አይደለም።

የሚች ወራሽ ለመሆን የግድ የወራሽነት ሰርተፍኬት መያዝ አያስፈልግም የሚች የኑዛዜ ወይም የህግ ወራሽ መሆኑን ቢውርስ አጣሪ በኩል ለማረጋገጥ እንደሚቻል የውርስ ህግ ድንጋጌዎችን ለማየት ለመረዳት ይቻላል። በወራሽነት መካከል የሚነሳው ክርክር የድርሻ ጉዳይ ሲሆን እሱም በፍታብሔር ህግ ቁጥር 1080 (3) መሠረት የሚታይ ነው። ስለዚህ የፍታብሔር ህግ ቁጥር 1000 በወራሾች መካከል ላይ ክርክር ነው የሚለው አተረጓጎም ካለመስማማት ይህንን የሀሳብ ልዩነት ጽፌአለሁ።

የማይነበብ የአንድ ዳኛ ፊርማ አለበት

ፀ/መ

የሰበር መ/ቁ. 19394

ጥቅምት 28 ቀን 1998 ዓ.ም

ዳኞች፡- መንበረፀሐይ ታደሰ

ዓብዱልቃድር መሐመድ

ሐጉስ ወልዱ

መስፍን ዕቁበዮናስ

ሂሩት መለሰ

አመልካች፡- ወ/ሮ የኋላሽት ተካ - ወኪል የ10 አለቃ ፈጠነ ካሣሁን ቀረቡ

ተጠሪ፡- የለም

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

ለሰበር አቤቱታው መነሻ የሆነው ጉዳይ የተጀመረው በአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ነው፡፡ ጉዳዩ ሊጀመር የቻለው የአሁንዋ አመልካች የወራሽነት የምስክር ወረቀት ይሰጣት ዘንድ በመጠየቅ ነው፡፡ ጥያቄው የቀረበለት ፍ/ቤት የወራሽነት ማረጋገጫ የምስክር ወረቀት ይሰጥ ዘንድ ጥያቄው መቅረብ ያለበት አውራሽ ነው በተባለው ሰው የመኖሪያ አድራሻ ለሚገኘው ፍ/ቤት ነው፡፡ የሟች የመኖሪያ አድራሻ አዲስ አበባ ባለመሆኑም ፍ/ቤቱ ጥያቄውን ማስተናገድ አይችልም፡፡ በማለት ጥያቄውን ውድቅ አድርጎአል፡፡ የከተማው አስተዳደር ይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት እና የሰበር ችሎትም የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤቱ የሰጠውን ውሣኔ አጽንተዋል፡፡ አቤቱታው የቀረበውም በዚሁ ላይ ነው፡፡

እኛም አመልካች መጋቢት 29 ቀን 97 ዓ.ም በፃፈችው ማመልከቻ ያቀረበችው አቤቱታ የስር ፍ/ቤቶች ከሰጡት ውሣኔ እና ከሕጉ ጋር አገናዝቦ መርምረናል፡፡ አመልካች ለአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ያመለከተችው የወላጅ አባትዋ ተካ ግዛው ወራሽ መሆንዋ ተረጋግጦ የወራሽነት የምስክር ወረቀት

እንዲሰጣት ነው። በማመልከቻዋ ላይም የአባትዋ መኖሪያ ስፍራ የነበረው አዲስ አበባ መሆኑ ብትገልጽም፤ በዚህ ረገድ ያቀረበቻቸው ምስክሮችዋ ግን ሟች ይኖር የነበረው ከአዲስ አበባ ውጪ አላባ በተባለ ሥፍራ እንደሆነ ነው ያስረዱት። ጥያቄው የቀረበለት ፍ/ቤትም ይህንኑ ሁኔታ በፍ/ብ/ሕግ ቁ. 826(1) ከተመለከተው ድንጋጌ ጋር በማገናዘብ ውሣኔ ሰጥቶአል።

ፍ/ቤቱ ለውሣኔው መሰረት ያደረገው የፍ/ብ/ሕግ ቁ. 826 የሚገኘው በፍትሐብሔር ሕጉ በሁለተኛው መጽሐፍ « ስለውርስ(ስለአወራረስ) » በሚለው በአንቀጽ አምስት ሥር ነው። የተያዘው ጉዳይም ውርስን ወይም አወራረስን የሚመለከት ነው። ቁ.826(1) በግልጽ የሚያመለክተው አንድ ሰው የሞተ እንደሆነ በሞተበት ጊዜ ዋናው መኖሪያው ሥፍራ በሆነበት ቦታ ውርሱ እንደሚከፈት ነው። ይህ ድንጋጌ በመሰረታዊው ሕግ (Substantive law) ውስጥ የሚገኝ ሲሆን ፣ የፍትሐብሔር ክርክሮች የሚመሩበትን የሥነ ሥርዓት ደንቦች በያዘው የፍትሐብሔር ሕግ ውስጥ የሚገኘው ቁ.23ም እንደዚሁ ተመሳሳይ ነገር ነው የሚናገረው። ድንጋጌው "በውርስ ምክንያት ስለሚቀርብ ክስ" የሚል ርእስ ያለው ሆኖ ክሱ የሚቀርበው የውርሱ ክፍያ በተጀመረበት ቦታ ለሚገኘው ፍ/ቤት እንደሆነ ያመለክታል። ከፍ ሲል እንደተገለፀውም የውርሱ ክፍያ የሚጀመረው ሟች በሞተበት ጊዜ ዋናው መኖሪያው ሥፍራ በሆነበት ቦታ ነው። የአመልካች አባት በሞተበት ጊዜ ዋናው መኖሪያው ሥፍራ አዲስ አበባ አልነበረም። ከዚህ የተነሣም ፍ/ቤቱ ጥያቄው መቅረብ ያለበት ሟች በሞተበት ጊዜ ዋናው መኖሪያው ሥፍራ በሆነበት ቦታ ላለው ፍ/ቤት ነው በማለት ወስኖአል። በበኩላችንም እንደምናየው ፍ/ቤቱ በዚህ ረገድ የፈፀመው መሰረታዊ የሕግ ስህተት የለም።

ው ሣ ኔ

1. አቤቱታ የቀረበበት የሥር ፍ/ቤቶች ውሣኔ ፀንቶአል።
2. ጉዳዩ የተወሰነ በመሆኑ መዝገቡ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፌርማ አለበት።

ተ.ወ

ዳኞች፡- 1. አቶ ዓብዱልቃድር መሐመድ

2. አቶ ሐገሰ ወልደ

3. ወ/ት ሂሩት መለሰ

4. አቶ መድሐን ኪርሰ

5. አቶ ሱልጣን አባተማም

አመልካች፡- ወ/ሮ አልማዝ ታፈሰ ጠበቃዋ ቀርቧል።

ተጠሪ፡- ወ/ሮ የሺመቤት ትኩ አልቀረበችም

ፍ ር ድ

ለክርክሩ ምክንያት የሆነው ጉዳይ የጀመረው በይርጋ አለም ከተማ መ/ደረጃ ፍ/ቤት ነው።

የአሁኗ አመልካች ለፍ/ቤቱ ባቀረቡት ክስ የአባታቸው ወራሽ በመሆናቸው ንብረት ተጣርቶ ድርሻቸውን ተጠሪ እንዲያካፈሏቸው ጠይቀዋል። ተጠሪም ለክሱ በሰጡት መልስ ክሱ በይርጋ ይታገዳል የሚልና ሌሎችም የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያዎች ካቀረቡ በኋላ ለጉዳዩ ሙሉ መልስ ሰጥተዋል። ጉዳዩን በመጀመሪያ ያየው ፍ/ቤትም አመልካች ወራሽ መሆናቸውን ካወቁበት ጊዜ ጀምሮ ክስ እስከቀረበበት ጊዜ ድረስ 4 አመት ያለፈው በመሆኑ ክሱ በፍ/ህ/ቁ. 1000 (1) መሰረት በይርጋ ይታገዳል በማለት ክሱን ውድቅ አድርጓል።

አመልካች በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለሲዳማ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ከዛም ለደ/ብ/ብ/ሕ/ክ/መ/ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት አቤቱታ አቅርበው ፍ/ቤቶቹ ይግባኛቸውን ሣይቀበሏቸው ቀርተዋል።

የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሣኔ ላይ ሲሆን ችሎቱ የአመልካች ጥያቄ በፍ/ህ/ቁ. 1000 (1) መሰረት በይርጋ ይታገዳል መባሉ በአግባቡ መሆን አለመሆኑን ለመመርመር አቤቱታው ለሰበር ችሎት እንዲቀርብ አድርጓል። ተጠሪም ቀርበው መልስ እንዲሰጡ መጥሪያ ደርሷቸው ባለመቅረባቸው የጽሁፍ መልስ የመስጠት መብታቸው ታልፎ ችሎቱ ጉዳዩን መርምሯል።

ከመዝገቡ እና ከክርክሩ እንደተረዳነው የአመልካች አባትና ተጠሪዋ ባልና ሚስት የነበሩ ሲሆን የአመልካች አባት በመሞታቸው ምክንያት አመልካች በወራሽነታቸው የሚገባቸውን የአባታቸውን ድርሻ ተጠሪ እንዲያካፍሏቸው ጠይቀዋል። ተጠሪም የአመልካች አባት የሞቱት ሰኔ 12/1992 ሲሆን ክሱ የቀረበው ግን ሐምሌ 06 ቀን 1998 ዓ.ም በመሆኑ በፍ/ህ/ቁ. 1000 (1) መሰረት ክሱ በይርጋ ይታገዳል በማለት ተከራክረዋል። በመሆኑም ይህ ተጠሪዋ የሚከራከሩበት ድንጋጌ ለተያዘው ጉዳይ ተፈፃሚነት አለው ወይ? የሚለውን ነጥብ ይህ ችሎት መርምሯል።

አንድ ሰው ዋጋ ያለው የወራሽነት ማስረጃ ሳይኖረው ውርሱን ወይም ከውርሱ አንዱን ክፍል በእጁ ያደረገ እንደሆነ እውነተኛ ወራሽ ወራሽነቱ እንዲታወቅለትና የተያዘበት ንብረት እንዲመለስለት ለመጠየቅ እንደሚችል ተመልክቷል (የፍ/ህ/ቁ. 999 ይመለከቷል) ይህንንም ጥያቄ ለማቅረብ የሚችለበት ጊዜ በፍ/ህ/ቁ. 1000 ሥር ተወስኖ ተቀምጧል። እነዚህ ድንጋጌዎች ተፈፃሚ የሚሆኑበትን ጉዳይ ለማወቅም ድንጋጌዎቹ የሚገኙበት የፍትሐብሔሩ ክፍል እንዲሁም ድንጋጌዎቹን በራሳቸው ማየት ይጠቅማል። እነዚህ ድንጋጌዎች የሚገኙት ስለውርስና ወራሽነት በሚመለከተው የህጉ ክፍል በመሆናቸው በተጨማሪ ድንጋጌዎቹን በጥሞና ስንመለከታቸውም የክርክሩ ምክንያት የሆነው ንብረት ባለቤት ወራሾች ነን በሚሉ ሰዎች መካከል የሚነሣን ክርክር የሚመለከቱ ናቸው። በዚህ ነጥብ ላይ ይህ ችሎት በመ/ቁ. 30078 የሰጠውን ትርጉም

ማየት ይችላል በመሆኑም የፍ/ህ/ቁ. 1000 ተፈፃሚነት የሚኖረው በወራሾች መካከል በሚነሣው የውርስ ንብረት ወይም አውራሽ ክርክር ላይ ነው።

በተያዘው ጉዳይ ግን አመልካች የሚች ወራሽ ሲሆኑ ተጠሪ ደግሞ የሚች ሚስት ናቸው ስለሆነም ክርክሩ ወራሽ በሆኑት አመልካችና ወራሽ ባልሆኑት ተጠሪ መካከል የሚደረግ በመሆኑ የፍ/ሕ/ቁ. 1000 ተፈፃሚነት የለውም። ይልቁኑ ግዴታዎቹ ከውል የተገኙ ባይሆኑም “ስለ ወሎች በጠቅላላው” በሚል የተደነገገው የይርጋ ደንቦች ተፈፃሚነት አላቸው (የፍ/ህ/ቁ. 1677(1)) ይመለከታል። በመሆኑም በዚህ ጉዳይ የጠቅላላው የውል ድንጋጌ እንጂ የፍ/ህ/ቁ. 1000 ተፈፃሚነት ስለሌለው የሥር ፍ/ቤቶች የአመልካች ጥያቄ በይርጋ ቀሪ ነው በማለታቸው የህግ ሥህተት ፍጽመዋል።

ው ሣ ኔ

1. የይርጋ አለም ከተማ ወረዳ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 13/98 በ18/03/99 የተሰጠውና እስከ ክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት የፀናው ብይን በፍ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ. 348 መሰረት ተሽሯል።
2. የአመልካቿ አባት የሞቱት ሰኔ 12/1997 በመሆኑና ክሱ የቀረበውም በ06/11/98 በመሆኑ ጥያቄው በፍ/ህ/ቁ. 1845 መሰረት አልታገደም
3. የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃ ሰምቶ የመሰለውን እንዲወስን ጉዳዩ ለይርጋ አለም ከተማ ወረዳ ፍ/ቤት ተመልሷል።
4. ወጪና ኪሣራ ይቻቻሉ

መዝገቡ ተዘግቷል። ለመ/ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ቤ/ኃ

ዳኞች፦ መንበረፀሐይ ታደሰ

አብዱልቃድር መሐመድ

ተገኔ ጌታክህ

ሆሣዕና ነጋሽ

ሂሩት መለሠ

አመልካች፦ ወ/ሮ ሎሚ ሆርዶፋ - ቀረቡ

ተጠሪ፦ አቶ ተስፋዬ ከበደ - ቀረቡ

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፈርደናል፡፡

ፍ ር ድ

የአሁኗ አመልካች በሥር ፍ/ቤት የሚችሉ ባለቤቱ አቶ ከበደ ዳዲ የኑዛዜ ወራሽ መሆኑ ተረጋግጦ ማስረጃ ይሰጠኝ ብላ አመልክታ ተጠሪ በተቀዋሚነት ቀርቦ በኑዛዜው ላይ ያለው ፊርማ የአባቱ /የሚች/ አይደለም፤ ኑዛዜው እንዲሻር አኔም ሌላ መዝገብ ያስከፈትሁ ስለሆነ መዝገቦቹ በአንድነት ታይተው ይወሰናል፤ በማለት አመልክቷል፡፡

የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤትም ሁለቱን መዛግብት መርምሮ በግልፅ የሚደረግ ኑዛዜ በተናዛዥና በአራት ምስክሮች ፊት ካልተነበበ ይህም ሥርዓት መፈፀሙንና የተፃፈበትን ቀን የማያመለክት ካልሆነ ፈራሽ ነው፤ በኑዛዜው ሠነድ ላይ ኑዛዜው በተናዛዥና በአራቱም ምስክሮች ፊት ስለመነበቡ በግልጽ ያልተፃፈ በመሆኑ በፍ/ሕ/ቁ. 881/2/ መሠረት ፈራሽ ነው ሲል ወስኗል፡፡ ከፍተኛ ፍ/ቤት ይህንኑ ውሣኔ አጽንቷል፡፡ አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሣኔ ላይ ነው፡፡

የሰበር አቤቱታው ፍሬ ሃሳብ የኑዛዜው ጽሑፍ መነበቡን ኑዛዜው የሚያሳይ ሆኖ ሣለ ውድቅ መደረጉ ተገቢ አይደለም የሚል ሲሆን፡፡ ተጠሪ በሥር ፍ/ቤቶች የተፈፀመ የሕግ ስህተት ስለሌለ ፍርድ ይጽናል፤ ሲል ተከራክሯል፡፡

በዚህ ችሎት ምላሽ ሊያገኝ የሚገባው ነጥብ ኑዛዜው በፍ/ሕ/ቁ. 881/2/ መሠረት የተደረገ አይደለም መባሉ ተገቢ መሆኑን ያለመሆኑ ነው።

ጳጉሜ 5 ቀን 1990 ዓ.ም በተባራው የአቶ ከበደ ዳዲ ኑዛዜ ላይ የኑዛዜው ዝርዝርና የአራት ሽማግሌዎች /ምስክሮች/ ስም ከተባራ በኋላ «እኛ ከዚህ በላይ ስማችን የተጠቀሰው ሽማግሌዎች በትክክለኛ አእምሮዎቻቸው ሆነው ሲናዘዙ ሰምተናል፤ አይተናል» ተብሎ ተጠቅሷል። ከተናዘገፍና ከአራቱ ምስክሮች ፊርማ ቀጥሎ ደግሞ «ይህንኑ ቃል ለመስማታችን በፊርማችን እናረጋግጣለን» ይላል።

የፍ/ሕ/ቁ. 881/2/ «ኑዛዜው በተናዘገፍና አራት ምስክሮች ፊት ካልተነበበና ይኸም ሥርዓት /ፎርማሊቲ/ መፈፀሙንና የተባራበትንም ቀን የሚያመለክት ካልሆነ በቀር ፈራሽ ነው» በማለት ሲደነግግ የፍ/ሕ/ቁ.881/3/ ደግሞ « ተናዘገፍና ምስክሮቹ በኑዛዜው ላይ ወዲያውኑ ፊርማቸውን ወይም የአውራጣት ምልክታቸውን ካላደረጉበት በቀር ፈራሽ ነው » ይላል።

እነዚህ ሁለት ንዑሳን አንቀጾች አንድ ኑዛዜ አራት ነገሮችን ማለትም ኑዛዜው የተደረገበትን ቀን በአራት ምስክሮች ፊት መደረጉን ኑዛዜው በተናዘገፍና በምስክሮች መፈረሙንና መነበቡን ማሳየት እንዳለበት ይደነግጋሉ፤ ከፍ ሲል ከኑዛዜው ጽሑፍ ላይ ወስደን ካሠፈርነው መረዳት የተቻለው ኑዛዜው ጳጉሜ 3 ቀን 1990 በሚል ቀን የተባራበት የአራት ምስክሮች ስም ያለበት ምስክሮቹና ተናዘገፍ የፈረሙበት መሆኑን ነው። ከዚህ ሌላም በኑዛዜው ላይ «ሲናዘዙ ሠምተናል፣ አይተናል» ተብሎ መገለፁም የኑዛዜውን መነበብ የሚያመለክት ነው። ሕጉ የኑዛዜውን መነበብ አስፈላጊነት ያስቀመጠው በሚክብበት ወቅት ሟች/ተናዘ፣ የተናገረው በትክክል በጽሑፍ መስፈሩን እንዲረዳና የተናዘገፍ ፈቃድ መሟላቱን ማረጋገጥ እንዲቻል ነው። ከላይ በተጠቀሰው የኑዛዜው ክፍል «ሲናዘዙ ሰምተናል አይተናል» በሚል የሠፈረው ምስክሮች ያዩትና የሰሙት ኑዛዜው ሲደረግና የተባራው ኑዛዜ ሲነበብ ነው ተብሎ መገመት ይኖርበታል።

የሥር ፍ/ቤቶች ኑዛዜውን ለማፍረስ የሚያበቃ የሕግ መሠረት በሌለበት በኑዛዜው ጽሑፍ ላይ ኑዛዜው «ተነሷል» የሚል ቃል ባለመኖሩ ብቻ ኑዛዜው በምስክሮችና በተናዛዥ ፊት ስለመነበቡ አልተፃፈም በማለት ፈራሽ ማድረጋቸው ተገቢ ሆኖ አልተገኘም፡፡

ው ሣ ኔ

የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ/ቁጥር 71/93 እንዲሁም የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 03644 የሠጧቸው ውሣኔዎች ተሸረዋል፡፡

ኑዛዜው በፍ/ሕ/ቁ.881 በተደነገገው መሠረት የተከናወነ በመሆኑ የፀና ነው ብለናል፤ ይፃፍ መዝገቡ ተዘግቷል፡፡

የማይነበብ የአራት ዳኞች ፊርማ አለበት

የሃሳብ ልዩነት

ስሜ በተራ ቁጥር አራት የተጠቀሰው ዳኛ አብዛኛው ድምፅ የኑዛዜውን ሕጋዊነት በማረጋገጥ በሰጠው ውሣኔ የማልስማማ በመሆኑ የሃሳብ ልዩነቱን እንደሚከተለው አስፍራለሁ፡፡

ከሦስቱ ዓይነት ኑዛዜዎች አንዱ በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ ነው፡፡ የፍ/ብ/ሕግ ቁ. 880/ሀ/፡፡ ይህ ዓይነት ኑዛዜ ለማጽናት በተናዛዥና በአራት ምስክሮች ፊት መነበብና ይኸም ሥርዓት መፈፀምን ማመልከት ይኖርበታል፡፡ የፍ/ብ/ሕግ/ቁ. 881/2/፡፡ ኑዛዜ የሟቹ ጥብቅ የሆነ ራሱ የሚፈጽመው ሥራ ነው የፍ/ብ/ሕግ ቁ. 857/1/ የማንበብ ሥርዓት አስፈላጊ የሆነው በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ ተናዛዥ እየተናገረ ማናቸውም ሌላ ሰው ሊጽፈው ስለሚችል በሌላ ሰው የተፃፈው ቃል በትክክል የሟች ቃል መሆኑን ለማረጋገጥ ነው፡፡ ምስክሮቹ ኑዛዜ የተፃፈበትን ቋንቋ ለማወቅና የተፃፈውን ለመስማት ወይም ለማንበብ ራሳቸው ችሎታ ያላቸው መሆንም አለባቸው፡፡ /የፍ/ብ/ሕግ ቁ. 837/ይህም ድንጋጌ በግልጽ በሚደረግ ኑዛዜ የመነበብ ስርዓት አስፈላጊና መነበቡም በትክክል በማያጠራጥር ሁኔታ መፈፀም ያለበት መሆኑን ያመለክታል፡፡

ወደ ጉዳዩ ስንመጣ አብዛኛው ድምጽ ኑዛዜ ተነቧል የሚል መደምደሚያ ላይ የደረሰው የአቶ ከበደ ኑዛዜ የአራቱን ምስክሮች ስም ከጠቀሰ በኋላ - ሲናዘዝ ሰምተናል አይተናል - እንዲሁም ከተናዘዙና ከምስክሮች ፊርማ ቀጥሎ ደግሞ ይህንኑ ቃል ለመስማታችን "በፊርማችን እናረጋግጣለን" የሚሉ ቃላቶች በመስፈራቸው ነው። በእኔ እምነት ምስክሮቹ ሰምተናል አይተናል የሚሉት ሟች ኑዛዜውን በመስጠት ላይ እያለ የተናገረውን ሊሆን ስለሚችል እነዚህ ቃላቶች በርግጠኝነት መነበብን አያመለክቱም። ከነዚህ ቃላቶች ሕጉ እንዲፈጸም የሚፈለገውን የማንበብ ሥርዓት መፈጸም አለመፈጸም በትክክል ማረጋገጥ አይቻልም። ተፈጽሟል ለማለትም ያዳግታል። ይህ ሕጉ በግልጽ እንዲፈጸም የሚፈልገው ስርዓት መፈጸም ሳይረጋገጥ ደግሞ ኑዛዜው ሊፀና አይገባም። በመሆኑም የስር ፍ/ቤቶች ውሣኔ የሚሸርበት ምክንያት ስለሌለ ሊፀና ይገባል ስል በሀሣብ ተለይቻለሁ።

የዳኛ ፊርማ፡- ሆሣዕና ነጋሽ

ተ.ወ

ዳኞች፡- 1. አቶ ከማል በድሪ

2. አቶ ፍስሐ ወርቅነህ

3. አቶ አብዱልቃድር መሐመድ

4. ወ/ሮ ስንዱ ዓለሙ

5. አቶ መስፍን እቁበዮናስ

አመልካች፡- ወ/ሮ በለጡ እሸቱ - ቀረቡ

መልስ ሰጭ፡- የለም፡፡

ነገሩ ያደረው መዝገቡን መርምሮ ተገቢውን ለመሥራት ስለሆነ መርምረን የሚከተለውን ውሣኔ ሰጥተናል፡፡

ው ሣ ኔ ፣

አመልካች በሰር ፍ/ቤት ባቀረቡት የኑዛዜ ይፀደቅልኝና የሚስትነት ይታወቅልኝ አቤቱታ ባላምባራስ ዘገዩ ከፍአለና አመልካች መስከረም 5 ቀን 1989 ዓ.ም. በተጻፈ ሰነድ ጋብቻችንን መሥርተን ልጅ ሣንወልድ ዘገዩ ከፍአለ ባደረባቸው ሕመም ጥር 30 ቀን 1994 ዓ.ም. ከዚህ ዓለም በሞት ተለይተዋል፡፡ አመልካች የሟች ሚስት መሆኔ ተረጋግጦና ሟች ነሐሴ 30 ቀን 1991 ዓ.ም. ያደረጉት ኑዛዜ ፀድቆ ማስረጃ ይሰጠኝ በማለት ጠይቀዋል፡፡

ማስረጃ ሟች ነሐሴ 30 ቀን 1989 ዓ.ም. አደረጉት የተባለው የኑዛዜ ሰነድና በላዩ የሚገኝትም ምሥክሮች ዝርዝር እንዲሁም መስከረም 5 ቀን 1989 ዓ.ም. የተደረገ የጋብቻ ውል ሰነድ ተያይዞ መቅረቡን መዝገቡ ያስረዳል፡፡

ፍ/ቤቱ ሰነዱን ተመልክቶና በሰነዱ ላይ ከሚገኝት ምስክሮች 3ቱን ጠርቶ ከሰማ በኋላ በሰጠው ውሣኔ ሚስትነትን በተመለከተ አመልካች እንደ አቤቱታቸው አቀራረብ በምሥክሮች ቃል ያስረዱት ስለሆነ ወ/ሮ በለጡ እሸቱ የባላምባራስ ዘገዩ ከፍአለ ሚስት ናቸው በማለት ሚስትነታቸውን ካወቀላቸው በኋላ ኑዛዜ ይጽደቀልኝ የሚለውን አቤቱታ

በተመለከተ ሟች ነሐሴ 30 ቀን 1991 ዓ.ም. አደረጉት የተባለው ኑዛዜ ግልፅ ኑዛዜ ነው። ግልፅ ኑዛዜ ከሆነ ደግሞ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.881 እና 883 የተደነገጉትን መስፈርቶች(ፎርማሊቲዎች) ማሟላት አለበት። ከነዚህ ሥርዓቶች እንደሚደነግጉት ኑዛዜው በተናዛዥና በአራት ምስክሮች ፊት የተነበበ መሆኑን የኑዛዜው ሰነድ ማመልከት እንዳለበት የፍ/ብ/ሕ/ቁ.881 ንዑስ ቁጥር 2 ላይ ተመልክቷል። በዚህ ሕግ መሠረት ኑዛዜው በተናዛዥና በ4 ምስክሮች ፊት የተነበበ ስለመሆኑ የኑዛዜው ሰነድ ራሱ ካለመለከተ ኑዛዜው ፈራሽ ነው። ከዚህ ሕግ አንፃር ሟች ነሐሴ 30 ቀን 1991 ዓ.ም. አደረጉት የተባለውን ኑዛዜ በምንመለከትበት ጊዜ ኑዛዜው ምንም እንኳን ሟችና አራት ምሥክሮች ባለንበት ነሐሴ 30 ቀን 1991 ዓ.ም. ተከላክሎ ወዲያውኑ ፈርመናል በማለት ሦስት ምሥክሮች ለፍ/ቤት ቢገልጹም ይህ ሥርዓት መፈጸሙን የኑዛዜው ሰነድ አያመለክትም። በመሆኑም ሟች ነሐሴ 30 ቀን 1991 ዓ.ም. አደረጉት የተባለው ኑዛዜ ፈራሽ ነው በማለት ኑዛዜ ይጽደቅልኝ የሚለውን የአመልካችን አቤቱታ ባለመቀበል ውድቅ አድርጎታል።

አመልካች በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰበት ይግባኝ ለፌ/ከፍተኛው ፍ/ቤት ቢያቀርቡም ፍ/ቤቱ ይግባኝን ተመልክቶ የሥር ፍ/ቤት የሰጠው ውሣኔ በአግባቡ ነው በማለት ይግባኝን ሳይቀበለው ቀርቷል።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሣኔ ላይ ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ፍሬ ነገር ባጭሩ ሲታይ፣

1. ይህ ውድቅ የተደረገው ኑዛዜ በሟቹ በራሣቸው የእጅ ጽሕፈት እንደተጻፈ፣ የጻፉትን፣ የኑዛዜ ሰነድ ራሣቸው እንዳነበቡላቸው፣ ምስክሮቹም የሟቹ ቃል መሆኑን አረጋግጠው ተናዛዥና ምሥክሮቹ ወዲያው መፈረማቸውን አስረድተዋል። ይህም በፍርድ ቤቱ መዝገብ ተመዝግቦ ይገኛል።

ይህ ኑዛዜ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.881-2-አኳያም ሲመረመር ቢሆን በምሥክሮቹ ፊት የተነበበና የተፈረመ መሆኑ በራሣቸው በምሥክሮቹ የተረጋገጠ ስለሆነ ጉድለት የለውም።

2. ኑዛዜ ውል ባይሆንም ሕጋዊ ውጤት የሚያስከትል ተግባር በመሆኑ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.1677-1-እና 1808-2 መሠረት በሕግ የተደነገገውን የአጻጻፍ ፎርም

ያልተከተሉ ውሎች ሊፈርሱ የሚችሉት በማናቸውም ተዋዋይ ወገን ወይም ጥቅም ባለው ሰው ጥያቄ እንጂ በፍርድ ቤቱ በራሱ አነሳሽነት መሆን ስለማይገባው አቢይ የሕግ ስህተት ነው።

3. የባላምባራስ ዘገዩ ከፍአለ ኑዛዜ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.880 ከተመለከቱት ከሦስቱ የኑዛዜ ዓይነቶች “በተናዛዢ ጽሑፍ የሚደረግ ኑዛዜ” በሚለው ሐረግ መሠረት ሲታይ ግድፈት የለበትም።

ይሄውም እንደሚከተለው በፍ/ብ/ሕ/ቁ.884 ላይ ተደንግጓል፤

1. በተናዛዢ ጽሑፍ የሚደረገው ኑዛዜ ተናዛዢ ራሱ በሙሉ ካልጻፈው ፈራሽ ይሆናል።
2. ኑዛዜ መሆኑ በግልጽ ካልተመለከተ ፈራሽ ነው።
3. ኑዛዜው የተደረገባቸው ወረቀቶች እያንዳንዳቸው ተናዛዢ ካልፈረመባቸውና ቀን ካልጻፈባቸው ፈራሽ ይሆናሉ ይላል።

ይህ ኑዛዜ ከፍ ብሎ በተጠቀሰው የሕግ ድንጋጌ አኳያ ሲመረመር፤ በሥር ፍ/በት የተሰሙት ምሥክሮች ከሰጡት የምሥክርነት ቃል ውስጥ፤ ሟች ተሰብስቡልኝ ብለው ጠርተውን አቶ ወሰን ብርሃኑ ቤት ወሰዱን። ሟች ራሳቸው የጸፉትን የኑዛዜ ሰነድ ራሳቸው ሟቹ አነበቡልን። እኛም የሟቹ ቃል መሆኑን አረጋግጠን፤ ሟቹም እኛም ወዲያውኑ ፈረምን የሚሉት ፍሬ ነገሮች ይገባቸዋል።

ይህ ሰነድ አርእስቱ የኑዛዜ ቃል ይላል።

ኑዛዜው በሙሉ በተናዛዢ በራሳቸው የእጅ ጽሁፍ ተጽፏል። ተናዛዢ በየገጹ ፈርመዋል፤ በኑዛዜውም ላይ በየገጹ ቀን ጽፈውበታል። ይህ በተናዛዢ ጽሑፍ የተደረገው ኑዛዜ በምሥክሮች ከመረጋገጡም በላይ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.884 በተደነገገው ፎርም መሠረት የተሟላ ሆኖ ሣለ የሥር ፍርድ ቤት በፍ/ብ/ሕ/ቁ.884 መሠረት ማጽደቅ ይገባው የነበረውን ኑዛዜ ለጉዳዩ አግባብነት የሌለውን በፍ/ብ/ሕ/ቁ.881-2- አኳያ በመመልከት እንዲፈርስ ውሣኔ መስጠቱና ይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤትም ይህንኑ መቀበሉ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ስለሆነ ይታረምልኝ የሚል ነው። በዚህ ጉዳይ የተናዛዢ

የባለምባራስ ዘገዩ ከፍአለ ኑዛዜ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.884 በተደነገገው መሠረት በራሣቸው የእጅ ጽሁፍ የተጻፈ (holographic will) የተባለው ዓይነት ሆኖ ሣለ ፍ/ቤቱ ፎርማሊቲው አልተሟላም በማለት የፍ/ብ/ሕ/ቁ.881 ጠቅሶ ውድቅ ያደረገው በአግባቡ ነው? ወይንስ አይደለም? የሚለው ተገኝቷል።

አመልካች በባለምባራስ ዘገዩ ከፍአለ ነሐሴ 30 ቀን 1991 ዓ.ም. የተደረገ ኑዛዜ እንዲፀድቅልኝ እጠይቃለሁ ስትል አቤቱታ ያቀረበች ሲሆን የስር ፍርድ ቤቶች ኑዛዜው ለምስክሮች ተከታታይ የፈረሙ መሆናቸውን ስለማያመለክት በፍ/ብ/ሕ/ቁ.881(2) የተጠቀሰውን መስፈርት አያሟላምና ፈራሽ ነው ሲሉ መወሰናቸውን ከስር ውሳኔ መረዳት ይቻላል።

አመልካች ለዚህ ችሎት በአቀረበችው አቤቱታ ኑዛዜው በፍ/ብ/ሕ/ቁ.881 የተመለከተውን መስፈርት የሚያሟላ ነው ከማለቱ በተጨማሪ ኑዛዜው በተናዛዥ ጽሁፍ የሚደረግ የኑዛዜ ዓይነት ስለሆነ ከፍ/ብ/ሕ/ቁ.884 አግባብ ሊታይልን ይገባል ስትል መከራከሯን ተገንዝበናል።

ይኸ የፍ/ብ/ሕ/ቁ.884 በተናዛዥ ጽሁፍ የሚደረገው የኑዛዜ አይነት በተናዛዥ በእራሱ ሊፃፍ እንደሚገባው፤ ኑዛዜ መሆኑን በግልጽ ማመልከት እንዳለበት፤ ተናዛዥ በየገፁ ፈርሞ ቀን ሊጽፍበት እንደሚገባና እነዚህ መስፈርቶቹ ካልተሟሉ ፈራሽ እንደሚሆን የሚደነግግ ነው።

ሟች ባለምባራስ ዘገዩ ከፍአለ ነሐሴ 30 ቀን 1991 ዓ.ም. አድርገውታል የተባለው ኑዛዜ በእጅ የተፃፈ ሲሆን የተፃፈውም በተናዛዥ መሆኑን የሚጠቅስ፤ የኑዛዜ ቃል መሆኑን በግልጽ የሚያመለክት እንዲሁም በየገፁ በተናዛዥ እየተፈረመ ቀንም የተፃፈበት መሆኑን ይህ ችሎት በአመልካች ከቀረበው የኑዛዜ ሰነድ ላይ አረጋግጧል። በእርግጥ ኑዛዜው ከእነዚህ መስፈርቶች በተጨማሪ በእራሱ ምስክሮች ፊት የተደረገ መሆኑንና ምስክሮችም በየገፁ የፈረሙበት መሆኑን ያሳያል። ነገር ግን የዚህ ተጨማሪ ሁኔታ መኖር ኑዛዜውን በግልጽ እንደሚደረግ የኑዛዜ አይነት ሊያስቆጥርውና ከፍ/ብ/ሕ/ቁ.881 አኳያ እንዲታይ ሊያደርገው አይገባም። ኑዛዜው ከፍ/ብ/ሕ/ቁ.

884 አኳያ ሲታይ ደግሞ ከፍ ሲል እንደተመለከተው መስፈርቶቹን በሙሉ ያሟላ መሆኑን ማረጋገጥ ይቻላል።

ስለሆነም የስር ፍርድ ቤቶች የፍ/ብ/ሕ/ቁ.884ን ለውሳኔያቸው መሰረት በማድረግ ፋንታ የፍ/ብ/ሕ/ቁ.881ን አለአግባብ ጠቅሰው ኑዛዜው በምስክሮች ፊት መነበቡን ሰነዱ አያመለክትምና የፍ/ብ/ሕ/ቁ.881ን መስፈርት አያሟላም ሲሉ ፈራሽ እንዲሆን መወሰናቸው ተገቢ አይደለም። ከፍ ሲል እንደተጠቀሰው ኑዛዜው በፍ/ብ/ሕ/ቁ.884 የተመለከተውን መስፈርት የማያሟላ በመሆኑም ኑዛዜው ፈራሽ ነው በሚል የተሰጠው የስር ፍ/ቤቶች ውሳኔ መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት አልተፈፀመበትም ለማለት የሚቻል አልሆነም።

በእነዚህ ምክንያቶች ይኸ ችሎት ሟች ባላምባራስ ዘገየ ከፍአለ ያደረጉት ኑዛዜ ሊፈርስ ይገባዋል በሚል የተሰጠውን የስር ፍ/ቤቶች ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348(1) መሰረት በመሻር ኑዛዜው ሊፀና ይገባል በማለት ወስኗል። ይፃፍ።

መዝገቡ ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

/ባአ

- ዳኞች፡ - 1. አቶ ከማል በድሪ
2. አቶ ፍስሐ ወርቅነህ
3. አቶ አብዱልሃድር መሐመድ
4. ወ/ሮ ስንዱ ዓለሙ
5. አቶ መስፍን ዕቁበዮናስ

አመልካች፡ - አቶ ህይወት በፍቃዱ ከጠበቃ አቶ በኃይሉ ነገዎ ጋር ቀረቡ

መለስ ሰጭ፡ - የለውም

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ውሣኔ ሰጥተናል፡፡

ው ሣ ኔ

ይህ መዝገብ ተከፍቶ ለዚህ ችሎት የቀረበው የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በደ/መ/ቁ.1781/94 ላይ በ12/3/95 ዓ.ም በሰጠው ትዕዛዝ አመልካች ቅር በመሰብሰብ፣ የሰበር አቤቱታ ስላቀረበ ነው፡፡

የሥር አመልካችና የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ባቀረቡት ማመልከቻ ሟች እማሆይ ወርቅነሽ ወ/ኪሮስ ማለትም የሥር አንደኛ አመልካች እናት እና የሥር ሁለተኛ አመልካች የነበረው የአሁን አመልካች አያት ባደረጉት ኑዛዜ መሠረት የሟች ወራሾች ነን በማለት በውልና ማስረጃ ምዝገባ ጽ/ቤት በቁ.138/7/83 የተመዘገበ ኑዛዜ ፎቶ ኮፒና የሁለት ምስክሮችን ስም ዝርዝር በማቅረብ ኑዛዜው ፀድቆ ማስረጃ ይሰጠኝ በማለት ጠይቀዋል፡፡

ፍ/ቤቱም ምስክሮች በአቤቱታቸው የገለፁት በሙሉ እውነት እንደሆነ፣ ኑዛዜው በውልና ማስረጃ ምዝገባ ጽ/ቤት በ14/2/93 ዓ.ም የተደረገ መሆኑንና ሟችም ሲናዘዙ አእምሮአቸው ጤነኛ እንደነበረ በመግለጽ ያስረዱትን ከሰማ በኋላ በሰጠው ውሣኔ ሟች

አደረጉት የተባለው ኑዛዜ ግልፅ ኑዛዜ ነው። ግልፅ ኑዛዜ ከሆነ ደግሞ በፍ/ብ/ሀ/ቁ.882 መሠረት ከምስክሮቹ መካከል አንዱ ዳኛ ወይም ውል ለማዋዋል ሥልጣን የተሰጠው ሰው ሆኖ ኑዛዜውም የተደረገው ከእነዚህ አንደኛው ሥራውን በሚያካድበት ክፍል ውስጥ ከሆነ ለኑዛዜው ዋጋ ማግኘት ሁለት ምስክሮች ብቻ በቂ ናቸው። ሟች ተናዘዙ የተባለው ውልና ማስረጃ ምዝገባ ጽ/ቤት ነው። በመሆኑም ከምስክሮቹ መካከል አንዱ ውል የማዋዋል ስልጣን ካለው ሁለት ምስክር በቂ ነው። ይሁን እንጂ በያዝነው ጉዳይ በምስክርነት የፈረሙት ምስክሮች ብዛት ሁለት ሲሆን ሁለቱም ውል የማዋዋልም ሆነ የዳኝነት ስልጣን የላቸውም። በፍ/ብ/ሀ/ቁ.881/3/ መሠረት ተናዘዙና ሁለቱም ምስክሮች በኑዛዜው ላይ ወድያውኑ ፈርማቸውን ወይም ያውራ ጣት ምልክታቸውን ካላደረጉበት በቀር ፈራሽ ነው። ሟች በ14/2/93 አደረጉት በተባለው የኑዛዜ ሰነድ ላይ የሁለት ምስክሮች ፈርማ በቂ የሚሆነው ውል የማዋዋል ስልጣን ያለው ሰው ፈርማውን አስቀምጦ ቢሆን ነበር። በመሆኑም ሟች አደረጉት የተባለው ኑዛዜ ፈራሽ ነው።

በሌላ በኩል አንደኛ አመልካች የሟች ልጅ መሆናቸው በምስክሮች ቃል ስለተረጋገጠ በፍ/ብ/ሀ/ቁ.842 መሠረት የሟች እናታቸው የመጀመሪያ ደረጃ ወራሽ ሲሆኑ የአሁኑ አመልካች ግን እናቱ የስር አንደኛ አመልካች ወ/ሮ ሰፈፍየለሽ ደሣለኝ በህይወት መኖራቸው ስለተረጋገጠና ከእሱ ቀድመው የወራሽነት መብት ስላላቸው ሕጋዊ ወራሽነቱ ይረጋገጥልኝ የሚለውን አቤቱታውን አልተቀበልነውም ብሏል።

የአሁኑ አመልካች በዚህ ውሣኔ ቅር በመሰኘት በፌ/ክ/ፍ/ቤት ይግባኝ ያለ ሲሆን ፍ/ቤቱ ግን የሥር ፍ/ቤት የሰጠው ውሣኔ ጉድለት የለበትም በማለት አመልካች ያቀረበውን ይግባኝ ውድቅ በማድረግ ትዕዛዝ ሰጥቷል።

የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም አመልካች በዚህ ትዕዛዝ ቅር በመሰኘት ሲሆን የአቤቱታው ፍሬ ነገር የስር ፍ/ቤት ለሰጠው ውሣኔ ምክንያት ያደረገው ውል ለማዋዋል ሥልጣን የተሰጠው ሰው በምስክርነት በኑዛዜው ላይ ፈርማውን አላስቀመጠም የሚለውን ነጥብ ነው። በፍ/ብ/ሀ/ቁ.910 ላይ እንደተመለከተው ሕጉ በኑዛዜ ላይ ጠንካራ ጥበቃ ያደረገው የተናዘዙ ፈቃድ እንዲከበርና ከማናቸውም የተንኮል ሥራ የፀዳ እንዲሆን

ነው። ውል ለማዋዋል ሥልጣን የተሰጠው ሰው ሥራ በሚካሄድበት ክፍል ውስጥ እንዲደረግና ኑዛዜው ዋጋ እንዲኖረው ሁለት ምስክሮች በቂ ናቸው ብሎ ሕጉ የፈቀደው ውል ለማዋዋል ሥልጣን የተሰጠው ባለሥልጣን ተዓማኝነት እንደሚኖረው በመገንዘብ እንደሆነ ይታመናል። በተያዘው ጉዳይም ኑዛዜውን ያስፈጸመው ባለሥልጣን በኑዛዜው ጽሁፍ ላይ በምስክርነት ፈርማው ባይኖርም እንኳ የኑዛዜው ጽሁፍ ሙሉ በሙሉ የተናዛዠን ፈቃድ የሚገልጽ መሆኑ አያጠራጥርም። ነገር ግን የሥር ፍ/ቤት ኑዛዜው በውል አዋዋዩ ዘንድ የተደረገ፣ በፈርማና በማህተም የተረጋገጠ እንደመሆኑ ለኑዛዜው ዋጋ ማግኘት ሁለት ምስክሮች በኑዛዜው ሰነድ ላይ መመልከታቸውና በፈርማም መረጋገጡ በቂ ነው የሚለውን የፍ/ብ/ሀ/ቁ. 882 ድንጋጌ የሥር ፍ/ቤት በአግባቡ ባለመገንዘብ ኑዛዜው በአራት ምስክሮች ካልተረጋገጠ በቀር ፈራሽ ነው ያለው ህጋዊነት የጎደለው ነው። የኑዛዜው ጽሁፍ በውልና ማስረጃ ጽ/ቤት በቁ.138/7/93 ተመዝግቦ የሚገኝና በፍ/ብ/ሀ/ቁ.897 መሠረት የማስረጃ ነቱ ብቃት በሕግ ተቀባይነት ሊያገኝ ሲገባው ኑዛዜው ፈራሽ ነው መባሉና ይህም በፌ/ክ/ፍ/ቤት መፅናቱ በሥር ፍ/ቤቶች የተሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት በመሆኑ በዚህ ችሎት ስህተቱ ታርሞ ውሣኔ ይሰጥልኝ የሚል ነው።

እኛም መዝገቡን መርምረናል። እንደመረመርነውም አመልካች ያቀረበው ኑዛዜ ሁለት ምስክሮች የፈረሙበትና በውልና ማስረጃ ጽ/ቤትም የተመዘገበ ሆኖ እያለ ከምስክሮቹ አንዱ ውል ለማዋዋል ሥልጣን ያለው ካለሆነ ኑዛዜው ተቀባይነት የለውም። መባሉ ተገቢ መሆኑን አለመሆኑ በጭብጥነት ተይዞ ሊጣራ የሚገባው ነጥብ ሆኖ አግኝተነዋል።

በግልፅ የሚደረግ ኑዛዜ ላይ ምስክሮች ከሆኑት አንዱ ዳኛ ወይም ውል ለማዋዋል ስልጣን የተሰጠው አካል ከሆኑና ኑዛዜውም የተደረገው እነዚህ ኃላፊዎች ሥራቸውን በሚያከናውኑት ቦታ ከሆነ ኑዛዜው ዋጋ ያገኝ ዘንድ ሁለት ምስክሮች ብቻ በቂ እንደሚሆኑ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 882 ላይ ተደንግጓል።

በተያዘው ጉዳይ ሟች እማሆይ ወርቅነሽ ወ/ኪሮስ ጥቅምት 14/1993 ዓ.ም ያደረጉት ኑዛዜ በውልና ማስረጃ ምዝገባ ጽ/ቤት ተደርጎ በዋና ክፍል ኃላፊ የተፈረመበት

እና በማሕተምም የተረጋገጠ መሆኑን፣ እንዲሁም ሌሎች ሁለት ምስክሮች ሟች ሲናዘዙ አይተውና ኑዛዜውም ተነባባቸው መፈረማቸውን ጠቅሰው ፊርማቸውን ማኖራቸውን ከጉዳዩ ፍሬ ነገር መረዳት የሚቻል ነው።

እንዲህ ከሆነ ደግሞ የውል ምዝገባ ዋና ክፍል ኃላፊው ስም በኑዛዜው ላይ በእማኝነት የተጠቀሰ ባይሆንም እማኞቹ እንዳደረጉት ሁሉ የኑዛዜውን መፈጸም በፊርማው አረጋግጧልና እንደ ምስክር ጭምር የማይቆጠርበት ምክንያት አይታይም። በዚህ ምክንያት ውል ለማዋዋል ስልጣን የተሰጠው ሰው በምስክርነት ፊርማውን አላስቀመጠምና ኑዛዜው ፈራሽ ሊሆን ይገባዋል በሚል የተሰጠው የስር ፍ/ቤት ውሣኔ ተገቢነት የሌለው ነው።

በሟች እማሆይ ወርቅነሽ ወ/ኪሮስ የተደረገው ኑዛዜ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.882 የተደገፈ በመሆኑም ይህ ችሎት ኑዛዜው ሊፀና ይገባዋል በማለት ወስኗል። በዚህም የስር ፍ/ቤቶችን ውሣኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348/1/ መሠረት ሽርታል። ይጻፍ። መዝገቡ ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

/አ.ገ/